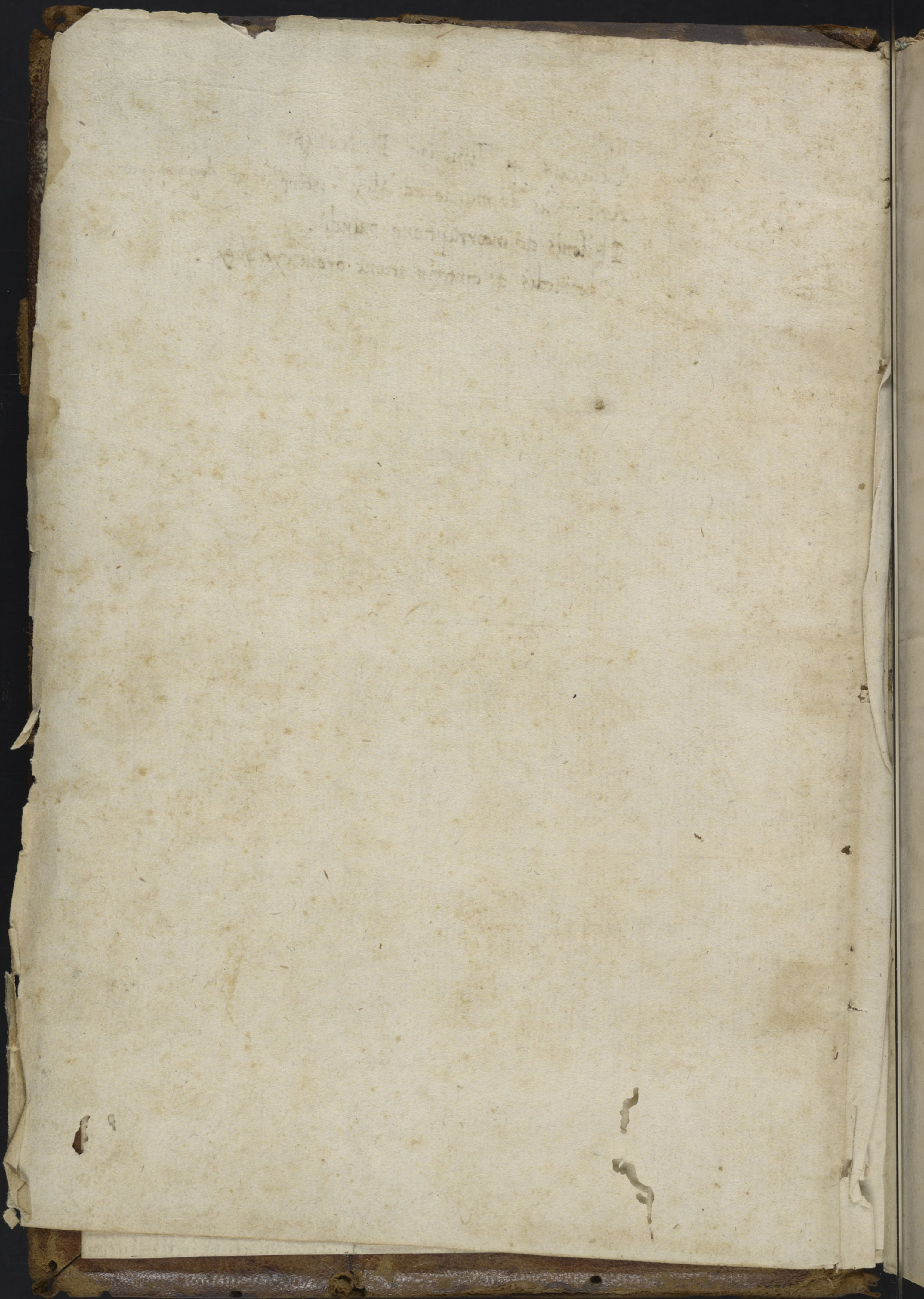
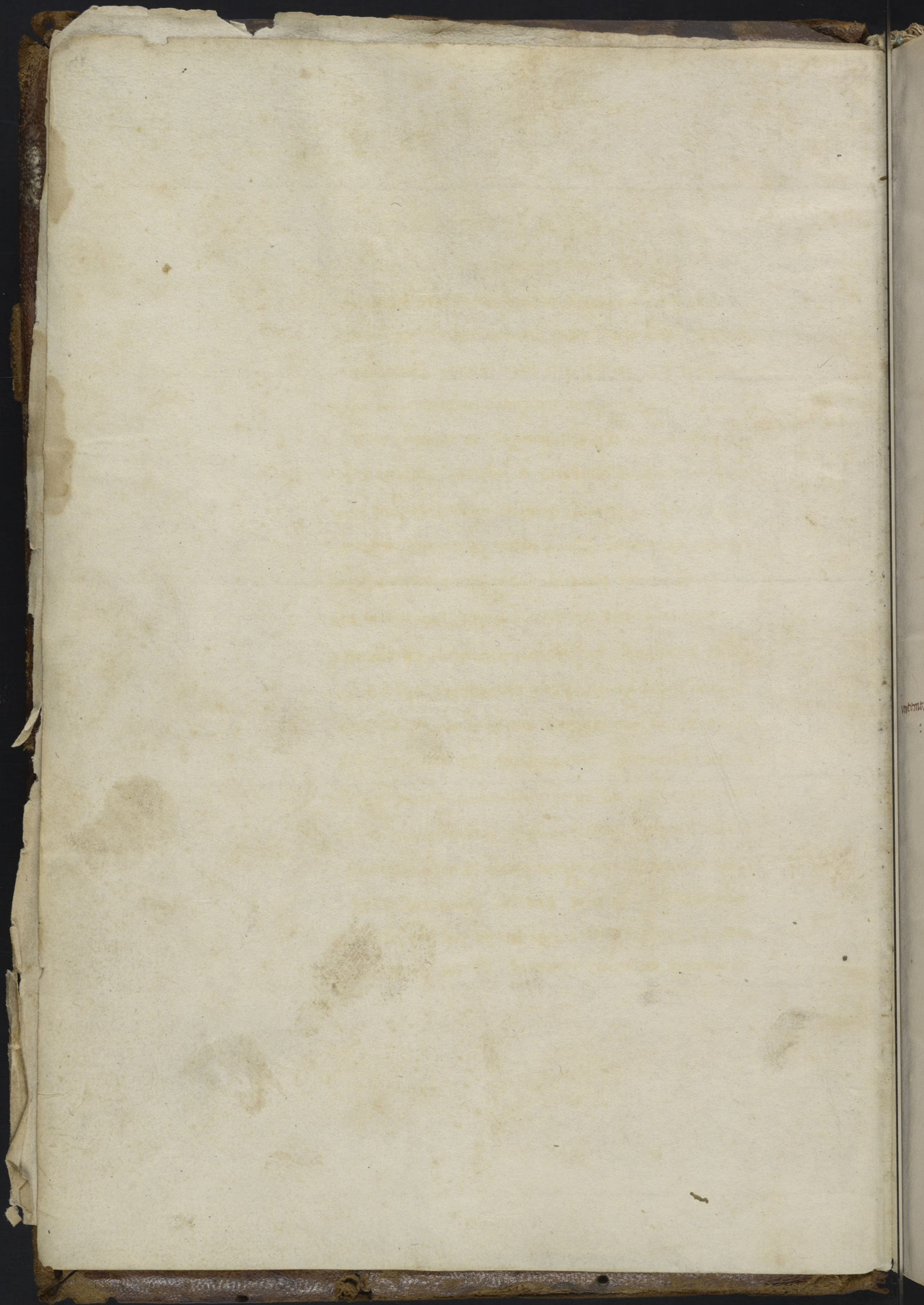

RARE BOOK COLLECTION
LIBRARY
UNIVERSITY of
PENNSYLVANIA

Alcuinus in Timaeum Platonis.
Aristotelis de mundo ad Alex.^{rum} interph. Jo. Angyroylo.
Ithilonis de corruptione mundi.
Chomediis de contemplatione orbium exar. for. .

1 2
OCRATES IN EXHORTA

tionibus suis uirtute Laudans cum omnium bono

totiusque prosperitatis causam consistere perire eam
diceret: addidit solam esse qua res impossibiles
redigeret ad possibilem facultatem. Praeclare.

virtus

Quid enim generosam magnanimitatem: uel aggre-
di piget: uel ceptam fatiget: ut tanquam uicta
difficultatibus temperet a labore. Eadem est

amicitia

opinor uis amicitiae: parsque impossibilium pene
rerum extrinatio. Cum alter ex amicis iubendi
religione: alter parendi uoto complaciti operis
admirantur effectui. Conceperas animo flo-

rente omnibus studiis humanitatis: excellentique
ingenio tuo dignam spem prouenturi operis in-
tentanti ad hoc tempus: eiusque usum a Graecis

intentionati

Latino statueras mutuandum. Et quamquam ipse
hoc: cum facilius: tum commodius facere posses:

credo propter admirabilem uerecundiam ei po-
tius malueris iniungere: quem te esse alterum

iudicares. Possem ne oro te: quoniam res esset
ardua: tanto honore habito: de quo ita senseras
in uictum excusare munus. Et qui nunquam ne

in solemnibus quidem & usitatis uoluntatibus nul-
lum officium recusassem: huic tanto: tamq[ue] honesto
desiderio contradicere? In quo declinatio speciosi
muneris excusatione ignorationis callida esset
scientia futura simulatio. Itaq[ue] parui: Certus
non sine diuino instinctu id mihi munus a te
iniungi: proptereaq[ue] alacriore mente: speq[ue] con-
firmatione primas partes Timei Platonis
aggressus: non solum transfuli: sed etiam par-
tis eiusdem commentarium feci: putans recon-
dita rei simulachrum sine interpretationis ex-
planatione aliquanto obscurius ipso exemplo futu-
rum. Causa uero in partes diuidendi libri fuit
operis prolixitas. Simul quia cautius uidebatur
esse si tanq[ua]m libamen aliquod ad degustandum
auribus atq[ue] animo tuo mitterem. Quod cum non
displicuisse rescriberetur: maiora audendi faceret
fiduciam: -

q[ue] h[ic].

ARTVM E NVMERO TIMEE.

uestro, requiro. Quod hesterni quidem
Epuli conuiuia fueritis: hodierni praeibitores
inuitatoresq[ue] ex condicto resideatis. Et. Langor
eum repente ut fit ortus: moratur. Nec

2
3
enim sponte tali coetu: tantaq; rei tractatu
& communicatione se fraudaret. Ergo tui &
item horum erit officij complere id quod deest
participis absentia. It. Equum postulas. demq;
emitemur omnes pro viribus. Neque enim
fas est laute acceptos heri minoris tibi appa-
ratus praesentare conuiuium. Tenetis certe
memoria praescriptam a me tractatus normu-
lam. Partim tenemus memoria. In quibus
porro notabitur pns ipse in tempore suggeres.
Immo nisi erit molestum breuiter ab exordio
dicta demum retege. quo digestus ordo solidetur.
Ita fiet. Cardo: ni fallor: disputationis hystor-
na erat Respu. qualis mihi: quibusq; institutis
& moribus ciuium uideretur optima. Nobis
certe qui audiebamus o Socrates ad arbitrium
prolata. Quid illud? Nonne inter initia cultor-
es agrorum: ceterarumq; artium professores a
destinata bellis negocijs iuuentute secreuimus?
Sic factum est. Tributo nempe ceteris quod
cuiq; eximum a natura datum est. Solis his
qui pro salute omnium bella tractarent / unum
hoc munus iniunximus: protegendam ciuitatis:

v. p.

uel aduersum externos: uel aduersum intestinos
ac domesticos hostes. Mitibus quidem iudicijs
erga obediētes: utpote consanguineos naturaq;
amicos. Asperis autem contra armatas acies in
congressionibus martijs. biforē siquidem natura
præditos in tutela patriæ ciuiumq; ferociore.
porro in pacis officijs religione sapienti: propte-
reāq; mites in suis: aduersum alienigenas feroces.

T. Memini. ^{S.} Quid huius ipsius amicitie natura
magisterium & quasi quandam nutritionem. nōne
in exercitio corporum gymnasiorumq; luctamine:
animorum item placiditatem constituēbamus in
delinimentis & affabilitate musice ceterarumq;
institutionum: quas adolescentes ingenuos stire
par est. **T.** Ita. ^{S.} At uero hac educatione
altis auri argentiq; & suppellectilib; cetera pos-
sessionem cuiusq; propriam nullam esse: aut ex-
istimari licere prædiximus: sed sola mercede
contentos exhibentibus quorum salutem tuerentur:
uti cōmuniter tanta: quæ satis sit occupatis er-
ga custodiam cōmunis salutis: & à cetera fun-
ctione operis cessantibus. **T.** Dita hæc
omnia in istum modum sunt. ^{S.} De foemi-

34
nis quoque opinor habitam mentionem. quod simi-
les: eisdemque naturis moribus conueniat effingi
sine ulla morum differentia: quo uterque sexus
iisdem & communibus regatur institutis. Quid
de procreandis suscipiendisque liberis? An
uero hoc ut cetera quae praeter opinionem hominum
consuetudinemque uita dici uidentur: memorabile.
uiuaciorisque tenacitatis de existimandis comuni-
bus nuptiis communique prole: si suos quisque inter-
noscat affectus: proptereaque omnes omnibus reli-
gionem consanguinitatis exhibeant: dum aequa-
les quidem fratrum ac sororum caritate beni-
uolentiaque ducantur: maioribus uero parentum
religio: eorumque antiquioribus auorum exhibea-
tur atque Atauorum reuerentia: infraque filijs &
nepotibus debita charitas atque indulgentia con-
ualecat. It. Hec quoque facilia memoratu: &
a nobis retinentur optime. Quid illud? Quod
sine odio atque emulatione nubentium melioribus
prociis melius morata uirgines sortito obueniant:
inferiores porro inferioribus. Non temetis
saluberrimam sortis fraudem curantibus in
utroque sexu praefectis nuptiarum: quo quisque

fortunam suae sortis improperam culpet: nec
praelationem doleat alterius. It. Hoc quoque
memoria tenemus. §. Illud etiam promulga-
tum puto: lectorum foetus parentum: summa cura:
utpote naturale bonitatis privilegium praeferentes:
alendos autem ceteros. Idipsum. x. Alendos alio
quodam usui futuros: protinusq; etatis eorum nihilo
remissione cura notanda puerilis & item adole-
scenae merita: quo iam ex secundi ordinis populo proue-
hantur ad primum ordinem propugnatorum: qui
merebuntur: qm ex his qui a parentum uirtute
degenerauerint: ad secunda dignitatis ordinem
relegentur. Et quid ergo Timee satis uidetur
factum recepto cunctis partibus orationis hester-
nae: licet struttim compendiosq; decursis. An
aliquid etiam uultis addi. It. Nihil sane. §.
Scis ne igitur quid ego de ista Rep. sentiam: quod
ue & quantum animi desiderium feram. It. Quid
illud. §. Ut si qui uisus eximia pulchritudi-
nis ac uenustatis animalibus pueris: uel etiam ui-
uentibus quidem: sed immobilitate quiescentibus
motus actusq; & certamen aliquod eorum spectare
desideret: Sic ego nunc informata urbis adum-

4
5

bratæq; sermone: populum agentem aliquid cum
finitimis ciuitatibus in pace aut bello dignum
tanta fama & educatione: magna quadam expec-
tatione depono. Quippe fateor Critia & Hiermo-
crate: non cum esse me qui tantam indolem digne
laudare possim. Nec mirum me non posse: quoniam
nec ueteres quidem auctores: uel presentis seculi
poetas posse confidam: non quod contemnam
poeticam nationem: sed quod euident: perspicuumq;
sit imitandi peritos ea demum emulari posse per-
fecte: quorum ab incunte etate habent usum expe-
rientiamq; & in quibus propemodum sunt educati.
At uero incogniti moris: peregrinæq; institutionis
effictam imitationem præsertim oratione seu
uersibus præclaris licet præstantibusq; ingenio
esse difficilem. Sophistas quoq; uerborum agmi-
ne atq; inundatione sermonis beatos iudico: sed
uerere tamen ne ut sunt uagi: palantesque
nec certis proprijsq; sedibus ac domicilijs pho-
re more instituta ciuilibus prudentia ne coniectura
quidem assequi ualeant: nec demonstrare ceteris
cuiusmodi debeant officia pacata: & item ut
belli sedes prouecti ad sapientiam populi. Superest

Soph.

igitur: solum uestra eruditionis ingenium nutritum:
cura publica philosophiae naturali studio fragrans.
Siquidem Timens iste ex Locris: quae Vrbs: Italiae
flos est: nobilitate: diuitijs: rerum gloria gestarum
facile princeps: Idemq; ad hoc tempus artem opti-
nebat amoris sapientiae. Critiam uero utpote
ciuem: stimus insidijs humanitatis omnibus apprime
uigere. De Hermocratis porro naturae educatio-
ne facta & accommodata his rebus: de quibus agimus
explicandis: dubitare nullum puto. Ideoq; iubenti-
bus uobis hesterno die facile parui: quaeq; mihi
uisa sunt de publicis differenda esse: impigre sum
exequutus: Illud cogitans reliquas partes instituti
operis a nullo commodius posse tractari. Deniq;
implete competenter officio: finitq; sermone con-
tendi a uobis quoq; mutuum fieri. Vosq; impe-
ratum munus recepistis: & adsum ut uidetis
ad desponsam clapem. Nos quoq; omnes: ut
pollutus est modo Timens: iniunctum a te nobis
munus pro uiribus exequemur: praesertim cum
nulla excusandi competat ratio. Namq; & pra-
terito die mox conuentu soluto: cum ad hospi-
tium rediremus: quo & suscepti a Critia

Locri - Iulij flos.

Timens

Critiam

= Iudis

timoratis

sumus: & ibidem de ipsa re postea habuimus
tractatum non otiosum. Hic igitur nobis ex
historia uetere narrationem recensuit. quā uelut
Critia repetas: ut cum cognouerit Socrates: aestimet:
sit ne futura utilis ad imperata remunerationis ef-
fectum. Sic fieri conuenit: si aliter non uidetur. tertio
conforti muneris Times. Audi o Socrate miram
quidem: sed plenam fidei ueritatisq; rem: ut e numero
septem sapientum primarius Solon recensebat.
quem cui mei & consortis nomine Critia fuisse
asserit admodum famularem. Quo referente: puer
ego accepi res gestas huius urbis memorabiles: diu-
tinitate: interitusq; hominum euasisse. Inter quas
unam praeteris illustrem: cuius fuit commemora-
tio: quo tam penes te gratia colleretur, qm debita Dea
cuius hodierna pompa est: instauraretur ueneratio.
Narrabat ergo grandis natu: ut qui ad nonagesimam
iam appropinquaret annum: me tunc agente annos
X. publicis ceremonijs celebri die, orta cā com-
memorationis ex Solonis uersuum cantilena. Erat
enim solenne familia nostra festis diebus nos pue-
ros ad certamen memoria propositis mutare pra-
mijis puerilibus. Multis ergo carminibus tam

nam.
~~Critia~~ oro

Solon.

ueterum qm̄ nouorum poetarum memoriter pro-
nuntiatis: inter que Solonis aliquanto pluribus:
ut que nouitas commendaret: ad gratiam: memi-
ni quendam; siue qd̄ ita iudicaret: seu qd̄ uellet;
Critiam ita promereri: dixisse plane Solonem
iuderi sibi: non solum prudentia ceteris laude
dignis: sed etiam carminibus prestitisse. Igitur
senex. valde enim memini: latatus eximie: quid
si non perfunctorie: sed deducta opera poeticam
fuiſſet exequutus inquit Soloniam nander: uel
sermonem quem ab aegypto reuersus instituerat:
impleſſet. a quo quidem seditionibus: ceteraq; intem-
perie ciuilibus seditionis impediēte deſciuit: Opinor
non minorem Homero uel Hesiodo futurum
fuisse. Et ille. Qui nam fuit iste o Critia sermo.
uel de qua re institutus. De maximo inquit exi-
mia uirtutis & famosissimo titulo: quem gessit hac
ciuitas: eximie cuius est memoria: tam morte
eorum qui gesserunt: qm̄ impendio temporis. Dic
quæſo inquit o Critia: quid illud opus & quate-
nus auctum: & a quibus compertum ^{ſolo} tunc
recensebat. Est inquit Aegypti regio Delta:
cuius e uertice Itali ſcinduntur fluenta: in xta

6
7
quam Suis nomine ciuitas magna: quam regit
mos uetus. lex Saitica nuncupatur. Ex hac urbe
Amaris fuit Imperator. conditor uero Deus.
Urbs Aegyptiaca lingua censetur Neuth. graeca
dicitur Athena. Ipsi porro homines amatores
Athemensium: istiusque urbis cognatione sese nobi-
litati preferunt. Quo Solo profectum se satis hospi-
taliter honoratum esse referebat: expertumque liquido
quod de uetustatis memoria nullus nostrae natio-
nis uir nec tenuem quidem habebat scientiam. De-
inque cum in conuentu Sacerdotum peris quos prae-
cipua sit memoria uetustatis eliciendi studio quis scirent:
uerba faceret de antiquissimis historiis Athenarum
foronio & Nioba. postquam inundationem mundi:
De Pyrra & Deucalione studiose persequi perge-
rent, prosapiam renouate gentis humanae usque ad
memoriam parentum amorumque numerum recenseret:
irrisum se esse a quodam ex Sacerdotibus qui diceret:
O Solo: grati pueri semper estis: nec quisquam e gratia
senex. Cui ista diceret pertumescens Solonem.
Quia rudi nouellaque estis memoria semper. Nec
inquit peris uos ulla cara scientia. Nec imerito.
multa quippe neces hominum: partim conflagra

Neuth.

>>

>

trione: partim inundationibus, uastationibus
acciderunt. Denique illa etiam phama quae uobis
quoque comperta est Phatontem quondam solis fi-
lium affectantem officium patris: curru ascen-
disse luciferos: nec sexuatis soltemibus aurigatio-
nis orbitis exarsisse terrena: ipsumque flammis
caelestibus flagrasse: fabulosa quidem putatur: sed
est uera. fit enim longo intervallo mundi circum-
actionis exorbitatio: quam inflammationis uastitas
consequatur necesse est. Tunc ergo qui in sacris &
editis locis manserunt: magis pereunt quam uicini
litoribus & fluuijs. Nobis porro Nilus cum
in plerisque rebus salutaris: tum aduersum huius-
modi pericula meatu irriguo: perenniique gurgite
obiectus arceat exitum. Item cum terra erit
humore abluenda: pastores quidem nostri montium
adita capessentes: periculo non continguntur. At
uero ciuitates in planitijs sitae: cum populis suis ra-
piuntur ad maria. Quibus periculis regio ista
non contingitur. Non enim ut in ceteris re-
gionibus humor in planitiem superne manat:
sed ex mo per eandem planitiem tranquillo reditu
stagnis detumescens remeat. Quae causa mo-

78
monumentorum publicorum privatorumque perse-
uerantiam nutrit: studiosaque tam nostrae nationis
rerum gestarum memoria quam ceterarum genti-
um: quas uel fama nobis per cognitionem tradidit
descripta templorum custodia continetur. Apud
uos & ceteros nunc plene & nuper repleta mo-
numentorum aedes iacta caelesti demum liquore
procumbunt: inuolutaque litteris publicis cum anti-
quioribus historia memoria dissipantur: ut morisse
sit nouo initio uita: nouoque populo nouam condi-
memoriam litterarum. Qua ratione fit: ut neque
uerras proprias res antiquas: nec aliorum scitis:
eaeque ipsa quae recensere memoriter arbitrare non
multum distent a puerilibus fabulis: principio
quod unius modo non meminere inundationis
cum infinita praecesserint: deinde quod optimum
uestrorum maiorum genus nescitis: ex quo &
Athemenses ceteri estis ex quo semine facti sunt
superstite publicae cladi. fuit enim olim Athe-
nensium ciuitas longe ceteris praestans mo-
bilitate ac potentia uirum: belloque & pace me-
moranda: cuiusque opera magnifica omnem sicut
nos accepimus quoniam praeterea gloria illustrationem

obumbrantia. Tum admiratum Solonem orare
atq; obsecrare ut sibi omnia de veteribus ciuibus
revelaret. Et illum nulla inuidia est respondisse
praesertim cum tibi sit mos gerendus & amor debi-
tus amicae ciuitati referendus: & id me facere co-
gat ueneratio. Dea quae utraq; Urbem condidit:
educavit: instituit: priorem ustram annis fere mille
eo Indigete agro & Vulcano semine: posteriorem
hanc nostram octomilibus annis post: ut sacris
delubrorum apicibus continetur. De his ergo
maioribus uiris audies o Solo: qui ante nouem-
milia annorum uixerunt: quibus sunt usi legibus:
qumq; amplis: & qumq; praeclaris facinoribus no-
bilitati. Si probationem desiderabis post eo ocio
sacras recensebimus litteras. Ac primum leges
intuere. fors em multa reperias indicia germa-
nitatis: quod sacerdotibus praediti: separatim
a caetero populo manent: ne contagione aliqua pro-
fana castitas polluantur: uel quod uaria opificum
genera ita inter se distincta sunt: ut promiscue nul-
lus operetur. Pastores uero & item penes quos
conueniendi colendiq; ruris: exercendiq; scientia
separatas sedes habeant a propugnatorum arma-

8000

9000

Sacerdotes

Pastores

tegq; uuentutis castris & insignibus. Ipsorum
 insignium quia idem usus & differentia tam
 hic: qm apud uos etiam nunc habetur. clypeoru
 tegmen. thoracum. indumenta: uaculorum amenta
 ta missilia. Prudentia uero curam: ubi maiorem
 habendam leges sancunt. At honestas apud quos
 tantam dignitatem optinet in uita muneribus &
 officijs. Nonne ad homines instinctu conditi-
 ris Dea commearunt. Hae quippe exornatione
 priorem uestram urbem pepit: honestatq; numen
 quod condidit: electo salubri: subtiliinq; ingenioru
 & prudentiae feraci loco. Utpote enim bellicosa
 & sapiens Dea regionem eligendam censuit talem:
 quae similes esset uiros ~~editum~~ ^{et} ~~et~~ ^{ergo} legibus
 uel honestioribus institutis: ad omnem uirtutem
 eruditi ueteres Athenienses: utpote diuinae pro-
 sapiae germani: maximis ex ultra humanae gloriae
 captum: titulis laudum nobilitati sunt. Et quibus
 unum eminentis & praedecorum facinus in monu-
 mentis ueteribus inuenimus. Immanem quan-
 dam muris & inexpugnabilem numero manum
 quae prope iam cunctam Europam atq; Asiam
 subegisset: a uiris legionibus esse deletam: ex

quid diuinatio: quid
 medietas?

Atlantico mari bellum omnibus gentibus &
nationibus inferentem. Tunc enim fretum illud
erat opinor commereabile: habens in ore ac vesti-
bulo sinus insulam: quod os a uobis censetur Her-
culis columnæ: Quæ quidem insula fertur aliquā
maior fuisse qm̄ Libya atq; Asia. Simul ergo per
eam: per quæ contiguas alias Insulas: iter tunc illud
agentibus commereatus patebat usq; ad defectum insu-
larum & initium terra continentis iuxta uero
mari. Quippe hoc inter os: sive herculeas columnas
fretum quodam angusto litore: in quo nunc et portu
ueteris apparent uestigia: diuiditur a continenti.
At uero illud pelagus immensa atq; inexotimabilis
magnitudinis: uerum mare. Igitur in hac Atlantide
insula: maxima atq; admirabilis potentia exstitit
regum: omnem insulam finitimasq; & alias opti-
nentium: maximeq; parti continentis dominan-
tium. Siquidem tertia mundi parti: quæ Libya
dicitur usq; ad Aegyptum imperarunt. Europa
uero usq; ad Tyrrænum mare. Quæ quidem uis
potentiaq; collecta & armata: nam o Solo:
uestramq; regionem. hoc amplius. eas gentes: quæ
inter herculeas columnas consistunt: adoriri

& expugnari gestit. Tunc ergo, ur̄a ciuitatis
 uirtus ultra omnem gloriam emittit quod pro
 cōmuni omnium salute ac libertate desperantibus
 deserventibusq; metu cōmunem custodiam cunctis
 magnitudine animi: bellicisq; artibus consecuta
 est: ut per extrema discrimina erumpens: hostes
 humani generis primo fugaret: dehinc funderet.
 libertatem subiugatis redderet: intactos in sua li-
 bertate ~~conservaret~~ - Neq; ita multo post accidit
 ut motu terræ & illuvione dier. noctisq; iugi præ-
 clara illa uestra militaris iuventus periret: &
 Athlantis insula tota sine inditio prioris existen-
 tiæ submergeretur: nisi quod pelagus illud pigrius
 qm̄ cætera crasso dehiscens insula limo &
 supna fluctibus concreto habetur. *¶* Hæc sunt
 o Socrate quæ Critias uetus a Solone sibi expo-
 sita & narrata reuelauit. *¶* Sed cum præterito die
 de rebus publicis: deq; pacatis officiis: militariq; q;
 tractares: subijt quædam me ex recordatione mira-
 tio: non sine Deo diu quæ dices. Siquidem
 quam constituabas oratione Remp. eadem aut
 certe proximæ similitudinis uideretur ei: quam ex
 commemoratione Critia compereram: reticui tamen

ueritus ne si questum aliquid a me foret: de hinc
obliuionis incommodo minime expedirem: ridicu-
lus essem: maluique apud memetipsum de memoria
prius experiri. Ex quo factum est: ut cito consenti-
rem imperio tuo: quod confidebam facile me: si re-
cordatione memoriam exercuissem: posse reminisci.
Itaque ut hic modo dixit: tam hesterno die post di-
gressum: protinus retuli ad praesentes: quoniam noctur-
nis uigilijs omnia scrutinandus recuperavi. Cer-
tumque illud expertus sum: tenacior fore memoriam
eorum quae in prima aetate distantur. Quippe haud
confidam quae pridie audierim an referre possim
postridie: cum quae puer cognouerim in totum memo-
ria plane retexebam. Nisi forte maior nulla aetate
cognitionis delectatio altius insignit. mentibus
cognita. fors & quod studiosa semis & assidua
relatio meratam quandam & inobsoletam infererit
animo notam. Quare ut id ad quod omnia quae
ducta sunt: pertinent: eloquar: dicere sum paratus:
non ut narrationem retexam: sed ut ostendam Remp.
& populum sermone Socratico hesternae disputatione
adumbratam: non picturatam effigiem beatae ciuita-
tis: sed uere beatam & uiuum populum quondam

11
fuisse propugnatoresque quos iste instituebat: ad tol-
lerantiam laborum uirtutemque animi gymnasiis &
musica mansuetudine maiores nostros fuisse: quos ille
Sacerdos Aegyptius praedicaret: Quin facta eorum
nutrimentis ad hoc memoratis institutisque conueni-
ant. Imperato quippe nobis a Socrate muneri non
aliter satisfieri posse arbitror: nisi consensu omnium
partium officij recepti probabitur: illam quam So-
crates deinceps urbem uario sermone Veteres Athe-
nas fuisse. Quare mi Socrate fieri huiusmodi re-
muneratione contentus estima. .S. Nullam uero ali-
am e Critia magis approbabo quam istam ipsam quae
est propria praesentium feriarum. Magnificum uero
illud est: non fictam commentitiamque fabulam: sed
ueram hystoriam uita possibilis: fato quodam a
me uestris auribus intimatam. Quare fortuna
prosperante pergit iter institute orationis. Ego
ut probum auditorem decet attento silentio mentem
atque aures parabo. &C. Etiam ne consideras o
Socrate si est comoda tibi disputatio debiti appa-
ratus: Placuit enim nobis Timaeum quidem utpote
in astronomia ceteris eminentem: naturaeque rerum
archana rimatum principe loco dicere orsum a

gū/ hūm

*
mundi sensibilis constitutione usque ad genus hu-
manum: generationem: me uero susceptis ab hoc
hominibus eiusdem oratione formatis: tua porro ad
egregiam frugem imbutis & eruditis legum san-
ctione moderatione: iuxta Solonem uero uel sacrorum
Aegyptiorum libros reuocare times clarissimos uete-
res: & ante hos constituere spectaculum uenerabile po-
puli: quem inundatione submersum profundo maris:
Aegyptiorum monumentorum fama celebrauit atque
ita ut de maioribus nostris sermonem retere-
re. **¶** Ne ergo magnifice sum mutatus hodie: ut ex
ordinatione apparatus intelligi datur: Ergo age
Timee: delibera coeptum: uocata ut mos est in auxilium
diuinitate. **¶** Vero mi Socrate: Nam cum omnibus
mos sit & quasi quedam religio: qui uel de maximis
uel de minimis acturi aliquid sunt precari ad auxi-
lium diuinitatem: quanto nos aequius est: qui uniuersi-
tatis naturae: substantiaque rationem praestaturi sumus:
inuocare diuinam operem: nisi plane saeuo quodam
furore atque implacabili raptemur amentia. Sit igitur
meis precibus comprehensum: maxime quidem ut
ea dicantur a nobis quae placeant Deo: Tum ut
nobis quoque ipsis consequenter: propositoque operi

12
decenter proferamus. Et quatenus uos quidem faci-
le assequamini: ego iuxta anticipatam animo speciem
orationis expediam. Et igitur: ut mihi quidem
uidetur. Imprimis diuidendum: Quid sit quod semper
carens est generatione. Quid item quod gignitur: nec
est semper. Alterum intellectu perceptibile: ductu &
inuestigatione rationis semper idem. Porro alterum
opinionem cum irrationabili sensu opinabile: propterea
incertum nascentis & occidentis. neque unquam in existendi
conditione constanti & rata perseverans. Omne aut
quod gignitur: ex aliqua causa necessario gignitur. Ni-
hil enim fit cuius ortum non legitima causa & ra-
tio precedat. Operi porro fortunam dat opifex suus.
Quippe ad immortalis quidem & in statu gemino per-
sistentis exempli similitudinem atque emulationem for-
mans operis effigiem: honestum efficiat simulachrum
necesse est. At uero ad unatiuum respiciens: generatque
contemplans: minime decorum. Omne igitur coelum
uel mundus: siue alio quo dignatur nomine: faciendum
est enim quod in omni tractatu fieri debet: ut inter
initia consideretur quid sit de quo agitur. Item
mundus fuerit ne semper citra exordium temporis:
an sit originem sortitus ex tempore: considerandum

est. factus est itaq; corporeus & qui uideatur. &
qui tangatur cū & audiatur. Si quid est huiusmodi
sensibilis corporeaq; natura. Sensilia porro ea que
opimo sensu aliquo comota præsunt: eaq; omnia facta
sunt: habentq; ex aliqua generatione substantiam.
At uero ea quæ fiunt: habere auctorem suum consistit.
Igitur opificem: genitoremq; uniuersitatis tam inue-
nire difficile: qm̄ inuentum impossibile digne p̄fari.
¶ Certe dubium est ad cuiusmodi exemplum anim-
aduertit mundani operis fundamenta constituens:
utrum ad immutabilem perpetuamq; optines pro-
prietatem: an ad factum atq; elaboratum. Nam si
est: ut si est quidem est: pulchritudine incomparabili
mundus: opifexq; & fabricator eius optimus: perspi-
cuum est quod innotata similitudo atq; immutabilis proprie-
tatis exemplum mundi sit instituta molitio. Si
uero quod ne cogitari quidem aut mente concipi fas
est: ad elaboratum quod cum sit rationis alienū:
liquet opificem Deum uenerabilis exempli normam
in constituendo mundo secutum. Quippe hic genera-
torum omnium speciosissimus. Ille auctor maxi-
mus. ¶ Et quoniam rationem originis explicare non
est facile factu: distinguendæ sunt imagines exem-

plique natura. Causa quae quid una quaeque res
 sit ostendunt: earundem rerum consanguineae
 sunt. Ita constantis quidem generis stabiliisque
 naturae & intellectui prudentiaeque perspicuae rei cau-
 sa & ratio constans perspicuaque & inextinguibilis
 reperitur. At uero eius quae ad similitudinem con-
 stantis perpetuaeque rei facta est ratio, utpote imagi-
 nis imaginaria: simulachrumque rationis perfuncto-
 riam similitudinem mutuatur. Quantaque est melior
 essentia generatione: tanta fama & opinio incerto
 praestantior ueritas. Quare praedico nunc iam Socrate
 si dum de natura uniuersae rei disputatas minime
 inconstantes inextinguibilesque rationes afferre ualuerim:
 ne miremini. Quin potius illud intueri si nihilominus
 quam quibus aliis consentaneas assertiones afferam.
 Memento enim tam me qui loquor: quam uos qui iudi-
 catis homines fore. Atque in rebus ita sublimibus medi-
 ocrem explanationem magni cuiusdam esse onus
 laboris. Omnes tibi o Timee: ueniam largimur uo-
 lentes: & tantum principium orationis admiro.
 Superest ut leges quae sacri certaminis exequaris.
 Dicendum igitur. Cur rerum conditor: fabricatorque
 naturae omne hoc instituendum putauerit. Opti-

mus erat: ab optimo porro inuidia longe relegata est.
Itaque consequenter cuncta sui similia prout cuiusque
natura capax esse beatitudinis poterat: efieri uoluit.
Quam quidem uoluntatem Dei originem rerum certis-
sime si quis ponat recte eum putare consentiam.
Volens siquidem bona quidem cunctis prouenire. Mali
porro nullius: prout eorum quae nascuntur natura fert:
reliquit propaginem. Omne uisibile corporeum quia
motu importuno fluctuans: neque unquam quiescens ex inor-
dinata iactatione relegit in ordinem sciens ordinatorum
fortunam confusis inordinatisque prestare. Nec fas erat
bonitati praestanti quicquam facere nisi pulchrum. Gratque
certum tanta diuinitati nihil eorum quae sentiuntur
habens dumtaxat nec intelligens melius esse intelligente.
Intellectum porro non nisi anima prouenire. Hac igitur
reputatione intellectus in anima: porro anima in corpore
locata: totum animantis mundi ambitum cum ueneranda
illustratione composuit. Ex quo apparet sensibilem mun-
dum animal intelligens esse diuinae providentiae san-
ctione. Hoc ita posito: quae secuntur expedienda sunt.
Ad cuius animantis similitudinem constituerit eum
suis conditor: speciali quidem nemini similem. Siquid
perfectio in genere nec in specie: praecipue mundus imper-

perfecta rei similis minime perfectus esset. At uero
 eius in quo omnia genera & quasi quidam fontes
 continentur animalium intelligibilium. Siquidem
 animalium genera mundus alter complectitur per-
 inde ut hic nos continet & cetera subiecta uisui &
 ceteris sensibus. Ergo intelligibili substantia precellen-
 ti principaliq; natura omnifariam quocq; perfecte
 Deus opifex quoniam simile uolens: sensibile animal unum
 & uisibile constituit naturæ suæ conuenientia: cuncta
 quæ uita fruuntur intra conseptum & limitem suum
 continens. ¶ Tunc utrum recte mundum unum
 dixerimus an plures dici oportuerit: uel innumera-
 biles, et considerandum. Unum plane quoniam et in
 : ex^m. formatus est: Idemq; uniuersa continet intelli-
 : bilia: cum alio secundum esse non poterat. Vtrum
 enim ex duobus contineret omnia: non opinor liqueret:
 nec esset simplex initium cuncta continens: sed con-
 iugatio copulata. Ut igitur exemplari cuius amula-
 tionem mutuabatur. et in nunc simul esset: idcirco
 neq; duo neq; innumerabiles mundi: sed unus a
 Deo factus est. Et quia corpulentus uisibilisq; &
 contiguus erat merito futurus: sine igne porro ni-
 hil sentitur uisibile: nec uero tangi quicquam potest

sine soliditate. Soliditas porro nulla sine terra.
Iuxta terramq; cor^{is} mundi fundamenta iecit
Deus. Nulla quoq; duo sine admixtione terarū fir-
me & indissolubiliter coherent. Nexu enim
medio extrema iunctente opus est. Nexus uero
firmissimus ille certe: qui & seipm & ea quae secum
iunctantur facit unum hoc porro modus & congrua
mensura partium efficit. Cum enim ex tribus
uel molibus uel numeris uel potentijs imo perinde
quadrat ut summitas medio rursumq; ut inum
medio: sic medietas summo. Tunc certe medie-
tas a summo & item imo nihil d^{ist}at. Rursumq;
illis extremis ad medietatis conditionem atq; ad
eiusdem paritatem reductis cū medietas quaq;
extremorum uicem suscipit: fit opinor: ut tota ma-
teria una & eadem ratione societur. Eodemq;
pacto eadem sibi erunt uniuersa membra: quippe
cum eorum sit una conditio: unis porro effectis
membris unum erit atq; idem totum. Quare si
corpus uniuersae rei longitudinem & latitudinem
solas: crassitudinem uero nullam habere deberet:
essetq; huius qualis est corporum solidorum super-
ficies: una medietas sufficeret ad semetipsam

15
iunctandam & optimas partes. Tum vero
soliditate opus erat mundano corpori. Solida
porro nunquam una: sed duabus medietatibus
iunctantur. Idcirco mundi opifex inter ignem
terramque aera & aquam inseruit: libratis eisdem
elementis salubri modo ut quae cognatio est inter
ignem & aera: eadem foret inter aera & aqua.
Rursum quae inter aera & aquam: eadem in aqua
terramque societate consisteret. Atque ita ex quatuor su-
perius dictis materiis praeclaram istam machinam
visibilem contiguamque fabricatus est: amica partium
aequilibrata ratione sociatam. quo immortalis
indissolubilisque adversum omnem causam casum
exempta fabricatoris sui voluntate. Igitur quatuor
illa corpora & sine ulla delibatione ad mundi
continentiam. ex omni quippe igne: & item totis

compositumque propterea perfectum animal
esset. utpote ex integris corporibus perfectisque
constitutum. hoc amplius. ut aeterna compos
intoluitatis foret. Videbat enim eam esse natu-
ram corporis: ut ei facile importuna caloris

accessione: uel contra frigoris omniumque huius
quae in magna sunt uolentiaque potentia nosceretur.
Quo consilio: quaque reputatione unum perfectum
ex perfectis omnibus citra seminum dissolutionemque
composuit: formamque ei dedit congruam. quippe
animali cuncta intra suum ambitum animalia et
omnes eorum formas regesturo: globosam et ro-
tundam. Quae a medietate ad omnem ambitum
extimarum partium spaciis aequalibus distat:
quo totus sui similis foret: meliorum similitudinem
indicans. Leuem porro globum undique uersum ex-
trinsecus excoluit: non otiose: siquidem nec ui-
dendi necessarius esset usus: cunctis uisibilibus
intra globum regestis. Nec auditus nullo extra-
posito audiendo sono. nec uero respirandi adiuuen-
to. quippe omnis spiritus coercebatur intrinsecus:
nec membris quidem talibus per quae nouo admis-
so cibo: uetus liquore posito pelleretur. Nec uero quic-
quam ex eo recedebat. nec erat accedendi facultas
cunctis coercitis: sed corruptela partium intra
se senescentium uicem quandam optinebat ciba-
tus. Idemque ut ageret: pateretur: etiam mundi
omnia globus partibus suis intra se agentibus

at perpetientibus. Nec uero manus ei neces-
 sarias duxit cum nihil superesset comprehen-
 dendum, nec pedes quō ex septem moribus non
 localis ei quisq̃m: sed rationabilis compete-
 bat: qui proprius est animarum circuitus. Neque
 ullum locum ex loco mutans. Ideoq̃ in orbem
 fertur: & uelut fixo circumuolat cardine p̃p̃eāq̃
 rata & inerrabilis eius agitatio est. **H**ec igitur
 eterm dei prosperientia iuxta natium &
 unq̃m futurum dñi leuem & aegremū inderli-
 uemq̃ & a mediocritate undiq̃ uersum aequalem ex-
 q̃ perfectis uniuersisq̃ totum progenit atq̃ per-
 fectum. Animam uero immediate eius locauit: can-
 demq̃ per omnem globum aequaliter iussit porrigi:
 quo tectis interioribus partibus extrema quaq̃
 totius corporis ambitu anima circumdarentur.
 Atq̃ ita orbem teretem in orbem atq̃ in suum
 ambitum uoluit conuerti & moueri: solum p̃p̃ri-
 uum qui uirtutum p̃stantia sufficeret con-
 uersionem propria: nec extraordinario cuiusq̃m
 indigeret auxilio: amicumq̃ semper sibi: ideo
 sūme beatum diuina p̃dictum genuit potentia.
Nec tamen eo quo: nos ad p̃ns loquimur ordine:

ortum animam deus annuit: iuniorumque & postero-
rem corporibus eam fecit. Neque enim decebat rem
antiquiorem a post genita regi. Sed hominibus
mos est passim prepostereque & sine observatione
ontinis fari: At uero Deus tam antiquitate quam
uirtutibus praeire animam naturae corporis iussit:
dominantemque eam & principali iure uoluit esse circa
id quod tuetur. Itaque tertium animae genus excogita-
uit hoc pacto. Exo indiuidua semperque in suo statu
perseuerante substantia. itemque alia quae inseparabi-
lis corporum comes per eadem corpora scindere se
putatur. Tertium substantiae genus mistum
locauit medium inter utramque substantiam. Eo-
demque modo ex gemina biformique natura quippe
cuius pars idem: pars diuersum uocetur: tertium
naturae genus commentus est. quod medium lo-
cauit inter indiuiduam: & item corpoream coniu-
gatione diuiduam substantiam. Tria haec omnia
in unam speciem permiscuit diuersa illa natura
concretionem atque adunationem generum repugnante.
Quibus cum substantia mistis: & ex tribus in
unum reductis: rursus totum hoc unum diuisit
in partes competenter: quo singula partes constarent

ex substantia: & uersisq; & item eiusd' ut uocat².

gemina natura diuisionem instaurans. V. hactenus

Sumpsit unam ex diuerso primitus portionem: p^q
 duplicem ei quam sumpserat. terciam uero sexcu-
 plam quidem secunda. triplam u^o primitus sumpta.

At uero quartam sumpsit duplicem secunda. Quin-
 tam triplam tercia. Sexta fuit assumptio, par-

tibus septem qm prima propensione. Septima

sex & xx^{ti} partibus qm prima maior. Quibus
 diuisis ita consequenter complebat interualla dupli-

is & triplicis quantitatis: ex uniuersitate ptes

secans et nunc: & ex his interuallorum spatia com-

plens: quibus singula interualla bimo medietatibus

fulcirentur. Medietatum porro altera quota pte

limitis extremi precebat unum extremum limi-

tem: tota precebat ab alio extremo limite.

Altera pari summa & equali ad numerum modo

precebat & precebat ab extremis. Hatis

itaq; limitibus sexcuplorum: & item eorum quibus

accedit pars sui tercia. quod genus a grecis

Epitritum dicitur. Item eorum quibus accedit

pars sui octaua qui n^{us} Epogdoys ab hisdem

uocatur. Ex his nexibus illa prima spatia.

*

*

cum quod

Epagdoys spatijs epitritorum omnium intervalla
complebat. ita ut ad perfectam cumulatamq; per-
fectionem deesset aliquid epitrito: tñ scilicet quan-
tum deest habita comparatione ducentis quadra-
ginta tribus aduersum ducentos Lvi. Itt iam omē
fere cōmixtum illud genus essentia consumptum
erat huiusmodi sectionibus partium. Tunc hanc
ipsam seriem in longum secuit: & ex una serie
duas fecit: easq; mediam media in spēm. X. . X.
grata littera coartauit: curuauitq; in orbes quoad
coirent inter se capita: orbemq; orbi sic inseruit:
ut alter eorum aduerso. alter obliquo circuitu ro-
tarentur. Itt exterioris circuli motum eundem:
qui erat eiusdem nature consanguineus: cognouit.
interioris autem diuersum. Itt exteriorem quidem
circulum: quem eundem cognominatum esse dixi-
mus: a regione dextera per sinistrum latus
usq; in dextrum inflexit. Diuersum uero per
diametrum in sinistrum latus. Eadem & simi-
li illi circumactioni, uirtute pontificioq; rotatus
dato. Vnam quippe ut erat: eam & indiuisam re-
liquit. Interiorem uero scidit septies: septemq;
in pares orbes fabricatus est. iuxta dupli &

impares

Ap. hinc uenit.

18
triplici spacia: orbesque ipsos contraria ferri iussit
agitatione. Hic quibus. septem. tres quidem
pari uelocitate. quatuor uero & sibi metipsis &
ad comparationem ceterorum dispari dissimilique:
sed cum ratione motu. Tunc cum pro uoluntate
patris cuncta rationabilis animi substantia nasce-
retur aliquanto post, omne corporeum intra con-
septum eius effinxit: mediumque applicans media
modulamine apto iugabat. At illa complectens
coeli ultima circumfusaque eidem exteriori complexu
operiensque ambitu suo: ipsaque in semet conuertens:
diuinam originem aspirata est indefessa sapien-
tisque & sine intermissione uita. Et corpus qui-
dem celi suae mundi uisibile factum. Ipsa uero
inuisibilis: rationis tantum & item modulaminis
compos cunctis intelligibilibus praestantiora pra-
stantissimo auctore facta. Ut igitur ex eiusdem
natura & diuersi cum essentia mixtis coagu-
mentata indigete motu & orbiculata circuntione
in seipsam reuertens: cum aliquam uel dissipa-
bilem subam offendit: uel indiuiduam facile re-
cognoscat: quid sit eiusdem. quid indiuidue. quid
item diuersae dissolubilisque natura: causasque omnes

ds inuisibilis

qua proueniunt uidet: & ex his qua accidunt.
qua sint futura metitur. Motusq; eius ratio-
nabilis sine uoce: sine sono: cum quid sensibile
spectat: circulusq; diuersi generis sine errore
fertur ueridico sensu & certa nunciante: cuncta
animae rectae opinionones & digna credulitate nas-
cuntur. Porro cum indiuiduum genus semper
id conspexerit: ea qua sunt: motu intimo fideliter
nunciante: intellectus & scientia conualescunt.
Quae quidem omnia in anima fieri: eademq; insig-
niri palam est. Quam cum moueri & uiuere ani-
aduerteret: factum a se simulachrum immortale
diuinitatis genitor suus hilaratus impendio.
multo magis ad exemplum eius & multa simili-
tudinis aliam speciem censuit exorogitandam. Ut
igitur haec immortalis & sempiterna: sic mundum
quoq; sensibilem animal immortale constituit.
Sed animal quidem id quod est generale animal.
Nam aeuo exaequaturum de facto naturae opere
cum aeuo societas congruere minime uidebatur.
Quapropter imaginem eius mobilem nuncq; serpen-
tem facta a se machina Deus sociabat eam quae
tempus diuitur: aeuo intacto & in singularitate

tempus

perseuerante. Dies enim & noctes & menses
& annos: qui ante caelestem goernationem non
erant item nascente mundo iussit existere quae
omnia partes sunt temporis: nosq; haec cu aucto
assignamus idest solitaria natura nec recte ptes
indivisa rei fugimus. Primus enim fuit est
erit. At illi esse solum competit uxorata uera m
sinceramq; rationem. fuisse uero & fore deinceps
non competit. Haec quippe gentura tem
poris propria. Motus enim sunt unus prae
reuntis. alter imminens: non aui sed temporis.
Eui quippe mansio perpetua & immutabilis. Ergo
neq; iunior se: neq; senior nec fuit nec erit. nec
patietur eorum aliquid: quae sensibilis natura pa
titur. sed sunt haec omnia uices temporis imi
tantis auium. Ac de his quidem fors erit aptior
deinceps disputandi locus. Tempus uero caelo
aequum est. ut una orta: una dissoluantur: si
modo ratio dissolui fasq; patietur: simul ut
euitatis exo similis esset uterq; mundus.
Archetypus quippe omni aucto semper assistens
est. hic sensibilis imagoq; eius is est: qui per omne
tempus fuerit: quippe & futurus sit. Et hic igitur

Indivisus

quid.

ⓓ
ⓐ
♀
♂

dei ratione consilioque huiusmodi gemituram tem-
poris uolentis creari: Sol & Luna & alie
quinq; Stella que uocantur erratica facta sunt.
quo tam partes temporis notarentur certa di-
mensione: quam reditus anfractusque temporarij
sub numeri comprehensionem uenirent. Corpora
raque Sydera fabricatus assignauit uitalibus
diuersa natura motibus numero septem totidem
corpora. Lunam quidem iuxta terram in prima
circumactione. Solis uero in secunda. Tum luci-
feri & Mercurij collocat ignes in eo motu qui
concurrit quid solstitiali circuiti contraria
tantum ab eo circumfertur agitatione. Quare fit
ut comprehendant se inuicem: & a se rursum
comprehendantur hee stella. Ceteros quoque Syde-
rum ortus & progressiones diuina rationis
ductu digessit in ordinem. Cuius exornationis
causam explicare si quis uelit: plus erit opere
ipso quod operis gratia sumitur. Verum hec si
erunt ad id: quo de agitur utilia: post exequemur.
Igitur singulis: uniuersisque apto & decenti sibi
motu locatis: & his que consequens erat tem-
pus prouenire: rebusque uitalibus in constricta

corpora facta sunt animalia: impatumque
 didicerunt ea quae diuersae naturae motus ob-
 liquus per directum eiusdem naturae motum uer-
 tens: semet utpote constrictus circumferebat:
 partim maiore: partim minore circulo rota-
 bantur: citius quidem dimensum spacium per-
 agentia: quae minore. Quae uero maiore: tardius
 utpote ambitu circumacta prolixiore. Qua
 de causa fiebat ut ex uniformi eiusdem naturae
 conuersione quae citius circumirent ab his quae
 tardius circumferrentur comprehendentia: com-
 prehendi uiderentur. Omnes quippe circulos
 eorum uniformis & inerrabilis illa conuersio
 uertens in spiram & uelut sinuosum archanti
 uolumen: quia gemino suo & alieno & contrario mo-
 tu ferebantur: tum ipsa et cita & uolucris: ea
 quae tardius a se recedebant: proxima sibi semp
 ex conseruatione faciebat. Atque ut rationalis
 & consulta haec motuum uarietas & moderatio
 uisu quoque notaretur: omniumque octo motuum
 perspicua esset chorea: igitur lucem clariss.
 deus rerum conditor e regione secundi a terra
 globi. quam lucem Solem uocamus: cuius splendore

chorea

⊙

astrologi.

calum infraq; omnia illustrarentur: multitudo:
numeruq; exotaret omnium ammantium. Hinc
ergo. noctis dieiq; ortus ex eodem semper & inenar-
abili motu rata factus alterna lucis atq; umbrarū
successione. Mensis uero prouentus: cum lustrato luna
curriculo suo: solem consequetur. Anni cū Sol item
mensis anfractibus renouat exordia. Ceterarū
uero stellarum circuitus neq; notant: neq; diuuant
homines: exceptis paucis: nō intelligitur. discur-
sus erroresq; earum temporis esse gemituram. In
quo sit admiranda uarietas temporum: celestes
tramites undiq; stellis uariantibus. Est tamen in-
tellectu facile qd perfectus temporis nūc perfectum
annū compleat. Tunc demum cum omnium octo
circūtionū cursus peracti uelut ad originem atq;
exordium circūtionis altius reuertentur: quā semp
idem atq; uniformis motus dimetietur. Quam ob
causam cetera quoq; nata sūt astra: quæ per calum
permeandæ conuersiones habeant: ut qm̄ simillimū
esset omne hoc perfecto illi quod mente perspi-
tur animali atq; ex æquata natura temporis
sociā natura manifestaretur imaginem:

IMAEVS PLATONIS

A Veteribus difficilis habitus est atq; ex-
istimatus ad intelligendum: non ex imbecillitate
sermonis obscuritate nata. Quid enim illo uero
promptius? Sed quia legentes artificiosa rationis
quae opa? in explicandis rerum questionibus: usum
non habebant: stili genere sic instituto: non ut alie-
nigenis: sed proprijs questionum probationibus id
quod in tractatum uenerat ostenderetur. Illa eni-
demum certa est probatio: quae congruis accomoda-
tisq; rationibus questiones reuelat. Ut si de motu
Stellarum aliqua oriatur coniectatio: ex ea disciplina
quae Astronomia dicitur demanet assertio. Si de
fidium uarietate: et de eo qui ex diuersis uerbis
sonisq; nascitur: contentu tractus habeatur: mu-
sicae remedijs coniectatio sopiatur: et prorsus id
teneatur institutum quod a peritissimis medicis
usquequaq; obseruari solet: cum pro natura uulne-
rum: auxilia medicamentorum adhibent in me-
dendo. In hoc porro libro cum de statu agatur
universe rei: omniumq; eorum: quae mundus
complectitur causa et ratio praestetur: necesse

hinc

~

fuit multas & uarias existerre questiones. de
planis figuris. de solidis corporibus. de incor-
poratione animae uiuantis sensibilem mundum.
de motu eius & agitatione perpetua. De stellaz
disturbibus ratio & errantibus: cunctis ceteraz
disciplinarum artificialibus remedijs occurrendum
erat. Arithmetis. Astronomicis. Geometricis.
Musis quo singula res domesticas & consang-
uineis rationibus explicarentur. Ideoque ab his
qui in artificialium usu non fuerant: tamquam alie-
num sermonem ignorantibus minime probantur.
Porro alijs qui unam aliam ex disciplinis perce-
perant: id solum quod sciebant: recognoscentibus
probabatur: cetera ignorantibus obscuro latebant.
Ex quo apparet hoc opus illis propemodum solis
elaboratum esse ac uideri qui in omnium fuerant
huius scientiarum usu atque exercitatione uersati.
Quos cum oporteret tantam scientiae claritudinem
communicare cum ceteris infelibus inuidia detesta-
bili restrictione large beatitudinis fusionem inco-
municabilem penes se retinuerunt. Itaque quia
iubentibus uobis mos erat gerendus: licet ea quae
iubebantur: potiora essent: quam sustinere mediocre

ingenium ualeret: sola translatione contentus non
 fui. Ratus obscuri nimisq; illustris ex. simula-
 thrum sine interpretatione translatus: in eiusd
 aut etiam maioris obscuritatis uitio futurum. Et
 ea quae mihi uisa sunt in a. difficultate: sic inter-
 pretatus sum ut ea solum explanarem: quae in ogni-
 tarum artium disciplinarumq; ignoracione tegeren-
 tur. Erat enim arrogans & uelut ingenio legentium
 diffidentis: ea quae cō omnium intelligentia pate-
 rent: superstitiosa omnium interrogatione frustra
 retexere. Deniq; de pñ. libri: quo simplex narra-
 continebatur rerum antegestorum: & historiae ue-
 teris recensio: nihil dixi: rationem tantum totius
 operis & scriptoris propositum & ordinationem
 libri declarandam esse dixi. Nam cum prichē
 Socrates. x. libris omnibus de Rep. disputasset:
 ad quem tractatum non exo principali causa: sed
 exo consequenti descenderat. Siquidem cum de Iusti-
 tia queri coeptum fuisset: quam definierat Tra-
 simachus or: esse eam quae huius prodesset: qui plu-
 rimum posset. Socrates contra docuisset: Immo
 eam potius quae his prodesset qui minimum possent:
 ut illustriori uteretur exo: si eam non in unius

hominis ingenio: sed in urbis alicuius populari,
frequentiaq; scrutaretur populari: imaginem quan-
dam deponit urbis: quae iustis moribus. insti-
tutisq; regeretur: & conuenienti legibus felicitate
frueretur. Et contraq; siq; degenerasset ab insti-
tutis: quam impropera esset ei ciuitati: quamq;
exorabilis mutatio morum futura. Igitur cum
in his libris quaestita atq; inuenta uideretur esse
iusticia quae uersaretur in rebus humanis. Super-
esset autem ut naturalis aequitatis fieret inuestiga-
tio. huius tanti operis effectum quod ingenio suo dice-
ret onerosum Socrates: Timaeo & Critiae &
hermocrati delegandum putauit. atq; illi munus
iniunctum receperunt. Ex quo apparet in hoc li-
bro. illud agi: contemplationem considerationeq;
institutui: non positui: sed naturalis illius iusticiae
atq; aequitatis: quae inscripta instituendis legibus
describendisq; formis tribuit ^{genuina} ex gemina modera-
tione substantiam. Perindeq; ut Socrates cum
de Iusticia differeret: qua homines utuntur: in-
duxit effigiem ciuilis Reip. Ita Timaeus Lo-
crensis: ex Pythagorae magisterio: astronomiae
disciplinae perfecta peritus: eam iusticiam: quam

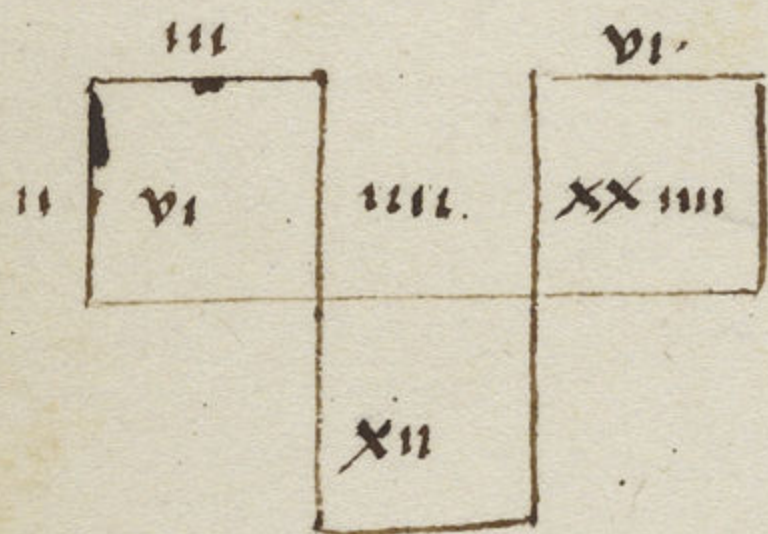
Pop. mur. m. h. m. h. m. h.

diuinum genus aduersum se utitur in mundi
huius sensibilis sed veluti quadam cōmuni urbe
ac Repub. uoluit inquiri: -

VAERITVR PRIMO de genitura
mundi. ii. Dehinc de ortu animæ. iii. De
moderatione siue armonia. iiii. De quibz. v.
De stellis ratis & errantibus: in quarum nuō
Sol etiam constituitur & luna. vi. De coelo. vii.
De quatuor generibus animalium. hoc est celestium.
p̄petum. nantium. terrenorum. viii. de ortu
generis humani. viii. Causæ cur hominum ple-
riq; sint sapientes. alij insipientes. x. de usu. xi.
de imaginibus. xii. Laus uidendi xiii. de Sylua
xiiii. de tempore. xv. de primis materijs syluestri-
bus perpeffionibusq; eorum. xvi. de diuersis mori-
bus corporum & flegmate. xvii. de sensibus odo-
rationis & gustus. xviii. de colorū uarietate & con-
uersione ex alio in alium quæ coloribus similia
sunt. xix. de principijs uitalis substantiæ. xx.
De anima & partibus & locis. xxi. de corporis
membris & artubus. xxii. de nationibus diuer-
sarum gentium. xxiii. de ægritudine corporis. xxiiii.
de ægritudine animæ. xxv. de medela utriusque

materia. xxvi. De universo mundo & omnibus
 que mundus complectitur. xxvii. de intelligi-
 bili Deo. Quorum omnium singulatim secundu
 ordinem libri expositio fiet.

T Duceat mundi corpus perfectum esse:
 perfecta porro corpora solida sunt: quae ex tribus
 constant. longitudine. Latitudine. crassitudine.
 Prius. Epipedas. hoc est planis figuras: quae
 longitudinem modo & latitudinem: nullam uo
 profunditatem habent: exponit. quibus ait
 unam sufficere medietatem. Quippe duo distan-
 tia una media interiectione continuari: haben-
 tia aliquam inter illa duo distantia cognationem:

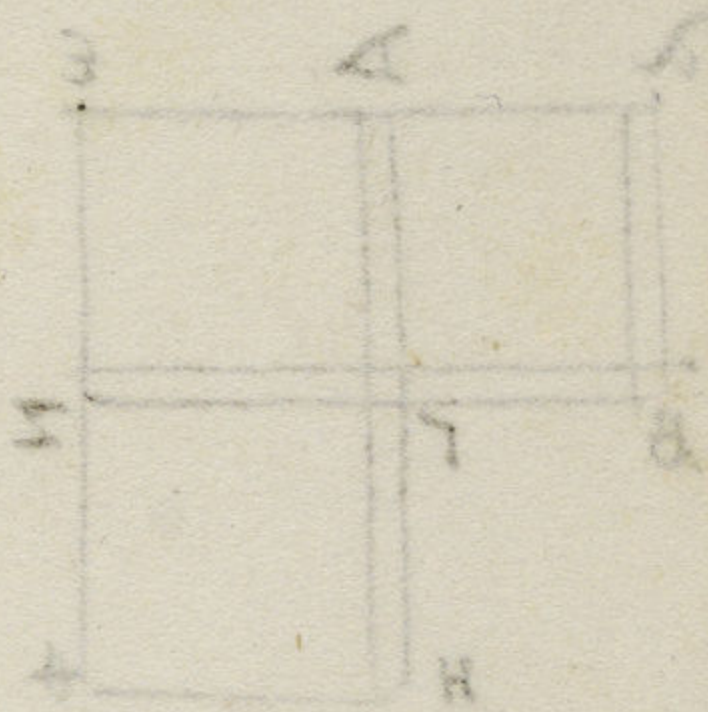
sic dicens. Cum enim ex tribus uel numeris
 uel mobilibus uel potentijs usq; unum erit atq;
 idem totum: utitur probatione Arithmetica.

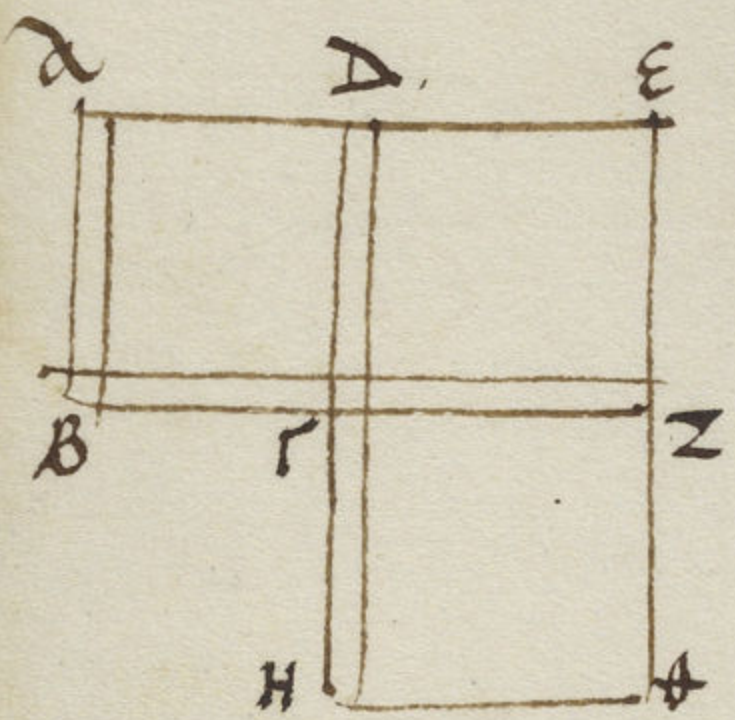
Sit ergo descripta trigemina figura. quae osten-
 dat quatenus si duo distent a se una continu-
 entur media cognata interiectione.

QUADRATI Qui principe loco descriptus
 est sit unum latus in momentis uerbi ta duobus.

Aliud latus in momentis tribus. Hoc suppu-
 tatum fuit aream latus perfecti quadrati momen-

torum. vi. bis enim tria sex sunt. Vltimi uero
 quadrati & distantis p^r sit latus. demum unum
 momentorum. iiii. Aliud latus momentorum sex.
 Hoc supputatum facit aream integri quadrati
 momentorum. xxiiii. Quater enim sex xxiiii sunt.
 Hæc autem medietas quæ in xii. est. & ita adheret.
 ut impulsæ extrema quadrata continuatura uideatur.
 cognata est extremis. Siquidem quota parte minor
 est: immo id ē dimidia: tota maior est summo.
 Siquid xii. & xx. & xiiii. dimidia pars sit: sum-
 ma rursum. xxiiii. posita in imo fit xii. quæ est
 in medio dupla. Summa item media summa superioris
 dupla. bis em̄ sex. xii. Ita dimidietatis & dupli-
 catione sociantur: & fit extremorum limitum & me-
 dietatis una eademq; conditio. Quid qd medietas
 de extremis nascitur. Siue enim summi limitis
 minorem summa cū imi limitis maiore summa.
 multiplica v: seu contra summi limitis maiore sum-
 mam cū imi limitis minore summa contulero
 multiplicans: Vtraq; hac uia nascitur. xii. nūb.
 Tam em̄ bis sex qm̄ ter quater in. xii. fient. Hæc
 eadē a se distantium duū continuatio unius inter-
 iectu medietatis geometricis probatio inbus reuelatur

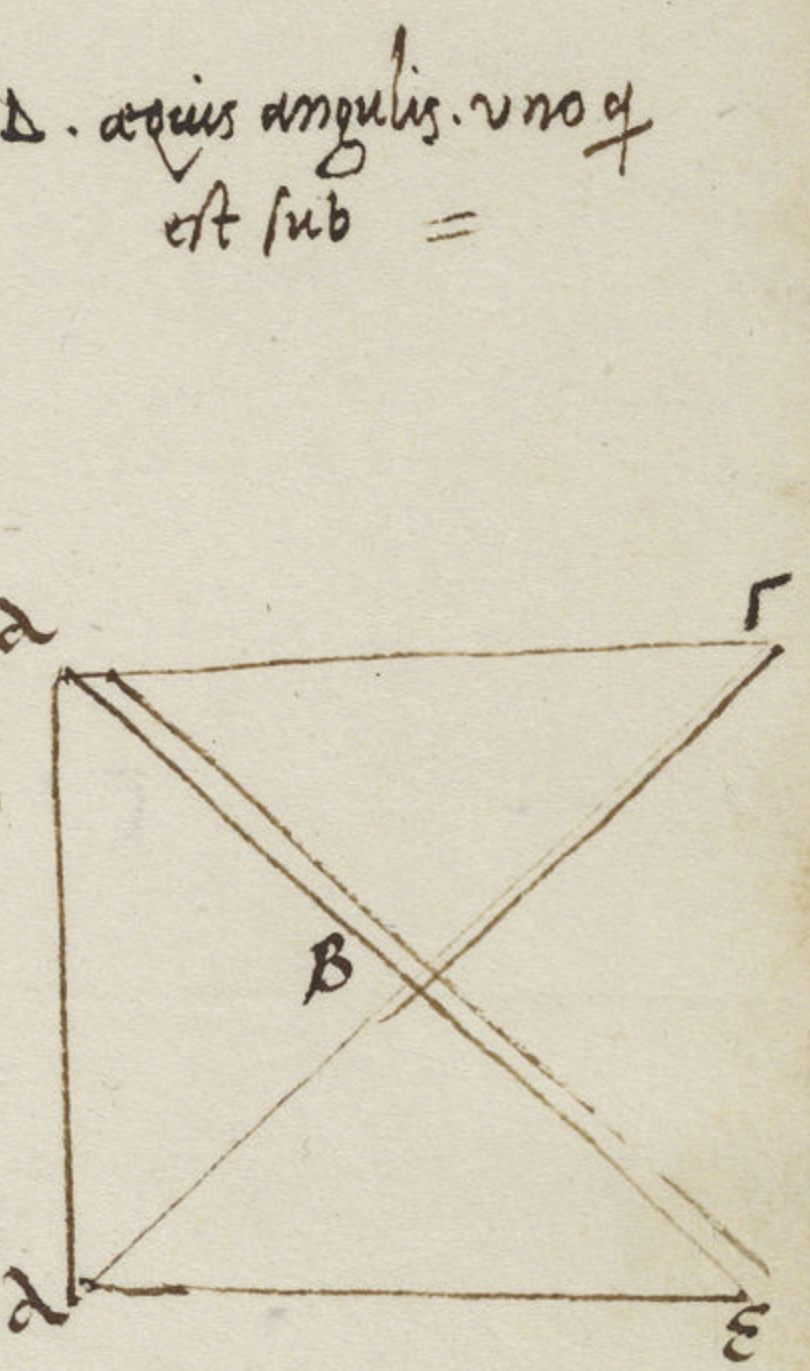

Sint ergo. nunc descripta figura
 VAS. VERO do aduerso positas lineas:
 Parallelogramma geometrii appellant: Conse-
 quenter & planas quadraturas parallelogramma.
 Propositum est probare quodmodum duum paralle-
 logramorum similium: unum medium inueniatur.
 quod ratione non caret. Sint ergo duo similia pa-
 rallelograma: quibus assistunt græcæ linæ Δ . Γ . Θ .
 habentia æquales angulos. unum qui est sub B . Γ . Δ .
 ei qui est sub H . T . Z . Porro ubi æquales anguli:
 latera pro competenti. ut H est B . T . latus iuxta
 Γ . Z . latus ita Δ . Γ . latus iuxta. Γ . H . pro competenti
 latus. Dico duum horum similium parallelogrammorum
 inueniri medium aliud rationabile. Sit quippe di-
 rectum. B . Γ . latus. Γ . Z . lateri erit etiam Δ . Γ .
 latus. Γ . H . lateri directum & directis lineis. Δ . Δ .
 & Θ . Z . agantur totius lineæ. Δ . E . & Z . E .
 compleaturque hoc pacto omnis figura. Iuxta igitur B . Γ .
 latus. Γ . Z . latus ita. B . Δ . iuxta. D . Z . paralle-
 logramum. Sunt enim in eadem quadratura. Δ . E .
 B . Z . rursumque ut D . Γ . latus iuxta. Γ . H . latus.
 Sic & parallelogrammum. T . E . iuxta. Z . H paralle-
 logramum. Sunt enim æque in quadratura. Δ . H .

$\epsilon \cdot \theta$. Ut ergo $\beta \cdot \Delta$. parallelogramum in γ . $\Delta \cdot Z$.
 parallelogramum. sic item $\Delta \cdot Z$. parallelogramum
 in γ id quod superest. $\Gamma \cdot \theta$. parallelogramum. Inven-
 tum est ergo unum medium. id est $\Delta \cdot Z$. parallelogra-
 mum inter duo similia parallelogramma quod fieri de-
 buit. Nihilominus & in triangularibus formis medie-
 tatis insertio consideratur in huiusmodi forma.

PROPOSITUM est probare quemadmodum
 duum triangularum similium unum medium com-
 petens inueniatur. Sint duo similia triangu-
 la gravis lris Unum $\Delta \cdot B \cdot \Gamma \cdot \Delta$. Alterum $\Delta \cdot B \cdot E \cdot \Delta$.

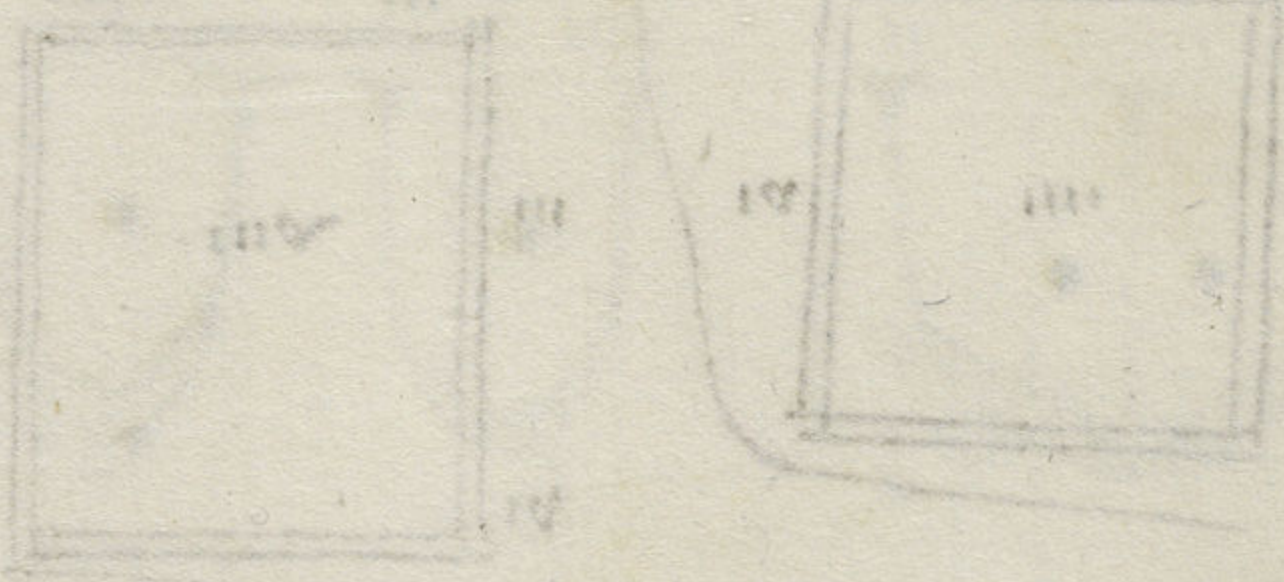
dico horum duum similium triangularum unum medi-
 um competens inueniri. Sit enim concessum directum
 esse $\Delta \cdot B$. latus. $\beta \cdot \epsilon$. lateri erit etiam $\Gamma \cdot \beta$. latus
 in directionem $\beta \cdot \Delta$. lateri & coniungat ducta linea
 in directum latus quod est $\Delta \cdot \Delta$. Ergo quia est ut
 $\Delta \cdot \beta$. latus in $\beta \cdot \epsilon$. latus. Sic $\beta \cdot \Delta \cdot \epsilon$.
 triangulum in $\beta \cdot \Delta$. triangulum sub eadem
 quippe sunt altitudine Δ . latera. Ut aut $\Gamma \cdot \beta$.
 latus in $\beta \cdot \Delta$. latus. sic $\Delta \cdot \beta \cdot \Delta$. triangulu

iuxta Δ . B . F . triangulum. Sunt enim sub eadem hac
 q^o altitudine. Δ . h^g. Erat ergo ut Δ . B . E . Δ .
 triangulum iuxta Δ . B . F . Δ . triangulum. Sic it
 Δ . B . Δ . triangulum iuxta Δ . B . F . triangulum
 Duum ergo similium triangulorum inventum est
 unum medium triangulum idē. Δ . B . Δ . quod fa-
 rendum ^{erat} ~~erat~~. Igitur inquit si mundi corpus lon-
gitudinem & latitudinem solas usq^q hac eadem in
aqua terraq^q societate consisteret. Mundi corpus
solidum esse dicit & globosum. Et uniusmodi autem
corpora duabus medietatibus uinciuntur. Quatenus
 ut in effigie pileae & in illo ambitu est quippe ali-
 quam longitudinem: est etiam latitudo: quas dimetiemur
 impresso puncto in medio summitatis. Ad quam
 medietatem undiq^q ab ambitu aequales lines porrigunt.
 Una ergo medietas in superficie sita est. Altera in pro-
 fundo. ad quam punctum illud peruenit si deprimat^r
 usq^q ad altitudinem mediam. Qua de causa geminis
 existentibus medietatibus non ut planis figuris se-
 mel facienda est multiplicatio: sed bis. Quippe illis
 duo latera describebamus. quorum alterum in duobus
 momentis alterum in tribus constituebamus. Duoq^q
 ad tria multiplicantes: inueniebamus nasci senariū

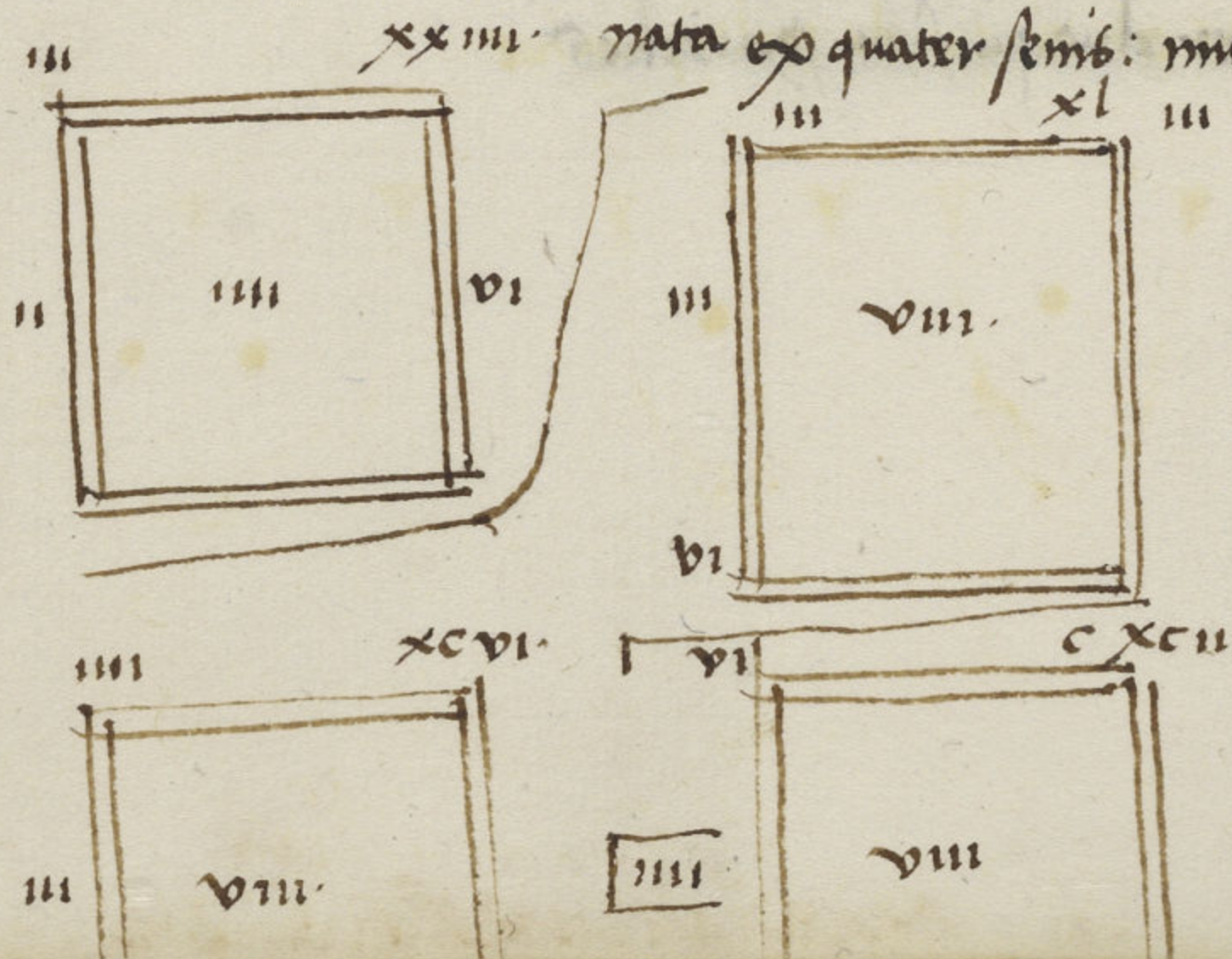
26
numerum. At in his solidis formis propter gemi-
nam medietatem geminabitur multiplicatio. Ut
cum ex duobus & tribus multiplicatis natus erit
idem senarius iuxta unius interim medietatis
rationem iuxta alterius quoque medietatis qua forte
erit in numero quatuor quater sex supputemus.

Atque ita omnis summa sue numeri sue molis seu
qualitatis in xx. & quatuor partibus invenitur.
Et quoniam mundi summas x. ignis solidum corpus
existens: habet illa tria. longitudinem: latitudinem.
soliditatem. Sed non pariter. Siquidem in illo igne
plus est claritudo aliquanto minus moderati
caloris. exiguum uero soliditatis. In terre autem globo
plus sit soliditas. aliquantum uero humoris. exiguum
lucis. aeris & aqua duas medietates quam habeant
cognitionem cum supra memoratis elementis intelli-
gamus. Descriptio solidarum figurarum cum nu-
meris suis iuxta arithmetice disciplinam. Prima
figura di numeratur multiplicans ternarium &
faciens sex. solam longitudinem cum latitudine
pandit. Quod senarius propter altitudinem quater
ductus xiiii. reddit. Similiter in ceteris. Nam
in secunda figura ter duo qui sunt sex: octies

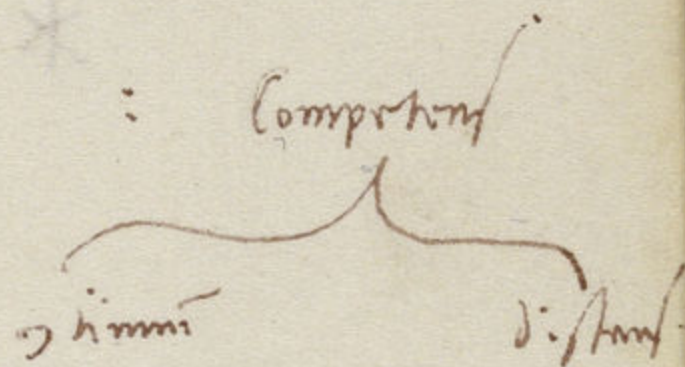

ducti faciunt. $xlvi$. in tertia ter quatuor
qui sunt. xii . octies ducti fiunt $xciii$. In quarta
quater. vi . qui sunt $xxiii$. octies fiunt. $c. xcii$.

ARVM Solidarum formarum cognatio
numerorum indicatur consortio. Siquidem primi
limitis summa: dimidia pars sit secundi limitis
summe. Nam $xxiii$. numerus $xlvi$. numeri
pars dimidia. Secunda item tertia & ha quarti
limitis summa medietas. Atq; retrorsum queq;
Postrema tertia dupla. Tertia item secunda dupla
& prima secunda. Atq; his medys duabus qui inter
duas proximas formas inseruntur genitura est
de eisdem extremis. Est enim primi limitis medie-
tas in potiore numero idest senario: qui nascitur ex
multiplicatis summis minoribus bis tribus. Est item
novissimi limitis in minore numero medietas. Idest
octo. Igitur primi limitis maiorem medietatem
cum postremi limitis minore medietate multipli-
cans cres secundi limitis totam in $xlvi$. nunc
positam substantiam. At u si primi limitis mi-
nore medietatem que est quatuor cum postremi
limitis maiore medietate que est in $xxiii$. summa
nata ex quater semis: multiplicata u creabitur. dis

suba tercia limitis quae est posita in nonaginta sex.
 Sic duo optimi solidorum corporum duabus medie-
 tationibus iunguntur ut certa mēteq; inficiabilis
 arithmetice disciplina confirmat auctoritas testi-
 monium præbens Platoni. Et eadem solidorū
 duorum corporum distantia siue duplex medietas
 coniungere distantia corpora geometricis & ratio-
 nibus pro competenti modo sic ostendetur. Si
 primus quia est e re, accommodatumq; tractū quid sit
 hoc quod competens appellatur. Analogia ē a
 grecis: explicabo. **G**eminum est competens. Vnum
 continuum: Alterum distans. Continuum com-
 petens est quod cō medio fine coniungit extrema.
 Distans ex duobus medijs finibus separat extrema.
 Rō ē est duorum finium iuxta semetipsos
 habitus & quasi quedam conuentio. Itaq; compe-
 tens ex complurium rationum comparatione
 subsistat: & continuum quidem competens in
 tribus ut parius finibus inuenitur: sic primus
 iuxta secundum. sic secundus iuxta tertium.
 Et or est ut octo iuxta. iii. sic quatuor iuxta
 duo. Quorum quidem finis is qui est medius in
 se replicatus aequalis est ei qui de multiplicatione

nasatur ex minorum quadrato bis octoni sicut
 xvi. & quaterm quater totidem. Distans autem
 competens in quatuor minimis limitibus reperitur.
 sicut primus iuxta secundum: sic tercius iuxta
 quartum: id est ut octo iuxta quatuor: ita sex iuxta
 tria. Non enim possumus dicere repetentes sic
 iii. iuxta vi. in quibus aequae ut in continui
 competens fimbis is qui cum sit ab extremis: aequa-
 lis est ei qui nasatur ex supputatione mediorum

*

octo xxiiii. sumam efficiunt: aequae sex
 quatuor eandem sumam creant. Utitur ergo nunc ra-
 tione ac remedio continui competens: propterea
 quod natura eius coniugabilis est & adunatrix dis-
 tantium limitum. Similisque eius ratio: qua Deus
 mundi sensibilis fabricator usus est cum extremis
 mundi limitibus igni atque terra aeri & aquae
 miseret medietatem. Continuum competens
 in tribus fimbis distans competens in fimbis quatuor.

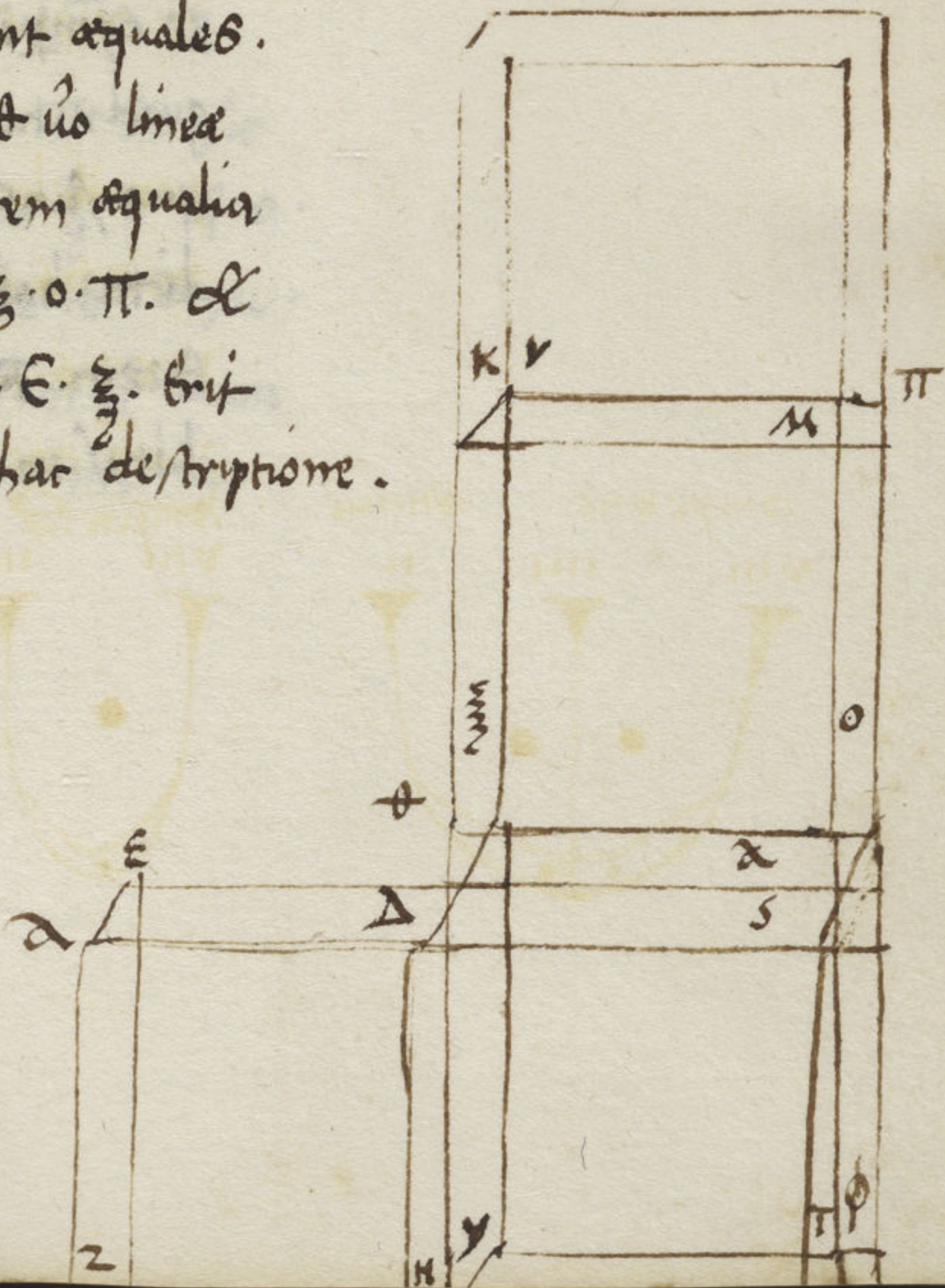
Descriptio parallelepipedorum dum distantiaque
 parallelepipeda continuantur ad unam soliditatem
 insertis alijs duobus iuxta rationem continui com-
 petentis. quod a grecis appellatur analogia / meches.
 Quae ergo haec descriptio demonstrat: duo solida

analogia meches.

corpora que parallelepida geometri uocant:
 insertis alijs similibus solidis duobus continuari
 iuxta rationem continui competentis tam ex co-
 augmentatione qm ex dissolutione palam fiet.

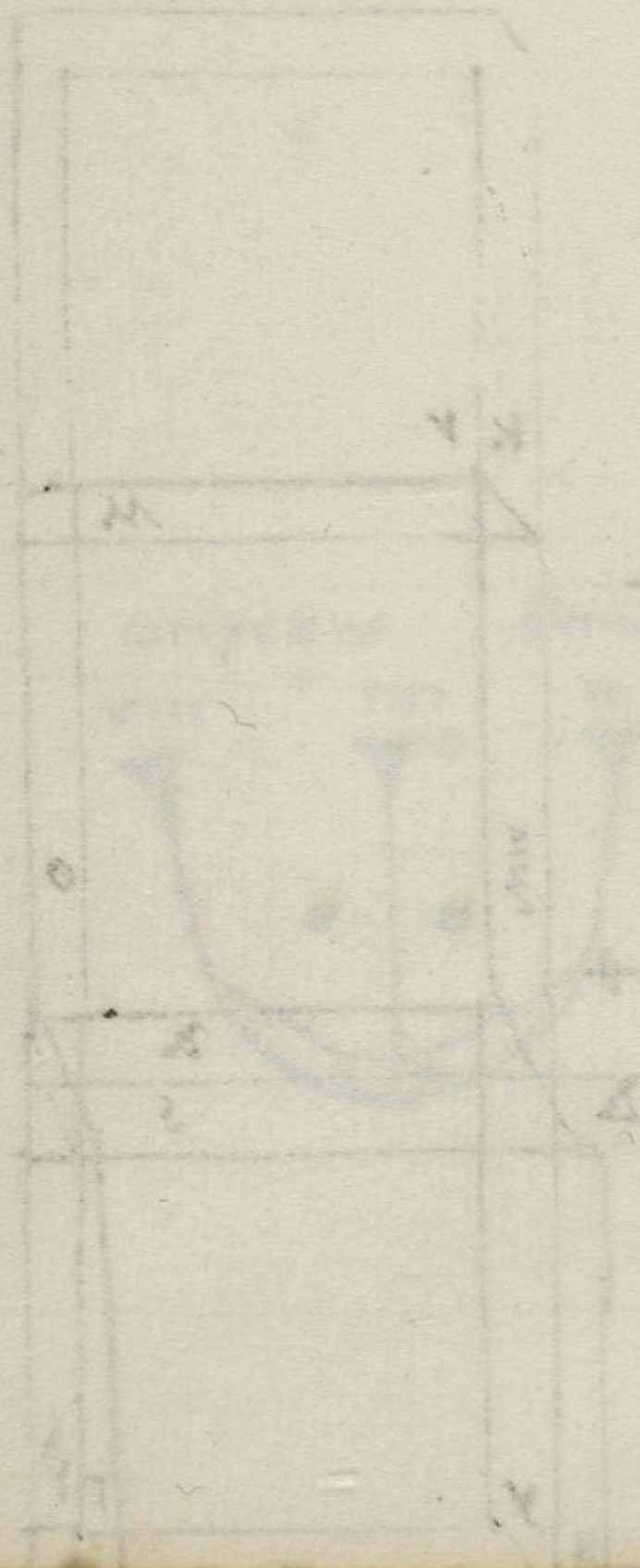
Describitur Parallelogrammum id est
 quadratura quam limitant græcæ lre. iiii. hæ.
 Δ. Β. Γ. Δ. & huic quadraturæ superimponitur
 aliud quadratum. quod continetur. lris. Ε. Ζ.
 Θ. Η. & connectuntur ea per. Ε. Δ. Item Ζ. Β.
 Item Θ. Δ. Item. Η. Γ. Et hoc facto completur
 unum solidum siue parallelepipedum. Huic aliud si-
 mile describitur hoc modo. per. Ε. Α. linea erit²
 Α. Δ. & item per Δ. Θ. eritur linea. Ε. Ζ. &
 per Θ. Η. crescit linea Α. Κ. & ex nota. Κ. erit²
 linea. Κ. Ν. item ex nota. Ν. deducatur linea
 Μ. Δ. Ex nota item. Ζ. Ο. eritur linea. Ζ. &
 ex eisdem. Ζ. Ο. notis aguntur in directionem duæ
 lineæ una. Ζ. Ν. altera. Ο. Π. & sint æquales.
 Ε. Α. quidem linea. Α. Δ. linea Δ. Α. uo linea
 Α. Ζ. linea. Η. Θ. linea. Θ. Κ. linea. Item æqualia
 parallelogramma. Κ. Θ. Δ. Μ. Ν. Ζ. Ο. Π. &
 connectantur. Ν. Κ. Π. Μ. Α. Δ. Ε. Ζ. Erit
 hoc pacto solidum natum aliud ex hac descriptione.

Dico igitur inter haec duo similia solida iuxta
 rationem continui competentis inueniri. De
 duco. $N. p. N. \frac{1}{2}$. lineam. $Z.$ lineam $p. u. d.$
 uo lineam. $d. T.$ lineam $p. d. d.$ lineam. Item
 $d. s.$ lineam $p. B. f.$ lineam. $f. g.$ lineam &
 sint aequales $N. \frac{1}{2}$. linea. $\frac{1}{2}$. $v.$ lineae $u. d.$
 linea $d. T.$ linea $d. d.$ linea $d. s.$ linea.
 $B. f.$ linea $f. g.$ linea. Parallelograma item sunt
 aequalia quae in hisdem sunt quadraturis & conuer
 tantur. $f. h. v. d. t. \frac{1}{2}$. $s. d. o. q. t. g.$ & si qua
 alia latera erunt. Expressit conuersa quatuor solida
 quatenus hoc probatur ut est. $E. t.$ latus iuxta
 $d. t.$ latus. Item in longum erit. $E. z. t. h.$
 parallelogramum iuxta. $t. h. t. d.$ parallelogra
 mum. Erut ergo etiam $d. B. f. d. E. z. t. h.$
 solidum iuxta. $d. f. p. s. t. h. t. d.$ solidum.
 At. $h.$ latera supra comprehensa habent aduersu
 se competentem modum. utpote quae sub eisdem
 quadraturis sunt. quadraturae item sibi competunt
 quia sunt sub eadem latitudine & solida ergo supra
 dicta habebunt aduersum se competentem pariti
 tatem. Rursum ut est. $d. t.$ latus iuxta. $t. \frac{1}{2}$.
 latus in altitudine: ita erit. $E. d. f. h.$ parallelo

*

At. $h.$ latera

gramum iuxta $\theta \cdot \xi \cdot v \cdot h$ parallelogramum.
 Erat ergo $\theta \cdot \Delta \cdot \Gamma \cdot \rho \cdot s \cdot \theta \cdot h \cdot T \cdot \alpha$ solidum iuxta
 $\theta \cdot h \cdot T \cdot \alpha \cdot \xi \cdot v \cdot \phi \cdot o$ solidum. At h latera sup
 comprehensa habent aduersum se competentem
 modum utpote quae sub eisdem quadraturis sint.
 Quadraturae quaeq; sibi competunt quae sunt sub eadem
 altitudine. Et solida ergo supradicta habebunt ad-
 uersum se competentem parilitatem. Rursum
 ut est $h \cdot \theta$ latus iuxta $\theta \cdot k$ latus in altitu-
 dine: ita erit $\theta \cdot h \cdot \alpha \cdot T$ parallelogramum iuxta
 $k \cdot \theta \cdot \alpha \cdot u$ parallelogramum. Ergo erit $\theta \cdot \theta \cdot h$
 $T \cdot \alpha \cdot \xi \cdot v \cdot \phi \cdot o$ solidum iuxta $k \cdot \theta \cdot \alpha \cdot u \cdot n$.
 $\xi \cdot o \cdot \Pi$ solidum. At enim latera supra compre-
 hensa habent inter se analogiam: utpote quae sub
 eisdem quadraturis sint. Quadraturae quaeq; sibi
 competunt quia sunt sub eadem altitudine. Et soli-
 da ergo supradicta habebunt inter se analogiam
 siue competentiam. Ut ergo $\alpha \cdot B \cdot \Gamma \cdot \Delta \cdot E \cdot Z$
 $h \cdot \theta$ solidum iuxta $\Delta \cdot \Gamma \cdot \rho \cdot s \cdot \theta \cdot h \cdot T \cdot \alpha$ sit
 hoc ipsum solidum iuxta $\theta \cdot h \cdot T \cdot \alpha \cdot \xi \cdot v \cdot \phi \cdot o$
 solidum. Et item hoc ipsum iuxta $k \cdot \theta \cdot \alpha \cdot u$
 $n \cdot \xi \cdot o \cdot \Pi$ solidum. Qua parte ostensum est duum
 solidorum parallelepipedorum similiū duo media

solida parallelepipeda iuxta rationem continui com-
petentis inueniri: quod oportebat ostendi. Dicit
aliquis duo solida corpora intervallo longiore dis-
tancia coniungi duabus interiectis medietatibus
iuxta rationem continui competentis sufficienter
sibi probari. Sed inter ignem & terram quae sunt
solida corpora nullam apparere similitudinem:
quoniam iuxta Platonem ipsam ignis quæ forma &
figura pyramides esse dicatur: id est in modum
pyramidis excreseat. Terra uero cubus sit: hæc
porro formæ nullam esse similitudinem mutuentur:
quia non sunt æqualibus angulis. Quippe cubus omnis
rectis est angulis. Ergo quia terra in cubica est figura:
rectos angulos habeat necesse est. At uero pyrami-
dis anguli productiones sunt in acumine. Vbi
autem non sunt æquales anguli: ne latera quidem
erunt pro competenti: proptereaque similia sui non
erunt. Quæ distantia corpora si alia duo solida
interiecta continuabunt: impeditur hoc modo continua.
Siquid inter duo non quelibet: sed quæ similia sunt inui-
cem sibi solida corpora: inseri debent. Cui respon-
debitur hactenus memores nos esse debere quod
Plato hanc ipsam difficultatem multa ante prudens:

eos qui ita sensuri sint ab errore reuocari. Dixit
 enim si meminimus similitudinem: non solum in
 formis & in figuris: sed etiam in potentijs & qua-
 litatibus. Queri oportet cur ita dixit: cum in
 tribus siue numeris: seu motibus siue potentijs
 perinde erit medietas imo: quemadmodum sumitas
 medio. Quare si inter ignem & terram nulla est in
 spe & uelut similitudo in uultu: querenda erit in
 naturis ac qualitatibus ipsorum elementorum uero
 quas faciunt aliquid aut patiuntur & in his proprie-
 tatibus ex quibus utriusque elementi uis & germa-
 nitas apprimè designatur. Sunt igitur tam ignis
 quam terra multe quidem & alia proprietates: sed
 quae uel maxime uim earum proprietatum decla-
 rent: nimirum haec. Ignis quidem acutus quod est
 acutum & penetrans. deinde quod est tener & deli-
 cata quadam subtilitate: tum quod est mobilis &
 semper in motu. Terra uero quod est retinens.
 quod est corpulenta: quod semper immobilis. Haec uero
 nature licet sint contrariae: habent tamen ali-
 quam ex ipsa contrarietate parilitatem. Tam
 enim similia similibus quam dissimilia dissilibus
 comparantur. Et hoc est ἀνδρωσιδ· id est

ratio continui compe⁷. Quod enim est acumen
aduersum obtusitatem. hoc subtilitas iuxta corpu-
lentiam quicquid subtilitas iuxta corpulentiam. hoc
mobilitas iuxta imobilitatem. Et si uerteris ut id
quod medium est: optimum fiat. Quae uero extrema
sunt sigillatim in medio locentur seruabitur ana-
logiae norma. Quatenus igitur inter haec duo solida
corpora quorum est talis dissimilitudo qualem
demonstrauimus: alia solida duo interiecta faci-
ent continuationem iuxta rationem continui compe-
tentis: docet arithmetica disciplina. Si enim
vicinum igni elementum quod sit. ex quibus confla-
tum uoluerimus inquirere: sumemus ignis quidem
de proximo duas uirtutes. subtilitatem & mobilita-
tem. unam uero terrae id est obtusitatem & inuenie-
tur gemitura secundi elementi quod est subter ignem
id est aeris. Est enim aer obtusus. subtilis. mobi-
lis. Rursumque si eius elementi quod est uicinum
terrae id est aquae: gemituram consideremus: sume-
mus quidem duas terrae uirtutes. id est obtusitatem
corpulentiam. unam uero ignis. id est motum &
exorietur aquae substantia: quae est corpus obtusum
corpulentum. mobile. Atque ita inter ignem & terram

3130

Aer & aqua de exortimorum concretionem nascun-
tur. ex quibus constat mundi continuatio. Con-
seruabitur hoc pacto analogia quaeque geometrica
iuxta rationem continui competentis. Ut enim
ignis aduersum aerem: sic aer aduersum aquam: &
denum aqua iuxta terram. Retrorsumque ut terra
aduersus aquam sic aqua aduersum aerem: & aer ad-
uersus ignem. **HACTENVS.** De constitu-
tione mundani corporis: & de materia ex quibus
constat germanitate describitur. Quem cum factum
esse quia sit corporeus affirmet: & eundem indisso-
lubilem: cum quae fuerint: quaeque nascuntur facta dissol-
uantur nata occidant: ut huius quod est praeter
hominum opinionem medeatur: dicit a quo factus sit
ex quibus constat. ad quod exemplum institutus.
Qua de causa quatenus aeternitati propagatus.
OMNIA Quae sunt uel dei opera sunt: uel natu-
ram imitantis hominis artificis. **OPERVM**
Naturalium origo & initium semina: quae sata
comprehenduntur: uel terrae uisceribus ad frugis
arborae cerealisue prouentum: uel genitalium mem-
brorum foecunditate conceptum animalium germen
adolentium. Quorum omnium ortus in tempore

f. m. d. h.

par em & æquæuum naturale nature ac temporis.
Ita nature opera quia ortum habent ex eo quo
esse coeperunt tempore: finem quoq; & occasum
intra seriem continuationemq; sortita sunt. At
uero Dei operum origo & initium incomprehen-
sibile. Nulla est enim certa nota: nullum initium
temporis ex quo esse coeperunt. Sola si forte causa:
& hæc ipsa uero intelligitur. Cur eorum quid quamue
ob causam existat. Certum est siquidem a Deo nihil
factum esse sine causa. Ut igitur illis quæ lege nature
procreantur: fundamenta sunt semina: ita eorum quæ
Deus instituit fundamenta sunt causæ quæ sunt per-
spiciuæ diuinæ providentiæ. Deus autem institutio-
nem temporis fecit & per æuum. Simulachrum
est enim tempus æui. Causæ igitur omnium operum
Dei, tempore antiquiores. Et sicut Deus per æuum
sit causæ per æuum. Quod sequitur: ut quicquid a
Deo fit: temporarium non sit: quod temporarium
non sit: nulla temporis lege teneatur. Et item post
imutationem ætatis morbum senectutem occasum
inuehit. His ergo omnibus quod a Deo institui-
tur immune est. origoq; eius causatiua est non tempo-
raria & mundus sensibilis opus Dei. Origō igitur

eius causatua est: non temporaria. Sic mundus
 sensibilis licet corporeus: a Deo tamen factus atq; in-
 stitutus aternus est. Constat porro ex materijs
 illibatis atq; integris. Ex omni inquit igni &
 ex uniuerso spiritu & ex illis ceteris sine ullius par-
 tis diminutione: Ita fit ut nulla: ne minima quide
 pars cuiuslibet corporis extra ambitum mundi re-
 licta sit. Quia quia omnia corpora partim facta:
 fca: partim calida sunt: nulla importuna frigo-
 ris: calorisue extrinsecus accessione moueant agri-
 tudinem mundo. Igitur extra necessitatem incom-
 modi positus: aternus est. Sed natura corporis
 fluida est: & mundus constat ex corpore. Sed &
 detrimentum & interitus partium non in fluxu
 est: sed in effluendo idest extrafluendo. Amittitur
 quippe quod ex uniuersitate defecerit: Intra mundu
 uero regestis omnibus nihil certe extra mundi am-
 bitum est. Ita quod secundum naturam corporis
 fluit: quo effluat non habet. influit ergo non ef-
 fluit. & ad summam uniuersitatis iacturam
 demum recurrens fatigatarum diuturnitate par-
 tium recreation est. Quid quod institutus est ad
 exemplum alterius intelligibilis & imutabilis

perennitatis. Tam illud nemo dubitat q̄ ad
similitudinem instituantur exempli sempter
in habere similitudinem perpetuitatis: & perpe-
tuitas est in aeo. Quare exemplum id est intelli-
gibilis mundus par aeuum. Id uero quod ad
exemplum institutum est sensibilis scilicet mundus.
per tempora quidem proprium progredi aui:
propria mansio: semperq; in idem perseueratio.
Temporis item partes. dies. noctes. menses. &
anni. Aeuī partes nulla. Temporis item species
presens, prateritum & futurum. Aeuī substantia
in solo perpetuoq; presenti. Mundus igitur intelli-
gibilis semper est. Hic simulachrum eius semper
fuit est & erit. Hinc ad animā mundi tractum
pergens Plato: prius illud curat quod praepostere
de corporis eius constitutione anteqm̄ de inspira-
tione animā disputatum sit cum animam corpe
omni constet antiquiorem: nec recedit ab instituto
ut quia mundum a Deo factum asseruit: animā
quoq; eius a Deo factam esse dicat. Quod in hoc
solo libro facere animaduertitur eternarum rerū
gemituras commisi. credo p̄p̄d nisi audiant ho-
mines esse quaedam quae fuerint ex origine nata.

nunquam principatui summi Dei derogari putent
 si pari atque eadem sint qua Deus antiquitatis pra-
 stantia: nescientes aliter dici originem rerum aeter-
 narum & item caducarum. Siquidem mortalium
 auctoritas & origo illa est: quae praecedat ortum coete-
 rorum. Ut origo est pater filij: & populorum atque
 urbium conditores earum. At uero diuinorum gene-
 rum aeternarumque gentium origo & arx non in an-
 ticipatione temporis: sed dignitatis eminentia consi-
 deratur. uel quod effecti operis pontificium & aucto-
 ritatem manibus magisque dispositioni mentis so-
 leamus ascribere. Vel quod plerique ex mortali natura
 sua diuinam naturam aestimantes nasci omnia: nec
 esse quicquam quod non natum sit existiment. Quorum
 animis sit institutis difficile persuadetur. mundi
 esse autorem Deum: nisi eum tanquam opifex aliquis
 manibus coeterorumque artuum molitione construxit.
 Certe propositum Scriptoris considerandum puto.
 Nam si id ageretur in hoc libro prius: ut immortalem
 animam esse probaret non conueniret animae geni-
 turam comminisci: propter quod cuncta quae gignuntur
 intereunt. At uero cum de mundi. hoc est de uni-
 uersae rei constitutione tractetur: ad prius e re fuit:

56a. eff. m. n. a.

nascentem & uelut in lucem proditam animam
eius: quo auctientes imaginarentur animae formam
aliquam perinde ut eorum omnium quae nascuntur
uident. Itaque deus inquit tertium animae genus
excoGITauit hoc pacto. Usque gemina natura diui-
sionem instaurans. Euidet quod ait. Docet enim
substantiam: siue ut Cuius dicit essentiam duplicem
esse. Unam indiuiduam. alteram per corpora diui-
duam. Et indiuiduam quidem eam esse cuius generis
sunt omnia aeterna & sine corpore intelligibilia di-
cuntur. Diuiduam uero quae corporibus existendi
causa est. Unum quodque enim corpus est certe.
quod uero est habet essentiam & corpora multa
sunt. Una uero diuidua essentia quae in cunctis
corporibus inuenitur. Quae igitur una in multis
sic inuenitur recte scindere se putatur recteque
diuidua. Igitur ex his duabus ait opificem Deum
tercium genus essentiae: idque medium
locasse inter essentiam utramque. Similiter docet na-
turam quoque non esse simplicem sed bimbrem.
& ex his duabus facit opificis iussu tertium genus
naturae exstitisse. quod atque medium positum esset
inter utramque essentiam indiuiduam uidelicet atque diui-

videlicet

duam. Quatenus bimebris est natura. Omnia
 inquit naturalia uel eadem sibi uel diuersa sunt.
 eadem genere. diuersa specie. ut puta homo & item
 equus idem sunt. Nam & homo & illud animal est.
 At uero specie diuersa sunt. Alterum eorum ratio-
 nabile est animal. Alterum irrationabile & mutum.
 alterum bipes. alterum quadrupes. Hæc igitur
 omnia ex istentia ut essentia. ita & diuersum in
 unam inquit speciem cōmiserunt. Deus effecit ex
 tribus unum idem diuersum diuiduum. Diuersa
 illa natura diffiale se cōmendante concretioni
 atq; adunationi generum. Rursusq; unum illud
 ex tribus concretum diuisit in partes: ita ut singula
 partes tres illas po^{as} optinerent. hoc est ut idem
 non solum idem esset sed & sibi & haberet aliquid
 ex diuersitate essentia quæq; & essentia sic idem &
 diuersum. Diuersum quoq; & diuersum esset & essen-
 tia: & haberet aliquid ex eo quod idem uocatur. 11.

11

*

Tamen est a ueteribus quæ sit quæ a Platone dicitur
 indiuiua: quæ item diuidua substantia. Ex quibus
 mundi sensibilis fabricator Deus tertium substantia
 genus: quamue ob causam conflauerit. Nūc spem
 intelligibilis mundi ad cuius similitudinem formas

mente conceptas: ad corpora transferbat:
individuam substantiam nuncupaverit. Dividuam
vero substantiam: quae uelut exordium & fons est cor-
porum. Ita ut tertium illud mixtum substantia
genus forma esse intelligendum sit: Quae informata
sint tam mundi quam cetera quae mundus complectitur:
corpora. An potius individuum Plato substantiam censet:
eminentiorem animam quae nulli sit incorporationi
obnoxia: cuiusque ueneranda puritas nulla corporis
contagione uoletur. Dividuam uero substantiam illam
animam dicit quae non solum cunctis animalibus
sed etiam arboribus & arboribus dat uitalem
vigorem ut sit ex duabus conflatum tertium ani-
mae genus: rationale idcirco ne omnia muta
essent & ratione carerent: quae uitam sortirentur
corpora: uidelicet animalia. Sed esset praeterea genus
animantium humani quod rationis disciplinamque & in-
tellectus capax diuini operis admirandam ratio-
nem dispositionemque intelligens: ueneraretur mun-
dum operis auctorem. Quod itaque hi sperant intelli-
gibilis mundi quod semper eadem sit: nec immu-
tetur unquam putabant a Platone individuam sub-
stantiam dici. Dividuam porro substantiam negabant.

Individa substantia

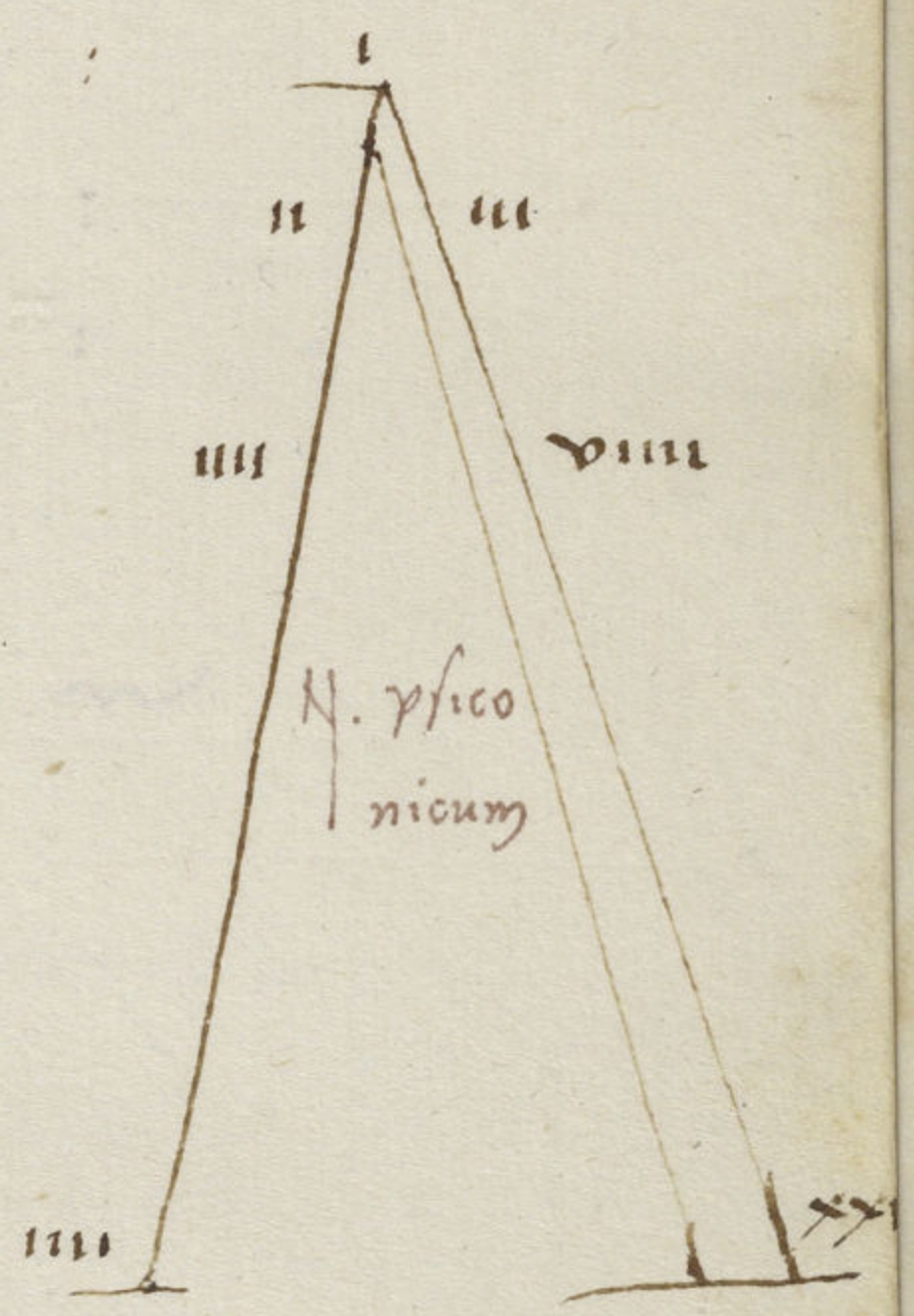
rationabile.

habere rationem cum mundi esset instituta gene-
ratio: animanti quasi mox futuro quereretur com-
petens anima: illam animam quae tam multis anima-
libus qm stirpibus & arboribus uitam daret: esse
uspiam dici a Platone: nondum natis animalibus
nec arboribus uero: ceterisque quibus datura uitas
foret. Propterea q indiuiduam quæ subam mundi
intelligit speciem: ad cuius similitudinem formatus
sit sensibilis mundus: Platonem cognominaſſe
dicebant diuiduam porro ſluam. At uero hi qui ex
indiuidua ſubā id eſt tūm ab incorporatione animæ
item alia inſeparabili corporum comite uel ſtirpea
conſlatum tertium animæ genus aſſerebant: id eſt ra-
tionabile: ſit aſſiſtebant ſententiæ propriæ. Primo
omnium prepoſterum eſſe cum de conſtitutione
mundani corporis in ſuperioribus tractatū eſſet:
ſinitoq; eo tractu: peruentum foret ad animæ gemiturā
quæ uiuificaret ſenſibilem mundum. Rurſus ad
priorem tractum retrorſum iri. ut de ſlua & de
corporibus mundi formaq; eorum tractus de in-
tegro fieret & a gemitura animæ recederetur. Deinde
frustra dici ſtirpeam animam nandum eſſe poſſe.
ppet quia quæ uiuificatura erat diſalua nondū eſſet:

fuisse enim semper tam corporis qm̄ animæ uim:
nec Deum ex his quæ non erant fecisse mundu:
sed quæ erant sine ordine ac modo ordinasse.
Itaq; potius ea quæ existebant exornasse qm̄ gene-
rasse quæ non erant. Inordinatos quippe animi
errores & agitationem fluctibus similem intellectu
assignato ex inordinata iactatione ad ordinem
redegerisse: corpori etiam motum instabilem: salu-
bri moderatq; agitatione frenasse: & eidem for-
mam & figuram congruam & conuenientem
ornatum dedisse: ut ipse in superioribus dixit me-
liorem ordinatorum fortunam inordinatis ratus.
Quare cum sensili mundo conueniens anima instruat.
ortum eius ex indiuidua una quæ mens intellectusq;
est. Alia quæ per uniuersa corpora diuiditur & san-
ditur prouenire: eamq; mediam inter indiuiduam
& diuiduam animas locatam. Ut scilicet immunis
quidē ab incorporatione in mundo esset intelligibili
semper. Stirpea mutis & item nihil sentientibus
opitularetur. Hæc uero media quia necesse erat in
mundo fore genus animalium quod ratione uteretur:
huius idem generi uitam & spm̄ ministraret.
Interq; duas posita naturas: eandem diuersamq;

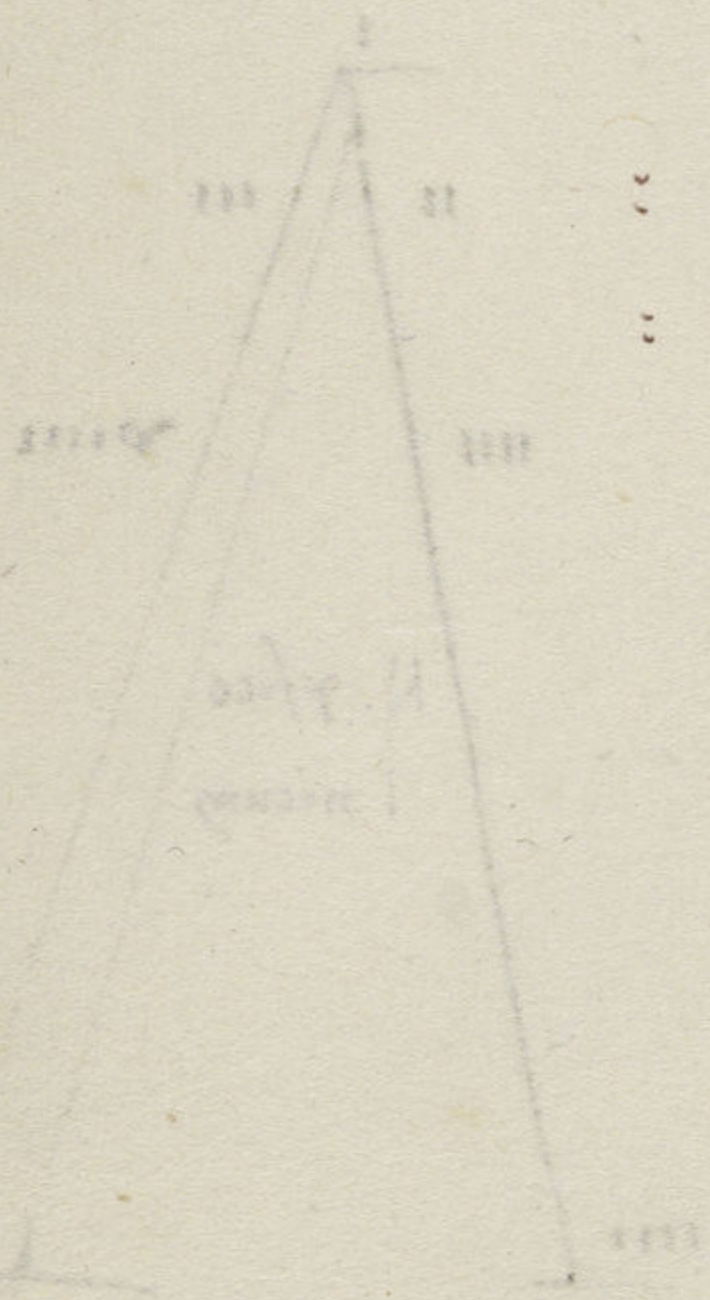
modo eiusdem natura contemplaretur diuinitatem
attollens aciem ad sublimia: modo ad ima: sedemq; di-
uersa natura uergens: hac etiam iuxta officio sita
dispensaret: Terrenisq; imptiret providentiam.
Deinde progrediens ultra Plato demonstrat ipam
ytionem. Vnam sumpsit ex uniuerso primitus
portionem usq; septima. Vi. & x. partibus
qua prima maior. In hac forma uirum anima
ta nqm e speculo simulachrum resultat forma
pertinens ad ysticonia. Partitio quippe considero
est uirum: ordinatioq; quae ueluti membrorum: actui
eius officiorumq; & omnium miorum designat
congruentiam tribus hac asserentibus praecipuis
disciplinis. Geometria. Arithmetica. Armonica.
Ex quibus geometria uicem optinet fundamentoru
cetera uero subtractionis. Item quod nullas habet
partes: ppeaq; sub nullos sensus uenit: & tamen
& animo ceruitur Geometre nota appellant.
lineam uero sine latitudine prolixitatem quae in
notas suas desinit. Porro eam^m qua est aliqua lati-
tudo: superficiem uocant. ut sit superficies recta
latitudinem longitudo. Quod uero ex tribus constat:
id est longitudo. latitudo: profunditate. Solidum

5

fundam
substructio

corpus appellant. Ista ergo descriptio quae partium
 ex quibus anima constare dicitur: generationem seu
 coaggregationem delinquit: ostendit rationem animae
 corporisq; coniungi. Quippe corpus animalium quod inspi-
 ratur animi vigore: habet certe superficiem. habet &
 soliditatem. Quae igitur cum vitali vigore penetratur
 orat: tam superficiem qm soliditatem: similes soliditati:
 similes & superficier vires habere debuit siquidem
 paribus congregantur paria. Unam igitur primi-
 tus sumpsit inquit ex universo portionem. Quo
 universo. quod ex tribus in unam speciem redactum
 Aut supra demonstravit. essentia vidz & eodem
 & diversis dividebat. Portionis quaeq; elocutio notan-
 da est. Non enim partem: quippe simplicis &
 incorporea rei: sed portionem: id est partis instar
 dixit esse sublatum. quod geometrica illius notae
 simile. Postea duplicem eius sumpsit quam sumpserat.
 hoc est duo quae subter unum posita sunt in leua pte
 formulae. Tercio decuplam quidem secundae. triplam
 vero primitus sumptae in rithmo al epitrito.
 Tria enim aduersum duo sestupla ratione pra-
 cellunt. Constant enim tria ex duobus & item
 uno. quod unum dimidia pars est. Quarto duplicem

secunda ideo quia bis duo quatuor. Quinto triplam
 tertia id est nouem. Tria enim nouem sunt. Sexta
 fuit assumptio partibus septem quam prima pro-
 portionis id est in n^o octo qui est ultimus in eola-
 tere quod est paribus numeris est ordinatum. Septi-
 ma sex & x^o partibus q³ prima maior h³ est.
 xxvii. Qui numerus tantundem ualet quantum octo-
 narius ut docebo. Apex ergo numerorum singu-
 laritas sine ullis partibus ut geometrica nota: cu-
 ius duplum linea sine latitudine longitudo. Linea
 duplum superficies quae est prolixitas cum latitudine.
 Cuius duplum cybus corpus per longum latum
 profundumq³ diuisum bis duobus bis quod est octo.
 eodemq³ modo iuxta rationem tripli in altero latere
 numerorum germinitas reperitur. Cybusq³ qui est
 in summa. x^o & vii. primus est imparis nui-
 cybus. Ter enim tria ter constituunt sumam supra-
 dictam. Igitur secundum rationem continui compe-
 tentis: quae est ratio geometrica quae ualet octo ad-
 uersum quatuor: hoc quatuor aduersum duo: & duo
 aduersus unum. Rursum quod ualet xxvii. n^o
 aduersum nouem: hoc nouem aduersum tria & tria
 aduersus unum. Queritur hoc loco primum quid e

Apex

cybus

cur in tantum produxerit divisionem: ut septem
 constituerit limites. Terna autem in utrisque lateri-
 bus intervalla: tam in eo quod ex duplis &
 paribus numeris ordinatum: quam in eo quod ex dupli-
 cibus & imparibus. Deinde quos oporteat numeros
 imponere partibus. Si primam enim partem sin-
 gularitatem semper posuerimus: & deinceps coete-
 ras secundum descriptionem inter hos numeros duos
 qui compleant universam intervallorum continua-
 tionem sicut iubet fieri, minime inueniemus. Tertio
 qualis forma debeat esse descriptionis. Quod igitur
 ex tribus principe loco diximus solere queri: hoc
 primum demonstrandum erit rationabiliter sep-
 tem limites esse digestos: quibus intervalla sex con-
 tinuentur. Erat autem probatio auctoritatibus im-
 perita. vii. nunc laudatur a Pythagoreis ut optimus
 & naturalissimus. Nam perfectus est quidem nunc
 decem. Ideo quod a singularitate orsi usque ad .x. num-
 nuamus. Residua nuatio uero non tam nuatione
 quam eorundem numerum: quibus ante usi sumus in
 nuando replicatio. Vnderim enim & .xii. &
 coeteri tales nascuntur ex praecedentium
 replicatione. Quem quidem decimanum num-

us M
 .7. nus.

x.

nus Decimanus.

Pythagorici appellant: primam quadraturam
 p^{ri}ma q^uat^uor primis quatuor numeris confit.
 Prima quadratura uno duobus tribus quatuor.
 Simphon^{ia} quoq^{ue} ratio ex eorundem numerorum
 qui decimanum numero complent: quasi quodam
 forme demanant. Siquidem ex his epitriti &
 sescuplares & duplices & triplices & quadrupli-
 ces numeri: sonq^{ue} nascuntur. Epitriti quidem ut
 un. aduersum .iii. habentem totum num² trientem
 & eius tertiam partem id^e unum. Sescuplares
 u^o ut tres aduersum duo. habent enim tres totum
 num² dualem & eius partem dimidiam id^e unum.
 Duplices u^o ut sunt duo aduersum unum. Triplices
 porro: ut sunt tres aduersum unum: & quadrupli-
 ces ut sunt quatuor aduersum unum. Epitritus
 autem in calculando idem est quod diatesseron
 in canendo. Sescuplaris u^o id^e est quod diapente
 dicitur in canendo. Duplex uero quod diapas^{on}
 dⁱcⁱt^ur in canendo. Triplex uero q^uat^uor dⁱcⁱt^ur
 k^uat^uor dⁱcⁱt^ur. Quadruplex q^uat^uor dⁱcⁱt^ur
 dⁱcⁱt^ur in canendo. Demum alia septennary num²
 proprietas consideretur quam ceteri num² non habent.
 Siquis alij numeri qui fimbis decimanum numeri

diatesseron

continentur: partim ipsi alios pariant: partim
 ab alijs pariantur: partim & pariant alios & pa-
 riantur ab alijs: solus septenarius n^{us} neq^{ue} g^{en}
 rat ex se numerum infra decimanum limitem
 neq^{ue} a quoq^{ue} ipse nascitur. Item duo duplicati
 pariunt quatuor n^{um}. Tria nullo duplicato nascunt^{ur}.
 ipsa autem duplicata pariunt senarium numerum.
 .iiii. n^{us} & paritur & parit. Paritur quidem a
 bis duobus. parit autem duplicatus octonarium n^{um}.
 Rursum .v. a nullo nascitur bis supputato. Ipse
 aut bis supputato parit .x. Item sex n^{us} nascitur
 quid ex duplicato triente parit aut infra decimanu
 limitem neminem. Octauus aut nascitur ex bis
 supputatis quatuor. Ipse neminem parit. Decimus
 nascitur ex duplicato n^{uo} quinq^{ue}. Ipse porro nemi-
 nem parit. Itaq^{ue} omnibus partim nascentibus: partim
 parientibus: partim & nascentibus & parientibus:
 solus Septenarius n^{us} neq^{ue} ex duplicatione alterius
 nascitur nec infra decimanum limitem parit quinq^{ue}.
 Propterea q^{ue} a ueteribus est Minerva cognominatus.
 Item ut illa sine matre perpetuaq^{ue} uirgo. Naturalis
 uo atq^{ue} optimus habetur idcirco quia multa eorum
 que nature lege proueniunt iuxta hunc numerum

minerva

feri notantur. Principio septimanam partus
ante ceteros legitimi sunt in quibus humanam foeti-
bus. Deinde quod post partum septimo mense den-
tes aguntur. Septimo deinde ceteris anno mutantur.
Idem quoque secunda ebdomada pubertatem afferat:
utriusque sexui gignendi et parienti maturitatem.
Tercia uero ebdomada ostendat se flos et lanugo
circa genas. Quarta uero ebdomada definitur
incrementa statura. Quinta plenam iuuenilis
etatis afferat perfectionem. In egritudinibus
quoque iuxta eundem numerum motus fieri usus
experientiaque docuit. Et Hippocrates cum saepe al-
in plerisque libris suis: tum etiam in his eunden-
ter quos de ebdomadibus instituit. Dividuntur
quoque sensuum omnium qui sunt in capite. Septem
meatus oculorum, aurium, narium, atque oris.
Vitalia quoque pariter numeri, lingua, pulmo, cor:
liens, epas, duo renes. Vocalium quoque litterarum
numerus idem ex quibus consonantium confusio-
tas leuigatur. Luna quoque crescentis et senescentis
multiformis illa transfiguratio in eodem
numero notatur: siquidem de obscura crescente
lumine fiat bicornis. dehinc scutis. de hinc

egritudines

.VII.

*

D

renes.

dimidiato maior. de hinc plena. retrorsumq;
maior dimidiato fertilis bicornis. Quid quod in
mundo septem sunt planetae distantes a se multis
modulamine sicut ipse testatur cum dicit. Deum
sexies scilicet diuersa natura circulum: septemq;
orbes impares esse fabricatum: qui contrariis mo-
tibus agitationibusq; uertantur iuxta dupli & tripli
spatia: in quibus solem & lunam & ceteros erraticos
ignes collocat. Et limitum quidem septem. Sic ratio
prestat. Intervallorum uero ternorum hanc dicunt
esse rationem. Rursus enim tria nunc alio quodam
genere habetur optimus. Primus enim & ante omnes
perfectus est habens initium finem medietatem
quibus cresunt corpora & iuxta quae corporea incre-
menta progrediuntur. Quippe cum interuallum unum
lineam faciat. duo superficiem. tria corpus diuer-
sum atq; diuiduum quo nihil est perfectius. Tria
enim habet interualla corpus absolutum. longi-
tudo. latitudo. soliditas. Certe primitus tria
dicta sunt omnia quod de duobus dici non potest.
Vtrumq; enim de duobus dicitur. Haec igitur tria
interualla in utroq; latere descriptionis sua sex inter-
ualla conficiunt. Et senarius numerus plenus &

perfectus nū² habetur. Quippe qui sit aequalis
 his partibus ex quibus ipse constat. Habet enim
 dimidietatem in tribus. habet tertiam portionem
 in duobus. habet sextam in uno: quae simul atq;
 in unum collecta complent eundem. Deniq; qui
 ab eo quadratus nascitur idē triginta & sex
 nū²s. Secunda dicitur quadratura constans ex
 quatuor quidem imparibus nū²s. hoc est uno. tribus.
 quinque. septem. & ex alijs paribus nū²s. iiii. & quae
 idēst duobus quatuor. sex. octo. Rursum quinquā-
 ginta & quinque nū² qui nascitur ex triangulo
 supra descripto tertia quadratura cognominatur.
 quia continet quatuor quidem limites in duplici
 latere. hoc est. unum. duo. quatuor. octo. Quatuor
 & alios in eo latere quod ex triplicibus compositū
 est. uno tribus. novem viginti septem. cōmuni
 vidē accepta singularitate: quae est utriusq; lateris
 caput. Ideoq; singularitas par atq; impar habetur.
 Iure igitur septem quidem limites constituuntur.
 Terna uero per utruq; latus intervalla cernuntur.
 Nam singularitas initium est nū²orum paris &
 imparis: ppter eaq; par atq; impar habetur. & omēs
 in se formas nū²orum creditur continere. Epipipedam

triangularem: cybum: quae singula psequi longum
est. Sufficit igitur demonstrasse rationem nascenti-
tis animae: quae incorporationi erat destinata. quod
orsa a singularitate individua atq; incorporea regra-
datim per lineam & superficiem increverit usq; ad
perfectum corpus prolixitatis profunditatisq;
interuallat proptereaq; tam subtilia qm solida pene-
tret mundi sensibilis corpora. NVNC prestan-
di ratio est istius formae triangularis in qua sunt
limites vii. & sex interualla duplicis & triplis
quantitatis. Nullam dico esse aptiorem figuram
qm haec est: in qua singularitas acuminis superimpo-
sita: summitatem atq; artem obtinere consideratur:
ut per eam uelut emissaculum quoddam tanqm
sinu fontis perennis prouida intelligentia quasi
quidam largus amnis efflueret. Ipsaq; singularitas
mens suae intelligentiae: uel ipse Deus opifex intelli-
gatur esse. Cum enim sit origo nuorum omnibusq;
ex se substantiam sumministret: rationesq; eorum tam
simplices qm multiplicatas ipsa contineat: ceteris
numeris incrementis diminutionibusq; mutatis
aeq; ex propria natura recedentibus sola in con-
cussio iure est atq; in statu suo perseverat. Semp

*
missam

eodem semper

40

eadem semper inmutabilis & singularitas semp:
 quemadmodum diuina omnia quae nulla temporis
 progressionem mutantur: suntque semper impetibili
 felicitate. Deinde prosequitur Plato. Quibus ita
 diuisis consequenter implebat interualla duplino
 usque Epogdois spacijs epitritorum omnium. Ut
 Armonici modulantes organa inter duos optimaze
 fidium limites: grauiissime hypates & acutissime ne-
 tes alias internectunt medias dispari strepitu tin-
 nituque cordas. quae mediae sunt acutiores quidem po-
 lite: grauiiores autem ultimo: atque ita per accentum ad
 acuminis postremi sonum peruenitur. quae pererrat
 digitorum & pectinis pulsus. Sic Deus animam
 mundi modulans: inducit sex illa interualla du-
 plino & triplino quanti singula binis medietatibus
 stipans: ita ut una ex duabus medietas po-
 tior sit limite minore tertia eius parte: maiore at
 limite inferior eadem tertia parte maioris limitis.
 Describenda est itaque figura simul cuius quae
 paulo superius exposita est solis ab ea numeris
 distans: ita ut maiores numeri contineantur
 quorum interualla binam medietatum capiant
 interuentionem. E

diuina

impetibili

hypates
netes

medietates præcellunt limites & a limitibus
 præcelluntur duplici diuersaq; ratione. altera
 partibus: altera n^{us} sicut ostensum est. Hac
 eadem ratio etiam in triplicibus n^{us} inuenitur.
 Sex enim limes unus distans a xviij. altero li-
 mite: interuallum quod interiacet tripulum esse de-
 monstrat in altero formula latere. Sunt hic quoq;
 duæ medietates. una in viij. altera in xii. n^{us}.
 Nouem medietas aduersus sex litem comparata
 sestuplo superat. Habet enim totum sex & eiusdem
 dimidiam portionem idest tres. Eadem aduersus
 decem & octo litem comparata duplo præceditur.
 bis enim nouem decem & octo sunt. Rursum alia
 medietas idest duodecim si aduersum sex litem
 comparatur: duplo præcellit. Si uero aduersum
 alium qui maior est. idest decem & octo sex n^{us}
 minor inuenitur: quæ sex n^{us} aeq; potior erat
 senario limite. Hac eadem ratio inuenitur inter
 alios quoq; duos limites duplici ratione distantes
 idest xii. & xxiii. Nam & hic medietas sedecim
 duodecim litem epitriti ratione præcedit. Vi-
 gintiquatuor quoq; limes. xviii. medietatem epi-
 trita ratione præcellit. Et rursum xxiiii. limes

aduersum xl. & octo duplici ratione distat.
Medietas habet unam. Triginta & duo. aliam
xxx. & sex. Triginta duo medietas aduersum
xx. & iiii. limitem comparata: facit interuallu
epitrita quantitatis. Habet enim totum xxiiii.
& eius terciam portionem: idest vii. Quadra-
ginta & octo limes. xxxvi. num² quae medietas est
altera epitritus est. Continet enim in se totum
triginta & sex num² & eius terciam portionem. x.
xii. Triginta sex enim & xii. complent num²
quadragenta & octo. Hae eadem ratio inuenitur
& in eo latere quod ex tripluribus num² est ordina-
tum. Quia igitur. viii. & octo Epogdoun faciunt
spatium: & ex his limites duplici ratione distan-
tes. idest sex & duodecim complentur, recte dixit
epogdoi spatio epitritorum omnium interualla
compleri. Rursum enim decem & octo num² ad-
uersum decem & sex num² Epogdoi rationem opti-
net. Ex quibus duabus medietatibus Epogdoun
spatium habentibus duodecim limitis & xxiiii
aeque limitis interuallum completur. Rursum
xxiiii. limitis & xlviii. spatium complent duae
medietates Epogdoe. idest. xxx. & sex & xxxii.

Evidenter itaq; Epogdoi spaciati epitritorum inter-
 ualla complentur. Deinde prosequitur ita ut ad
 perfectam cumulatamq; perfectionem usq; aduer-
 sus ducentos. Lvi. Quid est quod uult intelligi di-
 cam: sed quae ante dicenda sunt prius explicabo. Ete-
 nim quemadmodum articulatæ uocis principales
 sunt & maxime partes noia & uerba. horu dnt
 syllaba. Syllabarum lra quæ sunt primæ uoces
 indiuidua atq; elementaria. Ex his enim totius
 orationis constituitur continentia, & ad postremas
 easdem lras dissolutio peruenit orōis. Ita etiam
 canora uocis quæ a grecis emēles dicitur & est mo-
 dis numerisq; composita. Principales quidem ptes
 sunt hæ quæ a musicis appellantur systemata. hæc
 aut ipsa constant ex certo tractu pronuntiationis
 quæ dicitur diastemata. Diastematum porro ipsoz
 partes sunt ptongi: quæ a nobis uocantur soni. Hi
 autem soni prima sunt fundamenta cantus. Est
 autem in sonis dria iuxta chordarum intensionem.
 Siquidem acuti soni uehementius & citius percusso
 aere excitentur. grauiores autem quotiens leuiore
 & tardiores pulsus erunt. & accentus quidem existit
 ex nimio incitatoq; pulsu. Succentus uero leui &

*
 epogdoi

hypat

mk.

tardiore & acutibus perro & suacutibus
uariata ratione musica cantilena symphonia
dicitur. Prima igitur symphonia in quatuor
primis modulis inuenitur: quæ diatessaron dicitur.
Secunda uero quæ ex quinque primis modulis
constat Diapente cognominata. Quibus compo-
tis in ordinem nascitur ea cantilena quæ Epogdous
& diapason uocatur. Propterea Epogdous quia
Veteres musici octo solis chordis utebantur quarū
primus erat hypate ^{edens} grauiusimum sonum.
Ultima uero rete acutum edens sonum. Qui duo
diuersi soni habent inter se miro quodam genere
contentum & consonantiam. Post uero aucta musi-
ca est assumptis in utranq; partem pluribus fidibus.
Præterea tamen symphonia perseverant in suo nomine.
& ex his quæ addebantur componebantur. Sicut
diapason, adiuncta sibi ea quæ diatessaron dicitur
adiuncta quoq; alia diapente accepit duplicem perfecti-
onem præq; di/diapason uocatur. Hos igitur con-
tinentes sibi inuicem sonos: primus dicitur pytha-
goras notasse & intelligisse habere aliquam cum
nisi germanitatem. Itaq; diatessaron cantilenam
dixit eandem habere rationem quam habet epitritus

pyth
gora

44

in nu². Rursus diapente symphoniam h^{re}
 rationem similem eius quantitatis quæ est se/cu-
 plaris in nu². Diapason uero uim optinere du-
 plicis quantitatis. Itaq³ fecit comparationem honori:
 ut diapason & diapente symphoniam tm habere
 dixit diceret quantum habent inter se octo & tria.
 octo enim iterum & duplex est & bis epitritus triu-
 nu². Rursum diapason & diapente rationem opti-
 nere dixit tripli. At uero disdiapason quadrupli.
 Tonon uero Epogdoi dixit habere rationem hemitoniu
 quod dicitur a ueteribus autem diesis appellabatur lymna
 cognominauit. lymna u^o est cum aliquid deest integri ta-
 ti: hoc ipsum quod deest: id hemitonium siue lymna
 dixit hanc habere rationem quam habent nu² inter
 se comparati idest ducentorum. Lvi. summa ad-
 uersus sumam ducentorum quadraginta trium.
 Experiundo harum rerum ad disciplinam atque
 intellectum uocatus suspendit enim opinor momen-
 ta ponderum certa cordis æqualibus tam in
 prolixitate qm in crassitudine. & inuenit eum
 qui tonus dicitur: in octo esse momentis. Ita sym-
 phonia musica symphonia nuorum conuenire
 inuenitur. Quia igitur diapason ex duabus pri-

lymna

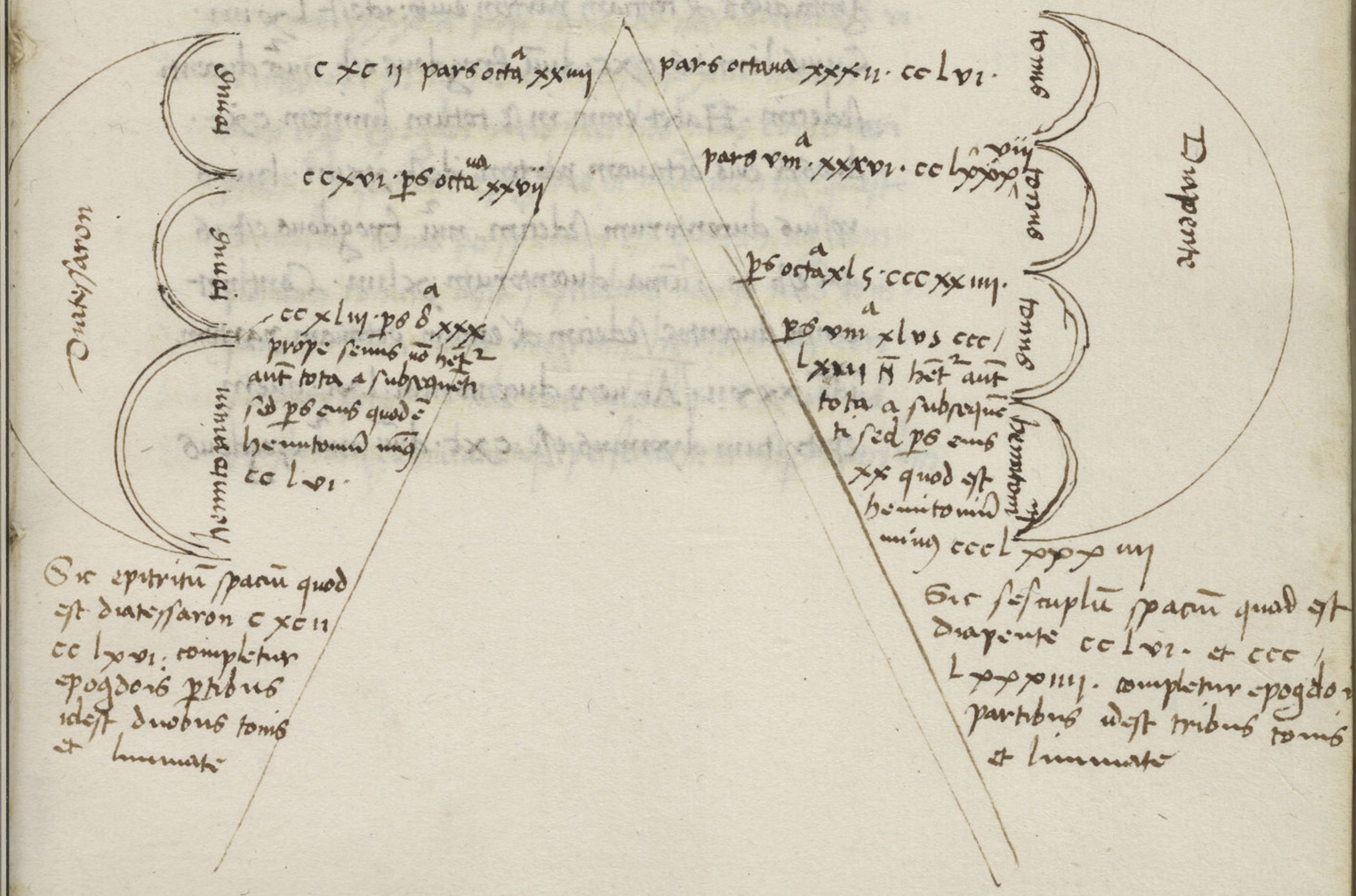
ingemis cantilem^{is} diatessaron & diapente con-
stat. ratio autem diatessaron quidem in duplici
quantitate posita inuenitur. Diatessaron uero
in epitrito. Diapente aut in sescuplo. etiam is
n^{us} quem in duplici quantitate diximus inueni-
ri constat necesse ex epitrito et sescuplo. Etenim
viii. n^{us} sex n^{us} epitritus est. octo uero n^{us}
xii. numerus sescuplaris. Duodecim igitur n^{us}
sex n^{us} duplex qui diuiditur in epitritam ratione.
Duodecim aduersum nouem: & aliam sescuplarem
nouem aduersum sex. Rursum diapente aduersum
diatessaron symphoniam præcellit uno tono: quippe
diapente constat ex tribus tonis & hemitono. Dia-
tessaron uero ex duobus tonis & hemitono. id est
dimidio tono. Ex quo apparet tonon in Epogdo^a ra-
tione inueniri. & sescuplum modum epitrito modo
potiorem esse ratione Epogdo^a. Siquidem ex sescu-
plo ut puta nouem aduersum sex sublato epitrito
octo aduersum sex: superest epogdous modus. i.
nouem aduersum. viii. Item quia diatessaron sym-
phonia in duplici modo posita inuenitur. Dia-
tessaron autem in epitrito. quod ex his cum sit in
ea ratione positum dignoscitur. in qua est octo

45

nū² aduersum tria nū². Etenim trium epitrita
 sunt quatuor. horum duplicia octo. Diapason
 autem & diapente in ratione tripla. Sescuplaris
 enim & duplex simul compositi efficiunt hunc eun-
 dem idest triplum. Quippe nouem aduersum sex
 comparatus sescuplaris inuenitur. cuius xxiii.
 nū² duplex est. Triplex uero aduersum sex comparatus
 ¶ Similiter & ea symphonia que di² diapason appel-
 latur rationem optinet quadrupli. Additus enim
 triplici nū² epitritus nū² complet quantitatem
 quadruplam: & diapente symphonia addita diapa-
 son symphonia triplam efficit quantitatem.
 Diatesaron uero symphonia epitrita ratio est ut
 saepe iam diximus. Ex his autem diapason constat
 symphonia. Etenim decem & octo nū² sex nū²
 triplo antecit. hunc ipsum autem decem & octo
 nū² epitriti ratione precellit xx. &. iii. nū².
 Viginti autem & quatuor nū² aduersum sex com-
 paratus quater tantus est. Rursumque sex nū²
 epitritus est octonarius nū². huius autem ipsius
 triplex est is qui xxxiii. momentis inuenitur.
 Idem autem xxxiii. nū² sex nū² quadruplus
 inuenitur. ¶ His igitur in hunc modum pagratio

ad rationis ipsius considerationem reuertamur.
Natis itaq; limitibus sescuplorum usq; epitritoz
omnium interualla complebat. Quae sunt igitur
illa prima spacia. Illa uid3 quae continetur pri-
mitus descripta forma quae ex duplicibus nu^{is}
est ordinata in qua nascuntur sescuplares & epi-
triti. In hac uero quae secundo loco descripta est
inueniuntur nasci epogdoi nuⁱ: qui sunt toni.
Deinde aut epogdois spacijs epitrita omnia com-
pleri. hoc est etiam illa epitrita quae sunt in sescupla-
ribus nu^{is}. Nam & in his epitrita ratio conti-
netur. p^{ro}p^{ter} quod epogdoea supputatione maior est
sescuplaris nu^s epitrito nu^o idest uno tono.
Eadem epitriti ratio etiam in dupli^{ci} & tripli^{ci}
quantitate contineatur necesse est. nec immerito.
Prima enim symphonia est hac ipsa quae appellat^{ur}
diatessaron in epitrito modo posita. Et quia epi-
tritus non solum ex duobus epogdois constat: sed
etiam ex alio aliquantulo q^{uo} scilicet. sicut diatessaron
non ex solis duobus tonis constat: sed hemitoni.
quod uetores lima appellabant. Huius quoq; rationis
tractatum habens: dixit singulorum epitritorum
esse quandam portiunculam reliquam. hanc

scilicet rationem hemitonii designans: quod ait
tantum esse quantum desit ducentis .xl. tribus aduer-
sus ducentos. Lvi. Quominus sit plenus epogdous
nus. Quare tertia est descriptio facienda qua subest
ut non solum intelligendo sed uidendo etiam conse-
quamur quid sit & quantum illud quod epitritis desit
epogdoa ratione dimensio. Sumuntur itaqz maiores
nui ut totius uotis densitas: & omnis quaquedam con-
stipatio procedat admittente id fieri maioru sumaz
capacitate. Descriptio qua est armonica iuxta epogdoam
rationem modulans utranqz Symphoniam diates-
saron & diapente.

Sic epitritu pacu quod
est diatesaron c xc ii
cc lvi. completur
epogdous pibus
id est duobus tonis
& limmate

Sic sesquialtu pacu quod est
diapente cc lvi. et ccc
lxxxiiij. completur epogdoi
partibus id est tribus tonis
& limmate

4 QVIS igitur primæ positionis numerus conueniet
institute rationationi? Nimirum centum
nonagintaduo: quem sic inuenio. Sumo eum qui
ante omnes nū² ex tribus partibus constat idē
trientem hunc octies sibi complico, nascet² xxiiii.
nū². hunc ipm xxiiii. octies supputo inuenitur
is nū², qui queritur. c. xc. ii. cuius tertia pars
est lxiiii. dimidiata u^o xcvi. Sed quia epogdoi
rationem discutere instituius, adhibeo alium
limitem distantem ab eo duplicem eius qui est in
summa trecentorum octoginta quatuor. dico nū²
ducentos lvi. epitritum esse eius nū² quem consti-
tuimus limitem sūmum idest centum nonaginta
duum. Habet em̄ hunc ipsum nū² centum nona-
gintaduos & tertiam partem eius: idest lxiiii.
Cuius limitis c. xc. duū epogdous est nū² ducenti
sedecim. Habet enim in se totum limitem c. xc.
duos & eius octauam partem idest xxiiii. huius
ipsius ducentorum sedecim nū² epogdous est is
qui est in sūma ducentorum xliii. Continet
enim ducentos sedecim & eorum octauam partem
idē xxvii. At uero ducentorum lvi. quem
epitritum diximus esse. c. xc. duū nū² epogdous

est: qui summam complet ducentorum Lxxxviii.
 habet enim eundem & octauam partem eius. hoc est
 xxxii. huius ipsius nū² qui est in ducentis octo-
 ginta octo. Epogdous nū² est trecentorum ^{id est} xxxiii.
 habens ipsum & octauam partem eius: triginta
 sexo. Rursum huius ipsius nū² trecentorum xxxiii.
 epogdous est nū² is qui habet sumam trecentorum
 Lxxiii. habet enim ipm & eius viii. portionem
 hoc est xl. semis. Supersunt duae summae. Una
 quae est in ducentis Lvi. alia quae est in ducentis
 xlii. Non possum dicere ducentos Lvi. du-
 centorum. xlii. epogdoum esse. Non enim in nū² duen-
 torum Lvi. nū² ducentorum. xlii. totus continet²
 & eius octaua pars. Est enim octaua pars ducentorum
 xlii. xxx. & prope semis. At inter ducentos Lvi.
 & inter. cc. xlii. solidi intersunt xiii. numeri.
 Non ergo Epogdoi ratio inter hos nū² conseruari
 potest. Et quoniam Epogdous in nū² idem est: quiescit
 in musica tonus perspicuum est quantum ad com-
 plendam tonum desit supradictis inter se nū² com-
 paratis. Inter uera integrum hemitonium con-
 seruari potest. Unde recte addidit. Ita ut ad
 perfectam cumulatamq; perfectionem usq; aduersum

xlii.

ducentos L. vi. Quae ratio inuenitur etiam in
ceteris numeris qui sunt in formula. Certe conueniens
oratio disputanti. Iste enim Timeus qui in hoc libro
tractat: ex Pythagorae magisterio: quem rationabiliter
inducit Plato domesticis & familiaribus sibi pro-
bationibus utentem: docere animam naturam congruere
numeris. continere & modulaminibus musicae.

NUNC. Quoniam ex quibus constat anima mundi uir-
tutibus uelut ex partibus membrisque coagmentata
isdem uirtutibus & quemadmodum natura eius nu-
meris modisque conueniat palam factum est. Quod
illud propositum exequens ad hunc tractatum de-
scenderet Plato: manifestandum est ut rationabili
ductu ad destinatum operis effectum ratione ac-
uia peruenierimus. Vult igitur animam sensibi-
lis mundi tanquam promissa usurpandi licentia nasci
cognitricem tamen omnium rerum quae sunt: tam in-
telligibiles quam sensibiles. Est porro Pythagorici
dogma. Similia non nisi a similibus suis com-
prehendi. Quod etiam Empedocles sequens ait in
suis uersibus. Terram terrae non comprehendimus:
aethera flammis. humorem liquido nostro spirabile
flatu. Pacem tranquillo: litem quoque litigioso. Haec

anima mundi.

quippe constituebat elementa & initia universi-
tatis. ex quibus animam quoque censebat constantiam:
perindeque penes eam omnium esse plenam scientiam
simili suo similitudinem habentia comprehendentem.

Atque ipse & Plato hoc ipsum asserens: animam ex
omnibus initiis conflat ut & ipsorum initiorum &
que intra sequuntur & prorsus omnium rerum ex-
istentium scientia esset ac de omnibus iudicaret. Denique
postquam commiscuit eam ex his virtutibus ex quibus
componendam putavit & compositam diuisit in
partes iuxta quasdam geometricas atque arithme-
ticas & musicas rationes. Vnamque eius seriem se-
cuit in longum usque alter obliquo circuitu rotaretur
hec addidit. Itaque ut ex eisdem diuisis natura
cum essentia mixtis coagmentata indigete motu:
orbiculataque circuitione in seipsam conuertens
cum aliquam uel dissipabilem subam offenderit
uel indiuiduam: facile recognoscit quid sit eiusdem
indiuiduæque: quid item diuersæ dissolubilisque natura:
causasque omnium que proueniunt uidet. & ex his
que accidunt: que sint futura metitur. Ex quo
perspicuum est cum sint antiquissima initia rerum
essentia siue substantia: & hinc duplex altera indiuidua

diuidua altera. natura q̄ gemina diuersitas
longe uetustissima conflata animam ex utraq̄
substantia eademq̄ & item diuersa natura constare
ex omnibus originibus: ideoq̄ naturam eius nature
numerorum maxime conuenire: quos constat an-
tiores esse etiam ipsis geometricis formis.

Geometricae formae in aliquo nūo inueniuntur
necesse est. ut trium & quatuor & item plurium
laterum figurae. rursum quae uocantur exahedra
& octahedra: haec quippe sine nūis esse non possunt.
Numeros uero sine his formis esse nihil impedit. Sic
igitur antiquissima nūorum ratio esse inuenitur om-
nibus rationibus. Ipsorum porro nūorum initia
& principia sunt singularitas & item diuitas siqui-
dem has ceterorum nūorum origines esse constat.

Qua ratione concluditur animam ex duplici concre-
tam substantia: geminaq̄ natura nūorum potentia
continentem: uiuantemq̄ coelestia corpora: aërialiaq̄
in quibus insit ratio & disciplina. habere omnium
verum scientiam ex quarum potentis ipsa constat.
Haec est enim illa rationalis mundi anima:
quae genuina iuxta meliorem naturam ueneratione
tutelam praebet inferioribus diuinis dispositionibus

singularitas
diuitas

animas

mundi anima

obsequens providentiam nativis impartiens eter-
 norum similitudine propter cognationem beata
 dissolubiliū rerum auxiliatrix & patrona: cu-
 ius in consulendo rationandoq; virtutis in mori-
 bus hominis apparent insignia. Qui cultor exi-
 mius dei diligentiam mansuetis impletur animalibus.
 Idem quippe virtutibus anima quibus sensibilis mun-
 dus fouetur. quando ad ceteros vitales vires: qui
 sunt communes hominibus & bestiis. Viribus &
 idest crescendo mouendi semet: appetendi & ima-
 ginandi accedens ratio propriam hominis animam
 perficit. Ut non solum vitæ compos sit: sed &
 bene uiuendi non desit optio. Atq; ita naturalis
 & rationalis item animæ contubernio vitæ ho-
 minum temperatur. Quod quidem uerum esse testu-
 tur emmens quedam doctrina sectæ sanctioris:
 & in comprehensione diuinæ rei prudentioris:
 Quæ perhibet Deum absoluto illustratoq; mundo
 sensili genus hominum instituentem: corpus qu-
 dem eius: pte humi sumpta: iuxta hanc effigiem
 edificasse formasseq; Vitam uero eidem ex con-
 nexis accersisse celestibus. postq; intimis eius
 inspirationem proprio flatu intinasse. Inspira

homo.

tionem hanc Dei consilium anime rationemque
signis & ratio dei Deus est humanis rebus con-
suleris. quia causa est hominibus beneuiuenti beateque:
si non concessum sibi munus summo a Deo negli-
gant. Ac de anima quidem mundi ex duabus
essentis: eiusdemque & item diuersa natura concre-
tione conflata: deque diuisione eius iuxta rationes
armoniam: arithmetica geometrica facta: quo ue-
modo natura eius nūis sonisque conueniat: Satis dicitur.

¶ Nunc quoniam anima sectio sectioni celestium
membrorum inflectionumque conueniat uiculis
quorum motibus concordat anima conuersio prose-
quemur. Artificialiter quippe satis agit, ut ostendat
animam pari qua celestia ratione institutam
facile cognationem suam recognoscere: uel quia dogma
eius eiusmodi est uniuersi motus initium penes id
esse quod ex seipso mouetur. Nec est quicquam nisi
anima quod ex se mouetur. Unde perspicuum est
eandem fore mundi quoque motus originem & causam.
fertur ^{porro} quoque mundus in gressum. Prius igitur aia
giris circuli amfractibus: ut omne celestis conuexi
corporeum idem orbis circumferatur. Quod autem
ex semetipsa mouetur anima: declarat idem: cum

differentiam faciens opinionum & scientia dicit
 hoc. Ut igitur ex eisdem & diversi natura cum
 essentia mixtis usq. Quae quidem omnia in aia fieri
 eodemq. insigniri palam est. Hoc idem aliquanto
 apertius significat in Phedrone dicens ita. Om-
 nis anima immortalis. quia quod semper mouetur
 semper inuita est. At uero quod aliud mouet aliunde
 sumpta uirtute motus: pausam mouendi patiens:
 pausam uiuendi quoq. patitur necesse est. Solum
 ergo qd seipsum mouet: ut quod nunqm motum suu
 deserat: nunqm mouere se desinit. Quin ceteris &
 quae motum ex natura sua non habent: fons & ini-
 tium motus sit. Initium porro sine ortu qn quae
 gignuntur ex initio creantur ipsum porro ex nullo
 initio. Nam si ex aliquo initium non erit initium
 quando cuncta quae gignuntur ex initio sint oportet.
 & quia caret generatione caret etiam morte: quippe
 initio sepulto neq. ipsum ex aliquo reparabitur nec
 quicqm ex eo. Nimirum ex initio enim cuncta
 quae sunt in generatione subsistent. Sic ergo mo-
 tus quidem initium quod initio & genuino motu
 mouetur. hoc porro nec nasci nec mori fas est.
 Aut uero omne coelum omnemq. genturam labefac-

ex initio.

seru :

tatum consistere nec ullum remedium fore quo de-
mum qua moueri conseruationis rerum exigat
ca nectantur. Quare ostensa immortalitate eius ex
se mouetur anima mentisq; immortalitas reuelata
est. Etenim Omne corpus quod quidem habet intra se
motuum uigorem cum anima est. Quod uero extra,
sine anima. siquid anima hac natura sit. Quod
cum ita sit appareat animam solam fore quae ex se
ipsa moueatur. proptereaq; postea extra ortus
interitusq; necessitatem. Hanc igitur inquit con-
stitutionem deus tunc serē in longum stidit:
usq; ad compactionem ceterorum dispari dissimi-
liq; q; cum ratione motu. Rursus quo etiam
ex partibus astronomiae assertio tradatur: ali-
quatenus ea qua ad pntem tractatum pertinent:
breuiter dilucideq; prout natura eorum est expli-
cabuntur. At Plato mundi formam rotundam
esse & globosam. Terram item globosam in me-
dieta mundi sitam: eamq; puncti quidem instar
optinere quod ad positionem pertinet. quod uero
ad exiguitatem notae cum uniuersa rei magnitu-
dine comparatam. Sed opinor dixisse non suffi-
cit: nisi haec ita esse euidentibus ostendam rationibus.

quatenus igitur

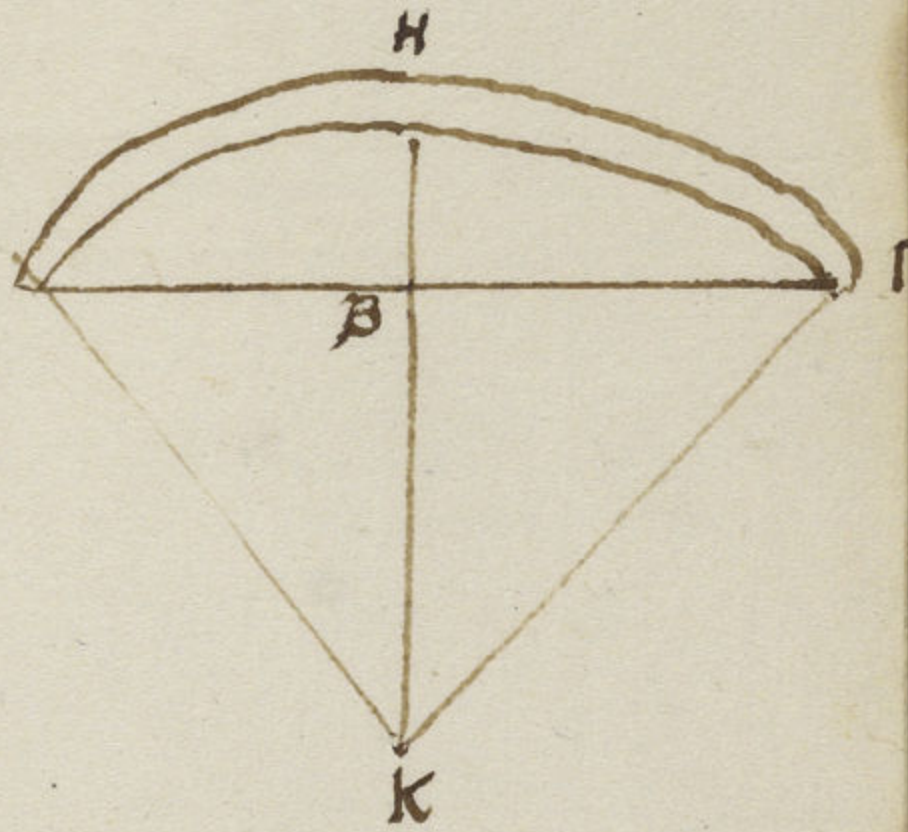
Quatenus igitur est mundi forma teres & globosa.

P Rincipio coelestium ignium ortus uelut emergen-
tium ex imo: peragrationesq; cum certis exaltati-
onibus & demceps descensionibus usq; ad occasum
sumersionem: eorumq; ipsorum rursus ortus ex
eodem loco & item occasus in occidentum mare tes-
tantur ambire se diebus ac noctibus coeli extremam
superficiem. Dehinc testatur. quod ex qualibet
origine terra dimidia & in summitate posita mun-
di pars uideatur a nobis. Inferior uero nisi die-
rum ac noctium uicibus non uideatur. & succe-
ssione superior reddita obiecta & uisui mō obis-
tente terra. Tum testatur. qd ex omni uisu omnis
linea undiq; uersum porrecta usq; ad extremos am-
bitus coeli aequales uidentur similiter ut circuli
cuius a puncto radij peruenientes usq; ad exte-
riorem circuitionem aequali mensura sunt.

Præterea quod signifer circulus obliqua uertigine
leuans in ortum certa signa ex aduerso consisten-
tia diametroq; distantia signa alia signis orien-
tibus condat & premat in occasum. Item ut
in rota uertigine. cuius cum certa pars ascendat:
descendit eius aduersa. quod in alia forma nisi

in sola rotunditate non prouenit. Spera
autem similitudo in effigie terra multum de
comprehendit: uel quod non idem momentis
temporum dies ubiq; illucescit: nox q; succedens
umbras facit. Sed tam ortus qm occasus in eis
quidem citius fiunt. In occiduis uero regionibus
tardius: ut perspicuum sit esse elatiorem aliquam
eminentiam inter utraq; coeli plagam. quae
obiecta priusq; sol fiat excelsior teneat noctis um
bras: Vel quod lunae defectus id ubiq; eodemq; modo
accidens: diuersis temporibus notatur. Orienti qui
dem uicinis regionibus tardius. Ceteris uero pro locoru
diuersitate propter amfractus metasq; & naturales
eminentias terrae. non isdem ubiq; circulis illustrante
sole terrae plagas: ideoq; luci eius e diuerso terrarum
umbris etiam nunc obstantibus & a lunae illustra
tione prohibentibus cum lunae labor nocturna tem
pestate fiat. Quid quod globositas terrae liquido
apparet in terra aequinoctiali septentrioniq; & item
austro meridieq; subiecta. cum ex utraq; regione
huc atq; illuc nocturnis itineribus comitantes:
inopertitas sibi stellas spectant cum admiratione
nouitatis: cum sit euidentis non regionum stellas

esse proprias. sed homines impediri quominus
omnes uideant stiantq; terræ motibus atq; exag-
gerationibus uisui obiectis. Ex quo concluditur
terram sære globo similem esse. cuius ex omnibus
regionibus crescere in molem superficies compre-
hendatur. Idem hoc & naturaliter intelligi & com-
prehendi potest. Siquidem omnia quæ in aliquo
sunt pondere undiq; & ex qualibet parte directo
tenore descendunt ad unum punctum medietatis
conueniunt: descensuq; rigidi tractus faciunt in
modum & speciem linearum a latiore exordio
profectarum & angustiore semper tramite usq;
ad puncti sedem peruenientium eandem sedem
puncti æqualibus undiq; circumstantibus an-
gulis quæ est imago rotunditatis. Porro quod
omnia in qualicunq; pondere festinant ad mediū
sit probatur. Quod & intrinsecus adhibita
sibi pleraq; sibi ubi primum uis recesserit:
secundum naturam prona in terram feruntur:
ut in iaculorum tormentis quæ quādiu uiget pul-
sus suspensus: uolitare & secare auram uidentur.
Ubi porro uis illa quæ impellebat defecerit: con-
uerso motu descendunt ad terram quæ

medietas mundi est festinamia. Maris etiam
 & totius aquae cum est in tranquillitate stabili for-
 ma & species apparet globosa. Maris enim stantes
 in litore uidemus ultra fretum aut arborem turreue:
 aut etiam in eodem fretum nauim. haec iacentes ex-
 aquata facie: usque cum dorso & superficie maris:
 aut omnino non uidemus aut multo certe minora
 qm prius uidebantur obistente uidelicet contem-
 plantibus marina miruitate. Atq; etiam in nau-
 gando saepenumero cum de nauis terra non uidetur.
 ascensa arbore uidere nauta stitit ut precepto oppo-
 sita molis emenso libero iam ex altiore despectu
 subiecta undiq; considerentur. Artificialiter q;
 considerantes inueniemus aquae placida & quiescen-
 tis globositatem: siquidem natura sit tributum ut
 ex superioribus locis humor in depressiora defluat.
 Sunt porro celsiora quidem ea quae a puncto terra
 plurimum distant. humiliora uero quae minimum.
 Quare si ponamus aquae superficiem planam & in
 directa linea positam ut est A. B. I. de hinc
 a puncto terra utputa K. sursum uersum ducatur
 linea. K. B. coniungantur aut extremae superficiei
 partes duabus lineis. K. A. & K. I. maiores

53

erunt utraq; ha linea .K. B. linea comparata.
Quam si exaequare uoluerimus perueniet incre-
mentum usq; ad .B. H. & erit utra superficies
in .H. I. A. Itaq; ex superioribus partibus tam
A. qm .I. fluet aqua in humiliorum .K. usq; eo
quoad completo uase a fundo .K. conuegatur. in
cremento aquae et .B. & perueniatur usq; ad .H.
quo aequabiliter semper super omnia membra fun-
datur aqua cum ambitu cumuli. Ex quo perspicuum
est marinam quoq; & totius aquae superficiem
globosam esse. Si quidem una eademq; sit ratio
uniuersi & partium. Quod si quis ad cacumina
montium: prolixitatemq; & saxosam asperitatem
despicens similem dicat tornum leuigatae pilae
deformitatem asperiores montium, non sentit
recte. Non enim nos terram globum esse dica-
mus: sed globosam, nec pilam: sed similem pilae.
Certe totius terrae magnitudinem animo rationa-
biliter contemplantibus ueritatem non uisu sed sen-
sibus inuestigamus. sed ad rationis intelligentiaq;
remedia potius examinationemq; deducimus.
Nunc iam quo pacto mundi mediam sedem opti-
neat: considerabitur. Opinor si media non est

atq; a medietatis rigore deflectit: non ex omni
& qualibet sui parte dimidietatem coeli supra
se. dimidietatem uero alteram intra se habebit:
nec lineas porrectas ex qualibet nota. & usq; ad
extremum ambitum mundi peruenientes. inaequa-
les inuicem. Sed aequalia spacia linearum non
esse nullus docet. minime ergo a medietate deflectit.
Quod uero cum amplitudine rei comparata nota
optimat modum: declaratur arie uerutoru qui
gnomones appellantur a mechanis ad faciendum
solaris umbram qua declarantur horae. Quippe
mechanici horologia instituentes per omnes provin-
cias omnesq; etiam plagas habitabiles sumunt
Abi promissae atq; indifferenter horum gnomonu
mucrones pro puncto & medietate solstitialis pileae
nec errant. Ergo si una est uera & certa medie-
tas solstitialis pileae. omnes autem notae atq; omnia
puncta ex omni regione terrarum assecuntur ue-
ram istam solis medietatem: perspicuum est qd
omnis terra puncti uicem habeat: & aduersum
solis globum comparata. Sed de forma quidem
totius mundi: terra & hoc amplius de eiusdem
media positione: comparatione quoq; aduersum

gnomoni

uniuersi corporis immensitatem hactenus dictu.
 Si enim coelites spera uertite semet circa fixos
 & manentes semper polos continuantemq; eodem
 polos axem: cui adheret medio media tellus comi-
 tatur uertiginem coelitis spera stellarum omniu
 polus & promiscue signa coelestia giris equabi-
 liter ex propria conuersione distantibus depin-
 gentia circulos aduersos atq; obuios axi. Quorum
 multitudo uincit dinumerationem. Pauci tamen
 nobili celebres appellatione: quos scire utile est
 ad spectaculum coelestis choreae. Unus qui ex
 celsis cognitq; nobis & perspicuo polo uicinus
 est septentrionis appellatus ob constellationem sibi
 socius septentrionis. Alter aduersus & qualis
 huic iuxta sumersum latentemq; semper polum.
 ipse & latens antarticus medius & maximus
 omnium his diuidens speram aequalibus quem Ise-
 merion appellat. propterea qd subiecta sibi terrae
 regionibus noctes omnes omnibus diebus aequales
 exhibet. nihilq; minus in alijs quoq; minime sub-
 iectis sibi regionibus quae solis ortus & occasus
 uident cum idem sol ad hunc se applicauerit cir-
 culum pares horas diei noctisq; metitur. Inter

Verhinder

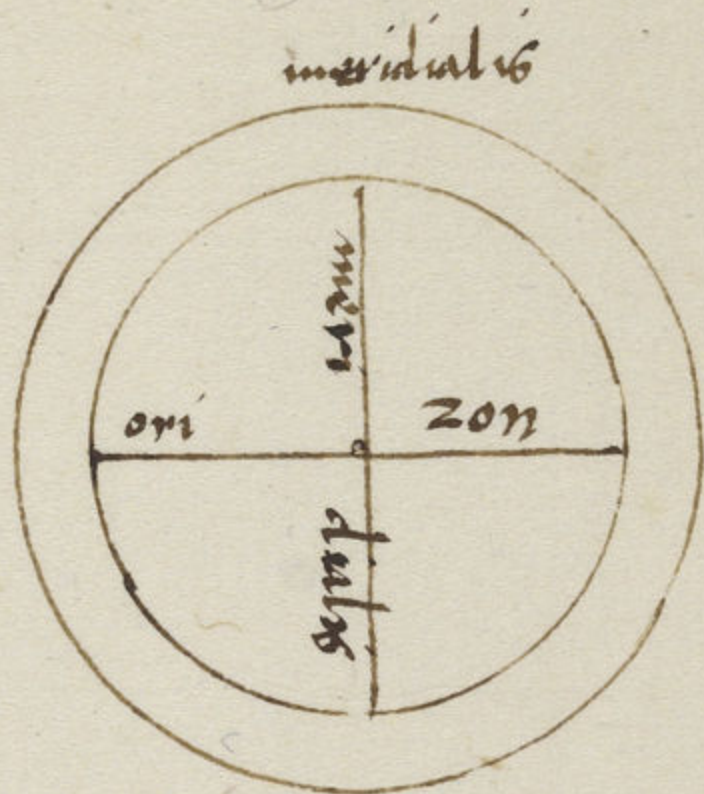
hunc porro & arctos hac atq; illac duo tropici
Aestiuus & brumalis hic e regione nostra uicinus
aquiloni Brumalis austro uicinus. per quos curuatur
signifer obliquus & ipse maximus circulus contin-
gens tropicos singulis signis. Aestiuum quidem
cancro. Brumalem autem capricorno. Deniq;
aequidalem bis secat circulum & ipse ab eo totiens
secatur. per chelas & arietem. sub quem luna &
Sol feruntur. ceteriq; ignes qui uocantur planetes.
Idemq; Saturni & phaton. Iouis pyrrois
quoq; Martius. Item Lucifer Veneris. qui alio q;
censetur heperus nomine. Praeterea Stilbon Mer-
curiale sydus. ¶ Dicitur & circulus finalis quem
noster uisus imaginatur. OriZon graeco nomine
limitans mundum: diuidensq; in duas partes uisus
hominum uisum quando obiectu terra sol id he-
misphaerium quod superne fuerit uidetur. alterum
interim lateat sub australi polo. quem ut ait poeta.
sub pedibus stygio atra uidet: manesq; profundi.
Magnus & ipse & maximas secans gemina sectione
aequidalem atq; Zodiacum. Unde fit ut signorum
diametro a se distantium alterum quidem in ortu
alterum apparet in occasu. ¶ Hunc autem ipsum bisfa-

equinoctialis

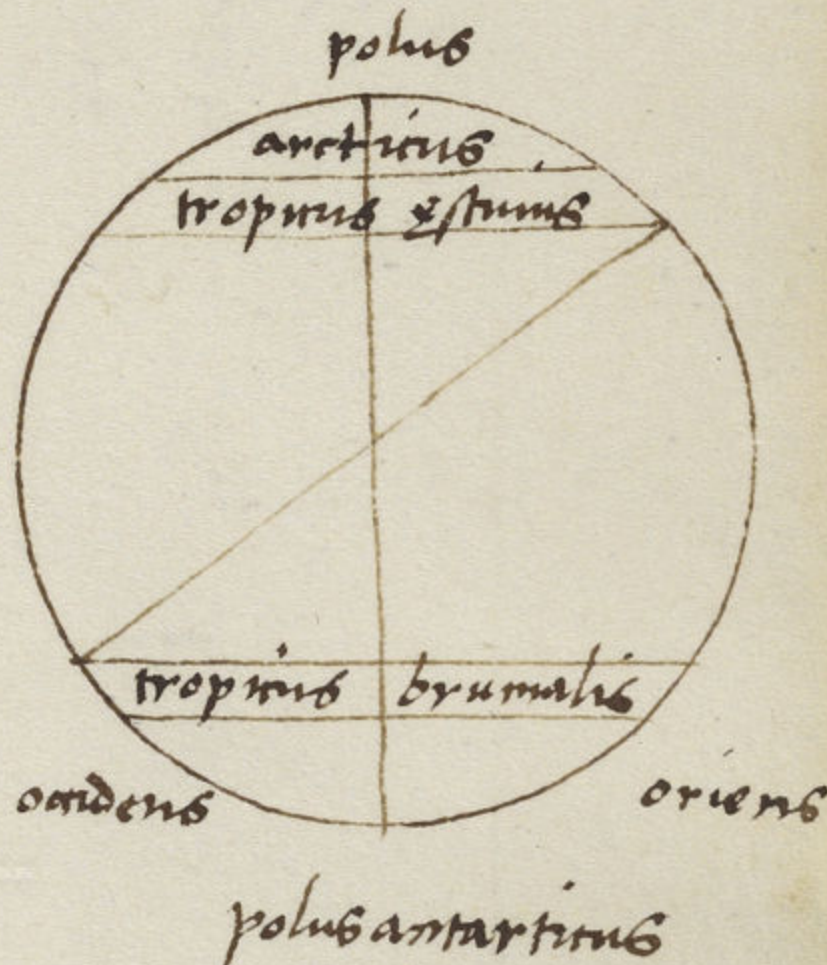
oriZon

meridionalis

riam diuidit meridialis: qui in se merinos dr.
 maximus hic quoque per ambos curuatus polos. Sed
 qui rectus intelligatur aduersus finalem ^{quem} urget meri-
 dialis appellatus quod medio die per eum Sol ex-
 celso it meris elator terram directo despiri nutu.
 Sed equidialis quidem & qui latera eius circūstut
 tam magnitudine qm positione fixi confirmatiqz.
 Zodiacus autem magnitudine quidem fixus &
 fixo cardine. positione etiam iuxta coelum rata
 iuxta nos tm prapenderat pro obliquitate uarie
 nutans. aliterqz nobis aliterqz inferis. Meridiat
 quoque & item finalis quod ad imaginem spectat ui-
 gorati sunt. Quippe maxim: sed positione nutant.
 per diuersas terra plagas his & item alijs se ap-
 plicantes. At uero Vini polis idest Septentriona-
 lis & hinc diuersus antarcticus neqz magni neqz
 positione solidi sunt: sed pro diuisa regionum. A qui-
 lentana itemqz australis apud quosdam maiores:
 apud quosdam minores putantur. contra medial-
 lum tamen terra. idest ubi meridiale circulu
 Zona se porrigit exusta ardore flamati. ppeaqz
 inhabitabilis est utriqz polis illis uisibilibus &
 perspicuis per quos est limes partes mundi deter-

= magnitudine

mediallum

* Zoni

minans. Etiam illud addendum ceteros circulos
 uel ipsos circulos esse iuxta definitionem qua docet
 circulum esse planam figuram quam una linea
 circumducta contineat. Itaque singulos singulis
 lineis circumductis contineri significum uero
 ex multis constare in speciem circuli tympanorii
 in cuius latitudine signorum adumbrantur figura.
 Secat porro latitudinem eius circulus qui appellat
 medius inter signa existens maximus contingens
 utrumque tropicum: & bis equatorem secans. Re-
 liqui extant duo significum latitudinis circuli huius
 ipsius qui inter signa medius uocatur. breuiores sunt.
 Tigitur fixae quidem stellae nec errantes: & item
 poli cum maxima cunctaque amplexu proprio con-
 tinentes spera quae a planis dicitur circumferuntur
 una simplique circa illam agitatione adherentes
 ei: quaque circumegerit circumactae unam & ean-
 dem semper positionem optinentes ordinemque imu-
 tabili tenore seruantes: nec unquam uel in conforma-
 tione uel in ortu uel in quantitate uel etiam in colore
 admittentes ullam mutationem. Sol uero & luna
 & ceterae quinq; idest planetes una quid maioris
 globi conuersione rapiuntur ab oriente in occiden-

non per dies singulos ita ut illa rara atq; inerra-
 biles stellæ. Varias tamen alias agitationes facere
 videntur cum vel in pretereuntis signi locum mi-
 grant tanq̃m uniuersi globi motui contrarios mo-
 tus agentes: uel cum ab aquilentanis ad australia
 & contra latiore deflectione oberrant: atq; ab æsti-
 uo ad brumalem tropicum: & inde demum ad æsti-
 uum reuertuntur. Cuius quidem causa esse signiferi
 orbis latitudo existimatur. Atq; & in ipsis Zo-
 diaci latitudinem obliquam modo ad aquilonem
 modo ad austrum uertentes: cum quidem aquiloni
 se applicant elatiores: cum uero austro: humiles
 cognominantur. Idq; ipsum non omnes per æq̃:
 sed alij magis. quidam minus. Videtur etiam
 nonnulla intuentibus in quantitate diuersitas
 siquidem in longinquo minores de proximo cum
 ad ima uergunt maiores uideantur necesse est.
 Prætereaq; etiam in motu non æqua uelocitas
 quod æqua signorum dimensa non æquis uide-
 antur conficere temporibus. sed citius quidem
 tunc cum ex proximitate maiores apparent.
 Tardius uero cum longius a terra remoti mino-
 res uidentur. Quagatio tamen in latum quærit

Latitudo Zodiaci.

stationes
hæret.

in Zodiaco non aequa est omnium. Quippe
 Solis minor quam ceterorum ignium. Tota enim
 euagatio sub unius portione estimationem uenit.
 Luna uero & Luciferi iuxta opinionem ueterum
 uirorum longe maior. Ad duodecim fere portiones:
 Mercurij fere ad octo partes. Pyrois & Phaton-
 tis ad quinque. Saturni ad tres portiones obuenit.
 Porro signiferi orbis circulos in longum idest qua-
 finis exordijque confinium est. Luna quidem
 dierum & noctium spatij xxvij. & tertia pre-
 diurni nocturnique dimetitur. Sol item anno
 idest ccc lxxv. diebus. & propemodum quarta
 diurni & nocturni spatij. Lucifer & Stilbon
 imparibus quidem gressibus. Idem tamen pene
 temporibus: quibus Sol, cursus conficiunt: modo
 incitato uolatu comprehendentes eum: modo
 pigro tractu. Idem ab eodem comprehensi Pyrois
 pene biennio. Phaton prope annis xii. fen-
 xxx. annis modico minus. Proptereaque solis
 pagrationibus effulsionibusque & obscuracionibus:
 quas ortus & occasus uocamus minime concurrunt.
 Quippe Luna quidem post conuentum ^{contumq.} totumque
 solis, quia prior conuenit ad destinatum prior

☉

☽

♀ ♀

♂

♂

♂

~~~~~
 ortus
 occasus

pigro tractu.

uesper semper apparet: & exoriens matutina
 conditur in occasum. Contra ferē & phaton
 & pyrois. quia tardius qm sol signorum spatia
 peragunt tanqm ab eo comprehensi & preteriti
 semper uespere occidentes exoriuntur matutina
 lucis auspicio. [Lucifer porro & Stilbon con-
 currentes soli inq; eum plarumq; comitantes
 comprehendentes etiam ab eo inuicem comp re-
 hensi. Siquidem uespere orientur condentur
 in aliam uesperam. Si matutino illucescent
 in alio mane mergentur. Item coeteris errati-
 cis stellis a Sole longo intervallo recedentibus ut
 plarumq; diametro distent: Stilbon & lucifer
 circa solem semper uidentur. Stilbon quidem
 xx. momentis non amplius: unius signi par-
 tibus duabus uel ad aquilonem, uel non nunqm
 ad austrum propensior. Veneris uero prope
 quinquaginta ad orientem occidentemq; discedens.
 Ortus uarie dicitur. Proprie quidem prima
 stellarum & solis effulsio & ultra finalem cir-
 culum elatio. Promissae uero primus splendor
 muehens solis diem. hunc poeta iubar & inter-
 dum auroram cognominant. Tercia quae appel-

Ortus ~~~~~

Iubar
aurora.

occasus.

latur aeternitas cum sole occidente astrum diametro
distans in parte orientis uidetur. Similiter oc-
casus proprie quidem primus de sensus circa
circulum limitantem. Aliter tantum etiam pri-
ma stella alicuius obscuratio sole umbrante. Ter-
tia aeternitas cum sole oriente diametro distans
mergitur stella. Ortuum uero & occasuum quo-
rum sol auctor est hoc effusionum & occultatio-
num quidam matutini: quidam uespertini sunt.
Matutinus ortus dicitur quotiens solis splendore
preuenito stella quepiam ante ortum eius apparet:
ut canicula. Vespertinus cum post occasum solis
primitus exoritur signum uidetur. ut lunam no-
uam dicimus exoriri. Similiter occasus matuti-
nus quidem quotiens stella quae pridie ante solem
exorta erat proximante sibi sole splendore eius
obumbrata obscuratur & latet. ut lunam uidemus.
Vespertinus uero cum in occasu postquam stellam ali-
quam sol consecutus primam eam corusco plen-
dore condit. Positionem uero atque ordinem collo-
cationis globorum uel etiam orbium quibus colloca-
ti feruntur planetes. Quidam ex Pythagoreis
hunc esse dixerunt Ceterum quidem terrae pra-

De positura
globorum.

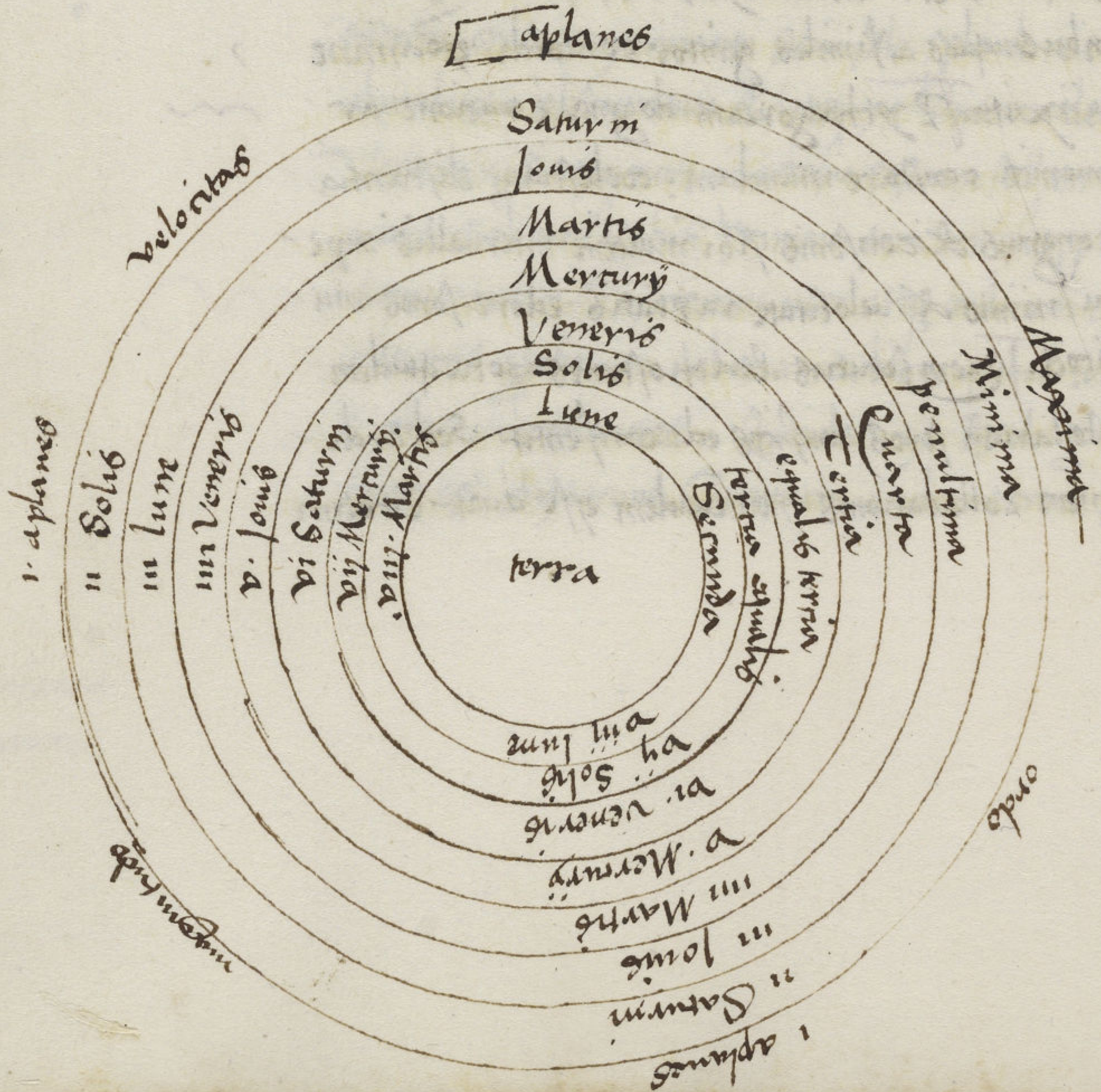

ipsum esse globum luna: Post quem Mercurij secundo
loco: supra quos luciferi: supra eum Sol. ultra quos glo-
bum Martium ulterius Iovium: ultimum & vicinum
aplan stellisq; adherentibus ei, Saturnum Sydus si-
licet ut inter planetas Sol medius locatus cordis imo
utalium omnium praestantiam optinere intelligatur.

Consentit hinc Alexander Milesius ita dicens. Sorti- >
tos celis replicant anfractibus orbes. Vicinum ter- >
ris circumvolat aurea luna: quam super inuehitur >
Cyllenius: alma superna Nectareum ridens late >
splendet Cytherea. Quadringis inuictus equis Sol > quadringis
igneus ambit. Quartus & aethereas metas: quem de- >
inde superne Respit armipotens. Sextus phae- >
tontius ardor. Suspirat exelsum brumali frigore >
Sydus. Electrica na Cythara septem discrimi- >
nibus: quos assimiles genitor concordi examine >
iunxit. Pythagoreum dogma e ratione ar- >
monica constare mundum: coelestiaq; distantia
congruis & consonis sibi inuicem intervallis impe-
tu nimio & uelocitate raptatis edere sonos mu-
sicos. Quem secutus Erathostenes motu quidem
stellarum sonos musicos edi consentit. Sed ordi-
nem collocationis non eundem esse dicit. Statim

quippe post lunam: secundam altitudinem a terra
 solidat memorans fabulose mercurium comenta re-
 censuisse Lyra cum coelum ascenderet primitus
 transeuntem per ea quae motu planetum ad or-
 ganicum modum personabant a se inuenta Lyra
 similem miratum est imago a se inuenti operis
 in coelo quoque reperiretur stellarum collocazione. ^{congruentia} Quae
 causa esset continentia recensere primum se a terra
 transmississe luna globum. postquam superasse Solis
 dehinc mercurij stilbonis & coeterorum cum aplami
 summa & exorsa. Mathematici tamen neque hanc:
 neque unam omnino ordinationem stellis errantibus po-
 nunt. Sed solem quidem post lunam. ultra hunc
 quidam mercurium. quidam aliquem alium ex resi-
 duis collocant.

Plato etiam in hoc ipso Timæo primam altitudinem
a terra usque ad lunarem circulum. secundam usque
ad solem liquido dimensus est. & iam in politia non
ordinationem modo commemorans planetum: sed
singulorum magnitudines. uelocitates & colores.
hoc est splendores & serenitates notans: axem
item coeli fuso circuloque axem ambientes tam
extimos & uicinos polos quam medios tres uerticu-
lis comparans.

Inditum ordinationis & uelocitatis & mag-
nitudinis Planetum.

UPEREST. ut tractatui: qui est habitus
de stellis errantibus illud addatur. quasdam earum
sequaces esse quas Ippolitas mathematici appel-
lant. ut Sol & Luna sunt. hi quippe ignes nunquam
ad precedentia signa transitum faciunt: sed ad ea
semper quæ sequuntur. præque ne subsistunt in motu
nec regradantur unquam. Alias uero stellas non
nunquam præire: nonnunquam deserere ut ceteræ stellæ.
quæ interdum stare: interdum redire prospisso
motu uidentur. Est quippe sequacitas uisum ima-
ginatioque stellæ uelut ad sequentia signa pergentis
atque ad orientem transeuntis. ut a Cancro ad leonem.

Statio

regradatio

Statio uero uisum & imaginatio stelle diu manentis
eodem loco iuxta aliam fixam stellam nec errantem.
Porro regradatio uisum & imaginatio stelle ppter statio-
nem quasi ad contrarium iter prioris itineris
prouertio. Quae omnia ita fieri nobis uidentur: sed
ad ab se non ita sunt ut uidentur. Causa uero
erroris in contemplando ea est: quod cum per pro-
prios orbis ferantur seu globos. id est planetes infraq;
aplanes orbis & stella nobis e regione terrae uidenti-
bus obiectu aeris corporis impediante aspectum Zo-
dium exteriorum orbem peragere uideantur.
faciendum ergo ut expositis demonstratisq; erro-
rumq; causis falsa opinio conquiescat. Et
igitur totius Mundi talis constitutio ex corpo-
ribus materiisq; integris providentia gubernaculis
ad motum aeternitati conuenientem directa:
motusq; proprio similem formam praeferens glo-
beam. Verum ad diminutionem conuersionesq;
temporum immutationesq; & diuersitates terrenorum
stellarum errantium uariis motus necessarius
omnibus qui nunc audiunt prouentibus auctorita-
tem dedit. Quippe simplex atq; uniformis
aplanus: utpote eiusdem naturae rata atq; eadem

semper conuersio equalis & ordinata. Gran-
 tum uero orbiculata quidem & ipsa. sed neq;
 equalis & ordinata: uariq; nec una sed multiformis.
 At uero sub lunam usq; ad nos omne
 genus motuum. omne etiam mutationum prorsus
 ut est in uetere uersu neuq; versus & exuuijs
 rabies furiarum examina mille. namq; generatio
 & item mors in isto loco sunt incrementa quoq;
 & imutationes & omnisfaria commutatio transi-
 tionis ex locis ad loca. Quae cunctae passionis ori-
 ginem trahunt ex motu planetum. quod tamen
 hac ratione hactenus dicitur. ne quis putet illa ae-
 terna & beata generatorum & occiduum
 causa sic esse disposita. quin potius illa quidem
 habere congruum foelicitati suae cursum. Haec
 uero ex accidente quodam & aliquatenus consenti-
 enti cum illis consortio imitari quoad possunt
 diuinam felicitatem. Ut enim u muerse rei
 motus similis esset: semperq; in orbem rotaretur,
 ipsa haec agitatio uita actus atq; operatio mundi
 existens & uita diuina necesse fuit, terram me-
 diam manere: circa quam quae per medium fer-
 rentur irent. Terra quoq; porro manente ignem

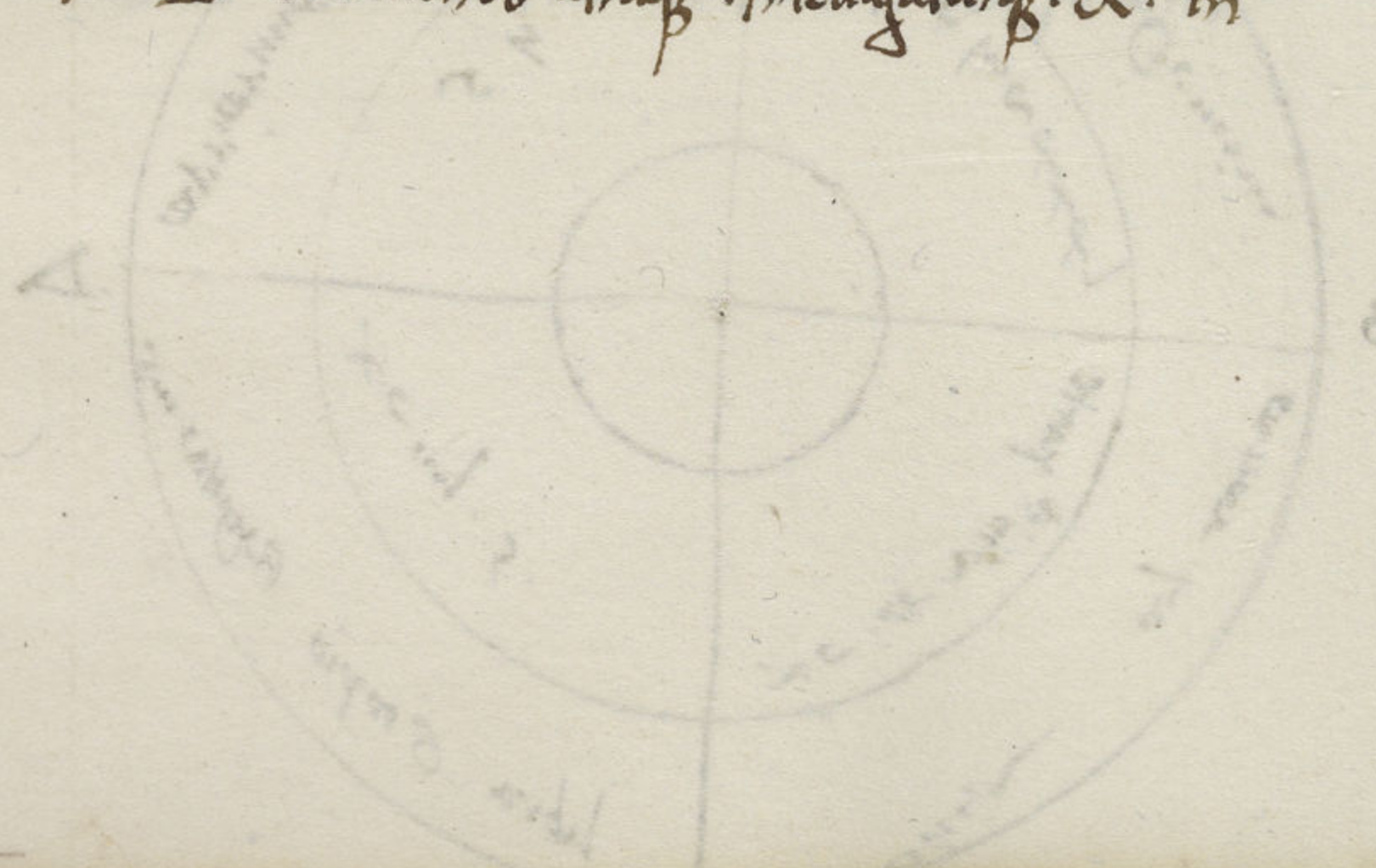
diuersam regionem capeſſere: leuem aliuagantq;
materiam ſequeretur. hiſq; late diſtantibus ratio
poſtebat coeteras quoq; aeris & item aqua mate-
rias inferri medias continuandi totius corporis
cauſa. His porro ad imam ueluti ſeriem continua-
tis: demumerat neceſſe fore aliquam ex alio ad ali-
ud elementum tranſuſionem. Cum eorum ſilua
ſit utrobique mutabilis. Iſſarum autem materiaru
uis & natura contraria. cauſa itaq; mutationu
ex uario motu planetum. Nam ſi una eademq;
eſſet perinde ut fixarum ſtellarum circumuectio
unum ſemper eundemq; modum obſervantibus omnibus
ſtellis, ne iſta quidem ulla proueniret diuerſitas.
At nunc conuerſiones & æquinotia: proceſſusq;
& regradationes per latitudinem perque altum maxi-
me quidem Solis & lune tum coeterorum quoq; ſyderu
uices temporum mutant: & omnem iſtam importat
comutationem atq; inconstantiam. Quæ quidem
inconstantia, non ita ut nobis uidetur prouenit.
Nulla enim in diuinis actibus inconstantia ſed
ut ita q; uideatur ſit ex eo quod illis poſitis imobi-
liter adherentibus proprijs circulis per quos ferun-
tur æquali ſemper ordinatoq; grefſu in uiſus ferri

ea per altiora convexa signiferi orbis imaginet^r
 ex ordinatione rati & æquabilis motus nascente
 motu præpostero iuxta visum hominum conse-
 quentur. Est enim æqualis quidam motus qui æqua-
 lia spatia æqualibus circulis temporum confini-
 sine pigritia vel imitatione. Ordinatus uero in
 quo neq[ue] resistitur nec retrorsum reditur: sed ad
 proxima quæq[ue] moderata incesu peruenitur. Vi-
 dentur tamen nobis omnes quidem planetes non æ-
 quali motu quidam tantum inordinata quoq[ue] agita-
 tione ferri. Quam igitur causam dicam huius
 erroris presumptionisq[ue] supra memoratam a Pytha-
 gora intellegam: quod cum in globis suis consis-
 tentes feruntur per Zodiacum ferri languente
 visus aie putentur. Id adeo in aliquo ex erranti-
 bus: imo in eo per quem videntur omnia Sole con-
 sideretur. Sit enim Zodiacus circulus per A.
 B. Γ. Δ. notas circūactus. Cuius & universi
 mundi in medietate positum iuxta quod stipatam
 manere diamus terram. Sit littera Θ. per quā
 lineæ duæ dirigantur bis secantes circulum in
 æqualia dimensa quatuor. hoc est A. Γ. &
 B. Δ. diametros utraq[ue]. intelligaturq[ue] A. in

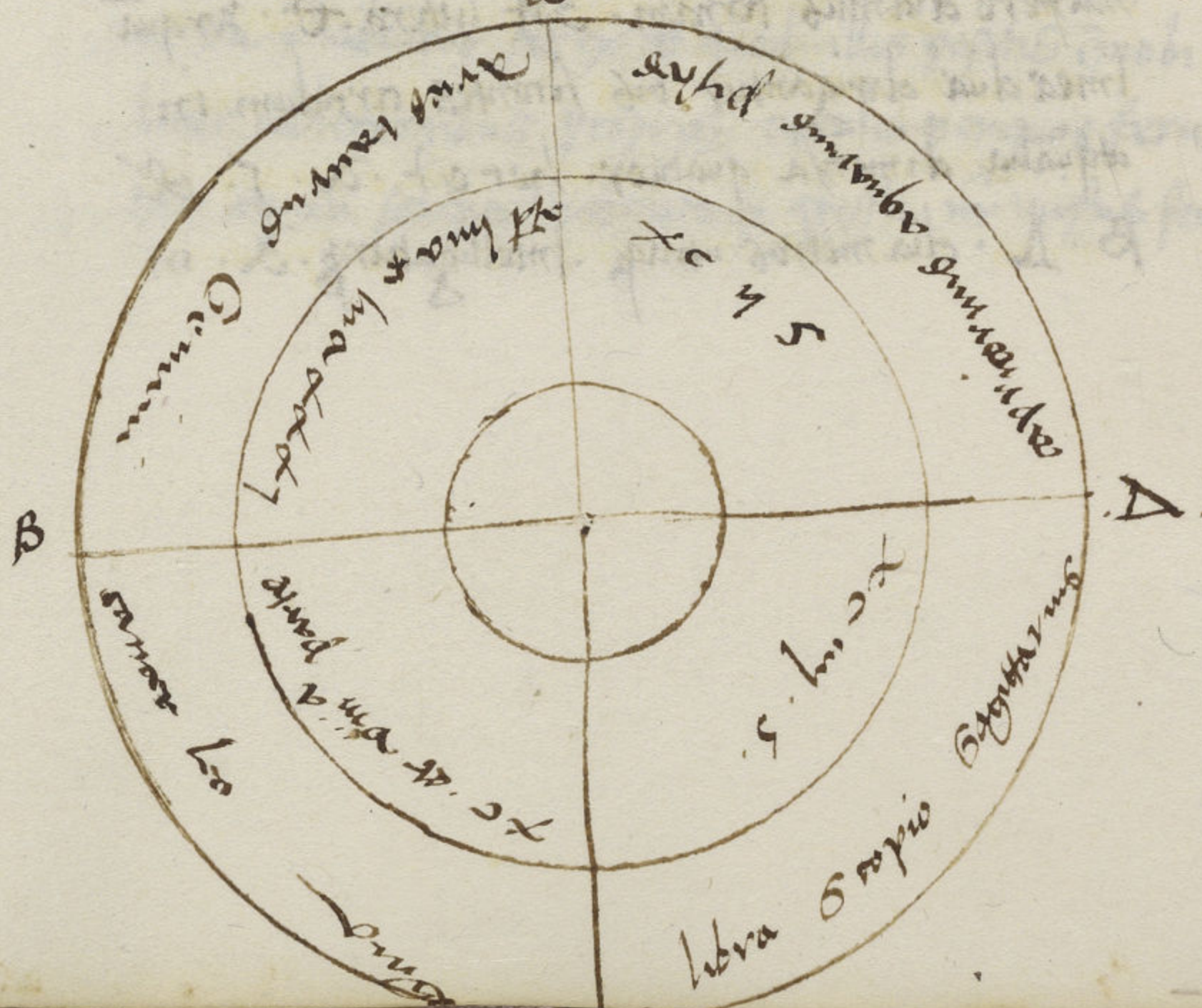
motus equalis

ordinatus.

exordio Arietis locatum. B. in exordio cancri.
 Item. F. in regione libra. A. Capricorni. Ergo
 sol accedens ad. A. facere uidetur æquinoctium
 uernum. ad. B. autem æstiuam conuersionem.
 Item ad. F. autumnale æquinoctium. ad. A. hiemalem
 conuersionem. Aequales ergo partes mundi
 quatuor has. A. B. F. F. A. A. A. inquis
 & imparibus temporibus uidetur curuare. Siqui-
 dem ex æquinoctio uerno usq; ad æstiuam conuer-
 sionem spatium coeli quod interiacet nonaginta
 fere & un. semis diebus consistat. Ex conuer-
 sione uero æstiuæ usq; ad autumnalem æqui-
 noctium. xc. duobus semis diebus & noctibus
 puen. Ab autumnali porro æquinoctio pergens
 ad brumalem conuersionem octoginta & octo
 diebus peruenit & octauæ parte diei unius.
 Residuum item spatium. quod inter brumalem
 conuersionem & uernum æquinoctium interiacet
 nonaginta fere diebus & parte octaua diei consistit.

62

proptereaq; omnem circuli meatum Trecentis
septuaginta & quinque diebus ac noctibus & quarta
parte diei propemodum obire consensu omniu
creditur e regione geminorum tardissimus e fi-
nibus sagittarii uolucris medius in transitione
tam uirginis qm & piscium: fieri tamen non pot
ut contra naturam & suam diuinitate predictam
faciat aliquid uel pariatur inordinatum. Et quo
apparet per suum circulum & Solem & coeteras
stellas meantes aequabiliter & ordinate nobis e
regione terne spectantibus uideri per .A. B.
.C. D. circulum qui est nos solstitialis sed
Zodiacus meare.

VIA IGITUR NON PER hunc
Zodiacum circulum Soli: sed per alium solsticia-
lem qui est eius proprius incedit: siquidem utriusq;
circulis punctus unus & item esset m. A. eadem
ratione diuisus solstitialis qua Zodiacus in iisdem
uitis & iniquitatibus inueniretur. Eodemq; modo
.A. B. C. D. circuli partes aequales quatuor plum-
bus has paucioribus alias obiret diebus. Sed si
hoc contra naturam syderum falso putare ho-
mines ratio monstrauerit: certe perspicuum

erit illius globi per quem Sol mouetur punctum
m. θ . non esse. Ergo circulus Solis uel intra se con-
tinebit. θ . sed non ut punctum uel medietatem.
uel per idem θ . transiret uel excludit a gremio
suo. At. κ . per. θ . id est terram ire solem impos-
sibile est. Conflagrabit enim terram Solis
ardoribus: semperq; Solis globo superiore exister-
te dies erit ppea nec ei succedet nox unquam stilz
sole mergente. Superest igitur ut. θ . uel intra
ambitum solstitialis circuli sit uel extra. Vtrūq;
enim assumptum rationem habere monstrabitur.
Qua quidem res inter mathematicos disceptationem
creauit. siquidem alij ^{eccentris} speris ^{eccentris} id est
quae terram intra se contineant quidem: sed non
ut punctum suum uchi planetas asserunt. alij
epicyclis potius hoc est a terra separatius nec
imminentibus ei globis. Sit igitur Solstitialis
eccentrus circulus. E. Z. H. K. & habeat pun-
ctum sub. E. Z. ambitu immediate stilz ubi est
M. hoc igitur circulo in trecentas sexaginta
quinque partes & partem quartam unius por-
tionis diuiso, ad eandem partium exaequationem.
E. Z. quidem ambitus nonagintaquatuor semis

portionibus continebitur. Z. H. uero nonagm-
 taduum semis erit partium. Item. H. K. octogm-
 ta & octo partes habebit: & unius partis octaua.
 Residuum ambitus. K. E. ex nonaginta constabit
 partibus & octaua unius partis. Necessse est
 itaq; ut cum Sol accedat ad eam partem in qua est
 E. nobis in puncto agentibus: mundi totius. &
 idest terra & inde quoad possumus intuentibus
 super. &. tunc ferri uideatur cum illa regio non
 solstitialis circuli: sed Zodiaci sit multo altioris
 summitas ad quam uisus noster non potest peruenire.
 Atq; ita per. E. Z. ambitum means equaliter:
 qui ambitus tribus ceteris maior est pluribus
 ut necesse est diebus maiorem ambitum conficiens
 ubi ad Z. peruenierit: ad B. peruenisse uide-
 bitur. Et tanq; &. B. peragrato ambitu aqua-
 lem quartam partem Zodiaci circuli: pluribus
 qm ratio aequabilitatis exigit diebus obisse cre-
 ditur. Rursumq; Z. H. ambitu sui circuli
 secunda magnitudinis peragrato aequaliter die-
 bus nonaginta duobus semis. Tot enim partium
 est idem ambitus ubi ad. H. peruenierit uidet.
 nobis ad. I. peruenisse. Et B. I. ambitu uelut

æqualem priori paucioribus diebus emensus.
 I. Eodemq; modo. H. K. nimirū ambitum lustrans.
 utpote qui sit in octuaginta octo partibus & octaua
 ubi totidem diebus obierit: peruenieritq; ad K.
 e regione. θ. spectantibus uidebitur quidem ferri
 supra. Δ. Putabitur autem. Γ. Δ. ambitum
 coeteris paucioribus diebus obisse. Similiq;
 erroris perseverantia. K. ε. ambitu emenso
 nonaginta diebus & octaua parte iuxta portio-
 num nūm: repræsentatusq; demum in. E. finito
 anniuersario anfractu. Δ. Δ. ambitum putat^r
 emensus æqualem coeteris iniquo & impari
 gressu. Nec in. E. exordium sui circuli repre-
 sentatus. β in. Δ. aliam idē Zodiaci circuli
 sūmitatem. Quod si duū circulorum idē maio-
 ris Zodiaci & minoris solstitialis eccentrici
 duo puncta iungatur & fiat. M. θ. Deinde
 per hanc ducta exeat per. M. ε. linea quia. E.
 .2. H. K. circuli punctum & medietus est. M.
 æquales erunt linea. μ. M. M. ε. Immaior igitur
 est N. M. linea. qm̄ ε. θ. Imulto ergo maior
 N. θ. qm̄. θ. ε. Cum ergo Sol per. M. fertur
 longius a terra remotus uel. θ. minor nobis

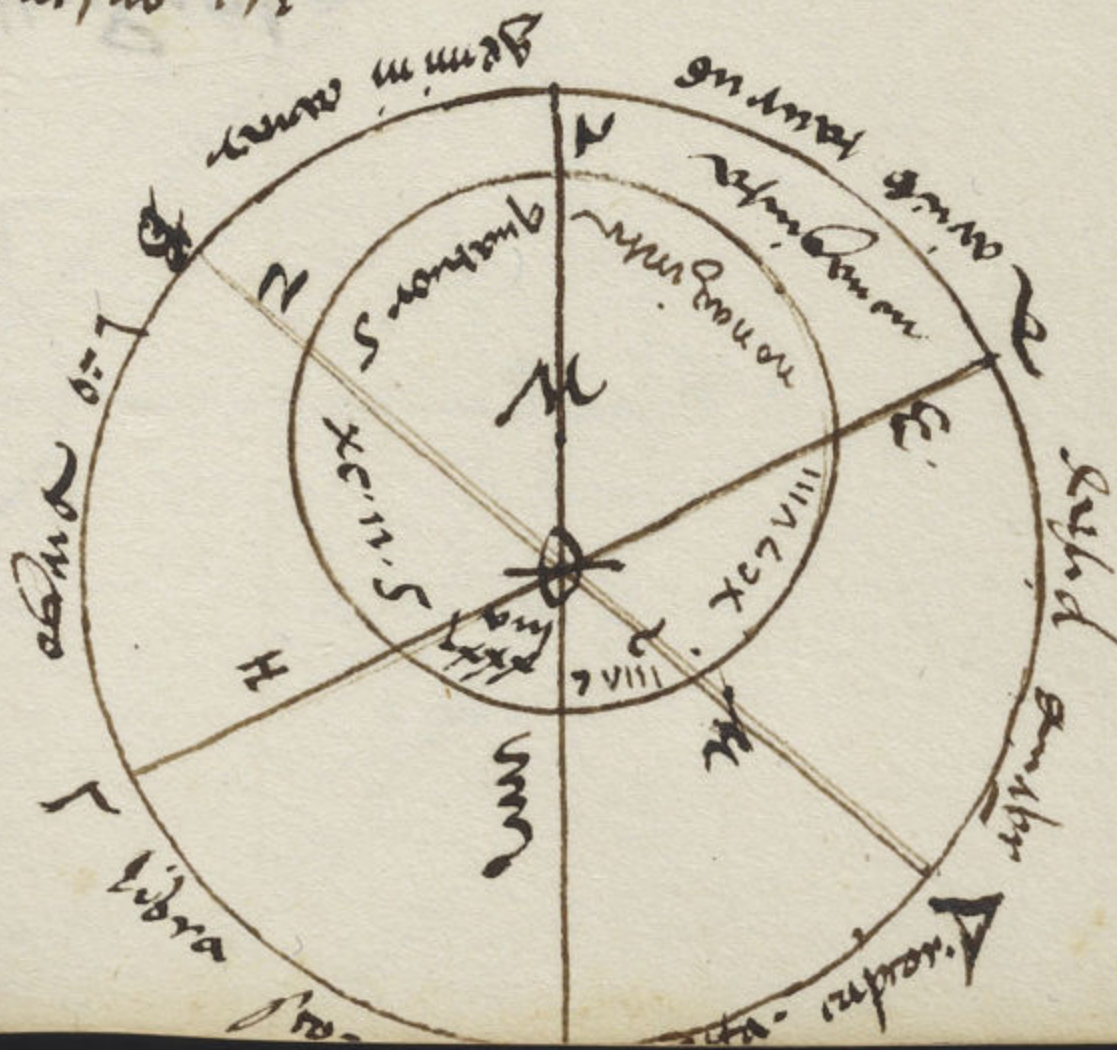
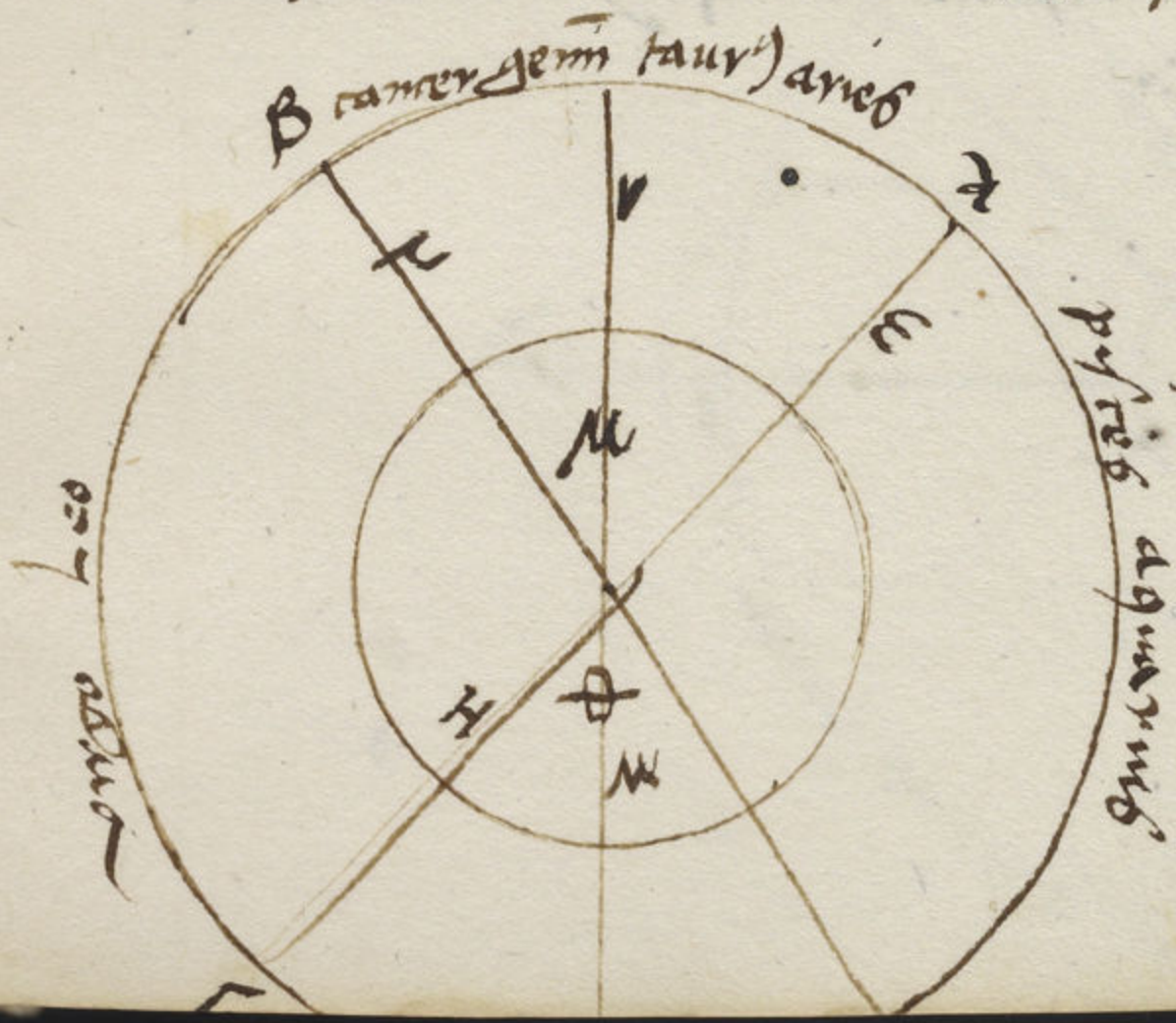

uidebitur. elonginquo etiam tardior. quod sit in pta
 quintam semis fere partem geminorum. Cum
 uero per. ξ . feretur proximus terrae maior puta-
 bitur: uelociorq; intuentibus. quod demum sit in γ
 quintam semis partem Sagittarij. Media uero
 tam Natura qm uelocitatis: cum aut in pscs aut
 in uirgine transcat: -

At qmo

T Qmo Solis motus intemperiem falso
 putari demonstrauimus in eccentricis cir-
 culis. Nunc si ut quidam putant per epicyclos
 globos fertur: nihilominus moderatis congressi-
 bus temperatisq; conficere annuos cursus expo-
 sita epicyclorum forma docebimus. Epicyclus
 dicitur globus qui per aliquem circulum fertur. Sit
 igitur et nunc Zodiacus circulus quem limitant
 notae. α . β . γ . δ . Solstitialis uero excludens
 Zodiaci circuli punctum. ϵ . z . h . k . habens
 ipse proprium punctum. u . Describatur circu-
 lus. u . o . p . ξ . δ . ϵ . z . h . k . epicyclus intel-
 ligatur cum uniuersi mundi uertigine rapi simi-
 liter ut ceteri ignes ab oriente in occidentem rap-
 tatu quotidiano ferri. tamen naturaliter aduer-
 sum totius mundi uolatum: solq; rursus in

epicyclus.

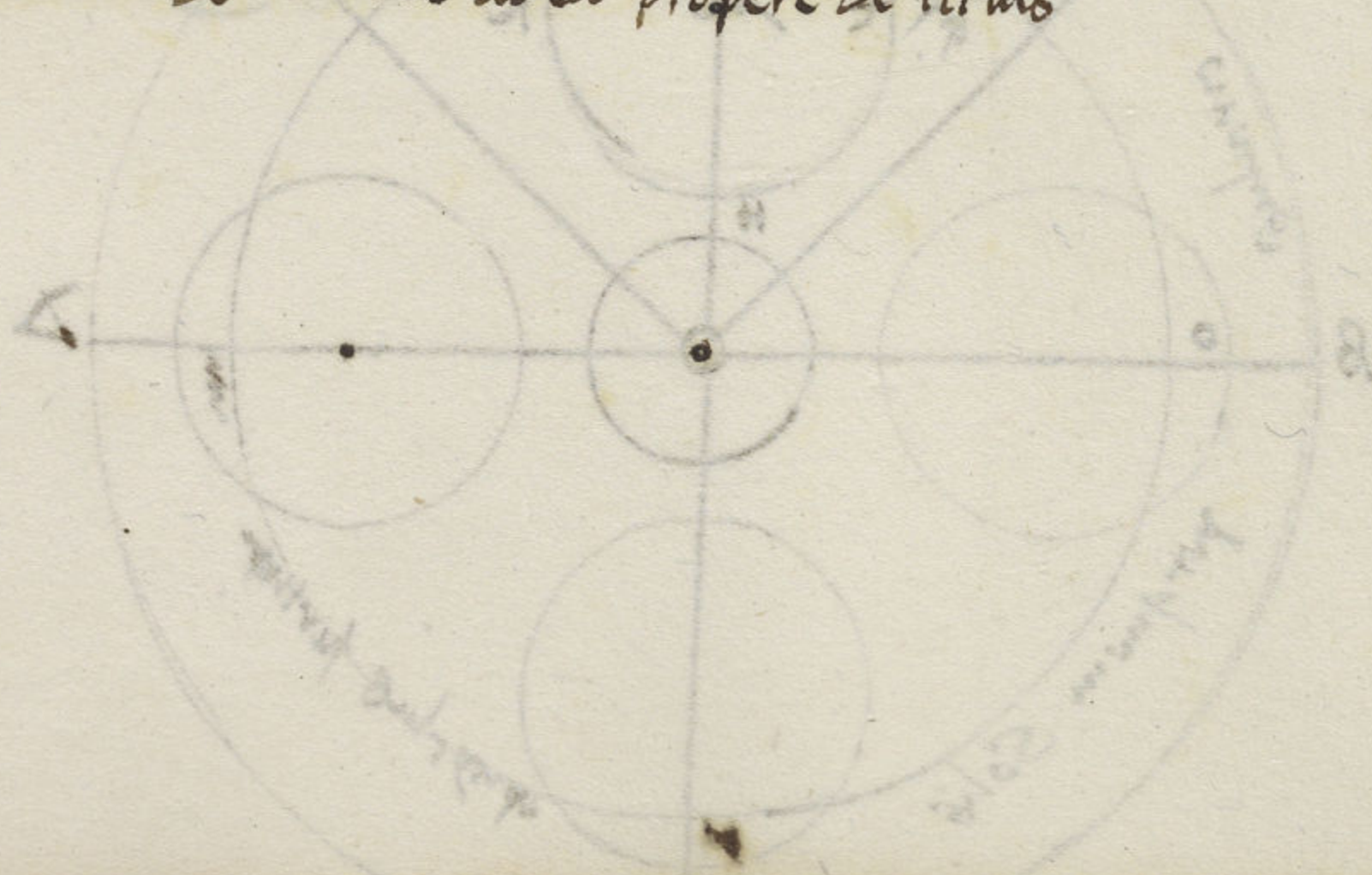

eodem epicyclo constitutus iuxta totius mun-
 di conuersionem moueri. Ergo. E. Z. H. K.
 epicyclus per descriptum. u. o. p. g. cir-
 culum naturali motu means. contra quem mouet²
 totius mundi raptatio moderate & equabiliter
 anni spatium cursum istum conficiat. Solq; item
 in hoc eodem epicyclo constitutus: epicycli
 quidem sui motui contrarium motum molietur.
 mundi uero totius comitatum sequatur. Ibit
 ergo. E. Z. H. K. epicyclus per. u. o. p. z.
 circulum gradiens. & cum peruenit ad. o.
 litteram nobis tantum a terra spectantibus
 id. a. directa uisus acie uidetur esse ap. notam.
 B. Item cum quartam confecerit mundi par-
 tem: maiorem quartam confecisse uidebitur.
 Ac rursus id epicyclus a regione. o. littera
 profectus perueniat ad. p. & Sol. a. K. ad.
 H. perget. Erit ubi est p. nobis tamen directo
 uisu intuentibus uidebitur esse ubi est. r. littera.
 Item cum aequalem quartam mundi partem
 confecerit a littera. B. usq; ad r. litteram ma-
 iorem quartam citius & mitius uidebitur
 peragrasse. Rursus idem epicyclus conficiat

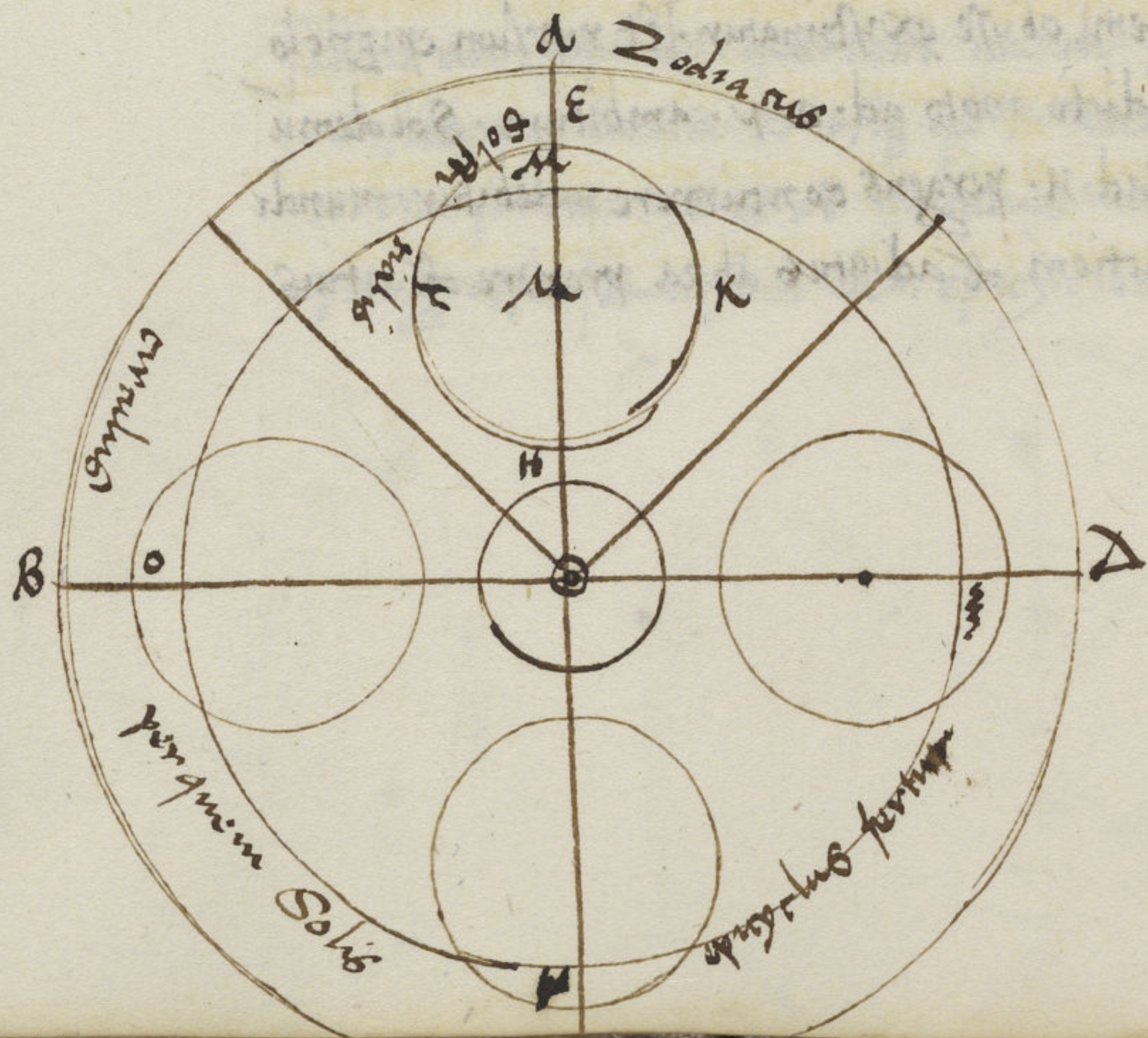
aliam mundi partem aequalem idē. ν . ξ . Sol
 quoque item ut in prioribus ab. H. ad. 2. peragratur
 erit ubi est ξ . nobis autem uidebitur ubi est. A.
 littera. Ita cum aequalem partem quartam mun-
 di partem peragraverit: maiorem peragrasse
 putabitur. Γ . A. Zodiaci circuli. Residuum
 demum quadrantem ξ . μ . idē obeat epicyclus
 cum pervenerit ad. E. repositus post annum
 loco suo uidebitur esse: tunc Sol erit ubi est. A.
 & putabitur Zodiaci circuli obrepisse semitam
 A. A. Quia ratione palam fit etiam secundum
 epicyclum motum ea quae uidentur nobis aliter
 qm re ab se fiunt uideri. Tardior enim & minor
 usu uidetur Sol cum uelut in geminis erit Maxi-
 mus uero & incitatissimus cum uelut in Sagittario.
 Nec immerito. Euppe. E. 2. H. K. Epicyclo mo-
 to per. μ . O. ν . ξ . circulum. Sol ab. E. ad. K.
 pergens contra quam fertur epicyclus suus mo-
 ram faciens tardius Zodiaci circuli. A. B.
 regionem obisse existimatur. Et rursum epicyclo
 supradicto moto ad. O. ν . ambitum. Sol demū
 a. K. ad. H. pergens concurrere uidebitur. mundi
 circuationi & adiutus ab ea propere & citius

NS.

obire Zodiaci quadrantem. Eodemq; epicyclo
moto per ν . ξ . ambitum Sol demum ab μ . ad
 $\cdot 2$. pergens tanqm̃ p̃currens epicycli sui motum
precipitare cursum per Zodiacum uidetur. Rur-
sumq; epicyclo moto per ξ . μ . ambitum Sol
a $\cdot 2$. ad ϵ . pergens contra quam fertur epicyclus
suis moras faciens tardius ad μ . tardiusq; ξ . μ .
obibit quadrantem: multoq; putatur tardius. Δ .
 Δ . Zodiaci circuli quadrantem peragrasse Sic epi-
cyclis anno uertente conficiet suum cursum &
Sol naturalem. Estq; in Solis circuitu maximū
intervallum a θ . ad ϵ . idest a terra ad sumum
limitem Solstialis epicycli. minimum uero ad
eiusdem infimum limitem. Eodem modo ceteri
planetes cum in globis consistentes ferantur
per Zodiacum ferri nobis ob supra demonstra-
tas uidentur causas, tarditatisq; & celeritatis
idem intellectus in omnibus erraticis rationem
assequetur. licet diuersis temporibus ceteri nec

isdem quibus sol cursus suos peragant usque
 adeo ut quidam eorum propter nimiam tar-
 ditatem interdum consistere. interdū
 uideantur. Sol enim minorem utpote annuer-
 sarium circulum lustrans: minores euagationes:
 uel cum exaltatur uel cum humiliatur. uel cum
 a medietate ad diuersas celi plagas descendit
 incurrere nobis uidetur. eamq; omnem intempe-
 riem anni uertentis termino claudit. Ceteri
 planetes quia singulatim uniuscuiusq; eorum pro
 magnitudine circulorum quos obeunt & prolixo-
 ritate temporum: quibus confecto cursu ad exordia
 reuertuntur fit reditus ad exordia: uarias &
 multiformes motuum conditiones pati non im-
 merito putantur. Quippe unus biennio. alter xii.
 annis. tertius prope. xxx. orbis suos obeunt.
 Ex quo fit ut usus noster motum stellarum no-
 tans sine intellectu & recordatione alterius stelle
 compendiosè ex breuitate circuli prouenientis. Aliaz
 item tarditatis quæ prouenit ex amplissimorum
 orbium peragrationibus pre aliis planetis. alios
 subsistere. alios regradari idest ferri retrorsum
 imaginetur. Quod in circuitu Solis luciferiq; &

Stilbontis minime apparet propter breuitatem
circularum angustiasque temporis intra quod con-
ficiunt cursus suos: multoq; etiam magis in lunæ
motibus. quippe in horum motibus uel statio uel
regradatio nulla cernitur: sed in illis solis quarum
maiores ambitus compe^{tur} temporis prolixitate
p^{ur}agante. **ARISTOTES.** tamen opi-
nionem omnium neq; quiescente corpore æthereo
ferri stellas ueluti solito ac libero motu: nec se-
cundum uniuersæ rei motum uel contra moueri do-
cet: quin potius omnes eas trahi una & eadem
naturali circuaactione. Ideoq; & ceterorum epicu-
reorum tollit opinionem p^{er}ea quod circularis hor
est lineis picturatis & carentibus corpore ueluti
stellarum uera & solida corpora non posse
dicat. Quatenus enim corpus incorporea rei
vinciri possit. Sed ferās esse quasdam quin-
ti illius corporis nature congruentes: easdemq;
per omne coelum ferri uario motu diuersoque.
Tarum alias esse maximas. alias minimas.
Quasdam ex alto moueri: quasdam ad ima esse
depressas. Jamq; alias solidas. item alias stellarū
corpora continentes. easdem omnes perinde ut

65

ceteras stellas minime errantes infixas esse in
 coelo. atque ex diversis regionibus depressis que
 & elatioribus locis ad occidentem meare. tamque
 esse causam cur circulorum effigies depingantur.
 quia concursus ad unum locum ex diversis coeli
 plagis tanquam variorum uestigia delimet tra-
 nitum. Ut si naues ex omnibus maris regio-
 nibus ad unum eundemque portum varijs tempo-
 ribus deferantur. *¶* Ac. de Stellarum quidem
 errantium inconstanti discurfione satis dic-
 tum est. Sequitur ut quoniam videntur quedam nobis
 eorum modo stare in progressu. modo retradari
 & interdum praecurrere certa signa Zodiaci
 circuli. interdum remanere ac relinquere: quae cau-
 sa sit huius imaginis consideretur. Sit ergo
 Zodiacus circulus. *a. b. c. d.* Cuius pun-
 ctum in medietate. *e.* Epicyclus autem erra-
 tice cuiuslibet stellae. *e. z. h.* Cuius item
 punctum in medietate sit littera. *u.* per quam
 medietatem velut per axon proprium feratur
 idem epicyclus cum stella in semet locata
 Zodiaci circuli par motus: hoc est ab oriente
 in occidentem. Agantur & e regione. *e.* obliqua

due linea stringentes utrinque extremos am-
 bitus epicycli. θ . z . β . θ . κ . Δ . per quod
 epicycli punctum μ . ducatur in altum linea
 θ . μ . Δ . Ergo stella cum erit in z . nobis &
 terra directo visu spectantibus videbitur consiste-
 re in regione Zodiaci in qua est. β . & cum
 z . ϵ . lustraverit ambitum putabitur Zodiaci
 β . Δ . ambitum pergrasse. & ad precedentia
 signa uersum progressa esse. Similiter ϵ . κ .
 ambitu lustrato. videbitur. Δ . Δ . Zodiaci am-
 bitum obisse. & ad precedentia uersum signa et
 nunc festinasse. Rursum κ . z . regione pera-
 grata videbitur nobis θ . Δ . Γ . demum ad β .
 repedasse obuia facta signis sequacibus: ppeaq;
 esse regradata. Cumq; non multum spatio. z .
 recedet et nunc tanquam in β . diu in eodem loco
 morari putatur. At uero cum recesserit longius:
 transitq; ϵ . limite ad κ . peruenierit rursum con-
 sistere in Δ . & precedentia signa existimabitur
 praecurrisse. Recedensq; ab κ . longius per κ . z .
 ad β . repedasse. Mathematicorum tamen non
 eadem est opinio qua phorum qui non ad ea quae
 uidentur: sed ad naturalem stellarum motum

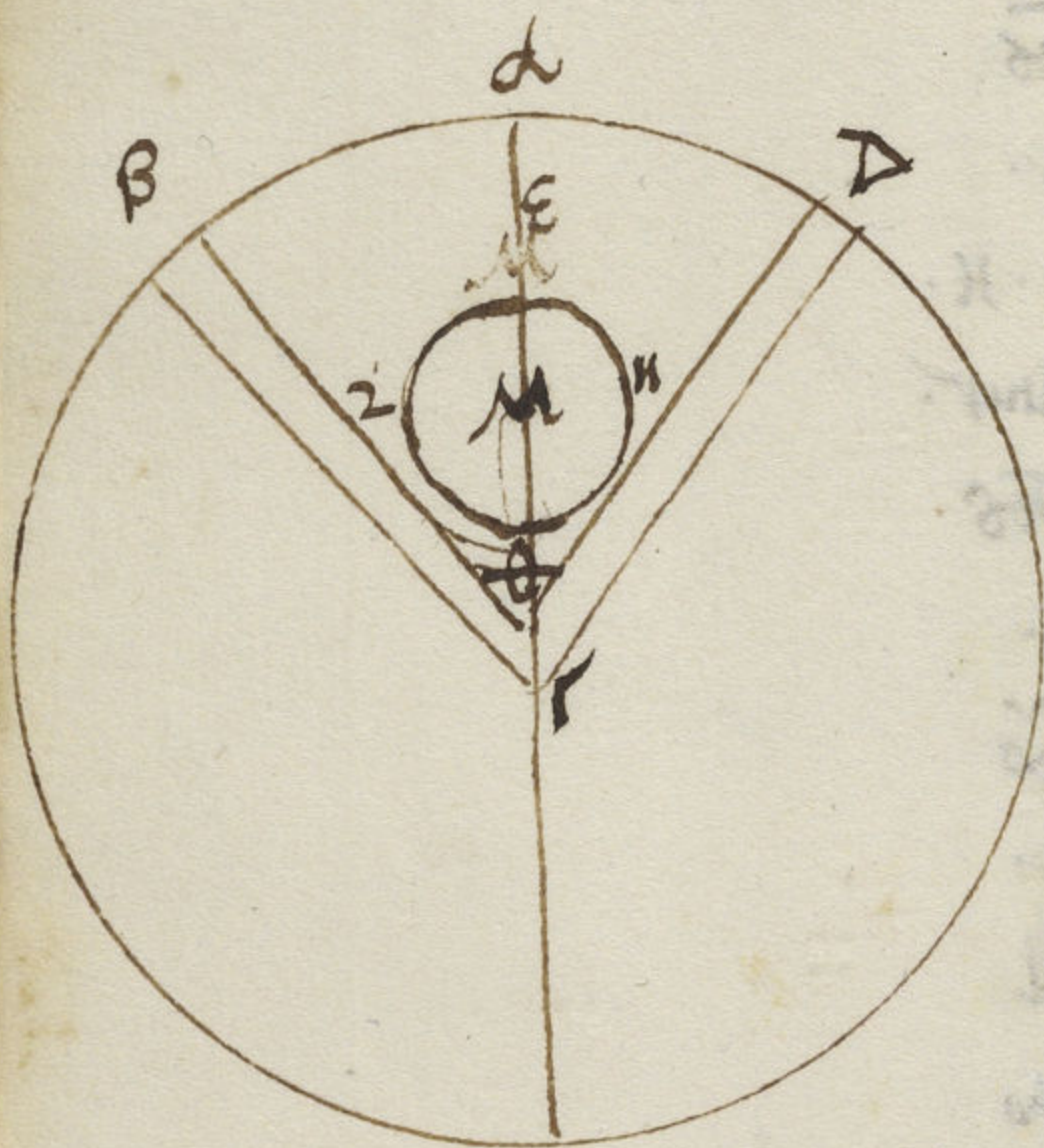
p. 10. 11.

*

68

tionem cetui: quos alio etiam nomine concursus
 solemus uocare. Item obstaculorum effulsio nūq̃
 & repentinarum obscurarum. Erit porro
 dissertationis initium tale. Quia naturaliter ui-
 sus n̄r in directum porrigitur. Est porro longe
 excelsa & eminens spera: quæ aplanis dicitur
 subter quam posita sunt spera planetum: ita ut
 supra demonstrauius ordinatas. Perpicuum
 est Lunæ globum qui est infimus proximusq̃
 terræ ceteris ultra se locatis obstare sideribus
 omniaq̃ tam rata qm̃ errantia cum inter uisum
 nostrum & aliquod ex sideribus ad directam li-
 neam se obierit obumbrare. Sol autem cui luna
 non nunq̃m obstat: alias stellas superiores diuersa
 ratione condit: uel cum proximus factus Lucis sue
 claritudine coeterorum lucēs regit: uel cum ob-
 iectu suo uisui n̄rō resultat. Stilbon uero &
 Lucifer: & superiores à uisu n̄rō stellas interpositi
 remouent & pleraque sibi inuicem obstant p̄pter
 mensuras non æquas obliquationesq̃ orbium &
 positionum diuersitatem. superiores inuicem hu-
 milioresq̃ facti. Mera enim præhensio difficilis
 est in ipsis propter inseparabilem prope cursum

comitatumq; . fēñ . quoq; summus ab obſtente
 ſibi occultatur phatonte: & omnes planetae
 imminentes ſibi ad directam lineam ratas
 ſtellas obumbrant. Luna item diametro a
 ſole diſtans & incurrentis umbram terre obſcu-
 ratur. nec tamen omnibus menſibus: ſicut ne
 omni quidem coetu: hoc eſt omni noua luna ſo-
 lis obumbratio interuenit: aut omni plena pfecta
 luna Luna labor atq; obſcuratio pfecta qđ circuli
 eorum nimia obliquitate a ſe invicem differant.
 Quippe ſol ſub ipſam libram medietatis ſigniferi
 modico dicatur ferri deflexior ad dimidū fere
 momentum declinans uel in austrum uel in aqui-
 lonem. At uero Luna ut aſſeuerat hypparcus
 decem utriusq; momentis decia reperitur. Igitur
 ſi utroſq; orbis epipedos: idē planos & ſine
 ulla ſoliditate tam ſolis qm̄ luna conſideremus
 am̄no, poſitos aduerſum ſe in directa poſitione
 ut una per medios orbis ducta linea ſpinam
 duobus planis orbibus inſignat erit diámetros
 amborum eadem linea: & eius ſūma pars ſtrin-
 dens proximum circulum catabibazon
 appellatur. Una uero ſecans atque ſuſum uerſum

maiores orbem anabibazon. Quare si coetus
Solis & lune fiet directus & uelut ad perpen-
diculi destinationem: utpote proximis sibi ex
concursu corporibus obiciet se ante uisum nostrum
& obstabit angustum uidendi obsidens tramitem.
Luna lumenque Solis a nobis arceat minor licet
multo maiorem obsecans. ob directum: propeque
angustum oculorum nostrorum tramitem. Si uero
non ad perpendicularium coetus eorum factus erit:
sed prolixitas quidem interualli erit. Latera porro
a uigore declinabunt aliquatenus: ita ut alter ignium
ad aquilonem: alter uero ad austrum uergat.
LVNAE uero Labor siue defectio sic demon-
stratur. Quod quidem cum incurrerit umbram
terra deficere uideatur. constat apud nos. Sed
cur non semper aut omnibus mensibus hoc di-
cendum. Ignium lucem praebentium radij di-
recti feruntur umbras obiectorum corporum
formantes in uarias figuras. Ergo cum ignis
lucem praebens aequalis erit ex quo emicant um-
brae si tanquam corporis globosa erit forma: umbrae
nascentur in modum cylindri. utputa sit lucem
afferens & illuminans. A. B. Quis uero illumi-

natur. $\Gamma. \Delta.$ haec uero aequalia sunt & globosa
 utraq; perspicuum est radios. unum. $\alpha. \Gamma.$
 alterum. $\beta. \Delta.$ in directum exaltatos iuxta se
 esse dispositos aequali distantia: merito quia cir-
 culi $\alpha. \beta.$ diametros circuli. $\Gamma. \Delta.$ diametro
 aequalis est. Idem radij crescant in altum erit
 $\alpha. \Gamma. \epsilon.$ radius. radio. $\beta. \Delta. \xi.$ distans aequali
 regione hoc est sine inclinatione. $\delta. \zeta. \epsilon.$ ergo
 aduersum. $\alpha. \Gamma.$ radium sine inclinatione dis-
 tabit. Et uterq; radius in immensum licet auctus
 aequali crescat rigore: nec eorum cacumina con-
 iungentur unquam uel ^{contin} conuident se inuicem. Quod
 cum ita sit. dubium non est. $\Gamma. \Delta.$ pene umbram
 in effigiem cylindri formari crescentem per
 immensum licet. Si tantum quod illuminat breui-
 us erit: ut $\kappa. \theta.$ quod uero illuminatur maius
 ut $\kappa. \alpha.$ manifestum est umbram orbis $\Pi. \alpha.$
 quae est: $\kappa. \mu. \nu. \alpha.$ in formam quidem effigiari
 calathri: nec tamen hanc speciem mutari etiam
 si crescat umbra in immensum. Nam cum sit
 maior. $\kappa. \alpha.$ diameter. $\theta. \mu.$ diametro perferto.
 tam. $\mu. \kappa. \mu.$ radius. qm̄ $\theta. \alpha. \nu.$ in im-
 mensum porrecti latiorum quo plus crescent

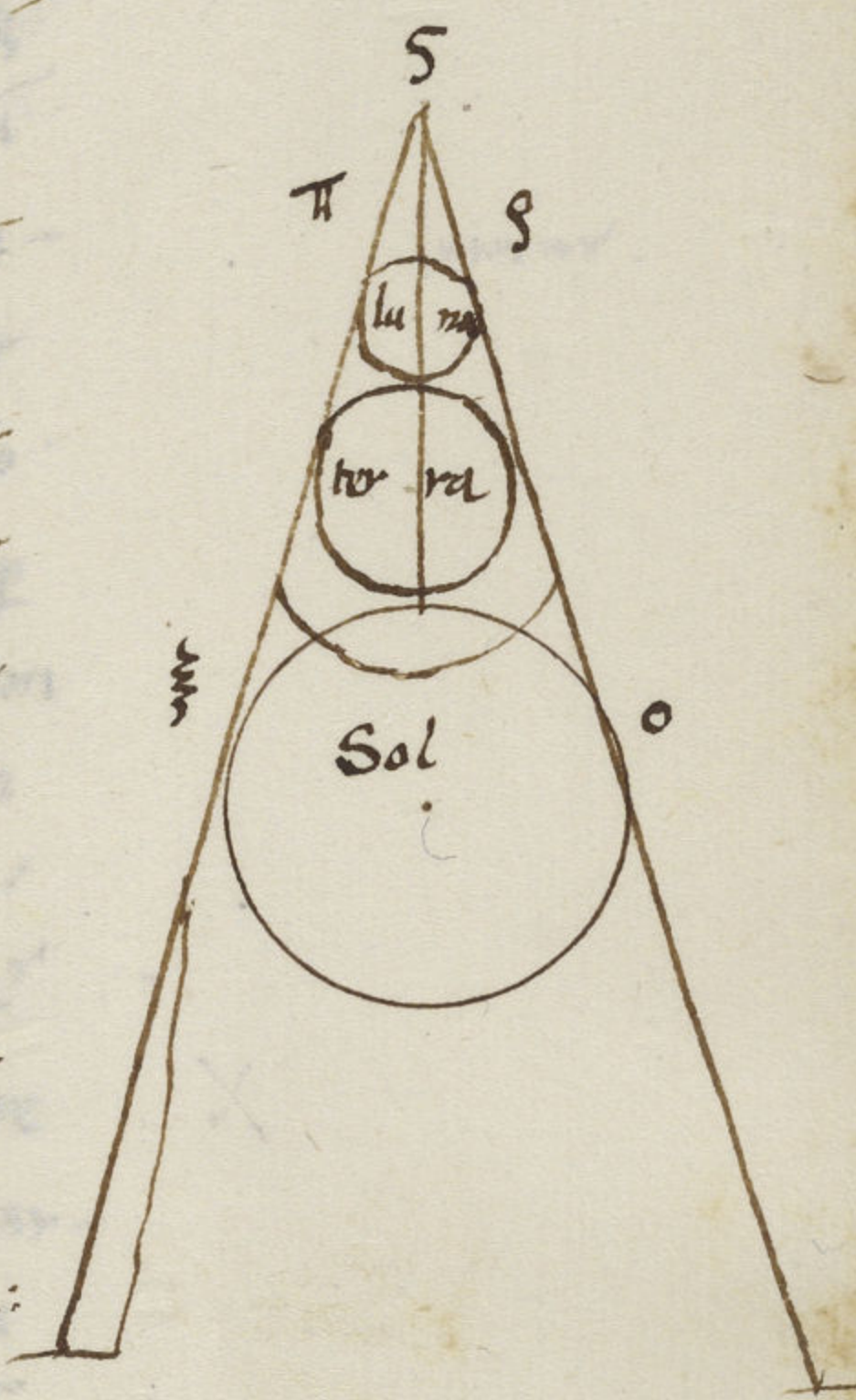

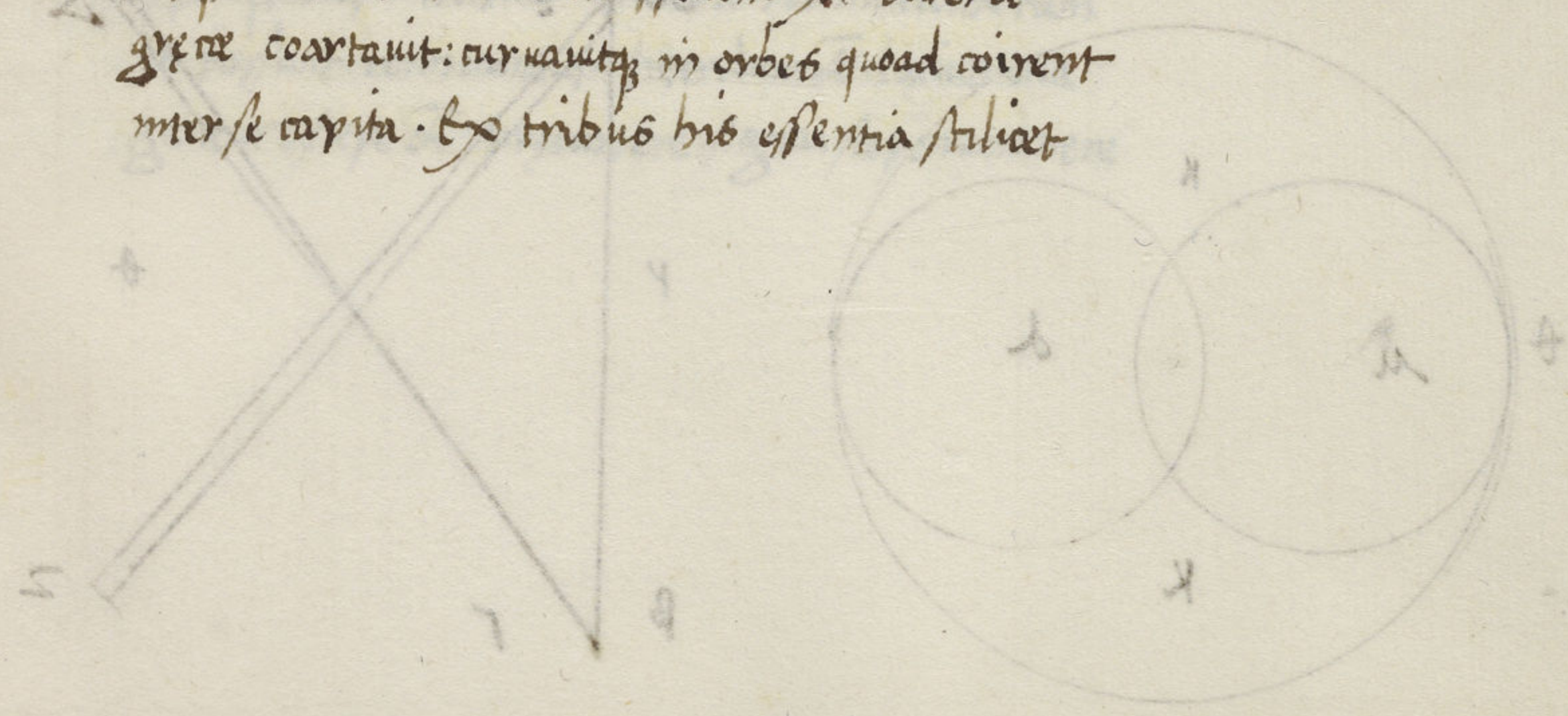
effigient opacitatem. Ergo /ue umbra cylindroi-
 des seu calathoides erit: contingat necesse est
 ut multae stellae quae supra nos imminubunt:
 per noctem non uideantur à nobis, hac aut illa
 alia umbris obiectis & obstantibus. sed rationem
 hoc non habet. Oportet igitur semper maiorem
 esse illustrantem globum his quae illuminantur.
 Itaque si lucem aduehens praecellet magnitudine
 ut .2. o. minus uero erit quod illustratur ut .11. p.
 utraq; autem globosa .11. p. circuli umbram quae
 est .11. p. & nascitur in modum Comae desinens
 in acumen. Ibidemq; finita .2. 11. & o. p. ra-
 dijs porrectis in altum & contingentibus
 semivitem ap. notam .5. Quod fit ex eodem quia
 p. 11. diametros minor est diametro .2. o. p. eaq;
 umbrae species conoides erit. Quia igitur hyp-
 parcus in eo opere quod scribitur. Sed seorsimq;
 atq; interuallis solis & lunae docet magnitudine
 Solis mille octingentis octuaginta partibus potiore
 esse qm̄ terram. Terram demum .xxvii.
 partibus potiore esse qm̄ lunam: multaq; so-
 lem altiore esse qm̄ luna sit. Apparet umbra
 terrae Comae similem esse. Quippe radijs solis.

Z. II. & item o. p. angustant se iuxta dia-
 metrum terre. II. p. & deo tra leuaq; omnia
 illuminant. Terra uero obiecta lumini Solis
 circumfluente se lumine umbram efficit a diame-
 tri sui latitudine in angustiam prouectam: &
 usq; ad finem ultimum angustiarum attenuata.
 Quam cum incidit nocturna luna diametro a
 terra & sole distans ut quæ propria luce indige-
 at atq; sole semper mutuetur: & sit minor qm
 terra obstante sibi ea in tenebras conditur. Por-
 ro cum ad non directum vigorem Solis terraq;
 & luna posicio conueniet ut per puncta medie-
 tatum transeat diametra linea. sed Sol in aequi-
 lonem: luna in austrum uergat: uel contra etia a
 terrena umbra nullam patietur obscurationem. Ac
 de his quidem hactenus. **N**unc uero paginis
 omnibus ueniamus ad orationem. Et iam omne
 fere commixtum illud genus essentia consumptu
 erat huius sectionibus partium. Tunc hanc ipsam
 seriem in longum secuit & ex una serie duas fecit:
 easq; mediam media in speciem. x. litteræ
 græcæ coartauit: curuauitq; in orbes quoad coirent
 inter se capita. Ex tribus his essentia scilicet

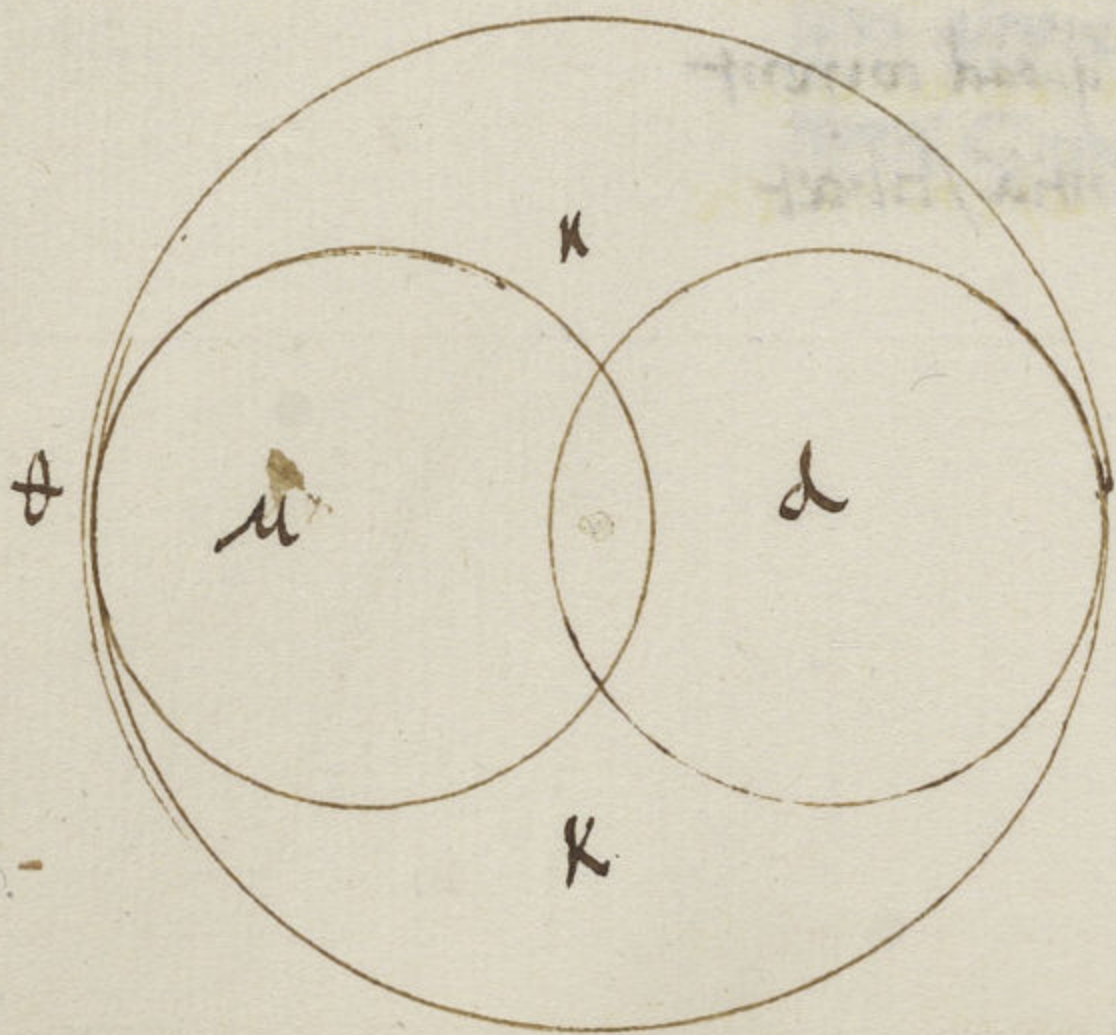
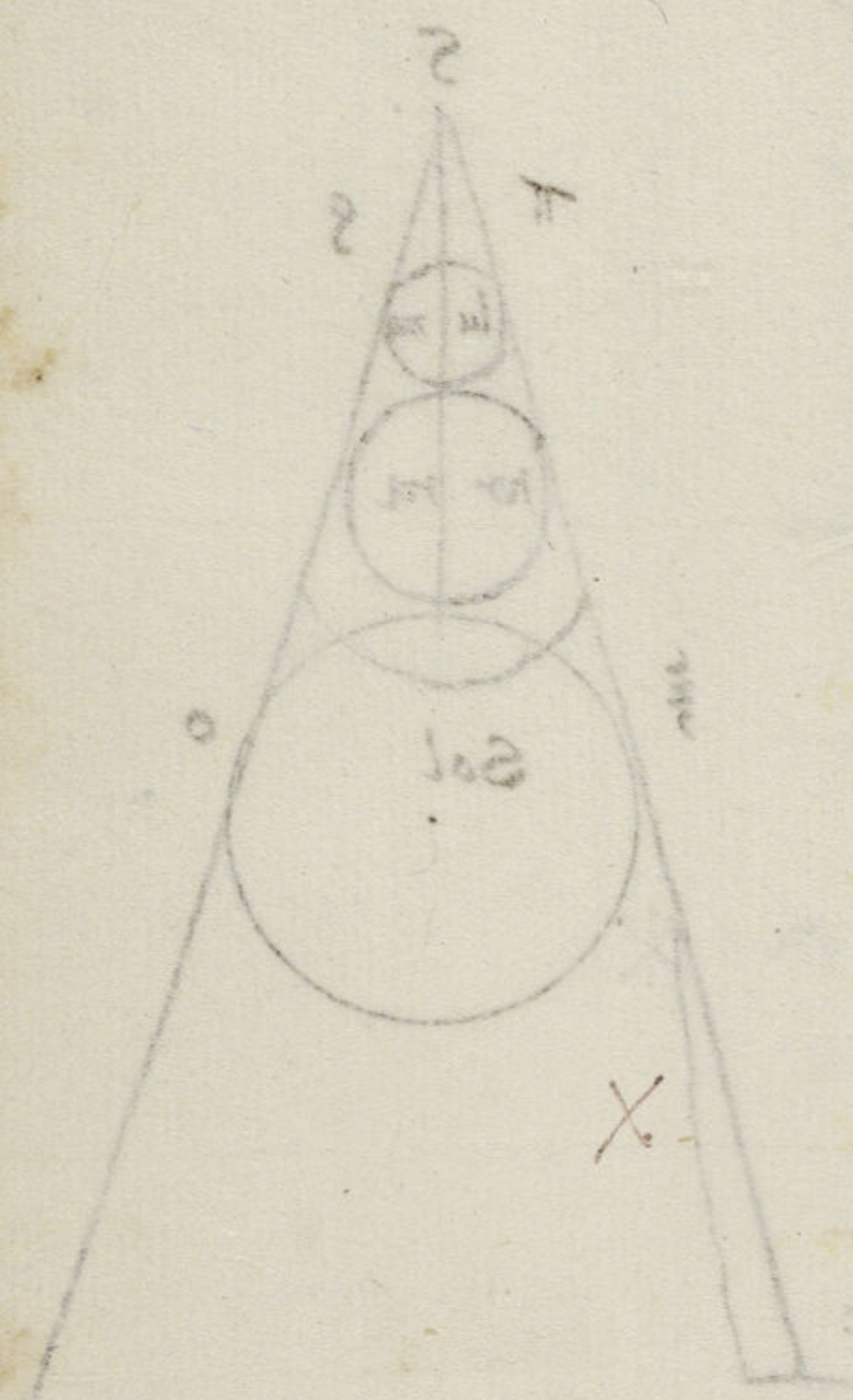

X

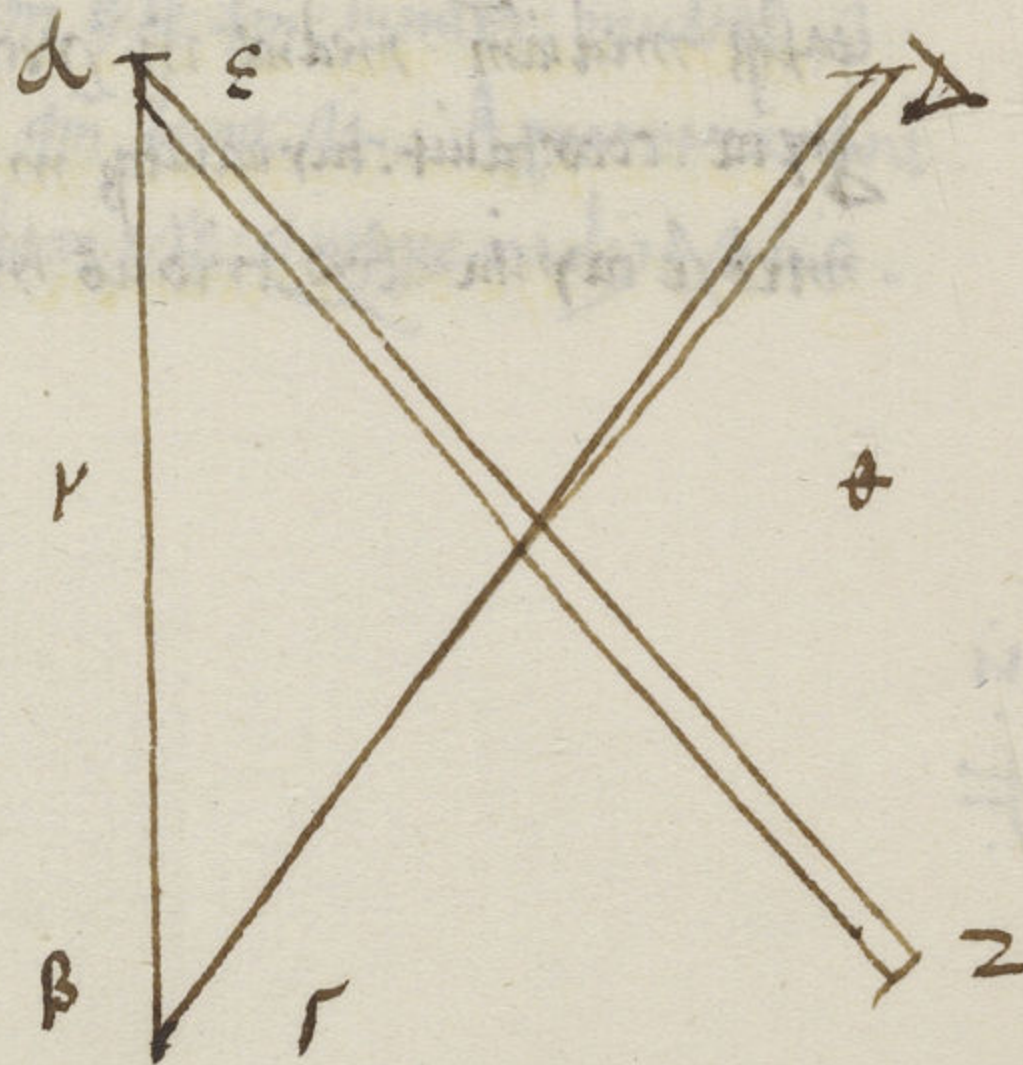

CVbū

& eodem & diverso miscebat animam &
eam sequebat in numeros partim duplices usq;
ad cybum: qui primus ex duplicibus nascitur.
Horum duorum intervalla nūc alijs contem-
pnebat: ut esset in anima textu corporis simili-
tudo. Itaq; limitibus constitutis: uno sex altero
XII. qui est duplex duabus medietatibus. VII. &
VIII. VI. & XII. limitum intervallum conti-
nuavit epitrita: Item sesuplari potentia. Per-
indeq; ut inter ignis limitem terreq; alterum
limitem insertis aeris & aqua materis mun-
di corpus continuatum est. Ita duorum poten-
tias insertis tanq; elementis materisq; membra
animae intelligibilia connecterentur: essetq; aliqua
inter animam & corpus similitudo. Hanc igr
seriem: non materiam neq; corpus sicut inquit
Deus ut si quis A. B. rectam lineam in longum
findat: & de segmentis duobus X. faciat. F. A.
E. Z. id ipsum incurvet deum & duos innexos
sibi invicem circulos faciat. K. θ. K. A. & K. M. K. P.

Hos quoque ipsos exteriori alio circulo cui motus
 conuersioq; idem semper & uniformis sit circum-
 liget idem aplan. huius quippe orbiculata est agita^o
 semper eadem. semper uelocitate aequali: nec locum
 quidem ullum desiderans extra consueti ambitus
 semitam & exterior is quidem circulus quem dicit
 eundem qui in aplan. globo summus est quem me-
 lidialem nos: graeci mesemermon appellant: utruq;
 complectentem polum: eumq; isdem uertilabundū
 aplanus effigiem globi delinare. Interior u^o circu-
 lus intelligi debet is in quo signorum circumfertur
 ordo subter quem planetes feruntur. Ideoq; exte-
 riorem motum eundem cognominavi. quia idem semp
 minimeq; differens est aplanus uolatus. Interiorem
 uero diuersum. Cuncti enim subter qui Zodiacum
 oberrant planetes licet in orbe referantur singuli:
 diuersas tamen uariis de causis & cum pugnant^r
 accidentibus casibus faciunt agitationes uel facere
 potius uidentur dum exaltantur humiliantur tar-
 dius interdum. interdum incitatus pergunt:
 ppeaq; rapiuntur ab uniuersa rei motu: & tam
 ut possunt remittuntur. Interdum & latius eua-
 gantur: saepe & praecurrere signa: saepe remanere

= 17x hor

Circulus.

Interior.

saepe subsistere putantur: saepe repedare. Quod
autem de nullis alijs sed de his ipsis sentiat
ac loquatur. ipse manifestat cum ita dicit. Et
exteriores quidem circulum: quem idē cognomi-
natum esse diximus à regione dextera per si-
nistrum latus usq; ad dextrum inflexit di-
uersum porro per diametrum per sinistrum
latus. Eadem quippe semper & constans circum-
uectio idem aplanēs per quem meridialis circu-
lus uoluitur dextera parte mundi mouetur.
Dextera porro mundi pars oriens esse docebitur.
diuersum inquit per diametrum idē interiorē
motum quo subter obliquitatem orbis signiferi
planetes mouentur. Latera uero cum sit mundi
corpus spera simile & globosum & undiq; uer-
sum simile nec differens. Itemq; dextera leuataq;
partes mundi: non recte dici uidentur speram
cogitantibus & ad solam eius speciem respicien-
tibus. Quia tamen idem mundus animale &
animal intelligens dexteras partes habebit. pro-
fecto eas in quibus est initium motus & ex qua
parte perinde ut & cetera animalia mouentur
primitus. Haec porro mundi pars est in

gois. ypeaq; Homerum puto lapsum alutis au-
gurante m dixisse: Dexterat aeoum uolitans
solemq; diemq;. Nec u' summum quid aut imu-
erit in effigie pila: sed in uiuente atq; animali
pila uere d'm hac nihil impedit. Demus enim
corpori nro quedam extrinsecus soluto ceruice
additamenta usq; ad tumorem globi certe mutata
forma erit. Aut undiq; uersum membris omnibus
similibus effectis & ad indeclinem rotunditatem
reductis. nullum dextrum. nullum sinistrum
uidetur latus: nec unipedes nec sumum caput
cum sint membra condita inuolutis. Vitalis
uero substantiae ratio unas sumas dexterasq; &
sinistras partes sit intus latere. Sic mundi
partium diuersa interstices qm' in differenti
membroru' similitudine occultatur in superficie.
motu tamen & spirabili proditur conuagatione
ut corpus animalq; formatum. Deinde psequitur
Et simili illi circuationi uirtute pontificioq;
rotatus dato unam quippe ut erat eam & in-
diuisam reliquit merito. Nam sphaera quae
aplanes dicitur: multas & innumerabiles stellas
circuagat cum planetas singulos multasq; sphaeras

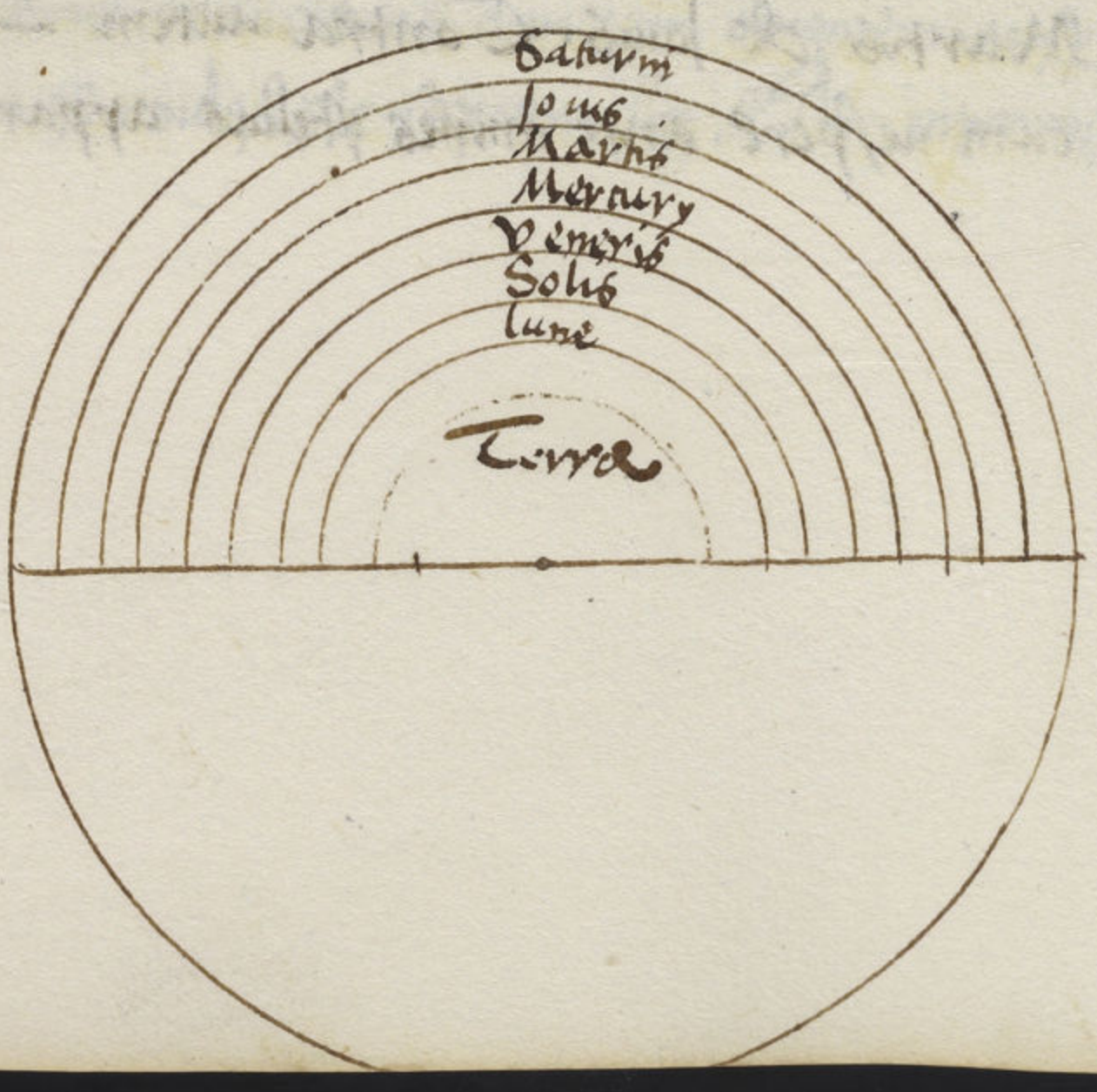

circumferant. Potest tamen & alio genere uirtus
eius quam optinet aduersum motum omnium pla-
netum intelligi qd eadem semper atqz indifferens
eius conuersio tam ipsos planetas qm ceteras
stellas coherentes sibi curriculo noctis dieqz
circumagat ab oriente in occidentem. ex quo
quint planetas mutabiles illius natura qua di-
uersa cognominatur esse participes. utpote qui
rapti uertigine uniuersa rei ab ²⁹¹⁵ ortu ad occasum
referantur. Denum ab occasu ad ortu: ut
in nauigando cum ad destinata uenti pulsu
nauis uolante e regione prora quidam ex nau-
gantibus ad puppim recurrant. Deinde ait.
Interiorem uero scindit septies. Interiorem idest
diuersum circulum septemqz impares orbes fabri-
catus est iuxta dupli & tripli spatia. Tenemus
memoria primam phisico conit descriptionem
sit esse formatam ut unum quidem latus ex
duplicibus. alterum uero ex triplicibus numeris
sit ordinatum: septemqz utriusqz limites factos.
quorum per singula latera sint interualla terna.
Huic ergo adumbrationi qua depinxit animam
imaginem similitudinis emula speciemqz mundi

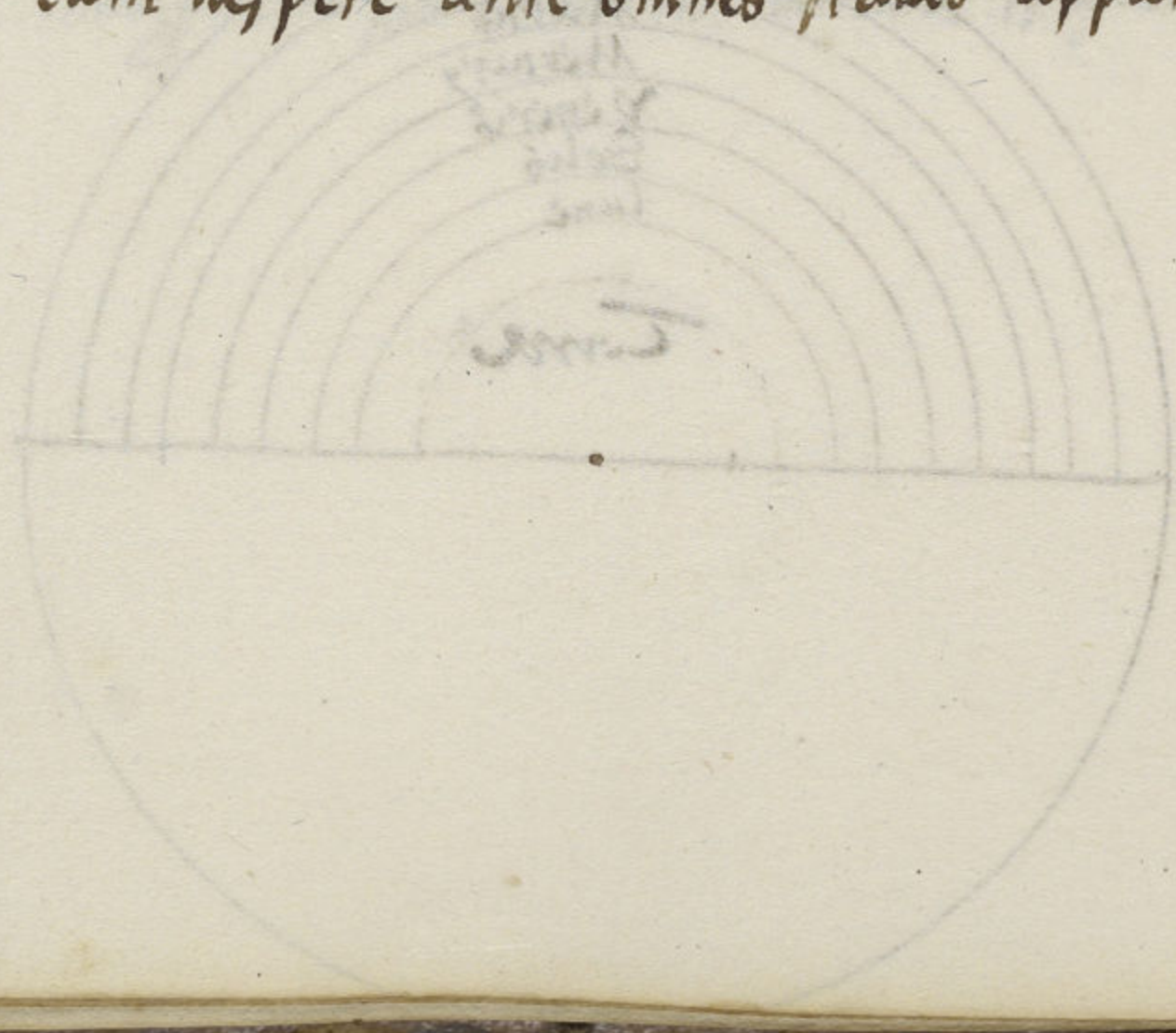

delinat: viiqz circulos instituit planetum:
 eosdemqz aduersum se distare facit interuallis
 musicis: ut iuxta Pythagoram motu armonio
 stellæ rotata musicos in uertigine modos edant.
 Similiter ut in politia Syrenas singulis insistere
 circulis dicens. Quas rotatas cum circulis unda
 rere mellifluam cantilenam atqz ex imparibus
 octo sonis unum concordem contentum excitari.
 Erut ergo animæ aplanes rō planeta ut iracun-
 dia & cupiditas coeteriqz huius motus. quorum
 concentu fit totius uitæ mundi modificata.
 Sectioni quoqz partium ex quibus animam con-
 stituit positio planetum conueniens uidetur cū
 unam ab uniuerso facti sumptam primitus porti-
 onem. idest minimam a terra ad lunam. Cuius
 duplicem secundam idest quæ inter lunam solemqz
 interiacet. Cuius triplam tertiam scilicet ueneris.
 quartam duplicem. idest quadruplam Mercurij.
 Octuplam uero Martis quæ quinta sectio est. Tri-
 plam tertio idest regionem. scilicet. circuli Iouis. vii.
 porro & xx partium Saturni nouissima sectionem.

Quod uero dicit Deum. vii. illos circulos
contraria ferri agitatione iussisse. plerique sic
intelligunt. ut omnes contra mundi totius mo-
ueantur agitationem quando quidem semper eus-
dem motus conuersio a deo tero latere incipiat
moueri: ut hae septem conuersiones uni rapi-
enti semet intelligatur occurrere. Alij non ita:
sed ut ipsorum planetum sit diuersa contrariaq;
conuersio idemq; sibi inuicem occursum obuios fa-
ciant. propter quod in anfractibus eorum uaria
& uniformis inueniatur. diuersitas motus eccentri-
ci uel etiam epicycli quatenus possunt ab instituto
naturaliq; cursu remorentur progressionem. Alio-
rum uero. v. naturalis motus is esse comprehendat.
qui totius mundi conuersioni resistat: lz eum
p̄potens illa uertigo corripiat: ex qua fit ut
subsistere nonnunquam repedari uideantur. hoc
amplius q̄t quaedam ex stellis errantibus uespere
semper occidunt: interdum sub claritudine solis
latentes: & exacta demum nocte ante Solis
ortum appescentes ut Saturni stella &
Martis & Iouis. Contra autem Luna
cum uespere ante omnes stellas appareat

mane conditur in occasum. Lucifer uero &
 Stilbon utroque genere & oriuntur & occidunt.
 Quid quod ceteri planetes longius a Sole distant
 usque adeo ut certis temporibus diametro distent.
 Stilbon porro & Lucifer nunquam diametro distent
 a Solis orbitis ex utraque regione mundi acis
 aut occidentalibus satis propinqui facti. Sed Soli
 semper propinquo contursus suos peragunt: pro
 ptereaque dixisse eos Plato tres quidem pari atque
 eadem uelocitate. Illos uero alios quatuor & sibi
 met inuicem & his tribus similiter incedere
 quos tamen omnes diuersos motus contrarios
 agitationes planetum ratione submixtos esse di
 cit: ea uero quam iungi tractu manifestare curauit.
 Is deinde prosequitur. Igitur cum pro uolun
 tate patris cuncta rationabilis anima substantia
 nasceretur: aliquanto post omne corporeum intra
 conspectum eius effinxit: mediumque applicans
 medux modulamine apto iugabat. At illa
 completens coeli ultima circumsusque eidem ex
 teriore complexu: operiensque ambitu suo: ipsaque
 in semet conuertens diuinam originem auspi
 cata est: indefessa sapientisque & sine intermissione

uita. Coelum diuerse dicitur & accipitur
partim mundi superficies quam Uranon graeci
appellant aelut usque in finem ultra quem por-
rigi nequeat quasi Uranon partim sphaera quae
aplanes uocatur. Proprie uero omne hoc quod
a lunari globo surgit: communiter autem quicquid
supra nos est in qua regione nubila contrescunt
& aliquanto superius ubi astra sunt. Nam &
pluuias ex coelo diuinus emanare: & stellas in
coelo apparere: quae appellantur Cometae: & caetera
quae apparent infra lunae globum. Coelum quoque
usurpantes mundum omnem uocamus. **AN**
AM. Ergo mundi dicitur orsam ex medietate usque ad
extremitatem mundi corporis: & inde usque ad
extremitatem aliam circumfusam omni globo corpo-
ris operuisse uniuersum eius ambitum. Ex quo appa-
ret a uitalibus mundi per extremas partes complexum
esse & circumdatum. hoc est ut infra atque extra
uitali uigore foueatur. Neque enim uniuersum cor-
pus alterius corporis quod nullum superat: auxi-
lio complexusque indigebat. Sed incorporea natura
uiribus uitali totus complebatur substantia. Illud
uero quod a medietate porrecta anima esse dicitur:

Quidam dici sic putant ut non tanquam à medie-
 tate totius corporis facta dimensione porrecta sit:
 sed ex ea parte membrorum vitalium in quibus
 pontificium uiuendi situm est: Itaque uitalia nun-
 cupantur. Non ergo à medietate corporis quæ
 terra est: sed à regione uitalium idest solæ animæ
 uigorem infusum esse mundano corpori potius intel-
 ligendum pronuntiant. Siquidem terra immobilis.
 Sol uero semper in motu. Itemque utri medietas
 immobilis: cor semper in motu. Quando etiam recens
 animalium extinctorum corda superstitēs etiam
 tunc motus agant. Ideoque Solem cordis obtinere
 rationem: & uitalia mundi totius in hoc igni po-
 sita esse dicunt. Ipsam uero animam in semet
 conuertere non utique corporali conuersione facta
 intelligendum est: sed cogitationis recordationisque
 giris & anfractibus parente sibi corpore sicut
 quoque nostra animæ motibus corpus obsequitur
 Idque mundo fuisse initium. Inde auspiciū
 indefesse sineque intermissione uitæ. Præclare
 quæquidem indefessa & sine intermissione uita
 temporis curriculisque eius propagata sit. Acui ta-
 men alia quædam est & in sublimiore maiestate

cor.

○

mundi initium.

acui.

perseuerantia. Temporis enim partes anni:
menses: dies: hora. At uero Aeuus neq[ue] initium
neq[ue] finis ullus: p[re]eaq[ue] indeterminatum & perpe-
tuum. Cum ergo mundum generatum introdaret:
consequenter temporis quoq[ue] generationem mundo
aequeuam commentus est. Atq[ue] hac quidem mox
ipse latius explicabit: Nunc tantum animam
docet esse incorpoream cum dicit. Et corpus quidem
coeli siue mundi uisibile factum. Ipsa uero inuisibi-
lis rationis tantum & item modulaminis compos.
Cum enim dicit inuisibilem sensui minime subia-
cere pronuntiat: & quod nec uisu nec ceteris per-
cipitur sensibus: hoc corpus minime esse potest.
Rationis tam compos, ut declaret naturam rati-
onabilem carentem corpore / quae quidem est animae
rationabilis propria & conueniens adumbratio.
Porro quod eandem modulatam esse asserit: origi-
nem eius & quasi quadam elementa: ex quibus
eandem inter initia constituit: recordatur &
repetit ut ex terminis originibus: id est indiuidua:
diuiduaq[ue] substantiae. Itemq[ue] eadem diuersa q[ue]
naturis coagmentata: similitudinem dissimilitu-
dinemq[ue] rerum: bonitatisq[ue] & malitiae diuersitatem:

77
optandeq; & exornande natura disparilitatem
facile in ipsis rebus recognoscit: utpoteque di-
uersa numeris composita analogijs. stipata medie-
tibus. ordinata rationibus musicis scissaq; a
deo septies & rursum deuincta immortalibus vin-
culis conuenientibus diuerso: uariisq; totius mun-
dani corporis motui omnia sciat: & omnia iuxta
naturam propriam assequatur. Deniq; addidit.

Ut ergo ex eiusdem & diuersi natura cum essen-
tia mixtis coagmentata. Indigete motu & orbiculata
circuitione in seipsa reuertens: cum aliquam
uel dissipabilem substantiam offenderit: uel indi-
uiduam: facile recognoscit: quid sit eiusdem indiui-
duarq; quid item diuersa dissolubilisq; natura: cau-
sasq; omnium quae proueniunt uidet: & ex his
quae accidunt quae sint futura metitur. In his
enim clare manifestat cum dicit nihil esse quod
animam lateat: eiusdemq; intelligentiam manifeste
reuelat: eiusdemq; intelligentiam cum dicit. Motum
eius rationabilem sine uoce: sine sono, cum quid
sensibile spectat: circulusq; diuersi generis sine
errore fertur ueridico sensu & certa nuntiante
cuncta anima opiniones recte & digne creduli

oro.

tate nascuntur. Porro cum mediocriter genus
semperque idem conspexerit ea quae sunt motu
intimo fideliter nuntiante intellectus & scientia
conualescent. Sine uoce ac sono motus ratio est
in intimis mentis penetralibus residens. Hae
autem differt ab oratione. Est enim oratio inter-
pres animo concepta rationis. Quae ratio cum se ex-
erit in his quae nascuntur & occidunt uel manufuit
& prorsus omnibus quae sentiuntur & recte tan-
tum mouetur idem. hic motus intimae mentis
nascuntur uerae opinionones & credulitate dignae.
Nec tantum satis certa prouenit & firma cog-
nitio. siquidem inter scientiam & opinionem in-
sit ampla distantia. Cum autem constituerit
se spectatricem rerum immutabilium quae sunt &
eandem semper intelligibilemque naturam inspe-
xit. & in isdem spectaculis perspicacem men-
tis contemplationem conuolgetauerit. tunc motus
similis eius globi motui qui aplanus uocatur
sine errore circuectus ueram mentis cognitio-
nem diuini generis creat.

NUNC VENIT AD AEU TEMPO-
risque discretionem. & docet quia mundus intelli-

gibilis ex^m mundi sensibilis per omne tempus.
 utpote principatum optinens animal inter coe-
 ras animantes intelligibilis diuinitatis per omne
 æuum manet inconcussa stabilitate. Imagoq;
 eius hic sensibilis simulachro aui facto atq; instituto
 iungetur. Imago enim demum aui tempus est
 marientis in suo statu minime manens tmo
 progrediens semper & replicat^{le}. Imago itaq; ut in-
 telligibilis mundus per æuum. sic sensibilis per
 omne tempus. Alia quippe exemplorum. alia ima-
 ginum uita. Recteq; uno eodemq; momento mun-
 dus edificabatur. sensibilis & dierum noctuq;
 instituebantur uices. elementa. seriesq; temporis
 ex quibus menses & anni partes eius ratione
 ac supputatione diuidua. Nosq; hæc cū æuo
 assignamus inquit idē solitaria natura non recte
 partes indiuidua rei fingimus. Dicimus em̄ fuit.
 est. erit. At illi solum esse competit. p̄ eos qui
 addubitant non qd̄ tempus dicitur esse nullum
 sit hæc præcessit assertio. Dicunt enim p̄terita
 quidem omnia iam esse desisse. siquid porro immi-
 neat hoc nondum esse. presentia uero neq; plane
 esse nec omnino non esse propter instabile atq;

irrefrenabile momentorum agmen. fluere enim
et transire omnia. Ostendit ergo præteritum
quidem temporis partem sic dici esse: ut intelligatur
fuisse non ut ad præsens existere. ut cum Homerum
dicimus esse diuinum Poetam. futurum uero sic
esse dici non ut iam existat atque ad præsens habeatur
ut cum dicimus ad annum proximum lustrum esse
conclusionem uel certamen esse olympicum. Porro
quod ad præsens fiat ita esse: non ut per aliquam diu-
tunitatem mansurum esse uideatur. Sed ut tanquam
fluat atque prætereat: ut cum dicimus compitalia esse
hodie, ullamue aliam publicam priuatamque celebritatem.
Quippe cum eiusdem diei quedam iam exacta momen-
ta sint. aliquanta uero adhuc maneant. eodemque modo
mensē nunc esse Ianuariū uel aliū quēcumque:
uel sacrum certamen agi cum puerorum certamine
exacto adulescentes citantur: et post eos demum
perfectæ ætatis Iuuenes manus conserunt. Quid
quod etiam illa quæ non sunt esse dicimus: cum eadem
non esse uolumus ostendere. ut cum dicimus qua-
drati latus esse dispar cæteris lateribus: uel
diametrum lateribus esse maiorem. Ita enim dicentes
probamus minime esse æqualem lateribus: præque

absonam vel cum idem Plato siluam esse dicit in
nulla substantia: ppeaq; nulla siluestria habeant
ullam perfectionem. Dum enim sunt adhuc silues-
tria: informia sunt ac sine ordine ac specie: ut
saxa quorum tamen est naturalis possibilitas
ut accedente artificio simulachrum fiat uel quid
aliud hmoi. Quod uero sola possibilitate ac sine effectu
uidetur esse minime est: utpote carens perfectione.
Verum hac disputatio quia nihil pertinet ad na-
turalem tractatum cum sit rationalis differet.
¶ Genituram uero temporis necessario dicit esse in-
stitutam: ut tam eadem tempora sub dimensionem
uenirent qm dierum mensumq; & annorum de-
numeram spacia possent: ppeaq; Solis Lunaeq;
illustrationes & occasus necessarios fuisse: ceterasq;
erraticas stellas superimpositas esse quiris circulo-
rum: iussaq; agere motum septemplex dissimi-
libus & diuersis meandris in ea regione qua sub
Zodiaci orbis circūflexum iacet. ¶ LVNAE
quidem iuxta terram in prima circuatione -
Solis uero in secunda diametro a luna distantis
Luciferi & mercurij collocat ignes inquit in eo mo-
tu qui concurrit solstitiali circuitioni: contraria

Genitura tps.

motu septemplex.

☉
☉
☉
☉
☉
☉

tamen ab eo circūfer^r agita^{one}. Quare fit ut compre-
hendant semuicem & a se rursū comprehendant^r
hæ stellæ. Cur has stellæ pari esse dicat uelocitate
manifestat ipse cum asserit anni uertentis spatio
cursus ab omnibus peragi: sed ita ut ^{modo} ~~nostro~~ tardius
modo incitatus euntēs comprehendant subinde
Solem: & subinde a Sole comprehendantur. Ait tamē
hos ignes contrariam quoq; habere uim. Quam rem alij
aliter accipiunt. Quidam enim contrarietatem hanc
nasci putant ex eo quod Sol quidem cum naturaliter
ab oris ad occidua semper feratur perinde ut omnis
mundus mouetur. Epi cyclum tamen suū peragat
anni spatio. Cuius epicycli contraria est conuersio
mundi conuersioni. Lucifer uero & Mercurius con-
trarios motus semper exierant mundi circūactioni.
Quidam uero putant contrariam uim esse in his stel-
lis ppter quod comprehendunt Solis precessum.
Mercurius & Lucifer interdum remorantes eos
Sol comprehendat cum ortus & item occasus
effulsionesq; & umbrationes interdum mane inter-
dum uespascente patiantur. precedentes mō: modo
relicti. Sic enim fere semper in xpta solem comitari
uidentur. quod his usu accidit ex eo qd una medietas

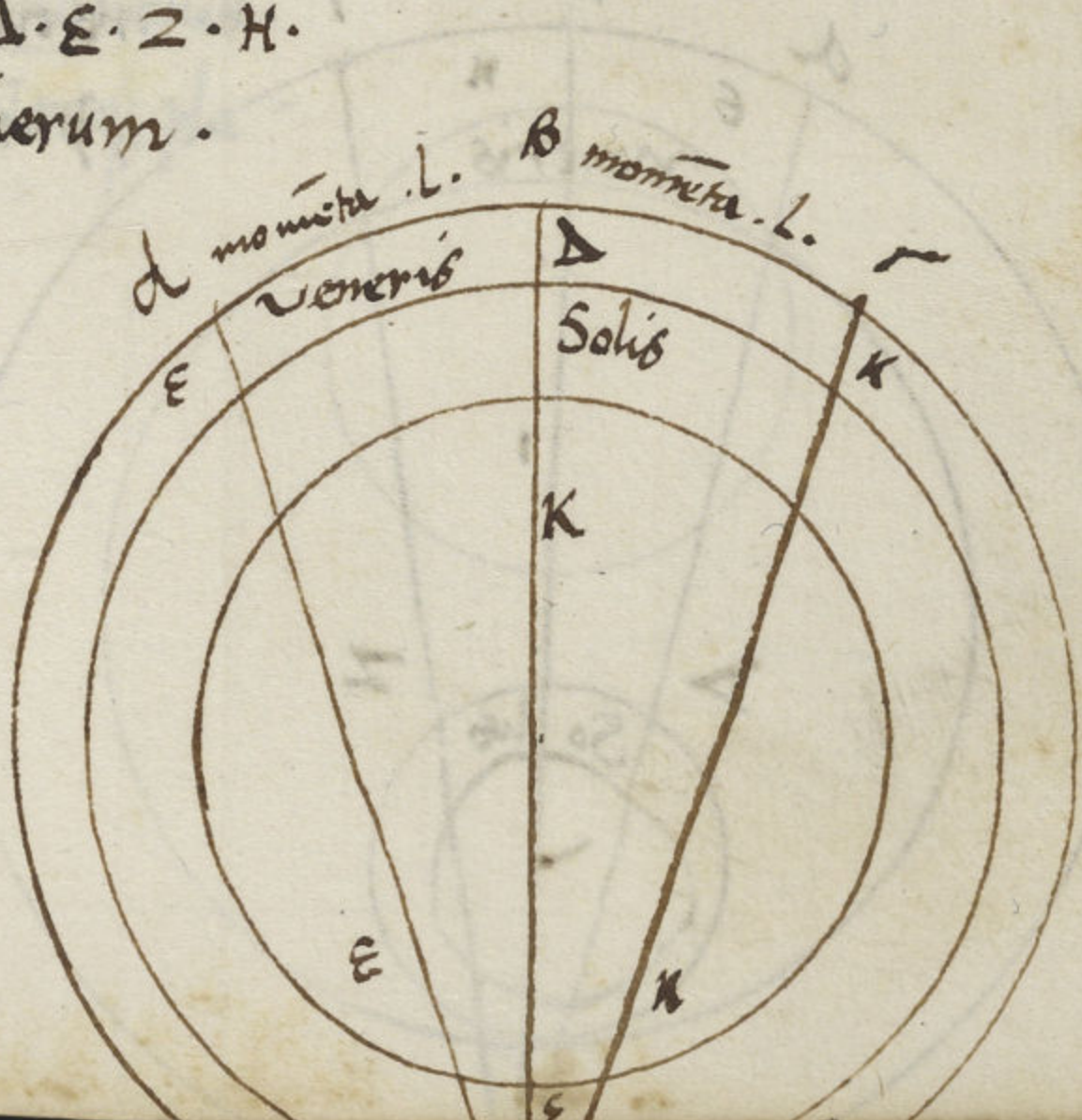
atq; unum punctum est: tam Solstitialis q; cuius-
 libet alterius stellarum harum. Deniq; Heracli-
 tes ponticus cum circulum Luciferi describeret:
 item Solis & unum punctum atq; unam medie-
 tatem duobus daret circulis demonstravit ut inter-
 dum Lucifer superior interdum inferior Sole
 fiat. Ait enim & Solem & lunam & Luciferum
 & omnes planetas ubi eorum quisq; sit una linea
 a puncto terra per punctum stellæ exeunte demon-
 strari. Erit ergo una linea directa ex terra medie-
 tate Solem demonstrans. Dux uero alia dextra
 leuaq; nihil minus directe linea à sole quidem di-
 stantes. L. momentis. a se autem inuicem centum.
 Quarum altera linea orienti proxima demonstrat
 Luciferum: cum Lucifer primum à sole distabit
 factusq; uicinus orientalibus plagis: ppeaq; ita heperi
 nomen accipiens quod intus uespere post occasum.
 solis appareat. Altera uo occidenti proxima cum
 plurimum distabit idem lucifer a sole factus uici-
 nus occiduis: ppeaq; lucifer nominatus. Item in
 perspicuum est hesperum quidem dici tunc cum
 in partibus orientis uidentur. sequens solis occasum.
 Luciferum uero cum ante solem mergitur & rursum

exacta propemodum nocte oritur ante Solem.
 Sit igitur punctum terre coeliq; ubi est lra. X.
 Zodiacus u^o circulus supra quem sunt A. B. F.
 nocte & sit A. B. ambitus momentorum. L. lre.
 B. F. ambitus totidem momentorum & per X. B.
 lineam punctum sit solis in lra. K. erit ergo li-
 nea X. B. K. que solem demonstrat idest litteram
 uita. Tantum aut mouet^r hac eadem linea quantum
 sol mouetur prope quotidiana momenta singula. Si-
 militer coetera linea. X. A. & X. F. diuidantur in
 L. momenta. Sit porro X. A. linea in parte orien-
 tis. X. F. uero linea in parte occidentis. hac quide
 idest X. F. linea prior occidens & prior oriens
 qm Sol. illa uero alia X. A. posterius occidens &
 posterius exoriens. Necesse est igitur ut hac quidem
 X. A. linea demonstret luciferum. littera alfa
 heperum uidz. eo tempore quo eadem stella longius
 a sole discesserit. Illa uero alia linea X. X. F. eandem
 stellam demonstret esse luciferum temporibus ma-
 tutinis in signo lutere. F. Hoc autem fiet aptius
 si per X. K. B. lineam circūducatur circulus
 qui contingat duas a se distantes lras idē X. A.
 & X. F. quod demonstrat modū discessionis a sole luciferi.

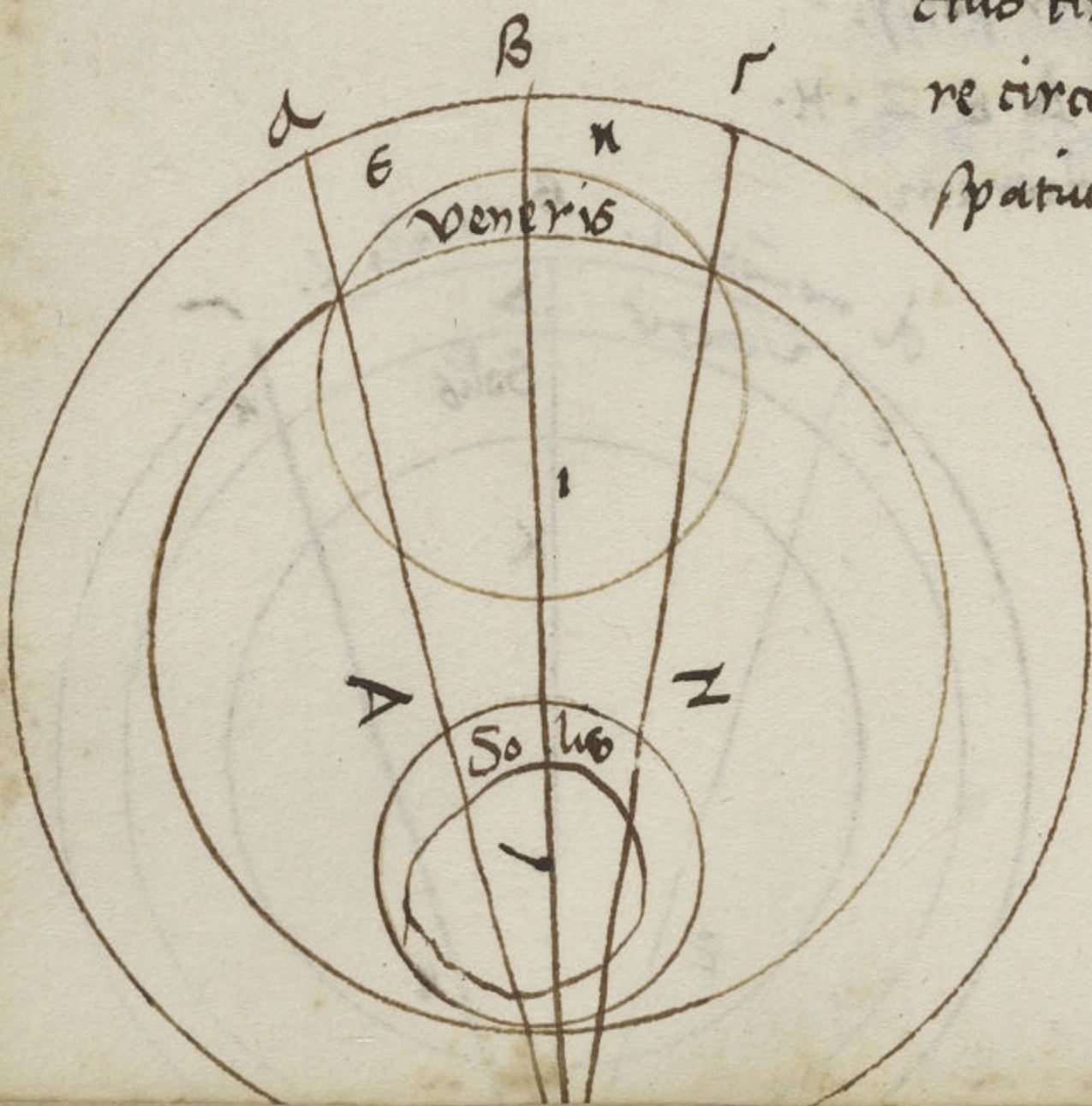
At uero Plato quip huius indaginis diligentius
 examen habuerunt: affirmant aliquanto q̄ solis
 esse luciferi elatiorem globum qui limitatur notis.
 Δ. Ε. Ξ. κ. contingens. Δ. quidem lineam per. Ε.
 litteram. Γ. uero per. Η. Quare cum Lucifer lustrus
 circulum proprium perueniet ad. Ε. uidebitur in
 Δ. locatus a sole plurimum. utpote momentis. L.
 omnibus separatus & ad orientem ac meridiem
 uergens. Quippe sol non nisi ubi est. Β. littera
 indifferenter uidetur. Porro cum in. Η. erit luci-
 fer uidetur in exaltatione. Γ. consistere ydem. L.
 demum momentis ad solem & ad occidua semotior.
 Cum uero uel penes. Δ. uel penes Ξ. consistet: dubi-
 um non est proximum soli factum uisum in con-
 cursuq; fuisse unum exaltationem procul a regione
 terra penes. Δ. alterum citimum terraeq; proximum
 in. Ζ. Nam illud observatione diligentiore ppenden-
 dum est. Stellam ipsam in maxima recessione siue
 orientalis siue occidua erit illa recessio diebus fere
 quingentis octuaginta & iii. ad id in quo pridem
 fuerat uel. Ε. uel. Η. remeare. ut sit semper perspi-
 cuum totum obire circulum suum. qui est. Δ. Ε. Ζ. Η.
 memoratam stellam memorato numero dierum.

plinius qd air plin.

Ita ut maiorem quidem discessionis ambitum
qui est ab eo is ad occidua. hoc est. H. Δ. ε. cccxlviii.
peraget diebus. minorem uero depressioremque. ε. z. n.
reliquis. c. xxxiii. Maxima siquidem discessionis
ab occiduis ad eoa prolapsio hoc dierum numero
reuocatur. ut frequens veterum uirorum observatio
palam fiat. Rursum subtegitur haec. Igitur singu-
lis uniuersisq; apto & decenti sibi motu locatis
uidz his quae consequens erat tempora prouenire
nexibusq; uitalibus ubi constricta corpora fra sunt
animalia impatumq; didicerunt. Coelestia corpora
constricta uitalibus nexibus. idest stellas animalia
facta esse asserit. & cognouisse quae a Deo uidebantur
scilicet ut planetes quinq; in globos proprios redacti
non solum anima utaq; fruerentur. Sed cum isdem
omnibus etiam mundus & anima uteretur & rati-
onis particeps esset. Quatenus enim carens quid
ratione poterit intelligere quae iubentur. Ea quae
diuersae naturae motus obliquus per directum eius-
dem naturae motum uertens semet utpote constri-
ctus circumferebat partim minore partim maio-
re circulo rotabantur. citius quidem dimensum
spatium peragentia quae minore. tardius uero

que maiore. Diverſa natura que ſit ſæpe iam
 oſtenſum eſt in ſuperioribus. Et q̃ motus eius
 ab occidente ad orientem feratur. Hæc ergo cum
 ſit interior, contineat^r neceſſe eſt ab exteriori orbe
 qui aplanis dicitur. Tardaq; ipſa in progredi-
 endo ab aplanis velociore rapitur ad contrarium
 motum. & comprehenſa ſequi ſequentem: compre-
 hendere etiam comprehendentem videtur. Plane-
 tum u^o quidam citius: alij tardius curſus ſuos per-
 agunt merito. Circulorum enim minorū compendia
 aduerſum maiorum anfractus comparata modicis
 temporum impendijs circulorum ſpatia complent:
 ut luxa que iuſta cybū nūm xxviii. diebus
 circulum ſuū luſtrat: cum Saturni ſydeus xxx.
 prope annis redeat ad priſtinum exordium. Qua
 de cauſa fiebat inquit ut ex uniformi euſdem
 nature conuerſione que citius circuibant ab his
 que tardius circumferebantur comprehendentia
 comprehendendi uiderentur. Uniformis eidem nãe
 conuerſio rapit ſtellas motu intentes contrario
 ad uolatum ſuum quotidianis diebus. Ille autem
 naturaliter incedunt per ſuos circulos. quorū motus
 atq; agitatio diſſentit rapienſis ſe motui. Itaq; pla-

cur q̃da uident^r
 alij tardion^r.

D

t

/
 Δ
 □
 *

netes partim minores: partim maiores circu-
 los obeunt nulla diei noctisque uertigine conse-
 quuntur eos qui pigrius progrediuntur quia per
 prolixiores orbis feruntur. p̄p̄eāq; comprehen-
 dentes & transeuntes comprehendi ab his quos
 preterunt putantur. Comitata enim uerbigrā
 iuxta primum momentum arietis luna cum
 Sole diebus xx. & viii. totum circulum tran-
 sit. viii. ^{no}. & xx. momento eiusdem signi solem
 comprehendens quia transit eum atq; progrediens
 uelut fugere eum & comprehendi ab eo uideretur.
 Eadem ista ratio et in coeteris astris quorum
 dispar cursus inuenitur. Deinde proficitur.
 Omnes quippe circulos eorum uniformis & inerra-
 bilis illa conuersio uertens in spiram: & uelut
 sinuosum actū uolumen. Cum fixo cardine
 circū casu uel etiam uoluntate nr̄a oppresso:
 aut relaxato circū describuntur circuli tales:
 ut postremitas circūducta linea non solum non
 perueniat ad exordium: sed deflectens a compe-
 tenti rigore infra uel supra circūducta linea
 sepius laxiores arctioresq; circulos faciat:
 hoc genus circulorum solemus spiram uocare

gēn̄m n̄m̄lōr̄m.

spira
 achamē
 schmēy

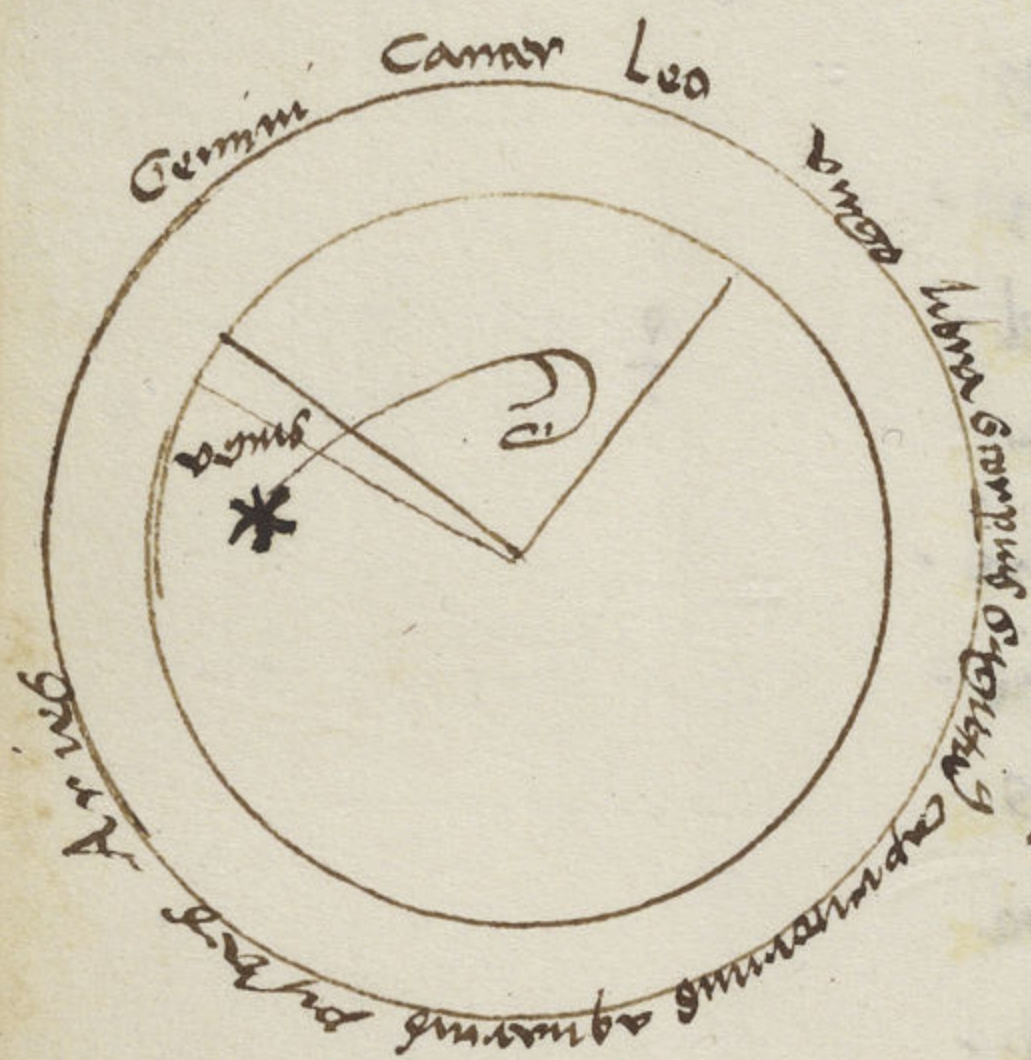

uel achantum uel uolumen. Igitur quia planetas
 sic aplanas rapit quotidiana uertigine ut nō pariat²
 eos in eundem locum & uelut sedem ex qua pro-
 gressi fuerant repñtari: sed uel transire cogat:
 uel leniore progressionē minime occurrere ad
 destinata recte dixō errantes stellas in spiram &
 uelut sinuosum achanti uolumen rotari ob in-
 stantem atq; inaequalem circumuersionem. Ut si stel-
 la Veneris forte sit in arietis signo. deinde raptet-
 ram mundi conuersio ita ut eam longius apridia-
 na progressionē protrahat: certe tunc fiet ab arie-
 te aliqua discessio: quantoq; plures conuersiones
 fuerint: tanto longius ab ariete ad praecedentia signa
 discedet: & postremum ad pisces atq; inde ad a-
 quarium prouehitur. Contra si remissior erit
 raptatio ab ariete ad Taurum uersus recedet: &
 ad geminos atq; ad cancrum in quibus semp giris
 & deflectentibus ab exordiis atq; ab errantibus
 & quē^h rigore. Quos quidem giros graeci helia-
 cas appellant. Quorum incrementa ab imminutio-
 nibus: imminutiones porro ab incrementis
 notantur: suntq; similes eius formulae quae subter
 ascripta est. Deinde ait. Atq; ne^{ut} ratio

giri

& consulta hac motuum uarietas & moderatio
 visu quoque notaretur: omniumque octo motuum propria
 esset chorea: igniuit lucem clarissimam Deus
 rerum conditor e regione secundi a terra globi
 quam lucem Solem uocamus. Cum propter cete-
 ras ineffabiles utilitates quas uniuerso mundo
 Sol muehit: tum et propterea ignis huius dixit
 exortisse genturam ut tanta rerum designatio
 nulla tegeretur obscuritate ut cum idem rebus
 colorem daret: tum et nunc quo temporis spatia
 notantur comoditas proueniret. Atque ut dierum
 & noctium uicissitudo succederet. Mensis uero de-
 signauit esse genturam cum Luna pagato circolo
 suo Solem conuenit. Anni quoque cum Sol ad
 idem signum eo quo progressus erat reuertetur
 numero dierum trecentorum sexagintaquinque
 & parte iiii. Quare factum est ut a prudentis-
 simis uiris: & iuxta coelestium rerum obser-
 uationem exercitatisimis quarta illa portio
 quarto post anno minimum collecta & incorpo-
 rata spatium diei noctisque compleret. Est tamen
 intellectu facile quod perfectus temporis numerus
 perfectum annum compleat usque atque uniformis

dies
 mensis
 annus

for my ms. 24

annus } ^{10m} larry

motus dimetretur. Perfectum temporis num²
qui perfectum annum compleat appellat enim
quo tam septem planete qm coetere stella quae di-
cuntur rata pntata originalibus sedibus eandem
quae fuit initio rerum principioq mundi con-
stitutionis efficiunt designationem: ita ut prolixo-
tas prolixitati: & interuallorum pristimorum
latitudini latitudo & profunditati profunditas
quadret. Hoc autem tempus continet annorum
numerabilem seriem. Quippe cum stellaru errantiu
circuitus impares sint: necessarioq diuersis tem-
poribus cursus suos compleant: ppeaq latius aliae
a medietate mundi euagentur. angustius uero aliae
ad auctri septentrionis ue conuexa celsiores aliae
a terra sint: aliae non adeo longo altitudinis in-
teruallo distent a regione terra diuerso quoq inter
se motus agitant: ut cetero tardis ultra progredi-
entes retrorsum recedentibus humilibus exelsis
dextre sinistris sinistiores dexterioribus occur-
rant in unum. nihilq omnino sit quod in desig-
natione differat a coeterorum astrorum habitu
specie figuris. atq ut omnes omnibus aequis dia-
metris distent: unumq nutu atq unam effici

ant stellarum omnium conformationem cum
sit necesse si unus aliquis ex ignibus repræsentat
fuerit in antiqua constellationis statum iuxta
rationem forte altitudinis latitudini tantum non
sit repræsentatus antiquæ. Vel si perfecte per omnia
momenta unus reuocatus ad antiquum statum fue-
rit: coeterorum tamen quorum est diuersa condi-
tio perfecta representatio minime prouenerit:
necesse sit etiam eius stella: quæ in repræsentatione
perfecta inuenietur rursus fieri aliam mutatio-
nem quoad opportunitas illa proueniat quæ unam
faciem atque eandem representet quæ fuit ab initio
mundi. Quem quidem motum & quam designationem
non est putandum labem dissolutionemque afferre
mundo: quin potius recreationem & quasi nouel-
lam uiriditatem postam in auspicio motus noui.
Haud sciam an in quibusdam regionibus terra
prouentura sit ulla ex inno uatione iactura.
Hactenus de mundi sensu constitutione tractauimus.

TIAM CUNCTA TERRE

Prouenerant usque ad gemituram
temporis ad germanam compositam

similitudinem exempli & ueritatis sua: nisi quod
 nondum hic mundus cuncta continebat aialia
 perinde ut intelligibilis ad cuius emulationem fiebat.
 Hoc igitur quod acerat addebat opifex Deus. Atque
 ut mens cuius uisus contemplatioque intellectus est:
 idearum genera contemplantur: ut intelligibili mundo
 quae idea illis sunt animalia. Sic Deus in hoc ope
 suo sensu diuersa animalium genera statuit esse
 debere: constituitque iij. Primum coeleste plenum
 diuinitatis: aliud deinde types aeriuagum. Tertium
 aque liquoribus accommodatum. Quartum quod terra-
 na soliditas sustineret: & diuini quid generis ex
 parte maxima speciem ignis serena claritudine
 perpolibat: ut propter eorum splendorem nitoremque
 uidentibus esset uisurisq; uenerabilis. figuram porro
 eius figuram mundi intelligibilis accommodans inde
 clinabiliter & uenustabat: totumque eum posuit in
 gremio prudentiae coeli undique inefabilis pulchri-
 tudinis ornamentis eum stipans: & conuegetans
 ad aeternitatem motumque circulis conuenientem.
 & pro cuiusque natura commentus est circos duos
 alterum circum se perque eandem orbitam semper
 obeuntem: eademque semper deliberantem ac de

.iiii. animalia.

eadem rocinantem. Alterum uero talem
qui semper ultra procedere gestiens eiusdem
atq; imutabilis naturae coactione intra obiectu
eius rotabundus teneretur. Quinq; illis erraticis
& contrarijs sibi inuicem prohibitis motibus
utrunque circulus esset in optimo beatissimoq; agi-
tationis statu. Quae ex causa facti sunt summa
diuinitate praediti omnes illi ignes sideres:
qui nullos errores & orbitationesq; patiuntur.
Praeq; in semetipsos conuertuntur aeterno circuitu.
At uero alij uagi planetaeq; ignes erroris tam
habent eam cuius in superioribus habita come-
ratio est. Terram uero matrem & altricem om-
nium terrenorum animantium constrictam
limitibus per omnia uadentis & cuncta totientis
poli, diei noctisq; custodem locauit: antiquissimam
& eximia dignitatis Deam, ex eorum numero
qui intra mundi ambitum continentur deoru.
Stellarum uero choreas & alterius applicati-
ones ad alteram: uariosq; giros quos edunt
admirabili uenustate iuxta ambitus circuloz
reditusq; & anfractus ad eas sedes ex quibus
progressi sunt: Accessus & recessus. Cunctq;

contigua sibi inuicem sunt quales ex contagione
 sua conditiones accipiant. quāq; & cuiusq; modi
 nantiscuntur qualitatem ex uaria designatione.
 Cumq; quod aliquanto intervallo temporis fieri
 solet ceteri Sol & stella mersae ac latentes operiun-
 tur: quae significant & mox aut aliquanto post
 futura portendant. Vel cum in solidis horis
 curritulq; temporis rursus emergunt & apparent:
 quantos denuntient motus his qui rationem mo-
 tus earum intelligere possunt. Cunctaq; huiusmodi
 ratione atq; rationibus psequi: nihil agentis ac frus-
 tra laborantis est: maxime cum motus earum de-
 scriptioq; sit visu atq; oculis disputantis remota.
 Quapropter quae de sideribus uisibilibusq; diui-
 nis potestatibus dicta sunt: satis superq; dicta
 finem habeant suum. AT VERO Inuisibilium
 diuinarum potestatum quae daemones nuncupant²
 prestare rationem: maius est opus qm ferre ualeat
 hominis ingenium. Igitur compendium ex credu-
 litate sumatur. Credamus. Ergo his qui apud
 saeculum prius cum ipsi cognationem propinqui-
 tatemq; diuini generis praeferrerent: de natura
 Deorum maiorum atq; auorum: deq; gemituris

prognostici futuri

Dymones.

credulitas comes asseuerationi p[ro]p[ri]a.

singulorum aeterna monumenta in libris suis
posteritati reliquerunt. Certe illorum filijs aut
nepotibus non credi satis irreligiosum: quoniam in
congruis: sed necessarijs probationibus dicant: tam
quia domesticis rebus pronuntiant: credendum esse
merito puto. Sit igitur nostra quoque credulitas
comes asseuerationi p[ro]p[ri]orum uirorum: quod
terrae coeliq[ue] filij sint, Oceanus & Thetis. Horum
porro Saturnus & Rhea & Phorcus. Saturni
perro & Rheae proles Iuppiter & Iuno & ceteri
qui sunt in ore hominum ac mentibus & de quorum
fraternitate fama celebratur. Atque ex his alij
nati sunt qui putantur. His igitur omnibus qui
uel uidentur in conuexis coelestibus flammanti
corpore: uel non uidentur natis atq[ue] altis diuinita-
temq[ue] optinentibus, conditor uniuersitatis Deus
observanda iubet: sanctaq[ue] oratione tali. Dii
Deorum quorum opifex idem paterq[ue] ego. opa
siquidem uos mea dissolubilia natura: me tamen
ita uolente indissolubilia. Omne siquidem quod iunctu
est: natura dissolubile est. At uero quod bona r[ati]one
iunctum atq[ue] modulatum est dissolui uelle non
est Dei. Quapropter quia facti generatiq[ue] estis

87
immortales quidem nequaquam ne omnino indif-
solubiles. Nec tamen unquam dissoluentur: nec
mortis necessitatem subibitis. quia voluntas mea
maior est nequus & ingentior ac aeternitatis
custodiam quam illi nequus vitales ex quibus aeternitas
vestra coagmentata atque composita est.
Iubendi ergo quod iubeo causa haec est. Tria etiam
nunc mortalia genera desunt universitati: quibus
carens universa res: perfectione indigebit.
Erit porro imperfecta si universa mortalia genera
intra conspectum tuum minime continebit.
Oportet autem si erit mundus perfectus futurus
proveniet porro hoc eidem virtute auctoritatis meae
esse plenam universi generis substantiam quo
animalibus singulis suppeditato vivendi vigore
ea quae sunt meliora proximam divinitati fortunam
dignitatemque sortiantur. Quapropter
ut & mortalia sint & universa res non indigeat
perfectione sed sit tota atque universa: Vere
iubeo aggrediamini secundum naturam mortalium
generum institutionem. Imitantes ergo meam
effectum vestrum solertiam ita institute atque
extricate mortalia ut quibus consortium divini

mitatis & appellationis paritas competit
diuina praeditum firmitate fringatis. Erit u
tale quod uobis obsequi iusticiamque colere prospex-
eritis. Huius ergo uniuersi generis sementem
faciam uobisque tradam: uos cetera exequi par
est. Ita ut imortalem coelestemque naturam mor-
tali textu extrinsecus ambiatis: iubeatisque nasci-
ribusque provideatis & incrementa detis: ac post
dissolutionem id fenus quod credideratis: facta
secessione animi & corporis recipiatis. **Et** ac
dixit & demum reliquas prioris concretionis
ex qua mundi animam commiscuerat in eiusdem
crateris sinum refundens eodem propemodu
genere atque eadem ratione miscebat. Nec tamen
eadem exoriebatur puritas serenitasque prouentui:
nec tam immutabilis perseverantia sed secunda
ac tertia dignitatis. Coagmentataque mox um-
uerse rei machina delegit animas stellarum
numero pares: singulasque singulis comparauit:
easdemque uehicularis competentibus superimpositas
uniuerse rei naturam spectare iussit. legesque
immutabilis decreti docuit: ostendens quod prima
quidem generatio uniformis in omnibus eiusdemque

ordinis esset futura ne cui competens iustum
 ex aliqua parte a se minueretur. Oportebat
 porro scitas eas certis legitimisq; temporu uici-
 bus p nationis animalium quicq; preter ceteras
 animantes a Deo suscipit ac afferre frugem.
 Esse autem naturam hominis geminam. Cuius
 quod melius sit genus censendum fore uiri no-
 mine. Cumq; necessitate daretur corporis inferent².
 corporeaq; suppleto uarie mutabitur: quibusdam
 labentibus & alijs inuicem succedentibus membris
 primo quidem sensum ex uolentis passionibus
 excitari post quem mistam ex uoluntate tristi-
 aq; cupidine nasci tum uero metum atq; iracun-
 diam: ceterasq; pedissequas earum perturba-
 tiones diuerso affectu pro natura sua promouetes.
 Quas quidem si frenarent ac subiugarent: iustam
 his lenemq; uitam fore: si uincerentur: iniustam
 & confragosam: & uictoribus quidem ad com-
 paris stellæ contubernium sedemq; reditum patere
 acturis demitps uitam ueram & beatam. uitas
 porro mutare se sum atq; ad infirmitatem naturæ
 muliebris reliqui secundæ generationis tempore:
 nec a uitis intemperantiq; discedentibus tm

*

hōis naturā

poenam reiectionem in deteriora cessare donec
 instituto meritisq; congruis immanium ferarum
 induant formas: pausamq; malorum non prius
 fore qm̄ consequuta eas rata & eadem semper
 uolueris illa mundi circuctio: cuncta earū uitia
 ex igni & aqua terraq; & aere contracta omemq;
 illuuiem deterferit. Inconsultis & immoderatis
 erroribus ad modum rationisq; temperiem redactis.
 quo positis sordibus expiata purificataq; demum
 ad antiqui uultus honestatem pertingere mereantur.
 Quibus cunctis fataliū legum promulgationibus in
 istum modum patefactis & expositis: nequa penes
 se deinceps reticentia noxa resideret auctas
 Sementem eiusmodi fecit Deus: ut partim in terra:
 partim in luna humani generis iacerentur exor-
 dia: partim in coeteris quae instrumenta sunt:
 temporis. Ea porro officia quae sementem sequi
 factis a se dijs iniunxit ut dexteram dixeram:
 maximēq; formandorum corporum curam morta-
 lium: at si qua pars etiam tunc hominib; aīe residua
 superesset cuius constitutioni nouanda uiderentur
 opera coeteraq; omnia consequent' aggredierentur
 hortatus est: quae operis perfectio rerumq; ordo

residua

deposceret: proque viribus emiterentur ut quod optime
mortalis natura regeretur. exceptis improperi-
tibus quarum esset auctas & causa penes ipsos.

Quibus in istum modum digestis omnibus cum

in proposito maneret rerum creator: Intelligentes

missionem patris & filii iuxta mandatam infor-

mationem immortalis sumpto initio mortalis ani-

mantis ex mundi materiis igni terra & aqua

cum spiritu foenus elementarium mutuata.

quod redderetur: cum opus foret: ita quae accepe-

rant conglutinabant: non isdem quibus ipse

nexibus sed alijs ob incomprehensibilem breui-

tatem inuisibilibus gomphijs. Itaque apparatus

materiae circuitus immortalis animae circumliga-

bant irriguo fluuioque corpori. Circuitus porro

in torrenti rapido defluoque obligati non tenebant

neque tenebantur: sed ut ferebant & mutem

ferebantur: ut totum quidem animal moueretur

praecipiti tactu & inordinata iactatione. Quippe

cum enim sine ratione raptaret motibus ultro

citro dextrorsum sinistrorsum & item sursum

deorsumque pergens: atque oberrans, imenso quippe

irrigante & imoderate affluente gurgite, ex quo

Iussus patris & filii.

spiritus.

gomphij.

*

ribus & alimenta comparantur: multo maior ex-
trinsecus turba conflatioq; uexabat, cum corpus
aliquod in raptatu incurrisset, ignis offensionem
uel etiam terrenam compulsionem similiter aquae
lubricas: uolentasq; uentorum procellas. hisque
interpollationibus omnibus per corpus ad animam
conmeantibus stimulata mens astuaret. Qui quidem
astus propterea & initio & nunc usq; sensus
cognominantur maximos uolentosq; motus
cientes, cum naturali derivatione iugiter & sine
intermissione effluente circuitus animae quasi
quibusdam turbibus simul quatant. Illum
quidem prouidum eius consultumq; motum, scilicet
eiusdem circuli cuius demum orbitata circum-
uolutatio statuentes & contra quam illa mouetur.
operantes: imperiumq; eius statuentes. At uero
diuersi circuli diuersis motibus intentisq; famu-
lantes, usq; adeo ut quia limites duplitis illius &
triplitis quantitatis: & item interualla terna per
utrumq; latus epitritorum sesquiplorumq; & epog-
doorum medietatibus confirmata dissolui à nullo
qm̃ ab eo solo qui iunxerat: poterant: omni tm̃
iactationis genere diuexerant, aduersis sibi inuicem

motibus animam totam eius substantiam diuer-
se distrahentes, ut una quidem feratur cum con-
firmationis suae reprobis: uerum sine ratione, ut-
pote discordantibus motibus & deprauante recti-
tudo: sensum illecebra. Propterea uarias inchi-
nationes existeri obliquas contrarias & item
resupinis casibus similes. Ut si quis naturalem
membris regionem mutans: caput pro pedibus
solo figat. pedes in altum pro capite sustollat.
Tunc tam eius qui patitur qm corum qui spectant
dextra quidem partes sinistrae: sinistra aut dexte-
rae uidentur. Inuicem idipm animae quoq cir-
cuitus patiuntur: ppeaq errant in eiusdem di-
uersiq generis contemplatione. cum quod diuer-
sum idem & quod idem diuersum imbecillitate
discernendi autumant. Testq haec eorum plena
erroris & falsitatis opimo orta ex deprau-
atione sensuum: nec habeat ullum certum du-
cem talis peragratio. Cumq exotrapositi sensus
pulsauerint animam uehementius: omnemq
eam possederint: tunc illa subiugata & ser-
uens: pontificium aliquod potestatemq reti-
nere falso putatur. Ideoq passionibus agra

dextra
sinistra

potestas
pms

& initio cum incorporata est quādiu perinde
afficietur; amens erit. At postquā incrementi
nutritionisq; tenui iam riuo meatus effluet:
animasq; circuitus tranquilliore motu iam suā
peraget: processuq; temporis sedatiores erunt:
utpote quā a natura sua competentī motu
minime exorbitent facile iam diuersā naturā
iuria: bonitatemq; & honestatem semper eiusdem
cum alterius appetitu. alterius uero detestatione
secerant. hominemq; ita institutum plena &
incolumi prudentia tuebuntur. At si ad hunc
statum atcedant auxiliatrix eruditionis honeste
moderationisq; diligentia immunis omni pertur-
batione atq; agilitudine ducet aduicem. Si negliget
claudum iter uite serpens cum familiari de-
multitia reuocabitur ad inferna. Sed hæc quidē
nouissime proueniunt meritis iam uitæ locatis.
NUNC uero diuina prouidentia spectari
pensum conuenit ex membrorum rationabili
conformatione quā suscipiendo uitali uigore ce-
lestis apparabat prospicientia. Principio figu-
ram capitis diuina potestates: quibus informan-
di corporis officium concreditum est mundi si-

caput

Diuina prouidentia pensum.

Principio

Summa

gura mutata teretem globo/amq; pinxerunt:
 eidemq; duos circulos ueneranda diuinitatis in-
 nexerunt. Est autem cap̄ præter ceterum corpus
 honoratius & optimati quadam eminentia: cuius
 reliqua membra dominatiui parent atq; obsequun-
 tur. iure meritoq; subiecta ne sine sede humilis im-
 mo plane iacens assas cum moueretur terrigenarū
 lacunarum offensiones. procliuuitatis & item de-
 cliuuitatis incurreret maxime cui esset necesse
 cuncta motū genera experiri. **E**rat igitur de
 causa uehiculo corporis utpote arx sustinetur.
Addita est crurum quoq; & brachiorum porri-
 gibilis & flexuosa substantia, ut tenendi omni-
 tendi progrediendi resistendiq; usus ex arbitrio
 presto foret eminente diuino capitis gestami-
 ne. Progrediendi porro comodius officium
 qm̄ recedendi rata diuina mens ire ulterius
 magis qm̄ recessim uoluit moueri. Priores quoq;
 corporis partes meliores posterioribus iudicans
 in homine primo omnium e regione certa capi-
 tis personam subdidit uultus eam que appellat^r
 facies: eidemq; instrumenta que ad imitantur
 prouidis animæ moribus assignauit. & quibus

in hunc corp.

cura

brachia

uultus. facies.

oculi
 ignis
 = day   munit.

primi luciferi oculorum orbis coruscant.
 hac de causa dati. duae sunt opinor uirtutes
 ignis. altera edax & peremptoria. altera mul-
 cebris innoxio lumine. huius igitur ex qua lux
 diem inuehens panditur domesticum & famili-
 are corpus oculorum diuina potestates comen-
 tar^{ta} sunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem
 utpote germanum ignis perluendi sereni & de-
 ferati liquoris per oculos fluere ac emanare
 uoluerunt: ut per leues congestosq; & tanquam fio-
 fir^{re} miore soliditate paucos orbis luminum quoru
 tamen esset angusta medietas subtilior serenius
 ignis per eandem efflueret medietatem. Itaq;
 cum diurnum iubar applicat se uisus fusioni
 tunc mirum inturrentia semet inuicem duo
 similia in unius corporis speciem coherent.
 Quo concurrunt oculorum acies emittentes quoq;
 effluentis intimae effusionis acies continue
 imaginis ocurso repercutitur. Totum igitur hoc
 similem eandemq; sortitum passionem: & ob
 indifferentem similitudinem eiusdem passionis
 effectum cum quid aliud tangit uel ipsum ab
 alio tangitur tactum motum diffundens. Sed.

per omne corpus: perq; corpus usq; ad animam
 porrigens sensum efficit qui visus vocatur. At
 postquam in noctem discesserit cognatus ignis
 desertum lucis eius auxilio consortioq; uelut uidua-
 tum, hebes: ut quippe ad dissimile procedens. ppeaq;
 immutatum extinguitur: nullam habens cum
 proximo tunc aere naturae communicationem:
 utpote splendore ignis carenti uidereq; quae desunt
 factum illecebra somni. Et enim diuina potestates
 salutem oculis regnum palpebrarum machinatae
 sunt quibus obductis uis illa ignis intimi conue-
 nientia regimini coeretur: compressaq; fundit
 se per membra mollitq; & relaxatis conualescit
 quies. Quae cum est uehementior motu reliquis
 cuius modo erunt & quibus reliqua talia pariaq;
 somnorum simulachra nascentur: eorumq; ex-
 pergefatos quaq; memoria comitabitur. At uo
 simulachrorum quae in speculis oboriuntur:
 umbrarum & quae in humida uidentur super-
 ficie facilis assertio est. siquidem utriusque
 ignis tam intimi qm extrapositioni concursu
 incidente inter insitam aliquam leuemq; mate-
 ria superficiem: formatq; in multas & uarias

visus.

Simulachrum.

figuras simulachra ex leuigati corporis conspectu
resultant. **D**extera porro partes quae sunt:
sinistra uidentur in eisdem speculis insolito
quodam more: propterea quod dextris partibus uisus
contra sinistram partem speculi. Sinistris item
contra dextram positis motu facto corporis
ex aduerso partis eius unde motus sit gestu-
latur motus imago. **A**t uero dextera corporis partes:
dextera ita ut sunt in speculis quoque sinistraeque
item sinistra uidentur: cum ex coitu uisus et splen-
doris et speculo corpulentior conglobata imago
recidet. Quod fit quatenus tersa speculi serenitas
hinc inde tumidioribus et proiectis in mole
lateribus: dexteram uisus partem in leua speculi:
leuam item in dexteram deicit. Cuius speculi
demum si talis facta erit conuersio ut elationes
illae partes altera superior: altera inferior lo-
centur. resupini uultus apparebunt uidentis splen-
dore luminis et superiore margine cum summis
oris partibus et ipso capite ad inferiora directis
similis porro ut mento gemisque ad superiora
sublatis. Qui quidem sensus famulantur actibus
opificis Dei animam optimamque et primariam

speciem molientis: sed uulgo per semetip/so sen-
 tire existimantur: & agere aliquot ut si quis non
 opifiri: sed serra uel ascia tribuat effecti ope-
 ris auctoritatem cum a se plurimum distent
 causa & ea quae causam sequuntur. Licet em
 corporea sint fundamenta omnium sensuum qd
 tamen sentit alienum a natura corporis ex ipit
 sensus puro & incorporeo uigore. Quippe corpa
 frigus & calorem astrictionem & relaxationem
 intellectumq; in rebus ratione prudentiaq; agen-
 dis nesciunt. Siquidem ex omnibus quae sunt:
 intellectum: prudentiamq; habet sola anima.
 hoc porro inuisibile. At uero ignis & aqua ce-
 teraq; materiae uisibiles sunt corpora. Oportet
 autem intellectum disciplinae amatorem pruden-
 tissimae naturae principalem causam non admi-
 niculae causae principalis inquirere. Illas uero quae
 ab alijs mota mouent alias secundas existiman-
 dum est. Nobis quoq; igitur in eundem modum
 faciendum est. & de utroq; causarum genere dis-
 serendum. sed separatim quidem de optimis: quae
 cum intellectu prudentiaq; cuncta honesta & bo-
 na moliantur. scorsum uero de his quae mente

supra
 qm.

prudenterq; cassa temere & ut libet confusa
& inordinata quae faciunt: relinquunt: & de
oculorum quidem ministerij causa ob quam
nacti sunt eam quam habent uirtutem satis dictu.

visus

De praecipua tamen utilitate operis eorum mox
erit aptior differendi locus: Visus enim uisum meam
sententiam causa est maximi comodi plerisque
non ociose natis institutisque ob id ipsum quod
nunc cogimus. Neque enim de uniuersa re quis-
quam quereret: non prius stellis sole coeloq;
uisis. Ac nunc diei noctisque insinuata nobis al-
terna uice mensis annorumq; obitus & anfractus
nati: eorumq; ipsorum dinumeratio & ex di-
numeratione perfectus & absolutus exitus noster.
Tum temporis recordatio quae naturam uni-
uersae rei queri docuit: curamq; investigationis
iniescit mentibus quasi quoddam seminarium
philosophiae pangens. quo bono nihil unquam maius ad
hominum genus diuina munificentia contulit.
Hoc igitur maximum beneficium uisus oculo-
rumq; esse dico. Minora alia praeterea: quibus
qui a philosophia remoti carentes ceteri maestam uitam
lugubremq; agunt. Nobis uero causa dicenda

q. nō p. t. a. n. t.

demonstrandaq; uidetur diuini muneris qd
 providentia commenta est salubriter. Hacten-
 nus Deum oculos hominibus dedisse idcirco
 ut mentis providentiaq; circuitus qui sunt in
 coelo notantes eorum similes cognatosq; in usum
 redigerent suae mentis: circuitusq; animae: qui
 animaduersiones seu deliberationes uocantur
 qm simillimos efficerent diuinae mentis prouidis
 motibus placidis tranquillisque perturbatos licet
 confirmatosq; ingrata rationis examine dum
 imitantur aplane mundi intelligibilis circuitu-
 onem suae mentis motus erraticos corrigant.
 Eadem uocis quoq; & auditus ratio est ad eosdem
 usus atq; ad plenam uitae hominum instructionem
 datorum siquidem ppea sermone est ordinata co-
 munitatio ut presto forent mutuae uoluntatis in-
 ditia. Quantumq; per uocem utilitatis capitur
 eo musica: totum hoc constat hominum generi
 propter armoniam tributum. Armonia uero
 idest modulatio est utpote intentio modificata
 & uelut consanguineas habens commotiones animae
 nostra circuitibus prudenter utentibus mu-
 sarum munere temperantiaq; causa potius qm

sculi

armonia

oblectationis satis commoda. Quippe quæ dis-
crepantes & in consonantes animæ commotiones
ad contentum & ordinationemq; concordia musis
auxiliantibus reuocet. Rhythmus autem datur
ut mediæ contra illepidam numerorumq; &
modorum neſciam gratiaq; expertem in pla-
riſq; naturam. ¶ Nunc quomodo cuncta ex-
ceptis admodum paucis exeguti ſumus quæ
providæ mentis intellectus inſtituit: oportet &
de illis quæ neceſſitas inuehit dicere. Miſta
ſiquidem mundi ſenſilis ex neceſſitatis intel-
ligentiaq; coetu conſtitit generatio dominante
intellectu: & ſalubri perſuaſione rigorem neceſ-
ſitatis aſſidue trahente ad optimos actus. Itaq;
uicta & parente providis auctorita-^bus neceſſitate
prima rerum undiq; exordia conſtiterint. Si
quis ergo uere iuxtaq; meram fidem mundi
huius inſtitutionem inſinuaturus erit: hunc op3
erraticæ quæq; cauſæ ſpeciem demonſtrare.
Quod ita demum commode fiat ſi ad eorum
quæ erroribus implicant originem facto recurſu
perinde ut in his quæ ex mente ſunt fecimus ge-
nituram ſubſtantiaq; eorum ab exordio

retexamus: naturamq; ignis & terra: coetera q;
 item materiarum ex quibus mundi sensilis co-
 agmentata molitio est consideremus. Nec na-
 turam modo ueram illam ueterem quae fuit ante
 contractionem: sed antiquas etiam ipsorum ele-
 mentorum perpe^ussiones. Nullus quippe ad hoc
 usq; tempus genituram eorum indicauit: sed tamq;
 scientibus quid sit ignis & coetera sic loquimur &
 dicimus initia uniuersitatis constituentes ea: quae
 syllabarum quidem locum uicemq; pro ueri ex-
 aminis ratione optinent. No. **N**ostra igitur haec
 est professio nihil ad p^{ri}us de uniuersitatis uel
 initio uel initio ut quidam putant esse dicendum.
 non quod sit ullum impedimentum preter inexo-
 tricabilem difficultatem: sed quod ita instituto
 sermone sit impossibile admodum perueniri ad
 explanationem rei. neq; igitur uos id expectatis.
 nec ego mihi persuadeam posse me tantum &
 tanti oneris sustinere. **A**tq; illud obseruabo quod
 initio sermonis precario petui. In rebus imagi-
 narijs procliuiusq; ad fallendum rationibus
 rerum earundem uerisimilibus assertionibus ima-
 ginarijsq; contentus initia singulorum & uniuers-

Deus.

orum pandens. Deum ergo etiam nunc
auxiliatorem inuocabimus ante auspiciū dicti-
onis liberatorem ex turbida & procellosa coepta
sermōis iactatione. Erat ergo initium tale
demum uniuersae imaginariae rei: eademq; magni-
ficentius diuidet. Et tunc nō duae species
ueniebant in diuisionem. At nunc tertium qd
aliud aborietur genus. Quippe in prioribus duo
nobis satis abunde sufficere uidebantur: Vnum
perpetuum carens generatione & exemplaris emi-
nentia. Alterum simulachrum & imago eius
aeternitati propagata secunda generationis: idq;
uisibile. At uero tertium tunc quidem minime di-
uisimus. At nunc impositura nobis necessitate
ratio uidetur. ire obuiam manumq; conferere aduer-
sum inopugnabilem omni ratione & omni atquo
fraudem, crassis tenebris inuolutam. Quam igitur eius
uim. Quamue esse naturam putandum est. Opinor.
omnium quae gignantur receptaculum est quasi
quedam nutritiua. Atq; hoc quod de ea dicitur
uerum est quidem: sed dicendum uidetur. paulo aper-
tius. Est tantum arduum eo magis quod profunda
mentis acie necesse est & astuare tam de igni

qm̄ ceteris materijs qui magis aquam uire aquam
dici putariq; oporteat qm̄ terram cum nulla sit
certa & stabilis proprietas corporum quæ cuiusq;
indiget naturalem germanitatem. Principio cuius
modo ut de aqua fecimus mentionem ordiamur.

Cum stringitur in glaciem certe saepeum terra neq;
soliditate corpus & minime fusile apparet. eadem
hæc ignita & diffuens distretaq; uarie in humorem
spiritum & aerias auras dissoluitur. Aer porro
exustus ignem creat. Rursusq; extinctis ignib;
aer corpulentior factus institit. Item crassior
factus in nubes nebulasq; concreuit. Quibus
elisis & expressis pluuia stagnorumq; & fontiu
largitas demumq; ex aqua terrena montes aggerant.
Atq; ita circuitu quodam, uiris fomentaq; genera-
tionis corporibus inuicem sibi mutuantibus
nec in una eademq; forma perseverantibus: quæ
tandem erit certa eorum & a cunctatione remota
comprehensio. Nulla certe. Quapropter de cunctis
huius mutabilibus ita est habendum hoc quod saepe
alias aliter formatum nobis uidetur & plarumq;
iuxta ignis effigem: non est opior ignis: sed
igneum quiddam: non aer sed aerium. nec omni no

glaciem.

nubes

quicquid uelut habens nullam stabilitatem. denique de
pronominibus quidem illis designanda sunt. quibus in
demonstratione uti solemus cum dicimus hoc uel illud.
fugiamus enim nec expectant eam appellationem qua
de his tanquam existentibus habetur. Igitur quem
quoque cum esse uere putandum. qui semper idem est
& omnibus omne cuius proprietates manent. At uero id
in quo fuerint singula uidentur. & demum dissolui
pereuntque ad alias inde transire formas solum illud
appellandum puto certo nomine. Recte quippe
de eo dici posse hoc uel illud: Porro quod recipit
qualitatem uel etiam uerti potest in contrarias
qualitates calidum dici uel frigidum aut candidum,
proprioque & certo nomine appellari quod inextinguibile
sit & mutabile minime conuenire. Sed opinor aper-
tius etiam nunc de eodem erit disputare conandum.
Si quis enim cunctas formas figurasque ex una ea-
demque materia fictas uigiter & sine intermissione
in alias atque alias reformet. Tunc si quis electa
qualis una figura querat qua sit opinio posse finire:
& diligenter ac sine reprehensione responderi: au-
rum illud esse: nec addere trianguli cylindricae
cuiusue alterius uidebitur. Eadem & consimilis ratio

97

difficultasq; in ea natura quæ cuncta recipit
 corpora reperitur. Hæc quippe minime vere-
 dit ex conditione propria. recipit enim cuncta
 nec ullam ex eisdem formam trahit: & cum
 velut intra gremium eius fermentur quæ reci-
 piuntur: ipsa informis manet. Etq; usus eius
 similis molli cedentiq; materia: in quam impri-
 muntur varia signacula: moueturq; & confor-
 matur omnimode ab introeuntibus ipsa nec for-
 mam ne motum habens ex natura sua. Quæ uo
 ingrediuntur formas mutant alias quæ alia &
 diuersa cernuntur. Eademq; quæ introeunt &
 egrediuntur simulachra sunt uere existentium
 rerum miro quodam uixq; explicabili modo
 formata ab eisdem uere existentibus rebus
 quæadmodum mox demonstrare nitemur pro-
 uiribus. At uero trinum genus nunc animo
 sumendum est quod gignitur. Item aliud in quo
 gignitur. Præterea tertium ex quo similitudine
 trahit: mutaturq; quod gignitur. Docet ergo
 facere comparationem similitudinemq; impar-
 tire illi quidem quod suscipit matris: at uero unde
 obuenit patris: naturaq; inter hæc duo est proles.

Simul ita intelligendum fieri non posse, ut
una existat facies quae omnes rerum omnium
formas uultusq; contineat. uariaq; corporis un-
diq; ora demonstret: nisi subiecto prius informi
aliquo corporum gremio permisceat ut quae in picturis
substernitur infectio de color ad colorum lumina
subuehenda. Item si erit alicuius eorum quae
in se recipit simile receptaculum: cum quod obueniet
dissimile est. distordabit opinor uultus eius cu
introgressi corporis uultu nullamq; exprimet si-
militudinem. Et quo fit ut receptaculi finis nul-
lam propriam naturaliterq; expressam habeat fi-
guram. Itaq; informis intelligatur omni quippe
forma carens. Ut qui odora pigmenta confici-
unt ante omnia curant ut nullius sint odoris pro-
prij quae condientur susceptura uidet humidos
sucus odoraminum & qui mollibus materijs im-
pressionib; cedentibus insignire formas aliquas
uolunt pure leuigatas in apparata leuigatione
apparere patiuntur. Sit ei quod omnibus reru
omnium formis & figuris aeternis mansuris
quae per saecula recte insigneatur nulla omnino
propria species falsa opinione tribuenda est.

odor pigmentum

sim. por.

Ideoq; facti generati instabilis animalis matrem
 corporeatq; substantia receptaculum: neq; terram
 neq; aquam: nec uero ignem uel aera nec quicq;
 aliud quod ex his creatum est: nec uero ex quibus
 hac ipsa subsistunt appellandum est: sed mi-
 stabilem potius speciem quintam & informem
 capacitatem mira quadam & incomprehensibili
 ratione inter nullam & aliquam substantiam nec
 plane intelligibilem nec plane sensibilem positam.
 sed quæ ex his quæ in ea continentur intelli-
 gantur posse uideatur. Ignis quidem pars eius
 ignita. humectata uero pars eiusdem aqua si modo
 ex partibus rei pars ulla dici potest. Terra q;
 & aer ratione illa si forte, qua simulachra eorū
 recipit in se, de quibus singulis huiusmodi tractatus
 instituendus uidetur. Est ne aliquid ignis seorsum
 positus & incommunicabilis. Item cetera spes
 quas contemplantes mente dicimus saepe separatas
 a coetu corporearum specierum fore archetipa
 exemplaria rei sensibilis. An hac sola sunt quæ:
 quæq; corporis intentione sentimus. nec præter
 hac ulla sunt uspiam: sed frustra presumitur
 esse intelligibiles species quarum sint imagines sen-

sps / sps
 uer.

files: easque nihil aliud esse quam uerba. quod quidem
neque inexamminatum relinquere plaret: nec ad pro-
lixum naturasua tractatum minime pertinens
ad rem, uerborum agmen addendum. At uero si
quis ampla rei disputationem compendio dirigeret.
hunc certe asistere opere pretium faciens est.
¶ Ite igitur quid de hac re sentiam dicam. Si
intellectum utique uera opinio dua res sunt necesse
est hac ipsa per semet esse intellectu potius quam sen-
sibus assequenda. Sin uero ut quibusdam uidetur.
Vera opinio ab intellectu nihil differt: omnia quae
corporea sentimus tota habenda sunt. Sed
opinionum duo esse dicendum propterea quod utraque mag-
na diuina distant. quippe quorum alterum doctri-
na nobis insinuat. alterum persuasionis assumptio.
¶ Alterum quidem semper cum ratione uera
porro sine ulla ratione alterum. Item alterum
nulla persuasionis transducibile. alterum mutans
in incertum semper & deriuabile. Quod quod
recte opinionis omnis uir particeps est. Intellectus
uero dei proprius: & paucorum admodum lectorum
hominum. Quod cum ita sit fatendum est esse
eiusmodi speciem remotam sensibus in semet

¶ Ite igitur

¶ Ite igitur

locatam sine ortu sine occasu: quæ neq; in se ren-
 pit quicq; aliunde nec ipsa procedit ad aliud
 quicq; inuisibilem insensibilem: soli mentis in-
 tentioni animaduersioniq; perspicuam. Porro
 quod ad hoc secundum est nativum. sensibile suspen-
 tabile. consistens aliquo in loco & rursum cum
 immutatione atq; interitu recedens sensibus
 & opinione noscendum. Tercium genus est.
 loci quod ne ad interitum quidem pertinet sed
 esse porro præbet his quæ generantur. sed ipsum
 sine sensu tangentis tangitur. adulterina quadam
 ratione opinabile. Deniq; cum id animo intuemur:
 patimur quod somnantes. Putamus enim necesse
 est ut omne quod est in aliquo sit loco positum
 regionemq; optineat ullam. porro quod neq; in
 coelo neq; in terra sit minime existere. Ob
 quam depravationem itemq; alias consangui-
 neas ne in reputatione quidem & consideratione
 vere existentis vereq; pervigilis natura mente
 constitimus propter huius somnia. cum ne
 imaginari quidem ullam huius lubricæ speciem for-
 mamq; valeamus. propriam quippe nullam hñ:
 & habere omnes videtur cum intra gremium

eius conuersione ad aliud ex alio forma transfi-
gurantur. Itemque hoc in altero aliqua & nulla
substantia postum inuenitur. suam nullam habet.
nec tamen nihil est. At enim uere existentium
rerum assertio perspicua rationis luce firmatur.
docens dum quidem erit hoc aliud itemque illud
aliud neutrum in neutro posse consistere: nec similes
idem unum & duo fieri. Hæc est mea quidem
sententia mens esse & ante mundi sensibilis
exornationem fuisse tria hæc. existens. locum.
generationem. Igitur generationis nutritiam hu-
mertatam modo: modo ignitam: terraque item
& aeris formas suscipientem: ceterasque pedis-
sequas passiones perpetuentem omniformem
uisu uideri. quod tantum priuatum: neque simi-
libus uiribus neque exæquatis potentibus instruitur.
nihil esse eius æquale: sed undique uergentem
& in prouum uel absouum præponderantem
agitari quidem materis agitantibus inuicemque
reciproco pulsu pulsare atque agitare materias:
ex quo fluctu turbatas materias in diuersa
raptari discernique a se perinde ut quæ in fru-
menti purgationis pistoris instrumentis: motu

exms
locus
gnatis.

& ex cussione discerni uidemus graua quidem
 & solida per se. tenuia uero & leuia in aliam
 partem. Sic illa quatuor uelut in Eurippo fluctu-
 ante iactari: uel machina quadam facta ad mo-
 tus ciendos: dissimillima quaeq; a dissimillimis
 plurimum aliqua uero similitudine sociata ne-
 quaqm dispari ppeas sedibus fuisse diuersa
 ad mundi exornationem. Ac tunc quidem erat
 huiusmodi rationis exers rerum inordinata
 confusio. Sed ubi cuncta redigi admodum pla-
 nuit. Ignem primo: terramq; & aera atq; aquam
 continuauit opifex Deus: non talia ut sunt nūc:
 sed quae praeferebant elementorum uestigia in eo
 squalore ac deformitate qui apparet in his
 quibus diuina est prospicientia. Nunc uero
 singulis luce ac specie tributa numerus quoq; il-
 lustratorum omnium gemituram sequebatur:
 pulchris omnibus & notabilibus quondam insti-
 tuta. Nunc iam ordinationem gemituramq; eorum
 singulatim demonstrari conuenit nouo quidem
 & inusitato genere demonstrationis. Verū uobis
 qui omnes eruditionis ingenue uias peragraueri-
 tis, neq; iniquo & ex leui ad monitione perspicuo:

chaos.

 sps
 Wan
 lux
 forma

VNDI TOTIVS PERFECTIO

nem ab opifice absolutam Deo, præteri
ti operis textu secrevimus Platonis dicit
dogmatibus: quoad mediocritas ingenij passa est
inherentes, iuxta naturam contemplationem artifi-
ciosamque ratione. Dem arte omnes primum per-
tractat coelestium omnium qui sunt mixti globo
^{rata} tota atque mirabilis conversionis generationem.
forum etiam quæ mundus completitur quo sit
plena perfectaque universa res. Animalque sensilis
mundi proximam similitudinem nanciscatur per-
fecto intelligibili & exemplari ex se genito mundo.
Quatuorque sensibilibus animalium species: tam
coelestium quam terrenorum naturali contempla-
tione dinumerat. Coelestium quidem stellarum. Ter-
renorum vero volatilia & item natantia. Quæque
per terram feruntur. Iure terrena. quippe quæ ter-
ra nutrantur: & in eiusdem terræ gremio qui-
escent. quodque corporeorum ex maiori parte ter-
rena ex optimentis materia vocabulo cognomi-
nantur, perinde ut coelestia quæ ex maiore parte
ignis puri liquidique concreta æterni appellantur.

angeli in
tmonis.

ignis. Nec contentus supradictorum anima-
lium demonstratione porrigit diligentiam usque
ad angelicæ naturæ quos demones uocat: ex tri-
cationem. Quorum quod est purius in æthere
sedes habet: alterum in aere: tertium in illa
regione qua humecta essentia nominatur. quo
inter na mundi congesta sint animalibus ra-
tione utentibus: nec sit ulla eius regio deserta.

Quem quidem tractatum quæ sit elatior & ultra
naturæ contemplationem nec. v. differt. Et ait

Deum post generationem stellarum ratarum:

cum unaquæque earum diuinum animal esset

utens corpore misto ex micatissimis materiis

inior: & ex maiore parte ignis sereni coruscum

quoddam animal & formatum in modum speræ

infixæ summo cum modulamine aplanis globo

eumque omnem huiusmodi luminibus exornasse.

Ubi ad mouendi usus est necessarius usus: ex om-
nibus motibus duos hos tribuisse præcipuos.

Unum ex accidenti quo rapit stellas aplanas

ad orticula: quem motum nunc uocat in antec-
dentia: alterum uero principalem qui est circuctio:

circumque semet uertitur similem deliberatio animæ

motus longi.

motui. v. ceteris cessantibus motibus. Item in
locares motus. vij. sunt opinor. Duo quidem
iuxta longitudinem: ante & post. Duo item
alii per latitudinem: in dexteram & sinistram.
Duoq; alij iuxta profunditatem sursum & de-
orsum. & ultimus supramemorati circuitioni
similis: qui fixo circumuolat cardine. Quia
ergo ex his vij. motibus duorum tantummodo
singulis ratis stellis usum tribuit Deus prin-
cipalem quidem circuitionem. ex accidenti uero
qui fertur in dexteram recte dixit. v. prae-
terea motus alios uacare. Deinde concludit me-
morans de motibus stellarum errantium in
superioribus disputasse. & coelum quidem ex-
ornatum est sapientibus & aeternis animalibus
inquinis. Quod uero consequens uideretur: mor-
talium quoq; & obnoxiorum passionibus aialium
demonstrari genituram. Haec porro terrena
uiri meritoq; prius quae de terra ipsa dicenda
existimabat: exponit. Dicit autem q; hanc quoq;
Deus constructam limitibus per omnia ualentis
& cuncta continentis poli constituerit noctis
dieiq; custodem. Sed solum nuncupat eum qui

omne mundi corpus pervadit axem constructam
 uo dupliciter intelligendum uel iuxta Pythagorā
 uertentem se circum axem. Placet quippe Pytha-
 goreis ignem quidem utpote materialium omnium
 principem medietatem mundi optinere: quē Iouis
 custodem appellant. per hunc porro moueri circu-
 actas in gyrum tanquā stellas terram & Antictho-
 nas. Quare uel sic intelligendum uel aliquanto ueri-
 similius medietate mundi adhaerente quiescere ter-
 ram. Propterea a Platone alijsq; multis Vestam
 cognominari. Demq; in Phedro idem ait. Ma-
 net enim Vesta in diuino domicilio sola. Custodem
 uero & opificem diei & noctis ^{die} p̄ea diem
 esse quia per eandem. id est terram uertus Sol:
 partes eius subiectas sibi met illustrans: diem facit.
 Cum uero obiecerit se ex aliqua parte solis an-
 fractibus terra ipsa obumbratur. Itaq; ex um-
 bris crassa noctis caligo succedit. Simul quia
 in mobilis terra est: significanter eam custodem
 noctis & diei cognominauit. Neq; enim pere-
 unte die nox nascitur. uel noctis amissione
 dies oritur: sed utraq; salua succedit altera.
 Quia uero hoc fit per eam uideri ipā manente

polus

vesta

semper in sua sede ipsa spectatrix est opinor
eorum quæ uelut ante conspectum suum ge-
runtur meritoque custos. Antiquissimam uero
decorum dicit opinor uel quia locus est aialium
capax. Regio porro & locus precogitetur
quæ in loco sunt necesse est. Vel quia puncti ra-
tionem optinet. hoc porro antiquius esse omni
magnitudine atque omnibus quantitatibus natu-
rali quadam mentis conceptione prenotatur.
» ut ait Hesiodus. prima hæc caligo: dehinc post
» terra creata est. Spirantium sedes firmissima
» pectore uasto. Post. n. Chaos quam græci
ylem. nos siluam uocamus substituisse terram
docet in medietate mundani habitus ut funda-
mentum fixam & immobilem. Nobis autem
tributum est id quod stat. his quæ mouentur
mente precipere. Omnis quippe motus post
stationem sumit exordium. Stellarum uero
errantium opera quæ propter modulatam
& consonam celebrantur agitationem. quam
idem appellat choream in progressibus &
anfractibus earundem stellarum perspicue ui-
dentur ut cum apparent nimio irritatoque cursu

chaos
yle
silua.

A pmo te longius: uel cum diu stare in uno atq; eode
 loco: & item cum retrorsum ferri putantur: tū
 in coetibus q̄que & effusionibus & ab/consionibq;
 uel in eoīs uel in oarduis conuersionibus quatq;
 & aequinoctijs: omnibusq; transfigurationibus.
 hoc amplius in defectio nibus & reparatis il-
 lustrationibus atq; ceteris hūor. Si quis dedita
 opera disputet hunc frustra dunt terere sup̄ua-
 cuum laborem: p̄pterea q; exusat: ratus tractatū
 istum ad astronomiam potius q̄ ad physiologiam
 pertinere. Parabolas enim quasdam appellat:
 qui comitatus sunt syderum & iuxta solem
 indiuidui semper Mercury & Luciferi reciprocos
 circuitus. quos astrologi retro gradationes uocant:
 progressus item ad praecedentia. Duplex uero
 est coniugatio. Altera per cathetū: altera per
 diametrum: atq; ea quae per cathetum fit signi-
 ficat cuiusmodi stellae qualibet coeant: quae ue-
 sit eorum coetus significatio. Per diametrum
 uero contra distantium a se stellarum positionem
 uult intelligi cum ex medietate stellae ad alterius
 contraposte stellae medietatem directa linea
 connectit & continuat utranq; Quos uo de-

(n.)

astronomi
physiologi

parabolas.

—

obstantia

—

Agnoſcin.

Canicula

αγλινωσ.

Jo. Toloff. 1460.

fectus mathematici uocant: plato obstacula
appellat proprie magis & aliquanto significan-
tius non quo sibi inuicem obstant: sed quo no-
bis a terra spectantibus inferioris subiectu-
uisus arretur stella superioris: preaq̃ deficere
ac laborare propter obiectum inferioris supe-
rior existimatur. Item inquit quæ longo inter-
uallo rursus apparent metus & quedam
portenta significant: uel mox futura uel se-
rius. Significationem uero pertinere ad eos
qui de his rebus ratiocinari possunt putat.
Ex quo intelligi datur non stella facere quæ pro-
ueniunt: sed futura prænunciare. Quam rōm
secutus etiam Vates Homerus ortum caniculæ
canem orionis appellat: cum hant eandem
stellam Astrochyon quidam Aegyptij uero
Solechim uocant. Cuius completur annus qui
cymicus uocatur. annis. mcccclx. Dicit
autem homerus de hoc sydere hactenus. Iste
quidem clarus: sed tristia facta minatur. Tum
opior cum fuerit interuallo uisus temporis
uidetur. porro interposito quadriennio sed non
in eisdem locis. Quater porro. ccc. h. lxxv.

quadriennius completur cymus annus.

Aegyptiorum quoque prophetae quandam stellam aliquot annis non visam uerentur quam uocant

Ach - porro syodus exoriens morbos populorum multorumque optimatum mortes denunciat.

Homerus denique qui id fuerat Aegyptius: si quidem Thebanus fertur: quae ciuitas est apud Aegyptum nobilissima: id ipsum latenter sequitur in Iliadis exordio cum dicit propter iram Achil-
lis: cuius pater Peleus Mater uero maritima fue-
rat Dea: morbum atque interitum non modo claro-
rum uirorum: sed aliorum quoque animalium & pecorum bello necessariorum extitisse. Quo quidem sumpto exordio cetera poetica licentia finxit. Est quoque alia sanctior & uenerabilior historia: quae prohibet ortu stellae cuiusdam non morbos mortesque denunciatas: sed descensum Dei uenerabilis ad humanam conuersationis rerum mortalium gratiam. Quam stellam cum nocturno itinere suspexissent profecto Chaldaeorum sapientes uiri & in consideratione rerum coelestium satis exercitati quassisse dicuntur recentem ortum dei repertaque illa maiestate puerili ueneratos esse

ach.

chaldaeorum sapientes

& uota tanto Deo conuenientia nuncupasse,
qua tibi multo melius sunt comperta q̄ ceteris.
At uero natura Daemonum prestare rationem
maius esse opus dicit q̄m ferre ualeat hominis
ingenium: non quo disputatio hac à phis alie-
na sit. Quibus enim alijs magis competit.
Sed quo inquisitio istius rei primaria super-
uictaq̄ contemplatio nō sit qua appellat̄ epopti-
ca: altior aliquanto q̄m physica: p̄p̄aq̄ nob̄ is
de rerum natura nunc disputantibus nequa-
conueniens esse uideatur. Idem t̄m breuiter &
strictim de his potestatibus: qui dei putantur
locutus, credo p̄p̄ea ne mundi constitutio t̄perfecta
relinqueretur: ex quocumq̄ parte si Aleret.
De huiusmodi rebus credula magisq̄ persua-
denter & probabiliter ostendit oportere credu-
litatem omnes doctrinas precedere maxime
cū non quorumlibet: sed magnorum & p̄ ope
diuinorum uirorum sit assertio. Deniq̄ non
frustra de Pythagora dictum, ipsum dicere.
p̄p̄eaq̄ ultra queri non oportere. Ergo inquit
neq̄ probationes semper adhibende nec persua-
dens assertio his qua dicuntur à prijs diuina

et optime

credulitas.

assertio.

quadam sapientia praeditis. Simul exponit
 ea quae Orpheus & Linus & Musaeus de diuinis
 potestatibus uaticinati sunt. non quo delectentur
 aut credant: sed quia tanta esset auctoritas Vati-
 cinantium, ut his assensuerantibus partius credi
 non oporteret. At uero in eo libro qui prius
 inscribitur. summa diligentia praecipuaque cura
 omnes exsequitur. huiusmodi questionibus. Pristorum
 hominum genus omniaque ad usum hominum
 utraque agenda facultatem diuino consilio prou-
 dentiaque demanant auxiliantibus atque operan-
 tibus tam potentijs quam rationibus haec ipsa
 quae auxiliantur deos existimasse. propterea quod
 rudibus animis nondum insedisset ueri Dei
 creatio. Erant enim Pastores & Syluiculi
 ceterique huiusmodi sine studio humanitatis
 quos cladis publicae superstites fecerat oppor-
 tuna habitatio, ex tempestatum atque illuionis
 incommodo. Quae poete blandientes postea hu-
 manis cupiditatibus propter cupiditatem lucri
 uerbis suis formata membra: tumque effig-
 ata amplis & reconditis nominibus exorna-
 uerunt usque adeo ut etiam uitiosas hominum

prae in nigris

podar.

illecebras turpissimosque actus Deos cognomi-
narent obnoxios passioni. Itaque factum ut
pro gratia qua ab hominibus debetur diuina
providentia origo uel ortus sacrilegio pande-
retur. Cuius erroris opinio creuit inconsulto-
rum hominum uanitate. Hic ad primum Plato
de daemonum genere disseruit. Nos tamen
oportet: & si non usquequaque ueram eorum
breuiter explicare rationem qua est huiusmodi.

Dæmones.

- Quinque regiones uel locos idem Plato dicit esse
in mundo capaces animalium habentes ali-
quantam differentiam inter se positionum ob
differentiam corporum qua inhabitant eosdem
locos. Summum esse locum ait ignis sereni:
hinc proximum ætheris cuius corpus esse ig-
nem aequum sed aliquanto crassiorem quam est
altior ille coelestis. dehinc aeris post humectæ
substantiæ quam greci pyramisiam appellant.
Quæ humectæ substantia aer est crassior quam
ut aer iste quem homines inspirant. Imus
uero atque ultimus locus terra. Quæ porro in locis
diuisa est: eadem etiam in magnitudinibus inuenitur.
Coelestis maximus quippe qui omnia infra

complexum suum redigat. breuissimus terra.
 quia coeteris omnibus corporibus ambitur iux-
 taque rationem continui competentis ceteri me-
 dij. Cum igitur optimi id est summus atque imus
 celebrentur conuenientibus animalibus naturae
 suae scilicet ratione inmitentibus: coelestis
 quidem stellis. Terrestris autem hominibus:
 consequens est etiam cetera loca regioneque interiet-
 tas plenas esse rationabilibus existimari: neque
 mundi locus desertus relinquantur. Etenim est ab-
 surdum homines quidem inam mundi regionem
 inhabitantes fragili corpore animo cum amentia
 & sine sinceritate pleno potentia ob inconstan-
 tiam commotionum suarum alias alijs atque alijs
 placentibus rationabiles animas putari. Stel-
 las uero prudentis naturae ob aeternam actuum
 suorum constantiam nulli potentia obnoxii-
 as puro minimeque dissolubili corpore. Ut pote
 quae optimas ignis cuncta ambientis regiones
 inuolant: sine anima fore careere etiam uita pu-
 tare. Cui quid rei hebreorum quoque sententia
 continet: qui perhibent exornatorem mundi
 Deum mandasse prouidentiam: Soli quidem

homo

Stellas

*

hebraei.

ut diem regeret. Luna uero ut noctem tueretur.
Ceteras quoque stellas disposuisse tanquam limites
temporum amorumque signa: indicia quoque futurorum
proventuum. Quae cuncta certe: tam moderate:
tam prudenter: tam iugiter continueque agi sine
rationabili: quin potius sine sapientissimo rer-
tore non possent. Quare cum sit diuinum quidem
& immortale genus animalium coeleste sordere
um. temporarium uero & otiduum passionumque
obnoxium terrenum: necesse est esse inter haec
duo medietatem aliquam connectentem extremos
limites sicut in armonia uidemus & in ipso
mundo. Ut enim sunt in ipsis materis medie-
tates quae interpositae totius mundi corpus con-
tinuant iugiter. Sunt quae inter ignem & ter-
ram duae medietates aeris & aquae: quae me-
die tangunt directuntque extremos limites. Sic
cum sit immortale animal & imparibile idemque
rationabile quod coeleste dicitur existenti item
alio mortali passionibusque obnoxio genere
nostro: necesse est aliquid genus medium fore quod
tam coelestis quam terrane natura sit particeps
sedque & immortale esse & obnoxium passioni:

Talis porro natura demonum est opinor
 habens cum diuinitate consortium propter
 immortalitatem. habens etiam cum aeternis
 cognationem quia est patibile nec immune
 a passionibus. cuius affectus nobis quoque con-
 sultit. Huius porro generis est illud æthereu
 quod secundo quoque loco commemorauimus positum.
 quos hebrei uocant Santos angelos stareque eos
 dicunt ante dei uenerabilis contemplationem
 summaque acuti intelligentia mira etiam me-
 morie tenacitate rebus quidem diuinis obse-
 quium nauantes, summa sapientia: humanis
 uero prudenter opitulantes. Idemque specula-
 tores et executores demonum sunt opinor
 tanquam demonum dicti. Demones porro
 Graeci suos rerum omnium nuncupant. Quos
 quidem praefectos sensili mundo primo quidem
 uicem imitari aliquam putandum. Ut enim
 Deus iuxta angelum: sic angelus iuxta hominem.
 dehincque nobis usui sint interpretantes et nun-
 tiantes Deo nostras preces: et ita homini-
 bus Dei uoluntatem intimantes. illi uero in-
 dignitatem porro ad nos diuinam opem ferentes.

boni
 angelos suos.

demonis. sui.

(n)

græcia .
Latini
barbari

Quamobrem causam appellati angeli ob assiduum
officium nuntiandi. Testis est huius beneficii
cuncta gratia, omne latum, omnisque barbaria.
gratulationesque populorum libris conditis ad
memoriam perpetuitatis. Indiget quippe natura
generis humani nimium imbecilla suffragio
melioris præstantiorisque natura. Quamobrem causam
creator omnium & conservator Deus volens esse
hominum genus præsentat his per quos recte rege-
rentur angelos siue demones. Inter nos terreat.
Nomen promissum bonis & improbis positum
quoniam nec angelorum quidem torret cum angeli ipsi
Dei sunt ministri. Qui ita sunt sancti vocantur.
ipsi adversæ potestatis Satellites, ut optime nosti.
Igitur iuxta usurpata poëtes græcos loquendi
consuetudinem tam sancti demones sunt quam
polluti & infecti. de quibus mox erit aptior
disputandi locus. Tum de eo genere sit sermo
quod ait Plato admirabili quadam esse pruden-
tia memoriaque & docilitate foeluti quod omnia
sciat: cogitationesque hominum introspiciat: &
bonis quidem eximie delectetur. Improbos oderit
contingente se tristitia quæ nascitur ex odio dis-

Dæmones.
angeli.
boni. mali.

placens. Solus quippe Deus utpote plene
 perfectusq; diuinitatis neq; tristitia neq; uolupta-
 te contingitur. Cunctis ergo coeli regionibus
 sortitis Dæmonas inquilinos agi mutuos
 comatus mediam mundi sedem incolentibus
 potestatibus obsequium coelo præbentibus. etiam
 terrena curantibus. Quæ potestates ætheri æreiq;
 sunt. Dæmonis remoti a uisu nostro & cæteris
 sensibus quia corpora eorum neq; tm ignis ha-
 bent, ut sint perspicua, neq; tantum terra, ut soli-
 ditas eorum tactui remittatur: totaq; eorum
 compago ex ætheris serenitate & aeris liquore
 connexa indissolubilem coagmentauit superficiem.
 Ex quo non nulli regionem hanc nrām. d. d. h.
 merito quod sit solis hoc est obscura cognomi-
 natam putant. Multos porro esse dæmonas
 etiam Hesiodo placet. Ait enim ter esse eorū
 decem milia: eosq; esse tam in obsequio Dei qm
 tutela mortalium non certam sumam conficiens
 numeri eorum: sed iuxta uim pleni numeri
 trium multiplicans decem milia. Erit diffinio
 Dæmonum talis. Dæmon est rationabile
 animal imortale patibile ætherium diligen-

»

»

Dæmon.

tiam hominibus impartiens. Animal quidem
 quia est anima corpore utens. Rationabile quia
 prudens. Immortale quia non mutat corpus aliud
 ex alio: sed eodem semper utitur. Partibile uero
 quia consulit. neque enim dilectus haberi potest
 sine affectus perperessione. Aetherium item ex
 loco uel qualitate corporis cognominatum. Dile-
 gentiam uero hominibus impartiens propter
 uoluntatem eius qui custodes dedit. Eadem
 hac erit definitio aeris quoque demonis nisi quod
 hic in aere mansit: & quanto est terrae pro-
 pinquior & passioni affectus accommodatior. Re-
 liqui demones neque ita probabiles neque ita com-
 modi nec inuisibiles semper sed interdum con-
 templabiles cum in diuersas uertuntur figuras
 Hos antiquum quoque simulacrorum umbraticas
 formas induuntur obesi corporis illuuiem
 trahentes. Sape etiam scelerum & impietatis
 ultores iuxta diuinae iustitiae sanctionem. Vt
 etiam plerumque laedunt. Tanguntur etiam ex ui-
 cina terra terrena libidine: habentque inimicam
 cum solua communem. quam malignam animam
 ueteres uocabant. Hos quidam Demones &

similiter

maligna in.
 q. inimicam h.
 in sylua rationis.

finita finiti.

huius proprie uocant desertores angelos qui
his nulla questio referenda est super nomine.

Plurimique tamen ex Platonis magisterio Da-
mones putant animas corporeo munere li-
beratas. Laudabilium quoque uirorum aetherios
demonas. improborum quoque nocentes: easque
animas anno demum millesimo terrenum
corpus resumere. Empedocles quoque non aliter
longeuos demonas fieri has animas putat.

Pythagoras etiam in suis aureis uersibus.

Corpore deposito cum liber ad aethera perges. »

tuades hominum fastus Deus aetheris almi. »

Quibus Plato minime consentire uidetur.

cum in polytia tyranni animam facit exor-
tari post mortem ab ultoribus. Ex quo apparet

aliam esse animam. alium demonem. Siquidem

quod cruciatur & item quod cruciat: diuersa

esse necesse sit. Quodque oxifex deus ante demo-

nas instituit quoniam suas animas creauit quodque

has indigere auxilio demonum. Illos his po-

luerit habere tutelam. quasdam tamen animas

quae uitam eximie per triam incorporationem

egerint: uirtutis merito aeris uel et aetheris

(5.)

vidi. vng.
et elud.

animas non animas

*

De hominibus.

plagis consecrari putat a necessitate incorpora-
tionis immunes. Hactenus de natura demonum.
Deinde de mortalium genere disserit. Ac primo
de hominibus eorumque ipsorum sexu iurili.
Rationabilem partem animae duplici virtute præ-
ditam docet. Alteram qua contemplatur eandem
semper immutabilemque naturam. ex qua intentione
mentis conualescit sapientia. Alteram item qua
mutabilium generatorumque opinatrix est. cui
prudentia vocabulum congruit. Utraque porro
hanc animae potentiam à summo & intelligibili
Deo dicit universi corporis mundi sensilis & 3
animae datam. Ceteras ratione carentes &
ordinatas animae portiones, id est appetitum sensum
locularem motum quaque corpora nutriuntur: totaque
eorum iussu & ordinatione architecti Dei à gene-
ratis ab ipso potentibus assignata esse mortalibus.
Propterea ne si haec etiam ab opifice & intelligibili
deo forent: unus essent fortune omnia in morta-
libusque existentibus cunctis nullo existente mortu-
li semine claudicaret universitatis perfectio: cum
in exemplari hoc est intelligibili mundo inferioris
naturae semina intelligibiliter essent. Videamus.

110
nunt sermone textum. Dicitur deorum: quorum
opifex idem paterque ego. Dramatica est dialogi
quod ad dispositionem pertinet adumbratio.
Sermo uero speciei angustioris. Docet denique
hoc in genere locutionis archaearum interpre-
tatio fabulosa. Nihil ergo inconuenienter facit
auctor quod opifcem deum inducit conuinan-
tem sanctientemque a se genitis quae obseruari
nellet multis rationibus. Primo recreationis
legentium causa. Quippe res difficilis lepidis
sermone condita facilius ad intima mentis ad-
mittitur. Deinde inopinata allocutionis ua-
rietas mixta religioni raptis animis ad ima-
ginem conuincantis praesentem laborem senti-
ri non sinit. Tum imitatio magisterij nouo
instituto operis exordio nouas vires excitat
audientis. Siquidem & deficit omnis auditor
aduersum molestiam uniformis aeloquij. Porro
attentior fit cum nouae spes dispositionis
ostenditur. Hoc loco dogmata etiam sua studiose
asserit ut non tam a se inuenta quam adeo praedicta
uideantur. Praedicta autem non illo ser-
mone qui est positus in sono uocis ad decora-

vanos motus intimos propter humana
mentis involucria. Deus enim nullo obstaculo
prohiberi potest ab intellectu scientiarum
verum. Sed lege divina quam Plato inenita-
bilem appellat promulgationem. Quod ergo dicit
Deus. Deus deorum quorum idem opifex paterque
ego. Praeclare facit enim regem optimatibus
sancientem. ut lex illis data ad ceteras po-
testates atque animas perveniret. Opifrem quid
utpote a quo facti sunt. Patrem vero ut qui con-
sultat providere quatenus aeterni ac beati sint.
Opera vos quidem mea quia pater est & opi-
fex non substantiae sed generationis. Illi enim
optimates. id est stellae non sunt intelligibiles:
sed sensibiles. At vero fabricator eorum intelligibi-
lis apprimere. Deinde docet eos cuius naturae sint
quod ex compositione substantiarum. Porro quae ex
compositione subsistunt dissolubilia sunt. Ipsae
rationibus quibus subsistunt: ipsi tamen indis-
solubiles merito: non enim sunt ex ullo ortu
temporario: sed ex voluntate summi Dei e-
mensa omnem temporum antiquitatem. Qui
vero indissolubiles esse eos confitetur sine ullo

quoque ortu comedat necesse est. Quod uero initium
non habet sine fine certe est. & quod finem
non habet sine ortu est. Divinum autem & im-
mortale cognomentum vocat rationis potentia.
id est rationem. Mortalia porro & associata:
immo ut ipse ait atroxia qua sunt opinor in utris
iram videlicet & voluptatem. Deinde gemitu-
ram prosequitur humanarum animarum ut na-
tura eius liquido comprehendatur. perseverat in
fabula quam inter posuit ppea, ut qua dicuntur ma-
nifesta fiant. Rursus enim cratera pponit
& mixturam contritio nemque earum potentiaru
ex quibus mundi animam contrieuerat, & re-
liquis earu mas machinatur. vidz ex illa dupli-
ci natura eiusdem & item diversi diuiduatqz
substantia qua non ut antea sincera paritatis
erant: nec congruere cu mortalis corporis fru-
galitate. Miscebat autem inquit eodem ppeodu
genere nec tamen exoriebatur puritas serenitasqz
prouentuum. merito qm in his animis qua uiui-
ficant morti obnoxia genera animalium non
pura ratio: intellectusue sincerus: sed aliquantum
tam iracundia qm libidinis inuenitur. Mixta

ratio.

atroxia. ira. voluptas.

Crater.

q3 ortu

igitur inquit anima ipsa etiam in longum
seratur. cuiusq; una pars integra relinquitur
iuxta naturam quae notatur eadem circuitione.
Et quo intelligunt divina omnia sapienter quae
sunt qui intelligunt. Diversa uero natura
partem seruat sexies iuxta motum irrationa-
bilem planetum arithmetis & arithmetis
& geometricis meditationibus ut supra monstra-
tum est. Haec est anima uirtus quae opimo dicitur
qua ducit quae nascuntur & oriuntur noscimus.
Quae constitutio anima praeparata facta est ut esset
eadem anima scilicet tam intelligibilium quam
substantia sensilis utpote quae rationes utriusque
naturae habeat in semetipsa. Haec est animae ra-
tionabilis institutio a Venerabili Deo facta in
hominis inchoatum: cum occasione uitio-
rum percipit aeternae legis prouida moderatione.
Deinde ait delegasse animas stellarum numero
pares: singulasque singulis comparasse easdemque
uehiculis competentibus superimpositas uni-
uersae rei naturam spectare iussisse antequam
sementem faceret animarum superimposuit
stellis singulis singulas animas quo iisdem

sequitur

opinio.

vehiculis usque in circuitu stellarum cuncta mun-
di naturam considerarent. Illud docens quod
sine diuinitatis adminiculo ipsa per se animi
nihil ualeat spectare atque intelligere diuinum le-
gesque immutabilis decreti docuit. Hec iam mag-
nam et difficilem rationem commouet de qua
multa disceptatio habita inter uetores: perseverat
etiam nunc. Perfunctorium ergo tractatum
haberi nunc conuenit iuxta platonem dogma.
Longum enim persequi ceterorum quorum plerique
nihil putant. alij omnia nequaquam arbitrio ac
uoluntate: quidam esse quod fato nihilque minus alia
esse quae uoluntate fiant. Igitur iuxta Platonem
precedit providentia: sequitur fatum. Ait enim
post mundi constitutionem Deum diuisisse
animas stellarum numero pares: singulasque singulis
universique mundi monstrasse naturam atque uni-
uersam fatorum seriem reuelasse. horum enim
quae prima sunt providentiam indicant. secunda
leges fatales: praecipue iuxta platonem praenastit
providentia: ideoque fatum quidem ex providen-
tia dici mus fore non tamen providentiam ex
fato. Fatum ergo iuxta Platonem dupl-

leges immutabilis decreti.

fato.
voluntas.
providentia

fatorum series.
providentia
fatum leges

Fatu.

scitum / inominabile

legit.

habet

scitum
*
Atropos
Cloto
Lachesis

intelligitur. & dicitur. Vnum cum substantiam eius
animo intuemur. Alterum cum ex his quae agit
& esse id & cuiusmodi vim habeat recognosci-
mus. Idem fatum in phedro quidem scitum
inevitabile. In Timeo leges quas Deus de uni-
versa rei natura dixerit coelestibus animis.
porro in Politia Lacheseos appellat. oratio-
nem nos tragice: sed more Theologorum Possu-
mus ergo inevitabile quidem scitum interpretari
legem minime mutabilem ex inevitabili causa.
Leges vero quas de universa natura dixit ani-
mis Deus legem quae mundi naturam sequi-
tur & qua reguntur mundana omnia. Lacheseos
vero hoc est necessitatis rationem divinam legem
qua praeteritis & item praesentibus connectuntur
futura. At quod in substantia positum fatum
mundi anima est tripartita in aplane speram.
inque eam quae putatur erratica & sublimarem
tertiam. Quarum elatam quidem ad superna
dicitur Atropos. Mediam Cloto. Imam La-
cheseos. Atropos quod aplanos in nulla sit
deflectione. Cloto unde Atropos. Cloto.
Lacheseos: propter varie perplexam tortuosamque

uertigmem: qua proueniunt ea quae diuersae
natura deuius motus importat. Lachesi
uero tanquam sortitam id munus ut oia p[re]dicta
opera effectusq[ue] suscipiat. Itaq[ue] nonnulli putant
presum[ere] differentiam prouidentia fatiq[ue] cum
re ipsa una sit. Quippe prouidentiam dei fore uo-
luntatem. Voluntatem porro eius seriem esse cau-
sarum: & ex eo quidem quia uoluntas prouidentiam
porro quia eadem series causarum est: fatum cogno-
minatam. Ex quo fieri patet ut quae secundu[m] fatu[m]
sunt: etiam ex prouidentia sint: eodemq[ue] modo
quae secundum prouidentiam ex fato ut putat Chry-
sippus. Alij uero quae quidem ex prouidentia aut
toritate fataliter quoq[ue] prouenire: nec t[ame]n quae
fatali ex prouidentia ut Cleantes. Sed Platonem
placet neq[ue] omnia ex prouidentia fore. Neq[ue] em
vniuersam naturam esse rerum quae dispensant[ur].
Ita quaedam ex prouidentia t[ame]n. quaedam ex de-
creto. nonnulla ex uoluntate n[ost]ra. nonnulla ex
ex uarietate fortune. pleraq[ue] casu quae ut libet
accidunt. Diuina quidem atq[ue] intelligibilia quicq[ue]
his proxima sunt secundum prouidentiam plam.
Naturalia u[ero] & corporea iuxta fatum. Ea porro

prouidentia fatu[m] | d[omi]n[u]m
|
uoluntas dei | series n[ost]ra

his
h[ab]et n[ost]ra.

quæ nostri arbitrii nostriq; iuris sunt: sponte
nr̃a: porro quæ extra nos posita sine ratione atq;
inopinate accidunt. Siquidem ex nr̃o posito coepta
erunt fortuita: si sine nr̃a institutione: casu pro-
uenire dicuntur. Quæ tunc in Timæo manifestius
digerit ita dicens: Quibus ita ordinatis cū in pro-
posito rerum creator maneret. Quæ non ordinaue-
rat. Scilicet qd̃ uniuersæ rei animam corpusq;
omne modulamine apto iugauerat. Intelligentes
inquit iussionem patris filijq; iuxta mandatam
informationem īmortali sumpto initio morta-
lis animantis ex mundi materijs igni terraq;
& aqua cum spiritu foetus elementarium mu-
tuati. quod redderetur cum opus foret ea quæ
acceperant conglutinabant non indissolubilibus
illis nexibus ex quibus illi coheserant. Etenim
Dei iussu cui parent Dñi secundi ratio est
optimor̃ continens ordinationem perpetuam quæ
fatum uocatur: idq; trahit originem ex pro ui-
dentia. Quod cum dixit coagmentata mox uni-
uersæ rei machina delegit animas stellarum
numero pares: singulasq; singulis comparauit:
easdenq; uehicularis competentibus superimpositas:

uniuersae rei naturam spectare uisit: leges q³
 i mutabilis decreti docuit. Mundi quippe machi-
 nam absoluere. deligere animas stellarum nūo
 pares uehiculis aptis superimponere uniuersae
 rei monstrare naturam. leges immutabilis de-
 creti docere. cuncta haec officia providentia sunt.
 Ipse uero leges quae datae sunt: fatum est: Id q³
 diuina lex mundi animi insinuata. salubre
 rerum omnium regim. Sic fatum quidem ex
 providentia est: nec tamen ex fato providentia.

NUNC. Iam de fato quod in munere
 atq³ actu positum est: loquemur. Quippe de hoc
 plurimae disputationes habentur morales. nāles.
 logicae. nam cum omnia quae fiunt infinita sunt
 & ex infinito per i mensum tempus infinitum q³
 proueniant: cuncta undiq³ complectens fatum
 ipsum tm finitum est ac determinatum. Neq³
 enim lex neq³ ratio neq³ quid omnino diuinitate
 praeditum indeterminatum idq³ ipsum manifest-
 tatur ex statu & conformatione coeli sub id
 tempus quod perfectum annum uocant de quo
 Plato sic ait. Est tamen intellectu facile qd per-
 fectus temporis nūo perfectum annum cōpleat.

tunc demum cum omnium octo circua-
ctionum cursus peracti uelut ad originem & caput
circuactionis alterius reuertentur. quam semper
idem atq; uniformis motus dimetietur. hoc quippe
omni tempore finito ut cuius determinatio certi
circuitus spatio consideretur. omnia que uel in
coelo uel in terris proueniunt: rursus de integro
ad preteritas conditiones redeunt necesse est.

Ut puta qui nunc est habitus constellationis post
prolixam temporis seriem restaurabitur: eodemq;
modo qui sequitur demum est hoc semper. Ex
quo apparet in actu positum fatum in infinita
uarietate accidentium. & ex infinito in infinitum
tempus que accidunt ipsum tm esse determina-
tum & immutabile semperq; eadem proprietate.

Ut enim circularis motus & item quod dimetitur
cum tempus utq; sunt circuli: sic ea omnia que
in giro circulerentur, circuli sint necesse est.
Ergo scitum inevitabile uocat ille fatum. Inevi-
tabilem uim potentiamq; intelligens primariam
causam omnium que in mundo consequenter
continueq; fiunt. Hec porro anima est mundi
tripartita, qd in subia positum fatum in supe-

Anima mundi.

rioribus diximus. Scitum porro Dei
 lex est: quam inexorabilem fore asseruimus
 ob inevitabilem causam. Hæc porro lex oratio
 est & sanctio: quam sanxit Deus ad perpetuā
 rerum omnium gubernationem. Neque enim ut
 esset mundus modo: sed etiam ut æternus &
 indissolubilis curauerat. Quæ sanctio cuncta in-
 tra se contineat alia ex aliqua præcessionem. quædam
 secundum præcessionem scilicet. ut in geometria
 initia ex præcessionem sunt. theorematum uero se-
 cundum præcessionem. Concessis quippe initiis
 ut notæ & item lineæ coetereorumque huius uelut
 originibus elementisque theorematum secundum con-
 cessionem aperiantur quasi quæ habeant conse-
 quentiam concessæ præcessionis. Sic & sanctio
 ordinato existens & lex omnia complexa causas
 præcedentes ex meritis nostris habet ut initia
 quædam quæ porro necessitatibus constituta pro-
 ueniunt iuxta præcessionem necessitatemque eius
 consequenter eueniunt. Ergo initium diuinæ
 legis idest fati prouidentia. fatum uero
 quod & parendi sibi obsequium & non parendi
 contumaciam uelut edicto complectitur. Anim-

dix. ds.

sanxit

aduerterendum. si nos porro uel premia
 exoriantur secundum collocati meriti precessionem.
 Collocati autem in alterutram partem meriti
 precessio animarum motus est: iudiciumque &
 consensus earum & appetitus uel declinatio
 que sunt in nobis posita: quoniam tam horum quam
 eorum que nobis contraria sunt: optio penes
 nos est. Igitur in hac rerum ordinatione atque
 lege antiquissima quatenus ex precessionem dicunt
 fore & sunt nostre potestatis. Que uero post illa
 sunt secundum precessionem & necessitate con-
 stricta Atque ut aliud lex aliud quod legem re-
 quitur id est legitimum: sic aliud fatum & alia
 que fatum sequuntur ex inuitabili necessitate
 fatalia. Est igitur uniuersa rei anima fatum
 in subiecta positum. Est item data huic informa-
 tio rem omnem regendi lex que quod in munere
 atque actu positum dicitur fatum continet habet
 repositum & consequentiam talem. Si hoc erit:
 sequitur illud. Ergo quod ex his precedit in
 nobis est. Quod sequitur secundum fatum.
 quod alio nomine fatale dicitur a fato plurimum
 differens. ut sunt tria quod in nobis positum

est & ipsum fatum, & quod secundum fati
 legem pro meritis imminet. Deinde ipsius
 legis uerba ponit. Quia si comitem deo fecerit
 anima: eorumque aliquid uiderit quae uere sunt
 usque ad alterius circuitus tempus erit incolumis.
 Ac si semper hoc faciet semper incolumis manebit.
 Est igitur hoc totum lex & edictum quod proprie
 uocatur. Secutum uero Socratem legis edictum
 dicit se comitem praebuisse proprium Socratis
 opus. porro quod cum ita uiueret Socrates ani-
 ma eius usque ad alterius circuitus tempus incolu-
 mis perseverat innotata fatale decretum prae-
 mit. Ac si semper hoc faciet quod est in Socrate semper
 incolumis erit innotata fatum. Haec ratione Laio
 praedictum est ab Apolline Caue uetatos libe-
 rum sulcos seras: generatus ille te mactabit im-
 pie & omnis aula respergetur sanguine.
 His quippe oraculis ostendit penes Laium
 fuisse ne sciret. Quae praecessio est. Quod
 porro misertum est iam non in praesente Lai:
 sed potius in necessitate fatali innotata meriti
 praecessione. Quod si necesse esset Laio sor-
 tem illam incurrere: aut iamdudum immineret

clades illa ex inevitabili necessitate, uararet
 sciscitatio: uararet etiam praedictio. Sed ille
 quidem utpote prestius: quae sequerentur semente
 iuxta fatum fieri uetabat: sciens in pte
 eius positum si abstinere uellet. Laus uero ut
 homo nescius futurorum: ab eo qui sciret quid
 agendum sibi esset, sciscitabatur. Sicut aut non
 fato eliciente: sed uirtus intemperantia. Etodem
 modo Thetis praedixerat filio si bellaret apud
 Troiam amicitiam poeniteretur necem: maturu
 exitum cum ingenti phama futurum. Si rediret
 ad patriam longa uite spatia portendi sine gloria.
 Bellauit tamen fati cogente uolentia nulla: quippe
 in optione amipiti. sed tanqm benignolentia &
 propenso iuxta gloriam fauore. Quibus conuincit
 etiam illud Platonis. Causa penes optantem.))
 Deus extra culpam. Item liberam esse uirtutem:))
 nec ulli esse obnoxiam necessitati. Vel cum ait))
 ais Lachetis nullam earum sortito sub ditionem))
 demonum esse uenturam. sed ipsas sponte lecturas
 sibi demonem queng que putauerit delugendum.
 Iuxtaq; Mosca Deus primigenis interdixit ne
 edulibus arborum. ex quibus noticia boni malipz

moses.
 primigenis

Liberam esse uirtutem.

animis eorum obreperet: uerentur, quia absti-
nendi & non abstinendi potestas penes eos esset:
qui consultum his uellet: quid cauendum esset
Deus ostendit prohibiturus frustra si id fieri
esset necesse. **NUNC**. Jam de his agemus
quae in hominis potestate sunt. Omnia quae sunt
in tres ptes a ueteribus diuisa. Possibile. necessa-
rium. ambiguum. Possibile ut genus. Necessarium
& dubium ut species. Ergo omne possibile uel du-
bium uel necessarium est. Necessarium porro dicitur
quod necessitate constrictum est. & quia possibile
pluraq; obdari quominus proueniant non possunt.
quaedam prohibentur declinanturq; consilijs de-
finitionibus adumbrantur huius. Necessarium
possibile. cuius contrarium impossibile ut est ortu
ocidere & aucta senescere. Necesse est enim omne
quod sit natum emori. & quod usq; ad senectu-
tem prouectum est senescere. nec est contrarie-
tati locus scilicet quod ortum est non ocidere.
Dubiorum uero definitio talis est. Dubium est
possibile. Cuius et contrariam impossibile ut
hodie post occasum Solis pluuiam futuram hoc
enim possibile. Aeq; etiam contrarium eius im-

Possibile.
nec m.
ambiguum.

possibile. ut post occasum Solis omnino non pluat.
 Iam uero dubiorum prouentuum plures sunt diffe-
 rentia. Quidam enim frequentia sunt. Quaedam per
 aeq̃ frequentia ut barbare. scire litteras uel agere
 causas. Aduersantur porro frequentibus quidem
 quaeuari exempli sunt his quae per aeq̃ proueni-
 unt: quae non sunt per aeq̃. Erit ergo eorum quae
 per aeq̃ dubia sunt optio penes homines. qui utpote
 rationabile animal cuncta reuertat ad rationem atq̃
 consilium. Ratio porro & consilium motus est
 intimus eius quod est in anima principale. Hoc
 uero ex se mouetur: motusq̃ eius assensus est uel
 appetitus. Igitur assensus & appetitus ex se mo-
 uentur: nec tamen sine imaginatione quam fan-
 tasiā graeci uocant. Ex quo fit: ut per sepe fal-
 lente imagine motus ille principalis anima p̃tatis
 uel consensus deprauetur & elingat intiosa pro opti-
 mis. Cuius rei multiplex causa est. uel agrestis
 in consultando inelegantia: uel ignorantia: uel mi-
 nimū dedita mens importuno fauori. uel falsa
 opinio anticipatio. uel consuetudo praua. certe
 alicuius uitae tyrannica quaedam dominatio.
 Propterea ui aut uolentis deliniamētis potius

rō
 of. hū.

aff-
 appetitus
 imaginatio
 fantasia

Cur mala eliguntur
 & optimis.

qm̄ uoluntate peccare dicimus. Quae cum ita sint
salua est opinio diuinitatis ne praesagio derogetur
auctoritas. Potest quippe praestius tali informa-
tione facta fati consilium dare aggrediendi uel
non aggrediendi. Recte q̄ & rationabiliter
mathematicus originem captauit instituendi
actus ex proprietate siderum atq; signorum. ut
si hoc factum fuerit: proueniat illud. Haec
porro & huiusmodi remedia sunt dubiorum puentium.
in quibus consilij salubritas medicina est. habent
& disciplinae locum maximeq; legum latio. Quid
est enim lex nisi iussum sistens honesta pro-
hibens contraria. Idcirco quia horum electio in
potestate nostra est laudisq; honor & uituperatio-
nis nota: premijq; gra & suppliciorum animad-
uersio: ceteraq; item exornamenta uirtutis ma-
litiq; retinacula reprobata. Nunc cum quid
rerum sic prouidentia. Quidue fatum in substantia
positum & item quid in munere atq; actu inuenitur.
quidue in hominis potestate sit. quid item quod
in potestate fati prouenit prosecuti sumus:
de fortuna deq; his casibus differemus. For-
tunae potestatem omnem in rebus hominum dicit

diuinitas.
praesagium.

mathematicus.

ut. Lano.

Fortuna.
Casus

esse. Casus aliam quandam iurisdictionem. Quae
enim uel rebus uita carentibus uel sine ratione
uiuentibus animalibus ita accidunt non ex natura
uel arte haec omnia casu facta dicuntur. Quae
uero hominibus accidunt uel fauentia negotijs
eorum uel aduersantia fortuita ex fortuna
arbitrio putantur. Causarum uero altera prin-
cipalis est. altera accidens. Principalis causa est iti-
neris faciendi uel nauigatio uel ruris inspectio:
uel aliqua generis huiusmodi. Accidens: ut cum
iter ingresses Sol atq; pluuia adurunt: quae sequit^r
infectio uultus & coloratio: quippe non infectionis
causa tunc fuerat institutum. ¶ Communiter ergo
tam fortunam qm casum principali causa acciden-
tes causas esse dicemus. ut sit causa quidem prin-
cipalis in foro. In fortuna uero & casibus causa
accidens. fit quia quae sunt p^{ri}mi ex necessitate
habent auctoritatem. partim uisitati & frequentib^{us}
exempli sunt. partim ex raro accidunt: & for-
tuna & casus in his inueniuntur quae raro ac-
cidunt. & fortunae quidem irrationabilis & cum
animi ratione proventus inopinatus ex hominum
proposito sumit originem. Casus uero citra pro-

Cā.

positum hominis sit. siquidem quod casu acci-
dit: uel in rebus uita carentibus uel in mutis
animalibus inuenitur. Breuiter ergo cum duae
causae initium habentes ex proposito nostro ita
concurrunt: non quo ut propositum est: sed lon-
ge secus praeterque opinionem accidat fortuna
ludus est. Ut si quis occulte thesaurum terrae
mandat, dehinc agricola propositum habens ui-
tem: aliamue stirpem propagare: thesaurum
illum cum scrobem inditur inueniat. Certe
neque qui condidit ut alius inueniret: sed ut ipse
cum ploto opus esset, reportaret: nec agricola
ut thesaurum inueniret: sed ut scrobem face-
ret: laborauerat: & tamen uterque fortuna usus
est inopina. Quare sic et fortuna recte defini-
pot. fortuna est concursus simul cadentium
causarum duarum originem ex proposito tra-
hentium: ex quo concursu prouenit aliquid praeter
spem cum admiratione. Ut si creditor ob diu
frustra repetitum debitum procedit ad forum
instruendorum gratia patronorum: eodem &
debitor oneranda causa: dehinc conuentus debitor
arbitris patronis diu tractum debitum deperit.

for tuna

Diversa quippe causa utrisque procedendi fuit.
& est illud potius actum quod propositum non
erat, quoniam quod iam pene agebatur. Fuit ergo etiam
concursum simul atque una accidentium sine ratione
causarum in uita carentibus uel mutis animali-
bus. ut clausa fere stabulis sunt. rursus ad
eadem stabula reuertuntur. ultro. cumque ultro
dicimus saxum comidisse. Ac de fato quidem:
deque his que in hominis prete sunt: fortuna quoque
& casibus satis dictum. Sed QVIA Sunt
aliquanta que contra haec eduerso dicuntur: propo-
nenda sunt & diluenda. Tunc demum enim fir-
mis erit fundamentis lorata Platonis sententia.
Aunt ergo. Si deus cuncta ex initio sit antequam
fiant: nec sola celestia que felici necessitate perpe-
tuae beatitudinis quasi quodam fato tenentur. Sed
ille & nostras cogitationes & uoluntates sit dubi-
am quoque illam naturam tenet. ^{rat} praesentia ^{rat} perita
& futura. & ex hoc initio nec potest falli Deus.
omnia certe ex initio disposita atque decreta sunt.
tam que in nostra potestate posita esse dicuntur quam
fortuita necnon subiecta casibus. Porro cum haec
omnia iamdudum decreta sint: cuncta quae ueniunt.

ex fato provenire concludunt. Leges et
 exhortationes & obiurgationes & disciplinas
 quaeque huius sunt: omnia teneri fatalibus condi-
 tionibus. Quando scilicet cui quid accidere decretum est:
 cuius ope vel beneficio debeat provenire. ut si cui
 salus proventura erit in navigando: provenit
 ei non alio quoque sed illo gubernatore navium
 regente. vel si cui civitati proventura erit: ut
 bonis utatur institutis & moribus. ut Sparta
 Licurgae legibus hoc debeat provenire. Item si quis
 erit iustus futurus ut Aristides. hanc educatio
 parentum adiumento ut iusticia atque aequitatis
 obtentum. Aristidem quoque sub fati decretum
 cadere manifestum esse aiunt. Nam & hoc iam
 dudum esse ordinatum: quibus aeger quo medente re-
 ualescat. Denique frequenter fiet ut non a medico:
 sed ab imperatore curetur aeger. cum talis erit conditio
 decreti. Similis ratio est laudum vituperationum:
 animadversionum. praemiorum. fit enim frequen-
 ter ut adversante fato: quaeque recta gesta sunt non
 modo nullam laudem sed contra reprehensionem
 suppliciaque afferant. At vero divinationationem
 dicunt clare demonstrare proventus iam dudum

esse decretos. Neque enim nisi decretum prede-
 ret: ad rationem eius accedere potuisse presagos.
 A minorum uero morum motus nihil aliud
 esse dicunt quam ministeria decretorum fatalium.
 siquidem necesse sit agi per nos agente fato:
 ita homines uitam optinere eorum qua dicuntur
 sine quibus agi non potest: sicut sine loco esse non
 potest motus aut statio. Aduersum que tam
 pugnatiter & ipso fato uolentius instituta quid
 respondebimus? Quod deus fiat quidem omnia:
 sed unum quodque pro natura sua: uel fiat neces-
 sitati quidem subiugatum: ut necessitati obnoxium.
 Anteponit uero ut quod ea natura sit prae dictum cui
 consilium uiam pandat. Neque enim ita sit deus
 ambiguus naturam: ut quod certum & necessitate
 constrictum. sic enim fallitur & nescit: sed
 ita ut pro natura sua uere dubium fiat. Quid
 ergo dicimus Deum scire omnia scientiamque eius
 ex aeternitate solidari. Porro quae sciuntur diui-
 na esse & immortalia: partim occidua & ad tem-
 pus immortalium rerum substantiam fixam
 & stabilem fore mortalium mutabilem & dubiam.
 aliasque aliter se habentem ob naturae inconstantiam.

Ergo etiam dei scientia de diuinis quidem quorum
 est certa & necessitate perpetua munita felicitas.
 certa & necessaria scientia est tam propter ip-
 sius scientia certam comprehensionem q̄ pro eo q̄
 quod secuntur s̄ba. At uero incertorum necessa-
 ria quidem s̄ba q̄ incerta sint & in euentu am-
 biguo posita. Nec enim possunt aliter esse q̄
 est natura eorum. Ipsa tantum in utranq̄ par-
 tem possibilia sint potius q̄m necessitatibus subi-
 gata. Non ergo etiam dubia ex initio rigide
 disposita atq̄ decreta sunt. nisi forte idipsum
 quod incerta esse & ex amipiti euentu pendere
 debeant. Et dicunt q̄ anime quoq̄ hominis
 naturale sit ut interdum ad uirtutem se appli-
 cet. interdum ad malitiam preponderet. perinde
 ut corpus modo sospitati. modo aegritudini proxi-
 mum fixum placet est. & decretum ex origi-
 ne. Qui porro malus sit futurus aut bonus: n̄
 decretum neq̄ imputum. Proptereaq̄ leges &
 magisteria. deliberationes exhortationes. reuoca-
 tiones. institutio nutrimentorum. certa obserua-
 tio. laus. uituperatio quicq̄ his simulantur data sunt.
 quia recte uiuendi optio penes nos est. Si igitur

ex inflyxū s̄ba.

quae sunt pleraque nostri iuris sunt: alia
nostram potestatem: nostra quidem appetitus iudicium:
uoluntas. consensus. preparatio. electio declinatio.
Aliena uero diuitiae. gloria species fortitudo: cete-
raque quae possumus optare potius quam uindicare:
recte dicuntur. Si quis forte uelit quae non sunt
in potestate nostra: nostri iuris esse presumere:
nihil sapere. Consequenter ergo etiam is qui quae
nostra propria sunt praesumit aliena: nihil opinor
sapit. Denique nullus laudatur ob adoptionem
secundorum quae in hominis potestate non sunt
si forte putatur beatus. Prosperitas enim non est
in eius arbitrio. At uero in iusticiis contractibus
temperantiaque negotijs: & in ceterarum uirtu-
tum obseruantia iure laudamur. Siquidem uirtus
libera est. Contraque agentes reprehendimur: quod
dare operam ut peccemus existimamur. debent
perro non spontanea esse delicta: ideo quod omnis
anima particeps naturali appetitu bonum quod
est: semper expetit. Errat tamen aliquando in iu-
dicio bonorum & malorum. Namque alij nostrum
Summum bonum putant. Alij diuitias plerique
gloriam & omnia magis quam ipsum uerum bonum.

Superior

bonum

Est autem erroris causa multiplex. Prima
 quam Stoici duplicem peruersionem uocant.
 Haec autem nascitur tam ex rebus ipsis quā
 ex diuulgatione fama. Quippe mox natus ex
 quo materno uiscere decidentibus prouenit
 ortus, cum aliquanto dolore propter quod ex calida
 atque humida sede ad frigus & siccitatem aeris
 circumfusi migrent. Aduersus quem dolorem
 foetus puerorum apposta est medicamine loco
 artificiosa obstetricum prouisio ut aqua calida
 confouantur recenter nati: adhibeanturque
 uices & similitudo materni gremii ex calefactio-
 ne atque fotu quo laxatum corpus tenerum de-
 lectatur & quiescat. Ergo ex utroque sensu tam dolo-
 ris quā delectationis opimo quedam naturalis
 exoritur omne suauis ac delectabile bonum. Con-
 traque quod dolorem affert malum esse atque uitan-
 dum par atque eadem habetur sententia. Deinde
 diligentia quoque & ex saturatione. blanditijs ob-
 iurgationibus cum aetate fuerint auctoris.
 Proptereaque confirmata eadem aetate in anti-
 cipata sententia permanet. omne blandum bonum
 etiam si sit inutile. omne etiam laboriosum.

etiam si comoditatem afferat: malum existi-
mantes. Consequenter diuitias quod presenti-
mum in his instrumentum est uoluptatis, ex-
mie diligunt: gloriamque pro honore amplectantur.
¶ Natura quippe omnis homo laudis atque honoris
est appetens. Est enim honor uirtutis testimonium.
¶ Sed prudentes quidem ueritatem in suscitacione
sapientia iuri, sciunt quam & cuiusmodi debe-
ant excolere uirtutem. Vulgus uero imperitum
pro ignoracione rerum pro honore gloriam popu-
laremque existimationem colunt. pro uirtute uero
uitam consertantur uoluptatibus delibutam. Po-
testatem faciendi quae uelint: regiam quandam
esse eminentiam existimantes. Natura siquidem
regium animal est homo: & quia regnum semper
comitatur potestas: potestati quoque regnum obsequi
suscipitur. cum regnum iusta sit tutela parentum.
Simul quia beatum necesse est libenter uiuere: putant
etiam: eos qui cum uoluptate uiuant: beatos fore.
¶ Talis error est opinor qui ex rebus ortus animos
hominum possidet. Ex diuulgacione aut succedit
errori supradicto ex matrum & nutricum uotis
dedi uitis gloriisque & ceteris falso putatis bonis

Sapientes

vulgus

regium animal.

insusurratio terribilis etiam quibus temeritas
 uehementius commouetur. necnon in solatijs
 & omnibus huius perturbatio. Quinetiam corro-
 boratarum mentium delimitrix poëtria: &
 cetera scriptorum & auctorum opera magnifi-
 ca quantam animis rudibus inuehant in pta
 uoluptatem laboremq; inclinationem fauoris.
 Quid pictores quoq; & futores: nonne rapiunt
 mentes uel animos ad suauitatem ab industria.
 Maxima uero uitiorum excitatio est in corporis
 atq; humi concretione quorum abundantia uel
 indigentia propensione ad libidinem aut iracun-
 diam sumus. His accedunt uite ipsius agenda
 sortisq; discrimina: agrotudo: seruitium:
 inopiaq; rerum necessariarum. Quibus occupati:
 ab studijs honestis ad consentanea uitae instituta
 officia deducimur atq; a cognitione reuocamur
 ueni boni. Opus ergo futuris sapientibus tam edu-
 catione liberali praeceptisq; ad honestatem ducen-
 tibus qm̄ eruditione a uulgo sepata. Videnda quae
 exspectanda sunt. Lecta omnia quae ptebant
 ad sapientiam. Ante omnia diuino praesidio opus
 est ad perceptionem bonorum maximorum. Quae

poëtria

pictores

diuino praesidio.

corps obsequi

prophetis

nummorum

diuinitas.

cum sint propria diuinitatis cum hominibus
tamen communicantur. Corporis quoque obsequium
sufficiens iuribus animae esse debet ad exertum
laborem tolerandum. Oportet quoque item suffi-
ciens haberi praepceptores bonos: propositumque
id quod sortiti sumus singuli numen. Quippe
Socrati dicitur a pueris comes daemon rerum
agendarum praepceptor fuisse: non ut hortaretur
eum aliquem actum: sed ut prohiberet quae fieri
non expedirent. propterea quoque in hominibus
potestate sunt si per impudentiam agantur cum
agi ea sit inutile clademque afferant: quod a
Socrate artabat bemiolum numen. Diuinitas
uero necessitati quidem subiectarum rerum ambi-
guarum etiam sed quarum iam fatalis completus
sit exitus uera est et complexibilis si modo
diuinitas dicenda est. quippe quae semel acce-
derunt infecta esse non possunt. Ambiguarum
uero quarum adhuc exitus pendet nodum pre-
cedentibus meritis: ambigua est et obliqua
ut est illa Apollinis. Perdet Croesus halyn
transgressus maxima regna. Istic enim tria
erant in fallor ambigua. Unum utrum Syri

& Persarum regnum esset peritulum. Alterū
 an ipsius Croesi potius & Lydū. Tertium
 utrum conditionibus iustis & bellum deponeret.
 Hoc quippe enim fieri poterat: & de postorum
 bellorum aliqua exempla præcesserant. Sed
 quia uoluntas utriusq; aduersabatur armorum
 depositioni. Cum & Cyrus fera quadam esset
 gloriosus natura. Croesus quoq; confidens po-
 tentiaq; cupidus: decretum quod sequebatur na-
 tum erat factum utriusq; proposito pacem inter
 eos minime futuram. Superat igitur ex reli-
 quis alterutrum: idq; erat dubium cuiusnam
 regnum extingueretur. ppeaq; dubia fors: du-
 byq; intellectus præcessit oraculum: ut quodcuq;
 audisset: id prædictum ab Apolline uideretur. Sunt
 alia prædictiones consiliorum ex animi similes:
 quia cum sit in nra potestate deligere ex incertis
 alterum: ne in delectū peccetur ex ignoratione: sua-
 det hominibus quid sit optandum ppter diuini-
 tas. ut Argivis per oraculum querentibus: an ad-
 uersus persas bellum suscipi conueniret. Victimis
 offensa Deo charissima pubes. Armorum cohi-
 bere munimenta. corporis omne discrimen sola

p dicitur

Cyrus
Croesus

oraculum ambigunt.

hbrari.

capitis tutabitur umbra. Stuebat enim quid
esset eligendum quodque optio penes hominem. Id uero
quod sequitur optionem penes fatum. Hebreis
quoque consilium datum a Deo cum predictione rerum
futurarum in istum modum. Si praeceptis pre-
bitis, bona terrarum omnia penes uos erunt. Lactei
quoque & melliflui fluctus non deerunt: Si contem-
pseritis poenarum iminentium seriem. Diuina
uox proseruta est. quippe quod esset dubium id
quod erat positum in hominis potestate parere
uel contemnere iussa coelestia. Quod si optionem
eorum praecederet decretum inuitabile necessa-
rioque contemnendum esset: abundaret predictio.
abundarent etiam promissa & minae. Est igitur
aliquid in hominis potestate. nec sunt homines
ita ut a contraria sentientibus assereretur ma-
terie rerum earum quae aguntur per quas agunt:
sed causa praecedens quam sequitur id quod ex-
fato est. Sed praeter spem aiunt aliquanta gemen-
tibus: & omnium horum duplex genus.
Unum horum quae praeo accidunt. uel quae forte
proueniunt. uel casu aliquo importantur. ut ex
hominibus portenta nasci. Alterum quod fre-

quentius quidem prouenit. Sed originem
sumit ex humana iudicii deprauatione: tū uel
a potentibus iratis: uel ab inimicis res iudi-
cantur: ut accidit Socrati: eiusdemq; populi iudicio
cum uir iustissimus condemnatus est Aristides.
uel cum propheta a consceleratis alter membratum
sectus: alter obrutus saxo. Nunquid et harum
causarum penes fatum. Nec intelligunt diuer-
sas se contrariasq; potentias idest uirtutem et
item uitia simul quod fieri non potest assignare
decreto: cum huius crimina fatis quoq; esse dicunt.

¶ Constituant demiq; quid esse fatum uelint. Vir-
tutem ne diuinam. Sed non esset causa malorum.
An uero animam malignam: Sed denuo a malitia
nihil boni fieri potest: et fato dicuntur et bona
prouenire. Dicent fortasse mistam quandam esse
subam. Et qui fieri potest ut unum et idem quid
malitia simul et bonitate sit praeditum. Intempe-
rantiam et castitatem creet: ceteramq; uirtutu
uitiorumq; importet contrarietatem. Vel quae
porro erit de fato existimatio. quod uel certe
omnia esse bona nec tamen possit. Erig igitur
imbecillum quiddam et sine uiribus. An potest

Isamy
humus

fatum.

in panto
nihil.

quidem nec tamen uult. Hæc uero iam fera est
quedam & inanis inuidia. An uero neq; uult
neq; potest. At hæc dicere, de fato presertim, fla-
gitiosum. An & potest & uult. Erut ergo causa
bonorum omnium: nec malorum auctoritas perti-
nebit ad fatum. Unde ergo mala motu stellarum
causa. Sed ipse motus unde. Et utrum uolentibus
stellis motus ipse talis sit: ut ex eodem motu &
mala proueniant & bona. An inuitis. Si uo-
lentibus animalia sunt stellæ & iuxta propositum
mouentur. Si inuitis: nullus est earum actus.
Certe aut omnes stellæ diuine sunt & bonæ:
nec quicquam faciunt mali: aut quedam malefica.
Sed maleficas esse in illo sancto & pleno boni-
tatis loco quatenus conuenit. Cumq; omnia sde-
ra plena sint coelestis sapientie. Malitiam porro
sciamus ex dementia nasci: quatenus conuenit
maleficas stellas esse dicere. nisi forte id quod
foras non est interdum easdem bonas interdum
malignas esse existimandum. Propterea pro-
misce beneficia & maleficia præbere. Sed hoc
absurdum est putare coelestem subam una eademq;
natura præditam: non in omnibus stellis eandem

de stellis

esse: sed plerasque tanquam a propria degenerare
 natura: sed nimirum inuite hæc stella pati
 untur. Et que nam erit illa tanta necessitas
 quæ inuitas cogat delinquere. Et hæc ipsa utrum
 diuina erit anima: an maligna? An uero rō
 est quedam ut aiunt quæ omnia fiunt quæ ad pñs
 aguntur: quæque futura erunt: proueniunt. Sed
 nimirum monstro simile est dicere: ratione
 fieri mala: quæ multo uerius dicerentur nulla
 ratione. Iniquus est uel etiam libidinosus. Se-
 ries illa causarum inuitabilis unde accipiet
 exordium nisi prius merita nrā in quacumque
 partem locentur. Illud uero quis ferre posset
 quod præter cætera quæ irreligiose dicuntur
 atque consistuntur: prouidentia quoque Dei tol-
 litur hac eorum assertionem: simulque omnis diui-
 nitas exterminatur. Quid enim faciet Deus
 si omnia secundum hæc uersutorum hominū
 affirmationem fient atque impulsu rapido ferantur
 pro necessitatis instinctu? facit tamen hoc una
 presumptio faciliorem causam nocentibus quibus
 licebit non animi sui peruersitatem condemnare:
 sed de fatali uolentia conqueri. facit bonorum

quidam.

concos q aduerso se
fate nati s qst putant.

nota in xtra uitam laudabilem & impetus pru-
dentia pigriores. Quare missum faciendum est
genus hominum ex uersutia & uanitate con-
cretum. qui ut ipsi putant aduerso fato nati sunt:
quibus hac & talia opinari fato prouenerit.

veritas instm.

Deus

providentia
no is

¶ Nos uero diuinam legem sequentes: repetemus
ab exordio digesto ordine quae de fato Plato:
ueritatis ipsius: ut mihi quidem uidetur instinctu
loquutus est. **PRINCIPLO**. dicamus cun-
cta quae sunt: & ipsum mundum contineri regi
principaliter quidem a summo Deo qui est sum-
mum bonum, ultra omnem subam omnemq;
naturam estimatione intellectuq; melior quem cuncta
expetunt cum ipse sit plena perfectionis & nulli-
us societatis indiguus. de quo plura dici nunc
exorbitare est. Deinde a providentia quae est
post illum summum secunda eminentia quam graeci
νοῦν. uocant. Est autem intelligibilis essentia
& multa bonitatis propter indefessam aduersum
deum conuersionem: estq; ei ex illo bonitatis
haustus quo tam ipsa ornatur qm cetera quae
ipso auctore honestantur. Haec igitur dei
uoluntatem tamq; sapientem tutelam rerum

omnium providentiam homines uocant: non ut
plerique existimant ideo dictam quia praecurrit
in uidendo atq; intelligendo prouentus futuros.
Sed quia proprium est diuinae mentis intel-
ligere qui est proprius mentis actus: est mens
dei aeterna. Est igitur mens dei de intelligen-
do aeternus actus. Sequitur hanc providentia
fatum leg. diuina promulgata intelligentia
sapientis modulamine ad rerum omnium guber-
nationem. Huc obsequitur ea quae secundum mentem
dicitur. id est anima mundi tripartita. ut sup
comprehensum est. ut si quis periti legum latoris
animam legem uoret. iuxta hanc legem. id est
fatum omnia reguntur secundum propriam quaeque
naturam: beata quidem necessitate incommuta-
biliq; constantia. cuncta quippe coelestia quae
sint providentiae uicina atq; contigua. fre-
quenter uero accidentia naturalia prope quia
oriuntur & occidunt omnia quae naturae lege
proueniunt. Simul quia imitatur naturam
ars & disciplina etiam haec quae artibus effi-
ciuntur sunt frequentia prouentusq; crebri.
Quae uero reguntur hac lege ratione ordine ac sine

fatu.

an. mundi.

¶ ui reguntur. Nihil enim ratione & ordine
carentis non uolentum. Quod uero tale est
non diu perseverat. utpote quod contra naturam
suam distrahatur. Sequuntur ergo deum proprii
singula ut ait Plato regem imperatoremq; coeli
principem agminis & ducem sublimem uolucris
curru dispensantem omnia & moderantem
legiones coelestium angelicarum potestatum in
undecim partes distributarum. Solam sicut
ait Vestam manere in sua sede. Vestam scilicet
animam corporis universi mentemq; eius
animam moderantem coeli stellantes habenas
iuxta legem a providentia sancitam. quam
legem saepe diximus ^{esse} fatum. seriem quandam
consequentiarum atq; ordinem sanctientem.
Volucris uero currus Imperatoris Dei aplanis
intelligenda est. quia & prima est ordine
& agilior ceteris motibus omnibus sicut osten-
sum est. Undecim uero partes exercitus di-
numerat hactenus. Primam aplanis deinde
vij. planetum. nona aetheris sedem quam
intolunt aetherij daemones. decimam aeriam.
undecimam humectae substantiae subq; duodecimam

. xi .

~ ofta .

terram quæ immobilitas ex conuersione mundi
 manet. Verum hoc fortassis hoc propositum
 quicquid instituto sermone conuincit: quod fatum
 sine ui ac sine ulla necessitate inextricabili
 modo salubri atque ordine ad inuicem instretur. Et hoc
 ordine rerum emanant illa quæ vari exempli
 sunt: quorum partim fortuna potestatem habet:
 partim improvisa & sua sponte proueniunt. Qui-
 bus omnibus casus dicitur imperare. Quæ fata-
 lia quidem sunt. Continentur enim edictis fa-
 talibus nec tamen sunt necessitate uolentia
 perinde ut quæ a nobis fiunt. continentur quip-
 pe legibus nostris. Nec tamen secundum legem
 proueniunt quibus utimur. utpote lex iubet
 interficere patriam proditorem. Quid ergo quia pro-
 ditorem uocat eam cui poenam statuit: necesse
 est ut lex faciat proditorem. Non opinor
 Nam proditor quidem sua mala mente quin
 potius amentia prorumpit ad facinus. Punit²
 uero iuxta legem. Rursusque tamen uictorem
 aut uictoriam lex non facit: & tamen præmiu
 lex dat. Propterea generaliter lex iubet omnibus
 quæ facienda sint prohibet omnes ab inconueni-

proditor.

entibus: sed non omnes obtemperant: nec
omnes faciunt quae iubentur. Quae res osten-
dit optionem quidem esse in hominibus: nec
eandem in omnibus. Ita uero quae sequuntur
id est legitima animaduersiones uel praemia
ex lege sancta. Talis est etiam opinor lex
illa coelestis quae fatum uocatur: sciens homi-
nibus honesta: prohibens contraria. Sequi porro
nunc est. & a fati iugo liberum. laudari uero
bene agentem: tum iuxta legem quam iuxta commune
iudicium. Similiter ergo etiam contraria. Mentiri
quidem & pessime agere uitam continetur edicto
& est in hominibus arbitrio ut praecedens.
Male porro uitam disponere proprium hominis
est. propea puniri plane est ex necessitate fatali.
utpote quod legem sequatur. Haec porro omnia
sedem habent in animis hominum quae anima
libera est & agit ex arbitrio suo. Optima porro
pars animae ea est: quam descripsit Plato
duplicem habere uirtutem Vnam in compre-
hensione diuinarum rerum quae sapientia est.
Alteram in dispositione rerum mortalium
quae prudentia nominatur. Quod si quis ad

optm p/ anj.

Supra

prudentia.

. dicitur honores corporis naturalemque illam concre-
 tionem respiciens plerosque intemperantes
 . alios porro moderatos homines esse non sine
 . fato putat. Et intemperantes quidem eo humo-
 rum intemperie laborare. Moderatos autem
 . eo felicitate concretionis leuari: eaque omnia
 . decreto fieri putat. uera sentit quidem. Est
 enim natura tributum ut imbecilla hominum
 natio uel laboret in prospera concretionem: uel
 adiuuetur moderato in portentu honestatis.
 . Ideoque aduersus huius uitia: romis consilijque
 . salubritas opposita est prouidentia lege. Siqui-
 dem auaritia. libido. crudelitas. ceteraque huius
 . pestes nihil in pueritia designent: sed Ant-
 . confirmata iam aetate noxia tunc opinor
 . cum etiam consilio salubritas confirmatur. cui
 . auxiliatur decus studiorum honestorum. Pro-
 . dest beneuolentia reprehensio. medetur animi
 . aduersio: contraque aduersis rebus obtunditur.
 . prauitas mentis atque inolestit. Ideo ob con-
 . sortium corporis est inter homines bestiasque
 . & cetera uita carentia societas communioque
 . corporum prouentum. Siquidem nasci:

nutriri: crescere commune est hominibus & ceteris.
Sentire uero & appetere commune duntaxat hominibus
& mutis tamen ac ratione carentibus animalibus.
Cupiditas porro atque iracundia: uel agrestium uel
mansuetorum appetitus irrationabilis est. Homi-
nibus uero cuius proprium rationi mentem applicare:
rationabilis. Recordandi tamen atque intelligendi sci-
endiq; uerum appetitus proprius est hominibus: qui
a cupiditate atque iracundia plurimum distat. Illa
quippe & in mutis animalibus & multo quidem
acriora cernuntur. Rationis autem perfectio &
intellectus proprie Dei & hominibus tantum est.
atque inter ipsos homines non perit atque. Compug-
nant quippe se in hominum commotionibus inui-
cem cupiditas. iracundia & item ratio. obtinentq;
aduersum se uicissim ratio ut apud Homerum.
cum Laertius iuuenis pectore pulsato mentem
castigat acerbe, Quin toleras mea mens etiam
grauiora tulisti. quippe in illius animo ratio tunc
iracundiam subiugabat. Apud Euripidem contra
Medea mente saeva: iracundia totius lumen
extinxerat. Id enim nec me latet. nunquam cruenta
cogitem: sed uincit ira sanitatem pectoris. Usque

adeo salubri consilio uiam clauserat immoderatus dolor pellicatus. Ergo in animo continentis iuri semper plus consilium potest. Intemperantis imbecillitas aduersus rationem uitiosis animis partibus suffragatur. Sæpe etiam hæc ipsa uitia semuicem pugnant: ut in adolescente Terentiano. qui aduersus aterrimas amoris flamas resistens honesta macundia nititur cū negaturum se ad conspectum amice ultro aduersentis. ut exclusum indigne reuocet lenocinio blanditijsq; meretricijs. Ergo hæc de quibus intra arana per toris disceptamus. Quæ utrum facienda nec ne sint deliberamus & ad postremum tanquā lata sententia decernimus: non sunt propria nostra: nisi forte ideo quia commoti uel deprauati libidine disceptatores idonei non sumus: cum æquū iudicium carere tanquā græ nūq; anticipationibus debeat. Sed prædictio inquit futuro & cuncta iamdudum disposita atq; ordinata esse testatur. Hæc porro dispositio atq; ordinatio fatum uocatur. Immo hæc ipsa prædictio fatalem necessitatem dñari negat usquequaq; Siquidem prædictio rationabilis æstimatio sit sortis futura: quæ non

: misericordia

Predicatio futurorum.

in rebus certis & necessitate constrictis: sed
in incertis atq; in ambiguis prevalet. Quis
enim consulat presagum de rebus nato. Utrum
mortalis an immortalis futurus sit. Sed illud
potius quod est dubium queri solet: qm prolixa
uita spatia sortitus esse videatur. & utrum di-
ues an pauper. elatusq; an plebeia atq; humili
fortuna futurus. Quae cuncta observatione scia
artificiosa quoq; solertia colliguntur. Auant em
in auium uolatu aut exotis aut oraculis homines
pmonentur predicente aliquo proprio demone.
qui sit eorum omnium quae demrepō secunt^r scius.
Perinde ut si medicus iuxta disciplinam medendi
predicat uel exitum uel sanitatem. Aut & guber-
nator, coeli conditionum non ignarus, ex aliqua
nubecula pronuntiat tempestatem futuram. Quae
cuncta non fato sed artificiosis rationibus usq;
& experientia comprehenduntur. Aeq; cum ex mo-
tu siderum predictio habetur signa observari so-
lent. ortus quoq; & obitus stellarum: & confir-
mationes ad rationem redactae iuxta quam ferti-
litas & sterilitas puenit. Omnis huius ratio
nihil est aliud qm coniectura earum rerum quae

auguria

medic.

gub. nator. nunt.

astrologi.

gub. nator.

uel ad corpus pertinent, uel ad ea quae corporis
 propria sunt: uel ad animam satis corpori serui-
 entem. Unde opinor Platonem animarum quidem
 ex aedificatione Deum opificem praefuisse dicere.
 eorum uero quae animis subtexuntur, alijs diuinis
 potestatibus inferioribus munus atq; officium esse
 mandatum. Ita ut pure quidem animae sint, atq;
 & uigentes florentesq; rationibus a Deo factae sint.
 Utiosarum uero partium eius auctores habeantur
 haec potestates: quibus ab opifice Deo talis cura man-
 data sit. Utiosa porro partes animi quae subtex-
 untur ira est & cupiditas satis idonea uita agenda
 instrumenta. Multa quippe sunt: quae per uirilem
 animae commotionem recte in hac uita fiunt & uindi-
 cantur quotiens iusta iracundia comitem se & auxi-
 liatricam rationi praebet. Multa etiam ex cupidi-
 tate honesta uel mediocri propter libidinum sordes.
 Sicut ergo pure mundi animae regnum in perpetua
 mundi agitatione permixtum est: ita his animis
 quae homines inspirant: opus fuit ratione iracun-
 dia & cupiditatibus interpolata. Ut cum quidem
 se ad rationem totum animal conuertisse curaret
 intueretur coelestia, Cum uero ad terrena dispiceret

despectusque atque non esset ociosus: sed ex eadem
inclinatione cura rerum terrestrium nasceretur.

~ Ut igitur breui multa complectar istius rei dispo-
sicio tali mente concipienda est. **O**riginem
quidem rerum ex qua ceteris omnibus quae sunt
substantia ministratur: esse sumum & ineffabi-
lem deum: providentiam eius Secundum Deum.
Latorem legis utriusque vitae tam aeternae quam
temporariae. Terciam porro esse subam quae
secunda mens intellectusque dicitur: quasi quaedam
custos aeternae legis. His subiectas fore rationabi-
les animas legi obsequentes. ministras uero
potestates naturam fortunam cum & demo-
nes inspectores speculatoresque meritorum. Ergo
summus deus iubet. Secundus ordinat. Tertius
intimat. Animae uero lege aguntur. lex porro
ipsum fatum est: ut saepe diximus. Cui legi
qui pareat sequaturque principis dei ueneranda
uestigia: beatam semper vitam agit iuxta legis
perpetuae sanctionem quod est fatum. At uero
quae Dei comitatum animae neglexerunt: rursus
& ipse alio quodam contrarioque genere secundum
fatum vitam exigunt donec poeniteat eas

Deus

providentia

mens

an.

delictorum suorum: expiatisque criminibus
 demitens ad immortalis dei aeternarum di-
 uinarum potestatum choros reuertantur. Et
 ille legis rigor ab exteriori fortuna transitum
 fieri sinat ad beatam. Quod fieri certe non posset
 si omnia constricta essent uniformi quadam &
 rigida atque irrevocabili necessitate. Sed quo apparet
 providentiam quidem omnia intra se circumplexa
 tenere: quippe omnia quae secundum eandem recte ad-
 ministrantur. At uero fatum providentiae scriptum
 est. Continet autem ea quae sunt in nostra potestate:
 ut praecedentia. Continet etiam meritorum collo-
 cationem. sequuntur animadversio, approbatio: quae
 sunt fatalia: eaque omnia quae casu fortunaque sunt.

Quid igitur sibi uoluit tractatus huius tam larga
 prolixitas? quia multi nulla cura ueri sciendi:
 sed potius ueris rationibus remittendi: & ipsi fal-
 luntur: & ceteros erroribus ineluctabilibus im-
 pliant. Lubrico quippe qui ad unam aliquam par-
 tem mundanae administrationis respicientes: tan-
 quam de solida atque uniuersa dispensatione pro-
 nunciant. Quodque in unam partem inuenie-
 rint: id esse in omnibus quoque mundi partibus

asseuerant. Proptereaq; cum aliquid uerum
dicunt: uerissimiles habentur: qm̄ uis opug-
nantia inuicem dicant. Cum autem de pre-
sentibus perinde habent tanqm̄ de solo
uniuerso que sentiunt red arguuntur inuicem.
Namq; fato quidam agi uerum est. Et ^q quedam
in nostra potestate sint horumq; uerum esse
monstratum est. Quare qui omnia fato fieri
dicunt: merito reprehenduntur ab his qui pro-
bant esse aliquid in nr̄a potestate. Demum
qui omnia in nr̄a potestate constituunt: nec
quicqm̄ fato relinquunt falli deteguntur. Quis
enim ignoret esse in fato & ~~ex~~ nr̄m ius. So-
la igitur vera ratio est: fixaq; & stabilis
sententia quæ docuit quedam fato fieri: alia porro
ex hominum arbitrio & uoluntate proficisci.
Deinde subnectit leges ip̄as & iura fatalia
Principalem quidem legem qua cunctis animis
ob uniformem naturam ad uirtutis uenditatio-
nem æquabilis fato tribuitur facultas sine cu-
iusq; præclaratione. Addit secundam legem
qua sanctum est omnes animas quæ comitate di-
uinum agmen spectauerint æternarum uereq;

existentium rerum naturam formam hominis
 non uere ad abluenda terrena: pia nationis aial
 hominem significantes / deo q in multis animalibus
 nulla sit cogitatio de Deo. Porro deo his que
 ratione instructa sunt. Præstantissimum quidem
 animal id esse quod cæteris animalibus coelestibus
 subam ex se largiatur. Colat autem aliud multo
 præstantius in quo sit origo rerum. Secuntur uo
 quondam per ordinem inferioris eminentiam po-
 testateq singula potiora quicq uenerantur numi-
 na. Quia igitur ultimus est homo ex his que
 ratione utuntur animalibus: cunctaq meliora &
 elatiora ueneratur, uire præcipua religionem præ-
 dictam esse dixit. Cumq dupla natura sit hois
 Altera melior. altera inferior. lege opus fuit
 tertia que miera distingueret. Est porro melior
 sexus uirilis. muliebris inferior: non quo sit ali-
 qua in aïs. differentia. una est quippe natura: sed
 diuersitas tm in sexu esse debuit, caduca mortali-
 tate partus substitutionesq desiderante. Deniq
 cum una eademq uirtus sit maris & foemine
 corporum tantum ipsorum diuersa uires sunt:
 cum eorum alterum densius: alterum sit frigidius

homo.

neccitas.

corp^u

& rarius. Sequitur alia Lex quam designat
his verbis. Cumq; necessitate decreti corporibus
inferentur corporea suppellex varie mutabitur
quibusdam labentibus & alijs inuicem succedentibus
membris. Necessitatem nunc uocat usum inco-
rpusabilem munusq; incorporationis. Neq; enim
atq; poterant regi terrana rationabili anima regente
nisi corporis adhibita coniuratione. Corpus porro
terrenum hoc non diu stat sed torrentis more
precipitis ipm effluit & ab effluentibus inundatur.
Sunt quippe in eo multi meatus: multaq; item e-
missacula: tam in promptu & visibilia: q; latentia
& cetera: per qua fertur humor & spūs aliatq;
superflue reliquie cibi & potus: quibus egressus
conservationis animalium causa natura comenta
est. Et aduersum detrimenta egestionis pro com-
petenti modo uicem reperiat ex humido &
siccitate atq; contrinsecus circumfusi aeris
respiratione. Meatus igitur ingredientibus om-
nibus pro modo proq; magnitudine eorum natura
fabricata est. Idq; ipsum est quod dicit idem
Plato quibusdam labentibus & alijs inuicem
succedentibus membris. Hec ergo lex illud est ut

emissacula.

ante omnia sensum ex uolentis passionibus
 excitari merito. Vita quippe sine sensu esse non
 potest. Siquidem interea quae uiuunt & quae uita
 carent: haec sit opinor differentia ut sentiant haec
 illa sine sensu sint: nascentiaq; simul cum uita
 sensum aspiciuntur: & indigna corporis atq; ani-
 mae sentire desinant. Certe siue passio siue poten-
 tia siue aliquis effectus est sensus hic animatus
 est proprius ex corporis animaeq; copulatione con-
 flatus. Ex uolentis uero passionibus recte non eade
 ac simili facilitate anima contemplatur. Contempla-
 quippe facilis intentio est. sensus uero nascitur: ex
 consortio corporis atq; passionum & sunt multae
 corporis passionis eiusmodi: ut neq; contingant
 animam: & sensim latentemq; uanescent qualis est lap-
 sus in uidendo uel audiendo. quidam tantu pulsus
 corporis uolentiores sunt qui ad animam usq;
 permanent. Est ergo sensus passio corporis qui
 busdam extrinsecis & pulsantibus uarie ead
 passione usq; ad animae sedem commeante. Quae
 passio cum est leuis molliterq; palpando potius
 qm pulsando corpus mouet: consentit anima
 corporis titillationi. Atq; hoc genus sensus: uo-

sensus

passio

Sensus

voluptas.

dolor

Spes

amor

timor

mid. a

luptas cognominatur. Porro si est asperitate
quadam preclita passio: doloris nomen accipiet.
ut sit perspicuum uoluptatem ac dolorem spes
esse sensus. sensum genus. Omnis porro talis cupi-
ditas mixta est uoluptatis & doloris effectui
consequentemq; amor huiusmodi rerum inter do-
lorem uoluptatemq; positus inuenitur. Spes quippe
fruendi uoluptatem creat. Dilatio tristitiam &
dolorem. Quare sequitur. sentiendi legem lex amandi.
Amor uero conseruationi corporis plurimum con-
fert: idemq; est auctor successuum. Idem hoc in
ima quoq; reperitur quotiens sine ratione ac sine
modo commouemur agresti quodam ardore mentis.
Aduersus quem instruitur anima cautionis salubri-
tate. qua nimia facta transit ad formidinis uitium.
Itaq; animi uigor qui factus immoderatio pgressus
est ad iracundia limitem & item cautio sint
anime data ob tutelam corporis immoderate
crescentia perturbant animam potius q; regunt.
Ceterasq; inquit pedissequas earum perturbationes
diuerso effectui pro natura sua permouentes. Pe-
dissequas quidem cupiditatis dolorisq; cognatas
& consentaneas passiones emulationem dicit

inuidiam obtreccationem & cetera huiusmodi.
 Voluptati uero in alienis malum gaudium iactan-
 tiam gloriae uanitatem. Metui porro fugam for-
 midinem. Iracundia nihilominus saeuiriā feru-
 tatem. calorem quaque his proxima. Diuersos
 inquit effectus pro natura sua. permouentes.
 ea uidelicet quae sunt his ipsis contraria uirtutū
 ornamenta quae uirtutibus fiunt. Quae quidem
 uirtutē si frenarent inquit, his iustam lenemq; uitā
 fore. Aperte & ita ut dubitare nequeamus sui iuris
 esse animas docet in delectu atq; optime. horū
 omnium premia etiam constituit. uirtutibus
 uirtutum animis reditum ad coelestem sedem.
 perpetuamq; immunitatem. Verum quae libidine
 se tota culauerint, in munere uitae secundae appe-
 riore. congruamq; moribus & instituto uitam
 futuram. Siquidem ex uirili sexu transeant
 in foeminae formam. Quae uitam meliorem tem-
 perantemq; delegerit ad meliorem fortunam re-
 uocabitur. Porro si deterior fuerit facta de-
 teriusq; uiuet propter nimiam corporis am-
 plexationem uitae destinabitur infeliciori, quoad-
 usq; ad ferae naturae prouenerit immunitatem.

sui
 aias esse iuris est.

transmigrationis.

prima.
 prima.

Empedocles tñ Pythagoram serutus: ait eas non
 naturam modo agrestem & feram sortiri: sed
 etiam varias formas cum ita dicit. Nam ego »
 iam dudum uixi puer & solida arbor. & tali »
 sexu inde animal. tunc lactea uirgo. non iux »
 sexus siluestrem conuersio non: sed in diuersoru
 animantium ut ipse alijs testatur uersibus:
 quibus abstinere oportere censet animalibus.
 Mutatos sobolis maculat pater impius artus. »
 Djs epulum libans saena preterita mente. »
 hostia luctifera funestatur dapē mensa; »
 natus item ut pericles cedit matremq; patremq; »
 Nec sentit coros mandens sub dentibus artus. »
 Item alio loco. Comprimite o gentes homicidia: »
 nome uidetis Mandere uos proprios artus ac uiscera »
 ur̃a. Sed Plato non putat rationabilem animam
 uultum atq; os ratione carentis animalis induere:
 sed ad uiciorum reliquias accedente corpore de
 incorporationis autis anima uitjs efferari ex
 instituto uitae prioris & macundum quidem ho-
 minem eundemq; fortem prouehi usq; ad ferita-
 tem leonis. ferum uero: & eundem rapacem ad
 proximam luporum naturā similitudinem

qua rationi & quo modo, plato
 putat animas in diuersa
 migrare corpora.

peruenire. Caterorum item. Sed cum sit re-
 ditus animis ad fortunam priorem. hoc uero
 fieri non potest nisi prius reditus factus erit
 ac clemens & homine dignum institutum.
 Rationabilis porro consilij correctio quae poeni-
 tudo est non proueniat in his quae sine ratione
 uiuunt. Deinde ait Pausanq; malorum non
 prius fore qm conseruta eas similis eademq; sen-
 per uolueris illa mundi circuctio Cuncta eaz
 uitia ex igni & aqua terra aere contracta omemq;
 a illuuiem detersepit inconsultis & imoderatis
 erraribus ad modum rationisq; temperiem redactis.
 Tandemq; semper circuctationem motus intelligentis
 animae significans. Similem uero eius cum deliberat
 ut intelligat. Haec quippe uirtutes sunt animae ra-
 tionabilis. Inconsultos porro & imoderatos errores
 animae dicit esse: qui ex igni terra ceterisq; corpo-
 reis elementis oboriuntur. Aduersus quos obui-
 tens anima reuertitur ad antiquam diuinitatem
 suam & habebit hominis naturam competentem.
 Has leges ait a magno opifice Deo animis esse
 intimatas. Causam intimationis ostendit nequa
 penes se demerep ex reticentia noxa resideret

Ns.

peccm ex mlpur.

auctus volens ostendere malitiam non ex de-
 creto ac uoluntate dei prouenire hominibus:
 sed ipsorum uel imprudentia uel deprauatione.
 Deinde post exponem legum fatalium Semente
 facit animarum mram Deus. partim in
 terra: partim in luna. partim in ceteris que
 instrumenta temporis esse dicit. Iuxta Pytha-
 goram quidem qd ita ut in terra sit etiam in lu-
 nari globo constant homines etiam in ceteris
 errantibus stellis Iuxta uero quod in alijs libris
 idem asserit alterna uice fungi munere animas
 quibus terranarum rerum tutela mandatur.
 Ita ut que iam fungentur munere prima seran-
 tur in terram: que post has in lunari globo ac
 deinceps alios globos consequenter. Deinde iubet
 a se factis dijs uel stellis fingere humana corpora
 animarum competentium receptacula: hisdemq;
 adhibere cuncta ad mimula uitales substantias.
 Principio appetitum qui diuiditur in iracundiam
 & cupiditatem sine quibus corpus mortalis ani-
 mantis neq; esse neq; uere administrari potest.
 Deinde artes que uictum necessarium largiuntur:
 ceteraq; omnia iuxta uires ut qm optime mortalis

appetitus
 iracundia cupiditas

natura negatur: iuxta vires videtur non efficien-
tium: sed eorum quae efficiuntur: propeque homines
tam ad bonitatem quam ad malitiam inclinatio-
nes habent. Ex quo fit ut saepe ipsi sint aucto-
res malorum. Talis ergo fuit ordinatio summi
opifinis Dei: ut quod erat in corpore mortali
minime mortale: sed diuinum potius et semper-
num ipse construeret. Porro quae dissolubilia
unquam essent futura: minoribus efficienda man-
daret. Denique completa dispositione in suo inquit
effectu manebat: quod est nimirum ut providentia
sua cunctis tam ex aeternitate quam natus gene-
ratisque consuleret diuinis quidem et aeternis
et mortalitatem propagans. Temporariis vero per
aeternitatem non iugem et integram sed ex suc-
cessionem. Deinde docet ipsam humani corporis
edificationem: sentiendique causam et cetera
quae sequuntur. Ex mundi inquit materiis foenum
elementarium mutuati quod redderetur cum opus
foret. Corpora nostra ex quatuor materiis esse
composita in promptu est. Est enim in his quod-
dam continuum quod tactui resistit: idque sine
terrena soliditate non est. Est etiam calidum

: formu

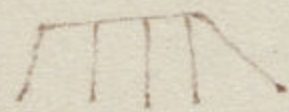

aliud idemq; uisibile. Porro quae talia sunt
 sine igne esse non possunt. Et praeterea ple-
 num spiritus ut sunt hae uenae: quae arteria
 nuntiantur. Est etiam humor ut sanguis: &
 cetera quae manant ex corpore: sed neq; humor
 sine aqua: neq; spiritus sine aere constat unquam.
 Est igitur in corporibus nostris aquae portio: &
 item aeris necnon ignis & terra. Unde opinor
 hominem mundum breuem a ueteribus appel-
 latum nec immerito. Quia totus mundus & item
 totus homo ex hisdem sunt omnibus. Corpore
 quidem easdem materias habente omnia quoq;
 unius eiusdemq; naturae. Inuisibiles porro con-
 iunctiones confusas appellat. uel minorum corpuscu-
 lorum coacervationem ut Diodorus. uel eorundem
 simulum inter se conglotationem formalem ut
 Anaxagoras: uel supradictorum multiformem
 implicationem: ut Democritus & Leucippus. uel
 interdum concretionem: interdum discretionem
 ut Empedocles. Concretionem quidem amittitiam
 Discretionem porro & separationem inimititiam
 uocans. uel ut Stoici corporum diuersorum us-
 quequaq; concretionem. Quorum omnium modu-

ho. mundus huius.

gompas.

corpusculorum naturae.

quendam concatenationemque dicit esse in minu-
 tis solidisq; corpusculis quæ gomphos cognoscunt.
 Et tali igitur humani corporis adificatione æterna
 animæ duos circuitus addidisse dicit Deum qui cir-
 cuitus opera animæ sunt. Quorum alter intelligen-
 tia est. alter opinio. Porro omne quod operatur ni-
 necesse est. Substantia ergo animæ minime est orio-
 sa. Undiq; igitur corpus humanum duabus mor-
 talis animæ circuitionibus obligatum totum atq;
 ex omnibus regionibus vitali sustentatur uigore.
 Irriguum porro fluidumq; corpus uocat: ob præ-
 dictas egestionis & saturationis uices. Circuitus
 porro inquit in torrenti rapido defluoq; obligati.
 Torrentem uocat syluam corpoream ppea quod
 fluere non desinat: neq; unqm; maneat incerta
 & instabili constantia. Neq; tenebat neq; teneba-
 tur. Animas aut corpora non tenuisse: neque
 uero ipsas a corporibus potuisse cohiberi. Quam
 animæ corpora non tenebant quia nutui suo
 & uelut refrenatio pro arbitrio corpora tunc
 non obsequabantur. Animæ porro a corporibus
 demum non tenebantur. Quippe cum ipsa corpora
 ambitu animæ circumtenderentur & sine complexu

Intelligentia opinio.

Torrent. sylua corporea

eius mo^{do} dissiparentur. Sed ut ferebant
inquit & inuicem ferebantur. ferebantur quod
ad uitia cogente indigentia corporis. ferebant
uero eadem corpora uitam salutemq^{ue} eisdem pro-
curando. quod est proprium munus animarum.
Hoc autem utruq^{ue} non est sine uolentia. qm̄
nec anima uoluntate propria in uitia recidebant.
nec corporibus placebat naturales indigentias
ferre ac sustinere patienter. utpote quæ natura
sua dissolutionem dissipationemq^{ue} ferrent.
¶ Continebat ergo ut totum animal moueretur.
præcipiti tamen & inordinata iactatione. Prae-
clare. Neq^{ue} enim quod mouet sine eo quod mouet^{ur}.
motum potest edere. Neq^{ue} demum quod mouetur.
sine mouente. sed utriusq^{ue} opus est p^{ar}tia. Et est
opinor. quod quidem mouet anima. quod mouetur.
corpus. Ex quibus & animalia constant & motus
eorum. Et prorsus hæc omnia spectant eo ut
conspiciatur anima uitæ puerilis amentia. Modo
quoq^{ue} sensus excitetur omnibus animalibus secundum
naturam eorum. sed illi motus familiares sunt.
¶ Est quippe in his ignis cuius natura summa
& alta semper capessit. Est etiam terra ali-

Continebat.

an^{te} sup^{er} puerit^{em} amentia

quantum quæ mediâ mundi sedem optinet.
 Est aerium quiddam & humectum. quæ duo
 huc atq; illuc late & prorsus ad omnia natura
 sua feruntur. Quorum motuum compositus est animal.
 Mobilior porro anima puerilis & inquieta maxi-
 me quidem ob irrationabilem mentis imbecillita-
 tem nondum ratione firmata. deinde ob mi-
 nimam calorem: humorumq; in illa ætate abundan-
 tiam: sicut ipse ait in legibus. Pueros in imo
 ignis lactari calore præcipue inordinate sine iudi-
 cio improbeq; omnino motus naturales in pue-
 ris celebrari. Unde ait. Immensò quippe gurgite
 irrigante & immoderate effluente. Irrigante
 quidem cum nimio calore cito confectus cibus
 resumitur. sæpius effluente quidem iuxta neces-
 sitatem egestionis. Testatur hippocratis cibo
 nimio recreanda esse puerilia sanctiens corpora
 ne consumantur damnis egestionis. Sed adhi-
 bito cibo tenera ætas delectatur: immitto aut
 denegato dolet. Ex quo fit ut voluptatem qui-
 dem amplectitur: tanquam bonum. offendatur
 autem dolore: tanquam malo. etiam quæ extrinse-
 cus accidunt frigoris & sitis: æstus &

an pueri.

durior tactus quæ omnia sensus exoritant asperos.
quæque his contraria sunt iocundos & voluptuarios
in tactu odoratione gustatu. Quos quidem sensus
ait & initio & nunc usque maximos & violentos
motus fieri. Quippe sensus auxiliante solua mi-
nio inordinatæ fluxu totam animam actusque
eius omnis uolenta commotione turbare. **T**amque ut
anima pars altera sanctior diuiniorque que mens
atque intellectus est. nunquam exorbitans neque ullis
erroribus: falsisue opinionibus derivabilis. huius
quidem motum cohibuerunt dominationemque eius
in tota anima compesterunt contrarios motus
agentes, ut esset quidem intellectus in anima: sed
nihil ageret impediens sensibus. At uero illam
alteram partem animæ quæ est opinio perdere qui-
dem omnino non poterant. Nam hoc quod erat
prædita diuina potentia nec solui nisi ab eo solo
qui coniecerat ualebat ante fatale animæ cor-
porisque diuigium. **C**oegerunt tamen aduersus naturam
suam initi atque agere actus incongruos cogentes
falsis opinionibus credere. Deinde ad monens
eorum quæ in psychogonia docuerat, medietates
illas ait & analogias tamquam regione sua & loco

pulsas quæ consentaneos motus animæ coe-
 lestibus tramitibus dirigebant illud significans
 quod in pueris mens quidē intellectusq; eius
 omnino sit otiosus & uelut constrictus uin-
 culis motum eius prohibentibus, ratio tantū
 agat aliquid cum uel appetit quid temera atas
 uel uidiat uel imaginatur. non recte licet ad
 hoc trahentibus eam sensibus atq; eam genere
 circumscribentibus ob supraductas causas re-
 rumq; ignoracionem. In quo etiam Aristoteles
 consentit dicens initio pueros etiam nunt
 lactentis ætatis omnes quidem uiros putare
 patres. omnes autem foeminas matres ætatis
 accessu discernere & non nunq̃m in distincti-
 one falli. sepe & falsis captas imaginibus por-
 rigere ad imaginem manus. easq; omnes opimo-
 nes supinas uocat: cum ea quæ ledunt cōmo-
 dai quæq; prosunt noxia esse arbitrantur.
 Idem cum ad uoluptatem permiciosam ferunt
 offenduntur autem salubri labore: quod pro-
 fecto non contingere nisi nimium sensibus
 crederent qui natura plurimum incipiendo
 uiuent. Atq; ut totam rem plane expediret ex-

pueros

opimiones supinas

pueri : offenduntur salubri labore.

St. Win.

Inimici sunt.
non sunt.

Senes pueros.

emplo quoque utitur perspicua claritudo. Summa dementia est cum quis non solum ignoret. sed id ipsum quod ignorat: misceat. proptereaque falsis consentit imaginibus, ut quae falsa sunt: uera quaeque uera sunt falsa esse praesumat. ut cum maliciam quidem praedisse: uirtutem uero obesse perniciemque afferre arbitrantur. Quae quidem opinio usque ad nouissimam aetatem plerisque comitatur, qui facere iniuriam, commodissimum: recte: damnosum putant. praecipue exornantur. Hos Aristoteles semis pueros uocat quoniam mens eorum a mente puerili minime differat. Exemplum quod diximus late est ex aduerso stantes in leua nostra certe habemus contra stantium dexterarum partes. Item illi similiter nostras: rursumque leuas partes in dexteram. Si igitur inquit alter ex duobus recte & secundum naturam stet. alter uero ita ut caput solo figat: pedes pro capite suscollat: & sint ex aduerso tunc se inspicientes inuicem: opmabuntur dexterarum partes sinistras. sinistras dexterarum inuicem. Tale aliquid pati animas dicit quoque iuxta rerum contemplationem inter initia & reuolens incorporatas. Cum igitur ita se habebit

& uultus

& audiet intelligibilem esse naturam & sine
 corpore quae sola uere perpetuoq; eadem sit. rursus
 de his quae nascuntur & occidunt id est de corporali
 bus & sensibilibus quae fluida sunt & mutabilia opinor
 tunc aduocatis sensibus puerilis anima testimoniis
 eorum facile credens intelligibilem quidem naturam
 nullam esse confidit. utpote quam sensus ne som-
 niet quidem. sola autem sensilia pro certoq; sola
 esse presumit: quae uideri tangi ceterisq; sensibus
 percipi queant. Itaq; non opinor mentis intel-
 lectusq; compos erit. Ideoq; addidit. Nec habet
 ullum certum ducem talis peragratio. Neq; enim
 intellectus ducem se praebet ceteris anima parti-
 bus ut qui sit otiosus: neq; illa alia pars anima in
 qua sunt opiniones quam subegerint atq; in seruitum
 redegerint sensus. usque adeo ut cum seruiat: domi-
 nari se putat. & aliquid ex pristino splendore ac
 dignitate retinere. Ac ne quis eum putaret de anima
 cuiuslibet animalis hoc diceret, addidit. Crescente
 uero homine postq; incrementi nutritionisq;
 tenui iam riuo meatus effluet. animaq; circuitus
 tranquilliore motu uiam suam peragent: deductiones
 erunt: merito. fit enim melior indues quanto fit

paginas.

Intellectus.

otiosus.

nutritio

perfectior & in cognitione rerum excitatio.
Cum quippe nuntij sensus in nobis erant auctori-
tatis: in nobisq; apud animam fidei deprehensa
fallendi consuetudine. maxime si sit studiis in-
quit elegantioribus erudita: immens omni per-
turbatione atq; aegritudine deget. Si negliget clau-
dum iter vite serpens cum familiari demum
stulticia reuocabitur ad inferna. Consequenter
sibi componit. Namq; hominem ex anima &
corpore. Quotus quisq; igitur utrumq; curabit: erit
incolumis & fortis. Qui neutrum: mancus
& debilis. Qui alterum ex duobus, claudus.
Ergo indocilis & corpori tantum diligentiam
improbens & claudam habebit vitam procul dubio.
Et claudam quoq; etiam illius animam fore cuius
recte quidem sunt opiniones: sed nequaquam sacris
intelligibilium sit initiatus. Simul quia de totius
hominis constitutione disserit integre per partes.
nunc membratim. Qui sicut in mundam cor-
poris constitutione fecerat: utilitatem cuiusq; mem-
bri reuelat: causasq; reddit uisus nri & auditus.
Sensuum quoq; utilitatem persequitur. & eorum
membrorum que sensum adiuuant. Dicit de

clauda vtr

clauda ain.

† memoria
Somnys
Spemlo.

142

memoria. dicit de somnys. eorum quoque causas
reddat quae in speculis simulacra cernuntur. Eorumque
causas rationesque subdidit. Demonstrat etiamque
principales causas sint. quae item principalibus
accidunt. Quae item sint ipsa quidem immobilia
moueant tamen alia quae demum quae ab ipsis
mouentur ex aliqua necessitate. quaeque cum ratione
mouent ad effectum rei utilis alicuius quaeque
sine ratione & ut libet. **ORDITUR** demum
a capite. quam partem corporis principali quadam
esse eminentia dicit. proptereaque opportuisse in ex-
celso atque eminenti loco tanquam arcem totius cor-
poris collocari. ut domicilium esset partis aia
principalis quod hegemonicon a philosophis dicitur.
id est ratio. cuius virtus duplex. altera intel-
ligens. optimatrix altera. in qua quas sapientia
cum disciplina & item prudentia cum rectis
opinionibus conualescunt. Quas duas diuinas
circuactiones animae idem auctor appellat. In quibus
cas diuinas potestates quae frangebant corpora
hominum ad similitudinem mundani corporis
formasse dicit caput rotundum & globosum.
Cuius ita informato conrexisse rationabilem

Caput.

ut quovis.

Intellectus

opinio.

motum: qui rationabilis motus principalis
animae potestas est. Propterea quod principalem animae
potestatem asserit in capite sedem habere.
Sed quoniam de hoc diuersae opinioniones philosophorum
tam ueterum quam nouorum extiterunt, re-
consendae nobis sunt singulae. ut habita compa-
ratione quanto ceteris ad uirtutem praestet
Platonis: fiat palam. Qui diuiduam fore
solui subam censuerunt: interponentes immenso
inani: modo ex terra. modo partes quidem sed indiffe-
renter sui similes tum athomos: uel solidas mo-
les. Nullum locum certum diffinitumque princi-
pali animae partem dederunt. Spiritus quippe: ut
ipsi asseuerant per fauces ad pulmonem com-
means in respiratione attenuatus: ad cordis
sedem facit transitum. Deinde per arterias
quae sunt a corde porrectae: peruenit ad caroti-
cas ita appellatas uenas, quod haec eadem uulne-
rate mortem afferant soporiferam. Per quas
idem spiritus ad caput fertur: preteruehens
nervorum angustos mentus: atque ita primum
nasci dicunt initium sentiendi & intermanare
ad coeterum corpus. Idque omnino sensus

diuiduam syluam stans

*

Spus

mitatus

est tractus. sed fit proprius ob diuersitatem
 membrorum quibus sentimus. Qualia enim
 fuerant organa sentiendi: talis sensus ex-
 igitur. ut per oculos uisus. auditus per aures.
 Atque in eundem modum ceteri. Unus tamen est
 sensus qui in multis deformatur. Aut enim
 moles quadam sunt leues & globosae cedemque ad
 modum delicate ex quibus anima subsistit.
 quod totum spiritus est: ut Astlepiades putat.
 Aut igitur athorini iuxta democritum: qui ex
 hisdem corporibus ignem & animam censet
 excudi. uel idipsum athorini casu quodam & sine
 ratione concurrentes in unum & animam crean-
 tes. ut Epicuro placet ob similitudinem atho-
 morum. quarum una commota omnem spiritum
 id est animam moueri. facit simul. Unde plerumque
 audita mouet: candorem & frigus simul homines
 recordari. Vel cum quis edit acerba quadam.
 cum haec uidet assiduus praeiungit intimento soluit
 & cum ostitantibus simul ostitant. Alii quoque
 consonis rhythmis moueri os iuxta sonos.
 Quae cum ita sint quaerunt qui magis capite
 quam pedibus sapiamus quam mentis disciplinae

assiduo sensus exercitio corroborantur: pruden-
tiaque initium ex a^{to} temperamento orsum: usque
assiduo promotum: perueniat ad perfectionem
dum frequens observatio rudimenta creat. ru-
dimenta item artem quae tempore atque usu con-
firmata sit disciplina. Idem negant princi-
palem animae vim consistere in capite: propterea
pluraque animalia capite secto: uiuant ad tem-
pus & agant soluta tanquam nullo damno cor-
poris uniuersitati allato ut apes & item fuci.
Quae capibus licet abscissis ad momentum
uiuant & uolant: aculeisque se secundum suam
defendunt. Quae non facerent si in capite con-
sisterent quod est in anima. Principale etiam
in corde negat. Crocodilos enim analis cor-
dibus aliquandiu uiuere & resistere aduersum
uiolentiam. Hoc etiam idem in testudinibus ob-
seruatum maxime & terrestribus capris. Ad-
uersum quae respondetur ab alijs nihil esse mi-
rum: si cum initia & quasi quedam fundamen-
ta dogmatis imbecilla & minus idonea iacta
sint: totum eorum dogma nutet. Quae est eni-
corum de anima opinio. Nempe quod ex minutis

corpusculis constet. Ergo corpus intum est
 anima. Et erit anima propria nulla suba:
 sed potius corporis. Corpus enim creat ani-
 mam iuxta ipsos. ^{utaq;} anima contingit. Ergo
 secundum hanc eorum opinionem: ut nunq; sit
 eadem anima: sed diuersa habeatur atq; muta-
 bilis. Cum em dicant corpus esse antiquius
 anima: dant corpori principatum: id semp fluit
 atq; immutatur. Erit anima igitur quae secunda
 conditionis est: eadem patitur quae corpus. Mu-
 tabitur ergo tempore & semio ceteris item quae
 fert natura corporis attentabitur. Atq; ita
 male fundata scia honestum inuenire no pot-
 exitum. At uero ex illis qui putant iugem esse
 siluam & adunatione quadam sibi cotinuatam.
 Empedocles quidem principalem animae uim
 constituit in corde sic dicens. Sanguine cordis
 em nri uiget intellectus. siquidem intimis sen-
 sibus nris sentiamus ea quae sunt extra nos
 propter cogitationem. Ideoq; ait terram terreno
 sentimus. at aethera flammis. humore humecto
 nro spirabile flatu. Sed de his omnibus qua-
 lia sint: quantamue inter se habeant d riam

De sedi anima
 contra Empiricos.
 q putabat esse in
 sanguine

Hebraei.

cordis sanguinem diiudicamus. Hebrei
quoque secundum hanc opinari videntur de
ui anima principali cum dicunt. Clamat
apud me sanguis fratris tui. Et item alio loco
Non edetis carnem cum sanguine. quia om-
nium animalium sanguis anima est. Quae si
ita intelliguntur ut debent: animam esse ani-
malium sanguinem quia sit uehiculum irra-
tionabilis animae. Partes cuius sunt importu-
ni appetitus. Habet rationem talis assertio.

Si autem confitentur animam hominis rationa-
bilem fore: credant sibi quod deus à se hominibus
factis inspirauerit diuinum spiritum. quo ratio-
namur intelligimus & quo ueneramur pie Deum:
estque nobis cum diuinitate cognatio: Dicitur et se
dicamur & filij summi dei. quam cognationem
cum Deo & omnino rationem qua rationiamur
sanguinem putare esse, non recte opinantis est.
Quae omnia nobis aduersum Empedoclea quoque
dicta sunt. Stomachum uero cor quidem esse sedem
principalis animae partis sentiunt: nec tantum
sanguinem qui cum corpore nascitur. Spiritum
quoque Zenon querit hactenus quo recedente a

apertio.

Apud diuinit.

cognatio in di.

filij summi dei.

Cor.

Clamat apud me sanguis fratris tui.

corpore moritur animal. Hoc certe animal
 est. naturali porro spū recedente moritur
 animal. Naturalis igitur spūs anima est. Item
 Chrysippus una & eadem inquit certe respi-
 ramus & uiuimus. Spiramus autē naturali
 spū. Ergo etiam uiuimus eodem spū. Viuimus
 anima. Naturalis igitur spūs anima esse inuenit.
 Hæc igitur inquit octo in partes diuiditur in-
 uenitur. Constat enim a principali uocali substan-
 tia & quinque sensibus ferendi etiam preceandiq;
 potentia. Porro ptes anima uelut ex capite fon-
 tis cordis sede manantes per uniuersum corpq;
 porriguntur. Omniaq; membra usq; quaq; uita-
 li spū complent. regunt & moderantur: in-
 numerabilibus diuersisq; uirtutibus nutriendo.
 adolendo. mouendo motibus localibus instru-
 endo sensibus compellendo ad operandum. Totaq;
 anima sensus qui sunt eius officia uelut ramos
 ex principali parte illa tanquam trabe pan-
 dit futuros eorum quæ sentiunt nuntios. Ipsa
 de his quæ nuntiauerint iudicauerint iudicat.
 & porro quæ sentiuntur composita sunt utpote
 corpora. Singuliq; sensus unum quiddam sen-

Sensus.

— tiunt. hic colores. sonos alios. apt ille suorum
sapores discernit. hic vapores odoratum. Ille asperum levigationemque tactu. Atque haec
omnia ad praesens. Neque tamen praeteritorum
meminit sensus illius nec suspicatur futura.
Intima uero deliberationis & considerationis
proprium cuiusque sensus intelligere passionem.
& ex his quae nunciant colligere quid sit illud:
& praesens quidem accipere: absentis autem memi-
nisse. futurum item providere diffinit: inti-
mam mentis deliberationem dicens sic. Inti-
mus est motus animae uis rationalis. Habent
quippe etiam muta uim animae principalem
qua discernunt cibos: imaginantur declinant
insidias: praerupta & praecipitia suspiciunt.
necessitudinem recognoscunt non tamen ratio-
nabilem: quin potius naturalem. Solus uero
homo ex mortalibus principali bono. hoc est
mentis utitur: ut ait idem Chrysippus sicut
aranea in medietate caesis omnia filorum tenet
pedibus exordia. ut cum quicquid ex bestiis pla-
gas incurrerit ex quacunque parte de proximo
sentiat. Sic animae principale positum in

q^{ue} de aranea
inside

medietate cordis: sensuum exordia retinere.
 ut cum quid nuntiabunt de proximo recognos-
 cat. Vocem quoque dicunt e penetrati pectoris
 sede mitti gremio cordis intente spū: qua
 nervis obitus limes interiectus cora pulmone
 fecerint utrinque & vitalibus caeteris: quo fau-
 cum angustias aperiente formatoque lingua &
 caeteris uocabulis articulo sedis sonus sermo-
 nis elementa. Quo quidem interprete mentis
 arcam motus aperiantur. Id porro principale
 animae uocat. Ergo spm animam esse dicentes:
 corpus esse animam plane fatentur. Quod si
 ita est corpus corpori sociatum est. Societas
 porro uel ex applicatione fit: uel ex permixtione
 uel ex concretionem Si applicata sint corpus
 & anima: quod ex applicatione compositum est
 horum duorum quatenus totum erit unum.
 Vita enim secundum ipsos in solo spū: qui appli-
 citus non peruenit ad corpus intimum Nihil
 enim penetrat applicitum & totum animal
 uiuere auit. Non igitur anima & corpus
 applicatione sociantur. Si uero permixta
 sunt anima unum aliquid non erit sed permixta

Vox

Spus an:

multa. Stoici spiritum idem animam
unum quid esse profitentur. Non ergo promista
sunt. Superest ut ex contritione manent.
Ergo & per se inuicem transeunt duo corpora
& locus unus quo corpus continetur. duobus
corporibus praebebit capacitatem. Cum uas
quod aquam habet uinum simul capere non
possit. Neque igitur ex applicatione neque promissione.
neque uero contritione corpus & anima sociantur.
Ex quo fit animam non esse corpus. Est igitur
uirtus & potentia carens corpore. quodque est
in ea principale competentem naturae suae sedem
habeat necesse est. At uero Aristoteles animam
definit haec tenens. Anima est prima perfectio
corporis naturalis organi possibilitatem uitae
habentis. perfectionem nunc appellans specialem
essentiam quae est in e figura. Essentia enim trifariam
intelligitur. Una quae constat ex corporis & uelut
animalia uel quae arte fiunt. Essentia dicta est.
quia haec ipsa & cetera quae sunt facit esse.
Altera quae materiam informem & adhuc solutam
mente consideramus. haec quippe possibilitate
omnia est ex ea fieri possunt. effectu autem

// quae

nondum quicquam ut massa eris & intructa-
 ta ligna. Tertia cui accedens effectum per-
 ficit eam exornatq; impressione formae. Ex
 qua forma quam insigunt ars id quod per-
 fectum est nomen accipit. ut statua quae ex si-
 militudine formae cuius est statua simulachru
 vocatur. Similiter inquit homo animal certe est:
 & est siluestris & materialis essentia & haec
 composita ex materia forma: quae quippe ex
 corpore constat & anima. Ergo corpus eius ma-
 teria est. Anima uero species suae forma. iuxta
 quam speciem idest animam animal est cogno-
 minatum. Hanc ergo speciem qua formantur
 singula generaliter Aristoteles indelectiam
 idest absolutam perfectionem vocat. Haec. n.
 adueniente sylua quae olim fuerant: in sola
 possibilitate proueniunt ad effectum. Item
 quia quod uiuit duplex est, anima & corpus
 opinor: ut quae distantur duabus rebus soan-
 tur: doctrina & anima. Sed prius doctrina
 qua ipsa anima eruditur. Item salui sumus
 salute & corpore. sed prius salute per quam
 corpus incolume est. Sic etiam uiuimus prius

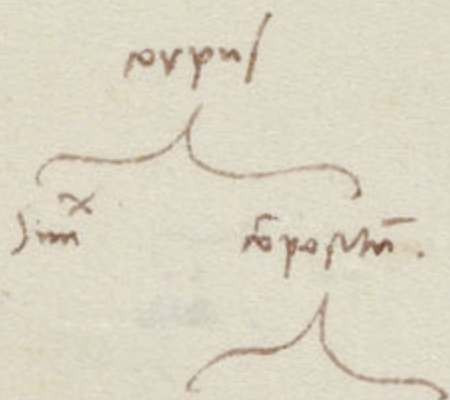
εὐδελεία

anima. Sic corpore siquidem vita corporis in
anima locata est: propterea anima endelechia est
corporis. Quaeque corpora partim dicuntur mathe-
matica: ut uespa & Cubus. partim artificiosa
ut naui & statua. pleraque naturalia quae motus
originem intra se habent: uita uidetur uentia.

Anima naturalis corporis endelechia necesse est.

Competit alia etiam diuisio. Nam corporum quaedam
sunt simplicia ut elementa. Quaedam composita
ut quae ex simplicibus coagmentantur. Composi-
torum partim organica nuncupantur. partim sine
nomine ut aurum. aes. gemma ceteraque immobili
natura minime organica. Animalium uero &
stirpium & omnino quauicunque uita uentium
organica sunt. quippe modulata & habent mem-
brorum per quae agant aliquid ut patiantur oppor-
tunitatem: ut ad sumendos cibos & generandam
prolem pariter eiusdemque naturae. tum ad sentien-
dum & translaticium ex loco ad locum motu: ut
cuncta gradientia: tum ad faciendum impetum
iuxta desideria & appetitus. ut animalium
quae sunt firmitiora. Ex quibus concludit Aristo-
teles endelechiam animam esse corporis naturam

organia. Tale porro est quod corpus recipere
 oportet & est inquit. Nam sunt quedam so-
 la possibilitate animalia, ut oua uel semina.
 quedam cum effectu & operatione: ut adhibito
 foetu ex hisdem exsurgunt animalia. Ex
 quo apparet endelechiam fore animam: non
 cuiuslibet corporis sed eius quod potest animam
 sumere iuxta eiusdem uiuere patrocinium:
 uitalesq; motus exercere in agendo. uitae quoq;
 passiones experiri. Proptereaq; definitio ad-
 ditum possibilitate uitam habentis. & definitio
 quidem animae peripateticis auctoribus talis est.
 Quae tamen ex ea cum sunt haec. Principio animam
 neq; corporeum quicquam esse uel sensile. sed intel-
 ligibile potius & sine corpore quae tamen recipiatur
 a corpore. quippe corpori perfectionem det ipsa:
 sitq; eius endelechia res per se metipsum im-
 mobilis sicut sunt artes & disciplinae ex acci-
 denti uero aliquo quae praeparantur quod sunt in anima-
 libus quae dum uiuunt mouentur. Dum enim
 naturales motus edit anima: mouentur animalia:
 uel cum agunt aliquid uel cum patiuntur. Quae
 cum sit intelligibilis & sine corpore: consequen-

ter etiam sine quantitate esse inuenitur.
Quippe cum neque prolixitas ulla: neque latitudo:
neque profunditas potest. Non enim est ut linea
uel superficies: nec uero figuram habet ullam
nec est diuidua: ut quae constant ex partibus.
Diuiditur tamen aliquo quodam genere sicut ex
eadem diuisione non magis partes eius ulla
quam uirtutes & potentiae considerantur. Nec
uero species eius ulla sunt ut generis alicuius spe-
cies dici solet. ut rhetoricae disciplina quae est
intelligibilis res & sine corpore. Species tamen
eius esse dicitur ea oratio quae facta est ad doctri-
nae contestationem. & item species est contiona-
bilis uel species orationis forensis. Sic ergo cum
anima quoque res sit sine corpore & magnitudine
nihil interest dicere partes animae. & item
potentias animae. Vel cum diuidimus eam tu
sit illa natura indiuidua in speciem naturalem
iuxta quam nutritur omne animal & crescit
& sobolem creat. Vel in speciem sensilem
iuxta quam dant inter se quae animam habent:
& item quae sola uita fruuntur. id est animalia
& stirpes. Item in eam speciem quae locum ex

loco mutat. ut Serpentina omnia: uel quae
 habent appetitum qui in perfectioribus in-
 ueniuntur animalibus in quibus est cupiditas
 & iracundia. Et item in eam speciem quae est
 perfectior ceteris ratione uiuentium quae in
 natura hominis tunc inuenitur. Est igitur inquit
 anima tota in animali partibusque uiuentis
 animalis. & naturalis quidem eius species per
 omne corpus se diuidit. Visus autem uel audi-
 tus & ceteri in ceteris membris quae sunt or-
 gana sentiendi. Principalis uero animae pars
 suae potentiae: ad quam feruntur quae nuntiant
 singuli sensus: & quae de his quae sentiuntur in-
 dicium facit: examinatque cuiusmodi sint ea quae
 occurrunt sensibus uarie. Nam uero Aristoteles
 asserit locatam esse in penetralibus cordis: ubi
 aliae quoque species animae sunt locatae: Idest ima-
 ginatio. memoria. appetitus. excurso. Quippe
 omnium animae uirum initia & quasi quaedam
 radices ex sede cordis emanant: quando confecti
 cibi succus per uenas cordis ceterum corpus
 irriget & motus corporeus qui locularis est
 a corde initium sumit. Namque Venarum &

locularis

neruorum initium & quidam modus ipsum
cor est. iuxta quod intellectus agitatus & ratio-
nabiliter igitur ibidem coater uare se creditur
possibilitate quidem illuc habitans. Effectu uero
& conspectu corporis atq; uicina comens. Hæc
& multa alia huius probationum genera exe-
runtur a supra memorato uiro ad probandum
qđ principalis anima uis in corde est. Quæ usq;
adeo sit animantium propria ut cætera ex
uita libus uim pulsusq; patiantur sine animantibus
interitu. Cordis uero sedem ne minimas quidem
pulsationes sine interitu sustinere. Quod si quis
nomine presumptione inductus cardiacam
dicit passionem frequenter esse curatam, errat
in nomine. quippe cum constet illam passionem
non cordis esse sed Stomachi. Aduersum qua
ita respondetur. Alia quidem fere omnia recte:
& prout fert natura rerum platonisq; dog-
matibus consentaneæ dicta: sed de anime sub-
stantia erratum uideri. Non enim specialem
essentiam fore animam credunt. quam appel-
lat Arxiles Endelechiam. Hæc quippe forma
est corpori accidens ut censet Plato. quam hic specia-

lem essentiam nuncupat. & est imago speciei
 pura a corpore & intelligibilis: penes quam est
 dignitas exemplaris. Igitur iuxta hanc formā
 qua formantur corpora omnia esse composita
 rebus: uerum est: animam tñ esse formatilem.
 hanc speciem nemo ei concedit. Hoc quippe
 formabile sit & corrumpitur corporibus solutis.
 Anima uero omni corpore est antiquior habens
 olim & ante coniugationem corporis substantiam
 propriam: extinguitur animalibus separatur
 sine perpetuitatis incommodo. ut quam constet
 in aeterno esse motu qui habet internum do-
 mesticumque ex natura sua motum. Aliud est igitur
 anima & item aliud specialis essentia. Itemque
 haec endelechia in rebus quoque cernitur quae sunt
 sine anima. Si enim est plena cuiusque seminis
 conceptus perfectio qui magis animalia quam stir-
 pes & arbores legitimo tempore attingunt per-
 fectionem. At uero anima in solis animalibus.
 Deinde perfectio adultis iam quae in conceptu
 sunt adhibetur. & cum isdem crescit. At uo
 anima sine ortu ex aeternitate: non sine motu
 quoad modum endelechiam Arx^{tes} fore confitetur.

15
 m. 3.

no in (vixim)

15
 m. 3.

Sed in motu perpetuo. utpote cuius naturaliter
motiva vis sit. Proptereaq; dividitur p^o in duas
species rationalitatem & eam ex qua sunt
appetitus. Deinde subiri dicitur in opinionem
intellectumq; & demum in iracundiam & cupi-
ditatem. Atq; his ex divisione speciebus singulis
apta membra tamq; organa sunt distributa.

Sed ne precurrere & deliberare uideamur quicq;
ex Platone anima ponemus quae illustrabunt cun-
cta quae in aliqua obscuritate versantur. Est igitur
anima iuxta Platonem substantia carens corpe
rationalis semetipsam mouens. Et esse animam
rem aliquam nullus ambigit. Mouet enim corpus
precedente impetu quodam sensibus excitato.
Sed quia cuncta quae subiunguntur in decem
genera: cuiuscumq; generis suscipiet proprietatem:
eidem generi sociabitur. Constat porro inter
omnes ex omnibus categoriis proprium esse
fore suscipere contrarias passiones uicissim &
esse antiquissimam praenotiaq; quibus ceteris.
Ut igitur corpus utputa hominis essentia est
sine ulla dubitatione p^oea quod contrarias pas-
siones uicissim suscipit. ut aegritudinem & sosti-

catigorin

tatem: turpitudinem & item detentiam sit ani-
 mam essentiam fore aperte probatur. quia haec
 quoque contrarias passiones utrimque suscipit. ut
 iustitiam: Competit porro haec sospitati. & item
 iniquitatem quae demum congruit corporis mor-
 bis. sicut pulchritudinem quidem temperantia.
 Turpitudini libido. Item fortitudini quidem magna-
 nimitas. Imbecillitati porro timiditas & igna-
 tia. & omnia bona quidem corporis ualido^{tu} com-
 paratur animae bonae ualitudini quae uirtus est.
 mala corporis ualitudo uitiositati. Deinde anima
 sicut in superioribus consistit: modulata est: posi-
 taque in motu suo. habetque cum numeris cognatio-
 nem. Quae cuncta essentiae quidem sunt: sed in opera
 ea quae sunt habentque essentiam uersantur. Si
 igitur proprium est essentiae utrimque contraria
 sustinere. Idem autem hoc etiam animae commune est
 proculdubio nihil aliud est anima quam essentia.
 Certe ridiculum id quod patet atque obsequitur.
 essentiam esse concedere scilicet corpus. Quod
 uero dominatur & regit negare in substantia
 positum. Cum Plato tam dignitate quam uirtu-
 tum praestantia uenerabilem dicit esse animam

et plane corporis animam. et essentiam quidem
 fore animam sic probatur. eandemque antiquo-
 rem esse corpore: nec ut endelechia crescere
 cum ceptis seminibus cumque isdem maturari
 et ad perfectionem uenire. Sed quia duplex
 essentia est. altera corporea. altera carens corpe.
 consequenter docebimus quod sit anima essentia.
 Principio quod omne corpus penetret atque uiuificet.
 proprium uero est hoc eius natura que est sine
 corpore ut dulcedinis. que peruatit melleum
 corpus. Lucis que penetrat corpus aerium. Nam
 si hac corpora essent: aut applicata corpori uel
 mista uel concreta inuenirentur. Sed applicata
 non sunt nec anima corpori. Nec enim ex
 applicatione eius uita corpori prouenit: sed quia
 anima per omnes se diffundit artus. Nec uo
 ex permissione. nec esset enim unum quiddam
 anima: sed multa comista. Sed nec ex concretionem.
 Nullum quippe corpus aliud corpus penetrare
 ualet usque quaque. Non ergo anima corpus est
 uel corporeum aliquid ut quidam putant. Sine
 corpore igitur. Deinde omne corpus uel
 intimo uel externo motu mouetur. Quia poter

no sine anima sunt. Quae niter no cum anima.
 Quodq; si corpus esset: uel anima aliunde sumpta
 uteretur: uel sine anima esset. Neutrum porro
 horum rationem habet. Est ergo sine corpore. Pro-
 batum quoq; in superioribus, qd motu intimo gemi-
 noq; moueatur & s ex semetipsa. Sequitur ergo
 ut etiam immortalis sit & sine ulla generatione.
 Simplex etiam nec ulla compositione. Hoc loco
 calūmari solent homines quibus ueri indagandi
 cura nulla est. Dicunt em̄ Platonem in Phaedro
 quidem asserere animam esse sine ulla composi-
 tione p̄eaq; indissolubilem. In Timaeo tamen compo-
 sitam rem confiteri. Si quidem faciat eam con-
 stare ex indiuiduap; suba & item diuersa eademq;
 alia natura conflante eam & uelut coagmentat
 ab opifice Deo. Male ac miserabiliter nescientes
 compositum id esse quod ex aliquo initio factum
 sit, ut nauem & domum. Quoddam uero compo-
 situm quod non sit habet rationem composi-
 tionis ut musica symphonia. quae diatessaron uocatur
 & item geometria theorematu. Similiter ergo
 etiam generatum quidem quod ex aliquo typis
 initio natum factum ue sit ut statua. Porro

male arg.

virtus an.

an. nota in toto
& in qualibz eius
parte tota.

aliud esse longe diuersum quod habeat rationem
generationis intelligibilis ut Spera. Igitur
cum dicit Plato natam animam & ab opifere
Deo factam compositamq; non ex certo tempore
initium substantiae trahere dicit. nec ut quae
ante non fuerit post esse exeperit: sed quod
habeat rationem ortus & compositionis. Alia
igitur significatione diuersaq; res generata. Et
item alia diuersaq; generatione anima esse dicit
a Platone cuius diuersissime vires sint. Est
enim quaedam uirtus eius in ratiocinando. &
item alia quae dicitur uigor iracundiae: & item
quae cupit: quae species appetitus: quae tñ rationi
naturaliter parent. Est igitur optima uirtus
eius quae ratiocinatur. cetera secunda ac tertia
potestatis. Haec Plato de anima sentit: quae
strictim: breuiterq; a nobis decursa sunt. Censet
uero eam per omnes artus ac totum corpus
meare: & per singula membra uelut organa
uiam suam ostentare: perinde ut sentiendo ad
eam quidem referri omnia quae sensibus occur-
rant: ea uero quae sensus referant esse diuersa.
Quia igitur principales vires animae duae sunt.

Una deliberativa. altera qua ad appetitum
 quid impellitur. Et est deliberativa quidem virtus
 propria rationalis animantis. Illa vero alia
 idipsum animantis consequenter competentia viri-
 bus & apta membra dimensa sunt rationabili
 velut arx corporis & regia utpote virtuti. quae
 regali quadam eminentia praestet: id est domi-
 lium capitis in quo habitet anima principale
 quod ad similitudinem mundi ut edificatum
 teres & globosum purum & separatum ab ea
 quae cibo alimentisque nascatur illuvie. In quo quidem
 domicilio sensus quoque habitant qui sunt tanquam
 comites rationis & signis stilz ut de proximo sensibus
 interpellantibus instruatur. super his quae sentien-
 tur atque etiam intellectus a ratione aduocatus facile
 habeat cor fiat eorum omnium quae quondam vidit:
 & imaginum recordatione ad veri spectaculi com-
 mirationem retractus. Quis enim nesciat quod
 quam rationem habet sensus aduersus deliberati-
 onem: hanc deliberatio iuxta intellectum & con-
 iectura siquidem nascatur opinio. & opinione in-
 tellectus. ut idem Plato docuit in Politia. facile
 est assequi naturalia arcana & his quae frequenter

deliberativa

appetitum

sensus

ut philosophus

accidunt. Omnes quippe corporeae passionēs
quae mentem deliberationemque eius impediunt:
non nisi in capite proueniunt: phrenesis ob-
liuio lapsus epilepticus furor: atque atris fellis
incendia ex arte capitis trahunt initia: non
quo mens deliberatioque eius laedatur: propeaque
fiat obtusior: sed quod organum morbo impedi-
tum officium suum iuxta naturam implere
non possit: nec animae iussis occurrere. Cerebrique
sedes nullam opinor fert passionem: prouenit
enim passionis sensu hominis interitus. Quod
si et ratio his quae uidentur et quae non uidentur
rationi testimonium inuicem praebent. Vtroque
genere uerum summae fidei dogma Platonis pro-
batur. Quod animae uis principalis in cerebri loca-
ta sit sede. Illud ergo aliud principale quod se-
cundae dignitatis esse praediximus non rationalis
animantis sed ipsi animantis coe est. Ergo ut
animalis in corde ac medietate ita uita ratio na-
bilis animantis in cerebro. Unde cetera quidem
animalia uno utuntur principali quod in corde.
at uero homo duobus. uno in corde. altero in
capite. Certe hominis membra sequuntur ordi-

phrenesis

comitatus

q. uia uis in cerebri
locata sit sede.

apprehensio: principalis.

rationem mundani corporis. Quare si mundus
 animarum huius mundi sunt ordinatio in ut summas
 quidem sit dimensa coelestibus: hisque subiecta di-
 vine potestates: quae appellantur angeli & demones
 in vero terrestribus & impant quidem coelestia.
 Exercentur uero angelicae potestates. Reguntur porro
 terrena: prima summum locum: obtinentia. secunda
 medietatem. Et uero quae subiecta sunt ima. Con-
 sequenter etiam in natura hominis est quiddam
 regale. Est aliud quoque in medio positum. est aliud
 in imo. Summum quod imperat. Medium quod
 agit: tertium quod regitur: & administratur.
 Imperat igitur anima: Exequitur uigore eius in
 pectore constitutus. Reguntur & dispensantur
 cetera pubertatis & infra. Itaque eandem ordina-
 tionem inuenimus etiam in libris politicae. In
 quibus tum ea iustitia quaeretur qua homines
 aduersum se utuntur. haec porro tunc ualebit cum
 animae potestates officia sua recognoscunt nec
 aliena appetunt ex uno hominis ingenio ad
 illustre ciuitatis & populi confugit exemplum:
 & de gentium disputat iustitia principales qui-
 dem urbis illius uiros ut sapientissimos pruden-

militares
 sellulares
 vulgares

capitulum

tissimosq; editores urbis locos habitare iussit.
 post hos militarem atq; in armis postam iu-
 uentutem. Quibus subiecit sellularios atq; vul-
 gares & illi quidem ut sapientes precepta dent:
 militares agant atq; exequantur. Vulgares uo
 competens & utile prebeant ministerium. Sic
 Animam quoq; ordinatam uidemus rationabilem
 quidem partem eius ut sapientissimum principem
 optinentem tanq; totius corporis Capitulum.
 Vigorem uero qui est iracundia similis: ut milita-
 rem iuventutem in cordis castris manente.
 Vulgare & sellulare quod est cupiditas seu libido
 inferioribus abditum & occultatumq; natura. Cum
 igitur horum inquit omnium sensus talis erit
 & quasi quedam conspiratio. ut quod oportet
 precipere recte officium suum compleat. hinc pa-
 reat quod est dignitas secunda. postremum uero
 atq; ultimum morem gerat melioribus: tunc non
 solum hominis uita: sed etiam ciuitatum & gen-
 tium erit laudabilis & apprimè beata. Quod
 quibus ostendit Plato ueram hominis proprieta-
 tem in capite consistere. Cuius species sit mundi
 forma simillima: & quod germana sustentatur

anima uiuificantis anima corpus uniuersa
 rei: cuius cuncta cognitionis rerum instrumenta
 sensus uidet adiuuata sint: Quia que aguntur
 extra inditia uiciorum sensuum mens assequat.
 Quibus quidem sensibus minime fuit opus mundo.
 Quippe nihil extra ambitum mundi est aut agit.
 At uo perfecte hominis instructionem sensus ad-
 modum necessarij. Quia initium & quasi quedam
 intelligendi sapientiaq; semina sunt in sentiendo.

Deinde causam demonstrat cur capiti cetera mem-
 bra subiecta sint. Oportebat inquit animal terra-
 nis negotijs praefici. Terra autem superficies
 in aqua & ex maxima parte decliuis & item
 accumbens impedimentis. Erat igitur possibile
 motu capitis naturali hoc est globosa decursio-
 ne terras obire. Proptereaq; diuina potestates
 uehiculum consimilis eiusdemq; natura capiti
 ceterum corpus & quae partim erant necessaria
 membra futura: subterfer. quo rationis do-
 minium ceteris emineret. Quodq; ex transla-
 tijs moribus quadam est praecedenti coniugatio.
 Retro quidem unde est exordium motus.
 ante aut ad quod fit impetus: procedendum

Cur capiti cetera
 membra subiecta
 sint.

praecedendi

Commodius inquit uisum est: qm̄ recedendi. Opinor
 ideo: quia mundi quoq; motus agitur in anteceden-
 tia naturae animalium congruentium progredi
 qm̄ recessim moueri. Totius deniq; corporis con-
 firmatio prouida natura solertia sic ordinata
 est: ore uultuq; ad praecedentia uersum locata:
 auribus quoq; ad spaciandum sensibus prorsus
 spectantibus. Dehinc subtexoit de sensibus &
 organis sentiendi: & in capite ab optimo pracla-
 rissimoq; sensuum omnium uisu causas quibus ui-
 demus edisserens. Sed qm̄ de hoc pleriq; alij post
 ipsum opiniones uarias libris conditis sunt exe-
 cuti: ea quae sunt in honore perstringam: quo pro-
 uertior propositae rei tractatus habeatur. Om-
 nes qui rerum intra corporea censuerunt: uel
 coetu innumerabilium minorum gestu inani
 uel perpetuorum continuata proceritate dicunt
 uidere nos simulacrorum inuersionibus, fluidam
 quippe materiem: formatam iuxta sui similitu-
 dinem possidere subtiles corporum fusiones:
 quae sunt uisibilium simulachra rerum: eaq;
 cum uisus huc incurrerit hausta & recepta
 mentibus transmittat ad eum per quem senti-

qd nunciat
 q uidetur.

De oculis & uisu.

mus spiritum. Cumq; delatior fuerit simu-
 lachri moles separatur: panditurq; uisus
 opinor: & candida sunt quae sentiuntur: ui-
 dentur. Si torpulentior confundunt ariem
 & uidentur atra. Atq; ad eundem modum cae-
 tera formata & colorata pro formarum &
 colorum cognitione. Multaq; ab his dicuntur
 alia in eundem modum. quibus singulis non erit
 morandum. At uo tractatum intimum motu:
 qui est intentio animi siue animaduersio porrigi
 dicit per oculorum matris atq; ita tangere &
 tractare uisenda. Stoici uero uidendi causam
 in natui spūs intentione constituent: cuius
 effigiem consimilem uolunt. hoc quippe pgresso
 ex oculorum penetrati quod appellatur pupula
 & ab exordio tenui: quod magis porrigatur
 in soliditatem opinato exordio peruenit id
 quod uidetur locata fundi omnisfarium: dila-
 tariq; uisus illustratione: quodq; omni ma-
 modo mensuraq; moueatur. patet quoq; magnitu-
 dinisq; commodum fore: eaq; neq; ualde appli-
 cata uisui: nec in nimium distantia uisibilia
 clare uideri. Certe conum ipsum pro modo

mensuramque intentionis augeri: & prout uasis
 eius uel directa uel inflexa erit: imidetur
 in contemplabilem speciem ita apparebunt
 quae uidentur oneraria. Quippe nauis enim uis
 uisa per exigua apparet: deficiente contempla-
 tionis uigore: nec separantur omnia nauis mem-
 bra spiritu. Item turris quadrata: rotundi-
 tatem simulat cylindri. Atque & ex obliquo
 uisa portus in exile defuit oculorum deprava-
 tione. Sic etiam stellarum exiguis ignis apparet.
 Atque ipse Sol multis partibus quam terra maior
 intra pedalis diametri ambitum cernitur.
 Sentire porro mentem putant perinde ut eam
 pepulerit spiritus. Quid quod ipse patitur ex uis-
 bilium specierum concretionem mentis intimis
 tradit. Porrectus siquidem & ueluti patefac-
 tus candida etiam nuntiat quae uidentur. Con-
 fusus porro & confectior: atra & tenebrosa
 significat. Similisque eius passio est eorum qui
 marini piscis contagione torpent: siquidem
 per limum & harundinem perque manus ser-
 pit uirus illud: penetratque intimum sensum.
 Geometra cum peripateticis continentes radij

nauis

turris quadrata

portus

*

o

mens.

torpedo

effusionem visum operari putant: cum per
 fulgidam lucidamque pupillam solam in directu
 emittens radius serenam porrigit lineam qua
 & gravis circularum circumiecta motibus dis-
 pergat undique lucem contemplationis. Quippe
 teres & levis oculi globus & humoris lubrico
 velut innatans sequacem lineam visus utrobique
 facile contorquet. Ergo nota geometrica compa-
 rant quod videtur. & illuc uersum ferri censeant
 visus intentionem. Sed ob nimiam repentinamque
 conuersionem omnia uideri per illustrem contuen-
 tis superficiem putant. Tutum autem in theatro alio ue
 conuentu quo popularis multitudinis: decursus
 strictum uultuum partibus: totum populum uidere
 nobis uidemur. Item auiunt nos uidere: uel tui-
 one quam phasim uocant uel intuitione: quam
 emphasim uel detractione: quam paraphasim
 uocant. Tuiione quidem. ut quae simpliciter
 & prompte uidentur: quaeque demerenter visum
 recipient ea minime eum a se repellunt: ut
 plexus qui in minimo fractus rursus ad
 oculos redeat. Intuitione uero ut quae fragmento
 radij recurrente ad oculorum aciem uidentur.

phasim
 emphasim
 paraphasim

huius

huius

Qualia sunt quae in speculis & aqua conside-
rantur. Ceteris item quorum tersa est quidem
superficies. Sed ob minimam densitatem idoneus
est vigor ad repellendum quod offenderit. Ergo
radius in quo est vis uidendi fractus in speculu
facit angulum: quem contineant duae lineae. Una
quae ab oculo perfecta peruenit ad speculum. Al-
tera quae a speculo recurrit ad uultum. Qui qui-
dem angulus cum erit acutus: imaginem uultu-
um nostrum facit in specula uideri remeantem
ad uultum aie atq; inde occulte praecipitante
simulachrum in speculi sinum. Ex quo fit ut
uultum nostrum transisse ad speculum uideamus.
Simulachrum quoq; e speculo resultans euerso
uideatur consistere: perinde ac si duo contra stantes
dexteras partes sinistras: sinistras item dexte-
ris obuias habent. Sit aduersus nos imagines
nostrae dexteras & sinistras pres cum imitatione
demonstrant. Item angulus acutus si ex aliqua
conuersione uel imutata qualitate positionis erit
acutior & procerior factus. longius euagatus
cuncta quae retro nos sunt in speculo uideri
facit. Quod si non acutus & rectus erit erit

angulus: tū ea quæ ad directum uigorem sup
 nos erunt: uidebuntur. Sin uero hebes &
 latior ea quæ contra nos exaltiora sunt: ap
 parebunt: nullo porro angulo facto nec radio
 fracto. nulla in speculis duntaxat imago pro
 ueniat: ut in globosis & sphaeræ similibus uasis.
 At uero si talis erit speculi forma figura: ut
 sit eius concava superficies & ornata in mediū
 Scabæ apicis quadrati uel imbricis. Deinde
 intuemur hoc idem speculum ita conuersum
 ut rectus cernatur imbrex. Margines porro
 eius seu supercilia hinc illinc pro lateribus as
 istant. Tunc opinor radius incidens & in
 fractus ob lenem speculi rigidamq; soliditatem:
 in proximum latus eius dilabitur: in dextram
 apicis effugiet. Ita dexteri lateris imagines in
 sinistram. Sinistri etiam in dexterum ob emi
 nentiam marginis utriusq; deiectæ dextera
 ptes nostræ etiam in speculo dexterae sinistraq;
 item sinistrae uidebuntur. & erit imaginis falsæ
 remedium imago falsa. Hoc idem speculum si
 demum ita erit aduersum nos locatum. ut emi
 nentium marginum altera superior sit altera

embrace

inferior: nec erectus sed obliquus cernatur in-
breve resupinas ostendit imagines & simulacra
prepostera ob similem lapsum fracti radij
per acclina. Directus quippe visus ad speculi
supericia cum quidem superiorem desperit
eminentiam deicitur simulachrum ad ima re-
supinum. Cum uero inferiorem facit saltem
uultus ad marginem superiorem indicat porro
causam pravae intentionis fore in radij frag-
me commentum tale. Item si duo specula
sic collocentur: ut unum sit ante uultum. alterum
a tergo obliquatum: ne impediatur obiectu corporis
uisus radij comitantis tunc ocapitum nostrum
uidemus in speculo quod habetur a tergo. Quod
non fieret nisi radius uisualis applicans se &
speculum aduersum fractus qui eius obiectu fa-
ceret angulum ex quo rursus reuertens in poste-
rius se speculum arrectaret. rursusq; illi an-
gulo facto desmeret in ocapitij sedem: atq; ita
quod uero visu non sentitur discursum aie
in lumine pditur. Similiter cum in modum
secta concave specula formatum erit speculum
maiores uero uultus apparent: ideo quod undiq;

Jehmi ho

se fundente radij lumine uelut exastuans ima-
go porrigitur. Quae autem paraphasis ab his
appellatur prouenit quotiens non in cute specu-
li & retrorsum & tamquam in penetralibus simu-
lacrums inuenitur. obumbrante aliqua nigredine
ut in perlucidi quidem sed fusti utriusque lamina:
uel stagnis atris ex alto profundo: tunc quippe
uisus ingreditur. non adeo densam cutem &
uidet interiora: sed non adeo dare infringitur.
tamen radijs ob tersam lucidam materiam superficiem
& obumbrationem atris coloris usque adeo ut ipsi
etiam nos met uidentes intra speculum nos met
putemus consistere: nec os nostrum e speculo sed
intra speculum uidere. Quae causa est ut cum ac-
cedimus ad speculum imago etiam uidetur appropi-
mare. Et cum recedimus: illa una recedere.

Item unum esse radium qui ex utroque oculo por-
rigitur. argumentantur ex ea passione quae spo-
triosis dicitur. ex visu eorum qui duplicia uidere
creduntur: & habere pupulas binas. Item cum
crassus humor ita oculos obsederit ut non omnem
eorum occupauerit & obtexerit ambitum: sed
immediate constiterit liberis hinc inde partibus

duplex uideri.

o
A tum scisso radio
diuiditur bifa-
riam visus.

De visu.

visus visus. & qui hoc uitio laborant: duplicia uidere
se censent. Ergo etiam in geminis pupulis idem
uitium medicorum detegit experientia. Namque
bitormi naturali quod pupula recte quae sunt
uidet, illa uero alia simulachra rerum. Quapropter
Medici quod plus est quam natura desiderat: tollunt.
& illam praeter naturam pupulam intereunt
imposita cicatrice. Quo facto reuocatur usus natura-
lis integritas. Haec sunt De visu probatae
sententiae ueterum: qui mihi uidentur a ceptis oia
nomibus a Platone suum prope ratum fecisse dogma.
Nam cum ille perfectam rationem attulerit: do-
cueritque tam ipsam causam uidendi quam cetera quae
causam sequuntur atque adiuvant: & sine quibus
non potest visus existere. Sumores sumptis ex ple-
na sua partibus: de eisdem partibus tanquam de
diuersitate senserunt: prope ut qui uera dicant
merito mouent. Sed quia nulla partis perfectio
est: aliquatenus succedunt: ut exposita Platonis
sententia res ipsa monstrabit. Censet enim
Plato lumen ex oculis profundi purum & liquatum.
quod sit uelut flos quidem ignis intimi nostri
habens cum solistiali lumine cognationem. Solis

porro lumen instrumentum anime fore ad
 invisibilium specierum contemplationem. Siquid
 ad oculos feratur quorum leuigata soliditas &
 terre rotunditas utpote munita tumidis textis
 tenui nervorum subtegmine fert facile obviam
 lucem. Medietas uero in qua constitit uidendi uis
 delicati corporis & sincera p[er]modumq[ue] incor
 poreae puritatis admittit contemplationis ingres
 sum. Causaq[ue] principalis uidendi lumen est
 intimum: nec tamen usquequaq[ue] perfecta suffi
 ciens ad muneris competentis perfectionem.

Opus est quippe adiumento cognati extrinseci lum
 inis, maxime quidem solis. Igitur extrinsecum
 lumen a corporato lumine quod ex oculis fluit:
 confirmat illud & facit idoneum obtati fluere
 p[er]p[et]ua diat ex ipsis corporibus quae uidentur colo
 res. Colorem porro proprium esse uisus sensu
 quis nesciat. Flamma est igitur quedam corporu
 colori fundens superficiem. quae cum erit aequal
 oculorum capacitati: manifesta erunt quae uidentur.
 Cum uero minor & laua & candida ut quae patu
 lus & apertus uisus admittat. Si uero maior erit
 color qui ex corporibus euaporatur q[uam] est oculoru

ambitus tegitur confunditurque aëres: & quæ ui-
dentur atrii coloris uidentur. Tribus ergo his
concurrentibus uisus exoritur: trinaque est ratio
uidendi lumen coloris intus per oculos means
quæ principalis est causa lumen expositum
consanguineum lumen nostrum quod simul operatur
& adiuvat. Lumen quoque quod ex corporibus
uisibilem specierum fluit: flamma seu color qui
perinde est. atque sunt omnia sine quibus propo-
situm opus effici non potest, ut sine ferramentis
quæ sunt operi faciundo necessaria. Quorum si
quid deerit impediri uisum necesse est. His
tam plane tam diligenter elaboratis sumores
philosophi & non optimi heredes patrum censum
in frustra disputantes: perfectam atque uberem
sententiam in multis opinunculas ceciderunt.
Quare faciendum est ut ad certam explanatio-
nem platonicæ dogmatis commentum uetus ad-
uocetur medicorum: & item philosophorum. Illustri-
um uirorum qui ad comprehendendam sanctæ
naturæ solertiam: artus humani corporis
facta membrorum exsectione rimati sunt qui
eximabant ita demum se suspicionibus atque

lunioris phi.

ferramentum

opinibus

opinionibus certiores futuros: si tam rationi
 visus qm visui ratio contineret. Demonstra-
 da igitur: oculi natura est: de qua cum plerique alij:
 tū Alcmeo Crotonensis qui phisicis exercitatus:
 quip primus exsectionem aggredi ausus est. &
 Callistenes Aristotelis auditor: & herophilus
 multa & præclara in lucem protulerunt. Quas
 dicunt esse angustas semitas: quæ a cerebri sede
 in qua est ita potestas animæ summa & prin-
 cipalis ad oculorum cavernas meent naturalem spm
 continentis. quæ cum ex uno initio eademq; radice
 progressæ aliquanti per coniuncta sint in frontis
 minus separata bui spæ perueiant ad oculos
 concavas sedes: quæ superciliorum obliqui trami-
 tes porriguntur. Sinuateq; illis tumicarū gre-
 mio naturalem humorem recipiente globos com-
 plent munitos tegmine palpebrarum ex quo
 appellantur orbes. Porro quod ex una sede pro-
 grediuntur lucifera semita, docet quid sectio prin-
 cipaliter: nihilominus tamen intelligitur ex eo
 quoq; quod uterque oculus moueatur una: nec
 alter sine altero moueri queat. Oculi porro ipsius
 continentia in quatuor membranis seu tunicis

Oculi natura.

notauerunt dispari soliditate. quarum difference-
rentiam proprietatemque si quis persequi uelit:
maiores propositi materia suscipiet laborem.
Interim uerbis Platonis propositis: quae sit in his
naturalium arcanorum comprehensio atque expressio
consideremus. Cum de sensibus loqueretur.
quos capitis instrumenta esse dixerat addidit. Et
quibus primi luciferi oculorum orbis coruscant.
Et mox duae sunt opinor uirtutes ignis. Altera
edax & peremptoria. Altera mulcebris innoxio
lumine. Hinc igitur. et quia lux diem inuehens
panditur cognatum & familiare corpus oculorum
diuinae potestates commenta sunt. Intimum siquid
in corpore ignem: utpote germanum ignis lucidi
sereni & deperati liquoris per oculos fluere ac
demanare uoluerunt. Solis & oculorum cognatio-
nem sit ab ineunte aetate cōis omnium anticipa-
tio. Quippe Sol mundi oculus appellatur ab omnibus.
Ideoque idem auctor in poetia. Solem quidem simu-
lachrum esse ait inuisibilis Dei. Oculum uero So-
lis & solutale quidem ut sit eminens Sol intelli-
gibili mundo suus. Hinc similis inuisibili globus
iste ignitus lucifer cuius simulachrum id lumen

quo illustratur uisus animi malum: & oculus. Fluere
 porro uisum per oculos consentiunt tam phisici
 qm etiam medici: qui ex sectis capitis membris
 dum struantur nature prouidam solertiam no-
 tauerunt ferri diuio tramite ignis liquorum: ut
 per leues ignes congestosq; & tanqum firmiore so-
 liditate pauidos orbes luminum quorum tam esset
 angusta medietas subtilior serenus ignis per ean-
 dem flueret medietatem. Quid ergo? Num atr
 phisici membranis: uel etiam tumis solidis conti-
 neri oculorum orbes asseruantes de natura eorum
 interpretari uidentur. Angusta porro illa medie-
 tas que peruenit usq; ad oculorum cauas sedes que
 alia est q; hac per quam fluit ignis serenus. Itaq;
 inquit cum diuinum iubar applinat se uisus fusio-
 ni sunt mirum incurrentia semet inuicem duo
 similia in unius corporis coherere spem quo con-
 currunt oculorum acies mirantes, quaq; effluentis
 intimae fusionis acies continua imaginis cursu
 repercutitur. Euidenter uisum fieri dicit quoti-
 ens intimi caloris lumen quod in offensione
 per oculos fluit aliquam uisibilem materiam: qua
 contiguam imaginem appellat: incurrit. ibidemq;

phisici

anatomia

in *ta* materia qualitate formatum & colo-
ratum sensus uisusq; cum sit ex lumine qui con-
tigua imaginis ocurso reuertissus radio facto
ad oculorum fores usq; ad mentis secreta porrigit.
Atq; etiam diurni subaris applicato cum ignis intimi
lumine manifestat sine solis effusione nihil uideri.
Demq; postq; in nocte inquit discesserit cognatus
ignis: desertum eius auxilio lumen intimum rema-
net otiosum: nullam habens cum proximo tunc
aere naturae coitationem uidereq; desinit factum
illicebra somni. Obductis quippe palpebris: q̄rum
tegmen salubre oculorum auxilium dixit esse cum
uis illa ignis intimi coeretur: compressaq; fundit
se per membra. Quo pacto intimorum motuum
relaxatur: intentio in soporae quietem minime tur-
interpellante mentem uisus in quietudine. Cumq; erit
inquit altior quies crassiore facto naturali spiritu:
nihil aut leue quiddam incertumq; & pfuntoriū
somniauus. Si deerunt insignes reliquie co-
mitionum animi, Cuiusmodi erunt & quibus in
locis talia uisum simulacra nascentur ex p̄ssa
& ob insignem magnam diu penes memoriam re-
sidentia. Sunt porro reliquie commotionum:

palpebra

uel ex modestis uel ex intemperantibus interdumq;
 stolidis cogitationibus sedata: uel ad iracundiam in-
 citata: proq; locis ut in capite ubi est sedes domi-
 niumq; rationis, uel in corde in quo dominatur
 Viris ille indignationis uigor, uel in iecore subter
 qua dimensa poro hac omnis regio libidinis. Et
 qm tractatum incurrimus somniorum de quo ua-
 rie senserunt ueteres, fiat eorum qua in honore
 sunt, commemoratio. Aristoteles itaq; Dei providen-
 tiam usq; ad lunæ regionem progredi censet. infra
 uero neq; providentia scitis regi: nec angelorum
 ope consultisq; sustentari. Nec uero daemonu pro-
 phetiam putat intervenire: ppeaq; tollit omnem
 diuinationem: negatq; praenosci futura. Unum
 genus somniorum admittit atq; approbat. quod ex
 his quæ uigilanter agimus aut cogitamus: residens
 in memoria mouet: interpellatq; per quietem gesta-
 rum deliberatarumq; consulas rerum animas.
 Nec errat. Est em hæc progenies somniorum.
 sed non sola ut Arst^t putat. Multa quippe in cog-
 nita inopinataq; neq; unqm tentata animis som-
 niamus, quotiens prouenisse uspiam significantur
 quæ nondum scientia fama conciliauerit: uel

De somnijs.

futura portenduntur quae nondum prouenerint.
Sed hic suo quodam more pleni perfectiq; dogma-
tis electo, quod usum sit, caetera fastidiosa incuria
neglexit. Heraclitus uero consentientibus stoicis
rationem maiorem cum diuina ratione connectit
regente ac moderante mandata propter inseparabilem
comitatum conscientia decreti rationabilis far-
tam quiescentibus animis sensuum futura de-
nuntiare. ex quo fieri ut appareant imagines
ignitorum locorum. simulachraque hominum
tam uiuentium quam mortuorum. Idemque asserit
diuinationis usum & promereri meritos instru-
tibus diuinis potestatibus. Hi quoque partes abe-
antes sententiae praesolida perfectaque sententia.
Sunt qui mentis intellectum & per uolitare con-
uexa mundi putent: miserique se diuinam intelli-
gentiae quam graeci: νοῦς uocant. & uelut
ex maiore discipli- minuscula scientia muta-
ta quae summa & eminentis imaginetur: mens
nuntiare mentibus nostris inuitante ad coetum
animae nocturnae solitudinis opportunitate.
Sed cum pleraque non irreligiosa modo: uerum &
impia somniamus quae imaginari summam eximi-

amq; intelligentiam suae mentem seu providentiam
fas non sit putare: falsam esse hanc opinionem
hominum liquet. Sed Plato magna diligentia sum-
maq; cura discursis peritus latibulis quaestiones
vidit. atq; assecutus est non unam hominorum esse
gentiam. Ognit quippe ex reliquis cogitatio-
num & accidentis alicuius rei stimulo. ut in nono
Politiae libro docens orone tali. Inutiles mihi in meq;
necessariae cupiditates quae aduersantur legibus ui-
dentur mihi omnium quidem hominum pmissae
labefactare mentes. Quaedam tamen earum tam
castigatione legum qm sobrijs & melioribus recte
uoluptatibus: uel omno colescere uel in paucis
admodum ad exiles attenuate reliquias otiose la-
tere. Porro alia usq; ad praecipitem amentiam
confirmari quae exorunt timemus per quietem
quotiens ratione sopita quae est rector mansuetissi-
mus cetera pars animi agrestior imani quadam
ebrietate luxurians pulsa a quiete pergit ad in-
certas libidines. tunc quippe nihil est quod non
audeat uelut soluta & libera honestatis uerecun-
daq; praecipitis. Namq; maternos ut putat com-
plexus concubitusq; non expauescit: nec quengm

my nos sphx

dubitet latessere vel hominum uel deorum;
nec ab ulla se uidetur cedere aut flagitare tempore.
Contra cum erit in salubri statu posita: casteq;
conubitu uiuit rationabili quidem mentis indus-
tria uigilyq; imperatis eaq; pasta sapientis
uirtutis indagine atq; & libidine moderate man-
suefacta ut neq; de inopia queri possit nec exple-
tione inopia grauetur utraq; modum gerens
uel gestiens tumultuatur impediatur prudentiam.
Sed puram uitae rationem opus proprium effi-
cere in ratiocinando atq; indagine ueritatis in-
stituat: nihiloq; minus iracundia delimita &
minime saeuiente dormiat: tunc certe rationalis
anime pars nullis sibi obstrepentibus libidinib;
aut iracundiis uitae perueniet ad imaginem
ueri quae est summa prudentia: nec ulla existeret
species nefaria somniorum. Quippe in his per-
ferte docuit quod perfuntorie posuit in Timaeo.
At uero somniorum quae diuina providentia uel
coelestium potestatum amore iuxta homines ob-
oriuntur: causam rationemq; exposuit in eo
libro qui phis. distribuitur. Aut. n. diuinas po-
testates consulere nobis quotiens per quietem ea

quæ grata sunt a deo intimant iuris minimè
 uis: earumq; miram quandam esse dicit me-
 moria tenacitatem dignitati & diuinitati con-
 gruam sapientiam. Quibus cum cogitationes
 hominum perspicue sint: consequenter amorem
 bonis. odium malis exhiberi. Probationemq;
 affert de exemplis illustribus mutuam. ut
 in eo libro quem appellauit Critonem præfuit
 Socrates prouentum timentem recentis som-
 ni reuelatione. Visa est mihi quedam inquit mu-
 lier ex nimia uetustate: et candida ueste: noie
 me appellasse dixisseq; illud Homericū. Ter-
 tia luce petes phthie præfert illis arud.
 Rursus in Stedone. Sæpenumero unum & idem
 mihi somnium aduentans in alia atq; alia for-
 ma iubeat me nouare opera musica. Id ego nūc
 usu & necessitate moriendi interpretor hactenus:
 ut himnū quem iandudum institueram in Apolli-
 nem: compleam: ne promissi debitor & uoti reus:
 uitam prius finiam. Musine quippe consangui-
 neam esse poeticam palam est omnibus. Socratem
 uero hæc uident solitum somnare: arbitror ex eo
 quod tam corporis qm̄ animæ puritate totū eū

gemit. vox

animal uigeret. Denique etiam uigilanti non deerat
propitia diuinitas: quae eiusdem moderaretur actus:
ut Plato demonstrat in Euthydemio dicens ita. Est
ab ineunte aetate numen mihi comes quoddam: Idque
uox est: quae cum ad animum sensumque meum come-
auit: significat ab eo quod agere proposui temperandum.
Et tortatur uero ad nullum actum. Atque etiam si quis
familiaris uti meo consilio uolet aliquid acturus hoc
quoque agi prohibet. Quare quod rerum et significatio-
num fides certa est. Eget enim imbecilla hominum
natura presidio melioris praestantiorisque naturae:
ut idem asserit supra. Vox porro illa quam Socra-
tes sentiebat: non erat opinor talis quae aere uito
sonaret sed quae ob aegregiam castimoniam conso-
nuat. praecipueque intelligentiori animae praesentiam: coe-
tumque solita diuinitatis reuelaret. Siquidem pura
puris contigua fore misceri fas sit. atque ut in
somnia audire nobis uidentur uoces sermonum
et expressa uerba. nec tamen illa uox est sed
uocis officium imitans significatio. Sic uigilantis
Socratis mens praesentiam diuinitatis signi per-
spicui notatione augurabatur. Nec uero dubitari
fas est intelligibilem Deum pro bonitate naturae

Signi p/pimi no mho m.

sua rebus omnibus consulentem opem generi huma-
no quod nulla esset sibi cum corpore conciliatio,
diuinarum potestatum interpositione ferre noluisse.
Quorum quidem beneficia satis clara sunt ex pro-
digis ex diuinatione uel nocturna somnorum
uel nocturna fama praescia rumoribus uentilante:
medicis quoque aduersus morbos intimatis ex pro-
phetarum inspiratione ueridica. Multifor-
mis igitur est ratio somnorum. Si quidem sunt qui
uelut percussa grauius: uerberataque mente ues-
tigis doloris penitus insignitis per quietem re-
fouent imagines preterite consternationis sint.
Itemque iuxta cognationes rationabilis animae
partis uel purae atque immunes a perturbatione
uel in passionibus utpote oboriuntur, nihilque
minus quae diuinis potestatibus consulentibus pra-
emonstratur uel etiam punit loco ob delictum ali-
quod formata in atrocem & horridam faciem.
Consentit huic Platonico dogmati hebraica phia
appellant quippe illi uarie, ut somnium & item
uisum: tum ad monitionem: et spectaculum: mihi-
loque minus reuelationem. Somnium quidem quod
ex reliquis commotionum animae diuinitus oboriri.

prophetae inspiratio ueridica.

non
hebraica phia d. somnium.

Somnium: uisus. admonitio. praemonitio. reuelatio.

Visum uero quod eo diuina uirtute legatur. Ad-
monitionem cum angelicæ bonitatis consilijs re-
gimur atq; admonemur. Spectaculum ut cum
uigilantibus offert se uidentem celestis potestas
clare iubens quid aut prohibens forma et uoce
mirabili. Reuelationem quotiens ignorantibus
sortem futuram: imminens exitus secreta pan-
duntur. De somnijs satis dictum est. Nunc
ipse Sermo considerandus est. At uero Simula-
chrorum inquit quæ in speculis oboriuntur. Do-
cet nunc illam uisus rationem quæ initio dicitur
intra speculum uel stagnorum profundo simula-
chris resultantibus: nec tamen eodem quo Apollon
magisterio. Namq; ille censer radijs uisualis inspectu
in solidam speculi superficiem ppea infracti mu-
ronem ad os reuerti: obuiumq; uultui facti uul-
tum suum cernere: & in speculo putare sibi uultus
apparere simulachrum. At uero Plato pro ingenti
prudentiæ diuinitate diuinum luminum coetum con-
fluentium intersam speculi & solidam cutem a-
duir in luminis & intimi quod per oculos fluit-
trahentis secum de uultu manantem colorem in
speculo corporali: coloratisq; uultus limamentis:

† 1. In. † Apert.

& formato ac delimito colore: simulachrum emulum
 vultus ad umbrari. Si quippe loquitur. At vero si
 simulachrorum quæ in speculis oboriuntur facilis
 aspectus est. Siquidem utriusque ignis tam intimi
 quam extraposti concursu. Intimi scilicet coloris:
 extraposti luminis incidentis intersum aliquam
 lenemque materiam hoc est speculum. formatumque in
 multas & varias figuras quæ ad se formata
 specula diuersas edunt imagines. Simulachra
 inquit ex leuigati corporis conspectu resultant:
 dextera vero partes quæ sunt sinistra. At nunc
 de imitatione visus. & quia quedam specula
 facta sunt ad similitudinem dimidiatae sære
 concava & ad eam partem quæ umboni habet
 humorem contemplatio dirigatur. dextera partes
 sinistra videbuntur. Contra oculi dextri
 contemplatio leuas simulachri partes sinistraque
 item acies dexterarum tangent insolito more. &
 merito. Cum enim in directum rigorem utri-
 usque oculi visus ferantur: erit consequens dexte-
 rioris visus directione partes dexterarum tangi:
 sinistraque item sinistras. Nunc sit contra velut
 cum circumactis & eduerso contentibus ima-

gimbus

gimbus. At uo dextera corporis partes dextere
quoque item ut sunt in speculis. Persequitur aliud
duplatis imaginis genus quod apparet in his specu-
lis quae facta sunt ad formam cylindri caui
sive imbricis. Rursum enim cum in directum
utriusque rigorem oculi visus ferantur dexter visus
dextrum latus eminent & obliquum sinister etiam si-
mistrum tale latus incurvant necesse est. format-
tunt in lateribus gemina conglobata obtersam
& inclinatum: praeterea lubricam utriusque lateris
superficiem labuntur in latera diversa. Quae quidem
a dextro visu nascitur in sinistrum latus. Quae
uero a sinistro similiter in dextrum. Quae quia
in diversa latera transitum faciunt. & simul e
diverso videntur consistere: dexteris simulacris
partes dextris nostris. sinistras item sinistris obvias
exhibent. Coeteros errores videndi ob hoc sumo-
res pluri mutuati: consueverunt ita ut super comprehensum est
Deinde prosequitur. Qui quidem sensus famulantur
actibus opificis Dei: summam: optimamque & pri-
mariam speciem molientis. Quia cum de visu lo-
queretur: qui est optimus omnium sensuum corporis:
non nominibus appellarat modo ignem modo

lumen: interdum flammam nominans: ne quis
putaret se ita existimare quare corporeis officiis
sensus administrantur sine melioris incorporea
potentia consortio, dicit hos ipsos sensus famulari
divinis actibus perinde ut opifici famulantur or-
gana. Porro optimum Dei opus est id quod intel-
ligit. Sed opinari plerisque dicit eos ^{hic} uidet qui ex-
istimant nihil esse quod carens corpore quicquam
variatur: aut faciat. nihil etiam incorporeum fore
cui pareat famuleturque corpus: ut puta mentis in-
tellectui anima natura. Sed ipsa corpora qualita-
tibus propriis rerum creare diversitatem. frigus
quidem terram & aquam. calorem vero ignem &
aera. Rursus ad strictionem quidem & duri-
tiam terram & ignem. Relaxationem uero aera
& aquam. Ignemque uim contraria molientem pro
corporum diversitate modo astringentem modo re-
laxantem. ut cum uno eodemque calore limus quidem
durescat. cera uero liqueat. Haec porro omnia
neque sentiunt: nec rationem intellectumque in rebus
ratione prudentiaque agendis sciunt. Praeclare.
Siquidem ratioinari & intelligere non corporis
sed animae proprium. Haec porro incorporea.

con eos q incorporea
existimant no affici.

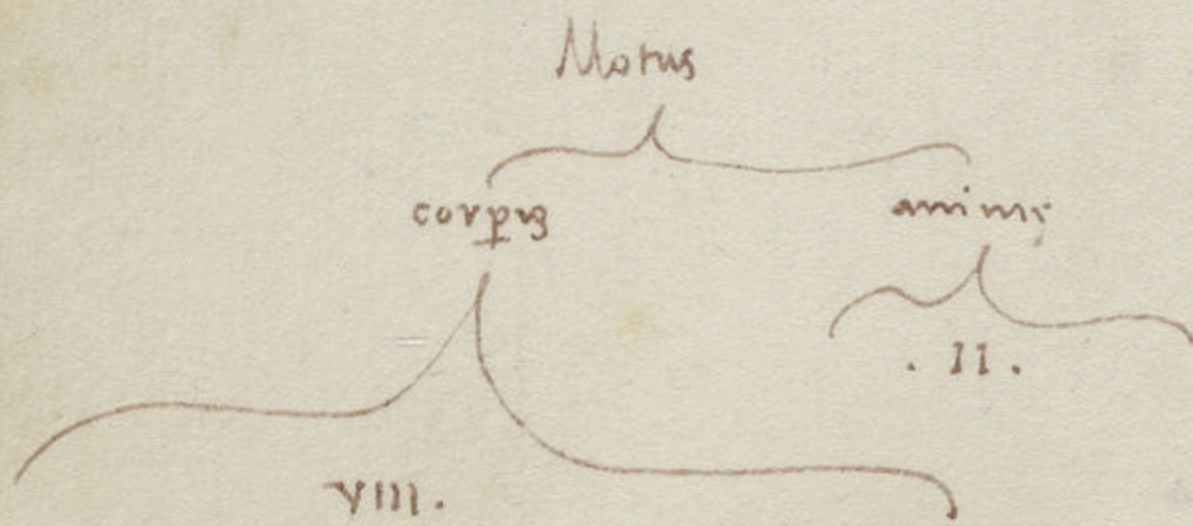
unus et diversus et 5 ut non hysse
uno eodemque igni

Non enim uidetur cum omne corpus sit uisibile
 ac sentiatur. Itaque cum distincta sint corpus et
 anima: diuersa quoque eorum natura sit: dignitas quoque
 & ordo diuersus est. Quotus quisque igitur amator est
 sapientia dabit operam ut prudentis naturae cau-
 sas priusquam ceteras assequatur. Sunt porro de-
 liberatiua & intelligens anima po^e. quibus deliberat
 rocinatur. intelligit. Ille u^o inquit quae ab alijs mo-
 ta: mouent alias: secunda existimantur. Tempe-
 rae patibilem partem rationabilis animae uitiosamque
 significans in qua est impetus principaliter quidem
 ab ea parte animae mouetur. quae motu intimo geni-
 noque ex semetipsa mouetur. Ex accidenti u^o
 etiam desiderijs mouentibus. Ipse autem impetus
 mouet corpus. Itaque principalis animae motus definitur
 aetheria substantia seipsam mouens. Hic u^o co^mis:
 qui co^m motus mouet. Operatio mouentis in eo quod
 mouetur. ut sectio operatio secantis in eo quod secat.
 Cuius quidem motus aliquot diuersitates sunt: quas de-
 monstrauit in legibus: octo corporis: animae duas.
 Corporeum motum localem uocans. cuius duae
 sunt species translatio & circumlatio. Item alium
 quem appellat qualitatem atque in duplici specie

amator sapientiae.

+
 primus animae motus.

concrecione & discrecione. Tertium quem positi
esse dicit in quantitate habentem duas species:
incrementum & item diminutionem. Quartum
iuxta essentiam cuius etque due sunt species.
Una generatio. altera interitus. Anima item
duplex motus. qui alia movet ipse a nullo movetur.
sed proprio genuinoque motu in semetipso movetur.
Alius qui alia movens ab alio movetur: qui est patibi-
lis habitus animae & a gravitudine oppressus. Recte
ergo faciet amator sapientiae si cum de his rebus
tractandum erit: naturalem ordinem servet a
prime loco de anima differet. post deum de
corpore. Deinde cum de anima tractabit: de illa
primo differet quae tam semetipsam movet quam
cetera in qua est vis deliberandi & intelligendi.
Tunc consequenter illam quoque pertractabit, quae
ab alia repositiora mota quadam movetur. Id porro
motus quoniam: siquidem pareat intellectui erit aliquate-
nus ordinatum. Si minus temere inquit: & ut
libet se exerens confusa & inordinata quae agit
relinquit & addit. Nobis quoque igitur in eundem
modum faciendum: ac de ea prius loquendum
natura quae suo motu movetur. Haec quidem

præcedit ordine. per quam intelliguntur & sciunt²
 æterna quæ sola semperq; uere sunt. Tum demum
 illa quoq; alia demon/stranda: quæ ad mouendum
 quidem motu indiget alieno. Vtriq; porro motui
 sensus necessarij sunt: quomodo ex his tam cupidi-
 tates excitantur improba: qm rerum optimarum
 intellectus & scientia conuale/it. Et de oculoru
 quidem ministerio satis dictum. Nunc de præci-
 pua operis eorum utilitate dicendum est. quæ tum
 in plerisq; rebus tum in obtentu phiæ clare
 perspicitur. Quo beneficio negat quisq; minus a
 Deo generi humano esse tributum. Duplex
 namq; potius phiæ spectatur officium. Considera-
 tio & item actus. Consideratio quidem ob assiduam
 contemplationem rerum diuinarum & immortalium
 nominata est. Actus uero qui iuxta rationabilis
 animæ deliberationem progreditur intuentis con-
 seruandisq; rebus mortalibus. Vtroq; aut qm
 officiorum usus est necessarius. Ac primum de
 consideratione dicatur. Porro hæc diuiditur. trifa-
 riam. In Theologiam & item naturæ institutionem:
 præstandaq; etiam rationis scientiam. Neq; enim
 quisq; deum quæreret: aut ad pietatem aspiraret.

sus oculoru.

consideratio. Dispositio.

Actus.

phiæ.   phiæ.   legum.
 inuicem satisfactio.   legumque ratio.

Sapientia
 phiæ.

dispositio.   ratio.

quod est theologiae proprium. Nec uero id ipsum
 quod nunc agimus agentum putaret: nisi prius
 coelo sideribusque iussis & amore nutritis sciendi re-
 rum causas: eorum etiam quae ortum habent tempo-
 raliū exordia. haec quippe demum ad naturalem
 pertinent questionem. Quid est quod dierum &
 noctium uice considerata: menses & anni & ora &
 circuli di numerata sunt: nunquam ortus & gentura
 dimensionis introducta. quod ad tertiam partem
 philosophiae pertinere perspicuum est. At uero actus &
 philosophiae usus quatenus ut utilis & necessarius
 ita docens dicit. Deum oculos hominibus idcirco
 dedisse: ut mentis providentiaeque circuitus qui
 sunt in coelo notantes: eorum similes constitue-
 rent in suis mentibus. hoc est motus animi
 qui deliberationes uocantur. Quos simillimos in-
 stituerent diuinae mentis prouidos motibus pla-
 cidis tranquillisque perturbatos, quod est moru
 uitaeque correctio que publice prauatimque prodest tam
 ad domesticas quam ad publicas res recte salu-
 biturque administrandas. Ex his quippe constat
 tertium philosophiae genus. quod actiuum uocatur. Id
 porro diuiditur trifariam. in Moralem. domesticam.

actiue philosophiae.

Actiue philosophiae genera

Moralis domesticam publicam

Publicam. Quibus omnibus officiis prodest certe
 usus videndi. Minora inquit alia pratero, sed
 ea quae in uariis artibus disciplinisque versantur.
 Neque enim nauium regimen neque cultus agrorum, nec
 uero pingendi fingendique solertia recte sine uisu pro-
 prium opus perficere possent. Solaque contemplationis
 est quae mentes hominum usque ad coeli conuersa pertulit.
 Propterea Anaxagoras cum ab eo quereretur: Cur
 natus esset: ostenso coelo sideribusque monstratis
 respondisse fertur: ad horum omnium contempla-
 tionem. At uero Stoici Deum uisum uocantes quod
 optimum putabant, id enim pulchro dei nomine
 tribuendum esse dixerunt. Theophrastus uisus
 pulchritudinem asserens uisum formae nomine appel-
 lat, quod quorum extincta est acies uidendi: uultus
 informes sint & uelut in aeterna consternatione.
 Denique ex oculorum habitu mens atque animus incli-
 catur irascentium. moerentium. latantium. iras-
 centium quidem. ut apud Homerum Commotae
 mentis orator Stabat acerba tunc defixos lumine
 terrae. Et item furor ignea lumina uoluit. Moe-
 rentium uero ut fert poetica de eo qui iugi fletu
 oculos amisit. maxore lumina linquit. Item

happ.

apud

philos.

apud Ciceronem / n huius amantiſſimi ſui fratris »
 gremio merore & lachrymis conſeneſcebat. Tran- »
 ſit deinde ad alterius ſenſus examinationem. Ait
 enim eadem quoq; uotis & auditus ratio eſt ad eoſ-
 dem uſus atq; ad plenam uitae hominum inſtru-
 ctionem datorum. Sunt igitur principales duo ſen-
 ſus uisus & auditus utriq; phia adiuuante. quoz
 alter quidem euidentior utpote qui res ipſas acie
 ſua comprehendat. alter latior ideo qd etiam de
 rebus abſentibus inſtruat. Modulatus ſiquidem
 aer articulatæ uocis factuſq; uox & intelligibilis
 oratio: pergit ad intimos ſenſus audientis intel-
 lectui nunciando tam præſentia qm abſentia. Item
 auditus quod intellectum quoq; adiuuet ſic probat
 quantumq; per uocem utilitatis capiatur ex mu-
 ſica: totum hoc conſtat hominum generi ppter
 armoniam tributum. quia iuxta rationem ar-
 moniam animam in ſuperioribus ædificauit:
 naturalesq; eius actus rithmis modisq;
 conſtare dixit. Sed hæc exſoleſcere animas
 ob conſortium corporis neceſſario obtinente
 obliuione. ppea immodulatas fore animas plu-
 rimorum. Medelam huius uitæ dicit eſſe in

Auditus.

Symphonia moribus
infra.

ro.

musica positam: non in ea qua vulgus de-
lectatur: quæq; ad voluptatem facta excitat
vitia nonnunquam: Sed in illa diuina: quæ nunquam
a ratione atq; intelligentia separetur. hanc em-
censet exorbitantes animas a via recta reuocare
demum ad symphoniam veterem. Optima porro.
Symphonia est in moribus nostris iusticia virtutum
omnium principalis. per quam cetera q; virtutes
suum munus atq; opus exsequuntur. ut rō qua
duxerit vigor uero intimus qui est iracundia
similis auxiliatorem se rationi uolens pbeat.
Porro hæc prouenire sine modulatione non possunt.
Modulatio demum sine symphonia nulla est.
Ipsa symphonia sequatur musicam. proculdubio
musica exornet animam rōnabiliter ad antiquam
naturam reuocans: & efficiens talem demum
qualem initio Deus opifex eam fecerat. Porro
tota musica in uoce & auditu & sonis posita
est. Utiles ergo etiam iste sensus est pñcia to-
cius assecutioni adnotationem intelligibilis rei.
Idem ait. Num qm cuncta exemplis admo-
dum paucis executi sumus: quæ prouide men-
tis intellectus instituit: oportet de illis etiam

que necessitas inuenit dicere. Mundi sensilis
 explanaturus omnem subam iure commemorat
 prope omnia pertractasse que prouida mens
 dei contulerit: efficiens cum ad exemplum &
 similitudinem intelligibilis mundi: solusq; resi-
 duum superesse tractatum ex quo ea que necessitas
 inuenit considerentur: quando prouidis necessa-
 rijs rationibus mundi uniuersitas constare ui-
 deatur. Porro necessitatem nunc appellat hilen.
 quam nos latine solutam possumus nominare ex
 qua est rerum uniuersitas eademq; patibilis.
 Natura quippe subiecta corpori principaliter
 in qualitates & quantitates omnia q; que accidunt
 proueniunt: qua cum a natura propria non rece-
 dat: diuersis tantu & contrarijs speciebus eoru
 que intra se recipit: formisq; uariatur. Hanc
 igitur explanare proposuit: dicturus deinceps
 rationem ob quam necesse fuerit tractatu hunc
 minime preteriri. Deniq; addit. Mista si-
 quidem mundi sensilis ex necessitatis intelligen-
 tiaq; coetu constitit generatio. Quia igitur de mun-
 di generatione tractatur: perfecte q; id fieri con-
 uenit: oportet de utroq; genere disseri ex quo

hilen. ylu.
 sylu.
 ma prima.

de natura sylvarum necessarius est tractatus ostendi
di. dicitur. Mixtam ergo generationem dicitur esse ideo
quod ex diuersis elementis mixtisq[ue] constet: recteq[ue]
ex necessitate & providentia. Non enim ex his
mixtus est mundus: sed consultis provida mentis
& necessitatis rationibus consistit, operante qui-
dem providentia & agente. Sylva uero perpetente
exornatioq[ue] se facilem praebente: penetrabilem
siquidem eam usquequaq[ue] diuina mens format:
non ut artis formam tribuentes in sola suppone:
Sed perinde in natura atq[ue] anima solida torpa
permeantes uniuersa uiuificant. Dehinc conse-
quentia intelligentia necessitatib[us] demonstrat
consortium cum ita dicit Dominante intellectu
Duplex est porro dominatio. Altera uolentior
& tyrannice potatis similis. Item alia sanctitatis
Imperatoria. Omne porro uolentum non diu
subiectum conseruat: sed facile perdit: Omne
inquit quod rationabiliter etiam regit & tuetur
prodest. & melius efficit quod regit. Ut igitur
mundus aternus esset: oportuit syluam eius
morigeram parentemq[ue] subdi: nec aduersus
exornationem suam resistentem: sed ita uictam

Dnato

tyrannice potatis   Somnolentis Imperatoris.

ut maiestati optatis libens cedat: pareatq;
 eius sapientia: ppea dixit. Salubri persuasione
 rigorem necessitatis assidue trahente ad optios
 actus. Itaq; iuxta inquit & parente providis auto-
 ritatibus necessitate prima rerum mundi; co-
 ordia constituerunt. Quia est alia minus consul-
 ta parentia: que error & facilitas dicitur. Ut
 sit provida parentia ratione mixta necessitas
 & opus Dei tale est. ut ui persuadeat: uimq;
 persuadentem irroget. hoc est ut persuasio uim
 & uis adhibeat persuasionem. Id porro perspi-
 citur in agnitionibus uirorum prudentium
 cum præbent se medicis urendos & ferandos.
 Denique progreditur. Siquis ergo uere & iuxta me-
 ram fidem mundi huius institutionem insinua-
 turus erit: hunc oportet erratica quoq; causa
 speciem demonstrare. Rursum alio syluam er-
 roris nomine appellat propter moralem eius
 antiquam iactationem. similiter ut necessitatem
 ppea qd non est principalis causa mundi consti-
 tutionis in sylua: sed necesse fuerit asserere eam
 ad subam corporalem. Est quippe sylua perinde
 ut sint ea sine quibus quod institutum est effici

De p^rincipiis n^ris.

non potest. Facto igitur recursum redit ad ^{inda} imaginem
initiorum & incipit ex eo tempore quod praecedit
ortu generationem mundi. Quærit ergo naturam
ignis sinceram & sine permutatione, qualitatem quoque
eius & passionem: nec solus ignis: sed cæterorum
quoque corporum serenorum nec ulla contagione inter-
polatorum. Omnes quippe qui de originibus tractave-
runt universa rei quatuor sunt materias exequuti.
hasque concretionem mutua ex maioris atque optinentis
materie vocabulo cognominaverunt. Quatenus por-
ro eadem materia & ex quibus antiquioribus sub-
stiterit nemo adhuc usque dixerat. Sed tanquam sci-
entibus naturam sinceritatemque earum ignem &
aerem & aquam & terram, velut elementa mun-
di sensibiles, esse dixerunt. quæ ne in syllabis qui-
dem ordinem locanda sunt. quia sermone ele-
menta lra sunt post quas secundi ordinis syl-
labæ. Recte dixit quatuor hæc mundana corpora:
ne in syllabarum quidem ordine collocanda
Quippe primum elementum universa rei sylva
est informis ac sine qualitate. quam ut sit mun-
dus format intelligibilis species. Ex quibus sylva
^{lic} uidetur & specie ignis purus & intelligibilis cæte-

notq; sintera suba quatuor. e quibus demum
 hae materiae sensiles ignea aquatiles terranea &
 aerea. Ignis porro purus & caetera sintera intel-
 ligibilesq; suba: species sunt & exemplaria corporo-
 rum cognominata. Quarum ad pns differt exa-
 minationem: nec quaerit una ne sit archetipa
 species eorum qua sit cois omnium an innuabiles
 & pro rerum existentium nu. quarum coetu
 & concretionem concreuerit uniuersa moles. Jam
 uero idem unum pariter & multa sint in parme-
 nide. Eua causa declinandi fuit non laborem:
 sed ne instituto sermone minime conueniens trac-
 tatus admiscetur. Haec quippe naturalis: alia
 exoptata disputatio est. Naturalis quidem ut
 imago nutans aliquatenus & uerisimili quadam
 stabilitate contenta. Exoptata uero quae ex sinter-
 rissima rerum scientia fonte manat. Deum
 ergo inquit nunc etiam liberatorem inuoco. Ex
 turbida & procellosa sermone iactatione labo-
 rat omnino & id agit ut instruamur ad pietate-
 tem uenerationemq; diuinitatis. cuius opem exo-
 rat ingrediens praecelsum de natura syluae fre-
 tum propter nouum atq; insolitum etiam tunc

Idear.

disputationis genus. Rursum ergo ab exordio
 dicamus inquit merito. Jam enim de utraq
 origine tam exemplari qm corporea tractaverat:
 concedens sensilem mundum ex his subsistere.
 Quippe id quod gignitur & perit. nec vere pp
 corporea species est. Quia quidem corporea cum
 sola & perse ac sine suspiciente ex eadem essen-
 tia esse non possunt. Quam modo matrem.
 alias nutriculam. interdum totius generis gra-
 mium: nonnunqm locum appellat. quamq sumo-
 res hylem. nos sylvam vocamus. It quod de-
 erat adderet: hunc de solua tractatum minoru
 tractatu iungit. posterioremq divisionem ait
 operosius ordinandam esse. Tunc quippe res
 omnes in duo ferat initia diuisa. Quorum alte-
 rum intelligibilis species erat. quam mundi
 opifex Deus mente concepit: eumq ideam ap-
 pellavit Plato. Alteru imaginum eius quae
 natura est corporis. Porro corpora si per
 seipsa spectentur: perfectam uidebuntur ha-
 bere substantiam. Sed si ad originem eorum
 conuertas mentis intentionem: inuenies cuncta
 & eorum scatebras soluae gremio contineri.

matr
 nutriculam
 gremium
 locus
 hylem
 sylva

Dea.

Tunc ergo compendio principalibus materijs
 quatuor sumptis ex sermone edificauerunt mun-
 dum. Sed quia p^{ri}ncipium proprium: cunctaq; quæ
 ad causam pertinent: sūma cura mentis & di-
 ligentiori indagine peragrarere. ratio porro
 asserit subiacere corporum diuersitati sūltat
 capacitatem: recte rationabiliterq; censuit hanc
 ipsam rationem trahendam usq; ad intelligentia
 lucem: difficile opus omnino uel assequi: longe tñ
 difficilius declarare atq; docere. Talis quippe na-
 tura est initiorum: quæ neq; exemplis demon-
 strari nondum his quæ ad exemplum compara-
 rentur: existentibus: possit. nec ex precedenti
 rōne a^{ca} intimari. Nihil quippe origine antiqui-
 us. Sed obscura quadam luminis p^{re}sumptione
 non ut quid sit explicet: sed contra: sublatiis
 quæ sunt singulis: quod solum remanet ipsū esse
 quod quaeritur. intelligendum relinquit. hoc est
 ut uniuersis corporibus quæ intra grammū
 sūltat uarie formantur, mutua ex alio in aliud
 resolutione singulatim ademptis: solum ipm uacuum
 sūm speculatione mentis imaginēris. Qua rōne
 factum ut cum nullus eam ueterum dubitet

p
 . n origine mūg?

Syluam.

Hebraei

esse, utrum tantum facta: an contra infecta
sit disceptatur. Eorumque ipsorum qui infecta
sine generatione posuerunt: plerique continua
& iugem. alij u^o diuisam putant. Rursumque
eorum qui diuiduam esse censerunt: partim sine
qualitate & informem: partim formatam esse
pronuntiant. Hi u^o qui iugem continuatamque
posuerunt disceptant inter se de qualitatibus:
formaque eorumque que ibidem conformantur.
& omnium que eisdem accidunt: utrum ex Syl-
ua proueniant: an ex alio potiore numine
accommodentur. Quorum breuiter perstringunt
opimones. Hebrei Syluam gemituram esse censerunt.
Quorum sapientissimus Moses non humana fa-
cundia: sed diuina ut fertur inspiratione uigeta-
tus: in eo libro qui de gemitura mundi censetur:
ab exordio sic est pfatus iuxta interpretationem
Lxx. prudentium. Initio Deus fecit coelum
& terram. Terra autem erat inuisibilis & in-
composita. Aut u^o Aeglas caput rerum condi-
dit Deus: coelum, terra inanis erat & nihil.
uelut Simachus: ab exordio condidit deus coe-
lum & terram. terra porro fuit otiosum quid:

confusumq; & inordinatum. Sed Origenes asse-
 uerat ita sibi ab hebreis esse persuasum qd in
 aliquantum sit a uera proprietate derivata inter-
 pretatio. fuisse em in exemplari. terra aut stu-
 pida quadam admiratione erat. Omnia tm huc
 in unum aunt concurrere: ut & generata sit ea
 quae subiecta humano corpori solua. sermoneq;
 ipsos sit interpretantur. Initium minime tempo-
 rarium dici. Neq; enim tempus ullum fuisse
 ante mundi exornationem: dieq; & nocturnas
 uices quibus temporis spatia dimensa sunt: tum
 initij multas esse significationes. ut initium sapien-
 timor Dei fore Salomon ait. Item initium sapien-
 cultus Dei. Nihilq; minus initium uiae optimae
 iustos actus. Atq; & in pnto sapien coelestis
 auctor. Initium uitae panis & aqua & tunica in-
 quit domus uelandis pudendis. Quippe in his
 non una initijs: sed diuersa & simplex habetur
 significatio. Est tm unum rerum omnium ini-
 tium: de quo Salomon in prouerbijs. Creauit
 me Deus inquit progressionis suae semitam cui
 nitens efficeret opera diuina. Constituitq; ante
 ortum mundi: terraeq; & profundi fundationem

tempus.

Initium

ante tractus fontium aggestio neſq; montanas
apte indicans p̄eunte diuina ſapientia coelū
terrāq; factam eandemq; diuinam ſapiam fore
uniuerſitatis primordiū. Ex quo apparet ſapiam
quidem factam a Deo: Sed non aliquo in tempore.
Neq; enim fuerit tempus ullum quo Deus fuerit
ſine ſapia. quodq; deum percipi cogitationibus ho-
minum anteqm̄ ſapientiam eius ſit neceſſe ob emi-
nentiam naturā quia prius cuius res eſt tum de-
mum res ipſa noſtitur. Et de initio quidem ſit
habendum. Quod autem coelum quamue terram
loquat² intelligendum qui tumultuario contenti ſunt
intellectu Coelum hoc quod uidemus & terram qua
ſubuehimur diu putant. Porro qui altius inda-
gantur negant hoc coelum ab initio factum: ſed ſecun-
do die. namq; ab initio factum lumen: idq; diem
eſſe cognominatum. Hoc uero coelum quod poſtea
Deus appellauerit ſoliditatem. Tercio deinceps
die remotis aquis apparuit ſcāa: eiq; terrae no-
men impoſitum. Ut ſit euidentis neq; hoc coelum
cognitum nobis. neq; hanc in qua ſumus: terrā
ab exordio factam. Sed alia eſſe antiquiora potius
intellectu potius q̄ ſenſibus haurienda. Aliud ergo

Coelū.
Terra

135
147
uerius coelum & aliud quiddam esse soliditatem
scriptura testatur. eodemq; modo aliud terram:
& item aliud sitam. Quod aliud coelum priusq;
cetera deus condidit. terramue quam ut filo
carentes corpore atq; intelligibiles sententias fore
censet ideas: & exemplaria tam sita istius
terra qm soliditatis. Demq; etiam hominem pri-
us intelligibilem & exemplum archetipum gene-
ris humani tum demum corporum factu a Deo
esse dicit. Alij non ita: sed scientem prophetam
duas esse species rerum omnium. Alteram intel-
ligibilem. Alteram sensilem: eas uirtutes quae
utramq; naturam circūplexae contineant, coelu
terram cognominasse. Coelum quidem incorpo-
ream naturam. Terram uero quae suba est cor-
porum. quam graeci hilem uocant. Astipulant²
his quae sequuntur. Terra autem erat inuisibilis
& informis. hoc est solua corporea uetus mundi
suba: priusq; efficta Dei opificis solertia
sumeret formas etiam tunc decolor & omni
carens qualitate. Quod uero tale est inuisibile
certe est & informe. Namis porro & nihil
ppet dicta. Quia cum sit omnium qualitatum

hōm intelligibit

receptivis propriam nullam habet ex natura.
Sylva ergo ut cuncta quae accidunt recipiat in
se, manus appellata: & ut quae compleri unquam posse
videatur. Porro quia sit ex opere omnium nihil
dicta. Ociosa vero & indigesta nuncupatur. a Sim-
macho quod quidem per se nihil valeat ociosa.
Quod ut habeat opportunitatem suscipiendi ordi-
nis ab exoriente semet deo mundum moliente
indigestam coeget. Stupida ut ex admiratione
significatio animae uim quandam similitudinemque
declarat. Siquidem opificis & auctoris sui maiesta-
te capta stuperet. Quod si facta est deo Sylva cor-
porea quondam informis: quam scriptura tenui-
uocat: non est opinor deperdendum incorporei
quoque generis fore intelligibilem syluam quae coeli
nomine sit nuncupata. factam uero & ita factam
ut sit quae non fuerit. sic probant quod opificibus
mortalibus apparata: ab alijs opificibus prebeat.
hisque ipsis naturam suppeditet naturae deus.
Deo nemo apparuerit quia nil sit Deo antiquius.
Ipse igitur syluestres impensas mundi fabricae
sufficientes utilesque constituit. multasque alias pro-
bationes afferit: quas singulatim persequi nunc

longum esset. est. Restat ut eorum nunc quoque
 qui generatam esse corpoream solam negant.
 sententias exequamur. Quorum etque diuersae opi-
 niones sunt. Sunt enim qui textum eius & quasi
 continuationem quandam corpusculis quae intelli-
 gantur potius quam sentiantur connexis ab invici-
 cem assignant in aliquo modo positae & aliqua-
 tenus figuratis: ut Democrito & Epicuro placet.
 Addunt alij qualitatem ut Anaxagoras. Sed hic
 omnium materialium naturam proprietatemque
 in singulis materiis congestam esse censet. Alij
 propter exiguitatem individuorum corporum.
 quorum numerus in nullo fine sit, subtilitatem
 connexi putant: ut Theodorus & nonnulli Stoi-
 ci: quorum sit fortuitus tam coetus quam segregatio.
 Quas opiniones: cum sint omnino sine fine prae-
 tereo. Quod tantum providentiae opus solius quoque
 constitutionem esse pronuntiauerunt censet eam
 una quadam ab exordio usque ad finem continua-
 tionem esse perfectam. Aliter enim Pythago-
 ras & item aliter Plato: diuersoque Aris-
 totes modo. & cum aliquanta diversa Stoici. Sed hi
 quidem omnes informem & sine ulla qualitate

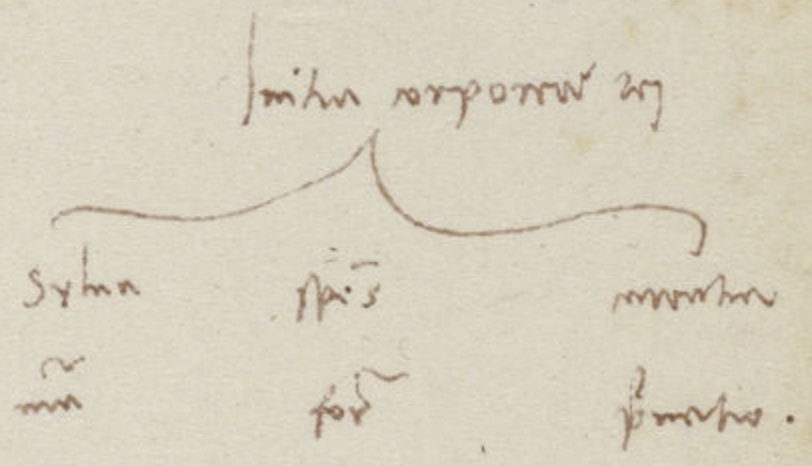
con eos qui hylm
 gnatum est negant.

constituunt. Alij formam dederunt: ut Thales: quē
ferunt ante omnes naturalia esse rimatum. Cum
initium rerum aquam esse dicit: opinor ideo quod
omnem uictum quo utuntur quae uiuunt humectum
uideret. Inq; eadem s'ma Homerus esse inuenitur: cū
oceanum & Thetide mātat parentes esse genturū.
Cuiq; iurandum deorum constituit aquam: quam
quidem ipse appellat Stiga antiquitati tribuens reue-
rentiam: & iureiurando nihil constituens reuerentius.
At uo Anaximenes aera indicans initium rerum:
initium quoq; ceterorum corporum & ipsius aquae
consentit heraclito caput rerum ignem putanti.
Omnes ergo hi qui uel aquae uel aeri uel igni tribuunt
principatum: in motu positam rerum originem ten-
suerunt. Sunt tamen qui immobilem fore defendunt.
& eandem ex omnibus in unam molon reductam
unum omnia esse censes immobilem sine ortu &
sine interitu. ut Xenophanes Milesius. Parmen-
des. Sed Parmendes quidem unum omne perfectum
& definitum pronuntiat. Milesius infinitum
& interminatum. Empedocles uariū & multi-
forme. Quidam esse syluam docet quatuor di-
uersis sustentatam radicibus. ignis. aquae. aeris.

terra. Atq; ex his fieri corporis modo con-
 cretionem, modo discretionem. Itemq; con-
 cretionem quidem uocat amittiam. Discretionem
 uero discordiam. Hi sunt optimi qui formatam
 descriptamq; qualitatibus: & corpus solum esse
 pronuntiant. At uero qui detrahunt ei quali-
 tates: informemq; constituunt & sine consortio
 corporum solum per semetipsam mente intunt.
 Aristoteles quidem tria initia constituit corpo-
 ris rei: solum: perem carentiam. Ea q; sin-
 gula sine diu residuorum connexionne considerat.
 licet profiteatur altera sine alterius esse non
 posse. Item sine genitura & interitu dicit mun-
 dum esse diuina prouidentia perpetuitati pro-
 pagatum. Cuius sententia cum sit preclara &
 nobilis: & ad Platonici dogmatis consideratio-
 nem satis accommodata: non otiose pretereunda
 est. Prius tamen exponendus uidetur. physi-
 corum ueterum Silogismus qui asserit nihil
 eorum quae sunt generatum esse: nec perituru
 fore formula. Silogismi talis est. Si quid id
 necesse est uel ex eo fieri quod iam erat: uel
 ex eo quod non est. utruq; autem impossibile.

De existente quidem quia quod includum est
 fieri ad p^{ri}o non potest. Id em quod gignitur
 nondum est. Nec u^o de non existente quia n^{on}
 est ei q^{ui} fit subesse aliquam materiam ex qua
 fiat. Nihil ergo fit. sed nec corrumpitur.
 Id em quod corrumpitur uel in aliquas reli-
 quas uel in nullas dissoluitur. Sed neq^{ue} in nullas
 neq^{ue} in aliquas ut dorebitur. Nihil ergo corrumpit.
 Ostensum est porro quod neq^{ue} fiat quid. Neq^{ue} igitur
 fit aliquid neq^{ue} corrumpitur. Quatenus ergo quod est
 & corrumpitur: negamus in nihilum posse dissolui.
 Quia quod est & idem corrumpitur ac perit. Si in
 nullas reliquias dissoluitur: erit pariter & non erit
 quod rationem non habet. Rursum si erit aliquid
 futurum quod dissoluitur. & perit & non perit.
 Hoc illogismo ueteres phisici tollere conabantur
 rerum genturam & interitum. Sed Aristoteles
 diuidit illogismum notata & patefacta duplici
 significatione omnium: existentis scilicet et non existentis.
 item uerborum fieri & corrumpi. Item omnia
 que fiunt: uel secundum naturam suam fiunt: uel
 ex aliquo accidenti. ut puta si musculus agrotus
 conualecat. q^{ui} quidem ex natura est agrotat

in arm.
 in pon

.. existens. no. ex.
 .. fieri. no. fieri.

& conualeſcet: non tamen quia muſicus eſt. Et
 aidenti porro quia muſicus eſt. accidit quippe
 ut muſicus eſſet non quia aggritudinem ſuſti-
 neret. Similiter quod corrumpitur. Si uidem
 candidum pedalis proceritatis corrumpatur:
 in atrum colorem: ſecundum naturam quidem
 & principaliter patitur t̄mutationem ſui quia
 eſt candidum. Et aidenti uero quia eſt pedat
 modi. Cum igitur dicimus muſicum conualeſcere:
 tunc quod fit ex aidenti fit. quia prouenit ut
 conualeſcat. Porro cum agrotare eum dicimus
 ſecundum naturam patitur. Rurſus cum di-
 cimus candidum illud pedalis menſure cor-
 rumpi quia conuertatur in nigredinem: hoc ex
 aidenti dicimus fieri. Cum uero candidum
 cognominamus naturam eius exprimimus.
 ¶ Sic ergo etiam de non exiſtente dicimus fieri
 aliquid dupl̄r: Semel iuxta naturam quod eſt
 impoſſibile: ut quod nuſqm̄ oīo gentium eſt ex
 eo aliquid fiat quod n̄. Iterum ex aidenti
 dicimus non exiſtere: cum quod fit aliter ſe
 habeat qm̄ antea erat. & cui plus accidit
 qm̄ a natura tributum eſt. ut ſi ex informi maſſa

aeris simulachrum fiat. Informitas quippe aeris
ex natura est. forma uero impressio quam im-
ponit opifex de non existenti puenit: propterea ex
accidenti dicitur prouenire. fieri tamen potest: ut
ex eo quoque quod est fiat aliquid quod sit: sed hoc ex
accidenti ut sicui grammatico proueniat medicinae
scientia. Nam hic ex perito fit alterius quoque
disciplina peritus. Consequenter etiam corrumpi-
tur aliquid & dissoluitur existente in aliud
existens: sed non principaliter: uerum ex acciden-
ti. ut si ex simulachro liberi patris formam
quis transferat in simulachrum Apollinis. Vi-
detur enim hoc quoque pacto forma in aliam speciem
demigrare: sed non proprie: uerum ex accidenti.
Similiter poterit existens corrumpi ac resolui:
Sed non ut ex corruptela plenus auferatur in-
teritus: proueniatque ut id quod erat: nihil omnino
neque usquam gentium sit. Una igitur haec ratio
est iuxtaquam posse Aristoteles putat. & fieri
aliquid tam de existente quam de minime exente:
& interire uel in existens uel in nihilum. Alia
uero ratione esse uel non esse dicitur quid, quo-
tiens nondum adhibito effectu esse dicitur: quod

Paulus

proculdubio futurum erit si adhibeatur effectus.

Quae cumta possibilitate dicuntur esse psumptorū
 existentia contemplatione possibilitatis. ut cum
 ad animus possibilitate statuam fore: cū adhuc
 metallum sit informe. Est quidem statua & non
 est. Est quidem quia potest esse. Non est autem quia
 nondum effectus accessit. Eodemq; modo ex eo
 quod aliquatenus est: & ex eo quod aliquatenus nō
 est: potest aliquid effici: nihilq; minus et in id
 quod aliquatenus non est: potest aliquid dissolui atq;
 interire. Et ergo genitura & interitus. Hæc
 ad pñs usa sunt nobis nec. fore ad explana-
 tionem Aristotelici dogmatis de mixtis rerum.

In quibus etiam quid Sylua est pertractari cū-
 uimus. Sicut etiam eiusdem Aris. verba decla-
 rant. Aut em. nobis: ergo uidebitur Individua esse
 Sylua carentia: ita ut Sylua non sit existens
 quid sed ex accidenti: Carentia uero principaliter
 & om. nō nihil. & Sylua quidem proprie habeat
 essentiam carentia nulla prorsus sba. & alios
 inquit uidetur carentia & Sylua unum esse non
 recte spectantibus cum idem breue & grande
 cognominetur: duasq; res separatim spectandas

in unam eandemque rem redigant. & unum
aliquid subiacere corporibus putent. Quod etiam
si diuidant, maius illud & minus ut sint
duo aeq. ex hac diuitate una res significatur
alia intermittitur. Siquidem Sylua tanquam
mater corporum formationi adiumento est.
Carentia uero non adiuvat formationem: sed
potius impedit ac reinitatur. Quatenus. Quia
cum species diuina res sit & appetibilis: con-
traria est ei carentia. Sylua uero appetit
formam & illustrationem: cupidaque eius est
iuxta naturam propriam. Porro si appetat for-
mam: appetere eam necesse est contrarietatem
suam: & omnis contrarietas affert interitum.
Nimium igitur interitum suum carentia desi-
derabit. Nec uero species seipsam potest cupere.
Est enim plenum & perfectum bonum: & omne
quod desiderat in indigentia positum est.
Sola igitur Sylua est quae cupit illustrationem
perinde ut foeminae sexus uirilem. & defor-
mitas pulchritudinem. Ita tamen ut defor-
mitas Syluae non ex natura sed ex accidenti
sit. Quae Sylua fit & corrumpitur. certe:

spes.
forma
illustratio.

Superest ergo ut sylva cultum ornatumque de-
sideret quia deformis est non ex se: sed ob indi-
gentiam. Est enim turpitudine sylva cultus formamque
indigere. Sic quippe erit uidua carens specie:
perinde ut carens uiro foemina. Propterea
inquit appetit speciem ut sponso foemineus iuilem.

Sit quoque in alia posita deformitate formam atque
cultum simul cupiens perire atque exolescere quod
est in semet ipso indigentia uiro. Contraria si-
quidem haec duo sibi et repugnantia species et
item carentia. quorum quod optinuerit alterum
perimit. Cupiditatem uero negat esse talem qua-
lis est animalium. Sed ut cum quid coeptum atque
inchoatum dicitur perfectionem desiderare: Sic
opinor etiam sylva speciem se cupit. Potest enim
eius florere consortio. Ergo iuxta Aristotelem
proprie quidem et principaliter existens est
species. Et accidenti uero esse dicitur sylva. propterea
quod non talis est, ut recipiat formam. Rursus
quod minime est proprie quidem et principaliter
carentia. Et accidenti uero sylua patitur,
quippe id quod uere atque ex se non est et caren-
tia. Ergo sylva alio quodam genere est: item

alio non est: & potest aliquid eo fieri: ut de
 re non existente non una tantum sed diuersa
 significatione. Consequenter ergo dicemus malitiā
 esse atq; initium malorum: non syluam ^{sed} carentiā.
 Hæc enim est infirmitas & nullus cultus & tur-
 pitude syluæ: ppea etiam maleficientia: & ideo
 syluam desinit seu potius appellat corpus incor-
 poreum: ut possibilitate quidem sit corpus. Effectu
 uero atq; operatione nullum corpus. Hæc Ary-
 stolis de sylua sūa: nisi quod addit Platonem
 tria illa nomibus attingere. Effectu autem duo
 posuisse initia. corporeæ rei speciem & minimū
 grande quod est Sylua. Non ergo tria: sed duo
 hæc erant initia inquit. Species & Sylua. quem
 ait ex nā nullam habere subam. aut si inquit gran-
 de hoc minimum carentiam fore intelligendū
 est. Rursum Sylua præterita erit: & duo ui-
 debuntur initia rerum species atq; carentia.
 Stoici quoq; ortum syluæ reiciunt: quin potius
 ipsam & deum duo totius rei sumunt initia.
 Deum ut opificem. Syluam ut quæ operationi
 subiacatur. Una quidem præditos essentia fa-
 cientem & quod fit ac patitur. Quæ em corpus

Stoici.

esse aiunt diuersa uero uirtute. quia faciat:
deum. quia fiat, syluam esse. quorum ab re non
erit opinionem diligentius explicare. Aiunt
enim ut aërea quæq; ex aëre sint. argentea quæ
ex argento. Sic corporeas materias ex sylua
fore: cum isdem ut aëre & argento etiam simi-
libus cæteris. Esse enim quasdam magis. alias
minus syluestres materias: aliasq; alijs corpu-
lentiones. Quarum tantum exordium fore. unam
quandam antiquiorem communem omnium syluam.
Atq; ut Statua: quæ cum sit formatum corpus:
habet tamen subiectam sibi aëris antiquiorem sub-
stantiam. Sic æs informe corpus: compos tamen
qualitatis habere debet subiectam præeuntem substantiam:
eamq; esse corpus coherens sine qualitate: patibile
totum & commutabile. quod syluam simul essentia
appellant: hactenus definentes. Essentia &
sylua est quod subiacet corpori cuncto: uel ex quo
cuncta sunt corpora: uel in quo proueniunt rerum
sensibilium commutationes ipso statu proprio ma-
nente. Item quod subditum est corporibus qualita-
tes habentibus ipsum ex natura propria sine
qualitate. Plurimæ tamen syluam reparant ab

essentia ut Zeno & Chrysippus. Syluam quidem
dicunt esse id quod est sub his omnibus quae habent
qualitates. Essentiam uero primam rerū omniū
syluam: uel antiquissimum fundamentum earū
suae nā sine uultu & informem. ut puta aes
aurum ferrum & cetera huius. Sylua est eorum
quae ex eisdem fabrefiant. non tamen essentia.
At uo quod tam his qm̄ ceteris ut sint causa est
ipsum esse substantiam. Plurimū est hoc pacto syl-
uam & subam separe: quod asseuerant quidem essen-
tiam operis esse fundamentum: ut mundi fore di-
catur. merito dicatur: atq; consistetur essentia. Syl-
uam uero contemplationis opificis dicunt, quod
eam fingat ac formet. Deinde Zeno hanc ipsam
essentiam finitam esse dicit unamq; eam eam
omniū quae sunt esse subam, diuiduam q; & usque-
quaq; mutabilem. Partes quippe eius uerti: sed nō
interire ita ut de consistentibus consumantur in
nihilum: sed ut cum innumerabilium diuersarū
etiam certarum figurarum. Sic neq; formam
neq; figuram. nec ullam omnino qualitatem pro-
priam fore censet fundamenti rerum omniū
syluae: coniunctam tamen esse semper & insepara-

sylua. suba.
essentia.

Spūs

Deus

biliter coherere alicui. Cumq; tam sine ortu
sit qm sine interitu: quia neq; de non existente
subsistit: nec consumetur in nihilum: non deesse
ei p̄m ac uigorem ex aeternitate: qui moueat eam
ratio nabiliter totam interdum nonnunqm pro-
portionem: quæ tã sit tam crebra tanq; uehe-
mentis uniuersæ rei conuersionis. Sp̄m porro
illū motū fore non naturam sed animam: &
quidem rōabilem quæ uiuificans sensibilem
mundum: & exornauerit eum ad hanc quæ nūc
illustratur uenustatem. Quem quidem beatum
animal & deum appellant. Ergo corpus uniuersum
iuxta Stoicos determinatum est & unum totum essen-
tia. Totum quidem quia nihil ei partium deest. Vnū
autem quia inseparabiles eius partes sunt: & inuicem
sibi coheret. Essentia uero quia princeps solua est
omnium corporum: per quam ire dicunt rōnem
solidam atq; uniuersam perinde, ut semen per geni-
talia membra. Quam quidem rationem ipsū
fore opificem uolunt. Coherens uero corpus
& sine qualitate patibile totum & cōmutabile
soluam siue essentiam. Quæ uertatur quidem nec
tamen intereat: neq; tota neq; partium exiditio.

Ideo quia p̄horum omnium cōmune dogma est. neq̄
 quid ex nihilo nec in nihilum interire. Licet enim
 cuncta corpora casu aliquo diffuant: solua tamen q̄
 & op̄is Deo. ratio scilicet in qua sit fixum quo
 quid tempore tam nascatur q̄m oīdat. Propterea
 de existentibus genturam fieri: & inexistentia desi-
 nere quod finatur īmortalibus perseverantibus a
 quo sit & item ex qua sit quod gignitur. Repre-
 hendunt etiam quod dicit Plato cum sint in emi-
 nente p̄stantissimaq̄ & vere existente alia p̄ba
 rerum omnium exempla mundum sensilem in zōta
 īmortalē exemplum a Deo factum esse. Non enim
 opus ullo exemplo fuisse q̄n seminum ratio incurres
 aliquam concipientem comprehendentemq̄ nām.
 totum mundum quēq̄ in eo sunt em̄p̄a sit. Hæc
 Stoici de Solua: deq̄ in ijs rerum: partim a
 Platone usurpantes: partim commentis sit: ut
 facile sit intelligere: nullam eos ne suspicari quidem
 potuisse diuinam uirtutem substantiamq̄ carentem
 corpore cunctis corporibus uel etiam semini-
 bus effratorem p̄p̄ea factum ut opiniones inur-
 rerent impijs. Deum scilicet hoc esse quod sol-
 ua sit: uel etiam qualitatem īseparabilem: Deum

Sylva eundemq; per sylvam meare uelut semen
per membra genitalia: & omnium quæ nascuntur
tam originem qm etiam causam fore: non malorum
modo: sed turpitudinis quoq; & obscenitatis omniaq;
agere & pati uel pudenda. ^{Cuius} Opinio deformi-
tas euidentius detegitur exposita Platonis s^ma.

Pythagorici

Nunc iam Pythagoricum dogma recenseatur.
Numenius ex Pythagora magisterio Stoicorum
hoc de initio rerum dogma refellens pythagora
dogmate: cui comine dicit dogma Platonium ait
Pythago. eadem deum quidem singularitatis
nominasse. Sylvam uero diuitatis. Quam diuitatem
indeterminatam minime quidem genitam. Limi-
tatam uo generatam esse dicere. hoc est anteqm
exornaretur quidem: formamq; & ordinem namq;
ceretur sine ortu & generatione. Exornatam uero
atq; illustratam a genitore Deo esse generatam.
Atq; ita quia generationis sit fortuna posterior
inornatum illud minime generatum aequum deo
a quo est ordinatum intelligi debeat. Sed non
nullos Pythagoreos uim s^ma non recte asse-
cutes putasse diu etiam illam indeterminatam
& immensam diuitatem ab unica singularitate

7 nivers

. 1 .

. 11 .

genitor

institutam. Recedente à natura sua singula-
 ritate & in diuitatis habitum migrante:
 non recte: ut quæ erat singularitas esse desineret.
 quæ non erat diuitas subsisteret. Atq; ex Deo
 solua & ex singularitate immensa & indetermin-
 nata diuitas conuerteretur. Quæ opima ne medio-
 criter quidem institutis hominibus competit. De-
 niq; Stoicos definitam & limitatam soluam esse
 naturam propriam. Pythagoram uero infini-
 tam & sine limite dicere. Cuius illi quod nã
 sit immensum: non posse ad ordinem atq; modum
 redigi censcant: Pythagoram solus hanc dei
 fore uirtutem ac po⁴³ asserere. ut quod natura
 efficiere nequeat: deus facile possit: ut qui sit om-
 ni uirtute potentior atq; prestantior: & a quo nã
 ipsum intuenso uires mutuatur. Igitur Pythago-
 ras quoq; inquit fluidam & sine qualitate soluam
 esse censet. Nec tamen ut Stoici naturam mediet:
 interq; bonorum malorumq; uiciniã. Quod genus
 appellant illi indifferens: sed plane noxiã. Deu-
 quippe esse: ut etiam Platoni uidetur: initium &
 causam bonorum. Soluam malorum. At uero
 quod ex specie soluaq; sit indifferens. Non ergo

Prus
 naturd.

cã -
 bonorũ malorũ.

Syluam: sed mundum ex speciei bonitate: Syluaq;
malicia temperatum. Demq; ex providentia & ne-
cessitate progenitum ueterum thelogrum scitis
haberi. Syluam igitur informem & rarentem
qualitate: tam Stoici qm Pythagoras consen-
tunt. Sed Pythagoras malignam. Stoici quoq;
nec bonam nec malam. Rehim tamq; in progressu
ut malis aliquot obuiantes progari. Unde igitur
mala peruentatem seminarum malorum causati
sunt: nec expediunt adhuc unde ipsa pueritas:
cum in ista ipso duo sint initia rerum Deus
& Sylua. Deus summum & praeellens bonum.
Sylua ut censent: nec bonum nec malum. Sed
Pythagoras assistere ueritati miris licet & contra
opinionem hominum operantibus asseuerationi-
bus non ueretur. Qui aut ex ante providentia
mala q; nec^o substituisse ppeaq; Sylua sit &
eadem sit malicia praedita. Quod si mundus certe
ex Sylua factus est, desistente olim natura ma-
ligna: ppea Numenius laudat Heraclitum repre-
hendentem Homerum: qui optauerit interitum
ac uastitatem malis uitae. Quod non intelligeret
mundum sibi deleri placere: siquidem Sylua

necc

cur Numenius laudat Heraclitum
reprehendit homerum.

18485
qua malorum fons est exterminaretur. Platone
idem Numenius laudat quod duas mundi aias
autumet. unam beneficentissimam. malignam alte-
ram scilicet syluam. Quae licet incondite fluctuet.
tamen quia intimo proprioque motu mouetur. uiuit
& anima conuegetur necesse est lege eorum omnium
quae genuino motu mouentur. Quae quidem etiam pa-
tibilis anima partis: in qua est aliquid corpulen-
tum mortaleque & corporis simul auctrix est &
patrona. Sicut rationabilis anima pars auctore utit^r
ratione ac Deo. Porro ex Deo & sylua factus est
mundus iste. Igitur iuxta Platonem mundo bona
sua dei tanquam patris liberalitate collata sunt.
Mala uero matris syluae uitio coheserunt. Quae ratione
intelligi datur Stoiros frustra causari nescio quam
peruersitatem cum quae proueniunt: ex motu stel-
larum prouenire dicuntur. Stella porro corpora
sunt ignesque coelites. Omnium quippe corporum
sylua nutritrix ut etiam quae sideris motus mi-
nus utiliter & improspere turbat: originem tra-
here uideantur ex sylua. in qua multa est intem-
peries & improvidus impetus & casus, atque ut
libet exagitata praesumptio. Itaque si Deus

Dux aia mundi: —

Sylva.

eam correxit ut in Timaeo loquitur Plato. redegitque
in ordinem ex incondita & turbulenta iactatione
certe confusa haec intemperies eius casu quodam
& improspere sorte habebatur. nec ex providen-
tia consultis salubribus. Ergo iuxta Pythagoram
Sylva anima, neque sine ulla est substantia: ut plerique
arbitrantur. & adversantur providentiae consulta
eius impugnare gestiens malitiae suae viribus. Sed
providentia quidem est Dei opus officium. circa
vero fortuita quoque temeritas: ex prospera Sylva. ut sit
evidens iuxta Pythagoram Dei Sylva quoque item pro-
videntiae fortunae quoque coetu: cum tota rei molem esse
constructam. Sed postquam Sylva ornatus acce-
sserit: ipsam quidem matrem esse factam corpo-
reorum & nativorum Deorum. fortuna in
vero eius prosperam esse magna ex parte.
non tamen usque quaque. quoniam male vitium
omnino requirit. Deus itaque Sylvam
magna virtute comiebat: utriusque eius omni fa-
riam corripiebat: non interficiens: ne natura
Sylvestris funditus interiret, nec vero permittens
porrigi dilatarique passim: sed ut narente natura.
qua ex in commodo habitu ad prosperitatem deuo-

providentia

fortuna

cari commutariq; possit, ordinem inordinate
 confusum: modum immoderatum: ut cultum
 feditati coniungens: totum statum eius illustrando
 atq; exornando conuertit. Deniq; negat Nume-
 dius inueniri: & recte negat immunem a uitis
 usquequaq; generatorum fortunam. non in arti-
 bus hominum, non in natura non in corporibus
 animalium. nec uero in arboribus aut stirpibus: non
 in frugibus nec in aeris serie: nec in aque tractu:
 nec in ipso quidem coelo ubiq; miscente se prou-
 dentia deoterioris naturae, quasi quodam piaculo.
 Itemq; nudam Syluae imaginem demonstrare:
 & uelut in lucem destituere studens: detractis
 omnibus singulatis corporibus: quae gremio eius
 formas inuicem mutuantur & inuicem mutant.
 Ipsum illud quod ex egestione uacuum est: animo
 considerari iubet: tamq; Syluam & necessitatem
 cognominat ex qua deo mundi machinam con-
 struxisse deo persuadente: necessitate obsecundante.
 Haec est Pythagorae de originibus asseueratio.
 Superest. Ipsa nobis ad tractandum de Sylua
 sententia: quam diuerse interpretari uidentur
 auditores Platonis. Alij quippe generatam

Auditores Platonis.

insubodij

dicti ab eo putauerunt uerba quedam potius q̄ rem
secuti. Alij uero sine generatione sed anima pre-
ditam quod ante illustrationem quoq̄ motu mystali
atq̄ inordinato dixerit eam fluctuasse cū motus
intimus genuinusq̄ sit uiuentium proprius. Idem
quoq̄ saepe alias duas esse mundi animas dixerit.
Unam malignam ex sylua. alteram beneficam
ex Deo. **E**xistentibus itaq̄ bonis ac malis: bona
quidem ex anima benefica mundo tributa. porro
incommoda ex siluestri maligna cum diuina sapia
intelligentiaq̄ opificis Dei sylua seuerè atq̄
efficaciter persuaderet praeberè cultui atq̄ ex-
ornationi suae patientiam. Persuasio uero non nisi
animantibus utaq̄ fruētibus adhibeatur. **Q**ui-
bus hebrei concinunt: cum dicunt homini qui-
dem a Deo datam esse animam ex inspiratione
coelesti. quam rationem & animam rationabilem
appellant. Mutis uero & agrestibus ex sylua
rōnis exortem iussu Dei uiuis & animan-
tibus bestijs terra gremio profusis. quorum
in nūo fuerit etiam illa serpens: quae primitias
generis humani malis suasionibus illaqueauerit.
Nec desunt qui putent inordinatum illum &

Serpens eius.

primitias gnis humani.

tumultuorum motum Platonem non in sylva:
 sed in materijs & corporibus iam notasse:
 que initia mundi atq; elementa censentur. Quippe
 si est informis & inordinata nimirum etiam
 immobilis natura sua. Hec immobilis modo:
 uerumetiam incommutabilis. Quippe commutatio-
 nes non solum accidit: sed corporibus in
 quibus sunt qualitates: eodemq; facit & ex his
 quod quidem immobilis. Malitiam porro aut uir-
 tutis esse carentiam. ut iniformitatem inopiam:
 intemperantiam. ppet uirtutibus addita oronis
 parte negatiua: contra quam uirtutes cognomi-
 natas fore imprudentiam. iniusticiam. intempe-
 rantiam. Hec atq; huic est dissensio
 Platoniorum phorum. Nos tamen qua ex
 his putamus potiore & ad ueritatis examinem
 propensio: maximeq; tanti auctoris pruden-
 tia dignam exsequemur. Est igitur propositaru
 questionum duplex probatio. Altera que ex antiquo-
 ribus posteriora confirmat. quod est proprium filo-
 gis. Præcedit quippe ordine acceptionis que ele-
 menta uocant conclusionem. Altera item que poste-
 rioribus ad præcedentium indaginem gradatim

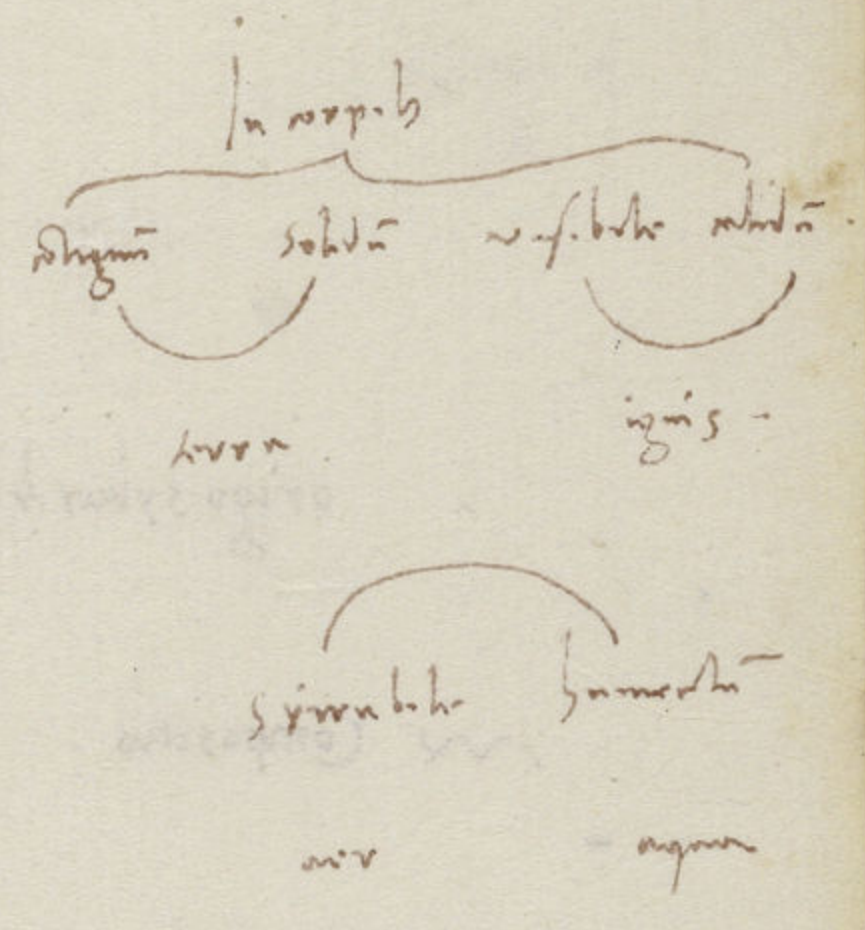
Platonis opinio
 de principijs reru

peruenit. Quod genus probationis resolutio dicitur.
Nos ergo quia de initio sermo est: quibus antiquius
nihil est: utemur probationis remedijs ex resolutione
manantibus. Certum est siquidem apud omnes:
uel phantases: uel qui se non dediderint huic studio esse
non eadem sibi. Ergo etiam effectus tam sensuum quam
intelligentiae: siquidem ipsa genera diuersa sint, esse
diuersos: quod cum ita: necesse est illa etiam esse:
quorum sint tam intellectus quam etiam sensus. Sunt
igitur tam sensilia quam intelligibilia. Et intelligibilia qui-
dem sunt quae intellectu comprehenduntur rationabili
indagine. Sensilia uero quae irrationabili opinione
presumuntur, merito quodam opinionis euentu.
Illa quidem ex aeternitate nec ullum initium
habentia: haec temporaria et ex aliquo initio temporis
a regione nostra primaria ad nostram uersus uocata.
Rursum intelligibilia et regione quidem naturae
priora: iuxta nos uero secunda sunt. Quotusquisque
igitur in disputatione sic exordietur: ut ab his
quae prima sunt ad nos uersum ascendat ad ea
quae sunt a nobis secunda: resolvere dicitur quoniam.
Siquidem ab his orsus quae uere non sunt: sed inda-
gines potius sunt uere existentium rerum: perueniat

ad ea quae uere existentium initia causaeque sunt.
 Sunt igitur uana nobis omnia quae sequuntur. Ignis
 aer. aqua. terra. aliquanto tamen propiora quae ex
 his concreta sunt. Rursum magis applicata no-
 bis nostra corpora. Est igitur in corporibus nostris
 contiguum quiddam. est etiam solidum. est uisibile.
 est calidum. Contiguum quidem ac solidum nihil
 erit sine terra. Rursum uisibile & calidum sine
 igne esse non poterit. Est ergo in nobis terrenum
 quiddam & igneum. Est etiam spirabile. Siquidem
 spiritus in uenis. quae arteriae dicuntur: conditus
 inuenitur. Est humectum quoque. quod humectum
 sine aqua esse demum non potest. nec uero spiritus
 sine aere. Et si haec omnia partes sunt ut dixi-
 mus corporis. necesse est etiam illa fore quorum
 haec partes sunt. ut diximus. id est solidum uni-
 uersumque corpus. Est igitur in solido atque unuer-
 so corpore tam ignis quam terra & caetera ma-
 teria. Deinde harum ipsarum congrua & mo-
 derata concretio: quae constat ex formis & qua-
 litatibus. Ignis quidem splendor. leuitas. calor.
 & figura. Terre uero stantia. grauitas. & figura.
 Similiter etiam harum materialium quae inter

origo sylvestris.

Compositio.

ro.
p. u. r.
intellectus
mens.

ignem terramque insertae sunt: aliqua sint naturales
proprietaes oportet. Si ergo has qualitates
& quantitates etiam formas figuras uolumus
ratione animi separare: tum demum deliberare quid
sit quod haec omnia inseparabiliter adhaerens: com-
plexumque contineat: inueniemus nihil aliud esse
quam id quem quaerimus solutam. Inuenta est igitur
origo soluestris. Et hoc quidem est duarum proba-
tionum genus: quod resolutio dicitur. Nunc illud
aliud consideremus quod compositio cognominatur.
Sequitur quippe resolutionem & discretionem con-
cretio. Quae igitur modo separare animo uidebamus a
soluta: rursus ea praeferimus ac ueluti in suum locum
reponamus: hoc est genera. qualitates. figuras. nec
inordinate haec ipsa & utrumque: sed cum cultu
& ordine. Ordo autem sine armonia esse non potest.
Armonia demum Analogiae est comes. Analogia
autem cum ratione. demum ratio comes indiuidua
providentiae reperitur: nec uero providentia sine
intellectu: intellectusque sine mente non est. Mens
ergo dei modulauit. ordinauit. excoluit. omnem
continentiam corporis. Inuenta est demum opifinis
diuina origo. operatur porro opifex & exornat

omnia iuxta uim rationabilem maiestatemque
 operum suorum. Opera uero eius intellectus eius
 sunt: qui a grecis *Idea* uocantur. Porro *Idea* sunt
 exempla naturalium rerum. Quo pacto inuenitur
 tertia exemplaris origo rerum. Igitur solutam
 quidem iuxta legem neminem dissolutionis inue-
 nimus. Iuxta compositionis uero precepta ipsum
 ipsum opificem deum. Ex operibus porro dei opi-
 ficis exemplum. Et quoniam singula haec initia
 sunt: rursus erit de initio de integro differendum.
 Est igitur initium limes post quem cuncta sunt
 quae ex eodem sunt limite. Et quia omne initium
 utpote origo rerum: praecedit ortum: necesse est
 eam fore simplicem sine qualitate propriam. Sim-
 plex non erit perinde atque ea sunt ex eiusdem substan-
 tia: nec intererit quicquam inter ipsum initium & cetera
 etiam si antiquitas in tempore constitutur.
 quando etiam illa ex aliquo tempore sint, quae post
 initium sunt & nullam esse differentiam non habent.
 Simplex ergo est origo rerum nec habet qualitatem.
 Nam si datur ei qualitas: erit opinor quiddam
 compositum ex materia & accidenti. Omnia quippe
 huius generis sunt quae habent qualitatem igitur

Idea . opera intellectus.

exa rerum
 huius.

Initium.

origo rerum

initium aeternum

fine qualitate est. Aeternum quoque initium esse
sic probatur. Nam si non aeternum ex aliquo
tempore sit necesse est. Si hoc ita erit causa quod
cur sit praecedat ortum eius necesse est. Ita erit
initio aliquid antiquius. Sed hoc absurdum est:
initium initio suspicari. Aeterna est igitur origo
rerum eademque immortalis. Nam si otidua con-
ditio deerit ei interitus. Neque enim in simplex
aliquid magis in compositum dissolvitur. In simplex
ideo quod sola initia simplicia. Ergo inde dissol-
vetur. & retrahitur potius quam interibit. Nec
in compositum quidem continebitur. Ex compositis.
nec enim dissolvitur. Quippe omne compositum
ex simplicium naturarum conjunctione subsistit.
Nec vero in nihilum dissolvi potest: nec enim
quicquam potest esse quod nihil est. Certe ut ait Plato
initio perditio nec ipsum ex alio quoquam: nec ex eo
aliud quicquam retrahitur. Quo pacto immortale
rerum initium reperitur. Quia igitur quid &
cuius. Et initium demonstravimus: Consequens
erit iam nunc considerare utrum hoc ignis sit
an terra an cetera quae dicuntur elementa. Ar-
bitror quippe non recte horum quid initium

putari. Hæc enim minime simplicia ex di-
uersis materijs: naturisq; concreta sunt corpa.
— Inty porro simplicem esse naturam in superiori-
bus constat. His ita digestis: demonstrandum
est duo initia esse rerum: & hæc contraria sibi
inuiçem. Sic quippe non solus Plato: sed antiquo-
res quoq; omnes consentiunt: cum partim calorem
& frigus initia constituent: partim humorem &
siccitatem. Alijs quidem consensus & dissensio-
nem. uel unum & item multa: parq; & impar.
De singularitatis diuitatisq; natura ut Pyth a-
gora placebat. Quorum omnium sententia de contra-
rietate initiorum continuit. Sed utrum eter-
na: an temporaria & an incorporea molis dis-
sentiant. Quorum alterum ut faciens: alterum
ut patiens. Oportet porro initia nec ex alijs
rebus originem trahere: nec ex se inuicem stare:
quin potius ex ipsis omnia subam mutuari.
Quod igitur faciens diximus Deus est. Quod
uero ut patiens: solum corporea. Sed quia id
quod facit aliquid ad exemplum aliquod respiciens
operatur: tertie quoq; originis intellecta est neces-
sitas. Sunt igitur initia Deus solum & exemplum.

duo p^{ri}ncipia.

initia
Deus solum exemplum.

Sylva.

Materia prima

Et est Deus quidem origo primaria moliens
& posita in actu. Sylva uero ex qua prima
fit quod gignitur. Num iam de Sylva tractabit?
Quam originem fore rerum consentiunt Pythago-
rini. Platonici. Stoici. Nomen uero ei dederunt
auditores Platonis: Ipse enim nusquam Sylva no-
men ascripsit. Sed alijs multis ad declaratio-
nem naturae eius convenientibus nuncupantibus
usus est cum animis nostris intimare uellet intellectum
eius utrumque uel ex nostra propria rei uel passioni-
bus commotionibusque animorum nostrorum. Ex na-
quidem propria primam materiam nuncupans
& item simile quiddam mollis cedentisque materiae
in qua imprimuntur singula rerum receptacula.
Interdum matrem atque nutriculam totius generis.
Ex passione uero audientium cum dicit Adulte-
rino quodam intellectu recordantem & contiguam
sine tangentium sensu. Omnibus uero supra me-
moratis contra placet Sylvam esse mutabilem totam
& conuersibilem. Sed conuersionem mutationemque
eius diuersimode interpretantur. Namque alij putant
ex sua propria ratione conuerti & sumere quali-
tates cum ex conuersione accedat praeter uariam

qualitatem. Quam quidem qualitatem nihilominus
 esse syluam in alio atque alio habitu. Nobis nequa-
 quam placet eandem esse syluam & qualitatem. quippe
 quarum altera sit quasi quedam subiecta materia.
 altera accidens quidem eidem materia. Quae causa
 est cur sylua patibilis probetur. quippe quia susti-
 piat diuersas qualitates ex mutatione. fit por-
 ro conuersio iuxta syluam. non ipsa sylua
 perpetente mutationem: sed eorum quae sunt
 in eadem continentur ab ea qualitate. Quippe si
 ipsa mutabitur in aliud quiddam, conuertatur
 necesse est ac desinet esse sylua. quod rone caret.
 Namque cera quae transfigurata in multas diuer-
 sasque formas: non ipsa uertitur: sed figura: ipsa
 in propria natura perseuerante: cum figurae non
 sint quod cera est. Sic opinor syluam quae formis
 figurisque uariatam cum de sua minime conditione
 recedat recte patibilem duci. Etiam hoc recte
 ab omnibus pronuntiatur. syluam sine qualitate
 esse ac figurae deperire: non quo sine his unquam
 esse possit: sed quod haec ex propria natura non
 habeat nec possit potius quam comitari species & qua-
 litates. Denique si mentis consideratione uolumus

ei hoc adimere sine quibus non est possumus
ei non effectu s: sed possibilitate horum omnium
possessionem dare. Possibilitas autem generatione
una intelligitur: ut cum dicimus in semine omnem
totius corporis perfecti rationem intus latere:
semenque possibilitate animal esse. altera quod ra-
tionem quidem in se futura generationis nondum habet.
Sed quia tale est natura ut extrinsecus accipere
possit rationem formarum & qualitatum: possi-
bilitate dicimus fore quod nondum est. ut aeris
rarae massa informis antequam ex arte recipiat
formas. Quare si intra sylvam ratio formarum
& qualitatum latet: ut Stoici videntur: abundat
opificis operatio. Sed opinor Sylva opificem ne-
cessarium: sicut ipsi etiam Stoici sanctiunt. Opi-
fex igitur Sylva necessarius est. ut aeris infor-
mati careatque formas insignet. atque ita stabit
ob nefariam dogmatis rationem. Nihilominus
de aeternitate etiam Sylva consentiunt perpetuam
fore censes quando sit harum & origo virtutum.
Sed utrum limitata: determinata: nequaquam con-
sentiant: quoniam determinatum magnitudinem quoque
habeat necesse est. Magnitudo autem est vel linea

et aeternitate Sylva

uel superficiei uel corporis: quæ cuncta proprias
 figuras habent siue plana sint seu solida. Figura
 porro species qualitatis est. Quare si est limitata
 solua: qualitatem præcedit: ita & figura compos
 erit per semetipsam: quæ informis est & qualitate
 carens. Evidenter ostensa est igitur infinita quoque &
 minime terminata. Infinita porro: non ut quæ im
 mense lateque & insuperabiliter porrecta sunt: s
 ut quæ possunt aliquo limite circūiri: nec tamen ad
 huc mentis consideratione uallata. atque ut siue
 qualitate siue figura quæque dicimus: sit etiam infi
 nita: uelut nondum ante exornationem diuinam
 quæ adhuc solua est siue circūdata: eandem quæ
 nec incrementum nec diminutionem pati dicitur.
 Merito fit enim ut ex nihilo subsistat aliquid & dis
 soluatur in nihilum: quod fieri non potest. Quippe
 quod augetur: accessu magnitudinis crescit: & præter
 ipsam soluam nihil esse arbitror: ex quo fiat acces
 sio: uel in quod id quod ex solua defluit
 solua minuitur. Sunt qui censet eam fundi
 & item contrahi. Sed neque funditur quid siue
 humore nec contrahitur siue repletionem. Vtrūque
 autem hoc non caret qualitate. Neque igitur ut fusilis

in finem

materia porrigitur: nec contrahitur ut replica-
bilis. Sunt item qui putent infinita sectionis
partibilem solutam. Sed omne quod secatur com-
positum minime simplex erit & in aliquo spatio
quod est corporis. Quantitatis ergo si ut soluta
est minime scinditur. Carent enim quantitate
perinde ut qualitate quoniam qualitatem quantitatem
comitetur. Si uero quia corpora qualitatibus &
quantitatibus praedita quae ab ea continentur
secari queunt: ipsam quoque una cum istis secari
fingamus. non erit omnino abhorrens a ratione
uel inconueniens praesumptio. Recta est igitur
nostra opinio: neque ignem: neque terram neque aquam
nec spiritum esse solutam: sed materiam principa-
lem & corporis primam subam in qua non qua-
litas non forma: non quantitas non figura sit
ex natura propria: sed uirtute operis haec ei
cuncta connexa sint. ut ex his uniuersa corpori
& singulatim perfectio & communiter uarietas
comparetur. Quod uero sit uniuersi corporis
fomes & prima subiectio facile probatur ex
elementorum in se mutua conuersione: & ex
qualitatum inconstanti mutatione. Item in

terra duas habet proprias qualitates. frigus
 & siccitatem. Inde enim tractamus ad p^{ro} quasi
 terra ex aliqua parte in aliquod aliud uertatur.
 elementum. Similiter aqua in duabus qualita^bus
 inuenitur. humoris uidelicet & frigoris. & est pro
 pria qualitas. terra uero siccitas: aqua humor.
 cois u^o utriusq; natura frigoris. Cum igitur terra
 late fusa conuertitur aliquatenus in aquam tunc sit
 siccitas quidem eis mutata erit in humorem. Fri
 gus uero quod commune est: perseuerat in statu p^{ro}prio
 quia neq; tum est in terra: neq; in aqua. In terra
 quidem p^{ro}ea quia quod uersum est desinit esse in
 terra. Nec uero in aqua. dum em^o mutatur. adhuc
 & conuertitur; neq; plene mutatum nec perfecte
 conuersum est: ut iam in aqua materiam migra
 rit. Superest igitur ut sit uis p^{ro}pria frigoris. Nec
 enim potest esse sine eo in quo est. Hoc porro nihil
 esse aliud q^{uam} sylua ratio testatur. Rursum dicimus
 aera duas qualitates habere. Calorem & humorem.
 Constitit autem aquam in duabus qualitatibus inue
 niri: humoris & frigoris. Erunt ergo & horum
 propria quae uidentur contraria. Aqua quidem
 est frigus. Aeris uero calor. Sed cois his humor.

cois

Cum igitur resoluta in uapores aqua aeri
quod ex aqua conuersum fluxit: queritur ac
iudicatur. tunc opinor frigus quidem ad calorem
transitum habet. humor porro communis manet:
neque in aere neque in aqua gratio esse tamen
usquam necesse est. Erat igitur in solua. Eodemque
modo ignis duas sunt qualitates scilicet & calor.
Aeris uero ut supra comprehensum est. calor
& humor. Ergo est etiam horum communis quali-
tas in calore. Ignis item propria scilicet. aeris
humor. Ignito ergo aere & aliquatenus conuerso
in naturam ignis: humor quidem ad scitatem
facit transitum: calor autem eius qualitas neque
in igne neque in aere residebit. Nec uero usquam
erit. Manebit igitur in solua. Ex quo perspicuum
est quod in illa corporum mutua permutatione
inuenitur solua antiquissima & principalis
subiectio. permittit ut cetera mollis in qua impri-
muntur singula: aut ut eorum quae generantur
communis omnium receptaculum. Quibus ita de-
cursis sequitur ut an corporis solua sit con-
sideremus. Neque corpus posse dici: neque in
corpus quoddam posse conuertere simpliciter puto:

sed tam corpus qm incorporeum possibilitate.
 quippe quod proprie dicitur corpus ex solua
 constat & qualitate. Sylua nequaquam ex solua con-
 stat & qualitate minime ergo corpus est. deinde
 nullum corpus sine qualitate. Sylua autem per se
 sine qualitate. non igitur corpus est. quia qd omne
 corpus figuram habet: Sylua iuxta nam suam
 nulla figura est. Non ergo corpus. Deinde omne
 corpus finitum ac determinatum est. Sylua aut
 finita & minime terminata. Non ergo corpus.
 Item omne genus corporis sub categoricam redigitur
 appellationem. Dicimus enim corporis effectum
 utpote quod in diversis temporibus contrarias
 sustinet qualitates passiones & in quo altera ex
 duabus contrariis inueniatur necesse est. Item
 hoc dicimus quantitatem cum est perfectum lon-
 gitudinis latitudinis soliditatisq; consortio. De
 his omnibus corpus quale & qualitate praeditum
 nuncupamus Item hoc ad aliud corpus comparan-
 tes maius esse dicimus aut minus uel aequale.
 Quam comparationem graeci uocant πρῶτον.
 Quippe maius sine comparatione alterius aequalis
 intelligi non ualet. Caeteraq; significatione quam

*

de categorijs mutuamur. Ait enim sylua detra-
himus haec omnia: quando passionem quoque ipsam
quae propria eius uidetur adimimus. Ideo quod nunquam
ex propria conditione desistat. Sed alijs
corporibus intra eam perpetientibus illa consors
perfectionis putetur. Denique passio huiusmodi est
ut ipsa quidem in nihil aliud conuertatur. Sed quia
recipit ea quae mutantur pati aliquid falso putatur.
Denique ut Deus qui primus operatur ac facit:
neque genus est: neque illi subiaceret generi. Sic etiam qui
primus patitur id est sylua origo artium neque genus
est: neque ulli subiaceret generi. Quapropter cum origo
nihil antiquius ea mente concipiendum est. Quae
cum ita sint corpus sentitur. Sylua sensibilis non
est. Sylua igitur non erit corpus. Eodemque modo
sylua simplex res est & incompressa. corpus neque
simplex & compositum. Minime ergo sylua corporea.
Dico eandem hanc ne incorpoream quidem. quia quicquid
incorporeum est: nullam conditionem corporis patitur:
nec corpus unquam fieri potest. At uero sylua for-
mata qualitatibus quantitatibus et figuris & omni
cultu conuermata: corpus mundusque facta est
effectu operis atque operatione. Igitur nec incorporea

195
197
quidem. Deinde. si corpus est. sensibile est. At enim
sensible non est. ne corpus quidem igitur erit. Si
autem incorporeum quiddam erit. *Sylva*: intelligi-
bilis eius natura est. At intelligibilis non est: nec in-
corporea quidem. Recte igitur eam simpliciter & ex
natura sua: neque corpoream: neque incorpoream cog-
nominamus. Sed possibilitate corpus & item possi-
bilitate non corpus. Nam cum omnia que posita habue-
rat recensere perspicaci consideratione decursa
sint iuxta Platonis dogmatis auctoritatem. Su-
perest relictum fieri ad orationis ipsius expla-
nationem. ait ergo. Quam igitur eius vim: Quam na-
turam esse putandum est. Vim nunc appellat oportu-
nitatem *Sylva*. Etenim tam uultus quam qualita-
tes uarias necnon quantitates habet: non effectui: sed
possibilitate ob inconstantem eorum mutuam ex
alio in aliud conuersionem. Naturam uero subam
eius significat. recteque etiam putandum. Non enim
possumus certa aliqua comprehensione: uel ex sen-
su cognita: uel ex ratione intellecta de ueritate eius
presumere. quippe ut somnium quo magis contem-
tare cupimus: hoc impensius imago effugit. Opi-
nor inquit omnium que gignuntur receptaculum

est & quasi quedam nutritula. Omnia quae gignun-
tur & ex aliquo tempore sunt necesse est esse. Sunt
ergo mortalia immortalium uereque existentium
Simulachra. Imagines autem accipiunt substantiam
in solua. ypea & ipsa illis apparent. & solua
nobis iniungunt recordationem. Quam quidem
receptaculum eorum appellat. quia non ex gremio
solua generate species florescunt. ut putant Stoici.
Sed extrinsecus ueniunt ut in cara signacula.
Nutritulam uero ideo quod alienos foetus uelut pro
prios humeris uehit. Quippe nihil his praebet
amplius praeter subiunctionem. Deinde progreditur.
atque hoc quod de ea dicitur uerum est quidem &
dicendum uidetur apertius quia non statim quae uere
dicuntur. aperte manifesteque dicuntur. Multa quippe
omnes uera quidem: sed obscura. Nasatur quippe
obscuritas uel dicentis nonnunquam uoluntate: uel
audientis uitio: uel natura rei de qua tractatum
est: iuxta dicentem fit obscuritas cum ite studio:
dataque opera dogma suum uelat auctor. ut fecerunt
Aristoteles & Heraclitus. uel ex imbecillitate ser-
monis. Iuxta audientem uero: ut cum inaudita
& insolita dicuntur: uel cum is qui audit pigriore

receptaculum

nutritulam

his et fortiter singulis
soluat huiusmodi.

ingenio est ad intelligendum. Inzota rem porro cum
 talis erit: qualis est hæc ipsa de qua nunc sermo
 nobis est: ut neq; ullo sensu contingi: neq; intellec-
 tu comprehendi queat. utpote carens forma sine
 qualitate sine fine. Sed neq; Timæus qui differit:
 instabilis orator: nec audientes tardi sunt. Re-
 stat ut res ipsa difficilis & obscura sit: nec solua-
 quicq; difficius ad explanandum. Ergo cuncta
 quæ de natura eius dicta sunt: mera prædita veri-
 tate sunt: nec tamen aperte dilucideq; intimata.
 Demq; præstat causam difficultatis ita dicens.
 Est tamen arduum eo mō quod preconfundī
 mentis aciem necesse est: & æstare tam de igni
 qm̄ de ceteris materijs quæ magis aquam: iure
 aquam dici putari qm̄ oporteat: qm̄ terram cum
 nulla sit certa & stabilis proprietas corporum.
 quæ cuiusq; nūdet naturalem proprietatem. Im-
 tum quæstio nis arripit ex reciproca de alio in
 aliud elementorum conuersione: ut de aqua cuius
 modo inquit fecimus mentionem: cum astringitur
 in glacem: certe saxum terrenaq; soliditatis
 corpus: minimeq; facile apparet acriter & mi-
 nimū uigilanter. Apparet quippe non in sua pro-

pria natura perseverans: aqua solidatur & fit
terra siquidem est humida. Sed quod ea quae
subiacet: videlicet solva contrariam nam hoc est
siccitatem suscipiens fit ex conversione terra muta-
to repente habitu mutata conditione apparens
quod non est. Sed aquam in saxum solidari dicit:
quia in glacialibus & gelidis locis aqua diu constricta:
in saxum quod crystallus vocatur ab alpinis genti-
bus montium Rhetorum. Et quoque in Asia cui-
tas Tripolis aquis in immensum calentibus uapo-
rata: quae cum missa in formulas diversas oblique-
rit: formatur in uuarum pomorumque aliorum fi-
guras. Et quo modo haec fiant deinceps dicturus erit.

Et cum exequitur quod aggressus est. & quia conuer-
sam aquam fieri terram dixerat: hanc eandem aqua
demum tenuatam in uapores aëriae misterii subti-
litati docet. Rursusque ambustum aëra conuertere
in ignem. Deinde gyris anfractibus gemituras
eorum conversionisque praecedere admonet. Cum
ignis a propria subtilitate discedens: conditionem
aëris accipit. Qui densatus primo quidem in nebulas
nubesque opprimatur & liquefacta sagina in pluvias
diffluit. Igitur secundum hanc orbitam rōnemque

circuitus: terra quoque uidetur in alia elementa
 mutari. Si enim sola non conuertitur: ad postre-
 mum omnia terra fient: siquidem cetera in ipsa
 conuertentur: ipsa autem in nihil eorum habebit
 conuersionem. Sed quia probatio consistit in uisus
 et nunquam uisa est terra in aliquam aliamue qua
 materiam conuertere: idcirco abstinet ac refugit
 terrae in mutationis assertionem ne pugnare
 aduersus sensus uideretur. Sumpsit tamen quo
 perfectius tractaret de mutua elementorum ex
 alio in aliud conuersione. Aut enim Atque ita cir-
 cuitu quodam uires formentaque generationis cor-
 poribus inuicem sibi mutuantibus: nec in una
 eademque forma perseverantibus: quae tandem erit
 certa eorum et a cunctatione semota comprehensio
 nulla certe merito. fingamus enim esse hunc
 ignem sinterum et sine ullius materiae promixtione:
 ut putat Erastus: uel aquam ut Tales. uel aera
 ut Anaximenes. Hec inquit si semper eadem
 immutabilia censeamus. multos et inextricabiles
 concurremus errores. Quare non oportet facile
 de huiusmodi naturis accommodare consensum.
 Nec si uerissime quidem uidebitur: statim habere

pro certo. Quid igitur est quod errore nos liberet.
Quomodo est essentia est etiam qualitas: & hæc
diuersa sunt. Nam essentia quidem alicuius rei suba
est. Qualitas aut quæ rebus subambuentibus contingit
ac prouenit. Si obseruemus ut semper quotiens na
turam istam penitus introspicimus: partemq; alia
eius uidemus deficere à se & in aliam nām migrare.
utpote ignem: non ut constans aliquid ac semper idem
certa pro nominis appellatione monstremus dicen
tes. hoc est uel illud. hæc quippe prænomina sunt:
sunt essentiae signa. Sed illo magis utamur in demon
stratione quod est proprium qualitatis: Dicemusq;
non hoc: sed potius tale: nec illud sed potius illiusmodi
uel huius. Neq; enim ignis quam patitur mutatione:
iactura est essentiae: sed qualitatis. Cum ignis fit
aere: transit in diuersam contrariamue materiam.
Certum est siquidem essentiam nihil in se sibi habere
contrarium: sed potius circa eandem essentiam
res uersari contrarias. Itaq; conuersio & mutatioq;
fit: non essentiae sed qualitatis. In qua & diuersi
tas & contrarietas inuenitur. Eadem rō est cæterorū
quoq; elementorū. quippe nil eorum habet essentiam
propriam. Et nos præsumimus ex consuetudine

uti demonstratione pronominum eorum quae
 sunt essentiae cum qualitate accommodatis pro no-
 minibus utendum potius sit. Semper enim &
 sine intermissione illius temporis fluunt haec
 quatuor corpora: priusque ex conversione mutantur
 quam erunt cognominata more torrentis irrefrana-
 bili quodam impetu proruentis. Itaque ignis iste
 qui uelut exsudans in aerias auras dissoluitur:
 cum instabilis mutabilisque sit: nec habeat perpe-
 tuam proprietatem non est ignis censendus: sed
 igneum quiddam. Nec quae exhalatis uaporibus
 in auras aqua uertitur: humor est nuncupanda:
 sed humidum quid. Similiter caetera & exequitur.
 At uero id in quo cuncta fieri haec singulatim uidetur:
 & demum dissolui pereunti aquae ad alias transire
 formas Syluam scilicet solum illud appellandum
 puto certo pronomine: recteque de eo dici posse.
 hoc uel illud merito. Sola enim haec ut cuius
 nulla qualitas sit: nullaque forma nec in contrarias
 qualitates: nec in diuersas formas patitur conuer-
 sionem. Et quia eadem semper manet: certo nomine
 appellari firme potest. Atque ut omne nubilum
 naturalis distinet obscuritatis adhibito splendore

illustris exempli iubet conapere animo & infi-
gere cogitationi opificem ex uno eodemq; auro
innumeras sine intermissione formas figuras:
modo pyramidis & ex ea octahedri, dictaq; citius
icosahedri: & item cybi species: cetera item
triangulorum quadratorum, hemisphaer. circuli
tunc si quis electa qualibet figura quærat, quid illud
sit: aurum esse responderi oportere censet. ne si
pyramidem idē esse responsum sit: illa in aliam
figuram mox & inter ipsa uerba responsionis
migrante: qui sic responderit mentiat. Eodem
igitur modo nec ignem qui est pyramides ignem esse
respondebimus: sed uel ignitam solua partem uel
igneam qualitatem: nec octahedrū: sed spirabilem
soluam: nec icosaedrum nec cybum: sed humectam
terranam illam soliditatem. Nec uero putandum
est agere nunc Platonem de nominū proprietate:
quin potius dare operam ut asueamus sinceram
soluam: quæ concursu uariorum corporum regit²
ab eorundem corporum permissione solertia
mentis distinguere. Aut enim eadem & consilio
ratio difficultatis: quæ cunctis recipit corporū
formas reperitur. hæc quippe minime recedit

ex conditione propria: Recipit enim cuncta:
 nec ullam ex eisdem formam trahit. Ergo for-
 mata sunt quidem corpora. Sylva sine forma.
 Cumq; intra gramum eius formantur inquit
 quae recipiuntur: consequenter supradictis quae
 recipiuntur. Omnium quippe eam corporum ap-
 pellauerat receptaculum: ipsa informis manet:
 estq; eius usus simul molli cedentiq; materia
 in qua imprimuntur uaria signacula. Perpicuum
 est aliquot esse mollia corpora quae cedentia uario-
 rum simulacrorum impressionis recepta diu
 conseruent imposita signacula. Tut si ceram quis
 uel plumbum uel argentum consignet: undiq; erit
 tunc in syluae uicem cera informis. & habebit
 innumeras formas non suas: sed aliunde adhibitas
 sibi. Ratione igitur & recte usui syluae corpore
 qua consignata est undiq; corporum formis. nā
 mollis cedentisq; materia comparatur. Sed de
 cera quidem in theatro locutus est. cum diuer-
 sae hominum memoriae tenacioris & labiles
 causas expriment. Aut esse in hominum inge-
 nio uim quandam ceree simillimam quae facit
 & acutos ad intelligendum & celeres ad discendum

eosdem subinde obliuioſos. Item alios quidem
ad diſcendum uerum iugiter memores. quosdam
ita ingematos ut & cito diſcant & diu memo-
ria uigeant. Nam quorum in animo cara illa
ſimilitudo quam Homerum dicit cognomiſſe
fluxior: ſolutiorq; erit: facile quidem diſcant:
ſed cito amittunt, obſoletis ob nimiam remiſſio-
nem cetera ſignaculis. Contra ingenij mentisq;ue
durior cetera uix recipit formam que impri-
muntur. Sed ſi unq; recipit diu conſeruat
operose impreſſas figuras: utpote ſtabili materia
locatas. Tercia diuina felicitas concretio: cum
cetera ſimilitudo ſic ſolida eſt: ut neq; reſpiuat
formas: nec remittatur. aduerſum impreſſionem
ſignaculorum. nec ita fluxa recipiat de ſe ut
incerta nimiumq; uiſibiles impreſſiones ſint.
¶ Sunt qm inſormem eſſe & ſine qualitate ſolua
maſtatauert: immobilem quoq; curat oſtendere:
aſſerens moueri eam conformariq; ab introeun-
tibus multimodis: cum ut aut forme ſit motus
quoq; ſit ex perſ Sed a ſpeciebus formam haben-
tibus motam uarie diuerſeq; formari. Manet
ergo hac in tali fortuna & conditione ſemper

Archetipum quoque Exemplum manet in suba
 propria idea scilicet cumque existens rei natu-
 ra. Similiter deus opifex per aium manet. Sed
 Archetiporum Exemplorum simulachra: quae sol-
 ua obueniunt non permanent: Namque assidue
 & sine intermissione mutantur: mortis nascenti-
 bus perpetua successione ob inexorabilem naturae
 cuiusdam necessitatem. Quamobrem dicta est a
 Platone sylva posita esse ad recipienda rerum
 signacula. Praeclare posita: quia cum sit natu-
 ra immobilis: ingredientium formantiumque ea specie-
 rum comatu mouetur. & easdem inuicem mo-
 uet species. ut progrediens docebit. Recte itaque
 cum eadem sit semper & immutabilis: uidetur
 tamen inquit in specierum multiformium coetu
 dispariles induere formas. At uero quae obue-
 niunt solus species & in ea dissoluantur ac pere-
 unt: aeternarum atque immortalium specierum
 simulachra sunt. earum uidelicet. quas Ideas
 uocamus: formanturque ab eisdem miro quodam
 modo. iuxta memorati uidelicet Exempli consi-
 nationem. Miro autem modo quia quod diffi-
 cile atque inexplicabile est concipere mente quatuor

ideas.

ex idearum sinceritate. natiuis uero rebus
similitudo proueniat. Vtrum perinde ac molli-
bus materijs signacula sicut supradictum est.
an ut cum de exemplo limamenta in materijs
tractabiles transferuntur: qd in pictoria & item
fictoria fieri uidemus. Quare differt ad presens
tractatum hunc suo seruans loco ac tempore: ac dis-
tinguit intellectum imperat animi conceptione
tali: ut tria genera nobis occurrant. genera nunc
improprie appellans. neq; enim sylua nec uero
exemplum genera sunt: sed ut appellatio generu
significet primas substantias. Illud quidem inquit
quod fit & quo d'gignitur. generata uidelicet spes
quae in sylua subsistit & ibidem dissoluitur.
Item aliud in quo gignitur: in quo est ipsa sylua
in hac quippe species dissolubiles subam sorti-
untur. Tertium praeterea ex quo similitudinem
trahit: mutaturq; quod gignitur. Idea scilicet:
quae exemplum est rerum omnium: quas natura
progeniuit. hoc est eorum quae syluae quasi quo-
dam gremio continentur: exemplorum imagines
esse dicuntur. Demde euidenti quadam compa-
ratione atq; exemplo questionem reuelat.

pictoria
fictoria

idea

Comparat enim quod percipit in se species
 matri uidelicet sy luam. hęc enim recipit a
 mā proprias species. Illud uero ex quo similitudo
 com meat: patri. hoc est idea. Et uis similitudi-
 nem memoratę species mutuatur. Quod uo
 ex his duobus est proli generata filius spēi.
 Est enim posita hęc inter naturam uo existentem
 constantem eandemq; semper nimirum ideam.
 quę intellectus Dei est: eternus eterni. Et inter
 eam nam quę est quidem sed non eadem semp id est
 sy luam. quippe hęc natura sua nihil est eorum
 quę sunt cum sit eterna. Ergo quod inter has
 duas nas postum est cum enim sit imago uera
 existentis rei uidetur esse aliquatenus. Quia uo
 non perseverat patiturq; immutationem sui non
 est existens uere ut sunt exempla illa. quippe ex-
 empla nata & immutabili constantia uigent.
 Erunt igitur tria hęc Quod semper est. Quod
 semper non est. deinde Quod semper est. nec
 uero moueri quenq; oportet si exempla exem-
 plis non usquequaq; similia uidebuntur. Com-
 paratio enim iuxta similitudinem instituitur.
 Quę similitudo parilitatis disparilitatisq; con-

re.

1052

filio

1053

: nū 5.

cretio est. Quare si quid in huiusmodi rebus
 perfunctoriam similitudinem habere inuenie-
 tur amplecti nos oportet intellectus manifesta-
 tionisq; causa. Deinde aut fieri non posse ut
 una exstat facies: qua omnes rerum omnium
 formas uultusq; contineat. uariaq; uniuersi
 corporis undiq; ora demonstret nisi subiecto
 prius informi aliquo corporum gremio permide-
 ut qua in picturis subteritur infectio decolor
 ad colorum lumina subuehenda. Tunc pstat
 causas cur necesse fuerit soluiam esse inopem
 qualitatis. Etenim si erit aliquod opus futurum:
 cui nihil desit ad perfectam atq; integram pul-
 chritudinem praeditum esse debet exemplum.
 iuxta quod fit: nec opifex optimus & pstantis-
 simus: sed etiam ipsa solua atq; materies ex qua
 illud opus fieri necesse est. Erit porro materia
 idonea si habebit opportunitatem facilitatemq; for-
 malem. habet autem si erit pura & qualitate omni
 carens. Quippe si habebit propriam qualitatem:
 erit impedimento ceteris qualitatibus. gemina
 qualitas maxime si erunt uariae multiplicesq;
 insigniendae. nec multiplices modo: sed omnes

etiam forma ac figura. Igitur quia omnis solua
 recipit figuras omnesque colores & ceteras qua-
 litates: nihil autem horum habet ipsa ex natura sua
 iure eam modo informem: modo minime figura-
 tam. interdum sine qualitate cognominatur non quod
 habuerit hoc unquam & amiserit. Sed ut quae po-
 tuerit habere. utpote natura praedita splendoris atque or-
 natus capace. Quemadmodum appellatur informe
 cui nondum accesserit ex artificio forma: formari
 tamen possit & conclusit asserens omne quod bene
 a fabro recepturum erit formas: informe esse de-
 bere: parumque ex his omnibus quae erit receptura.
 hoc sine figura & colore odore etiam & ceteris
 quae corporis secuntur. Item si erit inquit aliquid
 eorum quae in se recipit simile receptaculum cum
 quid obveniet dissimile his quibus simile est. discon-
 dabit opinor vultu: nullamque exprimit similitu-
 dinem. Quod dicit tale est. Si qua sit univer-
 sa aere solua siue suba ut Tales censet: habebit
 certe qualitates naturae suae proprias: quae nunquam
 ab ea recedunt. Sed si necesse est eam natura
 sua declinare aliquatenus & ignescere suscipiet
 certe rursus igneas qualitates humecta & ignea.

Contraria sibi sunt alterius humor & frigus.
propria sunt alterius sititas & calor. Hæc ergo
inquit diversa sibi repugnantia non patientur
ceram exprimi qualitatem: cum calor quidem frigus
impugnet. Sititas demum interimat humorem sicut
ut alio utamur exemplo. Si sit aliquid candidum
ut psimithum. deinde hoc oportet in alium trans-
ferri colorem: vel diversum ut ruborem sive pallorem.
vel contrarium ut atrum. Item candor non patietur
introducuntur colores sinceris perseverare: sed per-
missione sui faciet inter polos. Quid igitur sibi
vult dicet aliquis ista divisio: diversorum colorum
& item contrariorum. Quia contraria sunt ea quæ
à se plurimum distent licet sint generis eiusdem
ut puta candor & item nigredo. quorum genus unum
est quod vocatur color. Sed hæc duo plurimum a se
distant. Candido enim minimum distat quod dicitur
pallidum. aliquanto plus quod appellatur. rubeum.
hoc autem cyaneus. atque color. plurimum vero ni-
gredo. Ideoque candidum & item nigrum: non diver-
sa sunt sed contraria quia intertapedo prolixior.
Ergo contraria separata quidem sunt à se magna
quadam separatione: nec tamen omnino aliena sunt.

de phlegma

color

facit enim ea veluti cognata & consanguinea
 genus suum quod colorem esse praediximus. Na-
 tura vero distant ea quae diuersa esse dicuntur.
 ut candor & dulcedo. nigredo & odor. Illorum quippe
 genus color. horum succus & uapor. propterea diuersis
 sensibus comprehenduntur. Ut igitur ea quae subia-
 cet his omnibus sylua possit horum facies sine-
 ras minimeque interpolitas ostendere: ipsam necesse
 est nullas qualitates habere. Id ipsum quod generaliter
 asseruerat: nunc specialiter uult probare positis exem-
 plis in usu frequenti: ut qui odora pigmenta conficiunt:
 non patiuntur esse odoris naturalis ac proprii
 quod condunt. quo meratos sinerosque suscipiat
 sucos odoramini. Vascularum quoque argento
 informi signa impressuri leuigant prius super-
 ficem: ut figura sincera imprimantur. molli
 cedentique materia. Ita inquit illa etiam quo om-
 nium specierum formas receptura erat: pura
 & sine qualitatibus debuit apparari. Factum
 uero generatumque & uisibile animal uult intel-
 ligi sensilem mundum: matremque eius & corpo-
 rum receptaculum syluam: uocat ob rationem
 supraclitam. Sed neque terram hanc neque aquam.

nec ignem nec aera recte existimari. haec quippe
corpora esse: sed eam quae cuncta haec ambiat
inuisibilem speciem & iniformem esse capacita-
tem mira quadam & comprehensibili ratione
inter nullam & aliquam subam nec plane intelli-
gibilem positum. Haec opposuit in Parmenide
cum quæreretur quatenus res existens idearum
participaret similitudinem. Etenim est difficilis
consideratio propter solae naturales tenebras.
quippe quae subterfugiat non modo sensus omnes:
sed etiam rationis investigationem: intellectusque
indaginem. Siue enim per semetipsam & sine
confortio corporum quae recipit spectare curet:
nihil prope modum esse uidetur. seu cum illis
confundetur: nec naturalem ostenderet proprie-
tatem. Estque inter sensum & rationem neque quid
sensibile plane: nec omnino rationabile: sed motu
animi comprehendenda tali: ut qui contigerit
eam: nihil sentiat. & qui rationem eius animo
exercuerit adulterina quadam ratione assecutus
esse uideatur. Solum igitur remedium asserutio-
nis id erit: ut putemus ignem eius ignitum.
aquam uero quia humecta est. Quatenus ista

^una omnia .x. quae sunt genera complectitur.
 Essentia est opinor: cum eam species coetu pro-
 prio esse ac uideri aliquid esse efficere uel hominē
 uel equum: uel quid aliud ex animalibus. arbori-
 bus. stirpibus. Qualitas uero cum aliquam recipit
 qualitatem calefacta uel colorata. quantitas cum
 corporum est incrementi diminutionibusq; uariata.
 Porro cum erit in aliquo habitu & comparatio-
 ne eminentia sua uel humilitate aduersus alte-
 rius eminentiam aestimata. Vbi autem cum de-
 terminatur. & accipit aliquam figuram. Si
 enim in aliquo esse loco putatur. quando circu-
 actio mundi incrementa ei temporis dederit.
 Postea porro cum ordinaretur inter prima
 corpora quae dicuntur elementa ratiocinanti-
 bus nobis terram quidem medietate mundi
 sitam. summum autem ignem alta omnia
 undiq; capefentem. habere: ut cum dicimus
 mundum: non solum anima: sed etiam ratione
 atq; intelligentia praeditum. facere uero cu
 eadem solua intra se mouet species. Pati
 cum inuicem ipsa speciebus semet mouentibus
 commouetur. Deinde progreditur. Et ne

+
ignis sens
intelligi.

aliquis ignis seorsum positus non communica-
bilis. Nunc iam de his tractare incipit: uolens
ostendere qd intelligi⁺ illius ignis. iste ignis sensibilis
simulachrum est. Similiter terra sensibilis ima-
go quedam intelligibilis terra. Sic enim cetera
species. Quodq; haec omnia quae uidemus aliarum
specierum inuisibilium simulachra sunt. Illa
item horum inuicem exempla. Oportet ergo nos
etiam de exemplari breuiter quae sunt dicenda disse-
rere. Atq; ut de sylua diximus: cum de ea tractatu
haberemus esse etiam principaliter subiectam rerum
naturalium generationem. Sic etiam de exemplo di-
cendum est ut species principalis. Omnis quippe
materia siluestris opifici subiacet ut et statuaria
artifici. naupego item ligna. Sed haec primitus
non subiacent. quae sunt aliarum artium inuenta.
et quidem metallica. Ligna uero sectionis suae
putationis. his demum subest terra. Terrae item
sylua. Syluae nihil. Vnde recte principalis subie-
ctio est cognominata. Eodem igitur modo etiam
in ex^m rerum gemina species consideratur.
Illa quae exornata sylua est. nihilq; minus
alia species ad cuius similitudinem illa species

naupego

facta est quae sylva tributa est. & est imposita
quidem species secunda primae illi ad cuius hanc
secunda similitudinem facta est. Sed mirum
fiet hoc manifestius in aliqua similitudine &
comparatione consideratum. Ut enim in simu-
lacro Capitolini Iovis est una species eboris:
est item alia: quam Apollini exhausto animo. ad
quam directa mentis acie speciem eboris poliebat.
Harum autem duarum specierum: altera erit
antiquior altera uenustior. Sic etiam species quae
sylvam exornant: secunda dignitatis est. Illa
uero alia in ista quam species secunda absoluta
est: principalis species est de qua sermo habetur
ad pns. Rursum sylvam dicebamus esse inopem
qualitatis. Dicemus etiam principalem speciem
neque qualitate praeditam neque sine qualitate.
Siquidem omne praeditum qualitate: habeat qua-
litatem necesse est. At uero primaria species non
est particeps qualitatis. Deest enim natura cui
qualitas possit insidere. Minime igitur posita est
in qualitate. Omnia carere dicuntur quae cum natura
sunt ut habeant non habent. Ut igitur non dici-
mus intrepidum lapidem. quia non est natura

sp. Similitudo 24

eius huiusmodi ut aliquid possit timere. Sic nec
primaria quidem species qualitate dicitur carere.
quia natura eius aliena est a qualitate. & ipsa alijs
causa est cur sint praedita qualitate. Atq; ut aiam
neq; animatum dicimus nec exanimem. Animata
quidem ideo quia anima anima presidio non eget.
Exanimem uero quia ipsa causa est ceteris ani-
malibus uitae. Sic syluam quoq; neq; syluestrem
putamus: nec sylua carere. Nec syluestrem quidem
dicimus quia Sylua sylua non est necessaria.
Carere autem ideo sylua, quod omnia syluestria
propter hanc sint materialia. Quia cum ita sint
etiam de principali specie perinde sentiemus.
ut neq; qualitate praeditam putemus nec caren-
tem qualitate. Rursum sylua dicebatur infor-
mis: sed nec informis. formatum enim quodq;
compositum sit necesse est ex participante &
participabili. Ut Statua in qua participat
quidem deo. participat uero impressa forma:
qua res est simplex & incompressa. Propterea
igitur sylua negatur esse formata. Nec uero
minime est formata. Nam propter hanc:
alia quoq; omnia quae sunt formata: in possessione

multus sunt. Est igitur principalis ut cum aliqua
 dicatur effigie iuxta nos quidem qui intell
 tus compotes sumus primum intelligibile. Iux
 Deum uero perfectus Intellectus Dei. iuxta
 soluiam modus mensuraq; rerum corporear
 atq; syluestrium. Iuxta ipsam uero speciem
 incorporea suba: causaq; eorum omnium qua
 natura progeniuit. Atq; ut conceptum dicatur.
 primaria species: qua idea est suba diffinitur
 carens corpore. colore figura sine tactu. In
 tellectu tantum cum ratione comprehendenda.
 causaq; omnium qua ex se similitudinem
 mutuantur. Quod uero hoc sit ex aeternitate:
 manifestat ipse cum dicit. Si Intellectus: itemp
 uera opinio duae res sunt: necesse est hac ipsa
 per semet esse intellectu potius qm sensibus asse
 quenda. Sin uero: ut quibusdam uidetur uera
 opinio ab intellectu nil differt: omnia qua cor
 pore sentimus certa habenda sunt. Sed opi
 nor duo esse dicendum ppea quod utraque
 magna differentia distant. Quippe quorum
 alterum doctrina nobis insinuet: alterum
 quidem semper cum ratione uera. Porro sine

ulla ratione alterum. alterum eorum nulla
ratione transduabile. Alterum nutans: inter-
tumq; semper & divina^{le}. quid quod recte opinio-
nis omnis homo particeps intellectus Dei pro-
prius & paucorum admodum electorum uirorum.
Quadrifariam diuidit intellectus opinionisq; dif-
ferentiam: cum docet alterum eorum idest intel-
tum prouenire ex disciplina: alterum sola per-
suasione. Deinde cum a se fert: alterum cum ratione
uera. porro alterum sine rationis examine. Quod
cum dicit alterum eorum nulli persuasioni deri-
uabile: & ad postremum alterum eorum. idest
opinio. in quem hominem cadit. Intellectus
uero Dei solius & paucorum hominum sit
examinatorum. Quod si horum tanta est diffe-
rentia: eorum etiam quae comitantur alterutrum
magnam fore necesse subam. Sunt porro haec
intelligibile genus & opinabile. Unde rectam pro-
nunciat unam fore speciem per semetipsam
sine ortu. sine occasu. neq; quid in se recipien-
tem neq; progredientem usquam: inuisibilem
insensibilemq; intellectus species quae Ideas duntur.
Est igitur exemplum. Et ut in superio-

opio.

intellectus

ribus dubitat: ne frustra forte presumatur.
 esse intelligibilem periem hanc cuius sint ima-
 gines sensiles: eamque nihil aliud esse quam uerba.
 Id tamen syllogisticis quoque rationibus explanare
 non dubitat. Quippe cauens ne inexamminatum
 quicquam relinquat: uel ad prolixum natura sua
 tractatum minime pertinens ad questionem uer-
 borum agm addat, omnem dubitationem sily-
 gisticis compendijs dirimit ductu & uia pergens
 ad syllogismum. Etenim inter intelligentem &
 uere opinantem hoc interest: quod intelligens fi-
 dem rerum rationis habet indagare comprehen-
 sam. Confirmata porro ratio fit intellectus
 scientia: eademque est sapientia. Itaque intelligens
 est qui recte sciat quod intelligit. neque uerisimi-
 libus persuasionibus inductus mutat sententiam:
 utpote scius prestare rationem rei comprehensa.
 At uero qui uere opinatur & qui sola mentis
 elegantia nitatur sine ratione ac disciplina:
 neque rationem cur ita opinetur: prestare potest.
 & falsis aliquando persuasionibus captus: mu-
 tat sententiam nutans & ambiguans: ut quem
 nulla stabilis ratio sustentet. Itaque Plato

Intellectus & uia

intelligens

Silogistica rationis fabulam exprimit talem.
 Si intellectus & uera opinio una res est: omnia
 quae corpore sentimus certa sunt: eritque eorum
 indubitabilis ueritas. Si autem uera opinio mi-
 nus habet atque intellectus: non una atque eadem
 res est: sed duae atque diuersae erunt alia quae
 sentiuntur: & alia: quae intelliguntur. Si diuer-
 sa sunt quae sentiuntur & quae intelliguntur: sunt
 intelligibiles species necesse est: quae Idea nuncupantur.
 At enim non omnia quae corpore sentimus uera
 & certa sunt. Sunt igitur Idea. Sed opinor expla-
 nari dilatarique oportet quae contracta sunt angustiis
 silogismi. Intellectum appellat hoc loco motum
 animi comprehendentem. Huc comparat opinio-
 nem cum plarisque alijs libris: tum euidenter in
 politica. Sciat enim intellectum quidem in duo
 haec: scientiam & recordationem. Opinionem
 uero in alia tandem haec: credulitatem & esti-
 mationem. Singulaque haec. iiii. conuenientibus
 sibi rebus accommodat. Scientiam quidem altis
 & sapientiam solam percipibilibus rebus. Cu-
 iusmodi sunt Deus & intellectus eius quas Ideas
 uocamus. Recordationem uero rebus delibe-

Intellectus
 Scientia
 Recordatio

Opinio
 credulitas
 estimatio

ratiuis. hoc est quæ præceptis artifi-
 cialibus & theorematibus percipiuntur. Credulitatem
 porro sensibilibus scilicet quæ oculis auribus ca-
 terisque sensibus comprehenduntur estimatione
 futuri commentisque & imaginariis rebus: quæ
 iuxta ueros simulata uultus corpora tantum
 perfecta & uiua non sunt. Quæ cuncta debent
 per se met esse intellectu potius quàm sensibus asse-
 quendi: quia nihil ex his quatuor sub sensus in-
 uenit. Sed tam sententiam quàm opinionem & cetera
 mente discernimus. Sin uero ut quibusdā uidet^r
 inquit uera opinio ab intellectu nihil differt: merito
 multa quippe sectæ sunt phorū: quas certū est.
 initia rerum putasse corpora. Cumq; intelligibile
 genus idest ideas pene sub oculos constituisse dices
 occasu intelligibilem speciem semotam sensibus in
 seipsa locutam sine ortu sine occasu: quæ nec re-
 cipiat in se quicquid aliunde: nec ipsa procedat
 ad aliud quicquam inuisibile mentis intuentis
 intentioni animaduersioneq; perspicuam: conse-
 quenter addidit. Porro quod ab ea secundum
 est natium sensibile substantiabile consistens
 in aliquo loco & inde rursum cū imutatione

atq; interitu recedens sensibus & opinione nos-
cendum. Quo loco uult intelligi secundam spem
quæ nascitur cum opifex conripit futuri opis
limamenta: effigieq; ritus locata in ipsa eadem
format quod aggressus est. Id ergo consistere in
aliquo loco debet. & inde rursum cū immutatio-
ne & interitu præcedere. Præclare. Demolitio-
nem quoq; statua formatq; interitus sequatur ne-
cesse est. Et item ad alterius statua collationem
reuocari ac redire. Sensibus autem noscendam di-
cit hanc speciem quia impressa forma operi spectan-
tium oculis uidetur. Opinione uero noscendam quia
mens opificis non de certo exemplari transfert
hanc speciem. sed ex propria mente haustam pro-
curibus. Tercium genus dicit esse loci. Puto eum
dogmatis respectu tertium genus dixisse syluam.
Quippe secunda species idest natura mutuatur sub-
stantiam de specie principali quæ sine ortu est eter-
na: censeo Ideā ita nōe. Sylua demum ex nati-
specie sumit subam. At uero locum uocat eam
uelut regionem quandam suscipientem specierum
incorporarum intelligibiliumq; simulacra. semper
eandem uelut quia sine generatione est & interitu.

loci

ut quæ nōe est

uel quia necesse est iam locum stationemque esse & ue-
 lut receptaculum corporearum specierum quas sunt
 membra mundi ut uidetur ipse omnibus dissolubi-
 lis & aeternus. Ipsa ^{ergo} uero immortalis est: sed his que
 pariuntur in eiusdem dat gremio suba se inde pro-
 grediens mira quadam animi conceptione dunt ip-
 sam sine tangentis sensu tangi. Quippe omne quod
 tangitur sensibile est: sensibus subiacet. Quodquid ergo
 tangitur sensu sentiatur: necesse est: Quo igitur possu-
 mus dicere tangi aliquid quod ex natura sua mihi
 contiguum est. Vide altitudinem peccatoris & ut bre-
 uis locutione susceptionem mentis sua de solua reue-
 lauerit. Ait. Omne certe quod aliuius simile est:
 ex simili suo cognoscitur. Ut igitur certae rei dif-
 finitaeque certa & diffinita est comprehensio:
 Sic incerta minimeque diffinita: incerta & indifi-
 nita suspitio. Quia igitur certarum diffinitarumque
 rerum sensus est: quippe habentium figuras & qua-
 litates necesse est etiam comprehensionem eorum
 certam diffinitamque esse. Sed enim solua indefi-
 nita res est: utpote informis figuraeque carens iuxta
 naturam suam. Minime igitur cum sensu eius fit
 imaginatio. sine igitur sensu. fit tamen euanda

= perhoris

quedam eius attritio siue contagio: nec ipsius
magis quàm eorum quæ inter ipsam sunt corporum
quæ consentiuntur. Quæ suspitio nascitur ipsam
sentiri propterea quod ex his speciebus quas recipit:
formari cum sit informis: uidetur. Itaque sensus
quidem specierum in sylua constitutarum clarus
est. Ipsius autem syluæ quæ speciebus subiaceret ob-
scurus & consensus potius quàm sensus est. Ergo
quia siluestria quidem sentiuntur. Sylua uero mi-
nime sentitur propria natura. sed propter syl-
uestria cum isdem sentiri putatur. fit huiusmodi
sensus intertus. Praclareque dictum syluam sine
sensu tangentium tangi. quia puro sensu minime
sentitur. Ut si quis dicat tenebras quoque sine
sensu uideri. Non enim perinde sentit uisus
hominis tenebras intueri intuentis. ut cum sole
intuetur res coloratas lucidasque. Sed contraria
passione & amissione atque indigentia earum om-
nium quæ oculi uident. Sunt enim tenebræ
decolores & sine claritudinis illustratione. nec
potest uisus comprehendere aliquam qualitatem
tenebrarum. sed suspitari quod non sit potius
quàm quid rerum sit. Nichilque uidens id ipsum

sibi uidetur. uidere quod non uidet. & uidere
 se aliquid putat cum nihil uideat. Quis em̄ uisus
 in tenebris? Sed quia natura habet oculi ut
 colores disternat. conans opinor distere nām
 decolorem: tenebras sentire se suspicatur. Sic
 igitur etiam Sylua contigua quidem est. quia con-
 tigua putatur: cum ea quae principaliter contin-
 guntur sub sensum ueniunt. Sed contactus
 eius ex accidenti prouenit. Vtrum hoc ipm̄
 sine sensu quia ipse neq; per se tactu sentitur.
 neq; ceteris sensibus. Nec contentus hac tan-
 ta diligentia superducit notha & adulterina
 quadam ratiocinatione Syluam dicens esse opi-
 nabilem. filios om̄s naturales esse nullus
 ignorat. Sed tam graeci qm̄ nos legitimos
 & item praesumptos nominibus determinamus.
 Legitimos graeci gnstos uocant. Sin eadē
 per se muta sunt. mixta uero uocabulis con-
 ferunt aliquid imptiuntq; geminum sonum.
 Oratio tamen de Sylua. infinitam eam & inter-
 tam esse asserens: certa est. Rur̄ ut qm̄ notha
 & spuria ratiocinatione atq; opinione potius
 qm̄ intellectu certo comprehendere eam censeret

filius
 filii
 filii

Idea

Species

Sylva

Plato: utpote cuius natura recte rationis &
non recti confusiq; intellectus presumatur. con-
sortio. Divisa ergo a se sunt illa tria separa-
timq; examinata. Et est Idea quidem intelli-
bilis species: utpote quae puro intellectu compre-
hendatur. Species vero natura opinione per-
ceptibilis ppea opinabilis. Sylva porro neq;
intelligibile quid neq; opinabile: neq; intellectu
neq; sensu comprehendatur: verum est sup-
rabilis. Suspirio autem quadam pura ratione
atq; adulterina. Pergit ulterius & insistit
probationi coepta pfectus ita dicens. Deniq;
cum id animo intuemur: patimur quod somnan-
tes. Putamus tamen necesse est: ut omne quod
est in aliquo loco sit: regionemq; optineat ullam
incerta & caligata animi nostri intentione.
Cum sylvae naturam consideramus namis
somnia comparat & opinioni quae ex sensibus
nascitur. Et enim cum corpus aliquod videmus
aut tangimus necesse est id a nobis sentiri
cum locis suis & regionibus. Neq; ^{enim} sine loco
nec vero sine sede sentiri corpus ullum potest.
Dicit ergo nos hac opinionis percelebrata

consuetudini ita esse imbutos: ut cum res in-
 telligibiles contemplamur animo: putemus eas
 consistere aliquo in loco: ullamue regionem opti-
 nere perinde ut mundi corpus quod situm est
 loco quem complet mundana moles habens &
 regionem: que perceptis corporum formis ex-
 ornata est. uidelicet syluam. cuius partes ex
 quibus constat quia diuersas locis ac regionibus
 consideramus: putemus omnia quae sunt eodem
 modo consistere in locis ac regionibus certis. De-
 inde si quis dicat fore substantiam sine sede ac
 loco: quae neque in terra neque in coelo sit: portentis
 similia dici putamus & res uana mentis opinio-
 ne conceptas. Iamdudum quippe ab ineunte aetate
 predicabimus omne quod sit corpus esse. nec
 quicquam fore quod substantia sensui careat cog-
 nitoribus & uelut assertoribus corporum creden-
 tes sensibus. & concludit. Ob quam depraua-
 tionem: itemque alias consanguineas ne in repug-
 natione quidem & consideratione uere exortis:
 uereque per uigilis natura mente constitimus
 propter huiusmodi somnia. & somnem perui-
 gilemque naturam nuncupat intelligibile atque incor-

porum genus. quod semper idem est: primum
paliterq; subsistit sine ortu sine occasu minime
mutabile nullam habens tum sensibilibus soni-
tatem pura mente perceptibile. Deum uidz. &
cogitationes eius intelligibiles atq; incorporeas
species. Has porro quidam esse negant quod
his usu accidit ex alto & profundo sopore.
Demq; si quis eos ad contemplationem mini-
me soporatum excitet aternarum. & mortalium
rerum. indignant ac moleste ferunt. Similiter
ut in Politia. Illidetur perpetuis additi
tenebris spelunca densis umbris opacae.
At uero qui se a profunda imperitia uindi-
cat: licet laboriosius ex tenebris ad lumen emer-
gant. & ad scientiae ueritatisq; claritatem
aspirant: nec moleste ferunt excellentes in
studijs humanitatis uros diuidere ac sperare
sensilem intelligibilemque naturam docere etiam
ac demonstrare qd sint rerum initia.
Species archetypae suae exempla genuina sint
substantia praedita. Neq; enim ad cuiusq;
alterius rei similitudinem facta atq; instituta
sunt quia nihil est originibus antiquius. Imagi-

nes uero exemplorum quia iuxta exempla
 facta sunt: aliunde oportet substantiam mutu-
 entur ut forma sacra naturalis existens com-
 paratione imaginis uelut archetypa spes est.
 Imago enim ex arte facta & iuxta archetypa
 effigata nisi habeat solutam, siquid erit pictu-
 ra coloris. Si autem futura: limum uel aes
 ceteramque huiusmodi suppellectilem: carebit certa
 perfectione. Igitur quia sensiles quoque species ima-
 gines sunt specierum intelligibilium sicut saepe
 iam diximus: & ab intelligibilibus substantiam tra-
 hunt: nec substantiam modo sed etiam similitudinem.
 opus est his opinor soluta in qua fiant: & substantiam
 sortiantur. Deinde interponit auctoritatem suam
 dicens. Haec est mea quidem sententia mens
 esse & ante mundi quoque sensilis exornatio-
 nem fuisse tria haec. existens. locum. genera-
 tionem. Suam profitetur sententiam merito.
 Nullus quippe ueterum etiam tunc tria haec
 animaduertenter quippe quorum plerique sola
 opinati sunt esse sensilia. ut Empedocles.
 Alii sola intelligibilia: ut Parmenides. Solam
 nullus omnino mente conceperat: ut ipse dixit

ex
 bon
 guntis.
 . III.

in superioribus. Vult autem intelligi existens
quidem Ideam suae intelligibilem speciem. lo-
cus autem Solua. Generatione uero quantita-
tes & qualitates: ceterasque sensiles conforma-
tiones: & existens quidem quod suapte natura
sit. idemque alijs rebus causa existendi sit.
Locum uero propterea quod Solua receptaculum
est corporum & qualitatum ceterorumque sensi-
lium. Generationem porro quia haec non diu
perseuerant in uno statu. sed alia ex alijs in-
uicem subrogantur. Igitur generationis nutri-
culam humectatam modo, modo ignitam: ter-
reque item & aeris formas suscipientem: gene-
rationis nutriculam Soluam significat. quia
quicquid nascitur recursum habet ad materi-
as principales. Materiae demum principales
hinc in acceptum feruntur. Est enim earum
omnium Solua nutritrix: easdemque gestat. Hu-
mectatam modo: modo ignitam. Recte. non
enim ipsa Solua uel humectatur uel ignitur
immutationemue patitur ullam. Omni no
est incommutabilis nec declinat a natura
sua: sed ut quae recipiat qualitates & quanti-

215
tates humoris & item caloris: humectari
atq; igniri putatur. Et planat euidentius.
tum iniungit. Terra quoq; & item aeris for-
mas suscipientem: ceterasq; pedissequas
passiones perpetientem rationabiliter. Non
enim solent haec qualitates humectari sed &
siccari & frigescere. Quaeq; his similia proue-
niunt ceteras pedissequas passiones perpeti-
entem: ideo quia formantur & figurantur con-
uentu formatorum corporum. Nam ipsa ex
natura sua impatibilem nec ullam fert perpes-
sionem. Deinde ait. Quod tantum priuati-
neq; similibus uiribus neq; coaequantis poten-
tibus instruantur: nihil esse ei aequale. Nunc
iam ueluti separato opifice Deo solam per semet-
ipsam solutam intuetur duplici consideratione.
Una nondum susceptis qualitatibus. altera post
qualitates & ante consortium quidem qualitatum.
neq; stabat opimior neq; mouebatur. Erat tamen
quaedam in ea naturalis opportunitas ad mo-
tus stationisq; perceptionem. Post qualitatem
porro consortium exornata & perfectum cor-
pus a deo facta motus stationisq; sumpsit

officia: quibus diuersis uteretur. Ergo uolens motus
eius prestare causam, dicit solua primitus corpo-
ribus inuectis & ex preponderatione eorum huc
illuc uergentium substituisse motum. sed incertum
& fluctui similem adhuc cum hinc & illuc oppres-
sa modo subleuata sue imbecillitates recipiant.
& iniquis turbulentusq; motus per uniuersam eius
fluctuaret capacitatem. Itaque quo factum ut hinc
inordinatum motum intimam solua propriamq;
ex natura eius agitationem pleriq; esse censerent.
que alienos pulsus ppeaq; animatam eam utaq;
competem arbitrarentur. Motus ergo qui in
ea fiebat: alienus erat: Confusio porro motus
& inordinatio secundum naturam solua proue-
nebat prebentis instabilem tremulamq; sedem.
Ideoq; primatim neq; similibus uiribus neq; exa-
quatis potentijs instructam ne quicqm in ea esset
atquale, quod iactationem preponderationemq; cor-
porum coerteret. Sed ut in stagnis cu immobilis
est aque superficies incidente aliqua grauiore mole:
primo nascitur initium motus Deinde facta
totius elementi: non solum agmen aque mouetur.
sed illud ipsum quod incidit: causamq; motus

praebuit: cuius scilicet mouet. Sic soluiam q³ ex initio
 ex corporum sumpto motu non solum ipsa omni-
 formam mouetur: uerū ipsa corpora quae initū
 motus sunt inuicem pellit. Talem porro motū eius
 fuit non ad aliquem usum rerum nascentū fieri
 sed ad solam conuersionem cōmutatiōēq³ corporū.
 Siquidem dicit ex quo fluctu turbatas materias in
 diuersa raptari discerniq³ a se hoc est separari.
 Quo pacto clare demonstrat non unam esse in solua
 po^am opportunitatemq³ formarum recipiendarū
 sed multiformem. Nam sūma eius esset po^a
 unum quoddam sēper esset. At nunc cū in omē
 qualitates figurāsq³ uertatur atq³ omnia fiat: poten-
 tia eius necesse est: opportunitatesq³ uariae cō-
 mutationis praemissi mentibus. Deinde mani-
 festo exemplo quod dicit ex planat: cum separat
 a se quatuor materias id est ignem terramq³ &
 ceteras separationis causas in fluctu soluit ait
 consistere perinde ut in frumenti purgatione. No-
 uimus enim esse quedam iandudum parata: ut
 Poetae solent dicere cerealibus quibus ea
 quae missa erunt: fereruntur grana quidem
 seorsum motu & agitatione palae uo aliorum. hic dicitur quomodo sunt poe uerba

parata

8
deest
* quidem uolitare: grauiora uero residere. Sic inquit
quatuor quoque illa prima corpora uelut in Eurippo
fluctuante iactantur & ad postremum generatim
sereruntur. Eurippum quid solam cognominans.
secretionem uero sedem elementi cuiusque diuina
pro uidentia separatam quae ordinationes scilicet in
* eo diuersorum corporum cohaerentia confusio &
ordinatio quae ante mundi constitutionem fuerat:
perseueraret: hanc aut formam mundi fuisse pri-
usquam solua exornata splendor & pulchritudo
proueniret uniuersitati. Sed ubi cuncta inquit
redigi admodum placuit. Dei uoluntatem significat
prouidam cum placuisse dicit ignem primo. terramque
& aera atque aquam continuasse non talia ut
nunc sunt: sed eorum exigua uestigia. Quippe uestigi-
um ignis nondum ignis est. Nec uero ceterorum cor-
porum uestigia ipsa corpora sunt. Vestigium quippe
potentiam rei non rem significat. Multoque etiam
minus corpus significatur. uestigii nomine. Ergo
solua etiam uestigium corporis fuit ante mun-
di exornationem. In eo inquit squalore ac defor-
mitate qua apparet in his quibus diuina deest
prospicientia iure meritoque. Quid enim diuina

op^{er}a carens pulchrum aut uenustate erit præ-
ditum. Apparatus ergo ille erat et tunc

met. et
nec claritudo quæ ex opportunitate prouidæ
exornationis accessit. Erat igitur subiecta solua
cum a tali opportunitate suscipiendæ pulchri-
tudinis ac uenustatis. Erant et quatuor corpo-
po: seu uestigia confusa adhuc minimeq; ordinata.

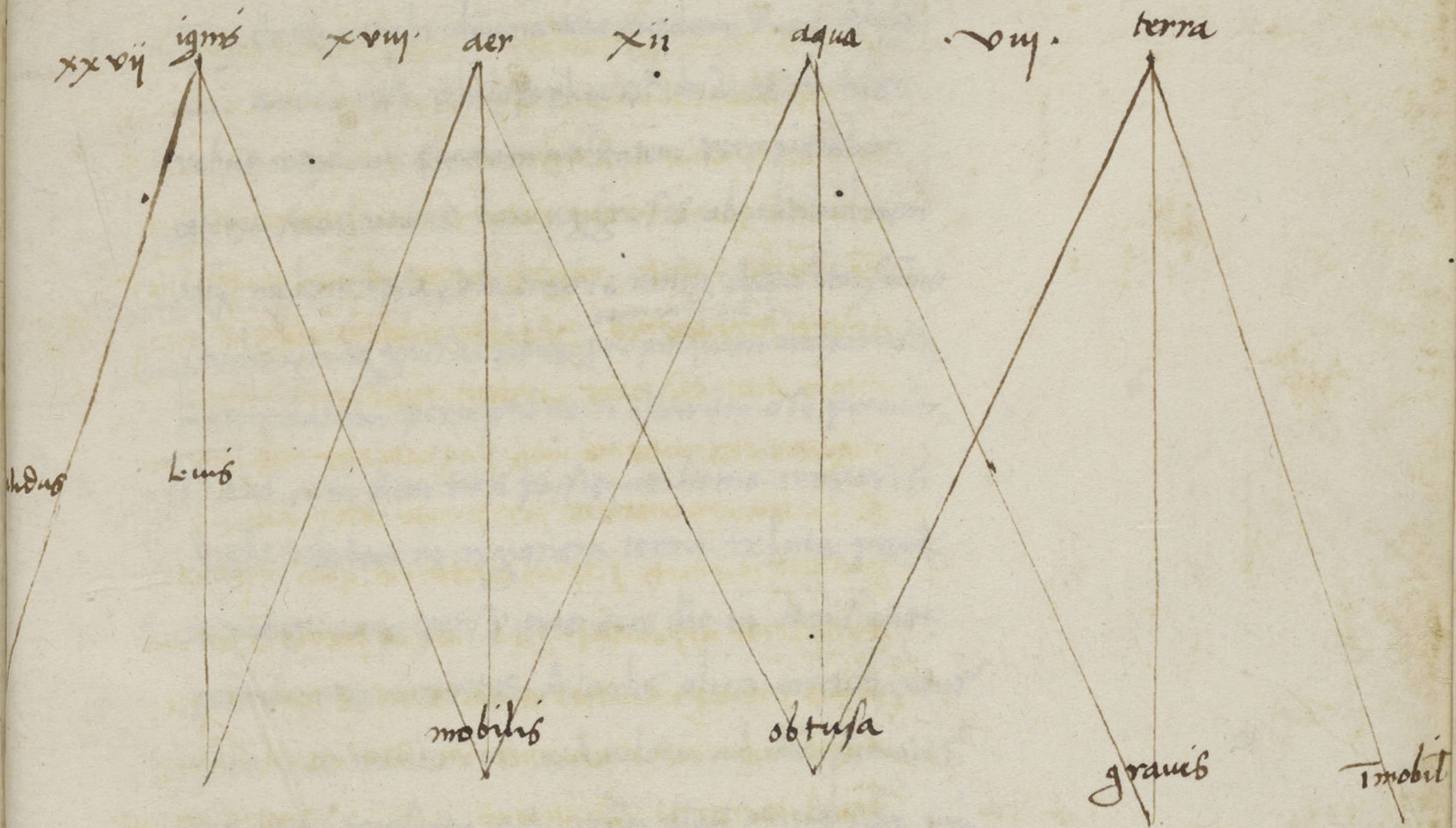
HAEC ERGO. Voluit Deus disponens & ordi-
nans imortale hoc sensilis mundi animal figuris
& qualitatibus ut certis & materni
duraturis rationibus. Opti. Omnia porro q; fuit
optima: diuina mente ac uoluntate fieri psumere
nos iubet: qua presumptione nihil esse uerius
asseuerat. Tunc uam ordinationem genui-
ramq; eorum singulatim demonstrari inquit con-
uenit: nouo quidem & inusitato genere demo-
strationis. Verum uobis qui omnes eruditionis
ingenue uias peragraueritis neq; incognito & ex-
leui admonitione perspicua demon-
stratione subas uij or p^{ri}ncipalium corporu: quæ
censent elementa: ordinationem quidem uocat ha-
bitum eoru: communicationemq; & quasi quandam

sonetatem qua nāstitur in analogiam: quae talis est
ut hoc iuxta illud. Sit illud iuxta aliud. Geometru-
ram uo appellat ipsam formam & effigiem. De quibus
secundū geometricam rationem disputaturus. quae
rō nūme nūtat: semperq; certos & inextinguibiles
affert probationes. Nequam quidem alijs & inrog-
nitam dicit esse hanc eandem rationem
ingenue ordinationis uias pagauerint neq; ignotas
& ex leui ^{admonitione} ordinatione perspiruas. Etenim qui
fuerant instructi p̄cipuis doctrinis: quas ingenuas
disciplinas appellauit. p̄ea quod a pueris aetas illa
ueluti primipis altioris doctrine & tamq̄ gra-
dibus imbuebatur Geometrica. Musica. Arithme-
tica. Astronomia. De quibus pronuntiavit.
si quidem phiā cā discantur. Ut per eas tamq̄ gra-
dibus ad sūmum culmen phiā perueniatur. opere
pretium fore si sine phiā plena tñ dignitatis esse
fundamenta imperfecta licet eruditionis. Hos
igitur tamq̄ exercitatos in Geometria ueros admo-
net: quod stiebant hūi q̄stiones non nisi geometri-
cis probationibus explicari. sicut habet exhortatio-
nem sermo affectione institutionis ingenue.

.Dixi.

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

XXVII

Saepe numero

1 **P**er saepe mihi diuina res quedam Rex Alex-
ander ipsa philosophia est uisa: & in his
rebus maxime: quarum ueritatem percipiendam
ceteris facultatibus non aggressis ob altitudinem
atq; molem: ipsa sola timore omni deposito, summo
studio est aggressa: sibiq; ^{cognatissima} propinquam maximeq;
accomodatam perceptionem illarum esse putauit.

2 **N**am cum fieri non possit, ut homo corporis
mole celestem in regionem terra relicta profi-
cis catur: eaq; perspiciat qua illo in loco sunt:
perinde atq; amentes Aloadae olim eritebantur:
ipsa per mentem uti uehiculum ad illa remotissi-
ma loca profecta est: resq; illas omnis sibi pro-
pinquas atq; diuinas, oculo per facile mentis per-
spexit. Deniq; ea qua apud seipsam prestabi-
lissima sunt: hoc pacto nimirum humano ge-
neri quoad fieri poterat abunde communicauit.

3 **Q**uapropter eos hominum, qui deducta opera, loci
nobis umus naturam, aut urbis situm, aut flu-
minis magnitudinem, aut montis pulchritudi-
nem cuiuspiam litteris tradiderunt: ut com-
plures fecisse uidentur: Quidam em Olfam:

Quidam Nisam: quidam Corycium antrum: quida
aliquid aliud describere & pusillamimos: non
iniuria quispiam esse putauerit: si adeo paruas
res admirantur: adeoque uili contemplatione glori
ari uidentur. Putandum est autem hos ita affectos
fuisse: quod ea quae sunt prestabilissima non perspicere:
Mundum inquam: & ea quae maxima sunt in ipso.
Non enim si haec attigissent: ceterorum quicquam admi
rarentur: sed cetera uniuersa ad horum excellen
tiam parua sane putarent. Dicamus igitur nos
de ipsis: atque de uniuscuiusque natura, positione
motione ue quoad attingere possumus: contemplemur.
Puto uero & teipsum principem optimum, scientiae
maximarum rerum operam dare: elatumque animu
ad phyam habere: atque optimum quemque muneri
bus ipsius prosequi oportere.

Mundus est igitur id quod ex celo & terra atque hisce
naturis constat: quae ab his continentur. Alio etiam
modo, Mundus est omnium rerum ordo ac dispositio:
quae quidem a deo & propter deum conseruatur. Huius
mediū quidem quod immobile est atque firmum: terra
occupat ipsa: quae uitam omnibus subministrat: estque

- 8 omnium animantium locus atq; mater. Superu
 uero quod quidem omni ex parte ad supremu habitu-
 culum finitur: celum est nūcupatum. hoc est di-
 uinorum corporum plenum: quae stellas consueui-
 mus appellare: quibus incessabili perpetuaq; mo-
 9 tione uersatur. Cum uniuersum aut coelum
 mundusue rotundus sit: continuoq; motu moue-
 atur. (quemadmodū diximus) duo puncta sint
 imobilia e regione collocata necesse est: circa quae totus
 ipse mundus uersatur. Haec poli uocantur. Mundi
 uero diameter ea recta linea erit: quam ab horū altero
 mente ad alterum deducemus. medium cuius punctum
 mediū erit terra. fines uero duo illi iam dicti poli.
 10 haec & axis nūcupari solet. Horum autē duorū
 polorum alter semper uidetur: estq; ea parte mundi
 qua Boreas oritur: & quasi super nostra capita est:
 atq; ursa uocatur. Alter sub terra celatur e regio-
 ne: S. collocatus ea in parte qua Auster flat:
 11 uocariq; ursa aduersa solet. Atqui celi uniuersi
 stellarumq; substantiam Etherem appellamus:
 Non q; ignea substantia est: uti non nulli pu-
 tarunt non mediocriter circa naturā illam errant.

... p quos lineam rectam
 quā ut nulli exim
 uenit si munt de
 la imaginatio
 d. Inuentionis: in
 mūd. uis diameter
 in medio huius
 naturae: in extre-
 mitatibus polos actin-
 gunt.

tes, quæ uehementer ab ignis natura distat: sed
 quia semper currit atq; uersatur. Est autem ele-
 mentum diuersum ab elementis hisce quatuor
 immortale atq; diuinum. At uero stellarum alie
 non uagantur, sed cum uniuerso celo uersantur
 loca semper eadem occupantes: inter quas orbis
 obliquus qui signifer appellatur per solsticia tran-
 sit in duodecim signorum regiones diuisus: Alie
 uagantur: non æqua tamen celeritate mouentur:
 Atq; alie magis, alie minus a terra distant.
 Non uagantium igitur multitudo percipi ab ho-
 minibus nequit, etsi una in superficie superna
 mundi uersantur. Vagæ autem septem esse uiden-
 tur: quæ sub stellis non uagantibus collocata in
 orbibus infixa sunt septem, ita dispositis ut
 alius sub alio sit: Superiorq; semper inferiore
 sit maior: Atq; supremus est isce qui saturni
 circulus nuncupatur: Deinde est isce qui iouis
 circulus appellatur: Deinde Martis: post quem
 Solis: post quem Veneris: quem luciferi uel iunonis
 appellant: Sub quem Mercurius: & ultimo lune
 collocatur. Ether autem diuina corpora et motibus

ordo uagantium scdm axis. hic
 induit ab interp
 h. tuor/ul. 24
 & confus. 6
 8
 7
 9
 10
 11

- 16 ordinem continet. Post etherem uero diuinamque naturam, quam quidem et ordinatam et immortalem ac passionis expertem esse asserimus: est ea natura quae passionibus subicitur: et omnino mortalis est et caduca. Atque huius prima quidem est subtilis igneaque substantia: quae quidem a superna natura ob molem celeritatemque motus igitur. Haec in substantia flammæ, torres, cometae, ceteraque huiusce generis fiunt. Secunda uero est aeris ipsius substantia: qui quidem obscurus est frigidusque natura. A prima uero lumen suscipiens simul caliditatemque splendidus efficitur atque calidus. In hoc cum passionibus subiicitur, modoque uario alteretur: nubes constant et niues et pruinae et grandines imbresque: et insuper uenti tonitrua et fulmina fiunt. Demum autem post aeris ipsius naturam terra cum mari collocatur plantis animalibus, fontibus fluminibus abundans: Quae partim in ipsa uersantur ac consumuntur: partim mare ingrediuntur. Ornatur autem et uariis herbis, et montibus altis ac uallibus, ciuitatibus denique, quas homo prudens aial condidit: et insulis insuper continentes maxime deo

ritur. Terram igitur quæ habitatur plerique in insu- 20
las continentesq; diuiserunt ignorantes & totam unam
insulam esse: propterea q; atlantico mari abluuntur:
Verisimileq; est & alias complures esse contra hanc
& regione maiores hac minores ue: sed omnes pter
hanc nobis ignotas. Quod enim insulis quæ apud nos
sunt adhuc maria accidit: id & terra quam habita-
mus ad atlanticum mare ceterisq; compluribus ad
uniuersum accidit mare. Item hæ magnæ quedam
sunt insula^a magnæq; sunt ad ea maria a quibus
hæ abluuntur ac circumdantur. Tota autem humidi
natura supernatans super aliquas partes terre
post ipsam maxime aeris collocatur naturam. Post
hanc uero in fundo in ipso inq; medio mundi
tota terra compressa omni ex parte immobilis insidet:
& hoc est id mundi quod infimum appellamus.
Atqui quinque sunt hæc elementa, quinque in locis ita 21
disposita ut minus semper a maiore contineatur. Terra
namq; ab aqua: aqua ab aere: aer ab igne: ignis ab ethere
continetur. Atq; hoc pacto hæc ipsa constituerunt.
Et tota quidem supera pars dei est habitaculum:
infera uero mortalium est animalium diuersorium.

Cuius alia est humida quam flumines & fontes
 & maria appellamus: alia siccata: quam terram
 22 & continentem atque insulas nuncupamus. Insu-
 larum autem alia sunt magna: quemadmodum
 tota est haec habitata terra sicut diximus: complu-
 resque alia: quas maria grandia circūdant: alia
 parua: quae manifeste sunt nobis ac in hoc mari
 nobis notissimo collocantur. Et harum grandiores
 quidem sunt Sicilia, Sardinia, Corsica, Creta, Euboia
 Cyprus, Lesbosque. Minores autem sunt haec quas partim
 dispersas sine ordine: partim cycladas homines
 23 nūcupare solent. Mare autem id quod ^{est} extra ter-
 ram quam habitamus: Atlanticū atque Oceanus ap-
 pellatur. Hoc ex parte quidem occasus per fretū
 quod inter columnas herculeas est: mare mediter-
 raneum uti portum ingreditur: atque partim stringit²
 partim dilatatur: magnosque efficit sinus. Gades
 enim ingressus dextra quidem ex parte duplices
 sinus syrtis inquam utraque magnam ac parua facit:
 Ex leua uero tria maria reddit: Sardinicum, Gallicum
 & Adriam: Demum ex latere Siculum & Cretense.
 Post hoc: cui continuū est haec Egyptum & Pamphilum: ^{as} & syrium:

uero Tanai usq; ad litus quod est sinui propinquum
 mari mediterraneo atq; orientali oceano desinit?
 Sunt tamen qui ipsam Nylo desiniunt. At Lybia
 fines aut a Nylo aut a litore dicto ad columnas
 usq; herculeas extenduntur: atq; fit ut hisce sen-
 tentiis Egyptus aut Asia aut Lybia adiungatur.

27 Terra igitur quam habitamus marisq; naturam
 positionemue talem esse percepimus. De his aut
 affectibus qui circa ipsam terram accidere solent:
 deinceps dicamus oportet: ipsa hominibus afferens:
 quae digna sunt contemplatione. Quae quaedam ab
 ipsa continue subtiles in aerem exhalationes
 ascendunt: Altera arida fumoq; similis: quae a
 terra sereritur: Altera humida uaporisq; similis:
 quae ab humida natura egreditur Atq; ex hac
 quidem nebulae, rores, nubes, imbres, niues, ac
 grandines fiunt: Ex altera uero uenti, temetrua, ful-
 gures, fulmina, ceteraq; generis huiusce pueniunt.
 Et nebula quidem est exhalatio uaporalis mfeun-
 da respectu aquae: Aer quidem grossior, rarior uero
 nube: Atq; fit aut ex principio nubis, aut ex resolu-
 tionis nubis. Aduersatur aut ipsi serenitas: quae quidem nil

aliud esse uidetur: quoniam aer nebulis ac nubibus
 carens. Ros autem est humiditas ex serenitate
 subtilis descendens. Glacies est aqua ex serenitate
 congelata. Pruiua est ros congelatus. Nubes
 est uaporosa grossius fecunda respectu aque.
 Imber fit quidem ex pressione nubis pergrossa.
 Differentias autem plures habet pressionis diffe-
 rentiis nubi scilicet. Nam si mediocrius est molles disse-
 minat guttas: si uehemens densiores: atque hoc plu-
 uiam appellamus. Nix uero ex fractione nubum
 spissarum fit antequam in aquam essent mutatae
 atque albedinem quidem et spumositatem ipsa fractio
 facit: frigiditatem autem congelatio. Cum haec uehe-
 mens copiosaque cadit: tunc mingere dicimus. Gran-
 do fit ex niue densa facta grauioreque. Haec igitur
 ex humida exhalatione fieri solent. Ex sicca autem 28
 si a frigore quidem pellitur ut fluat fit uentus.
 Nihil enim aliud uentus est quam aer copiosus fluens
 ac simul: qui quidem etiam spiritus dicitur. Alio
 quoque modo spiritus dicitur ea substantia animata
 ac fecunda: quae in plantis et animalibus est: per omnesque
 partes ipsorum transit De qua nunc dicere non

ab eo
 & sensu

necesse est. Sed eos spiritus qui in aere flant uen-
 tos uocamus. Quas autem eos spiritus qui ex hu-
 mido emergunt. At uero uentorum alij ex humectata
 terra: alij ex sinu: alij ex flumine ac palude spmant:
 alij nube rupta mergunt: & partim ab oriente, partim
 ab uersa, partim ab occasu partim a meridie flant.
 Orientalium autem alius ab ortu solis estiuo: alius ab
 equinoctiali: alius ab hiemali flat. primus aquilo:
 Secundus Subsolanus: tercius vulturinus uocatur.
 Occidentalium uero alius ab occasu solis estiuo: alius
 ab equinoctiali: alius a brumali flat. Primus Corus:
 secundus fauonius: tercius africanus nuncupatur. Ex
 parte autem septentrionis qui post aquilonem flat
 Boreas: qui post hunc e polo medio Septentrionis uis:
 qui inter hunc & Corum, Corus medius appellatur.
 At ex parte meridiei is qui medio polo inuisibili
 flat Auster nuncupatur. Is uero qui inter hunc &
 Vulturinum, medius vulturinus. Is qui inter emidon
 & Afrinum, medius africanus appellatur. Atqui uentorum
 alij recta flant: alij reflectuntur: ut aquilo. Et
 alij magis hieme ut austri: alij estate flant: ut hi
 qui ethesus nuncupantur. Hi uero qui Orithia

uocantur: genere Borea sunt. Violentorum uero
spiritum procella quidem est spiritus subito de super
uerberans: Turbo autem est spiritus uolentus, subitoq;
salientis: Sed Vertigo spiritus qui infera ex parte
ad supera uoluitur: Sufflatio uero terra est spiritus
qui sursum fertur ex locis ipsis terra profundis.
At uero cum spiritus in nube comprehensus grossa
ac humida continuas densasq; nubes partes irrum-
pit: foras egrediens sonitu grandem strepitumq; facit:
qui quidem tonitruum appellatur: Spiritus uero ignitus
in nubes rumpitur: fulgor uocatur. Anticipare autem
fulgor tonitruum uidetur, & si posterius sit: quia ille visu:
tonitruum auditu percipitur: fulgor uero si uehementer
ignitus ad terram usq; feratur: fulmen appellari solet:
atq; sagitta. Cum complures sunt species per differen-
tias quasdam. Eorum autem quae in aere uidentur: 3°
alia apparent: alia sunt. Apparent autem Irides
Virgae & quae sunt similis generis. Sunt splendores:
Cometae: & similia. Atq; Iris quidem est apparentia
partis solis uel lunae humida in nube & concaua
atq; continua: quae quasi in speculo uidetur per circu-
ferentiam circuli. Virga autem est Iridis apparentia

recta. Area est apparentia splendoris stelle
 circuli instar. Differt autem ab iris. Iris enim
 e regione solis ac lunæ. Area circa totam stellam
 uidetur. Splendor est in aere ignis accensio. Splen-
 dorum alij exiuntur: alij firmanitur: atq; primi
 fiunt cū ignis conflagratione ortus celeriter fertur
 & ob celeritatem longitudinem quandam ostendit.
 Secundi fiunt cum ignis sine motione in longitudi-
 nem quandam protenditur: & quasi ut stella fluit.
 Et si altera ex parte cometa uidetur. Hi uero
 interdum tempore longo persistunt: interdum subito
 extinguuntur. Complures & alia apparentia
 uidentur: faces ignis & trabes & dolia atq; fouea:
 quæ ob rerum istarum similitudinem nominibus ta-
 libus appellantur. Atq; horum alia in occasu, alia
 in oriente, alia medio in celo: raro in septentrione
 meridiq; uidentur. Omnia tamen instabilia sunt.
 Nunquā enim horum quicquid proditum est memoria
 semper fixum esse ac manifestum. Ea igitur quæ
 in aere uidentur: talia sunt. Continet aut et
 terra complures ut aqua, & spiritus ac ignis
 fontes. Atq; horum alij sunt sub terra & non

Leuadia

uidentur: plerique uero spiramina & sufflationes
habent: ut Lipara ac Etna. & hi qui in totis insulis
sunt: qui quidem & fluminis instar fluunt. & ignita
saxa eiciunt. Nonnulli sunt prope fontes aquarum
quas calefaciunt & alias tepidas & alias percalidas
alias temperatas efficiunt. Simili modo spiritum
plerisque in locis orifina sunt aperta: qui & uarios
effectus efficiunt. Hi namque hominum qui illis pro-
pinqui sunt: aut ut quasi correpti a diis uidentur:
aut uates euadunt: ut hi faciunt qui in delphis
ac lenadea: aut pereunt: ut is spiritus facit:
qui in phrygia dicitur esse. Persape & spiritus
ex suo loco extrusus transiensque per terrae meatus
ac fistulas multas partes comouet. Torretur
persape copiosus factus in contumacibus terrae per-
sistit: & cum egredi non possit: inquirens exitum
concutit ipsam: cumque effectum efficit: quem terrae
motionem consueuimus appellare. Motum uero
terrae uariae species sunt: quidam enim ad latera
quidam sursum quatunt terram: quidam depressiones
contumacitatesque: quidam hiatus facere solent. Et
horum rursus alij spiritum: alij saxa: alij lutum

emittunt. Sunt qui & fontes efficiunt his in locis
 ubi antea non erant. Quidam insuper ita terram
 mouent: ut tremere uideatur. fiunt interdum motiones
 etiam cum mugitu. Interdum & mugitus fit sine mo-
 tione cum spiritus quidem mouere ipsam non pot.
 33 in autem agitatus in ipsa efficit ictus. Similia his
 & in mari euenire uidentur. fiunt enim hiatus
 saepe atque recessiones & inundationes & etiam suffla-
 tiones ignis: fontes aquarum emergunt: egrediuntur
 & flumina nascuntur & arbores: fluxionesque
 fiunt atque uortigines, partim medio in mari partim
 37 in fretis spirituum sanis motu. Complures etiam
 fluxiones maris refluxionesque fiunt per definita
 35 tempora luna. Ut in sumam aut dicam: cum ele-
 menta sint inter sese mixta in aere terra & mari:
 conueniens est ut similes effectus prodeant partibus
 quidem generationes corruptionesque afferentes: totum
 aut uniuersum ingenerabile atque incorruptibile con-
 36 seruantes. Qua de re miratus fuerit quispian
 quo nam pacto cum ipse mundus eo contrarius
 sit primariis constitutus: calidis nempe et frigidis
 humidis atque siccis non iam dudum corruptus est

ut cury py.

atq; perit: perinde ac si mirum cuiusdam uideretur
quo modo ciuitas permanet ex contrariis hominibus
diuitibus inq; ac pauperibus, iuuenibus atq; senibus,
imbecillis & robustis, bonis malisq; constituta. At
ignoratur ab eo profecto hoc principium maximeq; admirabile
ciuitis societatis esse ex multis inq; unum: & ex dissi-
milibus similem dispositionem efficere omnem & naturam
& fortunam suscipiens. fortasse aut & contrariorum
natura id ipsum affectat: & ex contrariis natura
non ex similibus contentum efficere solet: quemad-
modum & marem cum femella: non utrumq; cum
sibi similibus congregauit: & primam societatem non
per similia sed per contraria sane contraxit. Ars
quoq; imitando naturam id ipsum efficere uidetur.
Pingendi namq; facultas contrariis ex coloribus
mixtis ea quae pingit exemplaribus similia reddit.
Musica etiam acuta cum grauius sonis miscens di-
uersis uariisq; uocibus unum contentum facit. Gram-
matica deniq; uocalibus literis cum consonantibus com-
positis totam orationem tandem construit. Hoc
ipsum erat & quod ab Erasmo dicebatur: Con-
iungere idem atq; diuersum: contras & distors.

Et unum ex omnibus omniaq; ex uno. Sic igr
Et omnium constitutionem ipsa natura reliquit et
terra totiusq; mundi per principiorum contrarioru
mixtionem uno perornavit contentu. Mixto enim
humido cum sicc, calido cum frigido gravi cu levi
rectoq; cum curvo, terram totam mare etherem
Solem lunam totumq; coelum una vis ea que per
universa transit extruxit ac perornavit. Ex non mix
tis atq; diversis aere inq; igne terra et aqua universo
mundo creato superfineq; una spere comprehenso:
atq; naturis que in ipso sunt ad concordiam compul
sis atq; unitis, ut ex ipsis universum perpetuo con
servetur. Conseruationis enim universi causa est
elementorum concordia: cuius causa rursus est equa
bilis ut unum iporum plus alio ^{non} possit. Equide
enim recompensationem habent gravia ad levia.
Et calida ad frigida. Ipsa natura maioribus in
rebus equalitatem docente conseruatricem quodamodo
esse sonetatis atq; concordie. Hor igitur pacto con
cordia mundi p^{ri}us conseruatur: qui quidem promea
tor est omnium et pulcherrimus. Quae namq; na
tura hoc prestabilior esse potest. Quam em quispiam

totam

37

37

parcatis

om p^{ri}us

dixerit: eam partem constat ipsius esse. Omne &
pulchrum nomen ab ipso trahit: qui quidem pulcher-
rime dispositus atque ornatissimus est. Quae & par-
ticularis natura celestium ordinem corporum motio-
nemue attingere potest: Stellarum inquam, Solis
lunt & ceterorum: quae quidem exactissima quadam
ex quo ad annum mensura semper mouentur. Quae
denique certitudo fuerit tanta: quantam tempora fecun-
da pulchraue seruant: estus ordinatissime frigoraque
affectoria dies noctesque ad menses annosque confi-
ciendos. Atque magnitudine quidem omnia uincit:
motione uero celerrimus est: splendore autem illus-
trissimus: & potentia immortalis atque perpetuus.

[Hic animalium aquaticorum gressibilium ac uolati- 38
lium naturas diuisit: & uitas suis motionibus mensu-
rauit. Ex hoc animalia cuncta spiritum ut animam
habent. Huius & admirabiles desecationes ordine
sane efficiuntur, cum uenti uarij irruunt: de celo
fulmina cadunt: & tempestates grandes erumpunt.
Per hac enim humiditas extrusa superflua, &
igneae expirans materia, uniuersum in concordiam
redegit atque constituit. Terra praeterea plantis

uariis & ^{for} fortibus abundans ac animalibus per
 tempora haec explicans omnia enutrens atq; susti-
 piens infinitas afferens formas atq; effectum
 insensentem similiter naturam conseruat: etsi
 moribus quatitur: & diluuijs inundat: & exusti-
 onibus ex parte aliqua uritur. Haec uero omnia
 ob bonum ipsi accidere: perpetuamq; salutem prestare
 uidentur. Cum enim mouetur spiritus exiliunt:
 Cui superius diximus cum imbres suscipit exopur-
 gatur: cum flatur auris intidior fit. At uero flama
 quidem congelatas partes impingunt: Congelationes
 uero uero flamas remittunt: & partium aliae fiunt:
 aliae uigent: aliae corrumpuntur: & generationes quide
 corruptiones remittunt: corruptiones uero iminuunt
 generationes. Vna autem ex uniuersis hysce salus
 emergit. His eni mutuo sibi cedentibus & nunc supe-
 rantibus nunc superatis uniuersum ipsum incorrupti-
 bile perpetuo conseruatur. Resat ut de causa
 qua uniuersa continet in summa dicamus: ut &
 de ceteris diximus. Etiam errorem sane comise-
 rimus: si de Mundo qm̄ non exakte dicentes
 sed ut figura quadam perapiatur: id quod est max^e.

mundi papum obmiserimus. Sermo itaque antiquus 91
patriusque uniuersis est in hominibus: uniuersa per deum
et propter deum nobis esse constituta. Nulla autem
natura ipsa per se ipsam sustinens est: si deoletur ab
ea salute, quae ab hoc proficitur. Quocirca et prae-
sorum complures compulsi sunt dicere Deorum haec
esse omnia: potentia quidem diuina accomodatam
sententiam, non substantia afferentes. Et enim ipse
deus omnium eorum profecto conseruator atque pductor:
quae ad hunc mundum quous conferunt modo: non
tamen animalis seipso operantis laborem subit: sed
indefatigabili potentia utitur: qua quidem et ea quae
longe distare uidentur attingit. Supernam igitur 92
primamque sedem habet ipse: Nam in summo uniuersi
si celi secundum poetam uertice collocatus: idcirco et
consul est appellatus. Atque maxime quidem corpus 93
id potentia ipsius potitur: quod est ipsi propinquum:
deinde id quod post illud est collocatum: et deinceps
usque ad haec loca nostra. Quapropter terra et ea quae sunt 94
in terra prope quod plurimum distant: adeo: inbecilla inordi-
nata atque confusa esse uidentur. Verum quoad apta est
diuina potentia res omnes attingere: et ea quae apud nos

2. 1. 1. 1.

et ea quae sunt

¶ et ea quae supra nos sunt: propinquitatis atq; distantiae ratione magis utilitatis minusve suscipiunt. ¶ Prestat igitur quod quidem & decet atq; accommodatur ad deum, potentiam quae in coelo est collocata, & his quae plurimum distant & universis conservandis fieri causam.

¶ quam transeuntem proficiscentemq; eo quo non honeste esse videtur: ipsam & ipsa quae sunt in terra conficere conservareq; putare: Quippe cum id ipsum neq; ad principem hominem accommodatur, omni operi & cuius

preesse atq; assistere. Veluti Duci exoratus, aut ciuitatis aut domus prefecto, ut si oporteat impedimenta sua manu disponat: aut illius quippiam aliud minister, quod magno in Rege neq; manipulum fecerit:

¶ 6 Sed quale de Cambise dicitur aut Dario aut Perse. Ipse namq; Cui ferunt, aut in susis, aut in erbatanis collocatus erat: omnibus inuisibilis, regias edes admirabiles pulcherrimas ac ornatissimas fulgentes argento auro atq; ebore habitans: foris autem circa ipsum probatissimi erant homines custodes, oia percipientes ac referentes, ut ego ipse ac dominus deusq; nuntius cuncta uideat, cuncta audiat, cunctaq; percipiat. preterq; hos ipsos alij questores

at ne Principi qdcm homi conueniret & atq; dicitur

peru magni regis in manipulo qd

suppl. tanq; in fano quodam sacratus: ut nulli nomen notitiam oris sui pandere

¶ per hoc autem ordine dispositi erant viri primarij atq; probatissimi: q; cum regem ipm pariter faceret ac ministri erant. alij singularem praeparabant, et claustra ymperij aditus aditus habebant.

alij p. singuli separatim a rebus: ministri hominum et alij in sedibus habitabant: praeparabant.

erant: alij dures exercitus: alij uenationis ministri:
alij reges prefectiq; prouinciarum seruq; ministri
maximi regis: alij deniq; cursores: alij exploratores:
alij nuntij per facies citissima celeritate omnia refe-
rentes etiam quos locis in remotissimis agerentur:
atq; adeo ut uno eodemq; die oia quae tota Asia
gererentur horum officio Rex ipse magnus per-
ciperet. Si persimile putandum & de uniuersi
mundi fieri Rege: & eo magis, quo deus homini
prestat. Quare si indereus esset ac turpe ipsam
seipsa Xerxem oia quae uellet assistentem submi-
nistrare ac gubernare putar: multo magis indereus
est talem Deo subministrationem tribuere. Dereus
igitur est ipsum quidem suprema in regione colloca-
tum esse: potentiam uero ipsius per uniuersum mun-
dum transire: Solemque & lunam totumque coelum
mouere: atq; uniuersa quae hoc in loco sunt con-
seruare. Non enim indiget alicuius arte neq; sub-
ministratione: quemadmodum hi qui apud nos sunt
principes ob imbecillitatem suam indigere uidentur.
Sed id ipsum maxime est diuinum: cum facili-
tate motuq; simpli uarias res diuersasq; effuere:

49. Quomodo modum hi qui machinas contrahunt: uno
 instrumento complures variasque operationes effi-
 ciunt. hoc igitur patet & ipsa diuina natura mo-
 tu quodam simplici primi potentiam in res conti-
 nuas: & ex his ipsis in alias remotiores transeun-
 do per uniuersum usque ad ultimas. alia namque ab alia
 mota, aliam rursus ordine mouet: aguntque omnes
 ut quaeque suapte natura potest: non tamen eadem,
 sed diuersa atque interdum contraria: et si prima motio
 comitatioque est una. Terinde enim fit atque si quis pia-
 50. e montis uertice speram simul & cubum & chilim-
 drum proyiciat. Quodque namque horum corporum se-
 cundum suam figuram mouebitur. Aut si quispiam
 in sinu tenens al' aquaticum & gressibile atque uolabile
 deinde exiciat. Nam haec omnia ad consuetudinem ipsis
 proficiuntur. Quaticum quidem nando: gressibile
 aut ambulando: uolabile uero uolando, una causa
 prima omnibus propriam facultatem reddente.
 51. Simili modo res se se habet & in ipso mundo.
 per simplicem enim totius celi conuersionem die
 nocteque finitam, motiones omnium uariae fiunt:
 quoniam ab una spera continguntur: atque alia celerius

primi. s. mobili/
 us motu. s. ipse immobilis/
 in mouet.

nucleum
 & cornu

alia tardius ratione longitudinum distantiarum &
proprie uniuscuiusque natura mouentur. Etenim
Luna quidem mense suum perficit orbem incremen-
ta suscipiens decrementaq; Sol autem uno in anno:
Et huius etiam comites Lucifer inq; atq; Mercurius.
Mars autem in tempore duplo. At Iuppiter duodecim
in annis: Et Saturnus in duplo tempore huius atq;
dimidio. Vna autem ex omnibus harmonia ex uno
fit in ipso celo: aut in unum desinit. Atq; ut in 52
choro ipso primo cantore impiente totus ipse sequi-
tur cantatq; marium interdum una femellarumq;
diuersis uocibus acutioribus ac grauioribus unam
conscientium armoniam atq; contentum: Sic res
se se habet profecto & in ipso summo deo: qui uni-
uersum mundum gubernat. Per superam enim
concessionem atq; impressionem a principe huius
chori deo mouentur quidem perpetuo stellae totumq;
coelum: ^{at} aut duplici Sol motione: altera diem nor-
temq; desinens ortu atq; occasu: altera tempora
quatuor efficiens anni, nunc ad boreales, nunc ad
australes partes proficiens. Funt autem pluuiae 53
uenti, rores, suo in tempore: affectusq; hi qui in

continente accidunt ob primam productricemq;
causam. Sequuntur hec, emersiones fluminū, et-
nationes maris, arborum ortus, fructū matura-
tiones: animalū fecunditates: nutritiones omnium:

status atq; aurectiones: unus cuiusq; natura ad
hæc etiam uti diximus conferente. Cum igitur
diximus omnium ac procreator qui quidem non ocu-
lis sed mente dumtaxat cernitur: ^{inquit} induat universa
nature sua quæ inter celum terramq; fertur: ut
universa continue in curulis proprijs fimbrijsq;
mouetur: infinitas uno ex principio ostendens

celansq; formas. Persimile est autem id quod agi-
tur, hisce quæ in pugna tempore maxime fiunt:
cum tuba pugnam aggredienti signum exoratur
datur. Tunc enim signo percepto, alius arma capit:
alius equum parat: alius bigam ascendit: et perfecti
quidem sui in ordinem locūq; proficiuntur: equi-
tes autem peditesq; in aciem pergunt. Atq; hæc
omnia nutu Imperatoris ipsius aguntur: efficiuntur:

atq; aguntur. Sic et de universo mundo putari
oportet. Ab unus enim nutu omnia compelluntur:

et sua quæq; efficiunt. Atq; quamvis oculis non

diminutionem ac in hunc

nutu inquit

cernitur tale unum: non minus tamen ob id ipsum
illud uidemus ac credimus esse. Et anima oculis
non uidetur: quia tamen hac uiuimus: urbesq; ac
domos habitamus: ipsis suis operationibus a nobis
ipsa uidetur. Tota enim uita humana, totusq; modus
uiuendi ab anima est inuentis atq; disponi solet ac
contineri. Agricultura sane, artes omnes, leges
ciuilis ordo & actio: bellum: pax: ceteraq; uniuersa
huiusce generis ab ipsa sunt inuenta atq; effiri
solent. 58 **H**ic & de deo cogitare oportet: qui quidem
uiribus est potentissimus: forma pulcherrimus: uita
immortalis: uirtute optimus. Est enim omni naturam
mortali inuisibilis: per operationes autem suas operaq;
perspicitur. Affectus namq; celestes & uniuersa esse
qua in aere aqua terraq; cadunt: Et ut Empedocles
dicit, omnia quae sunt: quae erant: quaeq; erunt: arbores
uiri, mulieres, ferae etiam, aues ac pisces, opera sunt
eius profecto: qui hunc uniuersum occupat mundum.
59 **V**idetur autem hic (si parua magnis sunt conferenda):
simile. quid id esse quod de India fertur. Inquiunt
enim illum extruentem palladem quae collocata est
athenis in arce: medio in clipeo suum uultum

impossibile

infixisse: atq; cum statua tota per uinculum quoddam
inuisibile adeo colligasse: ut si quis illum auferre uoluerit:
totam eam statuam dissoluere atq; confundere necesse sit.

60. ¶ Eodem & Deus rationem in mundo subit, continens
omnium armoniam atq; salutem: hoc excepto: in mundi
inqm^o medio ipsum esse: ubi est ipsa terra, & hic
turbidissimus locus: sed est emim supra & purus
puro in loco: quem quidem coelum consuevimus appellare. *

Isfær gættur er minn brennir;

61. Testantur id ipsum homines omnes, locum deo superum
tribuentes. Vniuersi enim cum quippiam a deo petimus:
manus in celum tendimus. Qua ratione sane & illud
non male dictum fuisse uidetur. Iuppiter celum latè
62 in ethere atq; nubibus habitat. Idcirco fit ut &
sensibilium prestabilissima eundem occupent locum. Stellæ
Sol, luna, coelestia præterea corporum sola semper har-
de causa eundem ordinem seruant: & nunq̃m alterata,
nunq̃m mutata sunt: quemadmodum ea quæ sunt in
terra, complures alterationes, passionēs uel susteperunt.
Motiones enim terra complures iam partes terræ de-
uastauerunt: imbres uel homines multos submersere:
inundationes recessionesq; maris continentes persæpe
maria: maria contra continentes ferere. Violent

rit spirituum ciuitates interdum totas subuertere:
Eruptiones denique partim e celo lapsae ut in pheton
fontis tempore fuisse dicitur: partim e terra emersae
perinde atque fontes ut olim in etna fuisse ferunt:
Orientales partes non nullas occidentalesque etiam com-
buserunt. Vt in summa autem dicam: Quod est in 63
naui gubernator: in biga auriga: in choro ductor:
in ciuitate lex: in exercitu Imperator: id est ipse
perfecto Deus in mundo. Verum illi quidem laborem
curamque suo in officio subeunt: sed Deus omni labore
omni dolore omni omnino imbecillitate corporis ca-
ret. In immobilitate namque consistens uniuersa ut libet
diuersis in formis naturisque mouet. Et perinde atque 64
Lex ciuitatis quae quidem immobilis est in anima
quae inest eorum qui ipsa utuntur: atque omnia disponit:
quae ad gubernandam pertinet ciuitatem. Sequentes
ipsam et praefecti et iudices, et hi qui deliberant
atque conuocantur, sua munera omnes exercent:
atque alius ad publicum forum proficitur inde
ad accepturus: alius ad iudices aut accusaturus quen-
piam, aut se defensurus: alius ad carcerem pro
supplicio detinendus. fit et publicum legitime

epulum: celebrantur & festa quot annis deorum:
 ac sacrificia & cultus heroum & cerimoniae san-
 cte ue pro his qui obierunt. Complura & alia
 ab alijs aguntur: uno praecepto unaq; licentia qua
 a legibus prodit. Quibus patet illam poeticam senti-
 tiam esse ueram: Cuius thure simul gaudio atq;
 65 gemitu est referta. Pari modo putandum est &
 in ipso priori mundo quem quidem maximam
 quandam ciuitatem appellare non incongruum est.
 Ipse namq; Deus Lex est in ipso & qua: nullam
 emendationem suscipiens, praestabilior profecto ac
 firmitior quavis lege qua est in tabulis scripta.
 Atq; hoc, perpetuo regente continne ue, uniuersa
 celi terraq; disposita pulcherrime gubernatur: Et
 planta namq; & frutifera & non frutifera, &
 animalia tam domestica qm agrestia, quae in
 terra, in aqua, ac in aere degunt & oriuntur
 & nutriuntur & arescunt & decrescunt & cor-
 rumpuntur: lege sane diuina cui omnia parent atq;
 66 obtemperant. Atqui unus quidem est ipse deus:
 compluribus autem nominibus appellatur: ex his re
 que ipse facit. Nam a uita quam prestat: a fulmine:

inferiaq;

gubernantur

a temetuo, a Serenitate, a celo, a pluuia, a fructibus,
a ciuitatibus, ab ortu, a iuramento, ab amicitia, ab
hospitalitate, ab exercitu, a uictoria, a supplicatione
a salute, a libertate, ceterisq; similibus & ne singula
dicens longiorem orationem efficam. homines eum
propterea qd omnium est causa, nuncupare consueue-
runt. Quocirca & Orpheus recte de deo hac dixisse
uidetur: Iuppiter primus est: Iuppiter ultimus. Iuppiter
caput: Iuppiter medium est. & Ioue omnia profluere.
Iuppiter fundamentum est terra reliq; stellati: Iuppiter
mas: Iuppiter immortalis est sponsa: Iuppiter flatus est
omnium: Iuppiter necessabilis ignis motio: Iuppiter
ponti radix: Iuppiter sol est atq; luna: Iuppiter Rex
est: Iuppiter omnium ductor & necessitatem arbitror
hunc non aliud quicquam dici: propterea qd immobilis
est. Fatum etiam dici: quia omnia fatur id est dicit atq;
desinit. Ita preterea quae de parvis dicuntur, ad hunc
perfecto accommodantur. Tres enim sunt ipsae paruae
per tria tempora distributae: filumq; fusi aliud est
exactum: aliud futurum: aliud nunc atq; confutur.
Atq; filum quidem exactum uni parvarum tribuitur:
quae antropos nuncupatur, propterea qd transacta

π
λθ
// πάλαι τὰς ἀνθρώπων φάει πο
ἱ ἐξ ἑσθλῆς καὶ ἀδίας (Λυγρὸς
ἀνεκείνητο μὲν ἀπὸ τοῦ

εἰ μὴ μὴν δὲ, διὰ τὸ εἶς εἶναι τοῦ
χρὸς δὲ ἀκαλύπτως.

π
λθ
// πάλαι τὰς ἀνθρώπων δὲ διὰ τὸ πάλαι
πάλαι τὰς ἀνθρώπων πάλαι καὶ μὴ
ἐν τοῖς οἷοις ἀπὸ τοῦ εἶναι.
Καὶ μὴ τὸν μὲν, ἀπὸ τοῦ
μεμνησθαι. νέμεσθαι δὲ,
ἀπὸ τοῦ ἔχοντος διανεμεῖν
σεως. ἀπὸ τοῦ εἶναι δὲ, ἀπὸ
ποδοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
φύσιν. ἀπὸ τοῦ δὲ, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

π
λθ
// ἀπὸ τοῦ
εἰ μὴ μὴν
πάλαι τὰς ἀνθρώπων
μὴν
νέμεσθαι
ἀπὸ τοῦ εἶναι
ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

Immutabilia sunt, ueritque nequeunt: futurum autem
 secundum quae Lachesis appellatur: Desiro namque
 res uniuersas secundum naturam expectare uidetur.
 Peractum uero tercia quae Cloto dicitur propterea quod
 concludit atque nec cuius sua. Quod quidem et fabula
 ipsa innuere plane uidetur. Et uniuersa nil
 aliud esse quam ipse deus uidetur: ut Platoni etiam
 placet. Dicit enim Deus quidem ut antiquus sermo
 asseruit, principium et finem, et media omnium ^{rerum} ~~in~~ ⁱⁿ ~~2p~~
 habens: recte peragit secundum naturam procedens.
 Et uincit autem semper Iusticia sequitur: quae eos qui
 diuinam negligunt legem punit: cuius ab initio con-
 tinuo particeps erit: qui futurus est felix atque beatus.

finis

ut sit ut ut. ut notis de linamentis quibusdam quasi in uniuersum a nobis subfigmentur.
 non exquisita atque ratione, sed potius nota quadam subfignandi & formula.

magis: magis.

plus: plus.

plus nimis.

ut in uniuersum dicam.

utque in uniuersum transigam.

utque simpliciter & absolute loquar.

oppositus. piter. pari modo.

leuior. n. form. agrum est.

quoad uniuersum dixisse licet.

quoad uero simpliciter exprimi pot.

put scilicet formula notaque subfignandi amphi si figurat
 ut in plura loquar. hanc.

ut sit ut ut.

in rem.

ad quoad phantasiae ut exprim

quantum ad genus / naturam

quantum in uniuersum non est ut

exprimi pot.

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

ut sit in dixerim

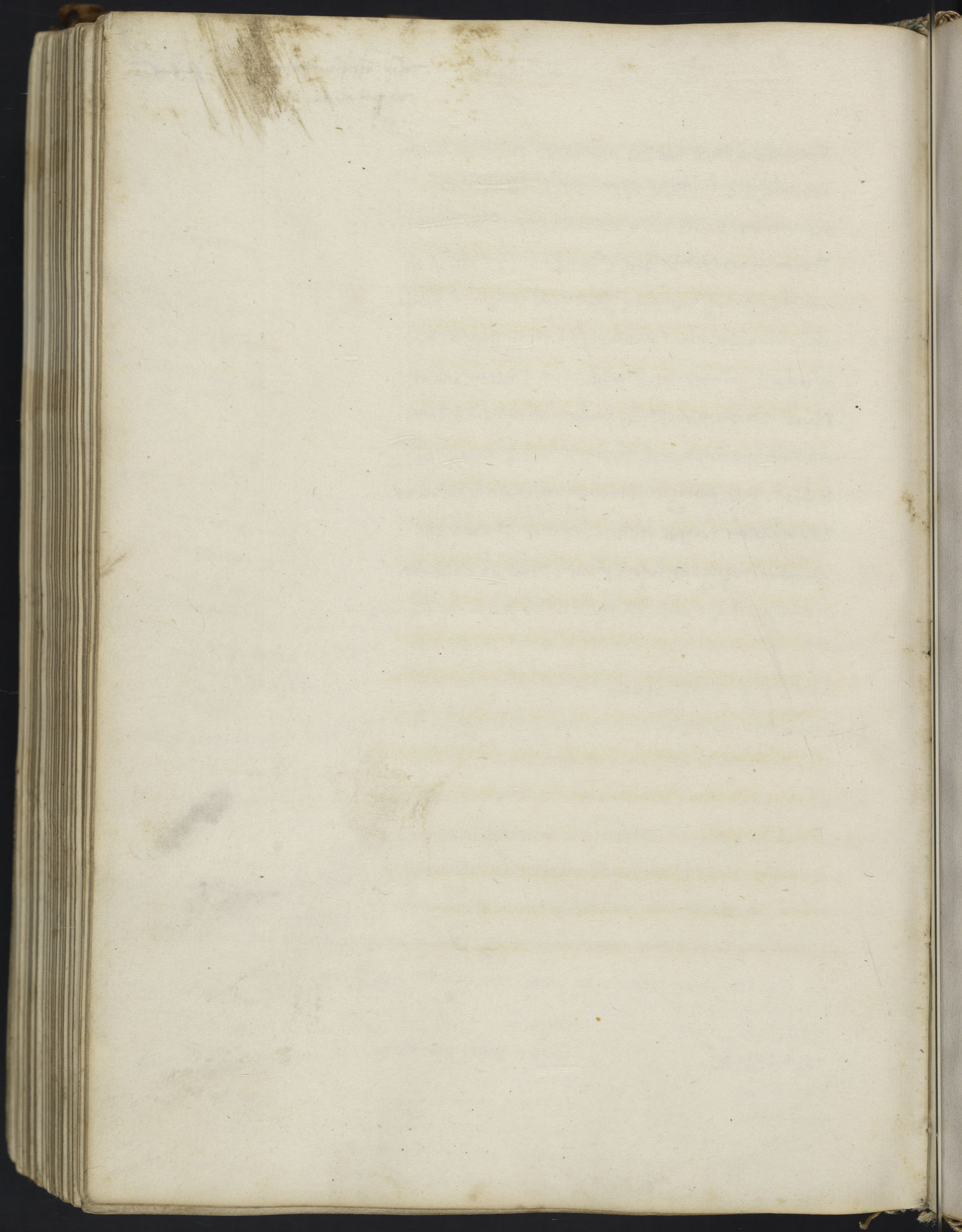
*constat. rifeste hatur.
fere. ut in haur.*

235

1
in

Si agricola: statim faciat.

Si autem acris arboribus.

non valent: non ex multis pueri sunt.

Si in utroque / r. hys animis / statim / non a quodammodo altera
distingatur.

non ex p. h.

Si alii / hinc /

237
Cicromedri de contemplacione orbium Execloru
e Gato Versus.

Philo

1. Minis quidem res incerta studioq; dignissima
expetenda est a deo quoniam bonus est genitor et
nihil apud eum incertum, qui scientiam ^A omnium
diligentissime sortitus est: Quod et in oratione
de incorruptione mundi necessarium: quum in sen-
sibilibus penitus mundo nihil sit perfectius, et in
intelligibilibus nihil deo consummatius: Et sicut
intellectus est dux ipsius sensus, ita intellectum
dux est sensuum: Sed subditorum labor est in
amore discendi quae sunt apud deum ac presidem.

2. Si per exercitationem prudentiae ac temperantiae:
totiusq; virtutis doctrinam: nos met abstergeremus
a passionum maculis, fortasse non denegaret deus
summi desiderii, deposita malitia scientiam in no-
bis exponere.

3. Anaxagoras reprensus in coelum, interroganti;
cuius rei causa tam multa conaretur noctem
insomnem sub diis agere respondit, hunc se

A o altitudo divinarum
scientiae ac sapientiae dei

b. Quia in malis lam-
iam non introiit sapia

^{ms. altera}
mundum choreasq; ac circulares inperennigma-
tice intueri:

.c. xpus uenturus est
iudicare uiuos ac mortuos
et seculum per ignem.

Stoici mundum exurendum putarunt eum diffi- q
mentes esse quandam substantiam exornatam ad
exustionem usq; cuius interuallum motus, tempus
esse dixerunt:

Quomodo ex non ente nihil fit, fit in non ens
non corrumpitur: Quia ens deperire penitus ineffi-
cax est, et ineffabile:

Quidam mundum germen ingentumq; ac non 6
corrumpendum dixerunt: Quidam contrarium
et germen et corruptibilem. Sunt qui sentien-
tes hinc inde ab utroq; acceperunt: et q; germen et
posterioribus, et a prioribus q; incorruptibilis
mixtam opinionem secuti, germen et incorruptibi-
lem ipsum putantes:

Democritus et Epicurus et e Stoicis philosophoru 7
plurimum uulgo generationem ac corruptionem
mundo relinquunt, sed non similiter: Quidam sane
multos mundos consentiunt: Quorum quidam gene-
rationem ex complexioibus atomorum dicunt,
corruptionem uero ex abstissioibus et disruptio-

inibus eorum que facta sunt:

8 Stoici mundum unum putant, et generationis eius causam deum: corruptionis uero non iam deum sed ignis insitam entibus potentiam, infatigabilis quidem, temporum autem longis curculis insipam uniuersa resoluente, ex qua rursus opificis prouidentia constat regeneratio:

9 Aristoteles nequaquam pie ac ^{aut} sancte sentiens, mundum ingentem dixit, et incorruptibilem esse, enarrantes contrarium improbauit tantum scilicet insibilem deum qui a manufactis nihil differre putarunt, a quo sol lunaq; ac reliqua omnis errantium et non errantium uera diuinitas contineretur:

10 Platonem opinari dicunt in timo mundum esse gentem, quum etiam per omnem eius scripturam, patrem et opificem conditoremq; deum ac plastmatorem appellet mundumq; hunc ab se nepotem ab archetypo intelligibilis exempli sensibile imitamentum: Omniaq; in illo esse perfectissima intelligibilia ad intellectus perfectionem, effigiesq; ad sensum perfectissima:

11 Patrem disciplinae platonice putant hesiodum

A. In regeneratione cum sederit Plinius homo in sede. mai. sua.

poetam: gemitum et incorruptibilem existimantes
ab illo mundum dici: Ideo gemitum quia dixit vel
primum chaos fuit, deinde uero late patens terra
firmum erat omnibus domitilium. Ideo incorrupti-
bilem, quia eius corruptionem et dissolutionem non inducit:

Chaos utique putat aristoteles locum esse, quoniam quod
suscepitur, necesse est aliquid corpus esse. Et aquam
ab effundendo dictam stoicorum aliqui putant.

b. id est - ἡ τοῦ χάους: quod
est fundo, descendit ἡ ὕλη
id est aqua

Ante hesiodum multis temporibus iudeorum legislator 12

Moses gemitum et incorruptibilem mundum dixit:

Et dies, et noctes: et hora, lunaque ac sol naturam
mensurae temporis acceperunt cum toto coelo por-
tiones immortalitatis sortiti perseverant incorrupti.

Qui mundum astringunt ingemitum et incorruptum, 13
dicunt forte duabus causis posse corrumpi, ab extra
scilicet et ab intus: quarum neutra docent mundum
posse corrumpi, aut alterutram contingere. Cum
mundus si sublimissima utens, ducat omnes partes
ipse a nullo ducitur:

Duabus existentibus causis corruptionis, interuire 14
quidem et exteriori, quae alteram putantur sustinere
receptiva sunt et alterius: ut bos, equus, homo, et

animalia similia quia contingit haec necari ferro
 & gritudine morientur impossibile est inuenire
 causam extra: Nam quod existit ad recipiendum
 corruptionem irreceptibile erit ad susistendum
 a seipso quando mundus non erat: quod enim non
 existit non mouetur: Intervallum autem in unda
 in motus ostensum est tempus esse: necesse igitur
 est utrumque ab eterno susistere generationis principium
 non recipiens: Quae uero corruptionis receptibilia
 non sunt, uerborum elocutione forte stoicus quis dicit.

id est motum mundi et tempus.

15 Quamquam graeci dixerunt in suis fabulis spartas
 homines ex terra genitos, non infantes, aut ado-
 lescerentes, sed illico uiros armatos, fortasse si hoc
 uerum constitisset, etiam immortales et absque senio,
 nam ex quo non accipiebant infantia ac pueritia
 adolescentiaque incrementa, nec senij detrimenta transisset.

Xenophon dicit spartas ab
 incubulis fuisse inter
 arma educatos.

16 Terra si genuisset homines uiriles gratis a principio
 et nunc generaret, quia non senit: sed in simili
 permanet semper: nam quarta pars totius existens
 propter totius permanentiam ad defectum peruenire
 non debuit, quandoquidem et fraterna eius elemen-
 ta aqua aer et ignis absque senio perseverant:

A. generatio uenit et
 generatio perit terra
 aut uictoriam permanet.

hesiodus dicit terram
pandoram idest omnia
donantem.

Terra purgata vel diluta fluminum superius
decursibus (velut egyptum dicunt) vel annuis
imbribus ex corruptione laborem remittens depri-
mitur ac demum requiescens rursus perfectam
uirtutem adusq; robur perfectum recuperat
postea denuo incipit generationem similium
nutrimenta cunctis speciebus affatim germinans
animalium: Quare non preter intentionem, hanc
poeta dixerunt pandoram, cuncta donantem quae
ad utilitatem sunt atq; utilitatis fructum.

Olim quidem fructus corporis laborem sanat:
uitis autem epotus moderate, uehementes animae
dolores lenit: Etiam et a floribus relata odoratis
simis aurea et colorum infinita proprietates sapienti
arte uariata.

Homo unus ex numero
animalium omnium, vim
obtinere cogitandi. & cum
memoria atq; disciplina
complures animas esse par-
ticipes possint: nulla in
praeter hominem pot
reminisci.

Homo mitissimus animalium rationem donante sibi
natura munus accepit: Quae passiones exaspera-
tas mitiget et qua longe fuerat prestabilis ad
pacem inter homines: quam armis ad bella uti:

Critolaus mundum eternum astruens, qd causa inquit
est ipsi sanitatis, sine morbo est, sed et quod causa
ipsi uigilandi, uigilans est: Si uero hoc et causa sibi

existendi eternum est: Causa uero mundus homi-
ni existendi: siquidem et alijs cunctis: igitur eternus
est mundus:

21 Mundus ut inquit Critolaus caret tribus internis
causis ad corruptionem trahentibus quibus aialia
sunt subiecta, morbo, senectute, egestate, quia nimi-
rum compactus est ex omnibus elementis, ut nulla
pars relicta sit ad uim proferendam: omnes uero
partes subiectas sibi habet: Sufficiens sibi
est: ac penitus extra egestatem ad permanentiam factus:

22 Idem Critolaus putauit mundi naturam esse
longeuam, ordinem non ordinatorum, congruen-
tiam incongruorum, consonantiam dissonantium,
unitatem distantium, lignorum ac lapidum habitu-
dinem uirgultorum uiminumq; atq; arborum natura:
animalium uero cunctorum animam, hominum
intellectum ac rationem, uirtutemq; studiorum
perfectissimam:

23 Plato existimauit mundum egritudine carere, neq;
corrumpendum fore: quia ipsa mundi constitutio
ex quatuor unum quodq; totum accipit: Nam ex igne
toto aquaq; et aere et terra, neq; partem aliquam ullius

neq; uim relinquit, cogitans quidem ut totum animal
max^e perfectum ex perfectis sit partibus, etiam ne
aliquid relinquereetur, unde aliud fieret fortasse similis,
utq; sine senio, sine morbo fieret:

Omne genitum sequitur dissolutio, incorruptio uero
ingenitum. Nam quae componuntur, dissolutionem in
ea, ex quibus componuntur accipiunt: dissolutio uero
non aliter fit, q; ad secundum naturam quorūcūq;
reditum: sicut per contrarium: compositio est conue-
nientia ad id in quod contra naturam uolenter
coguntur, et repulantur:

Iuxta tragicum illum exorientia quidem de terra
in terram. Quae uero in terra germinant ab ethere
rursus in caelestem polum emigrant: Moritur utiq;
nihil quod natum est: Separatum uero aliud ab alio
formam propriam ostendit. Sane lex una omibus
corruptilibus perscripta est, et decretum istud:

Quandiu consistunt quae conuenerunt in mixtione
pro naturali ordine, confusionem subeunt ordinis,
et ad loca transferuntur contraria, in tantum ut
peregrinari uideantur. Quum uero dissoluantur ad
proprium naturae ordinem reflectuntur:

^A
Nam deo uiuunt omnia

- 27 At mundi partes optimam positionem atq; accommodatum ordinem sunt omnes sortitae: usq; adeo ut una quatz uelut in dilecta sibi patria locum amabiliorem aut meliorem non querat mutationem:
- 28 Siquidem causa corruptionis existentis in ceteris animalibus est contra naturam ordo: In mundo autem partes singulae proprias regiones ordine sortitae sunt, iuste mundus putabitur incorruptibilis.
- 29 Mundus omnino corruptionem non accipiet, quia continens ipsum natura inuicta est, iuxta multiplex robur fortitudinis omnium noctuorum omnino et simpliciter dominatrix:
- 30 Si deus mundum corrumpere, id esset aut ne de cetero mundum, aut alterum strueret: Primum est alienum a deo, ne de cetero faciat mundum: quem deus confusione non ad ordinem reducere, non ordinem ad confusionem: deinde quia poenitentiam quae passio morbusq; animae est susciperet:
- 31 Si alterum mundum faciat deus, et hunc destruat omnino qui fiet aut peior, aut similis aut hoc melior hoc constructur: Si peior et opifex peior? sed immaculata et irreprehensibilia, correctionemq; non

^{A.}
Qui etiam forma speciosus
præ filiis hominum

^{B.}
Quia stabilisq; manens dat
cuncta moveri

requirentia, scientia et arte perfectissima sicut dei
opera: Nam et condecens est deo informare defor-
mia, et turpidus mirabilem pulchritudinem adhibere:

Deus isto si meliorem mundum condiderit: erit quoque ac
melior idem conditor, ut quum priorem condiderit et
mente fuerit atque arte imperfectior: quod de deo vel
suspiciari nefas est. Equalis enim ipse sibi ipsi ac similis
est deus, neque remissionem ad peius neque ad melius reci-
piens intentionem

Nostra quidem utpote mortaliū opera caduca merito
sunt. Atqui dei immortalis sunt opera incorruptibilia:
Est enim consentaneum, naturæ artificis esse similia
quæcumque sunt elaborata.

Qui uoluerunt duo speciem facientia in eadem substantia
stare non posse, providentiam corrumpunt quorum
princeps chrysippus est: Est enim mundus: et est anima
mundi providentia ipsa: quæ contextu chrysippi orōnis
perire non debuit: nam si nefas est dicere providentiam
esse imperfectam, partem totius mundi et ideo pereun-
dam, ut in sermone chrysippi timendum est: multo
maius est nefas ipsum mundum dici corrumpendu:
Tempus mundo coetaneum uidetur: beneque diffinitur

242

Tempus esse intervallum motus mundi: ipsumque
mundum causam temporis: omninoque ineptissimum est
opinari fuisse tempus, quando mundus non erat.

36 Quidam astruendo dicunt si genitus et corruptibilis est
mundus: quod stoicis non placet, quia nullam corrumpen-
tem causam est inuenire, neque intus neque extra, quae
mundum corrumpat: Extra quidem nihil est quia nec
alicubi vacuum est, elementis integris in idem responden-
tibus: Intus uero nullum uitium est tale: quod huius tanto
resolutionis causa fiat: Si uero sine causa corrumpitur
per se ipsum quod non ex ente generatio corruptionis
erit: Id quoque neque mens recipit.

37 Tribus existentibus corruptionis modis, per diuisio-
nem, per interitionem, per confusionem: sane per
diuisionem ut sunt greges, armenta, chori, exercitus,
qui separatione corrumpuntur: Per interitum, quoniam
quod transformatur nullam aliam praebet formae
similitudinem, ut corpus hominis resolutum: Per
confusionem ut medicina ex pluribus confusa: Quorum
una quaeque qualitas in unam excellentis qualitatis
generationem corrumpitur: horum nullo modo corrup-
tibilis mundus:

^{A.}
propterea dicimus p^r
n^r qui. & in celis

^{b.}
et simile dicunt. sic
trinitati quodā modo.

^{A.}
Deus quidem singula prospicit atq; omnium uelut pater — 38
familias procuracionem habet, et si licet uerum dicere,
auriga gubernatoris q; lege regit ac remorem omnium
habet: Soli ac luna, atq; errantibus ceteris, et non erran-
tibus etiam aeri, ac mundi partibus assistens, et coho-
perans omnia quae ad totius permanentiam, et recta ratione
dispensationem innocuant.

^{b.}
Ignis tripartito consideratur: Est enim carbo, flamma, — 39
fulgor: Carbo quidem ignis est in materia terrestri:
flamma uero quod ex nutrimento tollitur: leuatum:
fulgor quod emissum ē flamma cooperatur oculis ad
uisibilibus susceptionem:

Quoniam quidem causa motus est ignis: sed et motus — 40
est generationis principium, et impossibile est sine
motu generari, stoicorum quidam acutius intuentes, formi-
dant, ne igni extincto, cuncta statim maneant tacita
deempto mundi ornatu, utpote sublato igne, ne subsit
unde motus fiat:

Stoici qui de mundi futura combustionē disputa- — 41
runt, mundum cogitarunt ex incendio maiorem
futurum, utpote uniuersa eius substantia resoluta
in etherem tenuissimum: Quare prouiderunt extra

mundum, uacuum imensum, ut quoniam omne corpus
in ignem resoluatur ac fluet, habeat mundus in ignem
resolutus ac diffuens, uacuum, ut eius modi effusio non
eget suscipiente regione.

42 Exustione mundi facta etiam coniugatorum sequetur
inconueniens quia utiq; impossibile hoc quidem esse
hoc uero non. Nam albo existente, necesse est et nigrū
esse, et magno paruum, et superfluo diminutum, et
dulci amarum, et die noctem et his similia. Sed facta
combustione, alterum quidem existet eorum quae sunt
in coniugatis, alterum non: Omnibus enim in ignem
resolutis, huc erit et rarum et calidum: Graue aut
nullo modo, uel densum, uel frigidum quae p̄dictis sūt contrā.

43 Illud uero non inconsiderate ab inuestigantibus ueritatem
dici solet, corrumpendus mundus uel ab alia causa cor-
rumpetur, uel a deo, si ab alia, nullius quidem recipiet dis-
solutionem: nihil est enim quod mundus non contineat.
Quod enim continetur infirmius est continente: a quo
et imperitatur: A deo autem corrumpi eum dicere,
sit omnium sceleratissimum: deus enim confusio-
nis, et inornatus, et corruptoris non est: sed ordinis
et ornatus: atq; optimi totius ratio:

Qui dicunt per ignem mundi corruptionem futuram non
modo falsa opinionis arguuntur ex predictis, sed etiam ex
quatuor elementis quibus mundus consistit, terra, aqua,
aere, et igne: Quid, ergo sortem omnium asserutus est
ignis, quod reliqua dicunt in ipsum resplui. Decenter quis
dixerit quare non in aquam, uel aerem, uel terram. Nam
etiam in his sunt uires excellentes: Sed nemo in aerem
uel in aquam uel in terram mundum dixit conuer-
tendum, quia equalitas in elementis ueneranda est:

Velut anni tempora circuitum conuertunt, uicissim, mu-
tuoque suscipiuntur, curculis amorum indeficientibus:
pari modo ponunt et elementa mundi transmutatione
uicissitudinaria (quod est stupendissimum) mori repu-
tata immortalitatem nasci:

Elementa propterea immortalitate semper et assidue eandem
uiam supra et infra conuertunt: Quedam siquidem uia
procedens a terra incipit. Ipsa namque in aquam liquefacta
particeps est transmutationis: Aqua uero in aerem eua-
porata, et idem aer in ignem conuolutus: Descensio uero
a capite: Subtracto namque igne per extinctionem in aerem,
subtracto et quando comprimeretur in aquam aere: aqua
uero multa refusione in terram compacta:

244
Heraclitus bene in quibus inquit animabus mortem
fieri aqua: mortem aquae fieri terra: animam enim
reputans spiritum esse: Sane aeris mortem generatio-
nem aquae: huius mortem terrae generationem esse enigmati-
ce loquitur: mortem non totalem uocans interitionem:
sed in aliud elementum transmutationem:

Ad mundi perpetuitatem aequalitas in elementis require-
batur, inconstansque ideo et continua, potensque a semetipsa
legum aequalitas custoditur: non modo conueniens: sed
etiam necessaria, quando quidem quod inaequale est, iniustum
est: porro iniustum malitiae progenies quae domi exulat
immortalitatis: Atqui mundus sensibilium dei domus de-
monstrata est: Quam corrumpendam existimare, scire
est naturae aut consequentiam non intueri:

Quatuor existentibus modis corruptionis, additione, ab-
latione, transpositione, alienatione, nullo eorum
mundus corrumpendus est, quum quatuor mundi partes
esse elementa scilicet esse potentiae demonstratur aequalis:
Quod uero aequaliter est potens, firmitudinis est indeclina-
bilis, et immobilis permanentiae causam habet: unde mun-
dus aternus comprobatur:

Thyofrastus existimauit illos errare qui generationem et

corruptionem mundi coharquunt. Nam si terra generatio-
nis principium non accepisset montibus et collibus non
superexstaret qui aequales campestribus esse debuerant.
Nunc autem ab eternitate per annos singulos imbris
descendentibus in altitudinem cedere: Quaedam et terrarum
partes disrumpit torrentibus recedendo subsiderunt. Mon-
tesq; ad aetheream altitudinem terram fatentur eterna non esse.
Mare dicunt immixtum atq; ideo significare mundum
nequaquam eternum. Testes sunt insularum probatissima
rhodus et delos: quae dudum a mari eximta putabantur:
sed tempore post diminuto mari, sensim ac parumper
emergentes apparuerunt. Quorum delos ab apparitio-
ni nomen accepit.

Corrumpitur inquit cuius partes corruptibiles sunt:
mundi vero partes corruptibiles: pars enim terra omnis
maior ac minor tempore corrumpitur. Lapides etiam
fortissimi marcent secundum habitudinis infirmita-
tem, contritiq; ac fluentes in tenuem pulverem resol-
vuntur. Aqua nisi a vento cedatur immobilis manens
interit: fetulentissima fit enim, velut anima priva-
tum animal. Aeris corruptiones unicuique manifestae:
quem infirmari, corrumpi, et emori quodammodo contingit.

Nam ex aere pestem nil aliud dixeris: quoniam aeris mor-
tem ignis carens nutrimento illico exstinguitur:

Claudem ignem abscisso poeta dixerunt: propter quod
tintens erigitur secundum aereae materiae stationem:
^{materia} qua consumpta exstinguitur: Quid simile patiens quod
indici dracones qui super elephantes repunt: eorum uenas
quum diruperint sanguinem ebibunt: Multimodis quoque uexa-
tionibus lassatos postquam cadere coegerint, ipsi simul
alliduntur in terram. Et ita quoque quibus elephantes emise-
rant nequeunt contrahere, ac cibo destituti, et ipsi
pariter intereunt:

Qui mundum insuper corrumpendum dicunt argu-
endo sic inquirunt: Si fuisset eternus mundus, utique
fuissent et aeterna: tantoque magis hominum genus
quanto ceteris animalibus est prestantius: Sed et tar-
dius id genitum appareret uolentibus naturalia perstru-
tari: Merito igitur aut potius necessarium est et homi-
nibus artes affuisse uelut coetaneas: Non modo quia
rationalis naturae sunt artium exercitia propria, sed et
quia uiuere sine his non licet: At si non eternus est
homo, neque animal aliud deinceps neque regionis istae de-
monstratae terra, aqua, et aer: Quare constare dicunt

A
quia summaq; locum sibi
legit in arte

corruptibilem esse mundum:

Quando vis ignea intra terram conclusa sursum fertur
naturalis uirtute ignis ad proprium locum festinat: et
si quid uel breue capiat respiracionis ad superiora quidem
contrahit multum substantia terrestris quoad possibile
fuerit: Extra uero si fuerit breuiorem secum fert terra
substantiam uel usq; ad multum pertransire coacta in
longissimam procedit altitudinem eleuata: in roruncq;
et in acutum finitur ignis figuram imitata ex qua
montes fiunt:

A d editam montium excitandam figuram imitata
fit leuissimi et grauissimi naturarum inuicem
contrariarum pugna necessaria irrumpentium
atq; ad propriam quaruncunq; regionem nitentium:
et quod ^A minus ualet distendentium ex opposito:

A
quia quod minus potest
distenditur et opprimitur
a plus potente

Ignis sane terram contrahens a nutante circa
eam pondere deprimi cogitur: Terra uero deorsum
librans ab igneq; alleuiata superius tendens ad stationem
ignis attollitur ac perstat.

Montes non dissipantur a fluentis pluuiarum
ignea continente illos uirtute: per quam exurgunt
ualdeq; firmiter ac fortiter inuoluuntur: porro

id uinculum quod continet si dissoluatur merito
dissolui debuerant, atque ab aqua dissipari. Sed
astructi uiribus ignis stabilissime contra plu-
uiarum impetus resistunt.

Ad mundi corruptionem non facit adducta maris
diminutio, quodque in maritimis quedam spectentur
coniuncta, quae dudum fuerant separata: nam
etiam maris incrementa demonstrantur. unde
urbes multa demersae periere.

Non sane omnino cuius omnes partes corrumpuntur id corruptibile est: sed cuius partes simul
in eodemque subiecto ac per idem tempus: quando qui-
dem et aliquis summum truncatus digitum uiuere
non impeditur: sed truncatus partium communita-
tem illius morietur.

Si elementorum unum quodque seorsum ad uicini
naturam transmutetur immortalis potius diceretur
mundus quam corruptibilis: iuxta tragicum phi-
losophum. Moritur nihil quod effectum est:
separatum uero aliud ab alio formam aliam ostendit.

Artes et scientiae fuerunt inuenta, quum genus
hominum multiplex fuit: Deserunt quando corruptio-

ribus per orbem factis, hominum genus fuit immi-
nutum: Totalis equidem stulticia fuerit dicere ar-
tes coetaneas mundo: Alioquin mundum nouiter
factum astrueret: Nam quasi et iuxta ante mille
annos inventores artium fuere.

Corruptores iuxta terram non simul omnium de-
mentorum, ac repente, sed interpollatim: et ut plu-
rimum attribuunt duabus maxime causis, ignis scilicet
et aquae iniuriis in explicandis: et has dant histo-
rii in annorum curculis ualde paucis contigisse:
Nam quando incendium comprehendit celestis ignis
fluxus desuper effusus dissipatur multis in locis
orbis dimata magna percurrentis: Diluuium uero
quando uniuersam aquae naturam imbris pertra-
hit habitantes in locis pereunt: Ex quibus causis
et artium atq; scientiarum intermissio processit.

o. Mm quidem in re, non satis perspicua studioq; captm. 1.
digna deum inuocare consentaneum est, quoniam
bonus est genitor, ac nihil apud eum incertum,
qui omnium scientiam diligentissime accepit:

247
Ad orationem uero de incorruptione mundi ualde
necessarium: Neq; enim insensibilibus quid omnino
perfectius est mundo: neq; in intelligibilibus aliquid
consummatus deo: Semper enim ipsius sensus dux
est intellectus, et intellectum sensitui: Ea uero
que subditorum sunt, apud duam et magistrum
labor est in amore discendi, quibus insitum est

Τὰ δὲ ἅντ' ὑποκώων, τὸ γινώσκον
καὶ ἐπιστάου, πόνος φιλομάθου·
οὐ γὰρ πᾶσι πάντες ἀληθείας πλεον.

113. maius ueritatis desiderium. Si em̄ exercitati
prudētia temperantiq; ac totius uirtutis doctrinis
absteremus passionum morborumq; maculas: fortasse
non designaretur deus summe puritatis ac propria
in sua specie nitidis uotis, scientiam celestium uel per
somnia, uel per oracula, uel per signa, uel per prodigia
inducere: Quoniam uero imprudentiam, et iniusticiam aliq; malitias
cohaerentes, habemus intentiones atq; figuras illotas,
amare oportet, si qua ex nobis condecētia, ueritatis ali-
quod imitamentum inuenimus: Dignum est igitur que-
rentibus si mundus incorruptibilis est: quando quidem
corruptio et mundus ex his sunt que multipliciter
dicuntur. Utrunq; prius nomen scrutari, ut quoad-
modum significat et nunc ponitur, dignoscamus: Sed
non quotquot demonstrantur, dinumeranda sunt: ea

mundus

uero sola quae ad presentem doctrinam accommodantur:
Igitur mundus dicitur secundum unum quidem primum
globus ac multitudo ex celo ac stellis tum terrae com-
plexu et animalium quae sunt in ea et plantarum. se-
cundum alterum uero solum coelum. In quod respiciens
anaxagoras, ad interrogantem, Cuius rei gratia tam
multa conaretur noctem insonnem agere sub diuo. ^{in hoc} re-
spondit, se hunc mundum intueri: eas choreas et circu-
lares ^{congruas} impetus ^{significans} astrorum, intelligentia considerans sub ob-
scura. Iuxta tertium uero ^{ut stoici uidentur} quodam est
substantia pertransiens usque ad intendum uel exornata
uel incompta: cuius, motus interuallum dicunt esse tempus.

* ou τῆς κινήσεως ὅσον
εἶναι πρὸς τὸν διάστημα.

Corruptio

Nunc autem de mundo consideratio est iuxta primum
significatum, qui ex celo, ac terra, atque ex his rebus
quae sunt in eis, ex quibus ^{mundus} constitit. Dicitur quidem et
corruptio ipsa transmutatio in penitus: dicitur ^{etiam ens} ex ente
^{aliquo} aliquo totalis destructio: quam et non existentiam ne-
cessarium est appellare. Sicut enim ex non ente nihil
fit, neque in non ens corrumpitur. Nam ex nullo modo
ente quid impossibile est fieri. Et ens deperire, penitus
inefficax et inresabile: Et tragicus. Moritur autem
nihil eorum quae facta sunt. Separatum uero aliud ab »

ἐννοεῖται δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ
νομήσαν. καὶ ὁ μὲν
δαίμων πρὸς ἄλλο ποῦς φησὶ
ἐλέγει ἀπερὶ ἑξέν.

aliā formam alteram demonstravit. Sane neq[ue] sic
 est stultum ut dubitetur si mundus ad non esse cor-
 rumptitur: sed si recipit ab sui exornatu transmuta-
 tionem, varias formas elementorum et compositorum
 in unam atq[ue] eandem figuram resolvens, ut sicut in frag-
 mentis et comminationibus, recipiens totalem confusionem.

vi³

Triplices vero fuerunt opinionēs de quæsto: eorum utiq[ue]
 qui æternum mundum dixerunt ingentem quoq[ue] ac sine
 perniciē: & eorum qui eo opposito gentem et corruptibi-
 lem: Sunt qui ab utrisq[ue] acceperunt, et gentem quidem a
 posterioribus, a prioribus vero incorruptibilem, intactam
 opinionem relinquentes gentem et incorruptibilem illū

vii³

esse opinati sunt: Democritus igitur et Epicurus
 plurimūq[ue] vulgus philosophorum stoicę doctrine gene-
 rationem et corruptionem mundo relinquant: Verum
 non modo simili: Quidam quidem multos mundos con-
 sentiunt quorum quidem generationem mutuis figuratio-
 nibus et connexibus atomorum attribuerunt: corrup-
 tionem vero contrariis abscissionibus et disruptionib[us]

viii³

eorum quę facta sunt: Stoici autem mundum unum
 generationisq[ue] suę deum causam, corruptionis autem
 non utiq[ue] deum: sed ignis infatigabilis potentiam, enti-

a. 229.

bus insitam, temporum longis circuitibus uniuersa
resoluentem in seipsam: ex qua iterum mundi constat
regeneratio, artificis providentia. Secundum autem
istos potest aliquis quidem mundus eternus, aliquis
uero corruptibilis dici: Corruptibilis utique qui per
exornatum: eternus uero qui per exustionem: regene-
rationibus ac circuitibus indeficientibus immortalis
factus: Aristoteles uero nequaquam pie sancte uel sciens, vni³
ingentum inquit et incorruptibilem mundum esse:
Vehementem autem damnauit impietatem, contraria disse-
rentium: qui a manufactis differre nihil existimarunt
tantum uisibilem deum, solem ac lunam et aliam erran-
tium, et non errantium ueraciter continentem diuini-
tatem uniuersam: Dixit autem (ut audire fuit) uti pe-
rans quoniam olim quidem timebat domui ne uolentis
flabris, aut iniustis tempestatibus, aut tempore, aut
desidia oportune sedulitatis subuerteretur. Nunc autem
timorem maiorem impendere ab his qui uniuersum
mundum uerbo destruunt: Quidam non Aristotelem
opinionis inuentorem dicunt, sed pythagorae aliquot:
Ipsa autem et in orcelli scripturam, leucani genere imitu-
latam de natura totius mundi: In qua ingentum et incor-

ruptibilem non quidem determinavit sed per demon-
 strationis confirmavit mundum esse: Genitum autem
 et incorruptibilem dicunt a platone in timaeo manifesta-
 ri per uarietatem et ceteram in qua dicitur ad iunio-
 res deos a seniore ac duci: Deus deorum ego conditor
 patrum operum insolubilia me volente: Sane quod non
 ligatum totum dissolubile: Atqui quod bene conglutina-
 tum est, beneque se habet, malum est dissolvere: Quapro-
 pter et si geniti estis, immortales quidem non estis, neque
 indissolubiles omnino, neque sane soluemini: Neque inuo-
 luemini mortis fato voluntatis meae: Maius etiam
 uinculum et auctoritatis excellentioris sortiti quam illa,
 quibus ingeneratoe finitis colligati: Quodam uero iuxta
 platonem sapientes facti putant genitum dei mundi
 non quod acceperit generationis principium initium:
 sed in eo quod si genitus est, non aliter forte quam pre-
 dicto constare modo, uel quod in generatione ac muta-
 x? tione partes uiderentur: Melius autem ac uerius est
 opinari quod prius, non modo, quia per omnem scrip-
 turam patrem quidem et factorem et conditorem
 plasmatorem deum illum inquit, pulcherrimumque
 opus mundum hunc ab se nepotem, ex archetypo

id est filius dei. scilicet ille et in
religibili: qui portat oia uerbo
in futuris suis per que oia facta
sunt. Et rursum, quod factum
est in ipso uita erat: —

intelligibilis ^Aexemplaris sensibilis imitamentum: cuncta
quecumque in illo intelligibilia in se complectens: per-
fectissimi ad intellectum effigies ad sensum perfectissima:
Sed quia de his et Aristoteles testimonium facit ex
platone, ob philosophiae reuerentiam fortasse nihil
mentitus, et quia fidelior explanator nemo cogniti
testimonium reddit: Maximeque talis qui disciplinam
non inutilem posuit irrita cum desidia: Superare
uero contendens antiquorum inuentiones, quodam ualde
necessaria philosophiae ad unam quamque partem adin-
uenit: Patrem uero platonice doctrine quendam hesio-
dum poetam reputant, gentium et incorruptibilem
existimantes ab illo mundum dici: Gentium sane
quemam dixit. Vel eundem chaos primum fuit:
deinde uero late constans terra firmum omnibus
domitulum erat: In corruptibilem ^{mundum} uero quia corruptionem
sui dissolutionemque non indicauit: Chaos uero Aristoteles ^{xii}
opinatur locum esse: quia quod suscipitur necesse est
prius esse aliquod per corpus: Stoicorum uero quendam
aquam ad effusione nomen sibi fuisse putarunt:
Unde autem habeatur gentium esse mundum apud
hesiodum ostenditur manifeste: Longosane prius ^{xiii}

temporibus iudeorum Legislator Moyses in sacris
 libris gentium et incorruptibilem mundum dixit:
 Sunt autem quinque. Quorum primum instripit
 Genesim in quo incipit per hunc modum. In
 principio fecit deus celum et terram: terra autem
 erat inuisibilis et incompressa. deinde procedens in
 sequentibus induit rursus quod dies et noctes et hora
 et anni, lunaque ac sol qui naturam mensurae tempo-
 ris acceperunt: cum toto caelo portiones immortalita-
 tis sortiti perseverant incorrupti. Ea uero quae inge-
 nitum et incorruptum astruunt uerba ordinandum
 prius est propter ipsam inuisibilis reuerentiam primi-
 genium? prius proprium sumentes: Vniuersis corruptionem
 recipientibus cause duplices perditionis, una quidem
 intus, altera de foris adiacent. Ferrum igitur et aes
 atque eiusmodi substantias forte inuenieris extinctas
 ab seipsis. Vtique quum more prorepentis morbi
 venenum incurrens exeat. Ab his uero quae sunt
 de foris quando incensa domo uel urbe uolentia ignis
 ipsa dissoluntur. Similiter autem et animalibus
 accidit peritibus, utro quidem infirmitates per se se
 contrahentibus: De foris uero necatio uel incendio

consumptio: Vel mortem impuram utpote per
laqueum sustinent: Sane si mundus corrumpi-
tur, necessario vel ab aliqua earum que extra sunt
vel ab aliqua que in ipso sunt potentiarum corrup-
petur: Impossibile vero est utrumque. Extra quidem
mundum nihil est simul omnibus ad suam plenu-
dinem ^{consumptio} consumptis: Sic enim unus erit ac totus et
absq; senio: Unus quidem: quia ex quibusdam derelictis
non datur alterum huic nunc enti fieri similem.

Totus autem propterea quia universam substantiam
in seipsum consumpsit. Absq; autem senio et absq;
morbo quandoquidem corpora morbis ac senio capta-
bilia a caliditatibus ac frigiditatibus alijsq; contra-
rys de foris incidentibus fortiter subvertuntur: Quoru
nulla potentia diffugiens mundum agitur in circuitu
et impontur: Vitorum nulla exterius abeunte parte:
interius universaliter comprehensorum: Si vero aliquid est
ab extra: erit forte penitus vacuum, aut impassibilis
natura, quam impossibile est aliquid pati vel agere.

Atqui neq; ab aliqua causa dissolvetur earum que sunt
intra ipsum: Quoniam quidem totus pars ac maior
esset eo et fortior quod est inconuenientissimum:

Nam mundus in sublyssima utens ducit partes omnes
 ipse a nulla ductus: Deinde quia duabus existentibus
 ipsius corruptionis causis, una quidem intrinsecus
 xrv³ de foris altera: quae alteram putantur sustinere, re-
 ceptiva et alterius sunt omnino: Signum vero hoc
 et equus et homo atque animalia his similia quia con-
 tingit necari ferro et morbo interibunt: Difficile
 siquidem est, magis autem impossibile, invenire intelli-
 gibilem de foris causam. Quod existit ad sustinendu
 corruptionem, irreceptibile erit ad sustinendum a seipso
 quando mundus non erat: Quod enim non sustinet neque
 movetur: Intervallum autem mundani motus ostendi-
 tur esse tempus: Necessarium igitur utrumque ^{existere ac moveri} ex eterno
 susistere generationis principium non recipiens: Quae
 autem corruptionis receptibilia non sunt forte quis
 nugax stoicus dicat tempus ostensum est interval-
 lum esse mundani motus, non exornati huius sed
 et illius per exustionem intelligibilis: Ad quem di-
 cendum ^{qui exornatus} Im mundum, o, generose transponens no-
 mina, mundum vocas: Si enim is quem videmus
 vere ac naturalissime mundus appellatur, summe
 ordinatus et exornatus, quasi summa hominis arte,

illam ipsius ab igne transmutationem merito quis
fortasse immundum quid et inornatum nominauerit.
Crito laus uero ex eorum numero qui cum musis du-
cunt choreas, peripatetici amator philosophiae in doctri-
na de mundi eternitate colloquens hac usus est fide:
Si factus est mundus, necesse est et terram factam
esse: Si uero terra genita, prorsus et hominum genus:
nam hominum ingentium ex eterno genus suscitens
sicut demonstrabitur: eternus ergo mundus: Quod supra
posuimus uim confirmandum est si egerit demonstratione
tam manifesta (eget autem) ut uidetur propter fictores
fabularum, qui uitam implentes mendacis, ueritatem
exilio multarunt: Non modo ciuitates ac domos cogentes
sed et omni quaeque re propria carere: Et ad uisionis
attractionem metra rythmosque, illecebram ad insidias
exogitarunt: Quibus imprudentium aures veneficis
contaminant: Quemadmodum deformes oculos, turpesque
asubio meretrices ornatu adulterino circumiecto: proprii
penuria: Dicunt enim quod mutua hominum hinc inde
generatio magis nouum est naturae opus, uetustioris
autem seminis et antiquior ex terra, quandoquidem .xvi.
omnium mater est, ac reputata fuit: Decantatos uero

a grecis / spartas pullulasse olim, uelut nūc arbo-
 res, perfectos et armatos terra pueros, fabulę figmen-
 tum esse facile ex multis est dignoscere: Lam uero sta-
 tim ^{hominem} priori genito ^{na nō deus} illigant ^{mensuras} determinatas
 ac numeros augmenti temporum: Gradus enim
 quosdam natura / statim genuit: per eos quocū modo ascen-
 dit ac descendit homo: Ascendit quidem ad auctus, dimi-
 nutus uero descendit: Terminis uero superiorum gra-
 dum adoleſcentie uigor: ad quem preueniens quis
 non iam procedit, sed uelut per aulam recurrentes
 flectit ipse in eandem, et quęcumq; a potenti iuueni-
 tute accipit, infirma reddit senectuti: putare uero
 quosdam perfectos generari, ignorantium est leges
 nature, decreta immobilia: Equidem nra opiniones
 cohercuentes delictum ^{errorem} ex coniuncto mortali, con-
 uersiones et transmutationes merito suscipiunt:
 inconvertibilia uero quę sunt omnium nature
 utpote ipsa omnibus dominante: et per firmitatem
 semel agnitorum, a principio corroboratos terminos
 immotos custodiēte: Siquidem congruum existi-
 masset partu ^{ut spartas illos} eorū perfectos, et nunc forasſe
 perfectus homo generaretur: non infans, non puer

non adolescentulus factus sed uir illico existens,
prorsus absq; semio, forte atq; totaliter immortalis:
Cui em̄ incrementum non est: nec diminutio: Igitur
ad uirilem usq; mutationes quedam sunt etatis per
incrementum, quedam ab hac ad semium usq; ac mortem
constant per diminutionem: Qui prioribus non com-
municat rationabile est ad sequentes non peruenire: xviij.
Quod em̄ fuerat impedimento homines, uelut dicunt prius,
et nunc germinari: Sic adeo terra conseruit, ut uideatur
temporis prolixitate sterilis facta: Sed in simili perman-
sit uigore inuicibili semper adaucta: Quoniam quarta pars
totius est, et propter totius permanentiam non debuit
ad defectum peruenire quandoquidem et fraterna eius
elementa aqua aer et ignis absq; semio perseuerant:
fides autem manifesta inseparabilis coeteriq; uigoris
apud terram sunt quatenus nascuntur: purgata enim et xviii.
diluta uel fluminum desuper effusionibus, sicut egyptu
dicunt, uel annuis imbribus ex corruptione laborem
remittens ^{subsider.} deprimatur: ac deinceps requiescens propria
recuperat uirtutem ad perfectum usq; robur: Sic inci-
pit rursus similia generationis instrumenta cunctis
animalium speciebus affatim germinans: Quare imbi

videntur poeta non ab re pandoram ipsam nomi-
nasse domantem omnia et quae ad utilitatem quae ue
ad uoluptatis fruitionem non quibusdam, sed omnibus
quecumque animam sortita sunt: Si quis igitur uere
ascendens in uigorem permatus eleuetur in sublime:

inspiciatq; montana et campestria: illa quidem feno atq;
herbis focunda, herbas ac pabulum, orbeaq; ac frumenta
aliisq; infinitas fructuum naturas germinantes, quasq;
agricola demiserunt campis, et quas anni tempus a semet
ipso prebet: Hæc uero ramis ac frondibus umbrata
quibus exornatur arbores ac fructibus plenissima, non
ad esum modo, sed et quibus sanari labores contingit:

xviii) Nam et diuina fructus egritudines sanat corporeas:

Vitis autem epotus moderate uehementes animæ dolores
^{lenit.} deprimi. Etiam et a floribus redata odoratissima
aura, colorumq; infinite proprietates, sapienti arte
uariata: Visum autem declinans a nitibus seorsum
populos rursus et cedros, pinus, abietes, quercuum
altitudines ualde celsas, aliam agrestium continuam
ac profundam materiam circumspectet, quæ pluri-
mos ac maximos montium, et multam quecumque est
sub montibus profundam terram in umbrant, cognoscat

seuerum et infatigabilem terra semper iuuenescens
uigorem: Velutq; ab antiqua fortitudine nihil diminuta
et nunc forte terra ut primum homines pareret
ob duo ualde necessaria: ^{primū} Vnum quidem, ne dereliqueret
ordinem proprium et maxime in satis ac generatione om-
nium terrestrium optimi ac ducis hominis: Secundum
uero ad mulierum auxilium quae pregnantis utiq; gra-
uissimis oneribus decem ferme mensium uim patiuntur:
Paritura uero plerūq; moriuntur ipsis in doloribus: Ea
omnino uehemens stultitia est: suspicari matrem
terra fuisse insinuatam ad hominum sata: Etenim uita
generationis fecundus ager est matris natura. C
ut quidam dixit. Officina: in qua sola animalia plas-
mantur: Ea uero non est terre pars sed animalis
foeme nimirum ad generationem fabricata: Alioquin terra
ubera sicut et mulieri dicendum est, quando generat ho-
minem, escam ut editi habeant propriam: Sed enim non
fluvius, non fons aliquis est in memoria per orbem pro
aqua lacte satuire: Ad haec autem uelut lacte nutrir
oportet modo natum: sic et operimento per uestem uti
propter eas quae a caliditate ac frigidityte sunt corpori-
bus iacturas: Cuius gratia nutrices ac matres quibus

necessaria cura natorum prouenit, fasq; inuol-
 uunt infantes: & terra uero natos quomodo aliquis no-
 illis, metauerit, nudos dimissos aut aeris frigidityte
 aut ardore solis. Frigiditates enim & calores inuol-
 centes corruptionem ac morbos efficiunt: Postq; em
 semel deuiare a ratione ceperunt fictores fab ularum
 spartos illos & armatos prodigio gigni dicere, quis n.
 fuit in terra faber coercens metalla aut tantus fuit
 vulcanus, ut statim armaturas integras preparauerit:
 Quis enim prioribus natis eque puer domesticus
 fuit? Mitissimum enim animal homo sermonem sibi
 donante natura munus, quo passionis exasperatas
 placet ac mitiget: Multo fuerat prestabilis pro armatis
 caduceum exoriri, conuentionalium libaminum signu
 rationali naturae, ut pacem pro bello omnibus ubiq;
 pronuntiaret: Igitur struentium mendaces contra
 ueritatem sermones nuge atq; uerbositas moderate
 sunt explosae: Oportet enim bene nosse qd ab eterno
 per successiones ex hominibus homines pullulant:
 Seminante quidem in matricem uiro, uelut in tel-
 luxam cultam: muliere uero suscipiente semina salu-
 briter, & natura inuisibiliter partes quasq; et corporis

et animal plas^{mas} tante: et quod nequiu^{it} quisq^{ue} n^{on} m^{agis}
capere hoc immortale donatur uniuers^o generi:
Manet emⁱⁿ in eternum corruptis speciebus prodigio -
sum uere ac diuinum ^{opus hominis} opus: Si uero eternus est homo
breuis portio totius, ingentis fortassis et mundus:
in corruptibilis itaq^{ue}: Atruens autem critolaus utebatur ^{xxi}.
et tali sermone: Quod causa est ipsi sanitatis sine morbo est:
sed et quod causa ipsi uigilandi, uigilans est: Si uero id, et
quod ipsi causa est existendi, eternum est, ipsi uero causa
est mundus existendi: siquidem et alys uniuersis. eter-
nus igitur et mundus est. Atqui et illud considerari dignu^m
q^{uia} omne natum in principio quidem omnino imperfectu^m
esse oportet: tempore uero procedente augeri usq^{ue} ad totalem
perfectionem. Itaq^{ue} si factus est mundus erat utiq^{ue} aliqu^{ando} et
ut et ego utar nominibus etatum: serme infans: proce-
dens annorum curriculis, et temporum longitudine uix
tandem perfectus est: Nam eius quod est longissima
uita, necessario tardum est uigoris incrementum.
Mundum uero si quis existimet indigu^{isse} quandaq^{ue}
mutationibus eiusmodi, incurabili cementia se de-
tentum non ignoret: Manifestum enim non solum
eius corporis speciem augeri, capiet autem et intel-

letus inprementum, quandoquidem qui corrumpunt
 mundū ^{intellectum} esse suspicantur: Igitur hominis
 eum rationalem esse ^{qz infus} suspicantur: Igitur hominis
 more in principio generationis irrationalis erit circa
 etatem adolescentem rationalis. Quod non modo dicere
 sed et suspicari est impium: Nam perfectissimum
 visibilem ambitum, et singulares colonos circumplecten-
 tem, quomodo non dignum est suspicari semper perfectū
 secundum corpus atq; animam, calamitatum nequaquam
 participem quibus omne genitum ac corruptibile simul
 subijcitur. Ad hæc trinas causas perditionis dicitur ^{cruciatibus}
 præter externas iniectas animalibus esse morbum
 senectutem, egestatem: quarum nulli mundus est in-
 terceptibilis: esse autem compactum ex omnibus
 elementis adeo ut nulla pars relicta sit ad proferen-
 dam vim liberam, et ad inualestendum viribus, ex qui-
 bus ^{si nescit per se t. auali} infirmitates: Subiectas vero sine morbo ipsum, et
 sine senio custodire: Ipsumq; sibi sufficientissimum atq;
 sine inopia omnino factum ad permanentiam nihilo
 egentem: Evacuatiōis ac plenitudinis successiones scor-
 rum repellentem quibus per incontinnam crapulam
 animalia utuntur, mortem pro vita sibi appetentia,
 vel quod est firminus dicere miserabiliorem vitam per-

xxii.

ditione: Etiam certe si nulla natura eterna uide-
retur: nullum habentes eternitatis exemplum, fortasse
uiderentur qui corruptionem introducant mundi
captata occasione nimis iniuriam facere quaidoqui-
dem fortuna iuxta eos, qui de natura optimi differunt
sine principio et infinita est: tollens quae sunt cuiusque
sine relicto et sine differentia causarum: Quid igitur xxiii.
nonne et mundi naturam dicendum longeuam, ordinemque
non ordinatorum, congruentiam incongruorum, conso-
nantiam dissonantium: unionem distantium ac separa-
torum: lignorum quidem ac lapidum habitudinem, uim
namque et arborum naturam, aiam uero cunctorum
animantium, hominumque intellectum ac rationem:
uirtutemque seculorum perfectissimam. Si uero mundi
natura ingemita quoque ac incorruptibilis, uidelicet et
mundus cum seculo habetur et uinculo continetur:
Victi autem a ueritate plerique: ac sentientibus contra
transmutati sunt: Quocirca namque uim habet
pulchritudo: quod autem uerum est eximia profecto
pulchritudo est sicut mendacium summa turpitudine:
Boetius igitur, hedonius et Panepus uiri in doctrina
stoica potentes (utpote deo afflati) exustiones re-

linquendo ac regenerationes ad doctrinam diuiniorem
 incorruptionis mundi totius transfugerunt: Dicitur
 autem et Digemes quum esset iuuenis scripsisse de totius
 intrinseca perfectione: Quoniam a nullo exteriorum
 mundus ostenditur corrumperendus quum nulla pars extra
 relictas sit ut uim patiatur ab aliquo externo omnino
 neq; ab aliquo quod in eo ^{est.} propter exogitatum demonstra-
 tionem iuxta quam interceptum ab altera causarum eue-
 nit altera contineri. Testimonia uero et in timore mun-
 dum esse sine agitudine neq; corrumperendum sunt ista.
 Ex quatuor utiq; unum totum quodq; accipit ipsa mun-
 di constitutio. Nam ex igne toto, aqua et aere et ter-
 ra constituit ipsum constituens: Partem ullam nullius
 neq; potentiam relinquens exterius: Hec aut exogita-
 uit: Primum quidem ut totum maxime animal per-
 fectum sit ex partibus perfectis: Ad hoc unum: utpote
 non relictis ex quibus aliud tale fortasse fieret, preterea
 ut sine serio et sine morbo sit considerant ceu corpori
 calida et frigida et omnia quaecunq; ualidam potentiam
 habent, de foris circumstantia et incidentia importune
 obsunt et morbos ac senectutem inducunt corrumpiq;
 faciunt. Propter hanc causam et considerationem

xxiii³

deus omnem ex omnibus perfectum et sine sermo et
sine morbo ipsum fabricauit: hoc quidem ex platone
ad incorruptionem mundi testimonium excerptum est:
Ingenitum uero esse a naturali ueritate: Sequitur uero
genitum dissolutio: incorruptio uero ingentum: Quando - xxv.
quidem qui fecit trimetrum illud. Quod est genitum sane
mori debuit, uidetur non satis considerate: Sequentia
corruptionis huc habet: Aliter autem est tale: Omnia
quocumque componuntur, corrumpuntur, dissolutionem ad
ea ex quibus componuntur accipiunt: Dissolutis autem
nihil ergo fuerit, nisi quocumque ad sui naturam reditus:
Itaque per contrarium compositio ad id quod est contra na-
turam uolenter cogitur: Atqui sic apparet sine mentatio
se habere: homines a quatuor elementis quae sane omnia
sunt totius celi, terrae, aquae, aeris, et ignis, paruas por-
tiones mutuati continemur. Quae uero contenta sunt
positione carent naturali. Caliditas quidem substantiae
ad superiora tendentis, aduersus autem terrestrem et
onus habentem ad inferiora substantiam attenuata:
locumque superiorem e contrario suscipiens, ea quod
in nobis ualde terrestre est, caput accepit, nexum
uero inbecillissimus quem in uidenter astrum ^{caliditas} ^{est. est.} ^{astrum}

et brevi temporis. Cito namq[ue] rumpitur ab
 illigatis uinculis quasi ^{optid inu} reluctans per motus na-
 turalis desiderium in quem accelerans ^{caliditas} transfer-
 tur. Nam secundum tragicum: Procedunt aut
 xxvi? retro de terra quidem experientia in terram: Que
 uero super terram germinant ex ethere in celestem
 polum rursus emigrant: Moritur autem nihil quod
 natum est: Separatum uero aliud ab alio formam
 xxvii? propriam ostendit: Siquidem lex hec cunctis cor-
 ruptilibus est conscripta et decretum istud: n[on]
 consistunt ea que conuenerunt in mixtione pro na-
 turali ordine participant ordinis confusione et ad
 loca transferuntur contraria: ut quodam modo peregrini
 uideantur: quoniam autem dissoluantur ad propria
 nature sortem reflecti. Mundus uero nequaquam par-
 ticeps eius que in predictis est inordinatio: et si
 fere uidemus corrupti partes nunc quidem necessario
 singulas regionibus contra naturam ordinatas: Hoc
 xxviii? autem suspicari nequaquam ^{proprium} sanctum est: Optimam aut
 positionem atq[ue] ordinem continentium partes mundi
 partes sortite sunt omnes, adeo ut una queq[ue] uelut
 in patria dilecta locum amabiliorem aut meliorem
 non querat mutationem: Propterea terre quidem
 locus medioximus attributus est, inquam et si sur-
 sum abieceris, deorsum terrestria ferantur omnia.
 Id uero signum est secundum naturam regionis:

Illuc enim quicquid non cum uolentia fuerit allatum
perstat et quiescit, quia proprium accepit locum:
Aqua uero super terram diffusa fuit secundo.
At uero aer et ignis a medio ad superiora concessere
sed aer loci terminum, aqua ignisq; confinem sortitus
fuit: Ignis quoq; supremum omnium propter quod
accendens faciem dorsum quamuis et ad terram in-
flexeris, nihilominus contra facit uim, et ad natura-
lem ignis motum sese alienans recurrit: Sane si. xxv
corruptionis causa in ceteris est a naturalibus ordine
fit contra naturam: In mundo uero quia una quaeq;
partium secundum naturam ordinata est et proprias
sortita regiones, uincit dicitur mundus incorruptibilis:
Insuper etiam illud omnibus manifestum, unicuiq; ser-
uare ac saluare et si possibile foret, quodq; facere
immortale quorum natura est, studet: quae sane in arbo-
ribus arboris: quae uero in animalibus, unumquodq;
animalium: Porro est imbecillior, quodq; sigillatim
ad eternitatem necessario perducere: Vel enim xxvi
vel estus: uel infinita alia imminere consuevit, exorta
impetu concussere: ac dissoluere continens uinculu
ac tandem dirupere: Tale uero si nihil insidietur
uel quantum in se ipsa cuncta parua simul et mag-
na est ^{scilicet de natura mundi} sermo conseruare: Necessarium est igitur
et mundi naturam delectari totius permanentia.
Vtq; neq; particularibus est prior ut uelut fugitua

et ordines deserens, morbum pro sanitate, corrup-
tionem pro totali salute imitatur artificis fabricare
quandoquidem hoc ^{natura} super omnia caput habet et fron-
tem: facileq; ualde nota existit bonaq; cunctis: Sed si
hoc uerum est corruptionem mundus non accipiet:

Quare: quia continens ipsum natura inuicta est
iuxta multum robur fortitudinis: aliorum quocunq;
notitia sunt, omni no et simpliciter dominatrix:

Quare et Plato bene: Abeat enimq; nihil, neq; sibi ante-
dat. Unde: Nihil enim erat: Ipse enim ^{manens} sibi met
ipsam, sui corruptelam prebens: Et omnia in seipso et
sub seipso patiens et agens artifex factus est: Puta-
uit enim id ipsum ^{deus} componens, si per se sufficiens
esset, meliorem futurum, qm si uel indigens: Demo-
strassimus sane et ille sermo est in quo infinitos ho-
nestatos noui, ueluti trito, ualdeq; explicato: Inter-

rogant enim cuius gratia deus mundum corrup-
pit: Vel enim ne de cetero mundum faciat, uel ut

alterum struat: Primum quidem alienum est a
deo, quem decet non ordinatum ad ordinem redigere
haud quaquam ad non ordinem ipsum ordinem: Deinde
quia poenitentiam, passionem, morbumq; anima susci-
pit: Oportuit enim mundum nequaquam fecisse
omni no uel iudicare id opus condecens sibi, factaq;
gaudere: Secundum uero dignum est inquisitione
non breui: Si em alterum pro nunc ente condet,

omnino qui factus erit aut peior, aut similis
aut melior fiet: horum quodlibet est inconstans:
Si enim peior mundus futurus, peior et conditor:
Sine macula uero et irreprehensibilis, et nequaquam
corrigena, que sunt dei arte perfectissima et scientia
fabricata. Neque enim sedula mulier dicunt, tantum
intellectum exerceat in bono, ut prius elegisset, ducat
melius: Concedens autem deo informia formare
ac turpissimis circumponere pulchritudinem mira-
bilem: Si uero similis, uani laboris est artifex, forme
nihil ab infantibus differens puerulis, qui plerumque
in litoribus congregantes arenas, cumulos excitant:
deinde auferentes manibus rursus diruunt. Nam
longe fuerat prestatilius quam similem condere, nihil
abstulisse, aut condidisse: neque in melius, uel prius
transluisse a principio simul factum in loco di-
misisse: Si autem meliorem condet: tunc fiet quoque xxxiiij
melior et conditor: adeo ut quando priorem condidit
et arte ac mente imperfectior fuerit: quod nefas
est suspicari. Equalis enim ipse sibi ipse ac filius
deus: neque remissionem ad prius, neque ad melius
recipiens intensionem. Ad cuiusmodi sane inequali-
tates homines concesserunt, in utrumque et bonum
et malum transmutationi patentes augmentis ac pro-
fectibus et in melius conuersionibus, omnibusque
contrariis uti consueverunt: Ad hoc nostrum quidem

xxxiii. opera mortalium corruptibilia merito sunt: quae uero
 ipsius immortalis, secundum exigentiam rationis incor-
 ruptibilia utique. Artificibus namque naturae elaborata
 consentaneum est esse similia. Atqui et illud sane ma-
 nifestum est omnibus, quod terra quidem corrupta necesse
 est et animalia terrestria per omne genus perire. Aqua
 corrupta, et aquatica, et aere perinde atque igne, aere per-
 gentia et igne genita. Hac igitur ratione si corrumpitur
 coelum, sol quidem atque luna corrumpetur, corrumpentur
 et coeteri planetae, una quoque corrumpentur et non erran-
 tes stellae: tantus sensibilibus dei beatus olim reputatus
 exercitus. Id profecto si fieret fortasse, nihil aliud esset
 quam deos corruptibiles suspicari. Par equidem fuerit
 et homines immortales opinari. Consideransque in ipso-
 rum sine honore contentium comparatione ^{homo opinari immortales} hoc utique
 magis quam ^{deus opinari corruptibiles} illud inuenies rationabile. Gratia siquidem
 dei ens mortale, immortalitate potiri consentaneum fuerit:
 Impossibile uero est deos incorruptionem abicere, quamuis
 hominum sapientia sit male furens: ^{opinando deos mortales} Certe qui exustio-
 nes et regenerationes mundi adducunt, putant et confi-
 tentur astra deos esse: quos uerbo corrumpere non eru-
 besunt. Oportuit enim uel ignitum ferrum esse astrorum

unum quodque statuere, sicut aliqui nugatores, qui uelut de
carcere nugantur totius celi uel diuinis uel numinum
naturas opinati, tamen accommodatam deis incorruptionem
fatentur. Nunc autem tantum ab opinione ueri demarunt
ut sint obliti quod sibi ipsis atque providentiae. Anima enim est
mundi corruptionem attulerunt: ex quibus consequentia
philosophantur. Chrysippus igitur inter eos probatissimus
in libris de aucto prodigijsse asserit quid tale prius astruens
quod duas species facientia in eadem substantia impossibile
est constare. Inquit sit causa speculationis: meditemur xxxv.
quempiam quidem integrum: alterum uero pede uno
deficientem. Vocari autem integrum illum dionem,
defectuosum uero theonem: Et postea dionem mutilari
pedum altero: Querenti sane uter corruptus est, theo-
nem responderi magis proprium est: Id uero magis
est preter opinionem quam uerum loquentis. Quomodo
enim nulla truncatus parte theon descriptus est:
pedem uero mutilatus dion non est corruptus.
decenter inquit: Recurrit enim qui mutilatus est pe-
dem dion ad imperfectam theonis substantiam,
quia duo species facientia circa idem subiectum
esse non possunt: Legitur dionem quidem stare necessa-

rium, theonem uero corruptum esse: Hæc autem non
 ab alijs sed ipsis eorum penitus apprensâ tragica in-
 quit: Tractans enim aliquis figuram sermonis et toti
 adaptans mundo, demonstrabit manifestissime et ipsam
 corruptam providentiam: Consideret uero sic: Suppo-
 natur quidem hinc ipse uelut dion, mundus perfectus
 in. Inde autem alter uelut theon, anima mundi, quia
 toto pars minor est, et auferatur uelut a dione pes, sic et
 a mundo quantum ipsius corpora species: Igitur necesse
 est dicere q mundus quidem non est corruptus, qui cor-
 pus truncus est, quemadmodum neq pedem mutilatus
 dion: sed mundi anima uelut theon, nihil patiens: Nā
 mundus in minorem substantiam recurrit, ablata sibi
 corporali specie Corrupta est em anima: quia non
 possunt duas facientia species esse circa idem subiectū:
 Nefas est autem dicere corrumpi providentiam:
 In corrupta uero existente, necesse est et mundum
 incorruptum esse: Maximam quidem prebet fidem
 ad eternitatem et tempus: Si enim tempus inge-
 nitum, necesse est et mundum esse ingentum: Quare?
 quia certe inquit magnus plato, dies et noctes, men-
 sesq, et annorum curricula tempus ostenderunt:

mundū et eius nām

Impossibile uero id constare sine solis motu, totiusq;
reli uertigine: Itaq; recte consultoq; responsum est
ab his qui res diffinire consueuerunt, tempus esse
intervallum motus mundi: Deinde autem hoc sanū ^{XXXV}
est. Fit mundus coetaneus temporis atq; causa. Om-
nium uero inconuenientissimum suspicari fuisse
quandoq; tempus, quando mundus non erat: Sine prin-
cipio enī et infinita est huius natura quoniam quidem
et ipsa hac fuisse quandoq; quum erat tempus contexunt.
huius consequens est, neq; tempus tandem qui hesitat
de etate doctrina exustionis continere: Non enim
ad ^{regenerationis} uoluentiam, sed ad ^{perpetuitatis} senectutem uenerabilia daret et
expugnata digna intueri: et praecipue in quibus non
inducit irrationalis ac deceptus sensus, sed syme-
rissimus ac purissimus intellectus: Demonstratio-
ribus autem qui sunt circa doctum utuntur ualde
suauis: de quibus statim dicemus: Si gentis inqui-
unt et corruptibilis est mundus: Ex non ente quid ^{XXXVI}
enim fiet: quod et Stoicis inconuenientissimum uidetur
esse: Quare: quia nullam corruptiuam causam est inue-
nire: neq; intus neq; extra, quae mundum perdat:
Extra quidem nihil est quia sane nec alicubi uacuum

est elementis integris in idem correspondentibus: Intus
 uero nullus morbus aut uitium est tale, quod fortassis
 huius tanto fiat causa resolutionis: Si aut sine causa
 corrumpitur: uidelicet ex non ente erit generatio corrup-
 tionis quod neque mens recipiet: Atqui dicunt quod gentium
 modi corruptionis tres sunt: quique secundum diuisionem
 quique secundum intermitionem continentis qualitatis, et
 qui secundum confusionem: Legitur quod ex distantibus
 greges, armenta, chori exercitus, uel rursus ex con-
 iunctis corpora compacta separatione ac diuisione sol-
 uuntur: Per intermitionem uero continentis qualitatis
 transformata terra et delimita ne alterius speciei for-
 mam aliquam præbeat: Secundum autem confusionem
 uelut apud medicos ex quatuor mediis: Vires enim
 illius collatorum extinctæ sunt in excellentis uinis
 generis rationem. Nempe quali horum dignus corrumperetur
 mundus diceretur: Qui est per diuisionem: sed non ex
 distantibus est, ut partes dissipentur neque ex coniunctis
 ut dissoluatur: neque eodem modo nostris ununtur corpori-
 bus: Item quæ fragilia quoque sunt, ex ipsis habent
 et subiunguntur dominio ab infinitis a quibus leduntur:
 Huius aut robur inuictum, multa quadam substantia

omnibus pualente Sed totali qualitatis intermissione.
at id quidem impossibile: Manet enim secundum eli-
^{in gratia disputata} gentes contraria mundani opifij gubernationis
qualitas ipsa in minore substantia que remanet per ex-
ustionem: Sed secundum confusionem: Apage rursus
enim egebit in non ens corruptionem suscipere: Cuius
gratia? Quoniam si quidem elementorum unumquodq;
separatim corrumpere mutationem non posset in alte-
rum recipere Omnibus uero simul subita confusione
interemptis necesse est impossibilitatem suspicari.
Ad haec etiam: Si enim exurantur inquit uniuersa
quod per idem tempus faciet deus? Vel penitus nihil?
Et sane inconueniens. Nunc equidem singula intuetur
et omnium uelut ingenius pater procurator adest. xxxix.
Et si licet uerum dicere aurige gubernatorisq; more
regit ac remorem exercet omnia: Soli ac lune
et alijs errantibus ac non errantibus etiam aeri mun-
diq; partibus assistens et coherens quotquot ad totius
permanentiam ac secundum rectam rationem dispensatio-
nem innouam. Omnibus autem interemptis ab otio
male nullaq; actione uita non suscipienda utetur.
Quo quod inconuenientius fieret? Tedio afficeret dicere

quod nefas est pronuntiare quomam deo mors
 sequetur si utiq; ac tranquillitas. Quod em̄ animae
 semper est mobile si perideris, et ipsam prorsus
 simul perdes. Amnia uero mundi iuxta contrarias
 opiniones deus. Illud uero nequaquam dubitatione dignū
 quo nam modo regeneratio erit omnibus igne con-
 sumptis. Substantia namq; ab igne consumpta ne-
 cessario et ignis, non iam habens nutrimentum ex-
 tinguetur. Manente quidem, mundani apifus ratio
 seminalis saluaretur: perdita uero simul perderetur.
 Hoc autem nefas est, et duplex iam impietas, non
 modo corruptionem mundi praedire sed et regenera-
 tionem tollere, uelut mundi priuatione ac orio de-
 lictisq; omnibus gaudente deo. Iam uero acutior ra-
 tio inuestiganda est: Ignis tria species una quide
 carbo, alia est flamma, tertia splendor. Carbo quidem
 ignis est in terrestri substantia, qui modo habitudinis
 spūalis delitescit: ac latitat per totam usq; ad extre-
 ma distensus. Flamma uero est quod ex nutrimento
 attollitur eleuatum: Splendor autem id est, quod emittitur
 a flamma cooperans oculis ad uisibilitatem susceptionem.
 Medium namq; locum splendoris ac carbonis flamma

sortitur: Extincta sane in carbone finitur: Exortata
uero lumen habet, quod exustiva uirtute dempta
mirat: Igitur si secundum exustionem dicemus mun-
dum resolui, carbo equidem non fiet: quoniam terrestre
ualde multum relinquetur quo ignis inuolui consuevit:
Placet autem tunc nihil ex alijs superesse corporibus
sed terram et aquam et aerem in merum ignem esse
resoluta: Sane nec flamma erit: Vinculum namq;
nutrimenti est: nihilo autem derelicto, in nutrita
statim exstinguetur: His consequitur neq; splendorem
resultare: per seipsum enim subsistentiam non habet:
Fluit enim a prioribus carbone ac flamma: minus
sane ab illo, multum autem a flamma: funditur enim
in longissimum: Illis uero ut ostensum est, per exustio-
nem non existentibus neq; splendor erit: Nam diur-
nus multus ac profundus splendor sole rursum
sub terras agente, illico nocte perditur, Luna paupere
non existente: Non igitur mundus exurit, sed
est incorruptibilis: Si uero exuretur, alter fortasse
non fiet: Quare et e storijs quidam procul acutius
intuentes illatum argumentum dignum duxerunt
uelut morienti capitulo adiumenta preparari: Hat. xli?

autem nullius utilitatis erant: Quoniam quidem
 causa motus est ignis: motus uero generationis
 principium: Generari utique sine motu quicquam im-
 possibile dixerunt: Quia post exustionem, quando
 nouus mundus condendus est, omnis equidem ignis
 non extinguitur. Quanta uero eius portio quedam
 relinquitur? Erimuero ualde formidarunt, ne sta-
 tim extincto maneant cuncta tacita sine ornatu
 mundano, causa motus non iam existente: Nugatum
 sunt ista figmenta, et contra ueritatem artificiose
 nitentium: Quid est tandem? Mundum exuri qui-
 dem et carboni similem fieri: impossibile, uelut de-
 monstratum est: multa ex aduerso substantia terrestri
 subderelicta in qua debuit ignis delitescere: fortasse
 tunc exustione nequaquam inualecente: Certe si ma-
 net elementum grauissimum et inconsumptissimum
 etiam terra non dissoluta transmutari autem uel in
 flammam, uel in splendorem necesse: In flammam
 quidem, ut eleantes existimauit, in splendorem
 ut Chrysippus: Sed siue flamma fuerit ad ex-
 tinctionem conuersa simpliciter, non ex parte, sed
 furtim extinguetur: consistit enim nutrimentum.

Quare multo ^{nutrimento} existente crevit ac funditur: represso
uero minuitur: Coniectura uero quis quod sit
ex his quae apud nos assequitur: Lucerna sane
quoad oleo madet luculentissimam reddit flammam:
ubi autem continetur consumens quantum nutrimenti
residuum fuerit, extinguitur illico, neque flamma partem
conseruans: Id uero si nequaquam, sed splendor fit, rur-
sus totus subitoque ^{splendor} transmutatur: Quare: quia pro-
priam non habet ^{sine flamma} subsistentiam: generatur enim ex
flamma: Qua tota per totum extinctionem accipiente
necesse atque splendorem non ex parte: sed simul totum
atque illico interiri. Item quod ad nutrimentum est
flamma, hoc splendor ad flammam: Quemadmodum
igitur cum nutrimento simul tollitur flamma, et splen-
dor cum flamma: Adeo ut impossibile sit mundum
regenerationem accipere: nulla seminaria ratione accen-
sa: Omnibus uero consumptis alijs quidem ab igne ipso
autem a penuria, perspicuum est ex his, quoniam
ingentis et incorruptibilis existens perseverat: Age
igitur ut inquit Chrysippus quod elementaliter habet
mundi ornatum in ipsum ignem transmutare id esse
futuri et condendi mundi seminarium, et in quibus

de ipsa re philosophatus est, nihil mentiri: Primum
 quidem quod ex semine generatio, et in semen resolutio:
 Deinde quod mundus ratio naturalis dicitur, et natura
 rationalis, non modo animatus existens, sed et intel-
 ligitur: ulterius et ab his prudens Contrarium eius quod
 vult astruit, quod nunquam corrumpetur: Fides uero prom-
 ptissima ad inuestigandum non pigrescit: Igitur mundus
 aut plantae similis est, aut animali: Sed et siue planta
 est siue animal per exustionem corruptus nunquam ipse
 sui fiet semen: Testimonium quae apud nos sunt: red-
 dunt quorum nullum neque minus, neque maius unquam
 corruptum in corporis generationem restituit:
 Aut non uides quanta initium est plantarum ma-
 teria: quanta et agrestium per omnem terram
 diffunditur: Harum arborum unaqueque quoad
 quidem sanis est truncus simul cum fructu et ue-
 hiculum parit: At diuturnitate temporis interrem-
 ptus, aliasque ipsis cum radicibus corruptus nunquam
 resolutionem in semen accipit: Sane pari modo
 et animalium genera quae neque dicere praeter multitudi-
 nem facile est quoad enim supersunt ac subsunt
 uigentia semen proiciunt generantium: quum uero

siue semen quod rursus uenit
 fructu et arboris est

ad generandum
promptior

interierint ullatenus, nullo modo sit semin: Etenim
stultum est hominem uiuentem quidem octaua parte
anime, que fecunda dicitur, ad sementem similis uti,
morientem uero ^{uti ad sementem} toto sibi ipsi: Nam mors uita nequaquam
expedientior: Et aliter Entium nihil ex solo semine sine
proprio nutrimento perficitur: Semen enim simile est
principio: Principium uero per se ipsum non perfecte
generat: nequaquam uero spiritam reputaueris ex solo
ab agricolis in tellurem iactu germinare frumentis.
Plurimum uero ad augmentum eorum coherari humi-
dum ac siccum duplex ex terra nutrimentum: Et in
matricibus quidem effrui, quae contigit non solo semine
uiuificari generando, sed et ex nutrimento deforis
irrigante quod grauda praefert: Ad hoc quidem dico
quod per exustionem semen solum relinquetur,
nutrimento non existente, omnibus quae nutrire
debuerant in ignem resolutis: Itaque per regenera-
tionem mundus efficiendus claudam generatione
imperfectamque habebit, maxime ad perfectionem
eo non coherante, ^{humiditate} super quo ^{ut} uidetur super
aliqua firmitate, seminale principium stabilitur
corrupto: et hoc est inconueniens, quod ex ipsa

operatione reprehenditur. Sunt igitur quęcumq; genera-
 tionem recipiunt ex semine, qm̄ ^{semen} ipsum efficiens mole
 maiora atq; in maiore loco conspiciuntur. Arborea igr̄
 ad coelum procerā de minimo milij grano sepe pullu-
 lant: et animalia pinguiſſima et proceriſſima ex
 paruo premissō humore. Sed et paulo ante dictum
 contingit iuxta quēdam vicinum generationi tempus
 esse breviora quę gignuntur: grandia vero rursus fieri
 adusq; totalem perfectionem: In toto vero contrarium
 fiet. Nam et semen utiq; maius erit: et loci plus
 complectetur. Quod uero dicitur ipsa uero perfecta
 res brevior et in minori apparebit loco: Et mundus
 ex semine constans non ex paruo in augmentum
 procedit: sed econverso ex mole maiore in minus si-
 mul auferetur. Quod uero dicitur facile est dignoscere:
 Omne corpus resolutum in ignem resolvitur ac funditur.
 Extincta uero quę in eo est flamma contrahitur et
 congregatur. His autem fide sic manifestis testimo-
 niis uelut ostensis non est opus. Sane mundus ex-
 ustus fiet maior, utpote substantia uniuersa in
 tenuissimum ætherem resoluta: Quod et mihi uiden-
 tur stoici prouidisse: uacuum in mensum extra

mundum vel inquentes, ut quando fluxum infinitum
quendam ^{si mundus} accepturus erat, regione sustinente non egeret
effusio: Quoniam autem ^{Quoniam effusio} in tantum creuit: Simulq;
ad auctum est ut et quasi ad infinitam uacui naturam
cū effusionis ^{magnitudo} imensa magnitudine ratio seminis
habeat concurrere: quando certe secundum regeneratio-
nem a perfectis partibus uniuersae substantiae subtrahit
quidem per extinctionem igne in crassum aerem sub-
trahit aere in aquam et subsidente: Et inquecente uero
etiam magis aqua secundum in terram (quod est densis-
simum elementorum) transmutationem. ^{si ratio seminis habet} Sunt autem ^{ad auctum}
ista praeter communes intelligentias eorum qui possunt
rei consequentiam excogitare: Absq; predictis igitur et
illo quis ad fidem fortasse utetur: quod et eligentes
non contendere ultra mensuram pertrahet. In con- xl in 3
iugationibus contrariorum impossibile hoc quidem
esse, hoc autem non. Nam albo ente, necesse est et ni-
grum existere: et magno: breue, et superfluo, integrum,
et dulci amarum, et die noctem, et quaecumq; his alia:
Exustione autem facta, aliquid inconueniens sequetur:
Nam alterum utiq; in coniugatio existet: alterum
uero non erit: Age si inspiciamus. Omnis in ignem

allinet non eligentes contendere
supra mensuram

resoluitis, leue quidem aliquod est et raram, et solidum.
propria ista sunt igni & graue autem nihil, uel fri-
gidum uel densum: hec sane p[er]ditio contraria.

Quomodo autem quis effundat magis implicitam con-
nexorum ex adustione mundi opificialem destructio-
nem q[uam] naturaliter coniugationibus persistencia

xliv³ si ostendat abstracta. Hec aut alienatio in tantu
processit, ut aliqui eternitatem confiterentur, aliqui
non existentiam: Ergo et illud etiam mihi uidetur
non considerate ab investigatoribus ueritatem d[omi]ni.

Corruptus mundus uel ab altera causa, uel a
deo corrumpetur: Ab alio autem penitus nullo dissolu-
tionem recipiet. Nihil enim est quod non contineat;
^{f. mundus}

Quod autem continetur in circuitu et habetur infir-
mius utiq[ue] continente, a quo et imperitatur: Dicere

autem ipsum a deo corrumpi, omnium est scelerat-
issimum: Nam non est deus inordinatiois et inor-
natus, et corruptionis, sed ordinis et ornatus et uite

atq[ue] optimi cuiusq[ue] causa firma confessione astrui-
tur ab his qui ueritatem per gloriam extollunt:

Miretur aut quis fortasse eos, qui exustiones
ac regenerationes obloquuntur non solum p[er]ditoz

occasione quibus falsa opinari arguuntur: sed et illius
precipue gratia: Quatuor enim existentibus elemen-^{xlvi.}
tis: ex quibus mundus constituitur terra, aqua, aer, et
igne, quam ob causam forte deducentes ignem, alia dixe-
runt in hoc solum elementum resolui. Decenter
autem quis dixerit, cur non in aerem, aut in aquam,
aut in terram? Excellentes enim sunt et in his vires.
Sed nemo in aerem vel in aquam vel in terram, mundum
dixit conuertendum: itaque conueniens erat neq. in ig-
nem dixisse: Oportuit quidem iustam legum equalitatem
mundo considerantes vel timere vel commoueri potius ue-
neratione qm. tante diuinitatis reum mortis facere, re-
gulis equalitatis, et iusticie terminis libratis habendo
uicissitudines. Nam quemadmodum quatuor anni ^{tyd.} ^{xlvi.}
currulis committantur, ut mutuo suscipiantur, ad amoz
nunqm. deficientium circuitus pari modo ponunt et ele-
menta mundi ad inuicem transmutationibus mutuis (
quod stupendissimum est) mori credita, immortalita-
tem habere prorogata, semper et eandem uiam ^{xlviij.}
et infra assidue commutantia: Quedam enim ardua
occurrentis a terra incipit uia: Nam liquefacta in aquam
particeps est transmutationis: Aqua uero in aerem

evaporata et ipse aer in ignem comminatus: Quae
autem via descendit a capite subsidente namque igne per
extinctionem in aerem subsidente et quando comprime-
retur in aquam aere: Aqua vero multa refusione de-
super secundum transmutationem in terram densata:

xlviij?

Bene et heraclitus in quibus dixit animabus mor-
tem fieri aqua, aquae mortem terra fieri: Animam
enim putans esse spiritum, sane aeris mortem gene-
rationem aquae, huius vero mortem rursus terrae ge-
nerationem enigmatae loquitur: Mortem non in totum
nominans interitionem: sed in aliud elementum
transmutationem, incommutabili sane ac continua
legum hac equabili observantia per se se imperitante
semper custodita velut non decens modo sed et ne-
cessarium quandoquidem quod inaequale est iniustum est.

ut huc observantia imperit

xlviij?

sed et iniustum est a malitia descendens Porro malitia
domo gaudet immortalitatis: Divina etiam magni-
tudo mundus et domus sensibilem dei demonstrata
est: Effari autem corrumpi eum non conspicientium
est naturae seriem et rerum accommodatam consequentia:
Artificio sed adamantes uti quidam, ex his qui eternum
suspirantur mundum esse, astruendo et tali sermone

A. Zeta septem et eta octo significant:
et sunt numeri ad invicem obliqui,
quia se oblique respiciunt. Si autem Zeta
translat in eta, iam octo et octo
erunt, et erunt recti numeri: Sic
quod obliquum est in rectum muta-
tur transpositione, et corrumpitur.

Quia de septem et octo invicem
obliqui, sunt octo et octo, invicem
recti

intuntur Corruptionis quatuor esse modos superiores. Lta.
contigit Appositionem, Ablationem, Transpositionem
Alterationem: Dualitas enim appositione unius in tri-
nitatem corrumpitur: non iam manens dualitas:

Quaternitas vero ablatione unitatis in trinitatem.

Transpositione vero. E. i. Zeta elementum in H.

id est eta: quandoquidem obliqua invicem ad recta
insurgunt: Ipsa vero ad recta comparatio quod obliquum
utrinque est coniungit: Alteratione vero mutando unum

in alterum. Enumeratorum vero modorum nullus mun-
dum attingit omnino: Ergo quod dicemus: Additur ali-

quid mundo ad intermitionem: sed nihil est ab extra,
quod pars non sit effecta ipsius tota: Continetur enim
in circuitu, et eius potentia subiecta est: Sed auferitur:

Primum quidem ipsum ablatum rursus munduserit:
ipso qui nunc est breuior: Deinde impossibile aliquid
exterius corpus a toto membratum diuisum, a compa-
gine dissipari: Sed partes transponentur: Manet
enim in simili loca non commutans: Non enim videtur
unquam super aquam omnis terra, neque aqua super
aerem, neque aer super ignem. Sed utique natura grauia
in terra, et aqua medium reapiet locum: Terra

addition
et ablation

Li?

quidem more fundamenti extans firmata, super-
natante aqua: Aer uero et ignis naturaliter leuia
desuper: Verum non similiter: Aer namq; ignis ue-
hiculum factus: Quod enim uehitur necessario super-
feratur: Atqui neq; per alterationem putandus q; cor-
rumpi: Nam equalis potentia est elementorum
transmutatio: Quod autem atque potest indeclinabilis
firmitudinis, et inconcussa permanentie causa, utpote
neq; preualens neq; cedens, adeo ut retributio, et mu-
tua possessio iurium proportionibus adequata, regu-
lis sanitatis et infinite salutis conditio: ex quibus
L³ eternus mundus ostenditur. Theophrastus sane
inquit eos qui generationem mundi coharguunt
a quatuor maximis deripi, terra scrupulositate,
maris recessu, singularum totius partium resolutione,
terrestriu corruptione per genera animalium: Atruit
enim primum sic: Si generationis principium non
accepit terra, nulla pars eius super extare uideretur
humiliter submissi montes iam omnes fierent & tol-
les omnes campestribus coequales: Tantis enim
per annos singulos imbris ex eterno delatis,
merito fuerint eorum aliqui sane in altum elatoru

torrentibus diruti: aliqui uero retro cedentes depressi,
omnes uero penitus explanati: Sunt autem conti-
nue scrupulositatem et plurimorum montium ab
etheream cel studium superlationes inditia sunt
terram nequaquam eternam esse: Olim enim quemadmodum
dixi, in infinito tempore imbrium undationibus a fi-
nibus ad fines uniuersa cumulosa facta est: Nam ex-
istit aquae natura, maximeque ab altissimis defluentis
precipitanter, ut quaedam quidem uolenter expellat:
quedam nimborum assiduitate lubrica contrahet:
desuperque destruat, duram terram ac supra modum
petrosam non minus effodiens: Atqui siquidem dicunt
mare iam dudum diminutum, testes sunt insularum .L. 12.
probatissima rhodus ac delos. Ipse enim antiquitus
preceuntes demersae, mari fuerunt inundata: Tempore
post, in minuto mari sensim ac per momenta emer-
gentes apparuerunt: quemadmodum de ipsis per scriptae
inducant historia: Delon autem et non scriptam
dixerunt, ambobus ex nominibus eius fidem nacti,
quod dicitur: quoniam utique apparens manifesta fuit
non apparens atque inuisibilis quondam existens:
Ad haec per maria late magnos sinus, ac profundos

esitatos continenti accessisse, et adiacentis
 regionis portionem non exigua factos, satos
 ac plantatos: in quibus signa relictas sunt antiquae
 maris occupationis, calculi et concha ac quaecumque
 cuius modi ad litora feruoribus populi consueverunt.
 Quare Pindarus in delo dixit: Gaude o, a deo
 honorata crinium formosorum latona puella ponti
 mitissime rame filia, late terrae prodigium immobile:
 Quemque mortales delum uocant, in coelo beati, procul
 fama uulgatum sub nigrae telluris astrum: filiam. n.
 ponti delum appellauit, quod dictum est enigmatice
 significans, Si uero minuitur mare et terra quoque
 minuetur: longis enim curculis amorum et in uni-
 uersum utrumque consumetur elementum: Consumetur
 et uniuersus aer, ex eoque paulatim minuitur:
 Respondebunt autem cuncta in unam substantiam
 ignis. Ad destruendum tertium caput tali utuntur
 sermone: Corruptum penitus illud, cuius omnes
 partes corruptibiles sunt: Mundi uero partes omnes
 corruptibiles sunt: Est ergo corruptibilis mundus:
 Quod uero supra posuimus nunc considerandum:
 qualis pars terra (ut ab hac incipiamus) minor

L. iij.

aut inferior non dissoluetur tempore. Ergo lapidum
fortissimi nondabunt, ut putrescant per habitudinis
infirmitatem. Et est specialis corroboratio, iunculum
non infrangibile, sed solum difficile ad solvendum:
Contriti ac fluentes in tenui primo dissoluantur
pulverem, deinde rursus consumpti evanescent.
Quid enim si non a ventis cedatur aqua, immobilis
omissa per silentium enecatur. Transmutatur igr
ac foetulentissima fit, velut anima privatum animal:
Nam aeris corruptiones uniusq; manifestae: Infir-
mari enim atq; corrumpi, et quodammodo e ^{aerem. s.} mori contin-
git, quam aliquis, coniectura non persequens nomi-
num leporem, quod dixerit pestem esse, nisi aeris
mortem. propriumq; vitium refutans in omni
corruptionem, quotquot anima participant. Quid
de igne longum oportet intexere sermonem. Sine ^{L. iij.}
nutrimento namq; statim extinguatur. Claudum vel
dicunt poete natum ex seipso: propter quod inmens
vel impetu erigitur secundum aënis materia statio-
nem: ea consumpta extinguatur. Sane simile aliquid
et dracones qui per indiam pati dicuntur: Surrepon-
tes enim in animalium maximos elephantes circa

dorsum atq; uentrem omnem inuoluentur, uenam
 si contingat exrumpentibus sanguinem imbibere
 incoplete attrahentibus, uolento spiritu ac nobilo
 extento: Et nim illi quousq; consumentur, resistunt:
 pra difficultate reluctantes ac resiliētes probo stide
 latus pulsant uelut insidentium draconum. Deinde
 mota semper uiauitate saltare quidem iam nequeunt
 offenduntur utiq; conquassati: pauloq; post crucibus
 infirmatis, contussi ac corruentes examinantur.
 Sed delapsi, qui sibi mortis causas prebuerunt, simul
 eos et hoc modo perdunt: Dracones non iam habentes
 eam quem circum iniecerunt nodum ac uinculum
 nituntur aboluere liberationem iam cupientes. A
 pondere autem elephatorum collisi, deprimuntur.
 Multoq; magis: si durum contigerit ac petrosam
 esse pauimentum. Inuoluti namq; atq; omnia fati-
 entes ad dissolutionem: ab opprimente ui alligati
 sese multimode in rebus egenis ac difficillimis
 exercentes fatigati deficiunt. Quemadmodum la-
 pidati quidam, aut muri materie repente corru-
 entis deprenti, neq; tantisper caput ualentes pro-
 ferre, suffocationē intereant. Si utiq; partium

una quæq; mundi corruptioni subijcitur/ perspi-
cium est qd et qui ex ipsis compactus est mundus
interruptibilis non erit: Quartam uero et reli- .Lv.³
quam rationem sic discutendam dicunt: Si mun-
dus æternus fuisset, fortasse et animalia æterna fuisset.
Certe ac multo magis hominum genus quanto
ceteris est prestantius: sed et serius gentium ap-
parere uolentibus struere ea quæ sunt natura.
Deinde quoq; magis autem necessarium hominibus
et artes fuisse, uelut coetaneas, non solum quia
naturalis natura ipsa ^{artium} præceptio propria est: sed
et quia uiuere sine his non est insitum: Scimus
igitur quorūcūq; tempora deorum in tragedijs
fabulas aspernantes, non æternum hominem, neq;
aliud animal: itaq; neq; recipientes regiones, terra
et aqua, et aer, ex quibus corruptibilem esse mun-
dum perspicuum est: Necessarium uero et nugis
occurrere, nequis rudium dubitans seducatur: Suffi-
ciensq; sit ad id contra respondere, a quo et decepto-
res sophistæ dicunt aspernantes terra non iam de-
buerant fuisse, si utiq; mundus æternus fuerit: quare
o generosi: Dicunt em̄ alij pertranseuntis, qd arborū

271
nihil a natura differunt montes, sed uelut illae
temporibus sane quibusdam frondes amittunt dif-
fluentes, quibusdam uero germinant. Quare et poe-
ticum bene dicitur: foliorum sane quaedam uento in
humum diiecta fluunt: quaedam uero alia in ma-
teria procul salientia exoriuntur. Veris autem
innascuntur tempore: eodem modo et montium
partes quaedam franguntur: quaedam pullulant,
longis uero temporibus dignoscitur prominens
germinatio. Quoniam arbores quidem uelociore
utentes natura, cito susceptum habent incrementum,
montes uero segrius. Quare et eorum pullulationes
sensibiles nisi longa tempore uix esse contingit: Et
ideo uidentur sane modi generationis eorum ignorari.
Quando forte uel rubore tacerunt nulla inuidia
est doceri: Est et neque nouum aliquod eorum quod di-
cuntur: nec nostra, sed ueterum sapientum uerba
uirorum a quibus nihil imperstratum ad scientiam
necessarium relictum est. Quando inclusa ignea
terra uis superius ipsa uirtute naturali propelli-
tur, ad proprium locum idonee profuscit, et si
acceperit uel breuem aliquam respirationem, sursum

quidem contrahit multum terrestris substantiae
quantum possibile fuerit: Minus uero contrahit
si fuerit extra uel et usque ad multum pertransire
coacta: In altitudinem longissimam elata procedit
in ratum et in acutum finitur: summitate ipsa
ignis figuram imitata: fit autem leuissimi et grauis-
simi ^{p. natura} naturae contrariorum ad inuicem disrumpen-
tium necessaria conflictatio, utroque ad propriam re- L. viij.
gionem nitente: et quod ab se in subactum fuerit ur-
gente: Etenim ignis terram contrahens a mitate circa
deorsum grauari cogitur: ^{ad superiora} Terra uero infime librans
ab igne superius tendente pariter alleuiata: sublimis
attollitur uictaque a potentiore alleuiante fortitudine
superius ad ignis stationem urgetur ac perstat:
Quid ergo mirum si neque montes pluuiarum ac fluen-
torum impetu extenuantur de continente illos ^{ignis} uirtute:
per quam et insurgunt, ualde firmiter ac fortiter
inolutam. Soluti enim ^{ignis} circulo continente, L. viij.
merito fuerant dissoluenti et ab aqua dissipandi:
Viribus autem ignis constricti, stabiliiores ad pluuiarum
impetus resistunt. Haec quidem a nobis dicta sunt:
quod terrae soliditas fidei non facit generationis

et corruptionis mundi: Ad maris uero quod argui-
tur diminutione, illud reuera dicitur non emer-
gentes insulae ad hoc solum, nisi et si quaedam frag-
menta inundata dudum temporibus uersus in-
continentem rediisse considerentur: Naturalis
enim rationis est aduersaria contentio, optatissimu
reputantis cum ueritate inuestigare: Sed et valde
impertinenter laboratur in contrarium: Quot sane
in continenti non maritima modo, sed et mediterr-
anea portuicula demersa sunt: Quanta uero conti-
nens terra in pontum reducta infinitis nauibus
onerarijs nauigatur: Circa sacrum sithia tra-
iectum deperita ignoratur historia, olim italiae
continenti sithiam adhesisse: Magnis uero maribq
utrinq; uolentis flatibus in aduersum concurren-
tibus, quod medium interadebat finitimum, diluui-
o inundatum fuisse disruptum: Apud quod et ciuitas
condita regium mali cognomen accepit: Et con-
trarium cuius fortasse quis exoptauerit accessit:
Nam coniuncta sunt tandem, quae dysiota fue-
rant maria per confluentiam unita: porro terra
unita interiecto ponto disiuncta est: propter quod

A. quia regium disruptio dicitur.

sicilia cum esset prius continens, insulam fieri co-
hacta est: Multas uero et alias sermo habet super-
ualente mari uolentes urbes esse pessundatas: quan-
do et in peloponneso dicunt tres, egeram, egeramq;
et altam helioram muris, aut forte multorum infi-
nita copia fructuum beatus olim natura existens
multo impetu maris et inundatione procubuisse:
Athlanticam uero insulam certe plato dixit in ti-
meo, Libya simul et asia maiorem, uno die atq; nocte
terremotibus ingentibus, et diluvijs factis, mare subeun-
tem statim inuisibilem fuisse: pelagus factam haud
nauigabile sed baratro simile: Nihil ergo ad corruptionem
mundi efficta sermone maris diminutio cooperatur:
Videtur enim a quibusdam recessisse, quedam inundasse.
Oportuit enim non alterutrum ex his quae facta sunt:
sed utrumq; inuentes iudicare: qm et in iura libris
iudex legitimus, priusqm litigantium audierit
rationes non decernit: Atqui et tertia ratio ab Lx.³
seipsa repretitur, mota non recte statim directo
in locutionis principio: Non enim utiq; cuius partes
corrumpuntur omnes, illud corruptibile est: sed cum
omnes partes simul et in eodem cohaeruerint per

.s. corrumpatur
 idem tempus, qm et summum quis digitum truncus
 uiuere non impeditur, si uero partium comunita-
 tem, et membrorum omnium illico interficiet, morie-
 tur. Eodem igitur modo, si quidem coniunctim simul
 omnia elementa sub unum tempus extinguantur
 diuere mundum recipere corruptionem fuerat necessa-
 rium. Si uero unumquodq; seorsum ad vicini naturam
 transmutatur, id quidem magis est immortalon fieri
 qm corrumpi iuxta tragicum philosophum: Moritur
 enim nihil quod factum sit: separatum uero aliud ab
 alio formam alteram ostendit. Totalis profecto stul-
 ticia genus hominum ab artibus exquirere: Ser-
 monis huius quis incongruitatem scrutatur ^{no uixit factu} noui
 mundum censet, quasi uix ante mille annos com-
 pactum: quando et quos accepimus stremiaru inuen-
 tores eum amoru numerum non excedunt. Porro
 si dicendum est artes coetaneas esse generi homi-
 num tum historia naturali, haud quaquam inconsiderate
 ac sequenter dicitur: At aliqua historia corruptionem
 iuxta terram non simul repente atq; vniuerso, sed ut
 plurimum duabus maximis causis attribuit, ignis
 scilicet et aqua nefandis iniuriis. Immo et in

Lxi.

Lxii.

Lxiii.

precipitanter utranq[ue] separatim dicuntur: ualde
paucis annorum curriculis. Igitur si quando incendi-
um occupat, ab igne fluxus ethereo desuper effusus
multis in locis dissipatur, orbis magna climata
decurrens: Quum uero diluuium uniuersam aqua
naturam inoribus pertrahit, naturalibus flu-
minibus ac torrentibus, non solum inundantibus,
sed et astensioni constitutum superantibus, rupesq[ue]
aut perfringentibus uolenter uel astensu superflu-
entibus altitudine longissima: tunc ^{torrentibus} supergressi in
adiacentem planitiem effunduntur. Ipsaq[ue] pri-
^{aqua} mum quidem in magnas paludes distribuitur: ad
concauiora semper aqua subsidente, rursus proflu-
endo et interiacentes ac finitimas isthmus diluente
quibus stagna diuiduntur ad magnitudinem immensi
pelagi per unionem multarum aquarum respondere
uidetur: Ad haec ^{aqua. s. et ignis.} potentis conuertantibus separatim
in aduersis locis habitantes perire: Circa uero eos
qui in montibus et collibus regionibusq[ue] sine aqua
quasi non habentes inquit contra ignem defensionem
aquarum abundantiam, sunt pericula: Sed et econuer-
so aqua periculosa eis est, qui sunt penes flumina

uel lacus uel portum. ^{inundationis} Malum namque uicinos debuit
 quam editis in locis habitantes potius tangere: Secun-
 dum utique modos predictos, absque infinitis alijs bre-
 uioribus, corrupta parte maiore hominum: defuisse
 necessario et artes. Nam absque studio exercitantium ^{hominibus deficientibus}
 per se ipsam aliquam non uideri scientiam: Quum sane
 communes morbi rarius fient, interperitque pubescere
 superat germinare ^{hominum} genus ex his qui preoccupati non
 fuerint ad ingrauescentibus ^{ignis et aque} malis, incipient uerum
 artes constare, neque tunc primum facte: Igitur
 quae de incorruptione mundi suscepimus pro uiribus
 dicta sunt: Quae uero sunt ad unum quodque contra-
 rietates in sequentibus dicemus:
 Explicit Liber Philonis de incorruptione mundi:

sed olim mortua
 iam reuiuiscunt

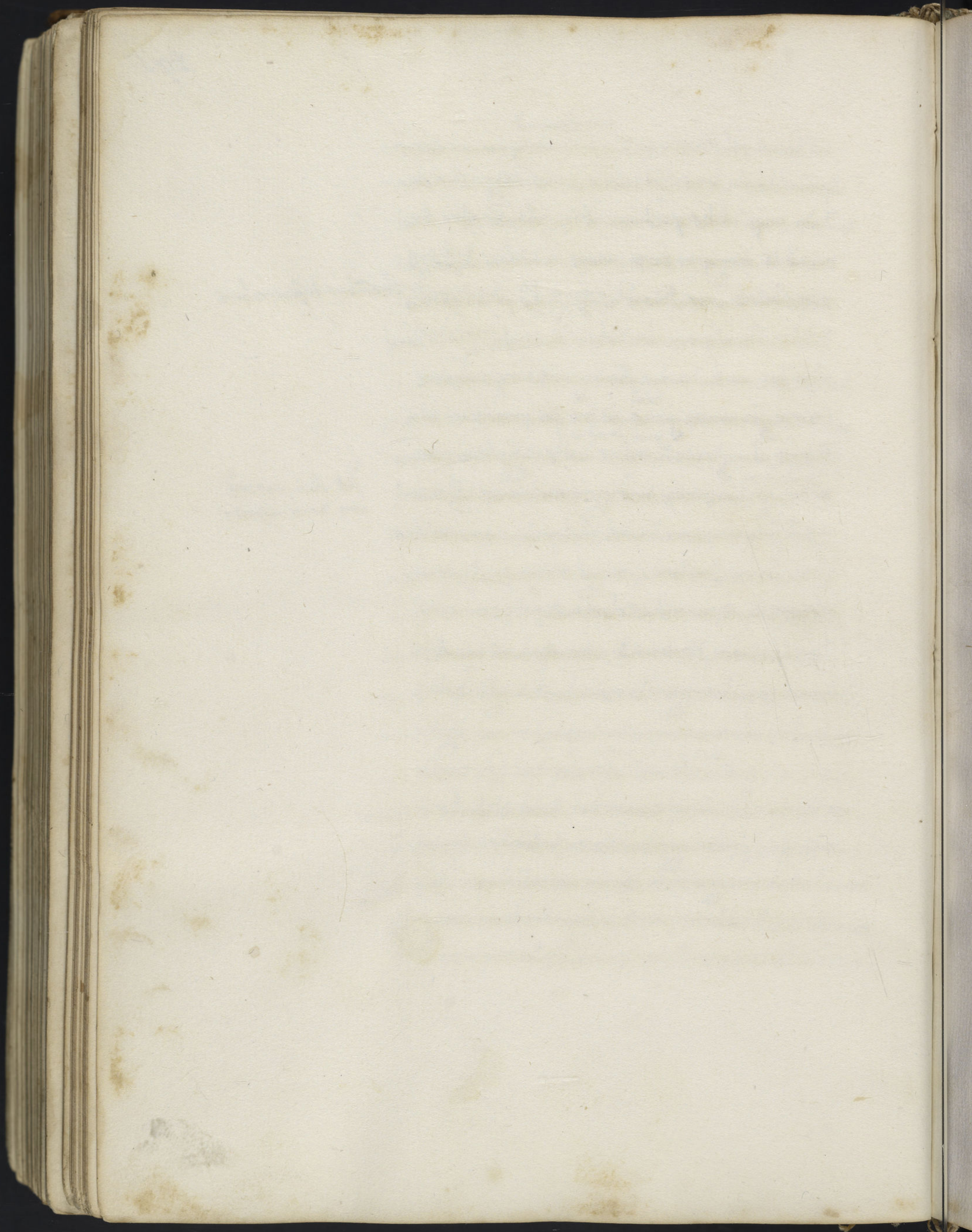

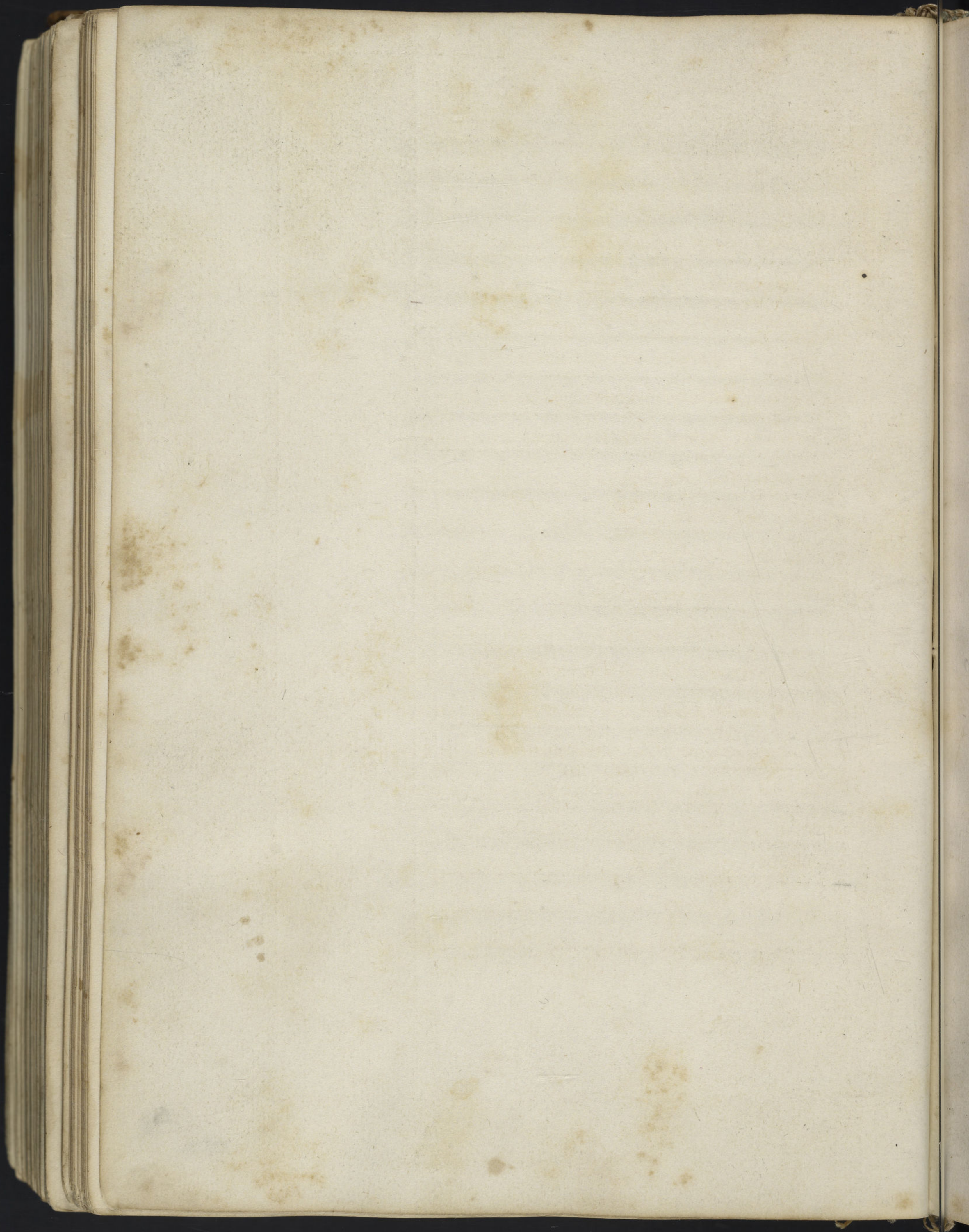

277

Ad Reuerendiss. & clariss. Casarem Borgiam
Sanctae Ro. eccl. Cardi. Caroli Valgulij Brixien.

CUM in rebus humanis atq. diuinis nihil est
ueritatis beatius & nihil prestabilius. tum hac ipsa
nil est magis abstrusum generi mortalium, magisq.
verendum. Quare clarissim. & excelss. Casar Bor-
gia, a deo Summo deputandum est ut comparetur si-
mus ueritatis. Nam cetera quae ad usum comodaq.
uiuendi pertinent, affluentissime sua sponte deus opti-
mus hominibus largitur. Non enim existimandum est
noluisse deum inuestigare mortales atq. cognoscere.
Quid ueri esset in rebus cum eos ad suum exemplum
atq. similitudinem fecerit: ac sui quoad humana scriptura
natura, imitantes. Nam cum gemina sit in deo uis:
altera qua uimuerse absolutissime intelligit: altera uero
qua mundum, & quae in eo continentur procurat & regit:
omniumq. rerum gerit prouidentiam: Sic in animis
hominum duo sunt ingenta principia. Vnum quo res
publicas populosq. iuste beneq. regerent: rem familiarem
accurate ac diligenter administrarent: & seipsum mode-
rate ac recte gubernarent: ex quibus emanat officioru

et rerum gerendarum universa ratio: quorum
omnium fons est ac mater prudentia. Alterum
utro quo mirabili desiderio rapimur etiam ea in-
telligendi, et quibus nihil existit aliud quam templa
voluptas intelligentiae et apti atque idonei ad illa cog-
noscenda sumus. In his itaque principibus ut in aliis cibus
latet ignis: ita semina insunt virtutum omnium et
humanae felicitatis. Quae qui excitant: et consuetudine
sapientum virorum optimisque institutis et eruditione
exercent et colunt: uberimos atque excellentissimos
edunt fructus virtutum: et vere gloriae atque felicitatis.
Ea semina cum alijs minora et hebetiora alijs
maiora magisque ingenia dare natura consueverit tibi
tam grandia: tam clara: tamque ardentia comestit:
ut non semina virtutum: sed et ipsas virtutes ingenuis
se: et in se uno formando occupata, tum corpus prae-
stantissima forma dignitate, et omni pulchritudine
exornando: Tum animum moderatione, cetero gravitate
cum humanitate repleta, regaliq; in primis liberalitate
excolendo, ipsa se natura superasse videatur. Quae tu postea
tum sponte tua, tum praestantissimis adhibitis instituto-
ribus ita excoluisti: ut divus Alexander et Borgia

cuius Sanctitas /emper prona fuit & ardens ad extollē-
 dam uirtutem, ad ingeniaq; exornanda: merito & uir-
 optimo ad praetaram te extulerit dignitatem. & opes
 addiderit ne instrumenta tantis uirtutibus dessem.
 Perinde enim est in principe uirtus sine facultatibus, ut
 in nauis nauigandi peritia a uentis destituta. Cum igitur
 Te excolle princeps amplissimis splendidissimisq; mu-
 neribus, & natura, & benignitas, & equitas. S. Alex. VI.
 illustrauerit: danda tibi opera est, ut sumum laudis
 & gloriae cumulum compares. Comparabis aut si ueri-
 tatem, quae in rerum cognitione uersatur: qua nihil esse
 beatius, & nihil ingens, esse oculum diximus: per-
 petuo studio coles. Sic enim fiet ut qui te propter
 fortiam & ornamentum morum, aspicere uidentur:
 propter sapientiam in admiratione habeam. Alex.
 antioch. macedo tu sumam gloriam quereres non satis
 sibi esse putabat, si amplitudine tantum imperij
 omnibus regibus antiret: nisi & doctrina
 Aristotelica excelleret: qua tu solus ornatus
 esse cuperes: quare ferebat in alios deinanare.
 C. Caesar inter strepitus et armorum
 legendo & scribendo magis atq; magis laudem

alex. macedo

C. Caesar

gloriamque suam augeri putabat: ut & perceptor solis
lunaeque cursibus de ratione dierum & mensium &
amorum librum posteris legendum ediderit. Ego
utro qui post mortem clariss. & optimi viri Falconis
Simibaldi a negotijs uariis & liber fui: cum nulla
mihi esset facultas prae me ferendi fructum aliquem
meae erga Sanctitatem Alexandri VI. praeiudicis de
rursus corporis ualitudine: & de philosophia morum
libellos duos & Plutarcho in orationem latinam a
me compositos, suae Sanctitati deducam. Cleomedem
autem ueterem philosophum de orbe terrarum: de sole
atque luna ac de rebus de quibus & docti pariter
& indocti magnopere loquuntur, accuratissime &
eruditissime scribentem: in linguam (ut puto)
Romanam uerti: & amplitudini splendoris tuo
deducam: ut & illum & me humanitate ac gratia
quibus es ornatus, amplexens utrique aliquam
lumen ^{res} afferens. Neque quem tibi & mea uoluntas
& clementia Alexandri VI. Borgiae iudicii con-
strinxit: intelligens summo animi ardore cupere:
amplitudinem tuam omni genere laudis & gloriae
cunctis praestare mortalibus;

Cleomedis de contemplatione orbium exordium
 Carolo Brixiani interprete Liber. primus
 Cum varia mundus significatio dicatur:
 de eo nobis suscepta oratio est: qui ab ornamento
 atq; ordine nuncupatur. Cuius definitio est hu-
 iusmodi. Mundus est constitutio celi & terrae &
 naturae rerum: quae intra concluduntur. hic omnia
 continet corpora: nullo penitus extra relicto: ut alio
 loco probatur. haud infinitus quidem sed ^{terminatus} determinatus
 argumento: quod a natura gubernatur. Nullius enim
 infiniti natura esse potest: cum id continere & ei do-
 minari naturam oporteat: cuius sit natura. Sed aut
 ministrantem habet naturam satis arbitror esse cog-
 nitum. Primum quidem ex ordine partium ipsius
 Deinde ceterum rerum quae oriuntur inde. Tertium
 a societate atq; consensu inter sese partium. Quartum
 quod singula alicuius rei gratia facta sunt: ad quam
 referuntur. Postremo: quod maximas afferunt utili-
 tates. Quae quidem particulari quoque naturae propria
 sunt & consentanea. Quare cum naturam habeat
 regentem: ipse quidem est necessario finitus. Quod
 vero extra natum est & manet ab omni parte per-

definitio mundi

quod mundus sit finitus

Et uacuum sit ex mundu

inans in infinitum. Huius autem inanis infiniti quod
a corpore occupatur, locus appellatur. Quod uero non
occupatur, vacuum est. ^{autem} Et aut sit vacuum paucis
exponemus. Omne corpus in aliquo sit necesse est. Id
aut in quo est, ab eo quod occupat & implet, aliud esse
oportet: in corpore uidelicet & uelut tactu non ob-
noxium. Huiusmodi igitur substantiam, quae corpus
suscipere continereque possit, vacuum esse dicimus.
Et aut in huiusmodi aliqua re corpora sint: in aqua potissi-
mum & omni humida substantia licet inueniri. Nam
cum est uase in quo humor & aliquod solidum corpus
in sit, ipsum extrahimus solidum in eius exempli locum.
aqua condidit: nam amplius ille tumor apparet. Sed
tanto minor est, quanto ella extracta magnitudo erat
amplior. Preterea si in plenum humore uas solidum
aliquid imponatur: tantum superfunditur humoris,
quanta erat inietti solidi magnitudo. Quae res minime
eveniret, nisi in aliquo humor fuisset ab eo completo
& ad suscipiendum corpus comparato. Simile quoque
in aere fieri existimandum est. Nam & ipse e loco
a se occupato extruditur: cum res aliqua ipsum solidum
occuparit. Cum enim in uas aliquid infundimus

excurrentem qui in ipso erat spiritum sentimus, praet-
sertim si os habeat angustum. Mundum quoque ipsum
considerare possumus & loco quem nunc tenet moveri
simul: & hoc eius transitu relictum occupatumque ab
ipso locum cogitabimus id vacuum est sed plenum.

Et si universa substantia in ignem resolvitur id quod
praestantissimis naturae indagatoribus videtur locum
immense ampliore occupabit: veluti corpora solida
cum in vaporem resolvuntur. Locus igitur qui in
deflagratione substantiae profuse comprehenditur
nunc vacuum est, nullo ipsum implente corpore. Si
vero quis proinde deflagrationem negat: nihil id tamen
quin sit vacuum aduersatur. Nam si tantum mente
percipiamus substantiam fusam & lateus manantem:
cum nihil ei quo minus se fundat impedimento esse
possit: id ipsum in quod cogitamus se diffundendo, con-
cedere vacuum erit: ut nunc sane quod ab ipso occupa-
tum est, tum est sed completum. Quare qui extra mundum
nihil esse contendunt: nugantur. Id enim ipsum,
quod nihil vocant, haud quidem profuse substantiae ob-
sistere potest. Quominus rapiat aliquid exposita sub-
stantia: & quod subinde naturaliter ab ipsa compre-

deflagratio mundi

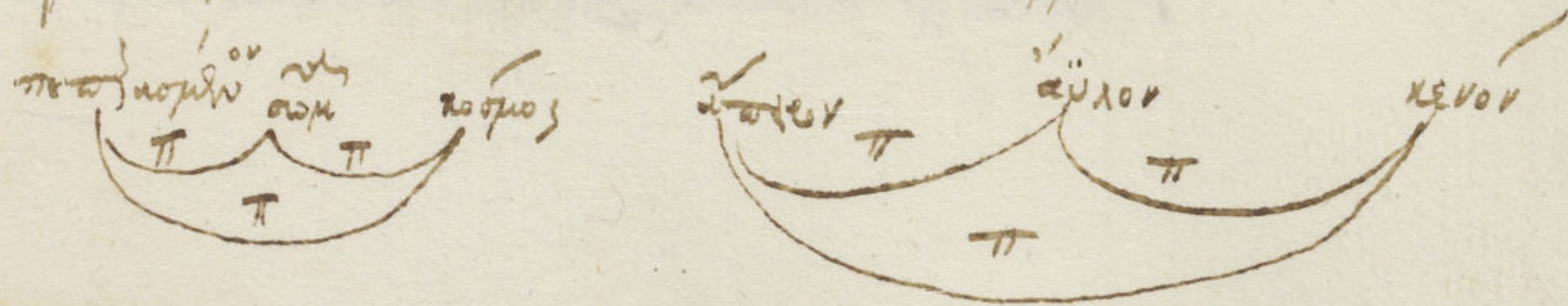
NS. in v. mundi

henderetur: ab eodem implebitur: locusque fiet ipsius qui quidem
est uacuum a corpore contentum & impletum: contraque
hoc plenis constricta & artata substantia pressiusque
coacta uacuum fiet. Quomodo enim igitur est corpus
quod suscipitur: Sic etiam est quod suscipere corpus
potest. Et. n. quod & impleri & relinquere deserique
a corpore potest uacuum est. Oportet ergo subsistentiam
esse aliquam uacui. Est enim simplicissima ipsius uacui
notio: quippe incorporea & tactum negantis: nec figuram
habentis nec recipientis: nec quicquam agentis aut pati-
entis: Sed absolute ad corpus suscipiendum idonei &
apti. Huiusmodi uacuum cum sit in mundo, nullo
parto est: Quod ex his constat quae sensibus patent: nisi
enim omnino connexa compartaque universi substant
esset: fieri non posset ut a natura contineretur ac re-
geretur: mundus: nec primum ipsis inter se cognatio
societas ut esset ulla atque consensus: ac in uno loco
mundus contineretur & spiritus usquequaque conti-
nuus foret: nec uidere nec audire liceret nobis.
Interpellantibus enim uacuis impedirentur sensus.
Vasa quoque angustioris contra aquas immersa, per uacua
implerentur ingrediente aqua. Nunc autem hoc non

fit: propterea quod aere sunt plena: qui quidem exire
 non potest aqua abscedente ipsorum ora. Sunt alia in-
 numera quibus hoc comprobatur: Sed ea asserere non
 est necessarium. Impossibile igitur est intra mundum
 esse vacuum: quoniam Aristoteles, ceterique peripatetici
 neque extra mundum vacuum relinquunt. Oportere
 enim asserunt vacuum uas esse corporis: nullumque esse
 corpus extra mundum: Quare nec vacuum existere.
 At hoc est absurdum: & perinde est ac si quis diceret:
 quia in locis & humore carentibus locis aqua esse non
 potest: neque uas quod eam suscipiat esse posse. Sciendum
 itaque est, quod uas corporis dupliciter dicitur: alterum
 quod corpus tenet ab eoque impletur: alterum quod ca-
 pere potest corpus. Dicunt propterea Si extra
 mundum vacuum esset, per ipsum mundus ferretur
 nihil habens ubi consistere atque iniri posset. Verum
 impossibile est per vacuum ferri: uergit enim ad me-
 dium & id sibi tenet inuicem quo inijt. Nam nisi
 sui medium idemque inuicem mundus teneret, profecto
 per vacuum ageretur mundus: ut ostenderetur tum
 de delatione ad medium disputabitur. Simul & illud
 ab iisdem dicitur. Si extra mundum vacuum esset

profusa per ipsum substantia in infinitum dissipata
iam atq; dispersa esset. At hoc fieri non potest.
Habitu enim quendam habet ipsam tuentem & con-
servantem: ipsamq; ambiens vacuum nihil agit. Hæc
n. excellenti utens potestate se ipsam tuetur: nunc in
ignem fusa interdum ad generandum substituta. Neptæ
quoq; afferunt illud: Si extra mundum vacuum esset
ut infinitum esse oporteret: qd si infinitum esset
vacuum: corpus quoq; infinitum esse oporteret. Non. n.
sequitur, ut si infinitus sit vacuum: Sit etiam corpus infi-
nitum: nam infiniti nōnulli nullibi desinit, ac corpori
continuo terminis includitur. nā tēsi atq; intermi-
nati ullus complexus habitusq; esse potest. Quo nam
modo posset infinitum finibus contineri? aliq; huius
ab illis afferuntur. Qd itaq; sit necessarium vacuum atq;
inane extra mundum existere, superioribus rationibus
vagari vacuum satis probatum & intellectum esse arbitror. Qd utro
in immensum ab omni parte per tēsa vacuum vagari sume sit necessa-
rium, his argumentis distemus: Omne terminatum in
aliud alterius generis terminatur: Quod quidem diver-
sum est ab eo quod est terminis conclusum. Quæ res
protinus in elementis cognoscitur. Aer terminatus

in aliud genus desinit in ignem uidelicet & aquam. Simi-
 liter aether in aerem & uacuum. Aqua utro in aerem &
 terram. & terra in aquam. Eodem pacto nostra corpora ter-
 minos habent alterius generis. Superficiem uidelicet
 quae incorporea est. necesse igitur est si ambitus mundum
 inane terminatur, nec est infinitum in alterius generis
 aliquid desinere. at nihil completi mens nostra potest.
 Quod sit a uacuo genere diuersum in quo desinat. Infinitum
 igitur est. Quod si animo concipere aliquid alterius a uacuo
 generis possemus in quod finiret id plenum esse oportet
 ret: & quod impleset corpus esset: atq. ita corpus ex
 mundum existere opus esset. Quod ratio naturalis repu-
 sat & abhorret omnibus intra coelum corporibus
 conclusis. Cum igitur constet uacuum nullis circum-
 scribi terminis: profecto est infinitum. Enimvero ut fi-
 nitum ab aliquo intelligitur terminari: alioquin neq. finitum
 erit ita Si uacuum est finitum ab aliquo capere finis
 necesse est. Quid ergo erit illud corpus ne. at non pot.
 Quantoquidem nullum extra caelum est corpus. Sin huius
 rursus aliquid terminatum sit a uacuo contineri oportet
 bit: atq. id rursus uacuum non infinitum fuerit ab
 alio corpore terminari necesse est: quod & ipsum ab

alio uacuo finis capiat, & eo habente terminos & hoc
quidem in infinitum. Corpora quoque sunt multitudinis ac
magnitudinis infinita: quorum fieri neutrum potest.
Quare si finitum est vacuum extra mundum: omnino
ab aliquo terminatur: nec corpus est quod terminat ab
incorporeo continetur. Quid ergo illud fuerit: num.
tempus? num circumferentia? Dicendum profecto ali-
quid huius: ac rationi consentaneum non est: ut aliquid
huiusmodi vacuum complectatur. Oportebit igitur
aliud esse vacuum quod illud ambiat: & hoc ab alio
contineri opus erit, cum non sit infinitum: & hoc ab
alio usque in infinitum. & hoc pacto qui extra cælum
relinquere vacuum infinitum nolunt: coguntur in infini-
tas incidere vacuorum diuersitates: quod extrema de-
mentis est. Necesse igitur est infinitum esse vacuum
extra mundum fateri. Quod cum sit infinitum &
incorporeum, neque supra neque infra, nec ante nec post:
neque dextrorsum, nec sinistrorsum, neque medium quicquam
habet. Nam hi septem respectus cum incorporeis
considerentur: in uacuo nullus inesse potest. Mundus
uero quia sit corpus aliquid supra & infra, reliquosque
respectus habeat inesse est. Eius anteriores partes

Partes mundi

ad occasum trahunt spectare: quoniam illuc conuer-
 motum. Posteriora uero ad ortum: quia inde ad occasum
 pergit. Quo fit ut dextera ad uersam: Sinistra ad meri-
 diem spectent. Et hi quidem ipsi respectus nihil meri-
 ti habent. Reliqui uero respectus magnopere veteru
 conseruant ingenua physiorum: multasq; de loco dubita-
 tiones pepererunt: cum intelligere non possent: qd in mun-
 do globosam obtinente figuram, necessario locus imus
 esset. ^{per}Supra uero quod a medio ad fines superficiemq;
 ipsam Sphaerae transit in idem conuenientibus duobus
 respectibus: medio uidelicet & imo idem existentibus
 qui in longis corporibus diuersi sunt: in globosis aut
 nequaquam. Sed conuertunt in idem: mutare scilicet a
 superficie ad suum medium globosis formis necesse est:
 atq; ita habere inferiorem locum eum in quem nutant
 & incumbunt. Idem igitur mundo contigit globosam
 habenti figuram: idemq; fit medium ipsius & imum
 concurrentibus in idem duobus his respectibus in eo.
 Quae res in libro de latrone ad medium primo & per
 se demonstrabitur. Nunc autem ab his quae nobis sen-
 sibus parent, crassiore minerva probabimus. Omnes
 igitur plane terminus in quocumq; climate sumus. Terra

q omni bus v noq;
 par nobis modus
 esset

Et in mundo idem est
 medium & imum

^{ex}
 celum imminere uertici nro: omniq^{ue} parte esse nobis
 deuersum uidetur. Progredientibus postea in alium quod
 rursus terrae clima quod oculis deuersum uidebatur supra
 uerticem sit nostrum: Quae res non eueniret: nisi si
 omnes reli partes supra terram starent: ipsumq^{ue} mun-
 di medium imum esset: & quod ab hoc uelut ad coelum
 tendens foret supremum. Et cum mare nauigamus in quo
 non conspuitur terra, uentisq^{ue} per Ori Zontem tangere
 aquam coelum uidetur: Cum uero in eum nos contulimus
 locum in quo tangere celum mare uidebatur rursus supra
 caput terminatur: & ultra subinde nauigantibus illud
 contingit. Quapropter si circum terram omnem nauiga-
 re concederetur: aut aliter terram circuire, nulla inha-
 bitata ipsius parte impediente plane cognoscere mus
 q^{uod} omnibus terrae partibus superstat celum: medi-
 umq^{ue} mundi esset & medium & imum. Sed hoc
 magis constabit in libro qui est de ratione grauium
 ad imum. Designatur autem in coelo aequis inter-
 uallis circuli. Paralleli appellati quinque. Unus qui
 in duo aequalia stat celum: quem aequinoctialem uoca-
 mus. utriusq^{ue} duo minores illo inter se partes: Tropici
 appellati: propterea quod eos notamus ad puncta con-

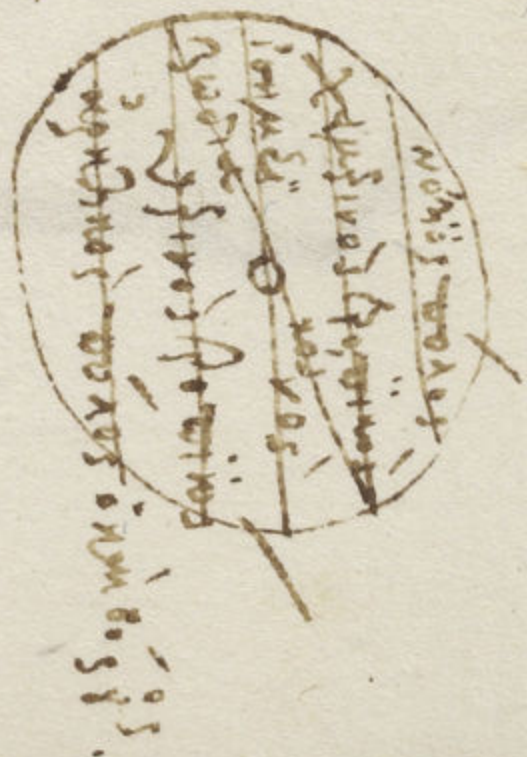
descriptio circulorum reli

uestionum solis. Vtriusque praeterea ab his alij duo de-
 scribuntur: quorum alter Borealis Arcticus: alter
 contrarius illi Antarcticus nuntupatur. Hic per
 climatum differentias alij apud alios sunt maiores
 & minores: & omnino nulli: & ubi non pereunt alterum
 nunquam uideri: alterum semper esse conspicuum oportet.
 His interualis celi quae supradictis circulis dis-
 iunguntur subiectae sunt quinque partes terrae: Vna ab Ar-
 ctico circumscripta: altera intervallo subiecta quod
 intra arcticum est & solsticialem tropicum. Tercia
 intra duos tropicos quae medio spacio superstantem habet.
 aequinoctialem. Quarta intra brumalem Tropicum & An-
 tarticum obtinet locum. Quinta sub Antartico continetur.
 Has terrae partes Philosophi appellant Zonas:
 utramque extremam frigore inhabitabilem esse dicunt.
 Et mediam propter ardorem. Quae uero inter has sunt
 utraque temperatas esse. Temperari enim ab illa exusta
 flammis, & a rigentibus gelu utramque. Porro ex his
 temperatis utramque in duo diuidentes. Quod supra terram
 est, & quod infra dimidium apparens. Quatuor habi-
 tatas esse dicunt: Quarum nos unam colere cognitos
 homines: unam eos qui circumtola uocantur, qui in ea

De plagis terrae

Incola
Circumtola

Anticolas

Antipodes

qua nos habitata degentes quod sub terra esse existi-
matur clima incolunt. Terciam Anticolas. Quartam
Antipodas nobis qui ad oppositam habitant. Tempera-
tam cuius qui clima colunt, quod supra terram est
Anticolas nostri sunt: quos aliqui quod habeant hume-
ros contrarios Antimus appellant. Qui utro tenent
clima contrarium quod subtus terram est: Antipodas.
Omnium supra terram gradientium uestigia centrum
idemque terre medium calcare necesse est. Eius enim
spem tenentis globi medium est imum. Quo fit
ut nostri circumdatis non fiant Antipodes. Sed qui
in aduersa Temperata subterraneum clima tenent:
hi enim nobis per diametrum sunt oppositi. Nam
eorum uestigia nostris sunt et directo conuersa uesti-
gis. Nostri uero circumdatis non habent uestigia
opposita nostris: sed ipsi Anticolis. ut hi rursus
inter se fiant Antipodes. Huiusmodi respectus similes
sunt amicorum fratrumque respectibus non patrum
et filiorum: nec dominorum atque seruatorum. Reciproca
enim illa sunt. Nostrorum enim circumdalarum: nos
quoque circumdatis effrimur: et antipodum antipodes.
Eodemque modo circumdatis circumdalarum. Cum his

autem omnibus aliqua sunt communia & aliqua sunt se-
 uncta. Cum circutolis itaq; communia nobis sunt. Pri-
 mum quidem qd eandem colimus temperatam. Deinde
 quod eodem tempore hiemem atq; aestatem aliq; anni tem-
 pera habemus: & incrementa diminutionesq; dierum ac
 noctium. Differentia uero in diebus & noctibus: qd
 Lux apud nos existente apud illos noctem oportet esse:
 & contra si hoc latiore modo intelligendum est: haud
 enim exatta ratione cum nobis sol occidit, incipit illis oriri.
 Nam ita existente apud nos longo die apud illos longa
 nox foret: & quatuor anni temporum ratio apud nos
 uariaret in auctu quoq; & diminutione noctium & dierum.
 Nunc aut cum terram figuram habentem globi sol
 circumeat & ambiat: quibus subinde radios iaculatur
 uenire suo terrae suppositus tumoribus: eos illuminat &
 illustrat. Quare cum adhuc supra terram nobis permittitur
 illis necessario exortus apparet: globo & forma terram
 circūvoluens, tumoresq; superneans terrae alias alijs exo-
 ritur. Cum Anticulis uero communia sunt nobis: qd
 unum quid illi & nos hemisphaerium habemus supra ter-
 ram: Secundum qd eodem tempore noctes habemus
 & dies: & hoc latiore modo sit datum. Cum enī apud

quid habent inter se commune:
 & quid differens partes tempe-
 ratarum

nos maximus effectus, apud illos est minimus & contra.
 Variatur autem inter nos temporibus anni & autibus
 detrimentisq; diurnum ac nocturnum. Cum Antipodibus
 nihil est omnino commune nobis: Sed omnia sunt contraria.
 Sub terra enim utriusq; vicissim climata incolimus. Anni
 etiam temporum ratio contrario modo se habet: diurnum qd
 & nocturnum: incrementorumq; & diminutionum ipsorum.
 Quod autem esse oporteat Circumulos & Antipodas & Amicos.
 naturalis ratio docet. Nam nulla historia compertum
 habetur: neq; ad circumulos ipsos accedere possibile est.
 propterea qd innaugabilis immensisq; oceanus intercedit.
 per quem artemur: neq; ad temperatam aduersam:
 Quod inflamata plaga solis ardore superari non potest.
 Quae uero aequae temperata sunt terrae climata & aequae
 habitari necesse est. appetens enim est animatae sobolis
 tellus: & ubicunq; terrarum fieri potest impleri cuncta
 ratione praedictis & carentibus animantibus vano postu-
 lat. Denique explicanda causa est cur partes terrae
 frigore obsideantur eterno: alia exusta cremantur: aliae
 sint temperatae: & cur tempora anni autusq; & detre-
 menta nocturnum & diurnum incoherentibus aduersam tem-
 peratam contrario se habeant modo. Caelum itaq; sup-

Cur aliae terrae ptes
 frigore permantur aliae
 flammis: aliae sint temperatae

aerem & terram uersatum. Quem motum providentia
ad salutem & conseruationem uniuersi facit, necessario
sidera omnia suo complexu contenta circūagat. Horum
alia simplicissimum motum habent a coelo circūuoluta:
eademq; semper in caelo loca retinent. alia uero simul cū
mundo per vim rapta torquentur. Sed alio et motu
suo ac uoluntario utuntur. Quo alijs alio tempore caeli par-
tes tenent. Hic motus tardior est motu mundi: contra-
riusq; caelo: cum ab occasu in orientem feratur. Prima
illa sidera inerrantia appellantur. Hic aut inerrantia:
quia in alijs alijs partibus caeli conspiciuntur. Fixa
similitudine quadam compauerit aliquis his qui nauis
feruntur assignatis locis non mutatis. Errantia uero
his qui contrario nauis itinere a prora ad pupim per-
gunt qui motus tardior est. A simili quoq; forimis
posset in rota aguli, contraria rote uia gradientibz.
Stellarum fixarum multitudo innumera est. Errantes
uero incertum est an sint plures. Tantum uero Septem
nobis cognita sunt: Quorum altissimus esse uidetur
Phaeton appellata Saturni stella Tricesimo anno suum
peragens circūtum cursu uoluntario. Sub hac est
Iouis Phaeton nuntupata duodecim annis suum confi-

de motu mundi
ac siderum

formis in rota
aguli

numerus errantium

h. 30

24 12

utrumque tropicum uno puncto tangit & æquinoctialem in
 duo æqualia scindit. Huius signiferi excellentem latitudi-
 nem habentis alia pars est borealis: alia austrina: alia me-
 dia. Quapropter tribus signatur similis: quorum medi-
 us Solaris vocatur utrimque: alter borealis: alter austrinus.
 Per hunc signiferum ceteri planetæ suo motu uoluntario
 interdum boreali: interdum austrino admoventur. Sol
 uero solus tantum per medium fertur: nunquam appropin-
 quans boreali nec austrino: quoniam ad mundi borealis
 austrinasque partes accedit a Tropico ad Tropicum conuer-
 sus pergens ad neutram autem signiferi: Sed medium ip-
 sus circulum suo motu scindit: Unde ille est nuncupatus
 solaris. At ceteri planetæ ad mundi quoque Septentrionales
 austrinasque partes accedunt & etiam per Signiferum er-
 rant. Cum enim aut ab aquilone ad austrum descendunt:
 & inde rursus ad aquilonem efferuntur: non rectum nec
 simplicem ut Sol: Sed errabundum per ipsum Signiferum
 motum faciunt. Et quando ab aquilone ad medium ferun-
 tur: altitudinem dicuntur minuire. Quam uero transgresso
 medio ad australem pergunt humilitatem depriment: regre-
 diens inde rursus ad medium humilitatem standere:
 & cum superato medio aquiloni se admovent altitudinem

Motus Solis

motus ceterorum
 pl. errantium

tollere dicuntur. Contingit enim aequinoctias signiferi
partes plurimum ab oriente extolli. Austrinas uero
orienti magis ad moueri: propterea quod in nostra habitata
a Septentrione mundus est deuersus ad austrum.

Sic autem planities in signifero artis, Sol eam latitu-
dinem mundi quae est inter tropicos means necessario
excurit. Terrae plagam subiectam memorato Tropiorum
spatio. Rursus quoniam neque ab austrinis ad boreales egressus
Aethiensem tropicum transgreditur: nec inde ad austrinas
brumalem tropicum. Ita accidit ut quae sunt sub artis
Zona gelu prementur aeterno ut a Sole perpetuo remota.
Quae uero latitudini quae est intra Tropicos & articos
subiacent, Temperatae sunt. & haec quidem est causa: quod
aliae rigent: alia deflagrant: aliae sunt temperatae. Sed
uero in Temperatis variet temporum anni ratio & in-
crementorum diminutionumque dierum huiusmodi causa
est. Cum tellus globi forma utatur, & ab omni
caeli parte sit una contingit climata ipsius eundem
non habere ad signiferum respectum. Nam alia alijs
caeli partibus subiacent. Quo fit ut in Temperatioribus
sit diuersitas: ut probatum est. Nam in torrida media
telluris obtinente: nec ad aequinoctiam nec austrinam mun-

Cur uariet temporum
anni: & incrementorum
atque diminutionum dierum
ratio in plagis temp.

clus uergit: Sed æquissimum Arum tenet: utroq;
 polo supra OriZontem conspicuo: & arctici circuli
 in eo climate deficientibus: sed omnibus occidentibus
 & orientibus tum nullus absolute ibi esse possit semp
 apparens ab hoc climate ad temperatas proficissem
 bus diuersis mundi situs uidetur: altero abdito polo
 altero supra oriZontem elato. Si quis igitur inde ad
 nostram temperatam ueniat: austrinus illi polus non
 reuertetur: opponente se uisibus nr̃is pariter terrarum
 tumore. Borealis uero ab OriZonte in altum tolletur.
 Contra uero current. Si aliquem frigamus ab torrida
 ad Temperatam aduersam plagam euntem: attollente se
 super OriZontem austrino: & abscondente boreali. Sta
 tuamus igitur aliquem ab exusta ad nr̃am temperata
 uenire: cum ^{is} fuerit ab æquinotiali utruq; polum
 in oriZonte uidebit: nullumq; ei austrum occultum
 Retinet semper erit conspiciendum: unde nec arctici
 circuli. Nam arcticum apud nos esse oportet cir
 culum qui semper apparentia astra complectitur.
 Antareticum uero abscondita astra continere.
 Verum cum inde coeperit huc uenire, austrinus
 ei uertex necessario a terræ globo abscondetur.

*
rati ratione

arat

aequor hnt
polares

Borealis uero rata ratione attolletur: atq; ita mundus
a septentrionibus ad meridiem sit deuersus: & quae sunt
circa polos astra: alia semper cernuntur: alia nunquam:
ea quae continentes artium progressu itineris transpo-
siti necessario subsistent mundo subinde magis intus
deuexiorem situm capiente. Signiferi quoq; orbis
septentrionales partes altae sunt, ac plurimum ab
orizonte sublata cernuntur: Australes uero humiles &
ad orientem depresso. Et hoc quoq; pacto si quis a
meridie ad artum pergens ad gratia terra diuina
accedat: ad quod Aratus spectans apparentia compo-
suit: Orientem illi tanget Caput draconis & Helio-
pedes & ea magnitudinis quae hic est artium: ille quoq;
erit necessario qui occulta sidera continet. Cum aut
mundus hoc pacto sit deuersus: deinceps est intelligendu:
qđ omnes stellae fixae unarum mundo rotatae circa
proprium centrum orbis describunt: qui omnes aequi-
inter se distant: maximusq; est inter ipsos & qui
noctialis: minimi uero qui circa polos sunt mundi
Quapropter circuli ab his qui ad aequinoctialem semper
tendunt descripti maiores sunt pro ratione distantiae
quae est a polis. Qui uero ab aequinoctiali uersus polos.

progreſſuntur ſunt minores pro ratione diſtantiæ.
 Horum omnium maximæ ac minimorum & ſorū
 qui circa hos exiſtant in climatis qui eſt ſub æqui,
 nocturni diſidia ſunt ſupra terram & diſidia ſubter.
 Venienti inde ad nos quemadmodum exoritur vertex
 & mundus inclinat: ita circuli non eandem ſpeciem
 ſervant. Sed æquinoctiali exiſtente maximo & in duo
 æqualia ſciant mundum manet exacte eius diſidium
 ſupra & diſidium ſubter terram. Omnis enim circu-
 lus in duo æqualia partens mundum aut eſt oriſon:
 aut in duo æqualia ab oriſonte diuiditur, ut diſidium
 habeat ſupra terram conſpicuum ſemper & diſidium
 abſconditum. Quare æquinoctialis & ipſe maximus
 exiſtens eandem ſpeciem retinet in plagis temperatis.
 Qui vero ab ipſo verſus polos perſeunt non ita: Sed quot
 rumq; ipſorum ad borealem uerticem tendunt: horum
 partes maiores ſunt ſupra terram: neceſſario illis in
 nra temperata alioribus exiſtentibus. Quorūq;
 uero aduerſus austrum & contrario minora ſunt ſupra
 terram. Subter uero maiora uidelicet ubi totum antar-
 cticum occultum & arcticum ſemper conſpicuum bo-
 reales habent. Et in nra quidem temperata reſiſt ſe

quodcumq;

habet. In aduersa utro temperata e contrario quæ
nobis sunt humilia illis alta sunt: & contra. Quippe
cum illis austrinas mundi partes ad aquilonias sint
directæ. Venientibus enim illis illuc ab æquinoctiali
borealis vertex non terminatur. Australis autem extollitur.
Et hoc pacto quæ illis alta sunt nobis demissa sunt:
Et contra. Quapropter illis arctius absconditur circulus
& contrarius æque sublatus est. Cum hæc ita se habe-
ant: Sol a tropico ad tropicum iter per Signiferum
faciens manifestum est, quod omnes circulos tangit qui sunt
intra Tropicos. Quando igitur a borealibus ad austri-
nas partes incedens brumalem tropicum tangit brevis-
simum nobis diem facit. Hic enim circulus omnium
quos sol tangit, sub terra maximam partem habet
& supra terram minimam: & sic minimum diem
& noctem maximam necessario efficit in nostra plaga
temperata. Quando autem brumali tacto rursus ad nos
se conuertit altiora mundi attingens: semper in circulos
inidit maiores ipso brumali partes supra terram ha-
bentes: & hoc facto ratione rata auctorem diem præbet:
adhuc tamen nocte minorem donec ad æquinoctialem
perueniat. Tacto utro æquinoctiali in quo supra terram

supra terram

non ratio

hinc

& subit est tantundem æquinoctium facit. Hinc postea
 ad æstivum properans quoniam in circulos maiores nocte
 partes supra terram habentes incidit. Dies quoque ipsis
 noctibus maioribus necessario prebet. Huiusmodi auctio-
 ne progrediens usque dum Solsticialem circulum sit conse-
 cutus: qui maximam apud nos super terram habet partem:
 omnium quos Sol tangit. circulorum: ac propterea in Sol-
 sticiali Tropico maximum apud nos efficit diem. Hinc
 porro ad austrum descendens in minore solsticiali supra
 terram partes ratione rata habentes in circulos incidens
 diminutum prebet diem: maiorem tamen nocte donec
 æquinoctiali admoveatur. Quem adsecutus autumnale
 æquinoctium facit: Quo decurso proxime tangit circulos
 qui minores supra terram partes habent: & sic ab æ-
 quinoctio autumnali maiores noctes fiunt diebus: &
 manet dies diminutus donec appropinquet brumali:
 nox vero die manet minor donec per conversionem
 Solis a brumali factam auctiorem ea reversione diem
 addens æquinoctiali appropinquet & verum æqui-
 noctium faciat. Cum ratio prædictorum circulorum
 sic se habuit. Quoniam qui nobis sunt humiles ha-
 bentibus adversam Temperatam alti atque sublati sunt.

non ratio

Nota

& contra: Sic & noster Solstitialis nobis fit brumalis.
 Et haec quidem causa est cur temporum anni & auctio-
 num diminutionumq; dierum ratio in Temperatis
 contrario modo se habeat: atq; omnino universam
 auctiois & diminutionis dierum & noctum cu in his
 huiusmodi in plaga exusta fiat: & equinoctio ibi perpetuo
 existente: Quoniam parallelorum aequae portiones sunt
 supra terram & subter. Per orbem autem signiferum
 voluntarium sol cursum lustrans & subinde alias ipsius
 occupans partes: & sic tempora anni conficiens, conver-
 sionem aestivam facit: Quando videlicet proximus
 habitationi nostra factus borealissimum describit
 circulum & maximum conficit diem & minimam
 noctem: Conversionem utro hyberniam efficit: quoniam lon-
 gissime ab habitatione nostra factus & orienti directis-
 simus per quam australem describit circulum maxi-
 mam anni noctem efficiens & diem minimum. Aequi-
 noctium verum conficit quando ab hyberno Tropico
 ad boreales plagas Tropiciq; aestivum means medio
 inter ipsos iterum constitutus in duo aequalia mundum
 partiens circulum designat partemq; nocti diem facit.

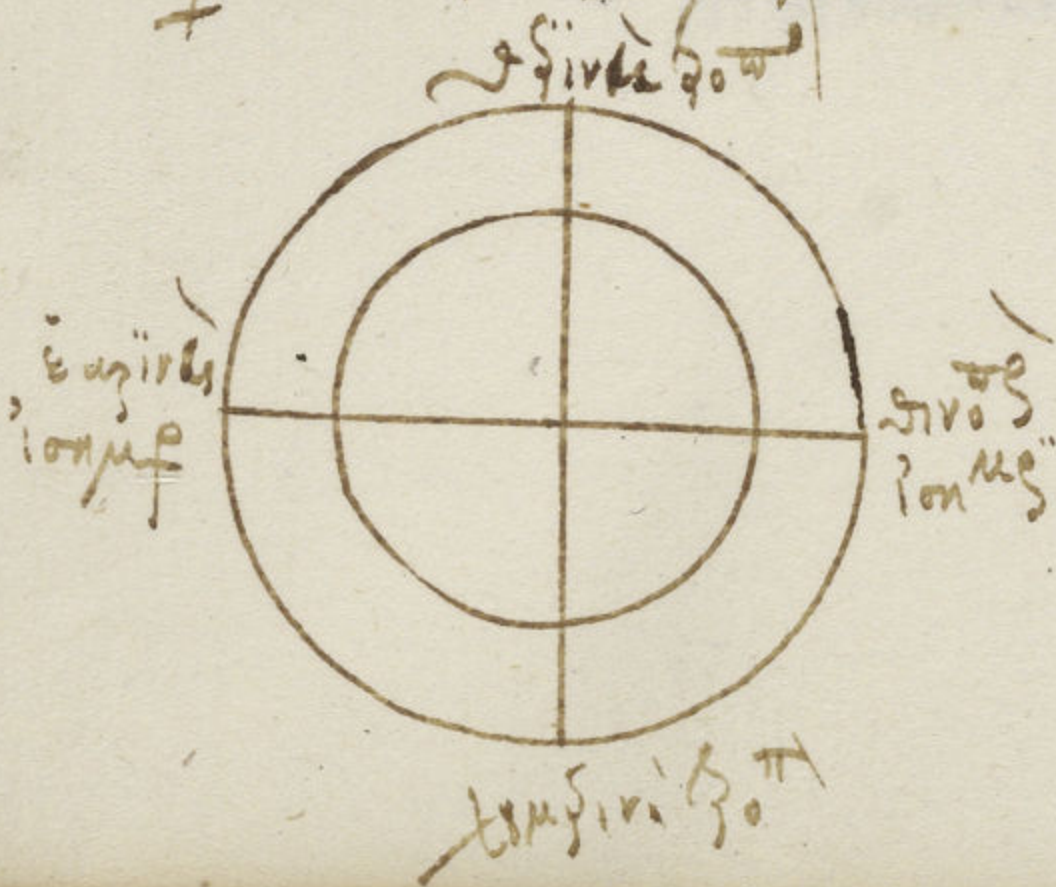
Tropicus aestivus

Tropicus hybernus

Aequinoctium verum

Aequinoctium autumnale

Aequinoctium utro autumnale quoniam ab aestivo Tropico

ad australes partes hybernūq; Tropium conuer-
sus & melius pariter inter ipsos, eundem æquinoctialem
describit circulum. Auet autem dies ab hyberno ad
boreales mundi partes conuersus: minuit uero a con-
trarijs ab æstiuo uelut tropico ad meridiem & tropi-
cum hybernū descendens. Verum incrementa dierū
& noctium non æquam singulis diebus portionem adij-
ciunt ac detrahunt. Sed cum primum augescere in-
cepit dies primo mense sit auctio duodenā partis
ipsius incrementi, quo maximus dies excedit mi-
nimum. Secundo Sexta: Terrio quarta: Quarto
similiter quarta: Quinto tertia: Sexto uero duodenā.
Quo fit ut si Sex horis exsuperat maximus dies
minimum: primo mense dimidia hora addatur diei.
Secundo hora una: Terrio una & media ut trimes-
tri trium horarum additio fiat. Quarto eodem modo
una & media addatur. Quinto hora una. Extremo
dimidia hora: & sic explemur sex horæ: quibus maxi-
mus minimum superat diem. Causa cur partes non
sint additiones huiusmodi: Signifer orbis per quem
iter Sol facit cum sit obliquus & per æquinoctialem
duobus punctis: & utrumq; Tropium uno puncto tan-

Cur additiones dierū
non sint partes

gat. æquinoctialem quidem proximisq; parallelis rectior
 diuidit & fert ad rectos angulos. Tropici uero obliquior
 magisq; inclinatus adiacet: ita acutos efficiens angu-
 los/auctor est cur tardior illis accedat & distet.

¶ Per signiferum enim multum faciens itineris tardius
 a Tropici abscedit ad æquinoctialem rectiore existente
 celeriores ad ipsum accessus & recessus facit: providentia
 huic habitum formamq; signiferi diuinitus attribuit
 tante ut sensim non repente anni Temporum mutatio
 fieret. Neq; tamē tempora quæ intra tropicos sunt
 & æquinoctialem paria esse existimandum est. Nam
 a uerno æquinoctio usq; ad solstitium dies sunt xciii.
 a solsticio autem ad autumnale æquinoctium dies xciii.
 & medius. Ab hoc æquinoctio ad hybernū Tropicum
 Lxxx. & viii. Ab hyberno Tropico ad uernū
 æquinoctium Lxxxixiii. & medius. ¶ Quæri aut soler-
 tum æquales sint signiferi quartæ partes: cur non æquo
 tempore sol eas lustrer. Dicendum est qd si per
 ipsum signiferum sol uer faceret pari tempore eas
 conlustrer. Nunc aut est medio signiferi subiectus orbis
 solaris, Terrisq; proximior illo: uerum ut esset signife-
 ro subiectus: sed centrum idem haberet: nihilo prius

94.
 ¶ Cur quartus ptes
 signiferi æqualis
 non pari sol tpe
 lustrer.

pari temporis spatio quatuor sui circuli partes Sol
 transiret. Diametri enim per Tropicos & Equi-
 noctia tracta in paria quatuor Solarem circulum se-
 coarent. Nunc autem non idem habere centrum con-
 tigit: Sed extra centrum est orbis solis: & propterea
 in quatuor paria non statuitur a supradictis diametris:
 Sunt. n. ipsius circumferentia impares. Soli enim
 circuli qui iidem utuntur centris in quas circumspe-
 rentias a diametris partiuntur. Eccentri uero.
 non ita. Eccentrus igitur cum sit orbis solis, si
 in xii ptes similiter atq. signifer spectetur: ut sunt pa-
 res signiferi partes: ita impares erunt Solaris: & maxi-
 ma erit: quae geminis est subiecta: Minima uero
 quae sagittario. Quapropter brevissimo tempore ipsum
 transigit: Longissimo uero geminos. Hic enim est altis-
 simus & in sagittario proximus terrae. In alijs uero
 ratione nata. Quo fit ut eius orbis contingat esse
 eccentrus non eandem semper altitudinem obtinens:
 sed per iter alias exalta partes petens: alias ad ter-
 ram descendens. At neq. omnes dies naturales ex-
 acta quidem ratione sunt inter se partes ut existima-
 tur: Sed tantum sensibus apparent. Ipsius enim

}

non ratio

Non esse partes
 dies naturales

mundi conuersio die naturali necessario minor est
 cum toto cursu mundus otius spatio diei naturalis suum
 orbem edurat: quem contrario celo motu sol praecedat.
 Reuerso enim iam ad idem punctum mundo non dum
 Sol in ortu conspuitur: Sed qm circunferentia orbis quem
 Sol die naturali uoluntario motu confert ascendit: tunc
 ipse quoq in ortu apparet. Si itaq omnia signa. xii
 ut paria inter se sunt: ita etiam pari tempore oriententur
 omnes die naturales inter se essent aequabiles. Nunc
 aut aestiua signa recta quidem emagunt: occidunt uero
 obliqua. Quo fit ut cum recta orientantur: plus temporis con-
 sumant in ortu: ipsorumq partes. Quas sol die naturali
 lustrat ratione recta cunctacum orientantur. In hiemalibus
 uero signis fit contra. Et hoc pacto aetheris conuersiones
 aequabiles quidem sunt. Dies aut naturales non ita ra-
 tione Equistri & diligenti: tardius ut diximus accedunt
 ac recedunt a Tropico Sole, & propterea circa ipsos
 plus imminente cum loca quae sub illis iacent: atq etiam
 quae interiora sunt magis non sunt inhabitata. Nam
 Syene sub aestiuo iacet circulo. Aethiopia uero haec &
 est interior. Hinc Possidonius occasione ansq capta
 ra, totum quod est sub aequinoctiali, clima temperatum esse

duf :

duf :

non mltu

Possidonius

opiniatus est: & ex quinq; terre plagis quas probati
physici tradiderunt: eam ipse quam inflammata
illi dixerunt: habitata ac temperata esse asseue-
ravit. Quando enim inquit Sol magis circa Tropicos
comoratur: & tamen non sunt inhabitata quae sub illis
exsunt: nec quae etiam sunt impius: cur non multo
magis quae sunt sub equinoctiali temperata exsint:
celeriter ad hunc circulum & accedente Sole & pari ue-
locitate ab eodem distedente: nec in eo climate comorante.
Et. n. ait cum perpetuo pariter ibi sint noctes ac dies:
& propterea spatium Symmetricum habent ad refrige-
randum: & aer ille in medijs sit & profundissimis
umbris constitutus: hyembris ac venti & flatus fient:
qui aerem refrigerare possint. Quandoquidem in aethio-
pia aestate praesertim & in ipsius fervore continuos hym-
bres celsiteri producit: quibus augeri nilus exstima-
tur. Possidonius quidem ita procedit: Quod si quae sunt
sub equinoctiali sic se habent: oportebit bis anni
tempora apud ipsos fieri: cum sol bis supra verticem
illius feratur: duo faciens equinoctia. Qui utro senten-
tia aduersantur Possidonij aunt eo quod magis ad Tro-
picos Sol immoratur opinione de ea re Possidonij

Tan torrida plaga
sit habitabilis

valere oportere. Verum cum a Tropis rursus magis
 atque magis distat fieri: ut qui sub ipsis aer est: magis
 refrigeretur: & climata habitari queant. Ab æquinoctiali
 vero in Troporum medio existente & admodum parum
 dicunt Solem abscdere & celerem ad ipsum conversionem
 facere. Præterea quæ sub ipsis Tropis sita sunt loca a
 rigentibus plagis ethiops ventos recipiunt: quibus ar-
 dores solis mitigantur refrigerantibus aerem. Qui quidem
 venti adusque æquinoctialem penetrare non possunt:
 & si possunt: spatio tamen itineris a sole exuruntur
 & inflantur. Tunc æqualitas noctis & diei nihil ipsa
 per se ad refrigerandum ibi aerem valet incredibili poten-
 tia utente sole: & directos intentosque ad hoc clima inde-
 sinenter torquente radios: propterea quæ parua ab ipso
 declinatio fiat. Opinantur autem phisici pleraque magni
 maris in eo climate substrata esse ad alimentum
 astrorum cum sit in medio litum. Quapropter non
 recte videtur hoc loco Posidonius sentire. Vniuersæ
 autem terræ per suppositum habitatae habitationes: alie
 sunt peristie: alie heterostie: alie amphistie: umbras
 curia habent: qui sub uertibus sita sunt: quibus annus
 in unum diem unamque noctem diuiditur. Sexque signa

Quo uidentur
 umbræ in tota terra

perpetuo eadem sunt supra terram: & sex subus. Circulum igitur illis circumstribentes. Umbra peristios reses faciunt ad instar molarum in climatibus polorum se inundo circūvoluente. In alteram aut partem umbras iaciunt temperatae. Quoniam meridiano tempore colentibus Aquilonam plagam ad boream umbrae radunt: aduersam uero nobis habitantibus temperatam umbrae ad austrum iactantur. Vtriusque uero habent umbras: qui sub equinoctiali sunt. Sicut ad austrum hybernunq; tropicum comitant. Sole sub equinoctiali circulo ad boream eorum umbrae iaciuntur. Ad aestiuium uero ab equinoctiali pergentes ad austrum uertuntur. Et talis quidem est plagarum terre differentia. Intelligentium praeterea hoc loco & illud est quod eodem quidem tempore augetur & minuitur dies omnibus nostram habitantem colentibus. Verum non est additio nec detractio aequa omnibus. Sed magna in illis est uariatio. Alijs enim incrementum detractioque minima est & alijs maxima: alijs mediocrius. Huius rei causa est: quod apud omnes non est aequa deuersitas mundi nec borealis uertex aequis portionibus est exsertus ab oriente. Sed habitantibus meridiem partem. Arcum uero magis & media mediocriter

Non aequam esse dierum
additionem ac detraktionem
nostra temperata colentibus

Quo describi
debeant arctici

Versus meridiem ab arcto punctibus necessario fit vertex
humilior: & deuectas celi minor. Inde uero ad arctum
tendentibus contra: & in terra sub æquinoctiali uterq;
vertex in orizonte conspicitur: & omnium parallelorum
supra terram & subus partes ut diximus sunt æquales:
& apud ipsos axis orizontis fit diameter: nec ullum sitius
semper uidetur: nec semper latet. At inde ad nos ueni-
entibus in globosa terræ specie noster vertex extollitur &
orizontes deiciunt: & axis nullius amplius foris fit
diameter propter deuectatem celi sub mole factam pro-
elari a plano altitudinis poli: & circuli arctici alij apud alios
sunt pro radiis orizontum. Ita enim describere arcti-
cos oportet: polo & distantia qui apud quemq; est ori-
zontis: ut stellas apud singulos ^{am} complectantur: quæ per-
petuo apparent. Qui iuxta torridam & ad meridiem
habitant minimi sunt arctici: propterea qd deuecti-
tas mundi parua est, & vertex paulum ab orizonte
exertus uidetur. Qui uero ad arctum uigentemq; pla-
gam habitant arcticos esse maximos: & uerticem hunc
extollementem altitudinem & celum consequenter esse
plurimum deuectionis nescit. Quicunq; medium
arcti & meridiei locum habent: & quorum numero

arctici sunt.

Grati sunt: & omnes qui eundem parallelum habent:
 hi memorata omnia mediocriter habent. Quapropter para-
 lli tunc ab orientibus apud quosque existentibus. sicut
 in torrida plaga in aequalia: in alijs uero climatibus
 inaequalia stantur. Symmetrias uero apud reliqua cli-
 mata super & sub terra portiones maiores atque
 minores habebunt. & sic auctuum & diminutionum
 dierum ratio pro rata portionum comparatione pen-
 sabitur. Torridam colentes plagam incrementa decre-
 menta quoque dierum parua habent: quia enim paululum
 apud illos mundus est deuersus, parua facit muta-
 tionem in sectione parallelorum: qui ab orientibus
 in partes inaequales diuiduntur. Qui clima gelida
 propinquum habent: ijs ualde magna est in auctibus
 dierum ac noctium uariatio. Et quia mundus pluri-
 mum apud illos est deuersus: & uertex magnam ab
 oriente altitudinem habet: ac propterea maximum apud
 illos arcticum facit: ut non adeo a solstitiali circulo
 distet: & consequenter totum orientem in modum
 inaequalia parallelorum sectionem faciunt. Unde
 fit, ut in auctibus diminutionibusque dierum magna
 apud illos uariatio habeatur. In Britannia productum

Quae incrementa &
 decrementa habet
 Zona torrida.

Gelidas Zonas magnam
 habet uariationem in auctibus
 & diminutione dierum.

Britannia

horaz. xviii.

Thyle

Wm

est obtinente sole centrum & effluente maximum
diem octo & x horarum æquinoctialium diem esse
& noctem. vi. Unde fieri ut Lux ibi cum sit nocte
iuxta orientem percurrant Sole & supra terram e-
mittente lucem: quod quidem apud nos quoque fieri solet
cum orienti sol appropinquat multa lux exortum
eius proueniente: & usque eo lucem in Britania existe-
re noctu ut & legi possit: & hoc summa auctoritatis
iuxta orientem cum sole percurrant nec minime
per profundiora terræ. Et apud illos minima æstiu
circuli pars sit sub terra. In Thyle insula in qua
Phythæam Massiliensem philosophum fuisse traditur:
fama est totum solstitalium circulum esse supra terram:
eundemque illis arcticum fieri apud illos cum sol obtinet
centrum bimestris sit dies. Siquidem ibi omnes cæteri
partes semper apparent: Siminijs quatenus perpetuo
conspicuas ipsius partes sol tenet. Ab hac insula
uersus arctum progredientibus: alie quoque signifi-
ces præter centrum pro rata ratione perpetuo appa-
rebunt: & ut quantum ipsius supra terram semper
apud quosque apparentis sol transigit: tantum fiet &
dies. Sunt & climata terræ necessario in quibus

bimestris & trimestris sit dies: & quatuor ac quinque
 mensium: sub ipso uertice sex signis existentibus sup
 terram dum ea semper apparentia sol percurrit sit
 dies eodem circulo & ori Zonae & arctico illis affecto.
 & aequinoctiali habitantibus Thylem solstitialis Tro
 pitus concurret cum arctico. Interioribus arcticus
 transcendit solsticialem uersus aequinoctialem: & hoc sit
 ratione rata. Suppositus uero uertici ipsi aequinoctialis
 tres respectus capit. Arcticus efficitur quia continet
 omnia astra. quae semper uidentur: nullo occidente
 omnino illis aut oriente. OriZon quia hemisphaerium
 mundi quod est supra terram determinat ab eo qui
 est subtus. Aequinoctialis uero quia ipse est qui eisdem
 diuidit in aequalia diem ac noctem. Qui ceteris quoque
 omnibus pariter aequinoctialis est, non oriZoni nec ar
 cticus. Et haec quidem sunt: quae differentias auctio
 num diminutionumque diurni ac nocturni faciunt
 apud omnes aequalis temporis & luminibus astris.
 In torrida quidem plaga partes sunt perpetuo noctes
 diebus. In alijs aut climatibus aliter sit huiusmodi
 aequatio a maximis apud quosque diebus aequatis
 longissimis noctibus: nec tenebris nec luce apud ullum

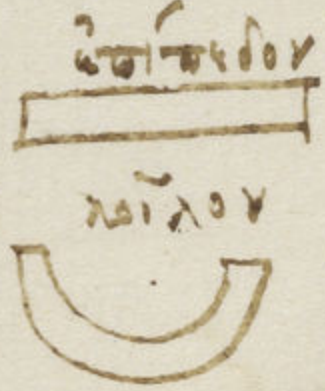
non rata,

Et mundus si
rotundus & eius
excellentes partes

de alieno quicquid usurpantibus. Sed in paria toto anno
ita diuidentur. Causa autem uniuersae differentiae supra
dictarum rerum est globosa forma terrae: & multo
prior uniuersus ipse mundus. In alijs enim formis
nihil priorum esse potuisset. Deinceps ostendemus
tali forma uniuersum uti mundum ipsiusque excellen-
tissimas partes. Nam & ipsi oculi consuetudine uiden-
tur mundum esse rotundum quicquid in ad iudicandum
de ipsius specie adhibendi non sunt. Haec enim omnia
ut sunt: ita & cetera a nobis consueuerunt. Quare a clari-
oribus & nobis exploratis ad ea quae per se apta non
sunt probabili constitutione accedendum est. Si igitur
ostenderimus solidissimam & densissimam partem
eius terram globosa figura uti facile ab hoc ad reliquas
ipsius partes aduenies distare poterimus uniuersum tali
esse specie: plures itaque de forma telluris ueterum
physicorum fuisse sententias. Alij oculorum iudicium
secuti lata plana que figura terram uti tradiderunt. Alij
suspicientes quod aqua supra terram non consisteret
in profunda riuusque figura esse: tali specie esse dixerunt.
Alij cubica quadrataque figura. Quidam pyramidalis.
Nostri uero & mathematicis eructati & plerique eorum

ἡ γῆ ὡς ἡμισφαίριον
αὐτοῦ

κύβος

πυραμίδα

qui a disciplina Socratica emanarunt globosa esse figura
 terram contenderunt. Cum nulla uero figura præter
 prædictas apte accommodare possit: necessario tale dis-
 iunctum uerum erit: aut plana & lata est tellus: aut caue-
 rna & profunda: aut quadrangularis: aut pyramidalis
 aut globosa. Si igitur concedamus hoc disiunctum esse
 uerum eo argumento quod a dialecticis per plura quintum
 indemonstratum uocatur: ostendamus terram huius prædictam
 globosam. Dicemus. n. ut neq. lata est: neq. cauernosa
 neq. quadrangularis: neq. pyramidalis, ut probabimus:
 Deinde inferemus globosam esse sumopere oportere. Itē
 igitur non sit plana hoc pacto cognoscemus. Si lata
 plana q. figura ueretur unius esset Orizon omnibus
 hominibus. Non. n. cogitatione completti possumus
 Quomodo orizontes in huius figura terre deciderent: uno
 existente orizonte eodem tempore apud omnes fierent
 ortus & occasus: Unde & principia nocturni & diurni
 Nunc aut hoc non est: Sed magnam supra memoratis
 climatibus uariatio cernitur alias apud alios occidente
 atq. oriente sole. Persæ ad orientem isti quatuor ante
 horis dicuntur emergentem solem uidere quam hispani
 occidentem molentes. Comprobantur hæc cum ex alijs

Et terra non est plana

Persæ

non refertur

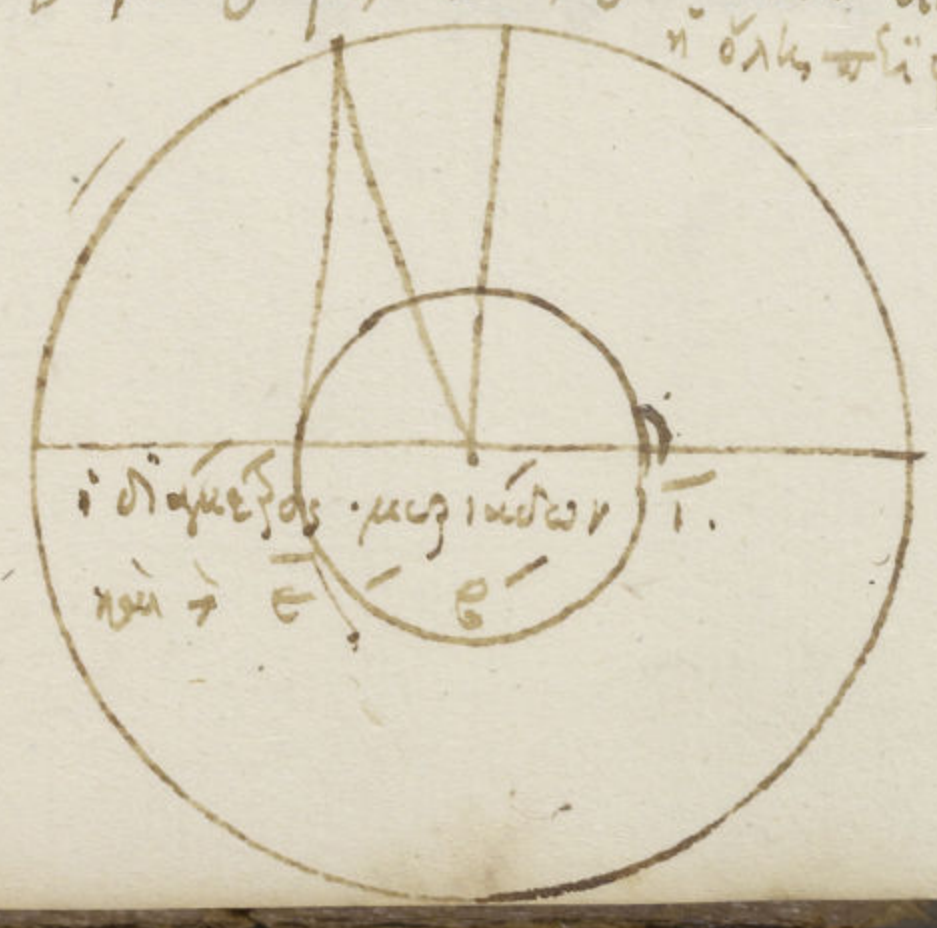
rum ex defectibus astrorum: quæ tū eodem apud omnes
tempore deficiant: non eadem tamen hora vel deprehendi-
tur. Sed in hispania quod prima defuit hora: apud
Perlas quinta defiere compertitur apud alios ratione rata.
Si plana præterea lataq; tellus esset æque apud omnes,
polus ab horizonte apud omnes distare uideretur: idemq;
arctus esset: quarum rerum nihil omnino permittitur.
Sed apud Syenem atq; Aethiopas minima est uersus
altitudo & maxima Britannis: & media ^{tribus} ~~modis~~
dimata ratione rata. Ab eunibus enim uersus arctum
a meridie aliqua abstantur astra: quæ ad meridiem
conueniunt: & aliqua ad arctum uidentur: quæ maximè
latebant. At si quis ab arctis ad meridiem uacat con-
tra euenit. Quorum nihil contingeret: Si tellus figura
plana uideretur: & ideo unus esset orizon. Non
igitur hac figura est tellus. Accideret etiam dies
apud omnes esse æquales: quæ omnia contra sunt
ac sensibus percipiuntur. Ad hæc si lata plana q;
figura tellus uideretur: decem myriadum stadiorum
unius mundi diameter esset. habuissent Lyima-
chiam supra uerticem est draconis caput. & colentibus
lora Syenæ tinnit caner. Meridioni aut per-

Lysimachiam & Syene tranſeuntis. Circumſeren-
 cia quintadeſima pars eſt: quæ eſt a dracone ad
 contrum: ut per indies umbrarum comptum eſt.
 Univerſi vero circuli quintadeſima pars eſt quarta
 ſere pars ſit diametri. Planam igitur terram ſtatu-
 tes perpendiculara ad ipſam demittamus à ſuma circu-
 ferentia à dracone ad contrum tendente, ea diametrum
 tangent: quæ meridianum per Syenem & Lysimachia
 tranſeuntem metitur. & ſpatium quod intra perpendi-
 cula eſt duarum erit myriadum. Viginti enim Myr.
 Stad. ſunt à Syene in Lysimachiam. Quomam itaq;
 quinta pars univerſe diametri hoc ſpatium eſt x. myria-
 dum tota meridiani diameter ſit. Dñm aut myria-
 dum diametrum habens celum maximum habebit
 circulum myriadum xxx. reſpectu cuius terra puncti
 locum tenens. v. & xx. myriadum Stad. exiſtit.
 & ſi hac multis partibus eſt maior quæ minima
 eſt pars mundi. Cur ergo his argumentis non late
 patet fieri non poſſe: ut terra ſit plana. Sed vero ne
 cavernoſa ne concava forma utatur: his rationibus
 perſpicuum erit. Si tellus huiusmodi figura eſſet
 hiſpanis prius qm Perſis lueret diſs prominentia

C
 2

Et terra non eſt
 cavernoſa

ἡ δὲ τῆς γῆς ὁμοειδὲς ὡς ἡ σφαῖρα. μυστὶς δὲ λ.

terrae se se proximis obijciunt: & multum distans
nihil impediens lumen. Cum. si aliquid contrarium est
in sole: propinqua soli pars ipsius ex ortu solis obumbratur:
& quae est e regione illustratur. Idem usu venit
in universo: contraria existente terra primi occidentales
ortus haberent: nunc aut patet sensibus contra.
Atqui & polus arcticus plus ab oriente distare
his qui ad meridiam sunt siti uideretur in tali figura:
oppositibus se tumens terra: ipsi qui arcticum co-
lum, pluraque similiter astra semper austrinis apparent:
quam illis qui hoc incolunt clima: & consequenter cir-
culus arcticus maior uideretur: quae omnia contraria
sunt quam sensus docent. Neque in profundissima contra-
uitate habitantes sex supra terram signa uidere possent:
unde nec dimidium aequinoctialis. Nos quoque cum mali-
quem profundum locum descendimus: caelumque intuemur
parvam ipsius partem mediam totum hemisphaerium
terminamus: & ipsae noctes perpetuo longiores diebus essent:
circumferentia caeli quae conuexitati subiecta esset
multo existente maiore quam ea quae contrarietati supstaret:
cum in medio mundo terra sit collocata. Si uero esset
figura quadrantali: sex horarum fieri diem contingeret

& x. & octo noctem: uno quoque latere mundi. vi. ho-
 ris luente. Sin metā forma esset terra: Vnum
 quodque eius latus: viii. horis illuminaretur. Si igitur
 nulla de supra memoratis figura terram constare oculo
 rum sensus ostendit: globosa ut necesse est. secundum
 argumentum per plura quintum. **T**ertio autem primo
 & per se probare globosam esse argumento eorumque
 sensibus apparent. Quibus eiminationibus probatur
 nulla de supradictis specie terram constare ijs proba-
 bitur esse globi figura. Primum quidem in ea detritus
 orientis. Deinde non eadem apud omnes astra conspi-
 ciuntur ad arctum atque meridiem: nec utriusque altitudo
 nec magnitudo arcti: nec diurni nocturnique magnitudo
 nec. Quae omnia appropinquat demonstrant terram esse ro-
 tundam. Nam in alia figura nihil eorum quae fieri
 cernuntur contingere potest. In sola enim globi specie
 huiusmodi accidentia apparere non possunt. **E**mm
 uero cum a mari admoventur terrae: primum in
 promontoria aspectus nostri incedit: cetera tumore aquae
 absconduntur. Deinde pariter tumoribus illis suppo-
 sitis lateribus montium & pedibus occurrimus. In
 nauigijs quicunque a foris fundoque nauigij non res-

est terra sit rotunda

tumores

nuntur: ea malum ascendentes: & superius impedi-
entes timores sepe hinc uideri. & naui a terra distan-
te nauigium occultatur, malo adhuc conspicuo. & pñ
e mari applicat telluri primum eodem modo malus
occurrit & nauigium occultum est / obiectu aquae tumoris:
Quae omnia fere geometricis demonstrationibus probant-
terram figuram habere globi. Necesse ergo est & am-
bientem ipsam aerem esse rotundum ab uniuersa
terra uaporibus sublati & confluentibus: atq. ita for-
mam aeris similem formae terrae effluentibus. Possunt
quidem corpora solida multiplicitur formari. At in aerea
aut ignea substantia cum per se sunt nihil tale fieri pot.
Ad propriam igitur suapte natura formam accedunt
suis uiribus & aequabiliter se undiq. a medio compa-
rant: cum mollis eorum sit substantia: & nihil sit solidi.
Quod aliter ipsas formare queat. Globosus igitur cum
sit aer / & ether qui ipsum suo complexu continet
spem obtinet rotundam: neq. in angulos ab obliquo
solido detinatus, nec quicquam habens quod in oblongum
cogat ipsum formari: Globus est igitur & ipse necessarius.
Quare & uniuersus mundus figura globi uatur ne-
cessarius est. Ceterum & illud sume est necessarium.

aer globosus

aether globosus

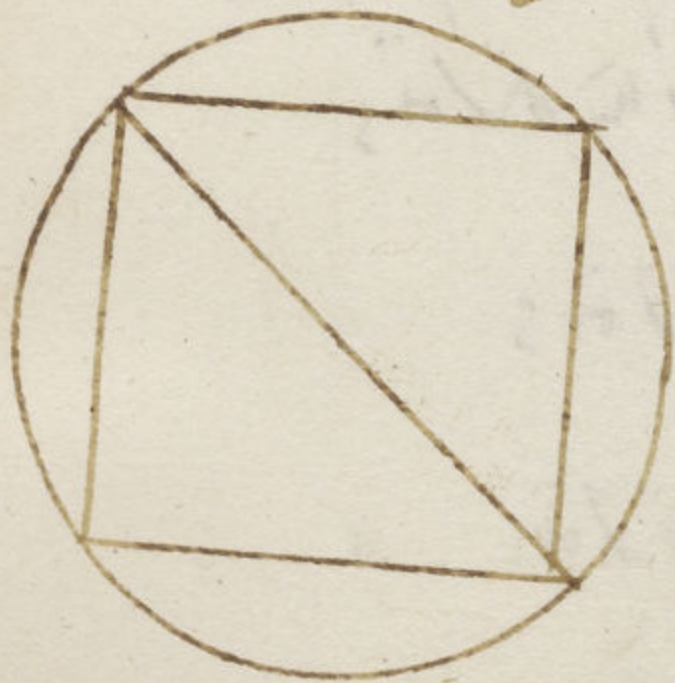

Perfectissimum corpus perfectissima uti figura oportere. Omnium autem corporum absolutissimum est cælum: & omnium formarum globus. Ea enim continere omnes figuras potest: quæ eadem diametro utuntur. Sed nulla alia figura completi globum potest pari sibi diametro utentem: rotundum igitur esse mundum manifestum est. Sed aut tellus a mundo suo ambitu contenta medium obtineat ipsius, rursus ea ratione & via innixi quæ argumento per plura quinti intermonstrati procedit demonstrabimus. Nam huius disjunctum & utrum & necessarium est. Tellus ambitu mundo aut ad orientem vergit, aut ad occiduum aut ad artem, aut ad meridiem, aut alter est medio: aut humilior: aut medium obtinet ipsius. Eorum quæ antecedunt ultimum, nullum est utrum, ut ostendemus. oportet ergo medium mundi ipsam obtineri. Sed itaque non sit magis ad ortum, ita his argumentis constat. Si ad ortum esset ex oriente sole breviores fierent umbrae illuminatorum corporum: & occidentis maiores. Prope. n. existentibus quæ illuminant breviores umbrae cadunt. distantibus magis pro ratione distantie augentur. Ad hoc orientia omnia maiora

in omni perfectissimo
formam. globi

Quod terra teneat
medium mundi
locum

Si per orbem
et non per centrum

nobis uiderentur propius ad ortum existentibus. Occi-
 dentia uero & semper longius abeuntia minora. Pri-
 maque Sex horae diei breuissimae essent: ceteris no-
 bis supra uerticem accedente sole: & quae a sexta
 horae essent longae. Quippe cum a uertice nro ad
 occasum maius sit spatium quorum nihil sensibus
 patet. Non igitur terra ad ortum uenit: at neque
 ad occasum. Omnia enim contraria praedictis cur-
 mirent. Sed si propius ad artos esset: contingeret
 omni ortu ad hoc clima cadere umbras illustratoz
 corporum. Et si ad meridiem esset ad meridiem
 iacerentur umbrae orientis & occidentis sole. Nunc
 aut horum sit nihil: Sed in aequinoctijs orientis ad
 aequinoctialem. In hybernis uero Tropici orientis
 quidem ad aestuos occasus: occidentis uero ad aestuos
 ortus. Et quoniam rursus hinc oritur ad hybernos occa-
 sus sit declinatio umbrarum. Quando occidit ad
 hybernos ortus umbrae efficiunt figuram. Quare
 neque ad ullam horum climatum terra sita est. Si
 uero esset sublimior medio, nec dimidium mundi
 supra terram apparet: nec sex Signa centumque
 octoginta partes: nec dimidium aequinoctij essent

supra terram: Sed hæc omnia diminuta essent.
 Quapropter contingeret noctes diebus esse perpetuo
 maiores. Sin humilior esset medio contraria omnia
 essent predictis: maiore existeret quod supra terram
 est hemispherio. Quare nec sublimior nec inferior
 est medio. Medium igitur mundi tenere terram
 oportet: cum præterea gravissima sit omnium mundi
 corporum: & inum obtinere debeat: Quod idem est
 quod & medium. De magnitudine porro terræ plu-
 res existere philosophorum sententia. Sed Possidonij
 & Eratosthenis magis probantur. Hæc. n. geo-
 metrica via atq. ratione magnitudinem probat
 ipsius. Possidonij uero simplicior: Vtreq. sup-
 positis quibusdam raptis per ea quæ consequun-
 tur ad demonstrationis pergunt. Sed explicanda
 prius Possidonij ratio uidetur. Sub eodem meri-
 diano inquit esse Rhodum & Alexandriam.
 Sunt aut meridiani circuli per polos mundi &
 per punctum descripti. Quod omnium super ter-
 ram gradientium uertici terminant. Poli omnibus
 sunt ijdem: punctum uero uertici terminans aliud
 alijs. Unde infiniti signari possunt meridiani.

De magnitudine terræ

Possidonij ratio qua
probat magnitudinem terræ

Rhodus itaq. & Alexandria sub eodem iacent meridiano.
 Distantia civitatum quinq. Myr. stadiorum esse tra-
 ditur. Ponatur ita esse. Sunt autem omnes meridia-
 ni de maximis mundi circulis in duo aequalia ipsum
 partientes & per mundi polos designati. His ita
 constitutis demareps Possidomius, Signiferum meridia-
 nis partem quinqualem & ipse in duo aequalia diuidit:
 mundum in viii. & xl. partes diuidit: Singulum
 Signum in quatuor portiones scilicet. Si igitur meridi-
 anus per Rhodum & Alexandriam in totidem
 quot Signifer. xlviii. partes diuidatur partes sunt
 ipsius partes praedictis signiferi partibus. Nam quoniam
 aequae magnitudines in aequa diuiduntur: partes partibus
 diuisorum aequas esse necesse est. His igitur ita
 suppositis demareps aut Possidomius: quod Canobus
 stella fulgentissima est meridiem uersus sub temone
 Argus. Ea nihil omnino in gratia apparet. Quapropter
 neq. Aratus in imaginibus caeli meminit ipsius.
 Ab arctis meridiem uersus pergentibus in Rhodo
 primum incipit uideri: & conspecta in Ori Zonae pro-
 tinus uolunt se mundo absconditur. Cum uero &
 nauigatis quinque milibus. Stad. a Rhodo in Alexan-

(anod) Arctus

arctus

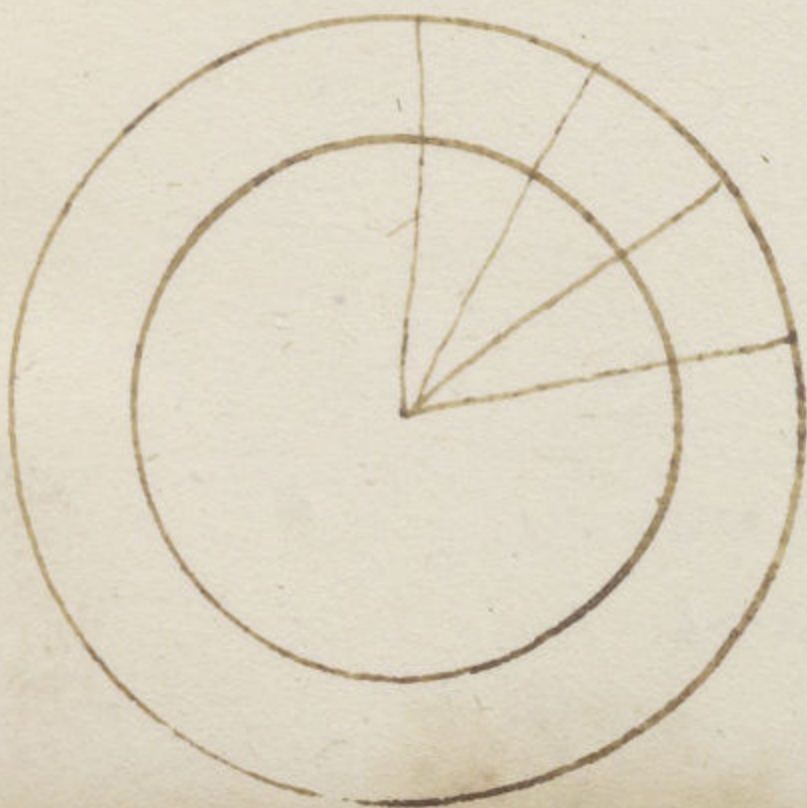
N

ὁμοῖα τῶν ἡμετέρων ἀστέρων ἐστὶν ἡ ἀστὴρ ἡ ἀρκτική. ἡ δὲ ἀρκτική ἀστὴρ ἡ ἀρκτική ἐστὶν ἡ ἀρκτική.

clara peruenimus compertur illa stella in Alexandria
 ab orizonte elata cū exacte medium celi tenet quar-
 ta unius signi parte. quæ quidem octaua & quadra-
 gesima est meridiani partem spaciū quod intra Rhodu
 Alexandriamq; existit quadragesimam octauam esse
 partem ipsius: propterea qd orizon Rhodianorum
 & orizon Alexandrinorum $xlviij^a$ pte signi inferi
 orbis intersit distant. Quomam ergo hinc parti sub-
 iecta terræ pars quinq; Myr. Stad. uidetur esse:
 & alijs quoq; partibus. Subiecta quinq; III . Stad.
 sunt. Et hoc pacto maximus terræ circulus My-
 riadum quatuor & xx . esse deprehenditur. Siquit.
 a Rhodo in Alexandriam sunt quinquies Mil. Stad.
 Sin minus pro ratione distantiæ: & ratio quidem ar-
 uia / qua Possidonius magnitudinem terræ depre-
 hendit est huiusmodi. Eratosthenis uero geome-
 trica uia procedens ratio obscuritatem aliquam hinc
 uidetur. Sed claram habet a nobis supposita efficiet.
 Statuatur primum quidem Sub eodem iactare meridi-
 ano Syenam & Alexandriam: & spaciū quod est
 inter has urbes esse quinquies. Mil. Stad. & terræ
 partem: radiosq; Solis a diuersis partibus ad diuer-

Eratosthenis ratio
 qua probat magnitudinem
 Terræ

7
sas terre partes iibratas esse equi distantes: ita.
emin esse geometra supponunt. Quartum statuatur
lineas in equidistantes rectas incidentes efficiere
angulos alternatiu equales. Quintum circuleferentias
super equales angulos incidentes similes esse. hoc
est eandem analagiam eandemq rationem habere
aut suos circulos. & hoc est a geometris demonstratu.
Nam qm circuleferentia supra partes angulos inc
dunt: si una quacumq ipsarum decima sit pars pro
prii circuli & reliqua omnes decima suoru circulo
rum portiones fuerint. Qui hac recta tenuerit haud
cum difficultate rationem Erato/thenis intelliget
Sic se habentem. Sub eodem iactare inquit meridiano
Syenam & alexandriam. Qm igitur meridiani
maximi sunt in mundo circuli: Circulos quoq
terre illis subiectos, maximos esse oportet. Quocir
ca quantum per Syenam atq. Alexandriam tran
seuntem terre circulum hac ratio esse ostenderit:
tantus erit maximus terre circulus. Inquit igitur
& sic se habet Syenam esse sub Tropico solsti
ciali circulo. Quando igitur Sol obtinens cancrum
& astium tropicum faciens exacte mediu tenet

incidit recta linea à centro terræ ad umbilicum qui
 est in Alexandria tendens. Quare angulos alternos
 efficit pares: Quorum alius ad centrum terræ in concur-
 su rectarum, quæ ab horologijs deductæ fuerant ad
 centrum terræ efficitur. Alius uero sit ubi concurrat
 summus umbilicus in Alexandria & linea quæ ab
 Sūma ipsius umbilici umbra ad Solem per tactum
 deducitur. Et in hoc quidem circumferentia est absti-
 ma umbra umbilici ad basin ipsius circumducta.
 In eo uero qui est ad centrum terræ illa existit: quæ
 ab Syene ad Alexandriam deducitur. Similes
 ergo circumferentiæ inter se sunt: super æquales an-
 gulos incidentes. Igitur quam rationem habet. quæ
 est in uase cum suo circulo: eandem habet quæ ab
 Syene ad Alexandriam meat: At quæ in uase est
 quinquagesima portio deprehenditur esse sui circuli:
 ergo oportet necessario & spacium quod est inter Sye-
 nem & Alexandriam: quinquagesimam esse partem
 maximi circuli terræ: & hoc est quinquies mille stad.
 Uniuersus igitur circuitus terræ sit myriadum
 v. & xx. Et ratio quidem Eratosthenis est
 huiusmodi. Ponuntur & hybernis tropicis

in utraq; urbe horologia utraq; umbras iaciunt.
 Sed maior in Alexandria necessario deprehenditur.
 Quia plus abest ab aequinoctiali tropico. Capiunt igitur
 qua superatur Syene umbram ab Alexandria: & eam
 deprehendunt esse quinquagesimam maximam in horo-
 logio circuli portionem: & sic hac quoq; ratione
 constat: qd maximus terre circuitus est. V. &
 XX. myriadum. Eiusq; diameter super octo myria-
 das: nam terram habere debet maximam qui in ea
 sunt circularum. Qui vero asserunt terram habere
 non posse figuram orbis propter maris contumaciam
 & reliqua montium valde temere id opinantur:
 utq; enim mons altior inuenitur ratione perpen-
 diculi quidem stadiis, utq; maris profunditas.
 Triginta aut stadia ad plus qm octo myriadas sta-
 diorum comparata nullam habent inter se rationem.
 Sed perinde hoc est: ac si quis pulvis super globo
 esset: ne eminentia quidem. Quae sunt in globulis
 platanorum prohibent esse rotundas: qm ha
 maiorem habent ad uniuersas globulorum magni-
 tudinis rationem: qd maris contumacia & montium
 celsitudinis ad totam magnitudinem terre. Cum

et terra sit vis centri
respectu altitudinis
solaris

A. A. j

autem tanta sit terrae magnitudo: quanta superioribus
rationibus demonstratum est: non modo ad universa-
lem mundi magnitudinem puncti rationem obtinere
multis argumentis probatur. Verum et respectu
altitudinis solaris. quia multo maior est orbis
contingens astra non errantia. quemadmodum
igitur et si aquae Amphorarum decies mille
myriades per se considerate praegrandem habent
multitudinem, respectu vero maris nullam habent
rationem. At neq. nili aut alterius clari fluminis.
sic et tellus per se considerata excellenti magni-
tudine praedita est: quandoquidem super octo myria-
das Stad. diameter est ipsius: tamen ad altitudi-
nem Solarium nullam habere rationem videtur.
ne multo magis ad universalem mundi magnitudinem
Rationem enim habere debet magnitudo: quoniam
maius a minore mensurari potest. exempli gratia
decuplum aut si vis decies millecuplum. Sed
amphora nunquam mare metiturur at neq. nilum.
Quemadmodum igitur amphora nullam habet
rationem ad praedicta: ita terrae magnitudo nulla
ad mundi magnitudinem rationem habet: et hoc

multis probatur

multis probatur argumentis geometricas fere ha-
 bentibus demonstrationes. Primum quidem Sol
 multo maior cum sit uniuersa terra atq; mari: ut
 demps ostendatur: pedalis magnitudinis speciem
 qm qm splendidissimus nobis præbet. Licit
 igitur nobis cogitare: qd si ab altitudine Solari in
 terram intueremur: uel nullo modo eam uideremus
 uel magnitudinem minimæ stellæ præ se ferret. Et
 si daretur: ut ad Sublimiores Solis partes & ad ipm
 errantium orbem tolleremur: nullo pacto a nobis
 terra conspiceretur: nec si splendorem Soli partem
 hñe animo contiperemus. Quare ipsas quoq; stellas
 terra esse maiores nescisse est. Siquidem hæc a ter-
 ra uidentur: & ipsa ab altitudine orbis erranti-
 um non conspiceretur: multo minor existens Sole:
 quibus fortasse ipse & Sol in sublimitate errantium
 consideratus stellæ magnitudinis uideretur: quæ res
 late patet & ab astrorum conspectu: Et puncti
 locum obtinet terra respectu magnitudinis mundi.
 Ab omni enim parte terræ non solum æquabilia
 uidentur: Verum & speciei simili: quorum nihil
 coningeret: nisi rectæ linæ ab omni ipsius parte

ad omnes celi partes emissae inter se essent aequa-
les. Quae rationem centri habere terram respectu
universi necesse est. Hoc & probant. XII par-
tes significari. Nam eorum sex signa supra terram
apparent, nullam omnino visibilibus occultantem partem
tumore telluris: nec quantularumvis ipsius portio-
nem quidem. Semper enim ex parte octoginta
& septem partes supra terram inveniuntur.
& aequalis dimidia pars perpetuo est supra
terram: Et ex aequalibus constat: ut momenti
quidem noctis usurpante die. Quae res non esse
mirum: Si a tumore terrae aliquot interceptetur
aequalis circuli: & aliquam rationem octo my-
riades profunditatis terrae aut visum haberent.
Percipitur etiam hoc sensibus oculorum. Duae
sunt stellae & colore & magnitudine similes sibi
inueniuntur per diametrum oppositae alia Scorpii alia
Tauri decimam quintam obtinens portionem.
Quae est pars hyadum: Haec colore sunt similes
Marti: & semper eodem momento in orizonte
conspiciuntur: altera oriens: altera occidens.
Et non contingeret si pars aliqua significari ab

tumore terre obtegi posset: Simul alia oriente.
 & occidente alia. Præsumitur enim emergentis
 casus ipsius ortum occidentis toto illo Tempore
 quod obusta pars cæli tumore terre abstulit:
 ut exoritur in horizonte conspiciatur. In primis
 autem per horologia terram continere rationem
 centri comprobatur respectu solaris orbis. Con-
 tinetur. n. a sole umbra telluris ut Homerus
 aperte testatur. Occidit oceano phœbi claris,
 Aina lampas: Altrui terre noctem quæ ducit opacam. »
 Cum autem per diametrum sit aduersa soli & fi-
 guram mittat habeat: ipse mutuo umbra ad
 centrum solis diametraliter necessario ingruit.
 Distribuntur igitur horologia ab artificibus
 in terra umbilicorum umbras ad umbram
 terre se conuertentes habentia: oportetque omnes
 sumitates umbilicorum centri rationem continere re-
 spectu orbis solaris. Sed quoniam nullum horolo-
 gium in ipso terre centro designari potest: in omni
 utroque parte ponit: late patet. Et uniuersa
 tellus centri rationem continet ad solis altitudinem
 orbemque ipsius comparata. Nam constat unius

emergentis

circuli plura centra esse non posse. Hanc itaque
rationem habent omnium horologiorum umbilici
quocumque in terra describi possunt: Quam ad punctum
unum coacti habent. Quoniam igitur nulla est pars
terrae in qua horologium collocari non liceat tota terra
rationem obtinet centri ad altitudinem solarem &
a sole arcuatum orbem. Dubitandum aut
hoc loco non est. Quomodo terra punctum existens
respectu magnitudinis mundi suppeditare ali-
menta sufficiat: caelo contentisque in ipso stellis
astris tot & tantis. Mole etenim sua tellus est.
verum amplissima potestate fieri plerumque ex-
istens substantia. Nam si aëre consideremus
in fumum aut aerem totum resolutum multo
maior fiat universo complexu mundi: nec si
modo fumus vel aer aut ignis effundatur: spacio-
rior fiat mundo. Verum & si in pulverem dissi-
petur. Videre licet ligna in fumum resoluta fieri
in infinitum fundi: & in ignis suffusus thuris
& quocumque solida corpora in uaporem resoluuntur.
At si mente conciperemus cælum unicum aëre &
astris constringi & pressari in densitatem terrae:

in quosdam ipsa volens cogere. Quapropter magni-
tudine quidem punctum existens terra respectu pun-
cti incalculabile vero potestate paratissimum et ita a natura
comparata: ut ferè in infinitum succedere possit: non
est impositum ad emittendum calorem et in motu soli mari-
mentum suum: propterea consumitur: cum et ipsa cito
cualiqua subsidia ab æther calorem recipiat. Via enim
superius deorsum inquit heractius per universam
substantiam super natura vertibilem atque mutabi-
lem per puncta operari obtemperantem ad gubernan-
tionem universi atque perpetuam. Ad Solis igitur
sublimitatem puncti speciem tenet terra. Adversus
vero lunæ orbem qui affuerant terram non esse ad-
instar puncti huius utuntur argumentis. Ipsius in-
quunt ad astra distantia æquales in omni climata
non videntur. Sed eadem hora apud alios maiores
et apud alios minores. Quod non contingit. Si re-
cta a terra linea ad lunarem abtrectuam. Amissa
pars existeret. Nam et æqualia intervalla vi-
derentur. Solis præterea defectus argumento pro-
bant: et videlicet Sol non pariter apud omnes
homines deflere videtur. Sed sæpe alijs integer

Heractius

Quibus rationibus
utuntur qui dicunt
terram non esse punctum

Unihant

videtur quod
tunc in punctum
transitum est in mare

alys parte alyis nullus. Quod neq. ipsum contingeret.
Si puncti ad instar esset terra ad altitudinem lune
& minime preponderante haberet intervallum & sit
alys perfecte alyis preterit: alyis intus a luna obtine-
bratur. Nonnulli terram non obtinere rationem
puncti respectu celi opinantes huius argumentis utuntur.
Aspectus dicunt in sublimi elatus: quod in planis non
videbatur ab horizonte. ab omni ab stendita intuetur.
Et eo magis videtur quo magis est in altum sublatus:
Quo fit ut ab omni parte telluris in equalia celu
non dividatur. Que res indicat terram non esse ad
instar puncti. Adversus quam rationem dicendum
est. Et rotunda terra forma huius causa existit:
ac si & rectus esset magnitudine in medio ita simi-
litas & rotunda idem contingeret unde tum quidem
dicere liceret: Et neq. Si adeo parva foret puncti
rationem teneret respectu celi. In causa igitur
esse figuram terre existimandum est. Ac At si quis
cogitatione ab omni puncto terre planam extenderet
nec plus nec minus supra terram conspiceretur celi
sed equaliter ab alto atq. humili. Nam magnitudines
astrorum ab alto & a mari conspecta pares videntur.

¶ Fortasse quispiam & illud hoc loco dixerit: Quod si
 e planis locis atq. mari supra terram dimidium
 non conspiceretur mundi: Sed ab altissimis tan-
 tum locis forte foris procederet oratio ab altissimis
 videlicet in duo aequalia diuiso mundo: & ab humi-
 libus non ita: Sed minore sub terra existente por-
 tione. Nunc aut illa non procedit ratio: Si visus
 ab alto plus rati supra terram conspuit: cum hoc
 inglobata terre forma necessario fiat. Illud quidem
 iudicium capi debet: terram non esse puncti modo
 ad vniuersum haud si plusq. dimidium mundi
 specula supra terram uideri possit. Verum si a
 Campis non aequa pars supra terram uideretur:
 cum qui ex humili loco sunt horizontes sint plani:
 & qui ab alto uidentur imaginem meta habeant.
 ¶ Ad haec praeterea dicunt: Quod neq. aliter rigerent
 frigore, nec aliter cremarentur: aliter temperata essent
 partes telluris: in praegrandia haberet spacia re-
 spectu solaris orbis: neq. & diceretur ad nos accede-
 re Sol ac rursus distedere. Si terra esset ad instar
 puncti: sed quod dicendum est. Quod horum omnium
 est causa forma terre. Nam quia aliter neq. aliter

solis radij ad climata terrae vibrantur: quaedam torrentur:
 quaedam premuntur frigore: & alia sunt praedicta Tempa /
 mento: & hoc in parum inter se distantibus locis videre
 licet. Quedam .n. sunt loca apud Eudem aestuosa: cum
 iuxta Aethiopia tali careat aestu. Quare si terra parua
 foret: idem contingeret: non eodem modo ad omnia terrae
 climata radij emissis: Sed ad alios recte intentis
 torquentur radij: ad alios obliqui atq; remissi. Ad nosq;
 accedere & recedere dicimus solem respectu nostri ver-
 tiris. Quandoquidem recte linea a terra ad centrum
 & ad Capricornum emissae inter se sunt aequales.
 Et igitur terra habet rationem centri: tum his tum
 alijs multis probatur. Cum aut in exordio argumen-
 torum dixerimus solem multo esse terra maiorem: qd
 pedalis magnitudinis sphaeram praeseferentem. Dem-
 ceptis hoc ipsum ostendere instituimus. Quatenus hu-
 iusmodi introductioni satis esse duxerimus rationes
 afferentes: praesertim cum aliqui in quibus est Posi-
 domus, privata de sola hac re volumina composuerint.

CLEOMEDIS LIB. II.

PICVRVS. & ceteri qui eandem
 sententiam tuentur: ea magnitudine Solem esse contendunt

qua uidetur: scilicet opinionem uisus: quem iudicium
ipsius magnitudinis faciunt. Quam eorum sententiam
quid consequatur operæpretium est aduertere.
Si n. sol est tantus quantus apparet: profecto multe
simul in ipso erunt magnitudines. Nam & exiens
& occidens maior uidetur: meridiano tempore minor:
& qñ ab altissimis locis surgit, maximus uidetur.
Aut igitur ipsos dicere oportebit qd plurime sunt
in eo simul magnitudines: aut si hoc aperte absurdum
est: necesse est fateri: non esse tantum: quantus uide-
tur. Non nulli opinantur maiorem in ortu atq; oca-
su uideri: qd aer ipsius ignem pandat in aethere
mittens: qd quidem extrema ignorationis est.
Nam terra in mundi medio sita & rationem obti-
nens centri ab omnibus suis partibus æque distat
ab orbe solari: neq; in ortu neq; in occasu: alia uel
sue iunioris parte sol appropinquat aeri. At neq;
apud omnes eodem tempore oritur: Sed cum tellus
globata specie utatur: alias apud alios oritur & occi-
dit: & medium celi tenet. Quare cum accidat eundem
apud alios oriri, & apud alios in medio celi ex-
istere simul & maior & minor fiet: maior uidelicet

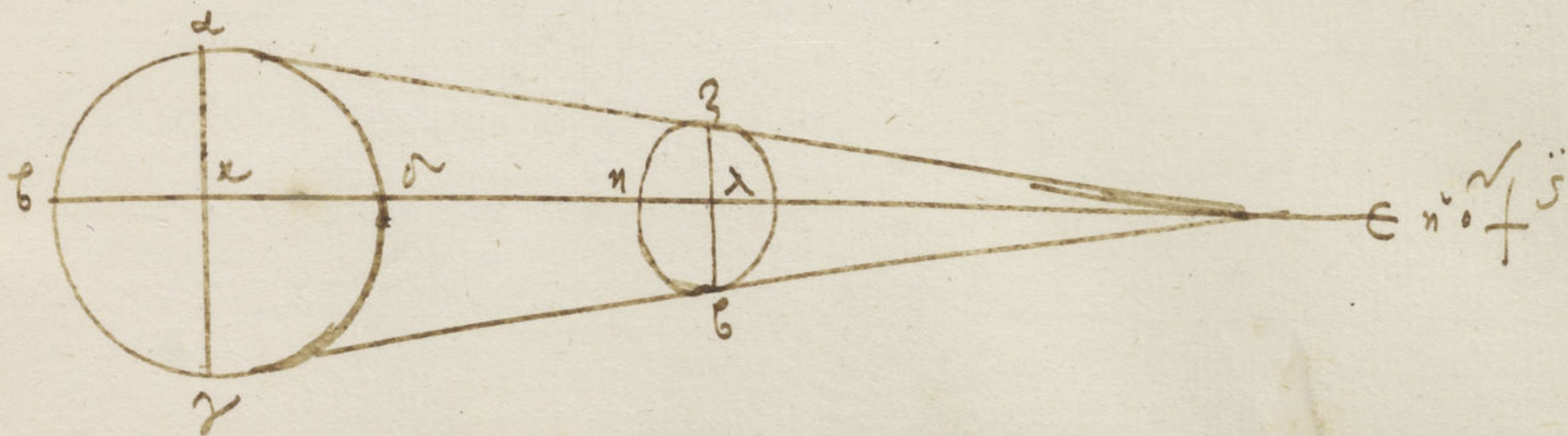
quibus oritur: & minor quibus est in medio
celo eadem hora. Quibus rebus nihil magis esse
potest a ratione alienum: plane vana & nugara
plena huius sunt, quae affiruntur. Maior & n.
nobis Sol & exoritur & occidens videtur: &
minor medium tenens celi: propterea quod in oriente
per aerem densiorem & humidiorem ipsum videmus.
Talis enim est aer iuxta terram. In medio autem celi
quia in puriore terminus emissus ab oculis ad ipsum
radius non reflectitur. Ad orientem vero ducen-
tus cum oritur aut occidit, reflectitur necessario:
in crassiorem humidioremque incidens aerem: & sic
maior Sol nobis apparet: permixta atque ea quae sunt
in aqua, aliter enim apparent quam sunt: propterea quod
non recto intuitu conspiciuntur. Omnia enim quae sic
habent: affectus nostri visus esse existimandum est:
non visorum a cernenda. Traditur et patris profun-
dis ubi hoc evenire potest usque Sol conspectus multo
maior videri: Quippe cum per aerem existentem in
puto humidum videtur: nec rationem tum licet dicere
quod et putro intuitibus Sol augetur: Superius vero in
ipsum despicientibus diminuitur. Latissime enim

parat. pot' tempestus humorisq' reflectus aë' putri
 in causa est: cur sol maior montibus uideatur.
 Distantia uero ipsius maior ac minor apparet.
 Nam medium obtinens reli proximus nobis uidet'
 oriens & occidens remotior: ab altissimis montibus ma-
 gis & abesse. Et quidem ubi propius uidetur esse
 minor quoq' & ubi maiore intervallo a nobis abesse ma-
 ior apparet. Haec omnia aeris qualitas efficiunt.
 Nam in humettiore crassiorq' aere conspectus maior
 nobis magisq' distans apparet. Per purum uero
 & magnitudine minore & intervallo propinquior ui-
 detur. Quocirca si fieri posset inquit Possidonius:
 ut per parietes alia uel solida corpora: ut de bonreo
 proditum est in fabulis: Sol conspiceretur: multo am-
 plior apparet: & maiore abesse intervallo uideretur.
 Cum igitur maior minorq' nobis appareat: &
 maius ac minus interuallum uere assequens ipm
 turbo radiorum uisus a terra profusorum necessario
 est maximus. Contratta uero ipsius turbis magni-
 tudine atq' distantia opinione sensus in breuius spaciū
 turbis duos considerare possumus: alterum reuera
 assequentem Solem: alterum uero apparenter. Quoru

Possidonius

Lynceus.

cuspis quidem una in pupilla erit visus. Bases vero
duo: alia iudicio veritatis, alia sensus. Quomodo
igitur se habebit vera distantia ad apparentem: Sic
se habebit vera magnitudo ad eam quae apparet.
Bases vero turbinum diametris sunt partes: alia vere
alia apparenti: Ut ergo se habet verum intervallum
ad illud quod est falsum: ita se habere oportet veram magni-
tudinem ad magnitudinem falsam. At magnitudo
vera fere infinita est maior ipsa mentale vicem
puncti obtinente terra ad sublimitatem Solis orbemque
ab ipso circumvolutum. Igitur & veram magnitudinem
pene infinita esse maiorem fallaci magnitudine ne-
cesse est. Non ergo est tantus Sol quantum videtur.
Nam si duplicatum fingamus, in duosque divisum
utraq. eius pars pedalis videbitur. Quare & si usque
adeo auctum cogitaremus, ut spatium haberet centum
myriadum Stad. Quaeque eius pars pedalis quanta
est tanta quoque videbitur. Quod si ita est sequetur
& ipsum quantum est tantum videri. Quod plane
est impossibile. Haec enim fieri potest visum hu-
manum eo progredi virum: ut quae in centum
myriadas stadiorum sunt expansa reuera nobis

311

tanta appareant quanta existunt. Quamloquidem
 & celum ipsum magnitudine penè existens infinita
 paruum nobis apparet. Cum igitur quæ sequuntur
 ex eo quod sol sit pedalis sint impossibilia: impossi-
 bile quoque est ipsum esse pedalem. At neque illud disce-
 ret: quod solis in tantum spatium extenti aliqua
 pars pedalis quanta est tanta videatur: aliqua vero
 sitis. Spatia enim à terra ad omnes ipsius partes
 sunt equalia centri rationem cum habeant ad orbem
 solis. Quare oportebit omnes eius partes pedales
 quantas sint tantas uideri: & nullam magis altera
 maiorem. Quo fit ut omnibus eius pedalibus partibus
 quantas sunt tantis apparentibus ipse quoque sol usque
 adeo extentus quantus est tantus uidebitur. Quod
 cum sit impossibile: nec ipsius partes pedales quantas
 sunt uidebuntur: Sed ne omnino quidem uidebuntur.
 unde nec sol pedalis apparebit. At uidebitur quid:
 non est ergo pedalis. Ex his itaque patere arbitror:
 quod si tantus sol esset: quantus apparet: nullo modo
 uideretur. Cum uero uidetur profecto non est
 tantus quantus apparet. Quod si tantus esset quantus
 uidetur: consequens esset dicere ipsum sensum uisus

uidetur esse magnitudinis eius cum de his uidetur: uidetur
quod circa ipsum apparent. Quare si est tantus quan-
tus uidetur: talis quoque est qualis uidetur. Apparet autem
contrarius & ridiculus cum talis species in eo non ex-
istat. Conspicitur enim interdum equalis & speciem
gerens luna: nec circumuolui: quod omnia impossibile est
esse in eo. Falsum ergo & illud est ex quo illa sequuntur.
ipsum uidelicet esse magnitudinis pedali. Preterea si
tantus est quantus uidetur: talis quoque est qualis
uidetur. Cum uero stare uideatur certe nec mouetur
loco: non est quidem immobilis, nec non moueri potest loco.
Non ergo est tantus quantus conspicitur. Clarissime
& eorum ineptia ex his refelli potest. Si sol est tantus
quantus uidetur notum esse arbitror. Sed etiam Luna
est tanta quanta uidetur & ipsa & formae eius. Quare
cum est curuata in cornua interuallum cornuum ipsius
tantum est quantum uidetur: ex quo rursus constat.
Sed interualla eius ad astra tanta sunt quanta uidentur.
Unde illud quoque emanat: astrorum absolute inter-
ualla quanta uidentur tanta existere. ex quo & totum
hemispherium mundi supra terram tantum esse quan-
tum apparet. At hoc non est: non ergo sol est tantus

quantus uidetur. Ad haec si luna cum suis formis
 est tanta, quanta apparet, & quae ingerunt in ipsa
 tanta sunt, quanta apparent. Quod si ita est montes
 quoque tantos esse oportebit: quanti apparent. Hoc
 autem non sic se habet. Sol ergo non est tantus quan-
 tus apparet. Quando enim aer purus est: secundum
 naturam se habet: non possumus contra solem inueniri.
 Sed quando aeris affectio nobis facultatem praebet in
 ipsum contuendi alius alius nobis uidetur: interdum
 candicans: interdum pallens: quibus igneus: saepe ruber
 aut cruentus: vel flauus: interdum varius & viridis:
 & quae saepe circa ipsum apparent quasi maculae nubi-
 lostae infantis pene stad. myriadibus distantes, circa
 ipsum existere uidentur. Et cum a montis cacumine
 occidit aut oritur praese fert nobis speciem cacumen
 tangens, cum per tot myriadas distet ab omni parte
 telluris quot est constantium distans obtinentis centri
 locum circa respectu altitudinis ipsius. Cur ergo non
 est extremae soliditatis huiusmodi uisus opiniones se-
 ctari: ac non alium facere iudicium magnitudinum
 tantarum cum intelligamus quod in his rebus decepti
 haud parua mueret et amma consuerit. Apertissime

Qd circūvolū mūdi
infinites veloxior est
sagitta.

Rex Persarum

xliv.

XXXXIIII.

autem stulta eorum his argumentis coarguitur oratio.
Si equum animo fingamus currere in planitie camporu
emissum simul atq. orbis orientis Solem ostendere
incipit usq. dum totus appareat, fore perspicuum
est coniectantibus Qd non minus x. procurrat
stadiis. Citissima uero uolucris plus multo. Sa-
gitta uelocissimo impetu usq. multo & magis uolu-
cri: ut non minus ducentis Stad. in tanto Tempis
spatio transgerat. Si igitur equo pari uelocitate
currenti comparemus iter mūdi. x. stadiorum com-
peritur esse diameter solis: & si cui citissime consti-
ramus multo maior. Si sagitta: non minus ducentis
stadiis. Qd si haec omnia ita se habent: certe non
erit pedalis: nec quantus uidetur. Qd uero infini-
tes sagitta ueloxior sit: circūuolutio mūdi huius
rationibus coniectabimur. Persarum Rex cū arma
contra Graeciam intulisset ita disposuisse traditur
homines per stationes a Susis Athenas usq. ut quae
a se in graecia gererentur significari Persis uoce per sta-
tionarios excepta possent. Eam uocem historiis pro-
ditum est huiusmodi exceptione progressa xlv. horis
a Graecia ad persas peruenisse. Si igitur huiusmodi

motus aeris uelocissimq; percussio minimam terrae
 partem. XLVIII horis transigit coniectari arbitror.
 Luct quanta sit permittas mundi. Et in mense
 est uelocius: cum uno die & nocte infinitis manibus
 sit a Graecia ad Persas: intervallum conficiat. Si
 autem sagittam cogitemus maximum terrae circuitum
 percurrere: ne LXX^{ta} quidem & duobus horis XXV.
 myriadas Stad. transiget. At mundi magnitudinem
 infinitis maiorem terra XXIII horis percurrit caelum:
 cuius quidem uelocitatem celeritatemq; nec cogitatione
 assequi: nec cogita oratione explicare quisq; possit.
 Declarat poeta Quanta uelocitate suum iter peragat
 caelum his uersibus. Quantum quis visu ardenti
 lustrauit inanis. In specula reslens prospectans ca-
 rula ponti. Tam subito superum decurrunt undiq;
 prompti Quadrupes. Verumtamen hoc quamq;
 ab eo magnifcentius & admirabili quodam augmento
 dictum est: non solum quantum maxime potest aspectu
 progrediente ad declarandam permittatem caeli: Sed
 celsitudinem specula subiectumq; pelagus adijcens:
 haud tamen ea oratio assequitur uelocitatem caeli.
 Cum autem impensa & inexogitabili celeritate mundus

» Homerus

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

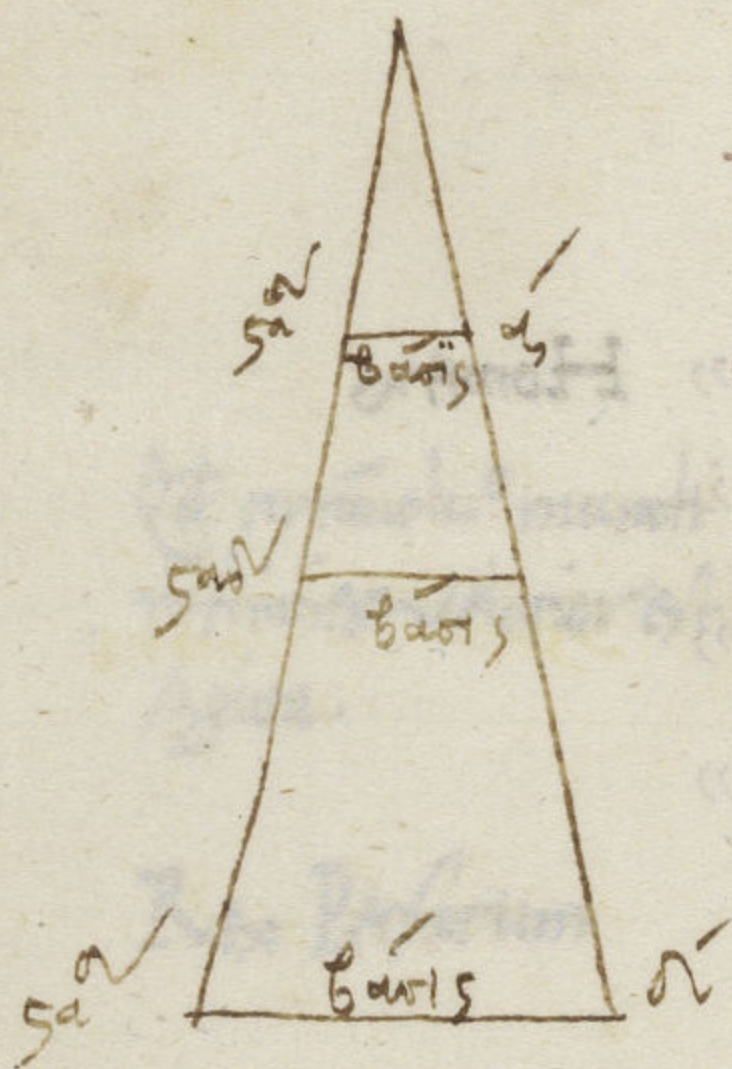
»

»

»

Modus dimetiendi
Solem ab Aegyptijs
exogitatus

soluatur: nonne stultum est dicere, partem ipsius
partem tanto temporis intervallo emergere. Hydrolo-
gia quoque inaptam orationis coarguunt. His enim
probat: quod si Sol sit partialis: oportebit maximum
circulum radii septingentorum esse & quinquaginta pe-
dum. Nam qui ipsum per hydrologia dimensi sunt
Septingentesimam & quinquagenam partem sui orbis
esseprehenderunt. Si enim quo Tempore Sol totus
ab horizonte emerit: exempli gratia: Coathus aquae
fluxerit dimissa subinde aqua die ac nocte fluat: sep-
tingentos & quinquaginta fluxisse coathos compertum.

Tractatur haec via a primis Aegyptijs exogitata. Por-
tius quoque ad meridiem conuersam eandem sententia
confirmant: in quibus columnarum umbrae aequis
intervallicis iactantur. Quae res haud nequaquam ipsarum
recti & ad perpendicularum caderent: ac neque ipsi radij
ad perpendicularum contra unamquamque earum inbarent.
in tota portius spacio diameter Solis tanquam
media responderet. Auunt praeterea quod in uniuersa
habitata in iisdem limitibus porrecta via ad
ortum aequinoctialem conuersa sine umbra fuit
in ortu aequinoctiali Solis. Quod neque ipsum contingeret.

nisi toti habitabili magnitudo media protenderetur
 Solis hoc est latitudinem ipsius. In universa preter
 rea meridiana plaga totius habitabilis omnia
 compita collustrantur. Quo fit ut non modo per latitu
 dinem: Sed & longitudinem totius habitabilis magis
 Solis extendatur. Est autem longitudo habitabilis tra
 ctus ab ortu in occasum. Latitudo vero ab arctis
 in meridiem. Quare Sol exoritur in equinoctio &
 sine umbra effluens contra ipsum spectantia ad
 latitudinem habitabilis diametrum extendam habet:
 & in meridie existens omniaq; compita illustrans ad
 longitudinem. At non eodem tempore inquit apud
 omnes medium obtinet celi: Sed solum sub eodem
 meridiano degentibus. Intelligendum autem est hoc
 latius dici. Nam in Syene qd illuminata loca sine
 umbra sint obtinent ceterum Sole in exorto meridie
 ad Trinta stadia per diametrum: plane indicant
 solem non esse magnitudinis pedalis: propterea qd
 nihil horum contingeret si esset pedalis. Declarant
 id quoq; umbrae. Nam cum ab oriente curva
 tura Solis apparuit: per quam longe iaciuntur umbrae.
 Cum vero super orientem exsistit: in multo bre

Syene sine umbra

uiorem contrahuntur magnitudinem. Quod nec ipsum
contingeret, nisi altiores omnibus quae in terra sunt
corporibus ipsis radij essent. Quod res minime acci-
deret: Sole existente pedali. Maiorem igitur uel mon-
tibus altissimis diametrum habet: celsioris & eminen-
tius & sublimiori mittens radios: Quoniam totus ab horizon-
te extiterit. Et huiusmodi quidem via atque ratione
ab his quae sensibus percipiuntur proficiscens probatur:
Quod non modo Sol non est pedalis: Verum & quod incre-
dibili quadam utitur magnitudine. Quanto enim ad
cacumen montis uel oritur uel occidit: eius curuatura
a plurimum distantibus dextra laeque cacuminis
parte conspuitur. Quare si hoc habuerit magni-
tudinem stadij oportebit diametrum solis esse magni-
tudine stadij. Hoc autem non solum in cacumine: Sed
& in maximis insulis traditur fuisse deprehensum.
Quoniam enim aspectus noster ex alto praesertim loco mag-
noque intervallo aliquam ingentem insulam assequitur:
ea usque adeo parua uidetur: ut in ipsa quoque Solis
cum aut oritur aut occidit utrimque circumferentia
ostentetur. Ex quo late patet quod diameter solis ma-
ior est longitudine maximarum insularum. Quod

probatio & ipsa cum ab oculorum argumento demanet:
 dimens demonstrantum uidetur oportere: fere infiniti
 maiorem diametrum solis esse maximarum diametris
 insularum. Via autem ratio quibus hoc comprobatur:
 Sit $\frac{A}{B}$ habet. Si triangulus sit equi cruris ad mag
 nitudinem. Exempli gratia unus stadij basim habes:
 & protrahatur paria continentibus basim. Erit huius
 trianguli basis dupla ad illam stadialem. Si rursus
 integris lateribus paries educamus. Quadrupla basis
 fiet ad illam primi suppositi Trianguli: & sit eadem
 analogia usque in infinitum abibit. Eto ex valde
 magno intervallo unam de magnis insulis uideamus:
 postquam Sol uel oriens uel occidens circumferentia
 a parte utraq; insula inter nos ac Solem interpo
 sita ostendat. Si utaq; nri uisus insulam compre
 hendat basim habebit turbo ab visu profectus
 diametrum insulae: Ergo $\frac{A}{B}$ sit stadiorum mille dia
 meter eius basis quoq; erit magnitudinis eiusdem:
 Statuamus Solem tanto intervallo esse discretum
 ab insula: quantum insula abest a nobis. Quoniam
 igitur circumferentia ab utraq; parte insula appa
 ret fusi ab oculis ad ipsum radij erunt dupli

Solis diametrum fere e
 infiniti maiorem maxi
 mis insulis

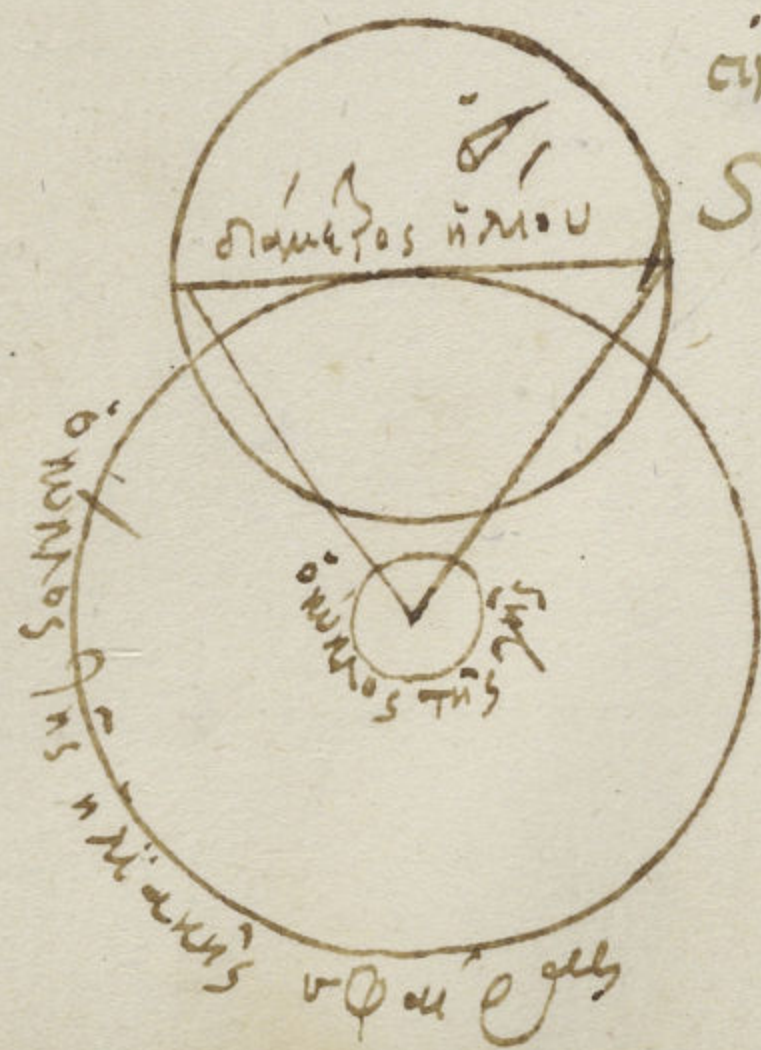
fig. 12

ad eos qui insula admoventur. Quare & basis huius
 trianguli dupla fiet ad insulae diametrum. Quod si hoc
 sit mille: solis diameter duorum milium fuerit. Hoc
 enim est basis trianguli maioris. Tantum itaque ab
 insula distante sole: quantum & nos ab ipsa recto
 tramite remoti sumus: duorum milium stadiorum
 fiet diameter solis. Quod si non par sit intervallum:
 Sed nos parum ab insula distamus. Sol vero infi-
 nitus magis quam nos distat imensae quasi solis
 diameter maior erit insulae diametro. Qui igitur
 fieri potest: ut Sol in tantum porrectus spacia magni-
 tudine sit pedali. Et hoc potissimum ratio osten-
 dit quanta sit amplitudo solis. Syene sub Centro
 sita est. Quando id signum Sol tenens in exalto stat
 meridie sine umbra sunt omnia in ea regione ab ipso
 illustrata loca: usque ad trecenta stadia diametraliter:
 Quae cum ita per visum constant. Possidonium suppo-
 sito hoc facto. Quod decies milies Solaris circulus
 orbe telluris sit maior: ostendit diametrum Solis
 trecentarum myriadum esse oportere. Nam si
 circulus circulo decies milies est maior: ^{circuli} ~~circulo~~ quaque
 Solis partem quam obtinet magnitudo Solis decies

pro 1000 m
 decies milies solaris circuli
 minor terre

milies maiorem esse portionem terre: Quam Sol uer-
 titi incumbens efficit sine umbra niteret. Est.
 Quomam igitur hoc ad tracentas per diuinitu
 statia pandit: tracentarum esse myriadum oportet
 eam partem: Quam semper Sol occupat orbis sui.
 Sed hoc ab huius quidem supposito sumpta sunt.
 Et quidem hoc coniectatio probabilis est: minorem
 non esse circulum Solis circulo terre cenes milies:
 cum terra respectu ambitus Solis puncti rationem
 teneat: fieri tu pot: ut ignoremus maior ne sit an
 minor. Sed sequens ratio clariori argumento eius
 magnitudinem probare uidetur. Dicitur Luna bis
 umbram terre metiri in integris defectibus. Quato
 enim tempore ingreditur umbram terre: totidem
 alio ab umbra occultitur. Itaq: tria tempora fiunt.
 paria: unum quo intrat: alterum quo absconditur:
 tertium quo egreditur ab umbra. Primam circumse-
 rentiam post secundum tempus protinus ostendens.
 Quomam igitur bis mensuratur umbra terre a mag-
 nitudine terre a magnitudine lunari: consentaneum
 uidetur: terram duplo esse luna maiorem. Cumq;
 terra. V. & xx. myriadum & xl. Stad. Herato,

Quantus sit dia-
metrum lune

Quantus sit orbis
lune

Quantum spatium sit
a terra ad lunam

transigat

Quantus sit Sol

Athenis ratione maximum circulum habeat. dia-
metrum eius plus octo myriadum esse oportet.
Quare diameter lune erit quatuor myriadum.
Et cum luna perinde atq. Sol septingentesima
Sol & quinquagesima portio sui circuli: quod per
hydrologia constat: Sexta circuli eius pars effi-
citur spatium: quod a terra ad altitudinem ipsius
intercedit. Hoc igitur est remota & vni-
ma quinta pars magnitudinum lunarium. Nam
& una quaeq. habet diametrum quatuor myriadum.
Est et myriadum stad. quinquaginta hac quidem
ratione spatium: quod est a terra ad altitudinem
lune. Simpliciore & ratione hoc probatur. Sta-
tuatur luna pari celeritate cu voluntario cursu
planetarum moueri. Cum ea vii. & xx. diebus
& dimidio suum circulum transigat: & Sol uno anno
conuertatur. Tendere maiorem esse oportet Solarem
orbem lunari. Quo fit ut Sol quaeq. tendens sit am-
plior luna: qm utraq. est septingentesima & quinqu-
agesima portio proprii circuli. Quare deprehendi-
tur per huiusmodi supposita diametrum Solis
duarum & quinquaginta myriadum existere:

suosq; orbe perinde ac signifero in xii partes diuiso
 duodecima quaeq; pars fiet stadiorum myriadum
 trium milium ducentorum quinquaginta: a terra uero
 interuallum ad ipsum duarum duodecimarum parti-
 onum: ut ipse quoq; in signifero est auctor aratus dicitur.

quantus orbis Solis

aratus

Et quantos radios iacimus de lumine nostro: >>

Quis lunae conmixtum caeli contingimus orbem: >>

Sex tanta poterunt sub sum succedere partis: >>

Bona poro spatio caelestia signa tenentes. >>

quantu sit interuallu
 a terra ad solem.

Aratus.

T Astra autem nunc uocauit duodecimam quaeq; partem
 signiferi: & indicat illis uersibus: qd a terra inter-
 uallum ad signiferum sexta pars est ipsius. Tertia
 enim pars est tota diuisatur ipsius. Sexta uero ab
 omni parte terrae ad ipsum tendens: quando quidem
 Sol pro centro habet terram in medio collocatam.

1. sit Cum itaq; sit haec uia deprehensum: stadiorum
 myriadum. xxx: & ix. milium Solarem circulum
 esse duodecima quaeq; pars eius myriadum erit ut
 diximus trium milium & ducentorum quinquaginta.
 Si uero & haec in xxx. particulas diuidantur: pinde
 atq; signiferi xii. partes singulae particulae centum
 erunt octo tertium myriadum: & dimidia particulae

Liv.

totius circuli septingenta & viginti. Sol aut septin-
gentesima & quinquagesima pars eius: minor enim
est una particula ipso igitur iure dimidia par-
ticula existente myriadum. Liv. Sexta: Sol duarum
& quinquaginta myriadum deprehenditur habere
diametrum: hoc pacto sit se habentibus suppositis.

Nec vero constantium videtur planetas pari
celeritate suo voluntario cursu moveri. Verum
otiose sublimiora esse convenit: cum & tenuiore
constent igni. Qui enim fieri potest: ut Luna cuius
quidem corpus aeri est permixtum voluntarium
cursum suum velocitate peragat aequali his quae
tenui leuioresque constat igni. Quo factum est: ut alij
aliam magnitudinem Soli tribuerint. Hipparchus.

Hipparchum demon-
strasse Solem esse maiorem
terra milibus & quinquagies

vero traditur milibus quinquagies maiorem terra
Solem demonstrasse. Quo modo igitur pedalis erit
cum omni ratione ferre demonstratiua immensa esse
magnitudine deprehendatur. Cum igitur spatium quod
est ab altitudine Solis ad terram centum & xxv.
magnitudinum solarium esse conveniat. Si Sol sit
magnitudinis pedalis & tantus quantus videtur
inperuallum a terra ad ipsum ~~centum~~ centum

& xxv. pedum esse oportebit. Quo fit: ut inferior
 sit altissimis montibus: cum aliqui excedant ratio-
 ne perpendiculari stadia x. & ita deprehenditur
 opinione illius hanc altitudinem: ad quam nullus as-
 pectus loco tantum & xxv. pedum a terra^a dis-
 tare. Hæc enim sententiam sacri capitis quod
 solum veritatem se gloriatur deprehendisse con-
 stantur. De altitudine vero lune quid dicimus?
 Nam si Sol. c. & xxv. pedibus abest a nobis
 ac multo humilior sit montibus quorum oportet
 a terra lunam distare: cuius circulus minima compu-
 tatione constat esse tercia decima pars circuli sola-
 ris. Enimvero si tanti Epicurus non erat: ut
 ea intelligere aut invenire possit: Quorum mystica^o
 supra hominem est colentem voluptatem: at potentiam
 Solis animadvertere conueniebat ac primum quidem
 animo reputare quod toti mundo pene immenso
 ministrat Lucem. Deinde ita exurit cinem ut aliquæ
 res eius flammis crematæ non intolantur: & ampli-
 tudine potestatis spirantem reddit tellurem: ut &
 fructus ferat & animalia gignat. ipsius in terra
 esse: quod animalia substant: & fructus alantur.

epicurus

alt^{do} D

Quanta sit pars solis

augeant & maturitatem assequantur: nec modo
dierum ac nocturnum. Verum et statis atq; hiemis alio-
rumq; temporum anni esse effectorem. Quidq; ho-
mines alij sunt nigri: alij candidi: alij flavi: ceteri
visq; differant formis auctorem existere alio atq;
alio modo ad climata terrae vibrans radios. Et qd
nulla alia nisi sola potestas Solis est. Quae humore
fluminibusq; abundare quaedam loca faciat: alia siccis
esse & innumera aquis: alijs inq; alijs largiatur fr-
uctus facultatem: alia foeda malisq; olentia
qualia sunt Ichthyophagorum: alia suavis emittere
odores & producere aromata: qualia molunt Ara-
bes & ut hinc alij: illic alij felicius fructus utantur.
Sol aptas condecit vires: & ut in summa dicam
omni fere quae in terra sunt varietatum atq; diff-
erentiarum: quas plurimas in quibusdam climati-
bus habet terra ipse auctor est existit. Hanc
differentiam intelligere licet ex his quae historijs
produuntur de Lybia & Scythia regione, Meotideq;
palude fructuum animalium omniumq; rerum quan-
topere in se differant: q; varia sit temperies reliq;
multae in tota Asia & Europa differentiae conspiciant

ichthyophagi

fontium, fructuum, animalium, metallorum: aquarum
 calidarum: & aeris quod multiformes species frigidis-
 simi: calidissimi: Temperati: tenuis & crassi: hu-
 mido, Siccis atque omnino quacunq; aliis apud quosq;
 differentia proprietatisq; sentiuntur: omnium est
 est effectrix potestas solis. Tanta praeterea ut
 amplitudine potestatis ut ipsa quoque luna ab eo ful-
 gorem accipiat: quod quidem auctor est omnium ip-
 sius virtutum pro varietate formarum: Tum in
 aere magnas exercendo mutationes: ipsiq; dominan-
 do & infinitas afferendo opportunitates: cum nulla
 est oceanus aethus atque raptus. Simul & illud
 in eius potentia intueri licet. Ab igne nostro per re-
 pertionem non prodit ignis, ut a solis radiis
 arte per refractionem capimus ignem: cum tot
 myriadibus a terra sit distretus. Per signifi-
 rum vero impetens atque huiusmodi iter agens uni-
 versum ipse mundum compoint & moderatur: ad-
 ministracionemq; rerum mirifice concordem &
 consonam praestat: cunctarum ipse rerum ordi-
 nis auctor constantis atque perpetuitatis. Qui si
 deflecteret a via: aut proprium linqueret locum

epicurus

aut omnino nullus esset, nihil quicquam nasceretur, &
nihil auferretur: nec vniuersum consisteret: Sed
omnia quaecumque sunt & videntur ruere & minui.
Oportebat igitur Epicurum his omnibus perpetuis
animaduertere, an ignis petalis talis ac tanta
& usque adeo mirabilis potentia magnitudinem susti-
nere possit. Sed quali sententia fuit de principiis
rerum: de finibus, & omnino de moribus tali exiit
de astrorum ratione: deq; his quae sub oculis ca-
dunt: & certe in omni contemplatione talis est
multo magis ceteris. Nec mirum profecto. Elaud
emini ad homines spectat voluptarios: quid veri sit
in rebus inuenire: Sed ad uirtutem comparatos uiros:
& nihil ipsa facientes plures: non autem carnis
firmam constitutionem: atq; huius constitutionis
speciem exploratam diligentes. Veteres igitur & ciuita-
tibus pepulerunt, huius huius sectatores & huius
scripta labem tabemq; hominum esse rati ea dogma-
ta quae usque eo ceteris atq; impudenter progredie-
rentur. Verum hac tempestate luxu arbitror atq;
mollitia effluentes soluti & fluentes in tanto habent
honore qui hanc sectam cunctantur: scriptaq; eorum

Attende

ut periclitentur malle Epicurum ipsius sectato-
 ris uera dicere: quoniam deos & providentiam in rerum
 existere natura: nonnullique optarent potius provi-
 dentiam interire: quoniam Epicurum in mendacio deprehendi:
 usque adeo infelicitate sunt affecti: ad eamque a volupta-
 tibus pendunt: ut ipsam quoque patrocinatorem
 super omnia in hac vita amplectantur: quoniamque pre-
 ter illa, quae data sunt, forum absurdissima astra
 quoque cum oriuntur accendi, & cum occidunt extin-
 gui dicunt: perinde ac si quis diceret, cum homines
 conspiciuntur, nasci: & cum non videntur, mori: si-
 milique ratione censeret omnia quae sub aspectum
 cadunt. Tanta igitur praeditus sapientia est atque
 felicitate, ut neque illud animadvertit: quod cum
 tellus figura utatur globi, alias apud alios ea
 Angula oriuntur & occidunt: omnibusque orientum
 deuscitantibus simili rationum comparatione in-
 numeras fieri corruptiones renascentibus quae
 interierunt. Orientum autem casus cum ab innu-
 meris alijs cognoscere licet: cum maxime per ea
 quae de mutatione in augmentum atque diminutionem
 diurnam atque nocturnam diversis rationibus historice

Differentia
notui in diver-
sis locis

tradunt. In Meroe Aethiopiae. xi. horarum est
solstitialis noctem proditur. In Alexandria x. In
Helle/ponto ix. Roma minus ix. Massilia viii.
dimidia: apud Celtas viii. ad Meridiam vii. In
Britannia vi. Quibus late loquitur alias apud alios
Solem occidere & oriri. & qui sub iisdem sunt para-
lellis easdem horas habere. Quae res accidit propterea
quod aut ad ortum magis vergunt: oriusque emergenti
Soli occurrunt: aut ad occasum: & serius. Quo fit
ut cum innumerae sint in orizontibus mutationes:
qui quidem alij atque alij in omni climata terra existunt:
extinctiones & accensiones astrorum innumerabiles
fieri oporteat. Quibus rebus nihil esse potest demen-
tius: nec quod magis omnem ignorantiae formam atque
temeritatis declararet. Neque vero luna clarissimi
fulgores cohibent: quominus perquam ridicula pro-
loquantur. Quomodo enim extincto Sole in casu fulget:
luna noctu luce praedita est? aut quomodo defuit
in umbram incidens terrae non antea splendens?
aut quomodo egressa umbram rursus nitet non ex-
sistente sub terra Sole? aut quomodo ipse Sol extinctus
de integro renascitur? Equidem existimo Anili fabulae

credentem quæ ab Hispanis demanauit, tradenti-
bus. Solem intersum oceano quasi candens ferrum
in aqua sonitum edere in hanc sententiam contes-
sit: qui unus primusq. hominum veritatem inuenit.
Ac neq. illud intellexit et omnis pars cæli deque a
terra distat. Sed in mare se mergere arbitratus est:
rursusq. ab Eoo mari resurgere & orientali aqua
incendi: & occidentali restringui. Hæc sunt quæ
sæcra Epicuri sapientia inuenit. Sed hercule Thers-
ites homerus mihi animum iniecit hominem com-
parare. Quemadmodum. n. ille turpissimus in exer-
citu fuit Cretorum: ut ipse poeta testatur.

Dardaniam migravit homo turpissima proles: "

Ducemque vlyssæm faciens in illum. "

Deterior nemo est te quisq. iudice quouis. "

Verūamen qd est talis: quiescere non potest, modo
principes temeraria oratione lacessendo: modo se in or-
dinem procerum audendo redigere. Sic inquit.

Primo clonemus vitam cum cepimus urbem. "

Seu quencunq. ego vinctum seu quis duxit actiuus. "

Ita Epicurus tanquam si nullus intra philosophos
se mititur connumerare: nec modo hoc: Sed primas

hypomorp
fabula
de O

Thersites

sibi partes vendicat: Qua in re arrogantiorum
 Therſus se pro dicit. Nam ille ut de primoribus
 unus ac Regibus par se iactat: haud quod primas
 sibi vendicans partes. At hinc pra magna Sapien-
 tia ſcientiaq, Solus ueritatem inuenisse contendit: ac
 propterea sibi prima debere censet: Quare multo mihi
 iustus esse uidetur: Si quis in hunc dicat: Iamq, tace
 quis non sis Therſia disertus. Vaniloquens. Neq,
 n. ego hunc Therſitem ſuaſum ut illum Vlyſſes
 appellauerim: Quando praeter cetera ea quoq, quae
 ad elocutionem pertinent uaria ab illo ſunt deprauata.
 Carmis ducente ſtabilia conſtitumenta: & circa hanc
 fidelia ſperamenta & lupamentum oculorum lachryma
 minupanti: Sacraq, clauamenta & gargaliſmos cor-
 poris, & licmata pro uoce ceteraq, huiusmodi noxas.
 Quorum alia & lupanaribus quis dicat esse deprompta:
 alia his ſimilia quae a mulieribus celebrantibus tace
 alia dicuntur: alia & medicis mendicantium precibus
 iudicia ſane & dilatera multoq, reprobis humiliora.
 Ceterum quod oratio dogmataq, ipsius ſunt huiusmodi:
 intra Pythagorae tamen locum Heracliti ac So-
 cratis ſtatueret se non ueretur: primuq, in eorum

3
 (n)

uiscum

Pythagoras
 Heraclitus
 Socrates

ordine locum sibi arrogare perinde atq. A in sacra-
rum inroz atq. Pontificum ordinem se profani
constituere tentarent: primum sibi inter ipsos ordi-
nem postulantes: aut si quis animo fingeret Sarda-
napallum Herculi se conferre volentem: & attritentem
clauam, pellemq. leonis: ipsiq. ducentem me magis ista
decent. Non te ibis perditum nefarium piaculum
ad Auctos ac meretrices: cum quibus in lictis dies
consumes: Quq. purpuram radens alias redimitus
coronis: interdum oculis oblimens: aut multa turpiq.
fluens temulentia: ceteraq. agens. Quae haec conuertuntur
tanquam vermis in foedo stercoreq. luto uolutatus.

¶ Nomen tu quoq. importunissimum impudentissimq.
caput a philosophia distans corruptus ad Leontium
atq. Phylemiden: aliq. Scorta & sacris volutatus cu
Myndyride atq. Sardānapalo tuisq. Sodalibus omni-
bus. An ignoras qd. philosophia vocat Herculem
Herculeosq. viros: non adeoq. cōgredos & volu-
ptatem. Quapropter constare compotibus ingenij
arbitror, Epicurum esse Astrologiae ceteraq. philo-
sophiae ignarum & expertem. Non utro postq.
probauimus solem non esse magnitudinis pedali

Sardānapallus
Gmly

hōnm
philosophum.

Synod. Episc.

Solum terra
maiores.

neq; per Iovem tantus quantus videtur: demerps operam
dabimus ut probemus esse terra maiorem. Superio-
re itaq; libro demonstratum esse arbitror qd terra
centri obtinens locum nullam de Tricentesima sexa
et octima parte ac ne quantulumcunq; portionis quidem
absconctit: cum exacte octoginta & centum supra
terram semper conspiciantur. Sexq; signa & di-
midium æquinoctij id quod ex æquinoctijs probatur.
Quoniam igitur tellus ne minimum quidem portionis
occultat. Sol vero magnitudinem fere dimidiat partis
occupat: certe maior fuerit terra. Preterea si statua-
mus aliquam magnitudinem aqua telluri præditum oriri
aut occidere: nihil temporis in orizonte consumitur.
Nam ut tellus media ne minimum quidem occultit
particula: ita nec qd parem ipsi magnitudinem ha-
bet: aut nascentis aut occidens Tempus in orizonte
occupabit: Ergo Sol est maior terra. Ad hæc quando
corpus a corpore rotundo illuminatur. Si æqualia
inter se sint ea corpora columna effigie umbram
iactat corpus illustratum. Quando vero maius est
quod lucem accipit turbinis rati ut perpetuo in
finibus dilaretur & infinita sit longitudo. Simi maius

Φωτίζον

πῶς αὖτε ἐστὶν
οὐκ αὖ

Φωτίζον

Φωτίζον

καλῶς
ἐστὶν

Φωτίζον

23

est quod illuminat: meta hinc effigiem nescit est
vmbra corporis illustrati. Cum itaq; sol & luna
corpora sint globata: & alterum illuminet: illuminet
tur alterum: aut turbis aut columnas: aut meta
figura: vmbra iactari nescit est. At neq; turbis neq;
columnas forma cadit: meta igitur. Quod si ita est: ma-
ius habet Solem quod illustrat. Quod aut vmbra ter-
ra non sit sicut turbis nec columnas: tu demonstra-
bimus cum de luna agamus. Et de magnitudine
quidem Solis hæc data sufficiant. Quod vero nec
Luna sit tanta quanta videtur: cum ex his quæ de
Sole supra memorata sunt coniectari licet. Ea. n.
plenaq; hinc loco sunt accommodata: Tum Solis de-
fectus argumento est. Haud. n. aliter defuit qm
subtus currente luna, ablato iustis mris lumine
obiectu suo. Intest ille quidem affectus laboris ut Sol.
Sed oculorum nostrorum defectus: Nam cum luna con-
iungatur Sole: in ipsoq; conu media subtus ipsum meare
inuenitur, turbis figura vmbra nescit ad ter-
ram iact. Quæ vmbra ultra tria milia stadiorum
portendi traditur. Nam omnis locus in quo Sol
non videtur interuentu lune in causa est. Si igitur

Quod luna non sit tanta
quanta videtur

Φωτίζον

καλῶς ἐστὶν

Φωτίζον
μὴν
24

Observed defectus
Solis in Hellesponto
& Alexandria

ad tantum terrae spatium aut & amplius eius umbra
expanditur: late patet qd ea pars quae est ad basin:
Quae quidem ipsius aequatur diametro: multiplex existit.
Observatum quoq; & illud est in defectu Solis: qd cum
totus quondam in Hellesponto deficeret. in Alexan-
dria fuit deprehensum minus quinta parte diametri
ipsius deficere: Quae oculorum sensu ad duos digitos
plus paulo existit: cum eius universa magnitudo
xii. digitorum esse oculorum sententia uideatur, ac
similiter luna. Coniectari ergo hinc possumus duo-
rum digitorum sensum Solis ac lunae magnitudinis
ad tantum terrae spatium patere: Quantum est ab Alex-
andria in Hellespontum intervallum. Sub eodem. n.
meridiano Alexandria atq; Hellespontus iacent.
Stante hoc in defectu supposito proficiscentibus Alex-
andria Hellespontum versus, minor pro rata ratio-
ne fiet conspecta in Alexandria duorum digitorum
lux Solis: cum sint quinquies mille ab Alexandria
Rhodum: & inde alterum quinquies mille in Helle-
spontum: necessario unus digitus in Rhodo fiet con-
specta Solis Lux: atq; ita hinc petentibus Hellespon-
tum ratione rata diminuta Hellespontum colentibus

pentus erit obscurata. Per spicuum ergo est: quod si
 dignus fulgor luna solis magnitudinis tantum
 terrae spatium aequat: eorum integra corpora sexies
 tantum aequare spatij telluris. Har quoque ratione
 coniectari possumus: alias stellas esse magnitudinis
 praegrandi: non hercule tantas quanta videntur: et
 praesertim quae non errant, alij magis existunt.

Nam cum magna differentia in earum magnitudine
 conspiciatur: nulla minor digito esse videtur. Phos-
 phorus spem duorum digitorum magnitudinis praes-
 se fert. Quo fit: ut eius diameter sexta sit pars
 diametri Solis. Si quidem intervallo pari distant
 a terra. Sin minus ratione rata. Quae autem apparet
 unius digiti stellarum magnitudo duodecima diametri
 Solaris efficitur. Si parem soli altitudinem habere
 statuamus. Quod si sint excelsores sole distantiae rata
 ratio capietur. Quare diffidentum non est: quin saepe
 aliquae magnitudinem aequent Solis: aut et superent.

Nam si qua eo altitudinis sit elata, quousque Sol extol-
 leretur magnitudinem stellae habere videretur: pro-
 pterito aequalis existat soli. Quod si magis atque magis
 sit sublata maior pro ratione altitudinis erit. Cum

Praegrandi esse magnitudinis
 ceteros quinque planetas

non
 m h

m m r.

igitur aliusmōdū illa sint quae in extremo sunt complexu
 caeli siue earumque nulla speciem ferat magnitudinis di-
 gitō minoris: omnes fuerint terra maiores. Nam si
 tellus cum centri locum praestitueret solari obtineret
 in sublimitate orbis solis conspiceretur aut omnino
 nulla ab hominibus uideretur. Et si uti sol fulgeret: aut
 per se exiguae stellae praestarent magnitudinem. Sed si ex
 orbe errantium spectaretur: nullo pacto uideretur. Con-
 stat ergo omnes stellas in ea celsitate ab tellure conspe-
 ctas ipsa esse terra grandiores. Quemadmodum ipse quoque
 Sol: cuius magnitudinem credibile est multas erran-
 tes stellas exequare: aut et excedere. Et de hac quae-
 re huiusmodi fuerit oratio. De magnitudine uero
 lunae quod petalis non sit ab ipsius potestate coniectari
 licet: non solum quod lucem mundo praestet: magnasque
 in aere mutationes efficiat: multasque in terra habeat.
 cum ipsa conspirata ab ipsa affecta. Verum et in
 aestibus oceanis effatus est accessus atque recessus.
 Quod utique nec Sol, nec Luna nec ulla alia astra sint tan-
 ta quanta uidentur satis arbitror esse disputatum.
 Cetera quidem astra quaecumque apparent nobis nulla
 uidentur esse tellure minora. At Lunam minorem

Potentia lunae et
 quod non sit petalis.

esse astrologi asserunt. His coniectationibus ducti:
Primum quidem quia diameter ipsius bis umbra
terra metitur. Deinde quia in defectibus et de-
prehensum ut mox retulimus non totum in Alex-
andria Solem deficere: cum in Hellesponto totus
obscuratur. Quod minime eveniret: si excellenti
quadam magnitudine tellus praedita esset: respectu
lunae. Nam cum tanta in decem milibus Stad. sit
differentia: constat quod luna non multum obumbrat
terram. Nam si luna aut par, aut maior terra esset:
plurimam partem ipsius subitus Solem means
umbra opacaret. Nunc autem continget ut aliqui-
bus in partibus terrae Sol totus appareat, in alijs
deficiens totus. Videtur autem luna magna & aequalis
Soli, ac stellis maior: cum re vera sit minor: propterea
quod omnium astrorum est citissima citima & proxi-
ma terris in confinio aeris atque aetheris sita. Quod
vero sit omnium proxima terra acribus intuitus de-
clarant. Quandoquidem subitus ipsam nullum nunciat
astrum: ipsa vero sub omnibus errantibus astris meet.
Quare declaratur ea esse sublimiora. Corpus praeterea
habet cum aere primum atque tenebrosissimum quia

Quod luna sit minor Terra

nimmis

Cur luna aequalis Solis
& maior astris uideatur

quod cum sit minor
proxima.

in puro aethere non versatur ut astra caetera: Sed
 in contractu: ut dictum est: elementorum. Ad haec
 sola in umbram incurrit terra: id quod alia nulla
 facit. Quod si incurrerent: eveniret ut quaeque fulgen-
 tiora, quaeque obscuriora viderentur: propterea quod omne
 igneum corpus plenitudo in umbra & sub radiis
 solis obscurius videtur. Habet quoque cum rebus
 terrenis consensum ac societatem & hoc non habet
 cum caeteris astris commune: Sed peculiare: propterea quod est
 proxima terra: orbemque suum transigit septem vigin-
 tiq; diebus & dimidio: cum alia nulla minus anno
 suum conficiat cursum. Idem autem omnium astrorum
 ut proxima terra his argumentis intellectum esse
 puto. De lumine vero lunae ipsius plures excurrere
 sententiae. Berossus semigenam esse multipliciterque
 habere motus dixit. Unum in longitudinem quem una
 cum mundo peragit: alium in latitudinem: & in sublime
 alium atque humilitatem. Qui quidem in alijs quoque pla-
 netis quaeque fieri videntur: alium vero circa suum centrum:
 quo motu ipsam versare arbitrat: & modo has
 modo illas ad nos convertentem partes augere atque
 diminui. Et hanc conversionem facere pari tempore

De lumine lunae
 plures sententiae
 Berossus

*
 . quaeque

quo ad eorum accedit solis. Eius sententia facile
coargui potest. Primum quidem: quia fieri non
potest: ut Luna cum in æthere sedem habeat Semi,
ignea sit: nec uti alia quoque astra non eandem Amleq
perpetuo substantiam teneatur. Deinde contra hanc
rationem defectus apertissime testantur. Nam quo
modo eius Lux in umbram incidens terræ tota ad
nos conuersa obscuratur: in Berosso non sunt præ
sidia neque rationes demonstrandi. Oportebat enim Si
sic esset clarioris fieri cum in umbram terræ
cadit: non hercule obscurari. Alij inquit a Sole
quidem illustrari: verum per refractionem illumi
nare aerem: quod & uempe usu spatulis conspiciamus:
splendentibusq; argenteis laminis: & cæteris generis
eiusdem. Tertia sententia est: misterii eius lucem
& proprio & solis lumine: atq; huiusmodi fieri haud
quidem carentem ipsam affert: nec ueluti corpora
solida splendida: mirantes habentem splendores: illu
minantemq; æra contrario lumine repperussu exceptis
a sole radijs: quos deinde ad nos repperit: Sed a solari
splendore alterata: talij temperamento proprium
fulgorem non primo quidem & per se atq; vi sua

MS. G.

Impossibile esse lunam
repercuere emittere
splendorem

Questio

Verum participatione: ut candens ferrum participa-
tione habet splendorem: non affectu quidem carens:
ab igni commutatum. Hæc sententia magis sana est:
¶ illa quæ per reflexionem asserit lunam illumi-
nari ubi reperitur ab ipsa fulgoribus. quod a
luminosis fieri corporibus: quoniam sunt solida videtur.
¶ Quod aut sit impossibile lunam emittere lucem reper-
cussu his potissimum rationibus conturbimur. A
corporibus solidis non est quidem impossibile re-
flexionem fieri: nec & ab aqua. Habet enim & ipsa
densitatem quandam. Verum a corporibus raris re-
fractionem fieri non potest. Quomodo enim ab aere aut
igni repercussus fiat: cum huiusmodi a natura sint
ita comparata: ut radios non modo in superficie:
Sed sic in se per omnes partes admittant: ut spongia
aquam recipere consueverunt. Ad hæc quæ per re-
fractionem dant splendorem valde parum emittunt
lucis. At luna non modo ad usque terram fulgorem emit-
tit: verum & universum collustrat mundum, cum ea
quæ regendo illuminant: ne ad statua quidem duo iaci-
ant lumen: id quod videre licet in speculis alijsque omni-
bus quæ retorquenti luminis vim habent. Quod si

quis interat. Et luna reflexu collustrans longius
 qm supradicta mittit splendorem: quia est immensa
 magnitudinis: intelligat is. Et tam parua q maxima
 repercussu illuminantia eadem tenentur analogia.
 Maius namq spatium illustrabitur ab ingentibus
 corporibus non tamen ultra magis lux iacetur. Sed
 sue petali magnitudine sit. sue stadij quod repetitione
 lumen prestat ad equum intervallum profunditatis e
 mittit lucem. Fere & hoc est exploratum. Et si luna
 per repercussum illuminaret neq cum est in cornua
 curvata: neq cum est aequa proportionis media splen
 dorem terre daret: ita qd qui reflexu illustrant: ad
 rectos angulos emittunt lucem: atq ita luna existente
 rotunda in occasum ipsamq solem reperet lucem obti
 nens praelatas formas. At neq si plena esset toto orbe
 lumen daret. Daret quidem toto orbe. Si plana
 esset figura. Verum cum sit specie globata deuexisq
 habeat vniq apparentis nobis circuli termines ad pa
 res rectos angulos: quia loris deuexis emanant: retor
 quebuntur fulgores: Itaque fiet ut solum luna medium
 illustret terram: & vniuersus circulus nequaquam. Et
 ex solo medio ad rectos angulos terra illuminare queat.

n. l. n.

n. l. n.

Quaestio

a deuersis autem partibus: ipsamque non aspicientibus non
possit: Quare totus circulus lunae per reflexionem illi-
minantis telluri non dabit splendorem. Sed usque ab
ipsius toto circulo collustratur terra: late patet. Nam
simul atque emergere ab horizonte curuatura incipit:
illuminatur terra deuersis partibus etiam non terra
spectantibus. Quoniam igitur non ex medio solum
intuenti terram: Sed deuersis quoque & non ipsam
spectantibus dat splendorem: perspicuum est et
per reflexionem non ministrat lucem. Verum a so-
laribus radijs perpetuo illustrata: per mixtamque habens
lucem. At aerem illuminat. Hoc itaque pacto mi-
nistrante fulgorem luna non repperit: manifestum
est: Quod eius lux ex suo corpore solaris radijs est:
temperata. Dubitandum autem esse uidetur Quo nam
modo simul atque in umbram incidit terra: & lux
obscuratur: & cum egreditur eadem apparet. Verum
nihil est cur dubitare aut admirari oporteat. Simi-
le enim in aeris splendoribus conspuitur. Nam si
in tenebrosam domum lumen ingreditur protinus
aer qui in ea est mittit: ac si illustrans lumen ex-
tinguitur: unum extinctione obscuratur. Hoc in

Sole feri deprehenditur. Cum enim oritur: statim
splendescit aer: at cum se sub horizonte abdidit: te-
nerebris obducitur: velut si fingeremus Solem immer-
sum oceano extingui: non modo opacaretur aer eo
ipso extincto: Sed protinus obscuraretur. Simile ergo
Siquid accidit lunae: quoniam in umbram incidit telluris:
non est quod admiremur. Talis enim est corporum
rarorum natura: Simul & illud hoc loco dubitari
solet: cur solis radij in totam penetrantes lunam in di-
stans Solaribus lucem non transmittunt: cum id in
nubibus quod luna crassioribus faciant. ¶ Hinc dubita-
tioni respondens Posidonius inquit: non solum super-
ficiem lunae ab sole illustrari: Quemadmodum solida corpora
quae solam superficiem nitentem habent. Sed alia in
ipsam radios descendere: quippe rarum corpus habentem.
haud tamen in totum: propterea quod multo altissima est:
magnaque praedita diametro. Atque ipse Sol non parvus est
ab ipsa intervallo distans. ¶ Nebulosus vero aer facile
potest ab radijs transigi: cum nihil habeat altitudinis.
¶ Ac si quis fortasse dicat in proprijs esse attributis lu-
nae: quod eius densitatem Sol pertransire nequeat:
non male coniectetur. Illud praeterea queri consuevit.

Quaestio

Responsio
Posidonij

Quo. Luna cum sit minor
Solem obscurat totum
contra sententiam
quorundam alterum.

Cur Luna aequalis
Soli sensibus nostris
videatur

Quomodo Luna existens minor obscurat Solem: totum corpus obtegens: totique diametro obtema. Quidam de veteribus rati sunt in interis defectibus: quoniam in eadem linea sunt centra duorum extrinsecum undique curvaturam Solis circumferant. Verum hoc non ita deprehenditur. Cernitur enim a nobis quae extrinsecum cum et splendidissima sunt: nec parvam praestant aemulationem. Quando Sol est multo maior Luna. Dicendum itaque est: Quod Luna est quidem minor Sole: Sed nihil prohibet quo minus obscurat totum: cum et universis aqua et per opinionem oculorum videatur. Quod autem par visibus nostris videatur cum ab eius defectu late patet: tum in primis huiusmodi via atque ratione. Quando aliquid ex Symmetro intervallo corpus positum totam diametrum Lunae obscurat universis et ipsius obductum magnitudinem Solem quoque obscurat. Atque omnino nihil est quod prohibeat maiora corpora a minoribus obscurari: itaque de multis causis fieri potest: cum apud nos brevissimis corporibus montes maioraque ipsa visibus nostris demantur. Neque enim necesse est illud quod aliquid occultat aut minus existere: aut par ei quod occultatur. Deficit autem Sol

obiectu lune in contuq; defuit solo: nec est defectus
 solis affectus laborq; dei: sed visum nostrorum.
 Cum enim media interuenit luna inter nos ac solem,
 non est potius n^r visus astqui solem obstructus cor-
 pore lunari. Verum defectus lune est ipsius dei
 labor. Nam cū incidit in vmbra[m] terræ: quæ res
 contingit: quando in eadem sunt recta sol tellus &
 luna. Sed aut Luna solum deficiat cum in vmbra[m]
 incidit terræ: tū demonstrabimus cum de auctu di-
 minutioneq; ipsius disputauerimus. Omnium astro-
 rum cum luna sit proxima terræ vt dictum est:
 permixtum cum aere caliginosumq; corpus habet:
 vt in ipsius integris defectibus patet. Quemadmodū
 patet soli alia quaq; corpora omnia quæ omnino
 opaca non sunt a natura: habet facultatem illustrandi:
 Sic in lunam contorquens radios ipsam illustrat p^{ar}
 maculosam & aeri fo[m]ixtam. Illuminatur itaq; ea
 sola pars ipsius: quæ est ad solem conuersa. Eminuero
 Si eundem semper cum sole respectum tueretur: vna
 eademq; pars eius perpetuo ab ipso esset illustrata.
 Sed cum uoluntario suo cursu nunc ad solem accedat
 nunc abstat ab eodem ad plenum. proficiens

de auctu atq; dimi-
 nutione lune.

plenum

et a plenilunio ad coitum totam percurrit lux solis
circa ipsam se circūuoluens. Quod n. terra mota
sustinet: id luna ad solis fulgorem se mouens pa-
ritur. Nam ut tellus partem a sole lucem habens
modo hac modo illa parte pro ipsius conuersione mittit
vnam ipsi et lux et telluris umbra se se circum-
uoluentibus: Atq. umbra miorone cum solis centro
congruent. Si luna sane eundem semper a sole fulgore
capit: haud quidem alias maiore alias minore luce.
nunc haec nunc illae partes mittunt ipsius: siue solem
petat: siue ab eo recedat: atq. ita suum corpus ambi-
tem eius lucem habet. Quando igitur cum sole coit: ipsius
pars dimidia conuersa ad solem illuminatur. Nam
ea tū spectat solem. Cum uero praeterit: ac pro roe
digressus terram spectabat: dimidiam aliam partem
ad ipsum conuertit: oblique ab eo lucem accipiens: cur-
uatam in cornua figuram facit: paulo deinde magis
ad ipsum versa: aequa proportionē diuisam efficit.
Deinde ferē plenam Postea in orbem sinuatam cum
videlicet est et ad diametrum opposita. Dum ergo
a coitu ad diametrum accedit ab ea ipsius parte
media: quae ad solem erat conuersa ad illam.

cui nos aspicit lux solis descendit: atq; ita dicitur
 usq; ad plenilunium augescere. Cum vero diametru
 transgressa est: rursus diminuitur a parte nos in-
 tuente ad eam quae spectat Solem circumarto lūe:
 usq; ad cōitum. Si itaq; plana figura uteretur At
 atq; Solem a cōitu praeiijisset impleretur: & usq;
 ad cōitum orbe pleno permaneret. Non aut cum
 habet speciem globi: varias figurarum effert
 formas. Sed causas ipsius figurarum differentias:
 melius intelligemus Si quae ei accidunt hac via didi-
 cerimus. Duo in luna circuli considerantur. Vnus
 quo pars eius umbrosa ab illuminata distinguitur. Alter
 quo id quod a nobis videtur determinat ab eo quod
 non videtur. Vterq; est minor eo qui in duo ipsam
 aequalia dividere possit. Quisq; in se est maximus.
 Nam cum sol sit maior luna plusq; dimidui illu-
 minat ipsius: ac propterea circulus distinguens a
 nite opacum: minor est maximo lunae circulo:
 cuiq; a conspectu efficitur nostro: Similiter est
 maximo minor, ppea qd dimidio minus conspi-
 cimus. Nam quocunq; corpus globosum a
 duobus conspectibus videtur: Quorum intervallum

*
 i. videretur

minus est diametro conspecta rei: quae pars eius
videtur dimidio minor est. quo fit ut circulus cum
non in aequalia lunam sciet: Sed in inaequalia maxi-
mo qui in ea sunt circulorum necessario minor existit.
Quis hi circuli ambo maximi sensibus videantur:
& eandem semper magnitudinem habeant: Verum non
eundem statum tinentur: Sed plurimas mutationes.
multasque inter se formas efficiunt. Quandoque enim in
unum conueniunt: Quibus in sectionem declinant.
Sectionumque plurimas & minimas differentias: quae
si ad genus reducantur duae extiterint: quae vide-
lur ad rectos angulos & quae declinatione sectionis
inter se fiunt. Duae autem omnino fiunt captiones
ipsorum. Nam cum luna praetermittat a coitu solem:
distare incipiunt, sed de Alexu quodam sciant: ut
parum id spatij quod inter circumferentias utriusque
relinquitur solum misceat. Ut quidem sensibus
uris videtur: & huic ab horum congruentia circulorum
ad sectionem praetergressio, salicam lunae formam
efficit: Postea vero continua progressionis ad se se
mutuo rectis angulis scandos pergentes, tunc ad-
augent fulgorem dimidio sectionis magis atque magis

videtur

tali promeatu subinde miscente: cum ad rictorum angu-
 lorum figuram pervenerunt: luna apparet dimidiata:
 Ab hac porro forma ad obtusos iam angulos euntes
 circuli ferè plenam deæ figuram faciunt. Cum ue-
 ro altera coaptatione inter se diametraliter congruunt:
 plenilunium efficiunt. Ab hac deinde ad aliam rursus
 coaptationem propredientes easdemq; in diminutione
 figuras formantes: ad usq; intantum totius fulgoris pro-
 cedunt ex acta circulorum ad eam partem quæ solum
 spectat coaptatione. Et hac quidem est auctio-
 num diminutionumq; lune ratio. Ipsi quoq; veteres phy-
 sici & Astrologi intellexerunt lunam a sole habere
 fulgorem. Quæ quidem res declaratur. primum quidem
 ab nominis ipsius etymologia. Nam qd lunam semp
 novam habeat selene fuit nuncupata: & qd Iovis
 Dianæ advenibus præstat factis. Hoc enim est
 argumentum: qd luna externum habet fulgorem.
 Præter etiam tres lune effigies esse dixerunt: fal-
 catam: bisectam: & plenam: Unde moris erat tri-
 formem facere Dianam: illis tribus formis uni-
 oris addiderunt quam nunc ferè plenam nominant.
 Maior enim hæc est figura: Semiplena & minor

qd luna capiat
 fulgorem a sole

forms

Cur luna solisq
coitus non idem temp
oris spatium tuncatur

plenilunio. Quaterna etiam significatione mensis nuncupatur. Cum enim Dea est effigia Summa lumen mensis vocatur: ipsaq; aeris affectio: Quae est a coitu act coitum: quam appellare consuevimus: uel affusam uel temperatam. Vocatur praeterea mensis a coitu act coitum spatium temporis & xxx. tempus dierum. Quia significatione ducere solemus aliquem aut pergere mensem abfuisse aut affuisse. Haud omnino intelligentes a coniunctione quod est ad coniunctionem tempus: Sed absolute tricenarium tempus dierum. Priora duo corpora sunt factata: videlicet dea & aeris temperies. Reliqua duo sunt incorporea. Nam tempus corpore caret. Coitus uero lunae & solis non semper aequale spatium temporis tuncatur tali de causa. Sol ut dictum iam est alias propinquior sit terrae alias excelsior itmere suo uoluntario. Cum igitur est humilior: citius necessario conficit signum: cum uero excelsior: cunctatius: propterea quod est humilior: minorem praecurrit orbem: & quod est sublimior maiorem. Hanc rem declarat positio turbinum: quae ad basin sunt latiores, & ad mucronem angustiores. Ad caelum enim fusi a uisu nostro turbines: mucronem habent

ad pupillas: basim uero ad id quod est obiectum
 uisibile: cui innotuntur. Quoniam igitur tellus centrum
 est proiecta ad omnia signa bases turbinum erunt
 aequales. Si itaque Sol eandem a terra altitudinem tueretur:
 profecto omnia signa aequo tempore perlustraret:
 atque ita coniunctiones lune & solis aequum temporis spa-
 tium conseruarent. Quoniam autem non sic se res habent.
 Sed in geminis altissimum: & in sagittario humilli-
 mum ferri deprehensum est: ita in geminis ab stylo
 nem turbinis latiore: Quoniam magis appropinquat
 basi tardius percurrit: & celerius in sagittario contra-
 ria ratione: quia uidelicet turbinis ab stylo mucroni
 magis uicina est angustior. Quando igitur in principio
 geminorum fit coitus: quoniam luna proximior terris &
 Sol altissimus fertur: necessario mensis sit breuior.
 Nam adhuc obtinentem geminos solem constat
 luna: quippe duobus & xxx. diebus id signum con-
 fuerintem. Quod si in principio sagittarii coitus fiat:
 non amplius in eo signo luna adest solem prope-
 quat viii. & xx. dies sol ipsum transigit. Longissi-
 mus igitur omnium hic erit mensis cum transit luna
 & oculus sole sagittarium constiterint. Quod quidem

no

Quo. altit. & humil.
errantiū in quolibet signo
proclantur

in causa est cur luna tardius solem assequatur.
In signis autē intra geminos & sagittarium sitis
pro rata comparatione ita euenit. Et hoc quoque
ratione omnium stellarum errantium in quolibet signo alti-
tudines atque humilitates produntur. Nam cum ea
omnia signa in xxx. ptes distributa: alie elatius:
alie tardius conficiant latissime patet: Et ubi ubi
sunt humiliores in magis angustas turbium abstrusio-
nes induta omnis res peragunt: & ubi propter
altitudinem sunt elatiores: tardior est transitus
eorum ipsarum. Sive. n. tollantur in sublime: sive
deprimantur ad terram omnium errantium orbis
eque alium centrum habent. Quoniam propter alti-
tudines & humilitates non undique pari spacio dis-
tant a terra. Talis itaque cum sit orbis lune sig-
nifero subiectus est at ipsum totus inclinatus.
Nam & borealem attingit orbem: quatenus
ipsa luna borealibus partibus admoueri consuevit:
& australem similiter. Quo fit ut necessarius duobus
punctis medium stet: qui & solaris & ethypticus
appellatur. Has actiones alij contactus alij con-
iunctiones nominant. Et quemadmodum dup.

Sol appellatur ipse: & eius fulgor: ut lunam duobus modis nominare solemus. De luna demum defectu differendum videtur: ne perinde atq; amule nos quoq; arbitremur cum luna defuit a venetis de celo ipsam deduci. Defuit aut luna in umbra incidens: quando videlicet tria corpora in eadem sunt linea: Sol terra luna tellure media interueniente. Et quidem in solo plenilunio venire potest. Cadit vero in umbram terre hoc pacto: Sol ut iam diximus sub medio signifero mouetur suum orbem habens illi subiectum. Illustrata igitur ab ipso terra umbram iacet necessario quemadmodum cetera corpora solida: quae ab alio illuminatur. Hae ad imaginem metae formatae: haud totum quidem completitur signiferum: neq; per totam latitudinem ipsius diffunditur: cum in micronem deficiat. Medio itaq; micronem in centrum ingruens solis: & ipsa necessario medio signiferi subiecta est: ad alia quidem astra non ascendens. Luna vero altitudinem supereminens magno spacio. Quando igitur luna diuertens solem aut in dextris borealibusq; signiferi partibus: aut in contrariis reperitur: ab umbra declinat terra:

De defectu lune.

at ppea non toto defuit plenilunio. At qñ ita cum
mittitur: ut eadem linea recta transigi possint con-
tra solis: terræ ac lunæ, tum exakte cadens in umbram
terræ mixtum defectum facit. Fertur enim um-
bra terræ diametrum solis sequens: ab eo enī trahit²
ut ipse quoq; inquit Homerus.

Homerus

« Occidit octavo phœbi clarissima lampas:

« Altrui terræ noctem durentis opacam. Sit aut una
cum sole circumducta & mutronē ac centrum solis in-
gruenti voluntario cursu suo luna incidens occurrat.
Umbra quidem ab ortu in occasum: Luna uero ab occa-
su in ortum comitantibus: & sit illi obuians fulgori,
bus priuatur solis: veluti nos quoq; priuamur: cum
apricantibus stat contra nos aliquis. Et aud semper
tota tamen a terra obscuratur: nec vniuersa oculat-
atur ab umbra: Stat ppe qñq; Quæ res contingit
cum ita permittitur solē: ut attingat quidem cir-
culum mediū: non vtro centrum suū in ipso medio
hñe comperiatur. Hoc pacto pars ipsius non tota
in umbram terræ cadit. Qd aut non aliter: q
quia in umbram incidit terræ luna deficiat. Ex
his quæ sub sensus cadunt percipere in promptu est:

Qd luna nō aliter
deficit: q cum in
umbra incidit terræ

Primum quidem in solo plenilunio deficit. Quando
 quidem non solum in umbram potest incidere telluris:
 quoniam dimittendo Solem. Secundo quia integrum defectum
 facit: ipsius partes ad ortum conuersae primae obscu-
 rari cernuntur: quia primae occurrunt umbris telluris.
 Luna ad ortum habens impetum: & caelo contrarium
 motum. Umbra uero ab ortu petente occidit: rur-
 sus incipiens post defectum apparere primas habet
 lucentes partes: quae ad ortum sunt. conuersae. Nam
 summe necessarium est eas lunae obuiantis umbris
 partes: quae primae occurrunt: & absconduntur: pri-
 mas quoque post occultationem emergere & apparere.
 Cum uero ex parte deficit: Si a borealibus ad aus-
 trales descendens id paratur: quae partes ad me-
 ridiem sunt conuersae necessario obscurantur. Nam
 illae in descensu praecedentes in umbram incidunt:
 & occultantur. Quae autem ad arctum uersae sunt:
 effugiunt umbram. At quoniam ab australibus ad aquilo-
 nias ascendens praeteritum, ac diminutum defectum
 facit dimittens illa quidem Solem: nondum uero cen-
 trum habens contra medium sinistri solis cen-
 trum ipsius partes spectantes arctum deficiunt

Quoniam illæ antedentes cadunt in umbram. Quæ
vero meridiem aspiunt non merguntur. Hæc di-
ferre arbitris oculis nobis probant: lunam habere
hanc unam causam deficiendi: quod videlicet quia
in umbram terræ cadit, & ab ipsa operatur solari-
bus radijs priuatur, qui semper illustant ipsius
ad solem partem conuersam. Atque & ipsæ sectiones
fulgorum cū deficiunt curuatur conspiciuntur: quod &
ipsum necessario contingit. Hæc. n. cum speciem
habeat globi incidit in umbram figuram habentem
metæ: & ut sectiones latus curuatur conspiciuntur.
Namque globosa figura in metæ speciem incidens
& obstratum habens quicquid subinde tangit metæ.
necessario quod reliquum est ac non tunc est operatum.
curuatur in ipsa sectione falcataque figuram habet.
Obstruatur. & illud in defectu ipsius est integrum
defectum fieri cum excelssima est, & cum depres-
sissima: & mediam obtinet regionem. Cumque ex-
celssima defuit, citius emergit: & cum humillima
tardius. Metæ uero dimidio utriusque superiorum
tempore defectum perficit. Et hoc aut apertissime
inducit quod non alio defuit modo, quod in umbram

mutat ipam

incidit terrae. Nam cum altissima deficit in an-
 gustias umbra cadens citius emergit. Cum uero hu-
 millima latius umbra spatium necesse est pertransire
 & ita plus temporis defectus ille erit. Quando aut
 in media regione deficit ut in umbra spatium +
 utriusq; superioris medium occurrit: ita tempore
 raro defectum pagit. Quae & ex re declaratur.
 Umbra telluris effigie meta existere. Et haec
 quidem qualia sint mutuo testimonio comprobantur.
 Nam & defectus lunae ostenditur non aliter fieri:
 qm̄ ea in umbra terrae incidere: ac rursum
 ipsius in defectu differentie probant umbra terrae
 habere imaginem meta timorante in humillimis
 defectibus: & in excelsis celerius emergente: &
 inter utrumq; spatium: medium defectus tempus
 consumente. Declarant quoq; praeter defectus um-
 bram ipsius obtinere speciem meta huiusmodi haben-
 tis sectiones splendorum: ut falcata eius forma fiat.
 Quod minime eveniret: ni in umbra effigiem
 meta existentem incurreret. In primis aut probabi-
 tur his argumentis: qd umbra terrae formam habet
 metae. Si umbra terrae aut columnae aut turbinis

terit.

figura videretur. Et aequale aut minus quam terra
datorem splendoris haberet solem. Si turbis qui
dem figura umbra esset. maiores partes occupa-
ret ceteri: cum deficiat in latum: atque ita non solum
quoque mens luna deficeret: verum et in umbra
pernotaret. Sin columna existeret figura totam lati-
tudinem signiferi amplecteretur in acutum non desi-
nens: pariter modo luna in ipsam quoque mens in-
ridens deficeret. Nunc aut cum meta figuram
obtinuit, et in acutum angustetur, luna ipsam effu-
git: quoniam aequinoctias aut australes partes tenens est
orbe pleno. Adusque et sidera porrigeretur: Si
columna aut turbis haberet: Si et sic contingeret
astra quandoque clariora quamque obscuriora videri:
clariora quidem in umbra: propterea quod omne corpus
ignitum: splendidius magis in umbra ac tenebris
nitet: hebetantur vero in fulgoribus solis. Quoru-
rum nihil sensibus deprehendatur: late patet. Et
meta figuram habet. Et si hoc est constat hanc
tam maius id quod illuminat solem videlicet. Hu-
iusmodi itaque in defectu lune demonstratis, rationi
comprobantur lunam deficere: quia in umbram cecidit

terra: quae de prodigijs defectibus referuntur:
 aduersari videntur. Memorant quidam defi-
 ctum fieri lunae utroq; Adere super orizontem
 spectato. quae res argumento est. qd luna non defi-
 cit vmbra occurrentis telluris. Sed alio quoda mo.
 Nam si sol ac luna supra orizontem simul appa-
 rentibus sit defectus: non pot luna tamen ab
 vmbra terrae habitari. Adhuc enim ille locus ubi
 est luna a sole illustratur: utroq; supra terram com-
 morante: ac nondum ibi vmbra esse pot: ubi luna
 obscurari conspuitur. Quare si haec ita se habent:
 alia defectus lunaris causa nobis est inuenienda.
 Cum haec ^{ita} ~~itaq;~~ dicantur: veteres mathematici cona-
 ti sunt hoc pacto quaestionem soluere. Haud eẽ
 impossibile asserunt utroq; lumine supra orizon-
 tem spectato: qd luna in vmbra inadat terrae:
 & ex amissi dimittatur solum: in lata quidem plana
 terrae figura vel fieri non possit. Verum cu rotunda
 utatur specie non esse impossibile deorum corpora
 super orizontem termini se se mutuo exarte dimittentia.
 Ipsi quidem aiunt Sol inq; & luna inter se oppositi
 non se conspiciunt propter eminentiam terrae tumoru

At qui sunt in terra. nihil prohibentur quominus
utrumque videant: cum super tumoribus terrae exstant:
qui impedire non possunt supra se stantes: ne utrumque
cernant corpus super horizontem cum suo interpo-
siti illis se se dimittentibus: mutui aspectui auferat:
Et illi quidem non se mutuo intuebuntur. Nos
vero non impediemur: quominus eos videamus
in tumoribus terrae stantes qui illis sunt oppositi ad
inferiora horis depressis: omnibus tumori-
bus in quibus nos stamus. Huiusmodi itaque solutionem.
veteres mathematici obiectae questionis attulerunt.
Sed profecto non recte. Nam si plurimum in
aerem essemus sublatis: et horizon fieret figura
Turbinis: conspectus inde noster ex alto quidem id
assequi posset: Sed si terra non potest. Namque tu
mores sunt terrae in quibus insistimus: habetatur
noster visus magnitudine terrae. Quare horum
dum non est: neque existimandum est fieri posse: ut
utroque corpore supra horizontem a nobis humi gra-
dientibus conspecto luna desuper queat. Dicendum
ergo primum est: totam hanc fabulam ab his fuisse
confictam: qui implicare dubitationibus voluerunt

Astrologos atq; philosophos versantes in huiusmodi
 investigatione rerum. Cum enim multi lunares
 defectus & integri & praeteriti fuerint, omnesq; mo-
 mimentis lunarium commentati: nullus nec Chalde-
 us nec Aegyptius: nec quisq; alius mathematicus
 aut philosophus ad nostram usq; aetatem talem defe-
 ctum historia prodidit. Secundum si aliter defi-
 ceret luna q̄ obitu umbrae terrae: & non plena
 deficeret: & parum & magis & a sole digressiens
 ac rursus post plenilunium reuertens & dimi-
 nuta. Nun aut cum plurimi defectus sunt:
 neq; enim raro defuit nunq̄ nisi orbe pleno
 & diametraliter soli oppositam defecisse com-
 pertum est. Sed tantum cum incidere in umbram
 terrae potuit: & iam praedictumur omnes defectus
 per canonicos quippe cum habentur compertum: Et in
 plenilunio it obuiam umbram sub medio sinistro
 vel tota vel eius pars inuenitur: & sic vel integros
 vel praeteritos defectus fieri. Fieri q̄r non pot: ut
 apparente supra horizontem utraq; lumine, lunaris de-
 fectus fiat. Verum cum multis varijsq; modis
 aer affici consueverit: haud quidem impossibile esset.

demerso iam sub horizonte Sole: ut non dum occidis-
se uideretur, aut densiore nube ad occasum ab ra-
dijs illuminata solaribus: & speciem referente
Solis: aut antisole facto: qualia multa in aere
conspiciuntur: praesertim in mari. Posset &
fusus ab oculis radius in humidum vorantemq;
aerem incidens reflecti: Solemq; assidue iam sub
horizonte demersum. Huius enim simile fieri apud
nos est observatum. Nam si in poculum aut aliud
vas annulus aureus imponatur: & ex intervallo
Symmetro non cernatur: quod nihil sit impedi-
to: quominus Spiritus visuius recta per vasis
labra procurrat. At si aqua vas impleatur:
quae labra aequat: ab eodem intervallo impositus vasis
annulus cernatur: propterea quod non amplius per la-
bra visuius procurrat spiritus: sed aquam ad summa
labra vas implentem contingens reflectitur: & ad
fundum vasis descendit: annulumq; consequitur.
Simile ergo aliquid in humido nectidoq; aere accidere
potest: ut repertus oculi radius sub horizontem
descendat: demersumq; iam solem consequatur: ut
adhuc super horizontem esse videatur. Fortasse &

aliquid huius nobis injicere stentem posset. Et duo
 supra horizontem corpora exstant demerso iam
 Sole. Et vero luna non aliter deficit: quod quod in
 umbram incidit terrae: per ea quae videntur satis
 clarum atque per spiritum esse arbitror. Et de defecti-
 bus. Quod hactenus. Traditur luna a medio orbe
 ignorum distare longius ceteris planetis. Se-
 cundum ipsam. Venus partibus quinque distare
 erratili motu utrimque peragans. Mercurius cir-
 ter quatuor. Mars & Iupiter circiter duabus semis.
 Saturnus una utrimque. A Sole vero Mercurius
 & Venus toto intervallo non descendunt. Verum
 Mercurius: qui & Stilbon appellatur longissime
 viginti partibus abscedit. Phosphorus longissime
 quinquaginta tribus. Ceteri vero toto distant
 intervallo: quemadmodum & luna. Cui autem cum
 Sole Mercurius post dies centum sexdecim.
 Venus ad eundem locum quem & Sol reuertitur
 quingentis diebus octoginta quatuor. Mars Septem-
 gentis octoginta. Iupiter trecentis nonaginta octo.
 Saturnus trecentis septuaginta octo. Sed de his
 rebus in praesentia haec dicta sufficiunt: modo

actua

D.

♀

9

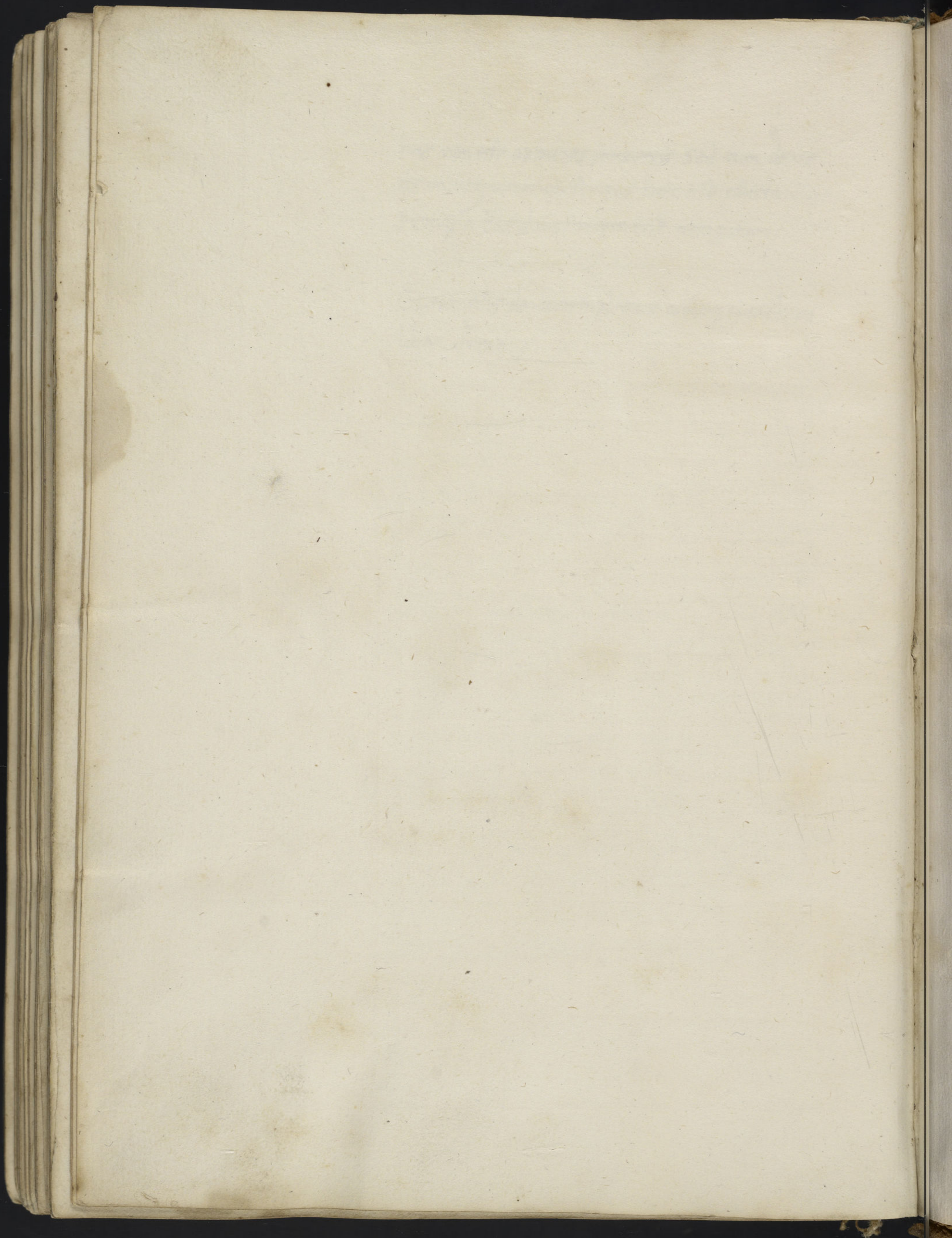
has non esse opiones tribentis. Sed tum de ve-
terum atq. iuniorum scriptis hac esse collecta. Tum
plerumq. a Posidonio sumpta esse intelligatur.

Cleomatis de contemplatione orbium ex celis
liber finit.

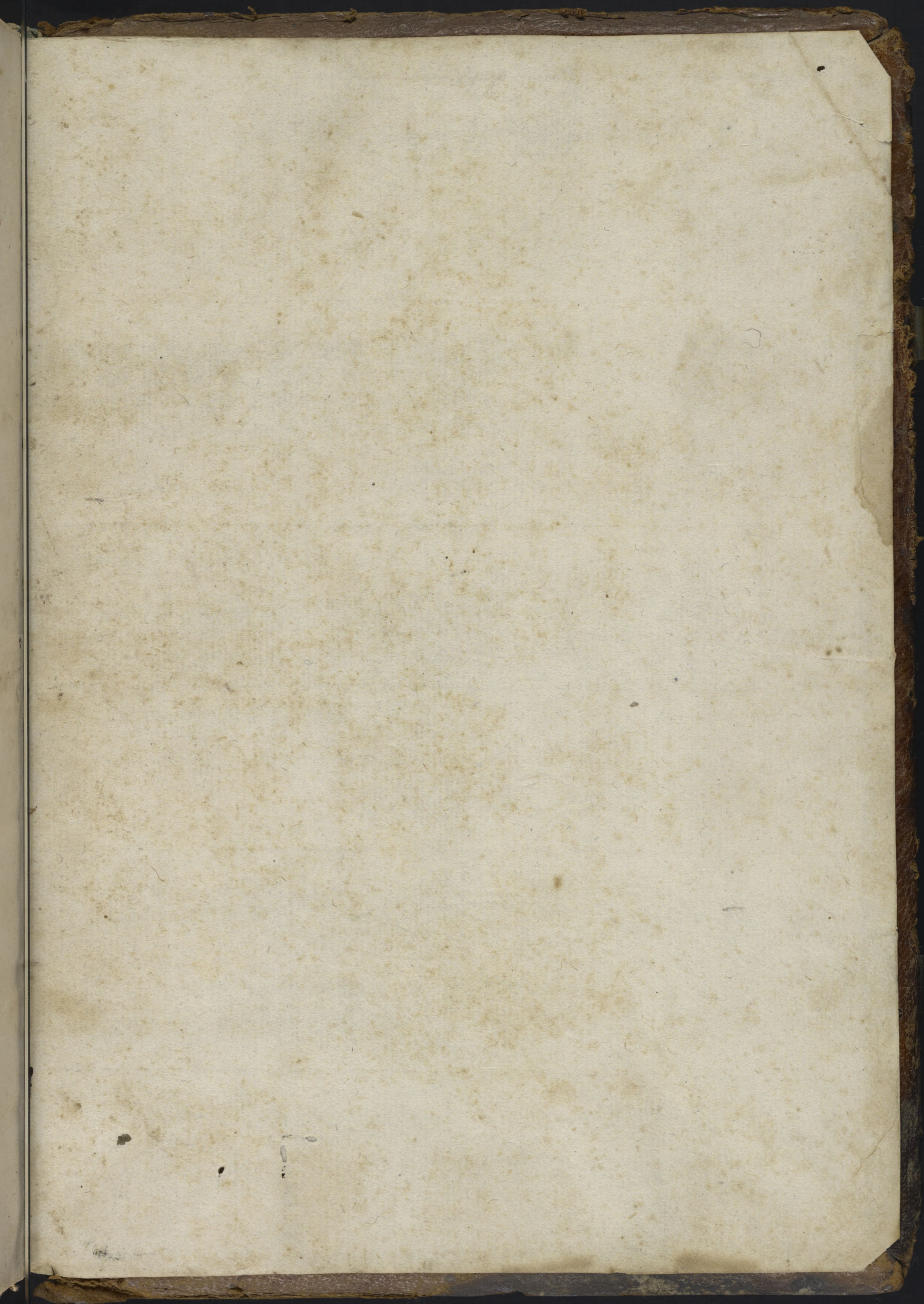

340

Vinilo Tirabofco

~~Ms. Lat. 13~~

Ms. Codex 761

